



Освіта і наука XXI століття

ЗБІРНИК

матеріалів звітної науково-
практичної конференції
викладачів

27-28 березня

2025 року

ВИЩА ШКОЛА.

Частина 1

Глухів-2025



УДК: 378 : 001.895] (477) «20» (063)

О-72

*Затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені
Олександра Довженка (протокол № 10 від 26 березня 2025 року).*

Відповідальний редактор:

Луценко Г. В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи.

Редагування матеріалів:

М'ягкоступ Н.Є. – провідний фахівець відділу аспірантури, докторантури та наукової роботи.

О - 72

Освіта і наука XXI століття : збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції викладачів і докторантів (розділ вища школа) /за заг. ред. проф. Луценка Г.В. Глухів, 2025. 291с.

До збірника увійшли тези доповідей викладачів та докторантів Глухівського НПУ ім. О. Довженка та ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» за результатами науково-дослідної роботи за 2024 рік. Матеріали будуть корисними для молодих дослідників, науковців, аспірантів, а також широкого кола читачів, які цікавляться актуальною науковою проблематикою.

У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу, дотримання авторських прав і принципів академічної доброчесності несуть автори публікацій.

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2025

© Автори публікацій, 2025

ЗМІСТ

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА І МЕТОДИКА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	12
БОРИСЕНКО Надія Анатоліївна	12
МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА.	
БУРЧАК Ліана Володимирівна	14
ПРОГНОСТИЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ.	
БУРЧАК Станіслав Олександрович	17
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.	
ЖУРЕНКО Микита Анатолійович	19
ВІДКРИТІ ДАНІ У СУЧАСНІЙ НАУКОМЕТРІЇ.	
КУРОК Віра Панасівна	21
ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НУШ.	
МАРИНЧЕНКО Інна Віталіївна	23
РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ: ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ.	
МАРЧЕНКО Станіслав Сергійович	27
ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН СЕРВІСІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ.	
ТОЛМАЧОВ Володимир Сергійович	29
ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ ТЕХНОЛОГІЙ 3d МОДЕЛЮВАННЯ ТА 3d ДРУКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.	
ХОРУЖЕНКО Тетяна Анатоліївна	32
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.	
ШАКОТЬКО Віктор Васильович	35
SOFT SKILLS І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.	
ШЕВЕЛЬ Борис Олександрович	38
РОЛЬ KEYС-МЕТОДУ ТА БІЗНЕС-СИМУЛЯЦІЙ ПІД ЧАС ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ.	
БОНДАРЕНКО Микола Іванович,	40
БОНДАРЕНКО Світлана Вікторівна	

КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА. ВАСЕНОК Тетяна Михайлівна	43
ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.	
ХОМЕНКО Олександр Григорович	45
СТАЛИЙ РОЗВИТОК У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.	
ВОВК Богдан Іванович	47
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ XXI СТОЛІТТЯ.	
МАРИНЧЕНКО Євгеній Олегович	49
ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗВО.	
ОПАНАСЕНКО Віталій Петрович	51
ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ РОБОТИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ НА ЗАНЯТТЯХ ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	
САМУСЬ Тетяна Володимирівна	53
ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ.	
ЮЩЕНКО Валентина Михайлівна	55
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.	
РОЗДІЛ 2 НАУКОВІ ПОШУКИ В ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК	57
КИРИЄНКО Олена Олександрівна	57
ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ПСИХОДІАГНОСТИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ).	
МЕГЕМ Олеся Миколаївна	59
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ».	
МІЩЕНКО Сергій Володимирович	61
НАУКОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНБРИДИНГУ В СЕЛЕКЦІЇ ПЕРЕХРЕСНОЗАПИЛЬНИХ РОСЛИН.	
НІКІТЧЕНКО Наталія Григорівна	63
КОГНІТИВНО-ІНТЕГРАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	
КОРЕНЕВА Інна Миколаївна	65
ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ.	

ЛУЦЕНКО Олена Іванівна ВПЛИВ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК НА ДОСЛІДНИЦЬКІ ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ 5Е.	67
ПОЛЯКОВА Анастасія Сергіївна ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.	68
РУДИШИН Сергій Дмитрович ДИСКУРС БІОТЕХНОЛОГІЇ РОСЛИН: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДІЇ ФІТОГОРМОНІВ.	70
САМІЛИК Валентина Іванівна, МАСЛЮК Ірина Костянтинівна ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ».	71
САМІЛИК Валентина Іванівна ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ».	75
ХЛОНЬ Надія Василівна ГЕОГРАФІЧНІ ЗНАННЯ ЄВРОПЕЙЦІВ У СЕРЕДНІ ВІКИ.	78
ХРОЛЕНКО Марина Володимирівна ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ, В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ.	80
РОЗДІЛ 3 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ	83
ЗАЇКА Оксана Володимирівна РОЛЬ РІЗНОМАНІТНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ У ФОРМУВАННІ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ.	83
КУГАЙ Наталія Василівна ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НА ЛЕКЦІЯХ З МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ.	85
КУХАРЧУК Роман Павлович ЗАСТОСУВАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ У НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.	87
РЯБКО Андрій Вікторович ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ VERNIER У НАВЧАННІ ФІЗИКИ І БІОЛОГІЇ.	88
СУХОЙВАНЕНКО Людмила Федорівна ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕФЛЕКСІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ЕЛЕМЕНТАРНОЇ МАТЕМАТИКИ.	90
РОЗДІЛ 4 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	92
БУТОВА Віра Олександрівна ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ.	92
ГРИЧАНИК Наталія Іванівна ЖАНРОВО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОМАНУ «ДІВЧИНА З ВЕДМЕДИКОМ» В. ДОМОНТОВИЧА	94

ЗАРЕМСЬКА Іванна Мечиславівна КУРС «ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	97
КОЧУБЕЙ Наталія Павлівна ЦІЛІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.	98
КУЗНЕЦОВА Галина Петрівна ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ.	100
КУШНЄРЬОВА Марина Олександрівна ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ АНГЛОМОВНИХ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ.	102
МАРЄЄВ Дмитро Анатолійович ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.	103
МІЛЮТИНА Ольга Костянтинівна РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.	105
ТКАЧЕНКО Наталія Миколаївна ОСВІТНІ ТРЕНДИ 2025: ПІДХОДИ ТА НОВАЦІЇ.	107
ЧАЙКА Олена Миколаївна АКТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗНАНЬ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ ПРО США).	108
ГОГОЛЬ Наталія Валеріївна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ОСВІТЯН УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ».	110
КЛЕЙМЕНОВА Тетяна В'ячеславівна МОТИВИ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ В. СТУСА.	113
МЕДВІДЬ Наталія Сергіївна КОНЦЕПТ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ.	115
КАБИШ Марина Юріївна ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.	116
РОЗДІЛ 5 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	118
БІРЮК Людмила Яківна ПРИНЦИПИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.	118
ВИШНИК Ольга Олександрівна ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.	124
ЄГОРОВА Ксенія Григорівна ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.	126
ЗЕНЧЕНКО Тетяна Федорівна ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	129

ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.	133
ЗІНЧЕНКО Володимир Павлович НАУКОВИЙ ПОСТУП ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.	135
ІГНАТЕНКО Олександр Володимирович ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	137
ІЛЬІНА Ніна Михайлівна РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНТЕЛЕКТУ В ЛІТНЬОМУ ВІЦІ.	139
КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING IN CONDITIONS OF BLENDED LEARNING: DIRECTIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION.	142
КУХАРЧУК Ірина Олексіївна ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «СІМ'Я» В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ.	144
ЛИТВИНОВ Андрій Сергійович ЕТИЧНІ НОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ.	146
ЛУЦЕНКО Григорій Васильович СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ.	148
МИСНИК Світлана Олексіївна ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕДАГОГА ЯК КЛЮЧ ДО УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ.	150
МОЗУЛЬ Ірина Вікторівна МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.	153
НЕПОМНЯЩА Галина Іванівна ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ УЧНІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ.	155
ПІНЧУК Ірина Олександрівна ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБОМ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.	157
ПІШУН Сергій Григорович ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.	160
СОБКО Валентина Олексіївна ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЛІНГВОМЕТОДИЧНИХ УМІНЬ: МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.	162
ТЮЛЬПА Тетяна Миколаївна АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.	

РОЗДІЛ 6 СУЧАСНЕ ДОШКІЛЛЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	164
АТОРІНА Вікторія Миколаївна	164
ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ПЕДАГОГІКА» МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЯМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.	
БАРСУКОВСЬКА Галина Петрівна	166
ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ РИНОЛАЛІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	
ДАНИЛЬЧЕНКО Ірина Григорівна, ЗАГОРОДНІЙ Ігор Михайлович	168
ЗАСОБИ ФІКСАЦІЇ ЗМІСТУ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	
ЗАГОРОДНЯ Людмила Петрівна, ЛАНТУХ Сергій Анатолійович	170
КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	
КУРОК Олександр Іванович	171
СТАН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ.	
МАРЄЄВА Тетяна Вікторівна	172
МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ЗДАТНІСТЬ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ» У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	
ТІТАРЕНКО Світлана Анатоліївна	176
КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	
БАБАЧУК Юлія Михайлівна	179
ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІГОР З ЕЛЕМЕНТАМИ СПОРТУ.	
ГОРДІЙ Ніна Миколаївна	180
ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ЧИННИК МОРАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКА.	
ДМИТРЕНКО Аліна Павлівна	183
ПРОЄКТУВАННЯ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ІДЕЙ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ.	
КОРЯКІНА Ірина Вікторівна	185
КВАДРОБЕРСТВО – НЕВИННА ДИТЯЧА ГРА ЧИ НЕБЕЗПЕЧНА СУБКУЛЬТУРА. МЕЖА МІЖ ФАНТАЗІЄЮ ТА РЕАЛЬНІСТЮ ЖИТТЯ.	
КУЛІШ Інна Дмитрівна	187
РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО: КОМПОНЕНТИ, ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ.	
ЛІСНЕВСЬКА Наталія Валентинівна	188
АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	

ЛЮБИВА Віталіна Вячеславівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	190
ЦИСЬ Наталія Олександрівна АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.	193
РОЗДІЛ 7 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	195
БУТЕНКО Галина Олександрівна ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	195
КУЗЮРА Геннадій Миколайович ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ДО ЗАНЯТЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ.	197
ПЕТРИКЕЙ Ольга Олексіївна ВИКОРИСТАННЯ КРОСВОРДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ».	199
ПИЛЬТЯЙ Сергій Володимирович АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ І ДОСТУПНИЙ ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.	201
РЕДЬКО Сергій Юрійович СУДДІВСТВО У СПОРТИВНИХ ІГРАХ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛЕЙБОЛУ).	203
СИНІГОВЕЦЬ Василь Іванович МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.	205
СИНІГОВЕЦЬ Лариса Іванівна ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ FITON В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІТНЕСОМ.	208
ХЛУС Наталія Олександрівна СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ ІНСТРУКТОРА З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗДО: ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.	211
ЦИСЬ Дмитро Іванович ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	213
ЩАСТЛИВИЙ Сергій Миколайович ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ТАКТИЧНИМ ДІЯМ У ФУТЗАЛІ.	215
РОЗДІЛ 8 ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ РОЗВІДКИ	217
АРТЮХ В'ячеслав Олексійович ПРО СПРИЙНЯТТЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.	217
ГРИЦЕНКО Андрій Петрович ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.	220

ПЕТРЕНКО Наталія Миколаївна СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ НА СУМЩИНІ У 1923–1930 рр.	223
ФЕДОРОВ Ігор Олександрович ІСТОРІКО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.	225
ЧУМАЧЕНКО Олена Анатоліївна ПРОЦЕС СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА АСОЦІАЦІЇ ДЛЯ КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН.	227

ВСП «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ім. О. ДОВЖЕНКА»

БИКОВА Тетяна Борисівна КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК.	230
Біліченко Тетяна Михайлівна ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.	232
БУЦ Людмила Вікторівна ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.	234
ГАРКАВИНА Сергій Михайлович МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ БОРЦІВ-ДЗЮДОЇСТІВ ГРУПИ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ.	235
ГЕРАЩЕНКО Неля Миколаївна АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ.	237
ГРИБЕНКО Олександр Миколайович ВИЩІ ОРГАНИ ВЛАДИ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (ТРАВЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР.): ІСТОРІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.	238
ГУБАТЕНКО Олександр Миколайович СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.	240
ДВОРЯНОВА Тетяна Олександрівна РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ІЗ ПЛАТФОРМИ Youtube.	242
ДЕХТЯРЬОВА Світлана Василівна ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПРАКТИКУМУ У ШВЕЙНІЙ МАЙСТЕРНІ.	244
ЗАЇКА Артем Олексійович РОЛЬ РОБОТОТЕХНІКИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ.	245

ЗАЙКА Олексій Михайлович, ГАВРИЛОВ Іван Петрович ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН.	247
ЗАЛЮБІВЕЦЬ Марина Вікторівна ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ КОМПЛЕКСУ «BODYFLEX» НА САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	248
КАПЕЛЬКО Людмила Григорівна ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	250
КАПОРІНА Ольга Вікторівна ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ.	252
КОВАЛЬОВА Ольга Іванівна ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ.	254
КОЛТАКОВА Милана Юріївна ЕТИКА В ЕКОНОМІЦІ - ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.	256
КОРЗЮКОВА Людмила Петрівна ПРОФЕСІЙНА МОВНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.	257
КУЧЕР Ігор Вікторович ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.	259
МАКСИМОВИЧ Олександр Миколайович, ШИЛКО Сергій Олексійович ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ФАХІВЦІВ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ.	261
МАЛИШЕВА Неля Вікторівна ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ ВИКЛИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ.	262
МОСКАЛЕНКО Ігор Миколайович ПІДВИЩЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.	264
ПРИМАКОВ Олег Аркадійович, ГОРЄЛИЙ Руслан Петрович СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ВИРОБНИЦТВОМ - КЛЮЧ ДО ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ.	266
ПРИХОДЬКО Наталія Анатоліївна ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА НА ЗАНЯТТЯХ З ГЕОГРАФІЇ.	268
РУДА Галина Сергіївна ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.	270

СЄВРЮКОВА Валентина Єгорівна ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ.	272
СИДОРЕНКО Оксана Миколаївна ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.	273
СИНІЦЯ Дмитро Олександрович ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ.	275
СИНІЦЯ Ніна Олексіївна MOODLE У НАВЧАННІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.	276
СКРИПНИК Ірина Вікторівна ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	277
СОРОКА Валерій Вікторович 3D-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ЯК ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА 3D- ДРУК ЗМІНЮЮТЬ НАВЧАННЯ.	279
СОРОКА Оксана Леонідівна ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.	281
ТУРЯНИЦЯ Зоя Василівна, РЕШЕТНЯК Наталія Валеріївна РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.	283
ФЕДОТЕНКО Людмила Григорівна ПРОБЛЕМНА ГРУПА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ І ПОКРАЩЕННЯ ЇХНІХ АНГЛОМОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.	285
ХОЛЯВКО Ірина Вікторівна РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ.	287
ЮВЧЕНКО Тетяна Михайлівна ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ВИДІВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	289

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА І МЕТОДИКА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Борисенко Надія Анатоліївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Технологічна освіта відіграє ключову роль у відродженні та розвитку народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу. Вона є частиною комплексної системи професійної освіти, що забезпечує підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців у сфері технологій та мистецтва. Крім того технологічна освіта створює сприятливі умови для творчого розвитку особистості, формування її духовних цінностей, національної свідомості та громадянської позиції, розвитку художнього мислення та професійної культури майбутніх педагогів. Важливим аспектом цього процесу є засвоєння історико-культурної спадщини народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Сучасне суспільство приділяє особливу увагу освіті молодого покоління, орієнтуючи на розвиток його творчих здібностей. Майбутні вчителі технологій покликані зберігати історичну спадкоємність художніх традицій та сприяти подальшому розвитку народного мистецтва. Важливим аспектом цього процесу є вивчення на уроках технологій художніх технік, орнаментів і кольорових рішень, що відображають етнічну культуру та національну свідомість.

Однією з ключових особливостей сучасної педагогічної науки та практики є необхідність не лише високого рівня професійної підготовки майбутніх учителів технологій, а й формування їхньої духовної свідомості, естетичного світогляду та розвитку креативних компетентностей.

Важливу роль у цьому відіграє декоративно-ужиткове мистецтво, яке сприяє розвитку естетичної свідомості особистості, впливаючи на її інтелектуальну, емоційну та когнітивну сфери. Завдяки цьому мистецтву людина розширює власний світогляд, знаходить гармонію та усвідомлює своє місце у світі.

Питання формування креативної особистості вчителя, її ключових характеристик, стилю мислення та професійної діяльності педагога висвітлені у працях багатьох дослідників, зокрема Ю. Азарова, Б. Бриліна, Р. Гуревича, І. Зязюна, С. Сисоєвої, М. Сметанського, Г. Тарасенко, Н. Тверезовської та інших.

Тема творчості та креативності у процесі трудового навчання детально розглянута в дисертаційних і монографічних дослідженнях Г. Дідик, Т. Зайцевої, І. Іванова, Г. Колінець, Е. Лодзинської, В. Оганесяна, Я. Погорелова, А. Семенової, В. Тесленко, А. Хамракулова та інших науковців [3].

Метою є дослідження використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва у процесі формування креативної компетентності майбутніх учителів технологій.

На уроках технологій декоративно-ужиткове мистецтво виконує унікальну функцію – воно відкриває перед учнями світ реальної краси, що приносить естетичне задоволення, впливає на формування переконань, цінностей та моральних норм. Окрім того, воно є джерелом духовного розвитку, мотивує до активного та усвідомленого життя.

Декоративно-ужиткове мистецтво також сприяє зв'язку між поколіннями, виконуючи важливу соціальну функцію через задоволення художніх потреб суспільства. Його цінність визначається різноманітністю художніх засобів, які передають відповідні ідеї та сенси. Саме через ці засоби реалізується естетичне значення ужиткових предметів, а їхня гармонія, порядок і рівновага забезпечують подальший розвиток мистецьких традицій [1].

Теоретичні дослідження та педагогічний досвід підтверджують, що компетентності, як інтегрований результат навчальної діяльності студентів, формуються насамперед через засвоєння змісту вищої освіти та набуття певного життєвого досвіду в соціальному середовищі.

Визначення рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх учителів технологій є особливо актуальним, оскільки освітній процес має не лише надавати знання, досвід, цінності та здібності, отримані в результаті освіти. Компетентність виходить за межі простого накопичення знань і навичок, охоплюючи складні вміння та особистісні якості, необхідні для ефективної професійної діяльності.

Упровадження компетентнісного підходу в підготовку майбутніх учителів технологій сприяє модернізації змісту освіти. Важливу роль у процесі формування їхньої креативної компетентності відіграє використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва.

Науковиця Ю. Бистрова виокремлює шість складових креативної компетентності [2]:

- когнітивний компонент – забезпечує здатність до набуття нових теоретичних знань у процесі активної пошуково-пізнавальної діяльності;
- вольовий компонент – відповідає за вміння долати внутрішні та зовнішні перешкоди на шляху до освітньої мети (незалежність, наполегливість, відкритість до нового досвіду, здатність до змін і ризику);
- емоційний компонент – сприяє регулюванню та оптимізації навчальної діяльності як на свідомому, так і на підсвідомому рівні (емоційна стійкість, чутливість, експресивність, терпимість до суперечностей, відчуття новизни);
- мотиваційний компонент – формує внутрішню готовність особистості до майбутньої професійної діяльності (самореалізація, прагнення досягти успіху, ціннісні орієнтири, самовдосконалення);
- діяльнісний компонент – поєднує знання, навички та особистісні якості, необхідні для вирішення освітніх завдань, пошуку нестандартних рішень у складних ситуаціях (гнучкість мислення, адаптивність, толерантність, активність, оригінальність ідей);
- рефлексивний компонент – забезпечує здатність до об'єктивної самооцінки, самоконтролю, критичного аналізу власних досягнень, інтуїтивного прогнозування результатів діяльності (самосвідомість, внутрішній локус контролю, самоповага).

Креативна компетентність майбутніх учителів технології охоплює комплекс знань, умінь, навичок, здібностей та особистісних якостей, необхідних для творчого розв'язання професійних завдань.

Важливим змістовним компонентом у формуванні креативної компетентності майбутніх учителів технології є декоративно-ужиткове мистецтво та народні художні промисли. Їхня культурно-виховне призначення полягає в розширенні уявлень про цінності людського життя, розвитку естетичного смаку, художньої інтуїції та емоційного сприйняття мистецтва. Також вони сприяють розумінню мистецтва як особливої духовної діяльності, що впливає на розвиток культури певної епохи, а на цій основі – досягненню високого рівня художньої майстерності.

Формування й розвиток будь-якої компетентності, зокрема креативної, можливе лише в процесі практичної діяльності, що впливає з самої сутності цього поняття. Саме під час занять студенти не лише здобувають необхідні знання та навички, а й набувають досвіду творчого самовираження, що є основою їхньої майбутньої професійної діяльності.

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво як джерело культури народу та форма творчої діяльності є важливим змістовим компонентом підготовки майбутніх учителів технологій. Наскрізне наповнення освітнього процесу знаннями з цього мистецтва сприяє розвитку творчих здібностей студентів, формуванню естетичного смаку, художньої культури та національної самосвідомості. Завдяки цьому вони набувають професійної майстерності та стають не лише фахівцями народного мистецтва, а й носіями традицій, спадкоємцями майстерності попередніх поколінь та продовжувачами самотутньої художньої культури українського народу.

Список використаних джерел

1. Антонович Є.А. Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво : підручник. Львів, 1993. 185 с.
2. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. №1. С. 27-33.

3. Вересоцька Н. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб формування креативної компетентності майбутнього вчителя технології. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 1. С. 21-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2019_1_5

Бурчак Ліана Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторантка кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРОГНОСТИЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Загальновідомим є той факт, що наукове дослідження набуває значущості й істинної вартості, якщо передбачає обґрунтування напрямів перспективного проєктування, що синтезують науково-теоретичні знання щодо функціонування освітнього простору не тільки на основі статистичних результатів, а й з урахуванням динаміки, закономірностей і тенденцій подальшого розвитку.

Професійна підготовка майбутніх учителів не є винятком, адже кардинальні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють адекватні реакції системи освіти на виклики соціуму, модернізацію діяльності ЗВО, інтенсивне впровадження інноваційних технологій, що уможлиблює розв'язання і сучасних освітніх завдань, і реалізацію напрямів перспективного характеру. Важливості в цьому плані набуває випереджальний уплив на педагогічну ситуацію фахівців, які вибудовують свою професійну діяльність на основі наукового прогнозування.

Педагогічне прогнозування знаходить відображення в працях Ю. Бикова, М. Коляди, І. Підласого, У. Понзеля та ін.

Педагогічне прогнозування вчені розуміють як:

- 1) «процес, спрямований на отримання випереджальної інформації про певний об'єкт, що ґрунтується на доведених наукових положеннях» [1, с. 123];
- 2) «спеціальний вид прогнозування, що передбачає генерування даних про розвиток об'єкта дослідження в майбутньому» [3, с. 67];
- 3) «спеціальний вид діяльності вчителя, що базується на психологічних процесах педагогічного мислення та уяви» [2, с. 56];

Перспективні напрями фахової підготовки майбутніх учителів біології в контексті формування їхньої інноваційної компетентності ми визначали на основі *прогнозного фону*, тобто стану й тенденцій розвитку соціуму з урахуванням різноманітних чинників впливу на нього. Чинники впливу на соціальне середовище виокремлюють за певними ознаками, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Чинники розвитку соціального середовища у визначенні прогнозованого фону

№ з/п	Чинник	Коротка інтерпретація чинника
1.	<i>Економічні</i>	Визначають рівень соціально-економічного розвитку країни, регіону, інфраструктури тощо.
2.	<i>Політичні</i>	Зумовлюють сутність і вплив політики, політичної ситуації на соціальну сферу.
3.	<i>Правові</i>	Об'єднують законодавчі норми, правовідносини, правосвідомість населення.
4.	<i>Культурні</i>	Визначають вплив на соціальні відносини моральних, духовних цінностей, норм і традицій.
5.	<i>Природно-кліматичні</i>	Зумовлюють вплив природного середовища та екологічної ситуації на населення.
6.	<i>Соціально-демографічні</i>	Ураховують чисельність населення, склад, народжуваність, смертність, зайнятість тощо.
7.	<i>Національно-етнічні</i>	Зумовлюють вплив менталітету, інтересів, традицій, звичаїв на соціум.

8.	Соціально-психологічні	Визначають прояви настрою, переживань, спрямувань у соціумі.
----	------------------------	--

Педагогічне прогнозування в контексті формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології виконує такі функції: *пізнавальну* (засіб пізнання – прогноз); *моделювальну* (прогноз – модель певного процесу в перспективі); *оцінну* (можливість оцінити наявне порівняно з майбутнім); *попереджувальну* (попередження стосовно проблем майбутнього суспільства й уникнення небажаних ситуацій).

Процес формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології передбачає опрацювання рівнів методології (загальнодержавний рівень, рівень закладу вищої освіти, рівень особистості) та методологічний інструментарій педагогічного прогнозування. Так, методологічний інструментарій прогнозування перспектив формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології містить певні складові, а саме: методику прогнозування з її етапами та методи прогнозування (рис. 1).

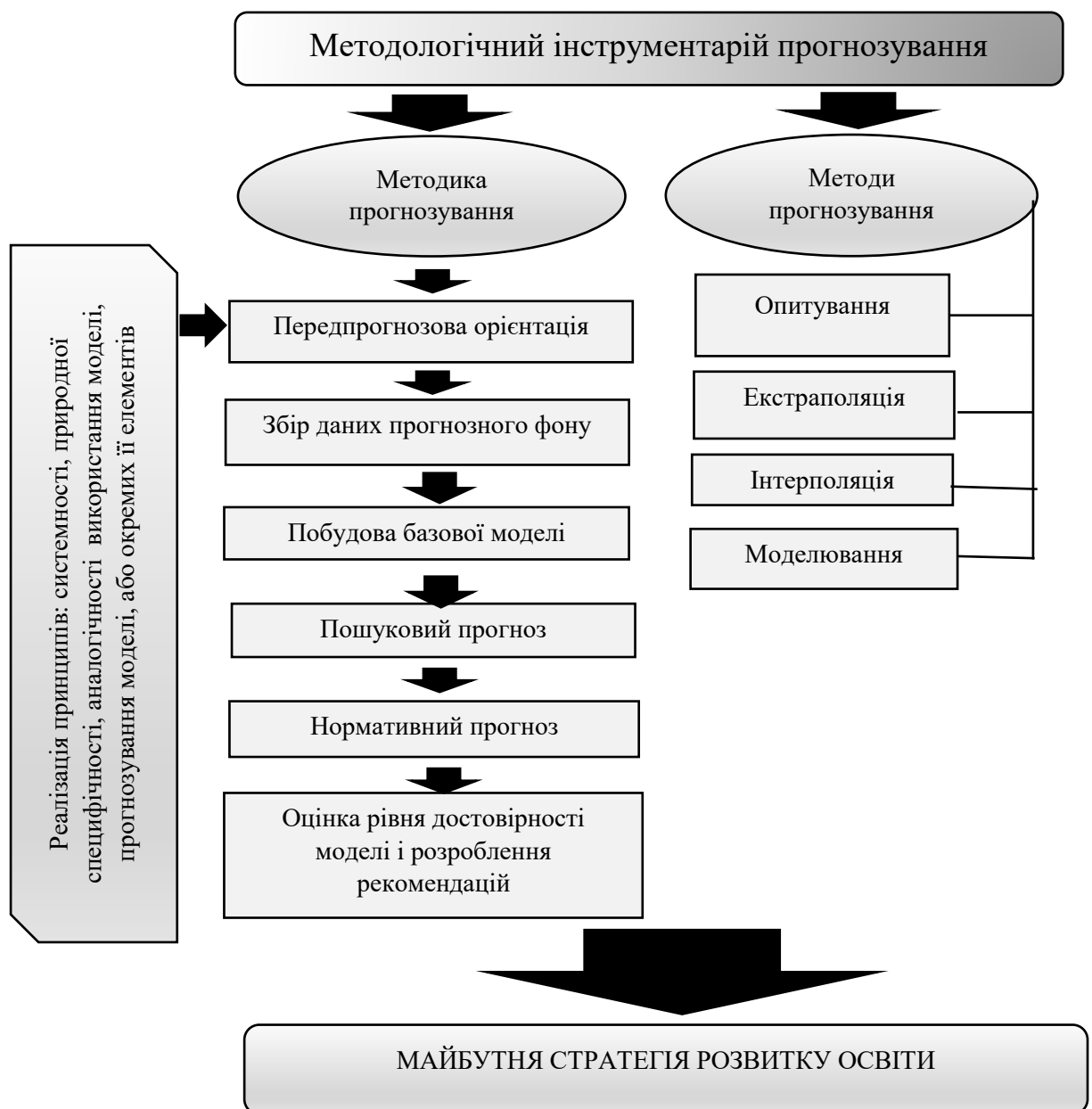


Рис. 1. Методологічний інструментарій прогнозування

Педагогічне прогнозування в межах нашого дослідження здійснено на певних рівнях. Так, на *рівні системи вищої педагогічної освіти* прогностичні напрями формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології нам убачаються в: оновленні нормативної бази, що регламентує необхідність здійснення інноваційної діяльності в закладах вищої освіти з урахуванням сучасних вимог освітнього простору; розробленні Державного стандарту підготовки бакалаврів галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) з декларуванням інноваційної компетентності як однієї зі здатностей фахівців; удосконаленні діяльності Національного агентства кваліфікацій через оновлення НРК, урахування потреб ринку праці в учителях нового типу тощо; методологічній спрямованості системи вищої освіти на інноваційну діяльність здобувачів вищої освіти; гуманізації вищої освіти, пріоритетному фінансуванню інновацій, забезпеченні престижу педагогічної професії, орієнтації на творчий, інноваційний розвиток фахівців, їхню здатність до самоосвіти, критичного мислення, самосвідомості тощо; інтеграції систем внутрішнього й зовнішнього забезпечення якості вищої освіти з подальшим ефективним наданням освітніх послуг ЗВО.

На *рівні закладів вищої освіти України* пропонуємо такі перспективи: поліпшення якості освіти через участь здобувачів ЗВО в академічній мобільності щодо обміну знаннями про інновації та інноваційну діяльність; створення інноваційного середовища закладів вищої освіти, де здійснюється реалізація освітніх, творчих потреб особистості, інноваційних умінь здобувачів освіти, розвиток їхнього креативного мислення, самоконтролю, самооцінювання, чого й потребує сьогодні соціум; оновлення ОПП, навчальних планів, робочих навчальних програм, навчально-методичного забезпечення, підготовки здобувачів освіти, що не лише відповідають вимогам до професії педагога, а й уможливають задоволення індивідуальних потреб здобувачів і сприяють формуванню компонентів їхньої інноваційної компетентності (мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, інноваційно-діяльнісного, оцінно-рефлексійного); заохочення викладачів і здобувачів освіти, які активно впроваджують інноваційні технології, методи, форми в освітній процес; тісна співпраця ЗВО зі стейкхолдерами з урахуванням їхніх потреб щодо сучасного педагога; створення в закладах освіти спеціальних наукових лабораторій з метою розроблення інновацій щодо підготовки сучасного вчителя Нової української школи – ініціативного, творчого, цілеспрямованого, здатного бути фасилітатором, коучем, модератором.

На *рівні особистості* (процесу формування ІК здобувача вищої освіти) прогнози спрямовані на: формування особистісної здатності здобувачів освіти до творчого пошуку, реалізації концепції сталого розвитку, нових ідей, розвиток творчих здібностей, інноваційних умінь і вмінь представляти власні здобутки, застосовувати інноваційні технології, методи, форми в освітньому процесі; розроблення творчих проєктів, написання есе, участь бакалаврів у вебінарах, конференціях, квестах, майстер-класах, тренінгах, квізах різного рівня, де вони матимуть змогу відшліфувати свою готовність до інноваційної діяльності; об'єктивне оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти; підвищення мотивації майбутніх учителів біології до інноваційної діяльності та використання інноваційних технологій у процесі навчання й у подальшій професійній діяльності.

Отже, прогностичне бачення окреслює можливі вектори розвитку вищої освіти (на рівнях розвитку системи вищої педагогічної освіти, ЗВО України, особистості здобувача вищої освіти), реалізація яких сприятиме як покращенню фахової підготовки майбутніх педагогів, так і формуванню їхньої інноваційної компетентності відповідно до вимог суспільства та якісних змін освітніх парадигм.

Список використаних джерел

1. Кірсанов В. Психолого-педагогічна діагностика : підручник. Київ : «Альтерпрес», 2002. 360 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
3. Щербань П. Сутність педагогічної культури. *Вища освіта України*. 2004. №3. С. 67–71.

Бурчак Станіслав Олександрович,
доктор педагогічних наук, професор кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЇХНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

Сучасна освіта та Нова українська школа сьогодні вимагають фахівців, які здатні мислити нестандартно, швидко ухвалювати рішення, організовувати творчу та самостійну діяльність. Саме тому особливо актуальною стає проблема організації самостійної діяльності майбутніх учителів, що спрямована не лише на здобуття знань, а й передусім на розвиток їхньої творчості.

Нормативні документи з вищої освіти підтверджують, що самостійна робота здобувачів є основним засобом опанування навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Обсяг часу, що відведений на самостійну роботу, регламентується навчальним планом і має становити від 1/3 до 2/3 загального навчального навантаження здобувачів [2].

Науковці, які вивчають проблему самостійної діяльності здобувачів вищої освіти (А. Алексюк, В. Буряк, М. Гарунов, Є. Голант, В. Козаков та інші), мають різні підходи до трактування цього поняття. У широкому розумінні самостійна робота розглядається як активна пізнавальна діяльність, що присутня у всіх видах занять.

На думку М. Фіцули, самостійна навчально-пізнавальна діяльність здобувачів вищої освіти включає різні форми індивідуальної та колективної роботи, що здійснюються як під час навчальних занять, так і поза ними за завданнями викладача, але без його безпосередньої участі [2].

Аналогічну думку висловлює Н. Ничкало, вказуючи на те, що самостійна діяльність здобувачів охоплює різноманітні форми індивідуальної та групової пізнавальної роботи під наглядом викладача [1].

Аналіз наукових підходів дозволяє стверджувати, що самостійну роботу можна розглядати як освітню діяльність, спрямовану на розвиток активності, самостійності та пізнавального інтересу. Водночас вона може бути визначена як система педагогічних умов і заходів, що спрямовують самостійну пізнавальну діяльність здобувачів освіти.

Самостійна робота майбутніх учителів має на меті формування їхньої самостійності та навчальних досягнень, що реалізується через зміст і методи навчального процесу. Виконання педагогічних умов організації самостійної діяльності є необхідним етапом підготовки майбутніх педагогів.

Більшість авторів виокремлюють такі основні функції самостійної роботи майбутніх педагогів:

- 1) пізнавальна;
- 2) самоосвітня;
- 3) прогностична;
- 4) коригувальна;
- 5) виховна.

Основні цілі самостійної роботи здобувачів в університетах, сформульовані різними науковцями у своїх працях, представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні цілі самостійної роботи здобувачів

Автор	Формулювання цілей самостійної роботи
В. Козаков, А. Цюприк	Формування самостійності суб'єкта, що навчається
В. Григоренко	Розвиток внутрішньої і зовнішньої самоорганізації майбутнього фахівця

В. Євдокимов, І. Прокопенко	Утілення в життя принципу індивідуального підходу до навчання
Т. Агапова, В. Євдокимов, В. Луценко, Г. Пономарьова О. Трофімов	Оволодіння не лише знаннями, вміннями й навичками, але і якостями, необхідними для досягнення певного рівня компетентності на визначеному етапі навчання, розвитку ініціативи, творчого підходу до виконання самостійних робіт, урахування унікальності кожної особистості
Л. Рибалко	Створення умов для розкриття і розвитку внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця, формування його позитивної «Я-концепції» в процесі опанування основ професійної діяльності

Класифікація самостійної роботи здобувачів включає такі критерії:

1. За формою організації: аудиторна, позааудиторна, колективна та індивідуальна.
2. За обов'язковістю: обов'язкова, рекомендована, ініційована.
3. За рівнем творчості: репродуктивна, реконструктивна, евристична, дослідницька.

Організація самостійної роботи майбутніх учителів передбачає створення умов для розвитку їхніх навичок у плануванні, організації педагогічної діяльності, рефлексії та корекції власної діяльності.

Розглянемо два ключові аспекти організації такої роботи:

1. Методичне забезпечення самостійної роботи здобувачів освіти:

- підручники, навчальні та методичні посібники;
- наукові статті, матеріали в Інтернеті;
- розробка завдань для самоконтролю та оцінювання;
- створення програмних педагогічних засобів (ІКТ, дистанційне навчання).

2. Контроль і оцінювання самостійної роботи:

- системність і регулярність контролю;
- індивідуальний підхід до оцінювання;
- використання різних форм контролю (тестування, оцінювання творчих робіт, рефлексія тощо).

тощо).

Схарактеризуємо основні вимоги до оцінювання і контролю самостійної роботи майбутніх учителів: об'єктивність перевірки рівня знань здобувачів та її оцінювання (ретельна розроблення критеріїв оцінювання, урахування всіх видів виконуваної самостійної роботи, їх складності, індивідуальності тощо); системність, регулярність організації контролю самостійної роботи майбутніх учителів (нерегулярне і несистемне втручання викладача (у вигляді контролю) в процес проведення самостійної роботи здобувачів може привести до її ослаблення, або взагалі до втрати інтересу до неї); використання індивідуального підходу до оцінювання самостійної роботи, диференційованість, що враховує особливості матеріалу, пізнавальні можливості майбутніх фахівців тощо; перевірка результатів самостійної діяльності має охоплювати якомога більше напрямів: не лише теоретичні знання, а й уміння і навички; використання різноманітних форм контролю; повага до майбутніх учителів, які самостійно виконують завдання навчального характеру; оголошення результатів у колективі [1].

Отже, ефективна організація самостійної роботи майбутніх учителів є важливим компонентом їхньої підготовки. Використання якісного методичного забезпечення та системи контролю сприятиме розвитку їхньої самостійності, творчих здібностей і професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.
2. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. *Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2004 р.* Київ, 2004. С. 16-18.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Вид. 2-е, доп. Київ: Академвидав, 2010. 456 с.

Журенко Микита Анатолійович,
*директор бібліотеки, асистент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВІДКРИТІ ДАНІ У СУЧАСНІЙ НАУКОМЕТРІЇ

Цифрові технології суттєво змінили наукометричні дослідження, автоматизувавши процеси збору, обробки та аналізу великих масивів наукових даних, що дозволяє значно підвищити точність оцінки наукової продуктивності, ефективність моніторингу академічної активності та виявлення нових наукових трендів. Відкритий доступ до наукових даних у поєднанні з алгоритмами штучного інтелекту не лише забезпечує глибоку оцінку наукового впливу окремих досліджень та авторів, прогнозування майбутніх тенденцій розвитку науки й аналіз динаміки цитованості, а й сприяє ширшій популяризації наукових результатів, розширенню аудиторії читачів, збільшенню впливу опублікованих матеріалів, що стимулює міждисциплінарну співпрацю.

Окрім цього, відкриті наукові дані сприяють розвитку нових моделей оцінювання наукової діяльності, зокрема альтернативних метрик (altmetrics), які враховують вплив досліджень у соціальних мережах, блогах, новинних ресурсах та на відкритих наукових платформах. Відкритий доступ та вільне поширення наукової інформації підвищують рівень прозорості наукової комунікації, зменшуючи бар'єри для співпраці між дослідниками з різних країн і галузей знань.

Дослідженню значення відкритих даних у наукометрії приділяють увагу вітчизняні та зарубіжні науковці. Так, Т. Вакалюк, С. Іванова, А. Кільченко [1] розглядають вітчизняний досвід використання інформаційно-цифрових технологій для оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень. О. Жабін, Л. Костенко, О. Кузнєцов, Є. Кухарчук, Т. Симоненко [2] досліджують витоки та інструментарій наукометрії. Н. Кропачева [3] аналізує ключові показники діяльності бібліотечних установ закладів вищої педагогічної освіти в контексті дотримання принципів відкритої науки. О. Мриглад, С. Назаровець [4] вивчають проблеми використання в Україні наукометричних показників для оцінювання результатів наукової діяльності. I. Peters, P. Kraker, E. Lex, C. Gumpenberger, J. Gorraiz [5] приділяють увагу дослідженню взаємозв'язків цитованості та альтернативної метрики. Аналіз праць вищезгаданих та інших науковців свідчить про багатогранність підходів до оцінювання ролі відкритих даних у наукометрії, що охоплюють як традиційні бібліометричні показники, так і новітні цифрові метрики. Вивчення цих аспектів дозволяє не лише вдосконалити методологію наукометричних досліджень, а й сприяє формуванню ефективних стратегій розвитку відкритої науки на національному та міжнародному рівнях.

Наукометрія визначає відкриті дані як загальнодоступні дослідницькі матеріали, що надаються у відкритому доступі для вільного використання, аналізу та поширення, що сприяє підвищенню прозорості наукових досліджень, відтворюванню експериментальних результатів і розвитку міждисциплінарної співпраці. Репозитарії являють собою цифрові платформи, призначені для довготривалого зберігання, систематизації та обміну відкритими даними, що забезпечує ефективне управління науковою інформацією, полегшує доступ до дослідницьких матеріалів і сприяє їх інтеграції в міжнародний науковий обіг. Альтернативні метрики — це набір інструментів і методів, які використовуються для оцінки впливу наукових публікацій, досліджень та авторів, виходячи за межі традиційних бібліометричних показників, таких як цитованість.

Проблематика використання відкритих даних у наукометрії включає кілька ключових аспектів, які суттєво впливають на ефективність оцінки наукової діяльності. Однією з основних проблем є відсутність єдиних стандартів сумісності численних репозитаріїв і онлайн-платформ, що зберігають наукові дані. Різноманітність форматів, відсутність уніфікованих протоколів метаданих та різні вимоги до ліцензійного використання даних створюють перешкоди для їх інтеграції та подальшого аналізу наукометричними інструментами.

Ще однією значною проблемою є достовірність та якість відкритих даних. Оскільки не всі науковці дотримуються високих стандартів публікації своїх досліджень, виникає ризик використання ненадійних або неповних наборів даних, що може спотворити результати наукометричних досліджень. Відкриті дані можуть містити помилки або бути неповними, що

впливає на точність оцінки наукової продуктивності та впливу. У цьому контексті виникає необхідність розробки нових методів перевірки та валідації даних для забезпечення їхньої достовірності.

Проблеми виникають також у зв'язку з відсутністю чітких методологічних підходів для інтеграції відкритих даних в наукометричні дослідження. Багато відкритих баз даних, що містять наукові публікації або інші наукові матеріали, мають обмежений обсяг метаданих, що ускладнює їхній аналіз. Наприклад, важко обчислити коректні показники цитованості або наукового впливу, якщо у відкритому доступі не представлені повні тексти публікацій, або ж якщо немає достатньої інформації про авторів, їхньої інституційної приналежності чи географічного розташування.

Крім того, використання відкритих даних у наукометрії підвищує рівень конкуренції за індексуємими публікаціями. Університети та інші наукові організації можуть використовувати ці дані для створення індексів ефективності, що своєю чергою може призводити до тиску на дослідників, щоб вони публікували лише в тих журналах, що входять до наукометричних баз даних, втрачаючи при цьому можливість для публікацій у менш відомих, але потенційно важливих ресурсах в науковій сфері. Це також може призвести до викривлення наукової комунікації, коли дослідники починають орієнтуватися на метрики замість реального розвитку науки.

Нарешті, ще однією проблемою є забезпечення доступу до відкритих даних в умовах, коли більшість наукових ресурсів контролюються комерційними компаніями, а не є відкритими для вільного використання. Це створює ситуацію, за якої більшість наукової інформації залишається закритою для широкого доступу, що перешкоджає інтеграції нових технологій і підходів, таких як штучний інтелект, для ефективного аналізу великих масивів даних. Отже, існує необхідність у розробці політик відкритого доступу, які б забезпечили рівний доступ до наукової інформації без бар'єрів і обмежень.

Подальші перспективи дослідження відкритих даних у наукометрії полягають у вдосконаленні методів оцінки наукової продуктивності через інтеграцію нових цифрових інструментів та прийомів. Це відкриває можливості для створення більш ефективних і прозорих механізмів моніторингу наукової діяльності, сприяючи більш точному відображенню реального внеску дослідників у розвиток науки.

Аналіз значення відкритих даних у сучасній наукометрії свідчить про необхідність створення єдиних стандартів сумісності та обміну даними між різними науковими репозитаріями. Відсутність уніфікованих протоколів метаданих та різноманітність форматів є значними бар'єрами для ефективного використання даних. Зокрема, проблема достовірності та якості відкритих даних залишається важливою, оскільки недостатньо строгі стандарти публікацій можуть призвести до використання ненадійних даних, що впливає на наукометричні показники. У цьому контексті важливим є розроблення нових підходів до перевірки та валідації відкритих даних. Іншою суттєвою проблемою є обмежений обсяг метаданих у відкритих базах даних, що ускладнює повний аналіз наукових публікацій. Розв'язання цих проблем допоможе забезпечити більшу прозорість наукової комунікації та покращить інтеграцію наукових результатів у глобальний науковий простір.

Список використаних джерел

1. Т. Вакалюк, С. Іванова, А. Кільченко. Вітчизняний досвід використання інформаційно-цифрових технологій для оцінювання результативності науково-педагогічних досліджень. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 198. С. 19–24. URL: <https://surl.li/hfrgxp> (дата звернення: 06.03.2025).
2. О. Жабін, Л. Костенко, О. Кузнєцов, Є. Кухарчук, Т. Симоненко. Наукометрія: методологія та інструментарій. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 9. С. 25–29. URL: <https://surl.li/qryier> (дата звернення: 06.03.2025).
3. Н. Кропачева. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек. *Бібліотечний меркурій*. 2021. № 2(26). С. 118–132. URL: <https://surl.li/wdylmn> (дата звернення: 06.03.2025).
4. О. Мриглод, С. Назаровець. Наукометрія та управління науковою діяльністю: вкотре про світове та українське. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 9. С. 81–94. URL: <https://surl.li/wchlyx> (дата звернення: 06.03.2025).

5. I. Peters, P. Kraker, E. Lex, C. Gumpenberger, J. Gorraiz. Research data explored: an extended analysis of citations and altmetrics. *Scientometrics*. 2016. № 107. С. 723–744. URL: <https://surl.li/ertdww> (дата звернення: 06.03.2025).

Курок Віра Панасівна,

*доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НУШ

Сучасний етап реформування системи освіти в Україні тісно пов'язаний з інноваційними процесами, що відбуваються в суспільстві. У зв'язку з цим набуває значної актуальності підготовка вчителів у закладах вищої педагогічної освіти, здатних до провадження інноваційної педагогічної діяльності.

Нова українська школа покликана готувати молоде покоління до мінливих умов життя в соціумі, впровадження інновацій в усі сфери діяльності людини. У зв'язку з цим стає необхідною переорієнтація сучасної системи підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти на розвиток особистості, що зумовлює потребу в модернізації всіх її складників. Основний вектор змін має бути спрямований на підготовку педагога як універсального фахівця, який володіє високим рівнем професійної мобільності, здатного не тільки забезпечити якісне викладання навчальної дисципліни, а й демонструвати неперервне самонавчання, опановувати нові предметні галузі та методики, ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу. Важливим є також формування здатності до творчого проектування освітнього процесу, розробки авторських методичних матеріалів та впровадження їх в освітній процес, здійснення інноваційної діяльності [2].

На підготовку майбутніх фахівців у ЗВО на засадах інноваційного підходу орієнтують закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), », «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України» (2012 р.), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.) тощо.

Студіюванням проблеми освітньої інноватики в педагогічній теорії опікується ряд учених, серед яких М. Братко, Л. Ващенко, І. Гавриш, І. Дичківська, О. Дубасенюк, С. Загородній, Н. Клокар, К. Котун, О. Огієнко, Н. Плахотнюк, М. Радченко, О. Цюняк, О. Шапран та ін.

Не зважаючи на велику кількість теоретичних досліджень науковців у галузі інноватики, питання реалізації інноваційного підходу до підготовки майбутніх учителів технологій до роботи в умовах НУШ залишається недостатньо дослідженим.

Насамперед зосередимо увагу на тлумаченні поняття «інновація», що походить від англійського «*innovation*» і має в своєму складі дві частини: перша – «*novatio*», що означає «новація, новизна, оновлення», друга – префікс «*in*» – у перекладі з англійської «*в*», тобто «введення новацій, новизни». Отже, словосполучення «*innovation*» може трактуватись як «нововведення» – впровадження новацій, новизни. Якщо мова йде про інновації в освіті, то більшість вчених схиляються до думки, що означена дефініція розуміється як впровадження в освітній процес нових підходів, цілей, змісту, технологій, методів, засобів та форм навчання та виховання. Інновації в освіті передбачають прогресивні зміни в освітніх системах, що виявляються в удосконаленні їхнього функціонування, модернізації процесу і підвищенні результативності освітньої діяльності.

Інноваційний підхід в освіті спрямований на забезпечення такої освітньої діяльності, яка провідною метою ставить підготовку майбутніх фахівців зі сформованою інноваційною компетентністю, що забезпечує їхню мобільність до змінних соціально-економічних умов, конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Потреба у впровадженні інноваційного підходу в освіті, на думку дослідників (О. Антонової, І. Дичківської та ін.), зумовлена загальними трансформаційними процесами в суспільстві, а також цифровізацією та глобалізацією різних сфер життєдіяльності людини.

Як стверджують науковці, інноваційний підхід вимагає розроблення комплексної стратегії інноваційного розвитку суб'єктів освітньої діяльності на трьох рівнях: діяльнісному, особистісному та соціальному компонентах. Так, «на рівні діяльнісного компоненту має бути забезпечена максимальна реалізація у навчальному процесі інноваційної діяльності, надання ... процесу професійної підготовки творчого, інноваційного характеру. На рівні особистісного компоненту мають бути забезпечені прояв і розвиток інноваційних особистісних властивостей, навчання людини засобів прояву й вдосконалення своїх переваг і можливостей. На рівні соціального компоненту має бути створене інноваційне навчальне середовище, за якого особливого значення набуває інтенсивна соціальна взаємодія суб'єктів навчання з приводу генерації інноваційних ідей та запровадження нововведень» [1].

Інноваційний підхід має забезпечити таку підготовку майбутніх учителів технологій в закладах вищої педагогічної освіти, яка дозволяє їм не тільки розпізнавати освітні інновації, володіти вміннями їхнього застосовування в конкретних педагогічних ситуаціях і умовах, бути обізнаними з різними інноваційними технологіями навчання, а й бути спроможними до пошуку інновацій, їх створення, освоєння та використання, здатними до самостійної ініціації та здійснення інноваційної педагогічної діяльності, самореалізації, самовдосконалення, тобто мати досить високий рівень інноваційної компетентності.

Теоретичний аналіз науково-педагогічних літературних джерел дозволив виокремити основні напрями впровадження освітніх інновацій в процес підготовки майбутніх учителів технологій в закладах вищої педагогічної освіти, серед яких:

- широке використання цифрових технологій в освітньому процесі;
- оптимізація провадження освітньої діяльності в закладах освіти;
- модернізація методики викладання освітніх компонентів;
- розвиток особистісних якостей здобувачів освіти [3].

Суттєвими ознаками сформованої інноваційної компетентності майбутніх педагогів є:

- глибоке усвідомлення суспільної значущості та необхідності інновацій;
- критичне мислення, креативність;
- розвинуті вміння застосовувати в педагогічній діяльності нестандартний підхід;
- уміння визначати нові шляхи реалізації освітніх цілей;
- володіння фаховими знаннями, уміннями і навичками;
- здатність до творчого підходу в розв'язанні професійних завдань;
- здатність до пошуку оригінальних і нестандартних рішень, оптимальних шляхів розв'язання освітніх завдань;
- усвідомлення відповідальності за професійну діяльність та результати педагогічної взаємодії у рамках суб'єкт-суб'єктної парадигми тощо [4].

Таким чином; освітні інновації в професійній підготовці майбутніх учителів технологій сприяють гарантованому досягненню цілей підготовки в ЗВО і забезпечують прогнозований її результат.

Список використаних джерел

1. Артющина М. В. Інноваційна діяльність у професійно-технічній освіті: поняття, підходи, технології https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4255/1/in_dial.pdf
2. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 563 с.
3. Курок В. П., Коротич А. В. Сучасний стан підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної педагогічної діяльності в освітній теорії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки*. Випуск 2 (55). Глухів : РВВ ГНПУ імені О. Довженка, 2024. С. 10-19.
4. Панюк Т., Панюк М., Гамерська І., Денисяк Ю. Інновації в освіті: необхідність, сутність, зміст <https://scispace.com/pdf/innovatsiyi-v-osviti-neobkhidnist-sutnist-zmist-np7sybb6f2.pdf>

Маринченко Інна Віталіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах університету: практична реалізація

Входження України в Європейське співтовариство відкриває нові можливості для здійснення суспільних та соціально-економічних перетворень у державі з метою виходу її на провідні позиції в світі. За цих умов зростає роль вищої освіти в підготовці майбутніх педагогів професійного навчання з високим рівнем професійної компетентності, здатних навчатися впродовж життя, критично мислити, співпрацювати із суб'єктами освітнього процесу. З огляду на це, актуалізується пошук інноваційних підходів до підготовки педагогічних кадрів, зокрема майбутніх педагогів професійного навчання, до здійснення професійної діяльності в умовах університету та надання цьому процесу системного й цілісного характеру [1].

У нинішніх умовах до підготовки майбутніх педагогів професійного навчання висуваються підвищені вимоги щодо професійних і особистісних якостей. Різномісний індивідуальний розвиток, радикальне підвищення професіоналізму, переорієнтації на продуктивність, трансформація змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання передбачає формування якісної педагогічної позиції. З аналізу численних наукових досліджень можна констатувати про недостатній рівень готовності вищих педагогічних закладів освіти до належної підготовки компетентних кадрів. Реалізація нових напрямів розвитку освіти потребує використання інноваційних технологій, творчого пошуку нових чи вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управління освітнім процесом, а також передбачає визначення низки педагогічних умов ефективного процесу підготовки майбутніх педагогів професійного навчання [2].

Виокремлюємо два рівні педагогічних умов. До першого рівня відносимо педагогічні умови, що відображають особистісні характеристики майбутніх педагогів професійного навчання та забезпечують успішність їхньої професійної підготовки. Другий рівень відображає педагогічні умови, котрі при певних обставинах впливають на ефективність освітнього процесу. Це так звані «класичні педагогічні умови», до яких належать: зміст і організація навчально-виховної діяльності студентів; міжособистісні відносини в групі та закладі вищої освіти загалом, характер спілкування між суб'єктами освітнього процесу; адаптація майбутніх педагогів професійного навчання до нового освітнього середовища; взаємодія закладу вищої освіти з різними організаціями.

Ґрунтуючись на результатах дослідження, *основними педагогічними умовами*, які забезпечують ефективну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності в умовах університету, нами визначено: формування позитивної мотивації студентів до підвищення педагогічної майстерності; удосконалення змісту дисциплін загальної та професійної підготовки; використання інноваційних методик та технологій у процесі навчання і практики; розроблення та впровадження комплексу навчально-методичного забезпечення; використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання, створення та підтримка освітньо-креативного середовища для підвищення педагогічної майстерності; розвиток професійної рефлексії в майбутніх педагогів професійного навчання.

Розглянемо детально зміст кожної з визначених умов.

Перша педагогічна умова – ***формування позитивної мотивації студентів до педагогічної взаємодії.***

Науковці та дослідники акцентують увагу на тісному зв'язку між мотивацією та професійною компетентністю педагога професійного навчання. Саме педагоги з високим рівнем сформованості мотивації впевнено беруть на себе відповідальність, приймають рішення у нестандартних ситуаціях, наполегливо йдуть до мети, переконанні в ефективності своєї педагогічної діяльності та її результатів. Тому необхідність у формуванні позитивної мотивації до підвищення педагогічної

майстерності, загалом, є однією з важливих проблем сьогодення.

Реалізація даної умови передбачає докладне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, її суспільною значущістю, сучасними вимогами до знань, умінь, навичок і якостей особистості фахівця під час вивчення дисциплін передбачених освітньою програмою; створення в студента уявлень про сучасну модель особистості успішного фахівця та спонукання до усвідомлення ним перспектив професійної самореалізації; розвиток позитивної «Я-концепції»; формування ієрархії ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; вироблення в студентів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями та творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, стимулювання прагнення до самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі; мінімізація високої тривожності окремих студентів, їхньої невпевненості щодо майбутньої професійної діяльності; створення для студентів ситуацій успіху на високому рівні реалізації здібностей; підпорядкування процесу формування в студентів високого рівня мотивації професійного досягнення за низкою критеріїв (успішне навчання на оптимальному рівні складності, що пов'язаний із вимогами навчального курсу; індивідуалізація процесу навчання; включення майбутніх фахівців у професійно-педагогічну діяльність; формування в студентів установки на власну активність і самопізнання як основу професійного самовизначення; вироблення вмінь та навичок володіння сучасними технологіями, творчого застосування їх у майбутній професійній діяльності; об'єктивність педагогічної й моральної оцінок як показника особистісних досягнень студента, а не засобу його заохочення чи покарання). Використання інтерактивних технологій навчання створює мотивацію «зі зміщенням на кінцевий результат», що особливо важливо в професійній підготовці.

Отже, використання інтерактивних технологій сприяє інтелектуальному розвитку студентів, підвищенню мотивації до професійної діяльності та формуванню професійних ціннісних орієнтацій, розвитку пізнавальної активності, пізнавальних інтересів, зацікавленому ставленню до нестандартної організації освітнього процесу, активізації творчої діяльності, формуванню вмінь помічати проблему, знаходити шляхи її розв'язання, оволодінню навичками саморозвитку особистості, надає змогу думати, творити.

Враховуючи це, другою педагогічною умовою є ***вдосконалення змісту дисциплін загальної та професійної підготовки компонентою педагогічної майстерності.***

Необхідність удосконалення змісту підготовки майбутніх педагогів професійного навчання ґрунтується на засадах посилення ролі партнерських відносин між викладачем та студентами в освітньому процесі, зокрема, суб'єкт-суб'єктної взаємодії у майбутній професійній діяльності. Оскільки основною характеристикою фахівця є рівень його професійної компетентності, що передбачає наявність умінь проектувати педагогічний процес у закладах вищої освіти, системність якого залежить і від уміння здійснювати педагогічну взаємодію з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, адміністрацією навчального закладу, громадськими організаціями тощо).

Зміст має бути вдосконалений таким чином, щоб сприяти розширенню знань студентів про педагогічну взаємодію, методи, прийоми та механізми її забезпечення на суб'єкт-суб'єктній основі, а також допомагати формуванню умінь та навичок здійснення педагогічної майстерності із врахуванням особливостей суб'єктів педагогічного процесу та умов. Зміст має містити знання про суть та особливості педагогічної майстерності принципи її організації, види педагогічної майстерності та їх характеристики; стратегії педагогічної майстерності; прийоми педагогічного впливу під час прояву педагогічної майстерності; бар'єри під час реалізації педагогічної майстерності та способи їх усунення; види конфліктів у педагогічній взаємодії та механізми їх вирішення.

Удосконалення змісту, в свою чергу, потребує перегляду методик і технологій підготовки педагогів професійного навчання до здійснення педагогічної майстерності. Таким чином, третя педагогічна умова – ***це використання інноваційних методик та технологій у процесі навчання і практики.***

Оскільки педагогічна взаємодія передбачає співробітництво, співпрацю, спільне вирішення педагогом професійного навчання зі студентами освітніх завдань, прийняття конструктивних рішень у різних педагогічних ситуаціях, професійна підготовка майбутнього педагога професійного навчання має забезпечувати формування у студентів творчого мислення, уміння налагоджувати взаємодію, швидко орієнтуватися в ситуації та приймати раціональне рішення. Вирішенню цих завдань сприяє використання інноваційних методик (методика формування мотивації до педагогічної взаємодії; методика формування професійно-педагогічних знань і вмінь; методика формування культури педагогічної взаємодії та професійно важливих якостей), спрямованих на формування всіх структурних компонентів педагогічної взаємодії [3].

Педагогічні технології підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності (проектні, тренінгові технології, коучинг-технології, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні технології) мають сприяти зміні ролі суб'єктів освітнього процесу, залученню їх до співпраці та пізнавальної діяльності, давати змогу моделювати педагогічні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, тим самим формувати навички поведінки у стандартних та нестандартних ситуаціях.

Для підсилення змісту та підвищення результативності використання інноваційних методик і технологій необхідно розробити комплекс навчально-методичного забезпечення, який сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності; забезпечить цілісність їхньої професійної підготовки в єдності цілей, змісту, методів, форм, інноваційних методик і технологій. Тому четвертою педагогічною умовою є ***розроблення та впровадження комплексу навчально-методичного забезпечення.***

Комплекс навчально-методичного забезпечення необхідно розробляти відповідно до обґрунтованих у Концепції методологічних підходів, дидактичних принципів, що сприяє відбору навчального матеріалу і його логічній побудові, використанню інноваційних методик і технологій, спрямованих на підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності.

До комплексу навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності віднесено сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, що визначають зміст їхньої підготовки, її структуру й результат та встановлюють особливості перебігу навчального процесу із врахуванням тенденцій розвитку освіти.

До *нормативної документації* нами віднесено освітньо-професійні програми підготовки студентів спеціальності 015 «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)» за першим (бакалаврським) і другим (магістерським) рівнями вищої освіти». Нормативна документація є основою для розроблення інших складових комплексу навчально-методичного забезпечення, зокрема навчально-методичних комплексів із вказаних дисциплін.

Навчально-методична документація підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності, розроблена нами в ході дослідження, містить: навчальні програми дисциплін «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність», «Основи педагогічної творчості»; із вказаних дисциплін – конспекти лекцій та методичні рекомендації до виконання практичних (лабораторних, тренінгових, семінарських) занять, самостійної роботи студентів, курсової роботи; програму та методичні рекомендації до проведення педагогічних практик.

У ході дослідження нами розроблено *навчально-методичні комплекси з таких навчальних дисциплін*: «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність» - для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, «Основи педагогічної творчості» - для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Кожний з них містить нормативну і навчально-методичну документацію, засоби навчання і засоби діагностування, що забезпечують підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності.

До *засобів навчання*, які сприяють підготовці майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності, нами віднесено: навчальні посібники: «Методика виховної роботи», «Теорія і методика навчання технологій» та «Педагогічна майстерність»; електронні

посібники з навчальних дисциплін «Методика професійного навчання» з веб-квестом та «Педагогічна майстерність», комплекти мультимедійних презентацій з дисциплін «Методика професійного навчання» та «Педагогічна майстерність», комплект презентацій з дисципліни «Педагогічна професійного навчання»; комплекти опорних схем з дисциплін «Методика професійного навчання»; комплект засобів візуалізації (конспект-схеми, опорні схеми, фрейми і карти пам'яті) та кейсів з дисципліни «Педагогічна майстерність».

Засоби діагностування містять: комплексні контрольні роботи, екзаменаційні білети для підсумкового контролю, тестові завдання, перелік запитань для усного опитування та самоконтролю з дисциплін: «Методика професійного навчання», «Педагогічна майстерність», «Основи педагогічної творчості» тощо.

П'ята педагогічна умова **використання особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання** – передбачає зміну акцентів у методах навчання з ілюстративно-пояснювальних на пошуково-дослідницькі через пов'язування отриманої інформації зі знаннями, що вже отримані, та з можливістю використовувати її в майбутньому; застосування діалогічного методу; варіативність у формах організації роботи, відборі наочності, дидактичних посібників, методів і прийомів навчання та оцінювання знань; інтеграція різних галузей знань через використання можливостей комп'ютерної техніки, інформаційну підтримку за допомогою електронних текстів, ресурсів Інтернету, через контакти з культурою й досвідом інших людей; застосування у освітньому процесі надбань інших наук; проведення лабораторно-практичних і семінарських робіт для забезпечення кращого сприйняття та осмислення студентами навчального матеріалу, розвитку аналітичного мислення, абстрагування й формування зв'язків між теоретичними та практичними знаннями; стимулювання максимальної самостійності, емоційного самовираження й вияву творчих здібностей через диференційовані види самостійної роботи [4].

Шоста педагогічна умова – **створення та підтримка освітньо-креативного середовища для формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності** – забезпечує максимальний рівень індивідуалізації завдяки широкому використанню інформаційних технологій та сприяє: зростанню інформативності й репрезентативної цінності навчального матеріалу; стимулюванню когнітивних процесів (сприйняття й усвідомлення інформації), а отже, більш глибокому розумінню навчального матеріалу та систематизації набутих знань; розвитку розумових і творчих здібностей студентів; формуванню стійкої мотивації пізнавальної діяльності студентів на заняттях; урізноманітненню форм подання інформації та видів навчальних завдань; створенню навчального середовища, яке забезпечує «занурення» студента в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації; систематичному застосуванню ігрових прийомів; забезпеченню миттєвого зворотного зв'язку, рефлексії; підвищенню рівня інформаційної культури студентів та рівня підготовки студентів у галузі сучасних інформаційних технологій; розвитку в студентів навичок спільної роботи й колективного пізнання; створенню сприятливого психологічного клімату на занятті; можливості реалізації індивідуалізації навчання; підвищенню естетичного й емоційного рівнів заняття завдяки використанню музики, анімації тощо; підвищенню обсягу виконаної на занятті роботи.

Сьомою педагогічною умовою виділено **розвиток професійної рефлексії у майбутніх педагогів професійного навчання** – розвинена здатність до рефлексії передбачає спроможність студента критично мислити, продукувати та реалізовувати нові ідеї на практиці, навчатися впродовж життя, конструктивно виконувати педагогічні завдання, створювати стратегії саморозвитку й самовдосконалення, аналізувати власні думки й переживання, пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю. Автори рефлексивної педагогіки доводять, що рефлексія – це не інформація, її не можна «взяти і передати», її можна лише стимулювати, розвивати, підвищувати. Відтак для формування й розвитку рефлексії майбутніх учителів іноземних мов ми використовували комплекс вправ, а саме: «Без маски» – для зняття емоційної напруженості, формування навичок щирих висловлювань та аналізу сутності власного «Я»; «Комісійний магазин» – для формування навичок самоаналізу, саморозуміння й самокритики; поглибленню знань один про одного через розкриття особистісних якостей кожного студента; «Хто я?», «Мое я», «Рольова гімнастика» – передбачали усвідомлення важливості прийняття свого «Я»; «Австралійський дощ» – допомагала

психологічному розвантаженню студентів; «Чарівний стілець» – допомагала в підвищенні самооцінки особистості; «Пробачати ближнього» – передбачала розвиток рефлексії, саморегуляції емоційного стану, уміння пробачати іншим; «Як я люблю самого себе» – розвивала позитивне самосприйняття, уміння любити себе; «П'ять добрих слів» – допомогла отримати зворотний зв'язок від групи, підвищити самооцінку, самопізнання; «Прощання» – сприяла розвиткові згуртованості групи, створенню хорошого настрою. Одним з інноваційних засобів розвитку й формування навичок рефлексії майбутнього педагога професійного навчання, на наше переконання, є портфоліо – сучасна технологія оцінювання діяльності, що відображає всі етапи навчання студента в закладах вищої освіти, демонструє перебіг навчання в цілому, тобто те, як студент інтегрує спеціальні завдання й навички, досягає освітнього результату, опановуючи певні вміння, формує загальнопрофесійні та спеціальні компетентності, розвиває певні особистісні якості.

Таким чином, кожна з визначених педагогічних умов спрямована на підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності. Водночас, кожна взята окремо умова не може повністю забезпечити ефективність освітнього процесу, і лише їх системна єдність дає змогу успішно здійснювати професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання до підвищення педагогічної майстерності в умовах закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Androshchuk I. V., Androshchuk I. P. Methodology in Training Future Technology and Engineering Teachers in the USA. *Comparative Professional Pedagogy*. Scientific Journal. 2017. Volume 7. Issue 3. pp. 70-74.
2. Kovalchuk, V., Marynchenko, I. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia*. 2019. 9. pp. 122–138. Retrived from: <https://cutt.ly/oUB4SHM>.
3. Marynchenko I. (2020) Implementation of digital technologies in the training of future teachers of professional education in the artistic profile. *Art education: content, technologies, management. Series: Pedagogical sciences: coll. scientific works*. 2020. 15. pp. 173–187. Retrived from: <https://zbornik.mixmd.edu.ua/artedu/issue/view/8/8>.
4. Rohulska, O., Tarasova, O., Ikonnikova, M., Zhovnych, O. Organizational and pedagogical conditions for the training of future teachers of foreign languages in the conditions of the informational and educational environment of higher education institutions. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, 2021. 6, pp. 196–205.

Марченко Станіслав Сергійович,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН СЕРВІСІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні в процесі підготовки педагогів необхідно приділяти особливу увагу інтеграції цифрових інструментів в освітній процес. Це пов'язано зі стрімким розвитком технологій та зростанням ролі дистанційного та змішаного навчання. Для майбутніх учителів технологій важливо не лише володіти теоретичними знаннями, але й вміти використовувати сучасні онлайн-сервіси для створення інтерактивних, цікавих та ефективних навчальних матеріалів. Такі інструменти, дозволяють розробляти вікторини, опитування, презентації та інші форми навчальних активностей, які залучають учнів до інтерактивної роботи та підвищують їхню мотивацію. Використання цифрових технологій також дозволяє вчителям адаптувати навчальний процес під індивідуальні потреби учнів, забезпечувати зворотний зв'язок у реальному часі та аналізувати результати навчання. Таким чином, володіння сучасними інструментами стає неодмінною частиною професійної підготовки педагогів, які прагнуть бути конкурентоздатними у цифрову епоху [1].

Сьогодні існує дуже багато онлайн сервісів для організації та проведення занять. Однією з

ключових переваг використання цих сервісів є їхня доступність та простота у використанні. Коротко схарактеризуємо найбільш популярні сервіси:

Canva (<https://www.canva.com>) – це потужний інструмент, який дозволяє створювати професійні презентації, плакати, інфографіку та інші навчальні матеріали за допомогою інтуїтивного інтерфейсу та великої бібліотеки шаблонів. Ця платформа надає майбутнім учителям технологій можливість швидко розробляти візуально привабливі навчальні матеріали, які можуть зацікавити учнів і дозволять зробити освітній процес захопливим і ефективним. Завдяки простоті використання навіть користувачі без досвіду в дизайні можуть створювати ефективні освітні ресурси, такі як інтерактивні презентації, навчальні плакати, інфографіки та навіть сертифікати або роздаткові матеріали.

Однією з ключових переваг *Canva* є її бібліотека шаблонів, яка включає тисячі готових дизайнів для різних цілей. Це дозволяє майбутнім педагогам економити час і зосереджуватися на змісті, а не на технічних аспектах створення матеріалів. Крім того, *Canva* підтримує спільну роботу, що дозволяє працювати над груповими проектами у режимі реального часу. Це розвиває навички командної роботи та комунікації, які є важливими для майбутніх учителів.

Використання *Canva* також сприяє розвитку цифрової грамотності майбутніх педагогів, адже використовуючи даний сервіс, студенти навчаються працювати з сучасними інструментами, які можуть бути інтегровані в їхню майбутню професійну діяльність. *Canva* є не лише інструментом для створення навчальних матеріалів, але й важливим елементом підготовки сучасних учителів, які готові використовувати інноваційні підходи у своїй роботі.

AhaSlides (<https://presenter.ahaslides.com>) є потужним інструментом для створення інтерактивних презентацій, який значно покращує взаємодію з аудиторією. Він дозволяє додавати різноманітні елементи, такі як опитування, вікторини, інтерактивні слайди, питання з відкритими відповідями та голосування, що робить навчальний процес більш захопливим та ефективним. Це важливо для майбутніх учителів технологій, оскільки вони зможуть використовувати ці функції для проведення більш динамічних та цікавих уроків. Використовуючи *AhaSlides* можна легко адаптувати матеріал під рівень знань учнів, отримувати миттєвий зворотний зв'язок та аналізувати результати в режимі реального часу. Це сприяє активному залученню здобувачів освіти до навчання, розвитку критичного мислення та допомагає краще засвоювати інформацію. Крім того, платформа проста у використанні та доступна з будь-якого пристрою, що робить її ідеальним вибором для сучасних освітніх процесів. Використання *AhaSlides* дозволяє перетворити традиційні уроки на інноваційні та інтерактивні заняття, які залишають незабутні враження та сприяють кращому розумінню матеріалу.

LearningApps (<https://learningapps.org/>) – це інноваційний інструмент, який дозволяє створювати різноманітні інтерактивні навчальні завдання, такі як вікторини, пазли, кросворди, вправи на відповідність, сортування та багато іншого. Це дозволяє педагогам розробляти індивідуальні завдання, які враховують рівень знань, інтереси та потреби кожного учня, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищує мотивацію до навчання. Крім того, *LearningApps* дозволяє легко інтегрувати створені завдання в дистанційне навчання, що є актуальним у сучасних умовах, коли онлайн-освіта набуває все більшого значення. Використання таких інтерактивних елементів робить навчання цікавішим, динамічнішим і доступнішим для учнів різного віку. Платформа також дозволяє вчителям обмінюватися створеними завданнями, що спрощує пошук ідей та ресурсів для уроків. Завдяки своїй простоті та зручності, *LearningApps* стає незамінним помічником для сучасних педагогів, які прагнуть використовувати інноваційні підходи у своїй роботі.

Kahoot! (<https://kahoot.com>) – це популярний інтерактивний освітній сервіс, який дозволяє створювати та проводити навчальні вікторини, опитування та ігри в режимі реального часу. Цей інструмент став незамінним для багатьох вчителів, адже він робить навчання більш захопливим, динамічним та змагальним. За допомогою *Kahoot!* педагог може швидко створити вікторину з будь-якої теми, додати питання з варіантами відповідей та запустити гру для здобувачів освіти. Учні приєднуються до гри через свої пристрої (смартфони, планшети чи комп'ютери) та відповідають на питання, отримуючи бали за правильність та швидкість відповідей. *Kahoot!* корисний для майбутніх

учителів технологій, оскільки він дозволяє ефективно залучати аудиторію, мотивувати учнів до навчання та перевіряти їхні знання в ігровій формі. Крім того, сервіс підтримує дистанційне навчання, що робить його ідеальним інструментом для сучасних освітніх умов. Використання *Kahoot!* сприяє розвитку критичного мислення, командного духу та здорової конкуренції серед учнів, що робить навчальний процес не лише ефективним, але й цікавим.

Wordwall (<https://wordwall.net>) – це інтерактивна онлайн-платформа, яка дозволяє створювати різноманітні навчальні матеріали, такі як вікторини, вправи, ігри, тести та інші інтерактивні завдання. Вона є зручним інструментом для вчителів, які хочуть зробити навчання цікавим та ефективним для учнів. Завдяки простому інтерфейсу та широкому вибору шаблонів, користувачі можуть швидко створювати та адаптувати матеріали під конкретні навчальні цілі. Ця платформа особливо буде корисна для вчителів технологій, оскільки дозволяє інтегрувати цифрові інструменти в освітній процес, розвиваючи в учнів навички роботи з інформаційними технологіями. Крім того, *Wordwall* підтримує різні формати навчання, що робить її універсальним інструментом для дистанційного, змішаного чи традиційного навчання.

Використання онлайн-сервісів у підготовці майбутніх учителів технологій є важливим інструментом навчання, яке, по-перше, дозволяє студентам отримати практичні навички роботи з сучасними інструментами організації освітнього процесу, які можна буде використовувати у своїй майбутній професійній діяльності. По-друге, педагоги вчаться створювати інтерактивні та візуально привабливі матеріали, які сприяють підвищенню ефективності навчання. По-третє, використання цих сервісів розвиває цифрову грамотність, яка є неодмінною частиною професійної підготовки сучасних педагогів.

Таким чином, використання онлайн-сервісів є важливим елементом у підготовці майбутніх учителів технологій. Їх використання готує педагогів до запровадження цифрових технологій в освітній процес, що дозволить забезпечити учням якісну та актуальну освіту, відповідну вимогам сучасного світу. Такі інструменти сприяють розвитку інноваційних підходів у навчанні, підвищують мотивацію учнів та полегшують доступ до знань. Використання онлайн-сервісів допоможе майбутнім учителям технологій бути на крок попереду, інтегруючи новітні методики та засоби у свою педагогічну діяльність, це своєю чергою дозволить зробити освітній процес більш динамічним і результативним.

Список використаних джерел

1. Шищенко І. Деякі аспекти впливу цифрових технологій на освітній процес закладів вищої освіти: огляд проблем та викликів. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. № 10 (5). С. 42-47. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i5-006

Толмачов Володимир Сергійович

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ ТЕХНОЛОГІЙ 3D МОДЕЛЮВАННЯ ТА 3D ДРУКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

У сучасних умовах освітнього процесу виникає нагальна потреба у формуванні інженерних компетентностей у майбутніх учителів технологій, що є основою для ефективного навчання учнів та підготовки їх до сучасних вимог.

Інженерні компетентності включають знання сучасних технологій, здатність проектувати та створювати технічні об'єкти, працювати з інструментами та програмами для моделювання, а також розвивати навички критичного мислення та вирішення технічних задач різної складності.

Враховуючи, що технології 3D моделювання та 3D-друку є невід'ємною частиною сучасного виробничого процесу то вони мають безпосереднє головне місце в освітньому процесі, тому важливо включити їх в процес підготовки вчителів технологій. Інтеграція інноваційних інженерних підходів до педагогічної практики дозволяє студентам не тільки здобувати теоретичні знання, а й

розвивати практичні навички, які сприяють творчому підходу до навчання та сприяють підготовці майбутніх фахівців, здатних ефективно використовувати сучасні технології в освітньому процесі.

Технології 3D моделювання та 3D-друку є інструментами для розробки технологічних навичок у студентів педагогічних спеціальностей, оскільки вони забезпечують інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, що є необхідним для формування інженерних компетентностей. Використання цих технологій у навчальному закладі відкриває нові можливості для підготовки майбутніх учителів технологій, надаючи їм досвід роботи з інструментами для моделювання та друку, а також сприяючи розвитку таких навичок, як проектування, конструювання та виготовлення прототипів. Вміння ефективно використовувати цю технологію в педагогічній практиці є важливою складовою професійної підготовки вчителів, оскільки це дозволяє їм розвивати інженерні компетентності у своїх учнів.

Впровадження технологій 3D моделювання та 3D-друку в навчальний процес сприяє створенню інтерактивних навчальних матеріалів, моделей та прототипів. Такий підхід стимулює розвиток креативного мислення, а також сприяє формуванню інноваційного підходу до вирішення навчальних завдань. Застосування 3D технологій також має значний вплив на розвиток критичного мислення та проблемно-орієнтованого підходу. Студенти вчать аналізувати, проектувати та оптимізувати технологічні рішення, що сприяє розвитку їх аналітичних здібностей та здатності до розв'язання складних інженерних задач.

Інженерні компетентності розвивають ключову роль у професійній діяльності вчителя технологій, залишаючи його здатність ефективно працювати із сучасними технічними засобами та впроваджувати їх у навчальний процес. Ці компетентності охоплюють широкий спектр знань і навичок, ще більше для проектування, конструювання, аналізу технологічних процесів та використання новітніх цифрових технологій у навчанні.

Основними компонентами інженерних компетентностей є технічні знання, уміння працювати з новими технологіями, а також навички проектування та конструювання. Технічні знання передбачають розуміння фундаментальних інженерних принципів, матеріалознавства, механіки та електроніки. Уміння працювати з новими технологіями включає опанування цифрових інструментів, зокрема програм для 3D моделювання, а також володіння методами адитивного виробництва, що дозволяє вчителям створювати інтерактивні навчальні матеріали. Навички проектування та конструювання є невід'ємною частиною інженерної підготовки, починають сприяти розвитку творчого підходу до вирішення технологічних завдань, а також формують у здобувачів освіти здатність до розробки та виготовлення власних конструкцій.

У контексті педагогічної освіти інженерна компетентність розвивається як здатність майбутнього вчителя технологій ефективно замінити сучасні технології, методи проектування та технічні рішення у навчальному процесі. Це включає не тільки знання теоретичних аспектів інженерії, а й уміння інтегрувати їх у навчальний процес з метою розвитку технічної грамотності учнів, формування їхнього творчого та критичного мислення, а також підготовки до подальшої професійної діяльності у сфері технологій.

Технології 3D моделювання та 3D-друку є інноваційними інструментами. 3D моделювання – це процес створення тривимірних цифрових моделей, які можна реалізувати за допомогою різних програмних засобів, таких як Tinkercad, FreeCAD, Fusion 360, SolidWorks тощо.

3D-друк, у своєму разі, є технологією виробництва фізичних об'єктів на основі цифрових моделей шляхом пошарового нанесення матеріалу. Найпоширенішими методами 3D-друку є FDM (*наплавне моделювання*), SLA (*лазерна стереолітографія*) та SLS (*селективне лазерне спікання*), кожен із яких має свої особливості та сферу застосування.

Робота з 3D моделями вимагає просторового мислення, розуміння основ інженерного проектування, вміння аналізувати конструктивні рішення та прогнозувати можливості помилок. Процес створення та оптимізації 3D моделей навчає студентів працювати з сучасними цифровими технологіями, що є результатом для їхньої професійної діяльності. завдяки цій можливості фізичного втілення ідей за допомогою 3D-друку розвивається творчий потенціал студентів, після чого вони можуть експериментувати з більшими конструкціями, різними матеріалами та технологічними рішеннями.

Приклади успішного застосування 3D технологій у навчанні технологій та інженерії демонструють їхню ефективність у формуванні практичних навичок. У педагогічних університетах використовується 3D моделювання для створення інтерактивних навчальних посібників, моделей механізмів та конструкцій, що полегшує засвоєння складних технічних концепцій. У школах учителі технологій застосовують 3D-друк для розробки навчальних проєктів, зокрема виготовлення деталей для конструкторів, архітектурних макетів та механізмів, що стимулює інтерес учнів до STEM-дисципліни. Також 3D друк використовується під час вивчення основ робототехніки та автоматики, що дозволяє студентам створювати та тестувати власні технічні рішення.

Інтеграція 3D технологій у навчальні програми підготовки майбутніх учителів технологій є основним напрямком удосконалення педагогічної освіти, що сприяє розвитку інженерного мислення, технічної грамотності та професійних компетентностей. Включення 3D моделювання та 3D друку в освітній процес дає можливість студентам опанувати сучасні цифрові технології, які активно застосовуються в промисловості, конструюванні та освітній діяльності.

Вивчення 3D-технологій реалізується в межах таких дисциплін, як «Інформатика» (зокрема, у розділі «Комп'ютерна графіка») та «Основи робототехніки та автоматики». Студенти знайомляться з основами 3D моделювання, вчаться працювати з професійним програмним забезпеченням, розробляють власні проєкти та застосовують їх на практиці (Рис.1). Основне увага приділяється використанню таких програм, як Tinkercad і FreeCAD, які можуть створити детальні тривимірні моделі. Для підготовки моделей до друку застосовуються спеціалізовані слайсери, такі як PrusaSlicer, Ultimaker Cura, які забезпечують коректне перетворення цифрових моделей у формат, що підтримується 3D-принтерами.

Для роботи з 3D-принтерами використовують Repetier-Host і Pronterface. Також є візуалізатори моделей, зокрема 3D-Tool-Free та STLView, які дозволяють аналізувати конструкцію перед безпосереднім друком.

У процесі навчання розглядаються різні конструкції 3D-принтерів, їх принципи роботи, а також особливості використання. Вивчаються основні методи 3D-друку, такі як FDM, SLA та SLS, що дозволяє студентам оцінити можливості кожної технології та застосувати їх переваги для різних освітніх і виробничих завдань.

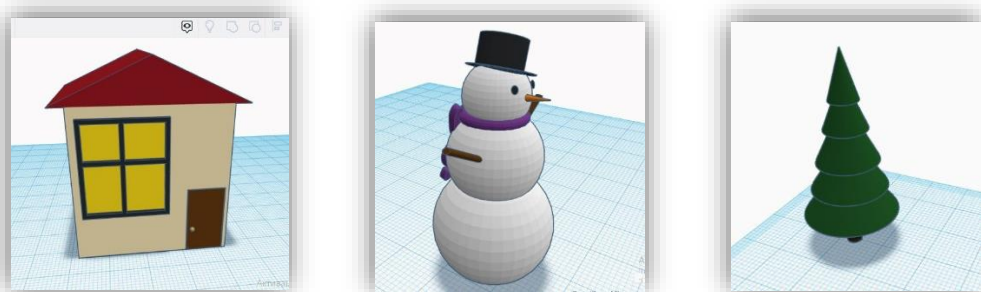
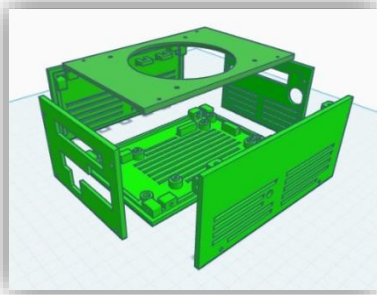


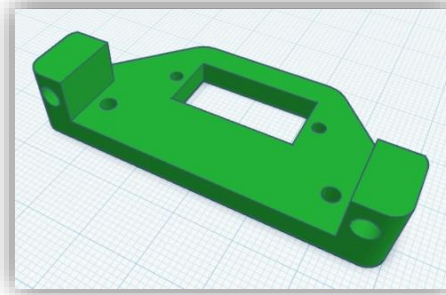
Рис. 1. Приклади студентських робіт, створених у межах вивчення дисципліни «Інформатика».

Значна увага приділяється використанню матеріалів для 3D-друку, зокрема пластиком PLA, ABS, PETG, TPU та композитним матеріалам з додаванням металевих або деревних волокон, що дозволяє розширити спектр можливостей для виготовлення функціональних деталей.

Особливе місце 3D технології займають у дисципліні «Основи робототехніки та автоматики», де студенти застосовують 3D моделювання для створення елементів конструкцій робототехнічних систем. Вони проєктують корпуси та механічні компоненти, які друкуються на 3D-принтерах і використовуються в розробці пристроїв на основі платформи Arduino (Рис.2).



а)



б)

Рис.2. Створення 3D-моделі в програмі Tinkercad
(а. корпус, б. кріплення для сервомотора)

Таке поєднання 3D технологій з електронікою та автоматикою сприяє розвитку комплексного підходу до інженерного конструювання, дозволяючи студентам отримати досвід інтеграції цифрового виробництва з програмуванням та схемотехнікою.

У рамках практичних занять студенти забезпечують індивідуальні та групові проекти, що передбачають створення функціональних моделей, прототипів механізмів та елементів робототехнічних або SMART систем. Важливою складовою навчального процесу є робота в командах, яка дозволяє майбутнім педагогам розвивати навички співпраці, обміну ідеями та спільного рішення технічних завдань.

Таким чином, використання основних можливостей 3D моделювання та друку в педагогічній освіті сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно інтегрувати сучасні технології в шкільне навчання, що, у свою чергу, відповідає вимогам цифрової трансформації освіти та сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Schelly, C., Anzalone, G., Wijnen, B., & Pearce, J. M. (2021). "Open-source 3-D printing Technologies for education: Bringing Additive Manufacturing to the Classroom." *Journal of Visual Languages & Computing*.
2. Гевко І., Потапчук О., Луцик І., Ящик О., Макаренко Л. Впровадження технології 3D-друку в процес підготовки майбутніх фахівців // *Освітні інноваційні технології*. 2022. № 3. С. 46–53.
3. Марчук В. І. Практичний досвід використання технології 3D-друку / В. І. Марчук, І. В. Марчук, Ю. А. Лук'янчук, Ю. Й. Тулашвілі // *Перспективні технології та прилади*. – 2022. – №20. – С. 69-77, <https://doi.org/10.36910/6775-2313-5352-2022-20-11>
4. Макаренко Л. Л. Методика використання 3D-моделювання та друку у графічній підготовці майбутніх фахівців галузі цифрових технологій // *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. № 1. С. 95–110.

Хоруженко Тетяна Анатоліївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Рівень якості сучасної освіти значною мірою визначається професійною діяльністю вчителя, який у сучасних умовах виконує нові функції: коуча, фасилітатора, тьютора, модератора. Такі зміни в педагогічній діяльності зумовлені завданнями Нової української школи, серед яких: сприяння сталому економічному розвитку, підготовка конкурентоспроможних фахівців, формування особистості інноватора з критичним мисленням, здатного впливати на навколишній світ. Особливо важливим є виховання гармонійно розвиненої особистості – свідомого громадянина, який має активну життєву позицію, керується морально-етичними принципами, поважає права людини та

вміє приймати відповідальні рішення. Високий рівень професійної компетентності педагога, що базується на концепції навчання впродовж життя, є ключовим чинником успішної реалізації освітніх реформ. Адже саме компетентний учитель здатний ефективно відповідати на виклики сучасної школи та забезпечувати якісний освітній процес для учнів.

Дослідження науковців свідчать, що теоретико-методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема й технологій, на основі компетентнісного підходу вже неодноразово розглядалися в науковій літературі. Значний внесок у вивчення цієї проблематики зробили українські науковці, зокрема О. Авраменко, В. Бондар, С. Вітвицька, Д. Гринь, Н. Гусак, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коберник, М. Корець, В. Курок, Л. Куцак, В. Стешенко, В. Сидоренко, С. Ткачук, М. Ховрич, А. Цина та інші. Напрацювання цих учених сприяють глибшому розумінню та вдосконаленню підготовки вчителів технологій у сучасних умовах розвитку освітньої системи.

Відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», основною метою професійної діяльності педагога є ефективна організація освітнього процесу, спрямованого на формування ключових компетентностей здобувачів освіти та їхнього світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей. Крім того, учитель має сприяти розвитку інтелектуального, творчого та фізичного потенціалу учнів, що є важливими передумовами їхньої успішної самореалізації та продовження навчання у закладах освіти або інших освітніх форматах. Завдяки цьому випускники не лише набувають необхідних знань, а й готові до активної участі в суспільному житті, адаптації до сучасних викликів та розкриття власного потенціалу на всіх етапах особистісного становлення [3].

Метою цієї статті є аналіз положень Закону України «Про вищу освіту», Концепції розвитку педагогічної освіти, професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» стосовно формування компетентнісного потенціалу майбутніх учителів технологій. Особливий акцент зроблено на визначенні ціннісних орієнтирів, трудових функцій, переліку необхідних компетентностей педагогів в межах їх професійної підготовки.

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» [1], компетентність розглядається як комплексна здатність особи до ефективної соціалізації, навчання та професійної діяльності. Вона формується через інтеграцію знань, практичних умінь, навичок, когнітивних стратегій, світоглядних переконань, цінностей та інших особистісних характеристик, що сприяють успішній адаптації та продуктивному функціонуванню в професійному середовищі. Компетентнісний підхід у вищій освіті акцентує увагу не лише на засвоєнні базових знань, а й на розвитку навичок самостійного мислення, критичного аналізу інформації та прийняття обґрунтованих рішень у професійній діяльності.

У межах реалізації положень цього закону важливе значення має Концепція розвитку педагогічної освіти [2], яка визначає основні напрями оновлення програм підготовки майбутніх педагогів. Зокрема, у документі підкреслюється необхідність впровадження компетентнісного підходу, що передбачає не лише опанування студентами фахових знань, а й розвиток ключових універсальних компетентностей, таких як саморозвиток, критичне мислення, комунікативні та соціальні навички. Крім того, Концепція акцентує увагу на підготовці педагогів до формування цих компетентностей у своїх учнів, що сприятиме їхній адаптації до змін у соціокультурному середовищі. Для досягнення цієї мети навчальний процес має поєднувати теоретичну підготовку з практичними методами й сучасними технологіями, спрямованими на формування в учнів необхідних соціальних і професійних навичок.

У професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [3] наголошується, що процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти є взаємопов'язаними й доповнюють один одного. Їхня цілісність забезпечується наявністю у педагога компетентностей, що відповідають професійним вимогам і дозволяють ефективно реалізовувати всі функції освітнього процесу. Ці компетентності мають базуватися на низці важливих ціннісних орієнтирів, зокрема:

1. Повага до особистості учня, що передбачає визнання його інтересів, досвіду, прагнень і права на власний вибір. Учитель має сприяти активній участі учнів у визначенні освітніх цілей і організації навчального процесу, а також підтримувати їхню мотивацію та наполегливість у навчанні.

2. Рівний доступ до освіти – створення інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища, що забезпечує рівні можливості для розвитку кожного учня незалежно від його індивідуальних особливостей.

3. Академічна доброчесність – формування нетерпимості до проявів корупції, дотримання принципів чесності, прозорості та справедливості у всіх аспектах освітнього процесу.

4. Розвиток особистості – підтримка самостійності, ініціативності, підприємливості та впевненості учнів, що сприяє їхній успішній соціалізації.

5. Критичне мислення та об'єктивність – формування навичок аналізу інформації, оцінки її достовірності та аргументованого прийняття рішень.

6. Здоровий спосіб життя – створення умов для фізичного та психологічного благополуччя учнів, популяризація здорових звичок.

7. Безпека освітнього середовища – забезпечення простору, вільного від насильства, булінгу та дискримінації, з акцентом на взаємоповагу та довіру.

8. Екологічна свідомість – виховання відповідального ставлення до природи, формування культури збереження довкілля.

9. Гуманістичні цінності – утвердження принципів людської гідності, чесності, справедливості, доброти та взаємодопомоги у навчальному процесі.

10. Громадянська активність і патріотизм – виховання поваги до української історії, культури, традицій, а також готовності захищати державні інтереси.

11. Свідома громадянська позиція – формування здатності учнів аналізувати суспільні процеси, брати активну участь у громадському житті, відстоювати права та свободи громадян.

Ці ціннісні орієнтири слугують основою для виховання всебічно розвиненої особистості, здатної відповідально та активно діяти в суспільстві, усвідомлювати свою роль у національному контексті та сприяти утвердженню демократичних принципів у державі.

Відповідно до професійного стандарту, до основних трудових функцій учителя, зокрема технологій, належать:

А. Навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів).

Б. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу.

В. Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища.

Г. Провадження освітнього процесу.

Д. Безперервний професійний розвиток [3].

Виконання цих функцій не лише сприяє засвоєнню знань і розвитку навичок учнів, а й формує у них ключові компетентності, що відповідають сучасним освітнім і суспільним вимогам. Кожна із вищезазначених трудових функцій вимагає наявності у майбутнього вчителя відповідних компетентностей, а саме: мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, інклюзивної, здоров'язбережувальної, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної, здатності до навчання впродовж життя, компетентності педагогічного партнера.

Важливу роль у професійній підготовці майбутніх учителів відіграє інтеграція його компетентностей, що дозволяє ефективно адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Реалізація трудових функцій учителя відповідно до вимог професійного стандарту сприяє підвищенню якості освіти, забезпеченню інноваційного освітнього середовища та розвитку освітньої системи в цілому.

Отже, професійна діяльність сучасного вчителя технологій вимагає володіння широким спектром компетентностей, які забезпечують ефективне навчання, виховання та розвиток учнів відповідно до сучасних освітніх стандартів. Відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», педагог повинен не лише передавати знання, а й формувати ключові компетентності учнів, сприяти їхній соціалізації та розвитку критичного мислення. Тому формування компетентнісного потенціалу майбутніх учителів технологій є необхідною умовою їхньої професійної самореалізації та ефективного виконання педагогічних завдань, що відповідають викликам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 18.02.2025 р.).
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776 «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 18.02.2025 р.).
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225 «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення 18.02.2025 р.).

Шакотько Віктор Васильович,

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

SOFT SKILLS І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Ключові слова: *штучний інтелект, soft skills, вчитель, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток сервісів штучного інтелекту в останнє десятиліття зробив їх доступними не тільки вченим та інженерам але й учням початкової школи [4, 5]. Разом з тим виникає питання місця навичок використання сервісів штучного інтелекту в системі професійних навичок майбутнього і практикуючого вчителя Нової української школи. Ці навички необхідно включити у сферу обов'язкових професійних навичок вчителя (hard skills) чи до переляку навичок які визначаються як soft skills і є складовими навичок, що визначають «привабливість» спеціаліста для майбутнього роботодавця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми використання штучного інтелекту в освітніх процесах різного рівня є чи не найбільш обговорюваних у різних педагогічних спільнотах: науковців та практикуючих вчителів, здобувачів освіти. Цій темі присвячені дослідження як зарубіжних (Bond M., He T., Gouverneur F., Jiao P., Marín V. I., Nassoura A. B. [6], Ouyang F., Srisa-An C. [7], Wang C., Wang X., Zawacki-Richter O., Zhang L. та ін.), так і вітчизняних (Н. Балик, І. Вороникова, І. Гончарова, Л. Карташова, М. Мар'єнко, Г. Скрипка, О. Стойка,) дослідників. Перелік дослідників є далеко не повний, їх прізвищами можна заповнити не одну сторінку. Можна зробити висновок, що ця тема хвилює багатьох педагогів.

Досліджується багато аспектів проблеми формування soft skills у майбутніх фахівців, в тому числі і педагогів. Цьому присвячені роботи Н. Бібік, О. Гулай, О. Казачінер, К. Коваль Н. Носовець, О. Овчарук, О. Пискун О. Пометун, О. Савченко, Л. Спенсер, A. Doyle, G. Mitchell, M. M. Robles та інших.

Мета публікації: розглянути взаємозв'язок між soft skills, hard skills та загальними і професійними (спеціальними) компетентностями, визначеними у стандартах вищої освіти [3] та Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [2].

Виклад основного матеріалу.

Що таке soft skills і чому вони важливі для педагогів? Цей термін має вже доволі довгу історію – з кінця 60-х років XX століття він почав використовуватися в армії США для позначення навичок безпосередньо не пов'язаних з основними навичками військових, таких як використання різноманітної зброї та техніки. Характеризуючи ці навички зазначалося, що вони стосуються індивідуальних психологічних властивостей людей та операцій з документацією (аналіз ефективності, звітність, планування).

З початку 70-х років XX століття термін soft skills на противагу навичкам які стали називати hard skills (тверді, жорсткі - професійно орієнтовані навички) почали активно використовуватись у військовій, а потім в освітній та психологічних сферах.

Оцінювання професійних навичок пройшло шлях від експерименту до загальноприйнятої практики. В Україні, хоча цей метод відносно новий, він вже відіграє ключову роль у роботі різноманітних спеціалістів з найму працівників.

Традиційно навички поділяють на "жорсткі" (ті, що легко виміряти, наприклад, професійні знання) та "м'які" (ті, що важко оцінити, наприклад, комунікативні навички). Проте сучасні реалії, зокрема цифрова епоха, вимагають розширення цього списку. З'явилися такі поняття, як "digital skills" (цифрові навички), селф-менеджмент (самоменеджмент) та лайф-компетенції (життєві компетенції), що відображають нові вимоги до фахівців.

Існують доволі значні розбіжності у переліках навичок, що входять до переліку soft skills. Так, Т. Дороніна та В. Іванова на основі аналізу праць зарубіжних науковців наводять доволі широкий перелік таких навичок [1]: адаптивність (Adaptability), багатозадачність (Multitasking), вирішення конфліктів (Conflict resolution), відповідальність (Responsibility), емоційний інтелект (Emotional intelligence), емпатія (Empathy); інновація (Innovation), командна робота (Teamwork), критичне мислення (Critical thinking), культурна обізнаність (Cultural awareness), лідерство (Leadership), надійність (Dependability), наставництво (Mentoring), позитивне ставлення (Positive attitude), професіоналізм (Professionalism), пунктуальність (Punctuality), слухання (Listening), соціальні навички (Social skills), стійкість (Resilience), стратегічне мислення (strategic thinking), співпраця (Collaboration), спілкування (Communication), терпіння (Patience), творчість (Creativity), трудова етика (Work ethic), управління часом (Time management).

Звичайно цей перелік не є з однієї сторони вичерпним, а з іншої містить терміни, що є фактично синонімами або описом більш широких понять і тих, що входять до них. Наприклад, пунктуальність мабуть є складовою навички управління часом, а терпіння – стійкості. Емпатію та соціальні навички здебільшого розглядають як складові емоційного інтелекту.

Аналіз змісту загальних та професійних компетентностей, які повинні бути сформовані у випускника спеціальності 013 Початкова освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [3], на їх відповідність перерахованим soft skills дає підстави говорити про те, що для педагогічних спеціальностей формування soft skills є однією із основних задач підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти. Проілюструємо це на прикладі (табл. 1).

Таблиця 1.

Soft skills та загальні компетентності вчителя

<i>Soft skills</i>	<i>Загальні компетентності</i>
Критичне мислення	ЗК-3. Здатність оцінювати
Командна робота та співпраця	ЗК-4. Здатність працювати в команді
Лідерство та адаптивність	ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми

Подібний аналіз проведено і для фахових (спеціальних) компетентностей. Також, здійснено порівняння вимог до компетентностей вчителя, визначених у Професійному стандарті [2] і змістом soft skills.

Штучний інтелект (ШІ) все глибше проникає в різні сфери життя, в тому числі в освіту. Педагоги все частіше стикаються з необхідністю опанувати нові технології та інструменти на базі ШІ. За розглянутими стандартами навички вчителя в сфері використання цифрових технологій є серед обов'язкових компонентів фахової підготовки. Новий напрямок цифрової трансформації – використання сервісів штучного інтелекту в освіті стає і новим викликом для вчителів та викладачів закладів вищої освіти. Ось деякі напрями використання ШІ в освіті:

- **персоналізація навчання – адаптивне навчання** (на основі даних про результати навчання вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти, вносити корективи в цю траєкторію залежно від подальшого здійснення навчання);
- **автоматизація рутинних завдань** (підготовка завдань, тестів, зразків робіт, презентацій тощо; перевірка певних видів робіт, включаючи есе; генерування звітів);

- **розвиток інтелектуальних навчальних систем** (прогнозування успішності здобувачів освіти, на основі аналізу їхньої активності, отриманих оцінок, відвідування занять і навіть стилю навчання. Це допомагає вчасно виявити проблеми та запропонувати ефективні рішення);
- **забезпечення доступності освіти** (доступ до навчальних ресурсів, до послуг авторитетних навчальних закладів незалежно від достатку, віку, наявності фізичних вад, національності тощо);
- **використання віртуальної та доповненої реальності у навчанні** (створювання віртуальних лабораторій та тренажерів, що ефективно імітують і моделюють реальні умови певного середовища або функціонування різноманітних систем і механізмів);
- **розвиток креативності та критичного мислення** (долучення до віртуальних середовищ, інтерактивних систем, експертний аналіз творчих робіт учнів;
- **переклад і мовна підтримка** (отримання в режимі реального часу навчальних матеріалів рідною мовою, що полегшує навчання у багатомовному середовищі.

Використання штучного інтелекту (ШІ) в освіті має багато переваг. Разом з тим майбутні вчителі повинні чітко усвідомлювати та вміти оперативно реагувати на ризики використання штучного інтелекту в освіті. Серед таких ризиків варто виокремити:

- **зниження критичного мислення та самостійності учнів**, що пов'язане з виконанням завдань з використанням ШІ без розуміння їх суті, без застосування креативності та низькому рівні самостійності;
- **дезінформація та помилки, поширення недостовірних даних**, які є наслідком некритичного ставлення до змісту згенерованих ШІ висновків та тверджень;
- **порушення академічної доброчесності**, представлення матеріалів згенерованих ШІ як власних надбань (рефератів, есе, розв'язків задач, тестів тощо);
- **порушення конфіденційності та безпеки даних**, тобто збирання та використання персональних даних здобувачів освіти без їхньої згоди та згоди їх батьків. Ці дані можуть бути використані в деструктивних цілях;
- **залежність від технологій**, пов'язане із надмірним використанням ШІ, що приводить до формалізації процесу навчання, виникнення проблем у разі технічних збоїв або недоступності технологій;
- **несправедливість та упередженість**, що зумовлюється використанням сервісами ШІ даних, що накопичувались протягом тривалого історичного періоду і не завжди відображають сучасні наукові погляди. Системи оцінювання, що базуються на недостовірних даних, а також на певній упередженості до певних верст населення можуть їх дискримінувати;
- **заміщення викладачів**, яке є наслідком автоматизації освітнього процесу і виконання певних функцій вчителів чат-ботами, особливо в дистанційній освіті.

Використання сервісів штучного інтелекту може значно покращити освіту, але його вцей процес має бути усвідомленим і контрольованим. Важливо розвивати критичне мислення у студентів, впроваджувати етичні норми у використанні ШІ та забезпечувати безпеку даних.

Незважаючи на це, потенціал ШІ для трансформації освіти є величезним. За умови правильного використання, ШІ може допомогти зробити освіту більш персоналізованою, доступною та ефективною для всіх учнів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для вчителя переважна більшість Soft skills є професійними навичками, що впливають на ефективність його роботи, на кар'єрне зростання, реалізацію як особистості. Це закріплено у стандартах вищої освіти та у професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

Ці навички повинні обов'язково включатися в освітні програми підготовки вчителів і знаходити місце в обов'язкових результатах навчання і відповідно у змісті завдань під час атестації випускників педагогічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Дороніна Т. О., Іванова В. В. Hard skills та soft skills у професійному стандарті вчителя. *Вісник освіти і науки.* № 6(12), 2023. С. 327–337.

2. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66e/806/fcb/66e806fcb90e2017837434.pdf>
3. Стандарт вищої освіти України. 013 Початкова освіта. Ступінь вищої освіти – бакалавр. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
4. Шакотько В. В., Шакотько Є. В. Використання штучного інтелекту учасниками освітнього процесу. *Імідж сучасного педагога*. 2024. Вип. 3 (216). С. 5-13. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-3\(216\)-5-13](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-3(216)-5-13)
5. Шакотько В. В. Проблеми штучного інтелекту і нова українська школа. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу»*, 25.04.2024 року. м. Глухів, 2024. С. 111-114.
6. Nassoura A. B. Applied artificial intelligence applications in higher education institutions: A systematic review. *Webology* 2022, 19, 1168–1183.
7. Srisa-An C., Yongsiriwit K. Applying machine learning and AI on self automated personalized online learning. In *Fuzzy Systems and Data Mining*; Tallón-Ballesteros, A.J., Ed.; IOS Press: Amsterdam, The Netherlands, 2019; Volume 5, pp. 137–145.

Шевель Борис Олександрович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

РОЛЬ КЕЙС-МЕТОДУ ТА БІЗНЕС-СИМУЛЯЦІЙ ПІД ЧАС ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасна система освіти вимагає впровадження інноваційних методів навчання, які сприяють розвитку критичного мислення, практичних навичок та адаптивності майбутніх фахівців. Само тому під час підготовки майбутніх вчителів технологій важливо не лише сформувати загальнопедагогічні компетентності, а й забезпечити ґрунтовну економічну підготовку, що дозволить їм ефективно інтегрувати знання про економічні процеси у свою професійну діяльність. Одними із перспективних методів навчання є кейс-метод та бізнес-симуляції, які дозволяють поєднати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Кейс-метод є однією з найефективніших технологій навчання, яка базується на аналізі реальних або змодельованих ситуацій. Основними перевагами кейс-методу є:

- розвиток аналітичного мислення;
- формування вміння ухвалювати рішення в умовах невизначеності;
- підвищення рівня залученості студентів у освітній процес;
- інтеграція міждисциплінарних знань у процесі аналізу проблемних ситуацій.

Використання кейс-метод під час економічної підготовки майбутніх вчителів технологій дозволить змодельовувати реальні економічні виклики, з якими вони можуть зіткнутися у професійній діяльності, зокрема у питаннях підприємництва, управління ресурсами та фінансової грамотності.

Бізнес-симуляції – це навчальні моделі, що імітують реальні економічні процеси, дозволяючи студентам на практиці застосовувати теоретичні знання. Використання бізнес-симуляцій у підготовці майбутніх вчителів технологій має низку переваг:

- моделювання економічних процесів у безпечному освітньому середовищі;
- розвиток навичок стратегічного мислення та управління;
- розуміння механізмів функціонування бізнесу та ринку;
- підвищення мотивації до навчання через інтерактивні методи роботи.

У контексті економічної підготовки бізнес-симуляції дають змогу здобувачам освіти розвивати економічну компетентність, експериментувати з різними стратегіями управління ресурсами та приймати рішення на основі аналізу економічної ситуації.

Для ефективної економічної підготовки майбутніх вчителів технологій доцільним є поєднання кейс-методу та бізнес-симуляцій у освітньому процесі. Таке поєднання дозволяє створювати завдання, що охоплюють як теоретичні аспекти економіки, так і практичні навички підприємництва, фінансового аналізу та управлінських рішень.

Розглянемо дану методику на прикладі навчальної ситуації: «Створення та управління учнівською майстернею».

Кейс-метод: студентам пропонується реальний або змодельований кейс – ситуація, коли заклад освітєвирішує запровадити шкільну майстерню (наприклад, деревообробну або майстерню з виготовлення сувенірної продукції). Вони аналізують умови, розраховують початковий капітал, прогнозують витрати та доходи, розробляють бізнес-модель.

Бізнес-симуляція: студенти працюють у групах, кожна з яких керує власною віртуальною шкільною майстернею. Вони приймають рішення щодо закупівлі матеріалів, ціноутворення, маркетингу, планування виробництва та збуту продукції. Викладач через спеціальну платформу (або вручну) моделює зміни ринку, конкуренцію та економічні виклики, з якими стикаються учасники.

Очікуваний результат: студенти отримують практичний досвід ухвалення економічних рішень, розвивають підприємницьке мислення та набувають навичок управління ресурсами, що важливо для майбутньої професійної діяльності.

Такий підхід допомагає не лише засвоїти теоретичні основи економіки, а й на практиці відчутти виклики управління бізнесом, що може бути корисним у впровадженні підприємницьких ініціатив у закладі загальної середньої освіти.

Реалізація цієї методики передбачає:

1. Використання кейс-методу для аналізу економічних ситуацій у освітній галузі відповідно до реалій сьогодення.
2. Застосування бізнес-симуляцій для моделювання економічної діяльності та підприємницьких процесів.
3. Організацію інтегрованих навчальних проєктів, що поєднують аналітичну та практичну складові економічної освіти.
4. Створення електронних платформ та інтерактивних середовищ для проведення симуляційного навчання.

Поєднання кейс-методу та бізнес-симуляцій у підготовці майбутніх учителів технологій має низку переваг, але також існують певні недоліки:

1. Висока складність реалізації – поєднання двох методів потребує ретельної підготовки викладача, розробки якісних кейсів і налаштування симуляцій, що вимагає значних ресурсів та часу.
2. Необхідність технічного забезпечення – для ефективного використання бізнес-симуляцій потрібні спеціальні програмні засоби, комп'ютери або доступ до онлайн-платформ, що не завжди є можливим у всіх навчальних закладах.
3. Суб'єктивність оцінювання – результати роботи в кейс-методі можуть залежати від креативності студентів, а в бізнес-симуляціях – від алгоритмів програмного забезпечення. Це може ускладнювати об'єктивне оцінювання досягнень.
4. Ризик відірваності від реальних умов – навіть найкращі кейси та симуляції не завжди повністю відображають реальні економічні виклики, з якими майбутні вчителі можуть зіткнутися в закладі освіти чи власному бізнесі.
5. Можлива пасивність студентів – якщо завдання не достатньо мотивують, частина студентів може займати пасивну позицію, покладаючись на активних учасників групи.
6. Перенасиченість інформацією – складні кейси та симуляції можуть перевантажити студентів великою кількістю економічних понять і процесів, що може спричинити труднощі у засвоєнні матеріалу.
7. Проблеми з адаптацією до педагогічної діяльності – зосередженість на економічних аспектах може відволікати від основної мети – формування педагогічних компетентностей у студентів.

Отже, для ефективного використання цього підходу важливо правильно балансувати теоретичний і практичний компоненти, адаптувати завдання до рівня підготовки студентів та забезпечити якісний зворотний зв'язок.

Кейс-метод та бізнес-симуляції є ефективними інструментами економічної підготовки майбутніх вчителів технологій. Вони сприяють формуванню економічної компетентності, необхідної для роботи у сучасному освітньому середовищі, зокрема аналітичного мислення, навичок прийняття рішень, фінансової грамотності та підприємницької культури. Інтеграція цих методів у освітній процес дозволяє зробити економічну освіту більш прикладною, практично орієнтованою та відповідною до сучасних викликів у сфері технологічної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В., Луговий В. Психолого-педагогічні засади проєктування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія. Київ : «Педагогічна думка», 2011. 260 с.
2. Антонюк Д. С., Вакалюк Т. А. Методичні рекомендації з добору та впровадження програмно-імітаційних комплексів економічного спрямування у навчальний процес ВНЗ. Житомир: Вид-во ФОП "О.О.Євенок", 2018. 80 с
3. Буга О.І. Аналіз підходів до визначення сутності економічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 35. С. 175–180.
4. Волкова Н. І. Використання інтерактивних технологій у процесі вивчення економічних дисциплін. *Педагогічний процес : теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 61-65.

Бондаренко Микола Іванович,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти
та комп'ютерних технологій Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

Бондаренко Світлана Вікторівна,
*кандидат педагогічних наук, викладач ВСП «Глухівський агротехнічний
фаховий коледж Сумського НАУ»*

КОНЦЕПЦІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Логічним переходом від екологізації наукових знань і соціально-економічного розвитку, що бурхливо розпочався в 1970-ті роки, стала концепція стійкого розвитку. Питанням обмеженості природних ресурсів, їх раціонального використання, а також забруднення природного середовища було присвячено низку наукових праць. Реакцією на це було створення міжнародних неурядових наукових організацій з вивчення глобальних процесів на Землі, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень, Римський клуб, Міжнародний інститут системного аналізу.

Сталий (чи стійкий) розвиток (англ. sustainable development) – процес змін, у якому використання природних ресурсів, напрям інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку, розвиток особи та інституційні зміни узгоджені один з одним і зміцнюють нинішній і майбутній потенціал для задоволення людських потреб і прагнень. Концепція стійкого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної і екологічної. Узгодження цих різних точок зору і їх викладення мовою конкретних заходів, що є засобами досягнення стійкого розвитку, – завдання величезної складності, оскільки всі три елементи стійкого розвитку повинні розглядатися збалансовано [3 С. 109-112].

Економічний підхід до концепції стійкості розвитку має на увазі оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго-, і матеріало-зберігаючих технологій, включно з видобуванням і переробкою сировини, створенням екологічно прийнятної продукції, переробку і утилізацію відходів. Однак, при вирішенні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний або природний, або людський) і якою мірою різні види капіталу взаємозамінні, а також при вартісній оцінці цих активів, особливо екологічних ресурсів, виникають проблеми правильної інтерпретації і підрахунку.

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, зокрема, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливе розподілення благ. Бажано, також,

збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах. Концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь в процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти ухваленню і реалізації рішень, контролювати їх виконання [2 С. 12].

З екологічного погляду, стійкий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Основна увага приділяється збереженню можливостей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не на збереження їх в деякому «ідеальному» статичному стані. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Крім того, поняття «природних» систем і ареалів проживання можна розуміти ширше, включаючи в них створене людиною середовище, таке, наприклад, як міста.

Стійкий розвиток міста – це розвиток, що передбачає, по-перше, економічне зростання при безумовному дотриманні екологічної рівноваги, по-друге, збалансованість економічної і соціальної сфер, узятих в людському вимірі, по-третє, урахування перспективи не тільки з орієнтацією на міське співтовариство, що живе нині, а й на майбутні покоління. Відносно міста, стійкість – це не лише «образ», бачення і не застиглий стан, а творчий процес, спрямований на пошук рівноваги, який розповсюджується на всі сфери ухвалення рішень на загальноміському і локальному рівнях. Цей процес забезпечує безперервний зворотний зв'язок, показуючи, які види діяльності ведуть до збалансованості міського розвитку і які, навпаки, перешкоджають цьому.

Якщо управління містом будується на основі такої інтегрованої інформації, то виникає розуміння функціонування міста як органічного цілого. Стабільне місто або екомісто – це місто, спроектоване з урахуванням впливу на навколишнє середовище, населене людьми, які прагнуть мінімізувати споживання енергії, води, виключити безрозсудне виділення тепла, забруднення повітря вуглекислим газом CO₂ і метаном, а також забруднення води.

Першим слово «ekomісто» використовував Річард Регистер в 1987 р. в книзі «Екомісто Берклі: будівництво міста для здорового майбутнього». З інших видатних особистостей, які передбачали появу екоміст, можна назвати архітектора Пауля Даунтона, який пізніше заснував компанію Ecorolis Pty, і письменника Тімоті Бітлея, що багато писав по цій темі.

Таким чином, виходячи зі всього вище сказаного, можна виділити основні принципи сталого розвитку міських територій:

1. Гуманна поверховість житлових об'єктів: не вище 5 поверхів.
2. Оптимальна щільність забудови: відсутність островів тепла.
3. Забудова за локалізованим принципом : створення зелених дворів і дитячих майданчиків; відділення ділових кварталів з висотним будівництвом від житлових зелених районів.
4. Узгодження архітектурного вигляду будівель з особливостями місцевого ландшафту, з наявними національними архітектурними традиціями.
5. Планувальні рішення, що враховують поліпшення системи громадського транспорту і збільшення пішохідних зон для скорочення автомобільних викидів: продумана інтеграція ділових, промислових і житлових зон.
6. Найбільш прийнятний з екологічної точки зору транспорт: тролейбуси, трамваї, фунікулери, надземні і наземні електропоїзди, стимулювання і підтримка користування велосипедами.
7. Розрахунок паркінгів поблизу житлових масивів і адміністративно-ділових центрів з урахуванням демографічного і економічного розвитку регіону.
8. Впорядкування територій: створення штучних водоймищ, парків, алей, облаштування набережних.
9. Використання поновлюваних джерел енергії: вітрових генераторів, сонячних батарей або біогазу.
10. При створенні інженерної інфраструктури важливо використання локальних джерел поновлюваної енергії у кожному кварталі.
11. Використання внутрішньо-будинкових енергозберігаючих технологій (пристрою для забезпечення природної вентиляції і освітлення) у прив'язці до можливостей регіональної енергосистеми.

12. Ефективна система водопостачання і водовідведення в комплексі з локальними системами рециркуляції використаної води: каналізація з максимальним первинним очищенням перед скиданням у водоймища.

13. Створення різних сільськогосподарських структур в межах міста: «скорочення шляху» продуктів харчування від поля до столу. Можливо завдяки створенню малих приватних землеробських ділянок або масштабних вертикальних сільськогосподарських будівель типу «агροхмарочосів».

Приклади екологічних міст існують або проектуються в багатьох країнах: Австралія (район Морленд в Мельбурні), Бразилія (Порту-алегрі і Курітіба), Великобританія (Сентдейвідс, Лестер), Німеччина (Фрайбург), Індія (Тес-Сіті Гуджарат, Манімекала), Ірландія (Клонбурріс – передмістя Дубліна), Канада (Калгарі – перше місто в рейтингу екоміст планети), Китай (Донгтан, Хуанбайюй), Корея (Сондо, Кванге-сіті), Нова Зеландія (Уайтакере), Росія (Нове Ступіно), США (Аркозанті, Койот-Спрінгс та ін.), Швеція (Гетеборг, Ельвстран-ден), Еквадор (Лойя), Франція (зелені райони в містах Бордо, Марсель, Гренобль, Ніцца і Страсбург).

Ландшафтно-екологічний підхід до організації і використання міських земель на основі їх комплексної оцінки представляється як найважливіший інструмент у формуванні їх стійкого розвитку, центральною ланкою якого виступає екологічний каркас території, що функціонує в системі елементів урбанізованого ландшафту, ареал якого виходить за межі адміністративних меж. Екологізація сучасних проектів у містобудуванні базується на теорії планувального зонування, суть якої у взаємному розташуванні міських структур і оптимізації територіальних зв'язків промислових, житлових, комунальних, транспортних та інших функціональних зон методами територіального структурно-функціонального регулювання антропогенних навантажень.

Екологічна ситуація в місті багато в чому залежить від того, наскільки його функціонально-планувальна структура відповідає ландшафтним властивостям території. При ландшафтно-екологічному підході до розміщення функціональних зон визначальним стає критерій екологічної сумісності або екологічної поляризації при функціональному зонуванні міського ландшафту, тобто максимального роз'єднання екологічно несумісних видів використання територій і зближення екологічно взаємодоповнюючих функціональних територіальних структур.

Між природно-екологічними елементами і господарськими структурами створюються буферні (компенсаційні) зони, що забезпечують екологічне благополуччя міського ландшафту. Як буферні виступають території спеціального призначення (санітарно-захисні зони, технічні коридори і лісопаркові пояси, бульвари міст) і території з функціями лісового і сільського господарства. Принцип виділення екокаркасу і буферних зон покладений в основу формування композиції міських територій незалежно від їх зонального і регіонального місцезнаходження.

Концепція екологічних каркасів передбачає специфічне використання ділянок міського ландшафту з найціннішими екологічними властивостями, серед яких особливо виділяються здатність до відтворення природних компонентів, підтримка природного енергообміну, нейтралізація техногенного забруднення.

Рекомендації щодо розміщення містобудівних об'єктів на основі ландшафтно-екологічного підходу дозволяють підвищити ефективність планування міської території. Впровадження ландшафтного планування в практику управління територіальними одиницями, насамперед на муніципальному рівні, дозволить зберегти ландшафтну структуру міста. Ландшафтно-екологічний аналіз дозволяє використовувати комплексний підхід в управлінні, коли при ухваленні кожного конкретного рішення враховуватимуться ландшафтно-екологічні особливості території [1].

Список використаних джерел

1. Дубровський А. Екологічний щит міста // Наука і життя. 2003. №11. С. 109 – 112.
2. Тетиор А. Н. Соціальні та екологічні основи архітектурного проектування: навчальний посібник. Київ : ACADEMIA, 2009. 240 с.
3. Хартія «Міста Європи на шляху до стійкого розвитку» (Ольборгська хартія). Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2004/feht/lebedev/library/aalborgchapter.htm>

Васенок Тетяна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Довготривала загарбницька війна РФ проти України та поширення всесвітньої пандемії COVID-19 завдали ударів по світовій економіці, наслідки яких відбиваються у всіх сферах життєдіяльності українського та світового суспільства. Найбільш помітні прояви наслідків зазначених подій спостерігаються у суспільно-політичній та соціально-економічній сферах.

Легка промисловість України об'єднує 17 підгалузей і перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими галузями. Ця область економіки відіграє значну соціальну роль, надаючи близько 180-200 тисяч робочих місць та зосереджує значний виробничий потенціал [1]. Швейна галузь є однією із ключових складових легкої промисловості, а її продукція відноситься до вторинного сектору господарства економіки України. Виробництво продукції легкої промисловості спрямоване не лише на задоволення внутрішніх потреб, а й для зовнішньої торгівлі.

Кваліфіковані кадри у сфері швейної галузі, такі як: швачки, кравці і закрійники, відіграють важливу роль в ефективності виробництва і розвитку економіки підприємств даної галузі. Для успішної підготовки майбутніх фахівців необхідна співпраця між навчальними закладами та виробниками. Держава активно підтримує розвиток цієї сфери і створює всі умови для плідної співпраці освітян і роботодавців [1].

Вивченням підготовки кваліфікованих робітників швейної галузі займалися О. Абрамова, О. Дубницька, О. Єжова, С. Нечіпор, Т. Попова.

Визначенню сутності та змісту технологічних компетентностей приділили увагу багато дослідників, зокрема: А. Дяченко, О. Мороз, А. Нізовцев, О. Плуток, Л. Шпак, І. Яненко.

Трансформації, спричинені поширенням COVID-19 та повномасштабним вторгненням загарбницьких військ, торкнулися й системи освіти України, зокрема професійної.

На сьогодні постало кілька основних проблем, пов'язаних з професійною освітою [2, с. 139]. По-перше, мережа закладів професійної та професійно-технічної освіти зазнає руйнувань і пошкоджень. Це негативно впливає на доступність і якість освіти.

По-друге, зміст і рівень професійної освіти не повністю відповідають запитам і потребам ринку праці. Освітні програми та терміни навчання не адаптовані до потреб роботодавців, а також не враховують потреби економіки та інфраструктури в період відновлення. Це призводить до втрати зв'язків між установами професійної освіти і бізнесом.

По-третє, професійна освіта не є престижним вибором для молоді. Тільки незначна кількість випускників закладів загальної середньої освіти в майбутньому обирають навчання в закладах професійної освіти.

Одним зі складних питань є залучення педагогів та здобувачів освіти, які залишилися на тимчасово окупованій території, в освітній процес. Ці люди стикаються не тільки з проблемами нестабільного або відсутнього доступу до інтернету, а й з ризиками загрози життю [4, с. 56].

З метою протистояння викликам сьогодення використання новітніх технологій у сфері освіти набуло нового значення. Викладачами Ю. Кучма та І. Самчук було розглянуто сутність застосування інноваційних технологій та їх вплив на професійну підготовку кваліфікованих робітників швейної галузі. У наш час вивченням інструментарію створення електронних освітніх продуктів займаються як педагоги, так і фахівці комп'ютерних технологій, серед них І. Гурняк та С. Гриценко.

Забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця передбачає орієнтацію навчального процесу на зв'язок між теорією і практикою, а також на поліпшення практичного характеру освіти та подібні аспекти.

Для забезпечення високих результатів освітнього процесу необхідно дотримуватися всіх основних принципів навчання і правильно підбирати методи, засоби і форми, щоб гарантувати якість підготовки фахівців у робітничих професіях. Важливо зазначити, що формування

професійної компетентності значно залежить від використання освітянами новітніх технічних досягнень.

Саме інформаційно-комунікаційні технології («засоби, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформації; включає в себе всі технології, що використовуються для роботи з інформацією» [3]) стали тими інструментами, що здатні трансформувати та адаптувати освітній процес до вимог сьогодення.

Тому вибір засобу навчання - це стратегічне рішення, яке визначає систему взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Електронні освітні ресурси відіграють важливу роль у сучасному освітньому середовищі. Вони надають користувачам доступ до широкого спектра матеріалів та інструментів, сприяють підвищенню ефективності навчання та дають змогу здійснювати освітній процес в онлайн-режимі. Ці ресурси можуть бути використані як доповнення до традиційних навчальних матеріалів, так і як самостійний освітній інструмент.

У процесі професійної підготовки кваліфікованих робітників надається велике значення трудовим діям, вправам, операціям. Також важлива творча і перетворювальна діяльність, яка сприяє розвитку майбутніх кваліфікованих кадрів. Одним з ключових аспектів підготовки та розвитку особистості є посилення наочності та візуалізації різних технологічних процесів і операцій.

За результатами нашого дослідження було встановлено, що застосування електронних освітніх засобів та сучасних комп'ютерних технологій справляють позитивний вплив на процес підготовки спеціалістів робітничих професій швейного виробництва. Крім того, використання таких засобів дає змогу оновити навчально-методичну базу освітнього закладу під час підготовки кваліфікованих робітників швейної галузі.

На основі результатів проведеного дослідження було розроблено електронний освітній засіб для підготовки здобувачів професії «Кравець».

З огляду того, які саме технологічні компетентності мають сформуватися у здобувачів професії «Кравець» при вивченні поясних виробів, матеріал щодо технології виготовлення прямої спідниці в даному посібнику подано розділами, що містяться на окремих веб-сторінках сайту.

Змістове наповнення посібника викладено лаконічно та з дотриманням принципів послідовності та наступності. Навчальний матеріал поданий в текстовій формі, який доповнюють фото та таблиці.

У перших чотирьох розділах посібника електронного формату зміст інформації полягає в ознайомленні майбутніх кравців з моделлю виробу, який пропонується для вивчення; його складових деталей та їх способи розкладки та розкрою на тканині; поетапна інструкція підготовки спідниці до примірки. Весь представлений матеріал допоможе здобувачу професії швейної галузі розібратися в основних аспектах виготовлення жіночих спідниць.

В описаних вище розділах даного електронного посібника міститься навчальний матеріал, який слугує підґрунтям для формування у майбутніх кравців цілісної картини виготовлення запропонованої моделі спідниці та кращого сприйняття основної інформації, що розкриває технологічну сторону.

Головним елементом даної розробки є інструкційно-технологічні карти, які у процесі навчально-виробничої роботи мають найбільшу значимість. Вони містять усі необхідні вказівки, що стосуються виконання роботи відповідно до обраної технології та послідовності дій.

Дидактичний засіб є універсальним. З ним можна працювати як із супроводом викладача, так і самостійно. Розроблене нове електронне видання включає у себе блок контролю.

З метою зацікавлення здобувачів освіти до пізнавальної діяльності, замість звичних тестів чи запитань після кожного розділу, пропонуються тренувальні вправи для закріплення вивчених знань.

Для створення тренувальних вправ для даного навчального посібника електронного формату було використано готові шаблони онлайн-сервісу LearningApps: «Знайди пару», «Класифікація», «Числова пряма», «Просте упорядкування», «Заповнити пропуски», «Вікторина з друкуванням», «Фрагменти зображення», гра «Парочки».

Ці інтерактивні завдання були спеціально створені для розвитку і перевірки опрацювання та засвоєння навчального матеріалу майбутніми кравцями. Вони дозволяють здобувачу освіти

самостійно контролювати свій прогрес і рівень підготовки. Вправи розроблялися таким чином, що для їхнього виконання потрібно опрацювати навчальний матеріал, поданий у посібнику. Оскільки, зміст кожної онлайн-вправи безпосередньо пов'язаний з контентом відповідного розділу електронного видання.

Посібник розроблено відповідно до Державних стандартів ДСПТО 7433.С.14.10-2016 та 7435.С.14.10- 2023 з професії "Кравець", що базуються на компетентнісному підході. А також враховано вимоги та рекомендації, які висуваються до електронних освітніх ресурсів.

Розробляючи контекст цього електронного посібника (<https://sites.google.com/view/technjlogiya>), ми врахували дидактичні та методичні рекомендації, що стосуються проєктування та створення електронних підручників, досвід досвідчених педагогів, актуальних друкованих посібників і різноманітних Інтернет-ресурсів, а також основні принципи розроблення сучасних електронних освітніх засобів та їх використання в освітньому процесі.

Ми також врахували особливості змісту та способи представлення навчальних завдань в електронному посібнику під час його проєктування та візуального оформлення. Завдяки такому підходу, здобувачі професійної освіти зможуть отримати доступ до начального матеріалу з інтерактивними елементами, який допоможе поліпшити якість результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Виноградська Г. Сучасний стан підготовки кадрів для легкої промисловості на засадах державно приватного партнерства. URL: https://fashionglobusukraine.com/assets/files/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F_1_%D0%92%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення: 12.12.2022)

2. Міністерство освіти і науки України. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. 2022 р. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevskaya konferencija/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk.prakt.konferentsiya/Informanalitycz.zbirn.Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України 01.10.2012 № 1060 Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 21.04.2023 р.) (дата звернення: 21.03.2023).

4. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. . Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення: 12.09.2023).

Хоменко Олександр Григорович,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри професійної освіти та комп'ютерних технологій Глухівського НПУ ім. О. Довженка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сталий розвиток (англ. *Sustainable development*) є ключовою концепцією сучасного суспільства, спрямованою на забезпечення балансу між економічними, екологічними та соціальними аспектами його розвитку та захистом інтересів майбутніх поколінь. У 2015 р. Генеральною асамблеєю ООН було схвалено резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [1], що встановила 17 Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР).

Методологічною основою сталого розвитку є наукові теорії, серед яких:

1. Ноосферна концепція В. Вернадського, в основу якої покладено ідею гармонізації суспільства і природи. Вчений наголошував на необхідності фундаментальної трансформації людства та його відносин із природним світом для досягнення сталого розвитку.

2. Теорія обмеження зростання (Д. Медоуз, Й. Рандерс, «Межі зростання»). Згідно якої, підтримка великих темпів зростання економіки призведе до виснаження ресурсів і екологічного

колапсу планети. Тому вчені наголошували на необхідності політики врівноважування економічного зростання із захистом навколишнього середовища.

3. Теорія екологічної модернізації (Дж. Мол і Г. Спааргарен) визначає роль технологічних інновацій у досягненні ЦСР. Згідно теорії розробка інноваційних технологій дозволить одночасно досягнути економічного зростання і зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

4. Теорія стійкості екологічних та соціальних систем (Б. Уокер, Д. Солт) акцентує увагу на фундаментальній трансформації соціальних та економічних систем для сприяння соціальній та екологічній справедливості.

5. Теорія сталого розвитку територій (Р. Чемберс) підкреслює важливість створення сталих засобів місцевих громад для сприяння їх економічній, соціальній та екологічній стійкості.

Тільки усвідомлення відповідальності за навколишнє середовище сукупно із соціальним прогресом та економічним зростанням може дозволити досягти збалансованого розвитку людства.

Україна є учасником низки угод та ініціатив ООН у рамках реалізації ЦСР. Так, указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [2] визначено прагнення України імплементувати глобальні ЦСР у власну соціально-економічну політику, що сприятиме інтеграційним процесам країни до міжнародної спільноти та підвищить її конкурентоспроможність.

Реалізації означених цілей сприяє Стратегія сталого розвитку України до 2030 року, у якій визначено основні принципи щодо економічного зростання, покращення якості життя населення та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь:

- економічна стійкість, що передбачає: підтримку інноваційних сфер економіки; розвиток циркулярної економіки та впровадження ресурсозберезувальних технологій;
- соціальна стійкість, що передбачає: забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту; підтримку гендерної рівності та соціальної інклюзії; створення гідних умов праці й забезпечення високого рівня зайнятості населення;
- екологічна стійкість, що сприяє: охороні та відновленню природних ресурсів; зменшенню викидів парникових газів та боротьбі з потеплінням планети; переходу на альтернативні джерела енергії, забезпеченню енергоефективності виробництва; управлінню відходами; розвитку «зеленої економіки», що створює баланс між економічним зростанням та захистом довкілля;
- інституційна стійкість, що охоплює: забезпечення прозорості та ефективного управління на всіх рівнях; підтримку принципів демократії та забезпечення верховенства права; посилення ролі громадянськості в ухваленні рішень та контролі за їх виконанням.

Стратегія сталого розвитку має особливе значення в контексті реформування національної системи професійної освіти, яка готує спеціалістів для різних секторів економіки, здатних вирішувати проблеми екологічної, економічної та соціальної стійкості.

Інтеграція принципів сталого розвитку в систему професійної освіти передбачає підготовку конкурентоздатних на світовому ринку праці фахівців, які б ефективно вирішували актуальні проблеми економічної ефективності й екологічної стійкості суспільства, забезпечували збереження ресурсів та їх раціональне використання в умовах стрімкого технологічного розвитку та глобалізаційних процесів. Важливо, щоб здобувачі професійної освіти отримували не тільки фахові знання, але й набули відповідні компетентності до вирішення екологічних і соціальних викликів у професійній діяльності.

Попри значний потенціал стратегії сталого розвитку, її інтеграція у сферу професійної освіти стикається з рядом викликів, таких як: застаріла матеріально-технічна база та обмеженість фінансових ресурсів багатьох закладів освіти, недостатня підготовка педагогічних кадрів, нерозробленість освітніх і навчальних програм для потреб інноваційних галузей.

Відповідно інтеграція принципів сталого розвитку в систему професійної освіти має відбуватися на основі:

- впровадження інноваційних технологій у професійну підготовку, що сприяють формуванню сталої свідомості здобувачів освіти.
- залучення майбутніх фахівців до виконання практичних проєктів, спрямованих на вирішення конкретних екологічних проблем.

– організація системної підготовки фахівців на основі розробки комплексних освітніх програм з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів.

Зокрема, оновлення освітніх і навчальних програм дає змогу майбутнім фахівцям отримувати сучасні знання про сталий розвиток та набувати відповідних навичок для їх практичного застосування у професійній діяльності.

До умов імплементації стратегії сталого розвитку до професійно-технічної освіти майбутніх кваліфікованих робітників-будівельників, на нашу думку, слід віднести:

- інтеграцію інноваційних методик навчання і практико-орієнтованих навчальних предметів сталого розвитку до освітніх програм і курсів у ЗП(ПТ)О будівельного профілю;
- підвищення рівня компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О будівельного профілю з питань досягнення сталого (збалансованого) розвитку;
- розвиток системи дуальної освіти, що охоплює активну участь підприємств будівельної галузі у практичній підготовці майбутніх фахівців будівельного профілю;
- інтегрування цифрових технологій в освітній процес підвищує рівень доступності професійно-технічної освіти, покращує якість дидактичних матеріалів та сприяє широкому залученню до освітнього процесу молоді із віддалених регіонів.

Підсумовуючи вищезначене, зауважимо, що основними завданнями імплементації стратегії сталого розвитку у професійно-технічній освіті є:

- зміни в прийнятті керівних рішень, розробленні програм та планів, обов'язковому залученні громадськості до обговорення та прийняття рішень;
- введення навчальних курсів і спеціальностей із сталого розвитку, включення їхніх елементів до навчальних програм; впровадження інноваційних прийомів, методів та технологій навчання (проектної діяльності, ділових ігор, тренінгів, дискусій, круглих столів тощо);
- реалізація світового досвіду (співпраця із центрами освіти зі сталого збалансованого розвитку та використання їхнього досвіду).

Таким чином, рекомендації для сталого розвитку професійної освіти повинні враховувати необхідність змін законодавства та інституційну підтримку, розвиток дуальної освіти, впровадження цифрових технологій та ефективний моніторинг результатів партнерства. Ці рекомендації доцільно враховувати у підготовці професійно компетентних кваліфікованих робітників, які відповідатимуть вимогам сучасної економіки та сприятимуть сталому розвитку України.

Список використаних джерел

1. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
2. Верховна Рада України. (2019). *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року*. Законодавство України. Указ Президента № 722/2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. <https://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

Вовк Богдан Іванович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сучасна система освіти, зокрема в галузі професійної підготовки, стикається з новими викликами, зумовленими глобальними трансформаціями у соціальній, економічній та технологічній сферах. Умови ХХІ століття вимагають від майбутніх педагогів професійного навчання не лише глибоких спеціалізованих знань, але й готовності до інноваційної діяльності, здатності інтегрувати

технічні, педагогічні та гуманітарні аспекти у професійній практиці. Це особливо актуально для аграрного сектору, де виробничий цикл тісно пов'язаний із соціокультурними традиціями, що вимагає від фахівців комплексного підходу до вирішення професійних завдань.

Формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до освітньої діяльності є багатоаспектною проблемою, яка потребує інноваційних підходів. Інтеграція технологій інженерної та педагогічної освіти, перехід до Болонської системи та зростання вимог до соціокультурної компетентності фахівців обумовлюють необхідність переосмислення традиційних методів підготовки. Важливим аспектом стає не лише передача спеціалізованих знань, але й розвиток особистості студентів, їх здатності до творчої діяльності, самоосвіти та постійного самовдосконалення.

Сучасна вища освіта орієнтується на підготовку різнопрофільних фахівців, здатних вирішувати різноманітні завдання. Для майбутніх педагогів професійного навчання це означає необхідність володіти як спеціалізованими знаннями (наприклад, у галузі агрономії, інженерії чи економіки), так і педагогічними компетентностями. Це вимагає перегляду традиційних підходів до навчання та впровадження нових освітніх компонентів, таких як аграрна психологія, психологія праці, методика викладання спеціальних дисциплін тощо.

Педагогічний процес у закладах вищої освіти повинен бути спрямований на формування не лише знань і умінь, але й розвиток особистості студента, його здатності до самоосвіти та самовдосконалення. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні підходи, такі як:

1. Задачно-ситуативний підхід, який розвиває навички вирішення реальних професійних завдань у різних умовах. Цей метод сприяє формуванню критичного мислення, здатності до аналізу та синтезу інформації, а також розвитку творчого потенціалу.
2. Використання сучасних цифрових технологій, що дозволяють інтенсифікувати навчальний процес, зробити його більш інтерактивним та доступним. До таких інструментів належать електронні навчальні ресурси, віртуальні лабораторії та онлайн-курси.
3. Системно-діяльнісний підхід, який розглядає навчання як цілісний процес, що включає не лише засвоєння знань, але й формування професійної готовності до вирішення різнопрофільних завдань. Цей підхід інтегрує технічні, педагогічні та психологічні аспекти підготовки у єдину систему.

Ключовим завданням сучасної професійної освіти є формування професійної компетентності майбутніх педагогів, яка включає не лише знання та навички, але й здатність до постійного саморозвитку та адаптації до нових умов. Для цього необхідно:

- Розвивати мотивацію до професійного вдосконалення, щоб студенти усвідомлювали важливість постійного навчання та саморозвитку.
- Формувати соціально-педагогічну компетентність, що включає навички роботи з різними соціальними групами, управління колективами та вирішення конфліктів.
- Готувати до роботи в умовах інформаційного насичення, навчаючи працювати з великими обсягами даних, виділяти ключову інформацію та застосовувати її на практиці.

Важливу роль у підготовці майбутніх педагогів відіграє викладач ЗВО. Його професіоналізм, досвід та здатність до інноваційного підходу є ключовими факторами успішної підготовки здобувачів. Викладач повинен не лише передавати знання, але й формувати у студентів здатність до самостійного мислення, творчого підходу до вирішення завдань та готовність до постійного професійного розвитку.

Таким чином, формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання до освітньої діяльності в умовах викликів XXI століття вимагає комплексного підходу. Він повинен включати інтеграцію технологічних та педагогічних методів, розширення профілю підготовки, впровадження інноваційних підходів до організації навчання та формування професійної компетентності. Лише за таких умов майбутні педагоги зможуть ефективно працювати в умовах швидких змін та забезпечувати високий рівень професійної освіти для нових поколінь фахівців.

Список використаних джерел

1. Ткачук Р. А., Остапйовська А. В. Формування готовності педагога до інноваційної діяльності. Педагогічний пошук. 2022. № 4. С. 40-49.
2. Степаненко О., Шафорост Ю., Москалюк О. Дистанційні платформи для навчання і саморозвитку учнів та студентів під час воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2022. №7 (12). С. 417-428. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7\(12\)-417-428](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-7(12)-417-428).
3. Опанасенко В. П., Вовк Б. І. Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи майбутніх викладачів практичного навчання ПТНЗ як умова формування самостійної компетентності. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : «Педагогіка та психологія» : зб. наук. пр. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. Вип. 1 (5). С. 72-76.

Маринченко Євгеній Олегович,

*доктор філософії, доцент, доцент кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗВО

Розвиток проєктної культури у майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти є ключовим аспектом їхньої професійної підготовки. У сучасному динамічному освітньому середовищі роль педагогів професійного навчання виходить за межі простої передачі знань і охоплює розвиток критичного мислення, здатності вирішувати проблеми та впроваджувати інновації серед здобувачів освіти. Проєктний підхід надає майбутнім педагогам професійного навчання необхідні навички та методи мислення для задоволення різнобічних освітніх потреб у XXI столітті.

Дослідження показують, що інтеграція проєктного навчання в освітні програми підготовки педагогів професійного навчання сприяє здатності майбутніх спеціалістів створювати цікаві навчальні матеріали, ефективно співпрацювати та адаптуватися до нових освітніх викликів. Крім того, це допомагає глибше розуміти педагогічні принципи та розвивати рефлексивні практики [3].

Розвиток проєктної культури є критично важливим для підготовки педагогів професійного навчання до успішної професійної діяльності в умовах сучасної освіти. Зосереджуючись на експериментальному навчанні, співпраці та інноваціях, навчальні заклади сприяють розвитку безперервного навчання та формуванню майбутніх педагогів професійного навчання, здатних ініціювати позитивні зміни в освітніх установах та організаціях.

Поняття проєктної культури педагога професійного навчання охоплює всебічний підхід, який застосовують у процесі планування, реалізації та оцінювання проєктів у своїй педагогічній діяльності. Вона втілює спосіб мислення, що сприяє інноваціям, співпраці та орієнтованому на здобувача освіти підходу до навчання. Проєктна культура педагога професійного навчання підкреслює важливість впровадження проєктних методів у освітній процес для підвищення мотивації здобувачів освіти, розвитку критичного мислення, навичок вирішення проблем та загального підвищення академічної успішності [5].

Головною ідеєю проєктної культури є визнання того, що освіта — це не просто передача знань, а сприяння осмисленому навчанню, яке робить здобувачів активними учасниками освітнього процесу. У цьому контексті проєкти дозволяють здобувачам освіти досліджувати реальні проблеми, застосовувати теорію на практиці та глибше розуміти навчальний матеріал.

Викладачі, що використовують проєктний підхід, цінують важливість розробки проєктів, які не лише відповідають освітнім стандартам, але й враховують інтереси й можливості здобувачів освіти. Вони усвідомлюють, що проєкти мають бути складними, але доступними для виконання, розширюючи інтелектуальні можливості здобувачів освіти, забезпечуючи при цьому підтримку для досягнення успіху.

Проєктна культура педагога професійного навчання робить акцент на створенні середовища співпраці, де учасники працюють у команді, діляться ідеями, навичками та ресурсами для

досягнення спільних цілей. Такі колективні проекти допомагають здобувачам освіти розвивати важливі міжособистісні навички, комунікації, командна робота та вирішення конфліктів, що є ключовими як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності [1].

Теоретичні аспекти формування проєктної культури майбутніх педагогів професійного навчання полягають у всебічному аналізі педагогічних принципів, психологічних основ та освітніх методик, що спрямовані на розвиток мислення, яке підтримує проєктне навчання та інноваційну діяльність у межах педагогічної професії. Проєктна культура втілює цілісний підхід до освіти, акцентуючи увагу на спільному вирішенні проблем, розвитку критичного мислення та креативності як у здобувачів освіти, так і у викладачів ЗВО.

У галузі педагогічної освіти проєктна культура базується на кількох ключових засадах. По-перше, вона відображає розуміння того, що навчання — це активний і практичний процес, який найкраще розвивається через експериментальну діяльність, а не через пасивне засвоєння інформації. Участь у реальних проєктах дає майбутнім педагогам професійного навчання змогу не тільки отримувати знання з окремих дисциплін, але й розвиває такі важливі навички, як комунікація, робота в команді та здатність до адаптації, які є необхідними для успішної діяльності у різних сферах. Ці навички не лише підвищують їхню ефективність як педагогів, але й готують до роботи в умовах швидких змін у сучасному суспільстві. Проєктна культура допомагає майбутнім педагогам професійного навчання формувати компетенції, що забезпечують їх здатність активно впроваджувати нові методи навчання та знаходити рішення для складних освітніх проблем, сприяючи загальному підвищенню якості освіти [2].

Важливим чинником, що впливає на формування проєктної культури, є розробка навчальних програм і впровадження педагогічних підходів, які використовують ЗВО. Хоча деякі університети активно інтегрують проєктно-орієнтоване навчання у свої програми, інші продовжують значною мірою покладатися на традиційні методи викладання. Заклади, які надають пріоритет проєктному навчанню, зазвичай забезпечують студентів практичним досвідом, дозволяючи їм працювати над реальними проєктами, співпрацювати з однокласниками та розвивати навички вирішення проблем, необхідні для ефективного управління проєктами. Навпаки, навчальні заклади, які не приділяють достатньої уваги безперервному навчанню, можуть стикатися з труднощами у формуванні у студентів проєктного мислення, яке є необхідним для успіху в сучасному освітньому середовищі [4].

У процесі формування проєктної культури важливо враховувати роль позанавчальних заходів і студентських організацій. Студентські ініціативи, надають здобувачам освіти можливість застосовувати свої навички на практиці, співпрацювати з однолітками з різним досвідом і проявляти лідерські якості. Участь у таких заходах не тільки доповнює академічне навчання, але й сприяє створенню відчуття спільноти та взаєморозуміння серед студентів, об'єднаних інтересами в управлінні проєктами й інноваційній діяльності.

Зрештою, формування проєктної культури серед майбутніх педагогів професійного навчання є безперервним процесом, який потребує постійної підтримки, професійного розвитку та інституційної прихильності. Пріоритетне впровадження й розвиток проєктної культури в програмах підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти сприяє розвитку критичного мислення та навичок співпраці серед студентів. Це, у свою чергу, забезпечує всебічний розвиток і успіх здобувачів освіти, формуючи їх як активних учасників освітнього процесу та підготовлених до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Yevhenii Marynchenko, Tetiana Serha, Tetyana Chumak, Anna Makogin, Vasyl Salabai. (2023). Psychological aspects of the landscape of modern organizational and pedagogical conditions of training of specialists through the integration of education, science and production in Ukraine. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2023. Vol.13. Issue 1, Special Issue XXXIV. Pp. 207–216.
2. Marynchenko Yevhenii. Pedagogical Conditions of Forming the Readiness of the Future Teacher of Professional Training for Innovative Activity in Agricultural Production. *Traektoriâ Nauki = Path of Science. Section "Education"*. 2020. Vol. 6. No 10. Pp. 4009-4017.

3. Маринченко Є. О., Тименко О. О. Особливості професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання в сучасних умовах. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал.* 2022. № 11(11) 2022. С. 318

4. Маринченко Є. О., Толмачов В. С. Залучення здобувачів вищої освіти до проєктно-дослідницької діяльності у ЗВО. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2022. № 52 2022. С. 208

5. Маринченко Є. О. Залучення майбутнього педагога професійного навчання до проєктно-дослідницької діяльності у ЗВО. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи.* Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 21 жовтня 2022 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. 455 с.

Опанасенко Віталій Петрович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ РОБОТИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ НА ЗАНЯТТЯХ ЗІ СПЕЦДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

На сьогодні в умовах дистанційного навчання гостро постала проблема унаочнення та візуалізації навчального матеріалу під час викладання технічних дисциплін. Як наслідок, впровадження різних засобів та технологій візуалізації є необхідною умовою та дієвим засобом покращення підготовки майбутнього фахівця. Особливо це актуально зараз, коли освітній процес здійснюється в дистанційному режимі.

Під час організації вивчення технічних дисциплін за дистанційною формою навчання досить важко донести зміст навчального матеріалу окремих тем без спеціального лабораторного обладнання або натуральних зразків механізмів техніки, зацікавити здобувачів освіти. Найбільш часто виклад змісту такої теми зводиться до монологічного виступу викладача он-лайн, або розміщенню лекційного матеріалу разом з презентацією до нього у курсі дисципліни на платформі classroom.

Вивчення даної проблеми спонукало сучасних дослідників впроваджувати різні інформаційно-комунікаційні технології та засоби в залежності від змісту навчального матеріалу дисципліни та способу його подання. У своїх дослідженнях вони рекомендують постійно «тримати» віртуальну аудиторію впродовж усього заняття використовуючи візуальні об'єкти. Як правило, одними з ефективних засобів візуалізації називаються схеми, діаграми, графіки, презентації, схемографіка, інфографіка тощо. Такий підхід є цілком виправданим і достатнім під час вивчення загальних законів та явищ в техніці, але недостатнім під час формування фахових компетентностей фахівців які повинні розуміти і уявляти весь технологічний процес виробництва, знати його особливості тощо.

Так, під час вивчення майбутніми педагогами професійного навчання дисципліни «Автоматизація технологічних процесів в сільському господарстві» враховуючи те, що сучасне керування технологічними процесами сільськогосподарського виробництва здійснюється за допомогою автоматизованих систем управління (АСУТП), цілком логічним є використання для візуалізації інструментальних програмних засобів профільного спрямування таких як MasterSCADA.

Не зважаючи на те, що більшість програм SCADA/HMI має стандартний набір функціональних можливостей для автоматизованого робочого місця оператора технологічним процесом (збір інформації про технологічні параметри; графічне представлення стану технологічного процесу і обладнання у вигляді мнемосхем; вторинна обробка інформації; приймання команд оператора і передача їх; збереження даних і графічне представлення інформації у вигляді графіків, гістограм; сповіщення експлуатаційного і обслуговуючого персоналу про виявлені аварійні події в технологічному процесі і програмно-апаратних засобах;

формування звітів; тощо) їх можна використовувати для візуалізації цих процесів під час вивчення конкретних тем.

Так, наприклад, для візуалізації вивчення теми «Автоматизація систем водопостачання в сільському господарстві» за допомогою програмного засобу MasterSCADA був створений проект керування насосної установки з підтримкою постійного рівня води у баці. Для цього відповідно до схеми (Рис. 1.) було визначено математичну модель даного технологічного процесу ($H = H + (G_{вх} - G_{вих}) \cdot t$), де H – рівень рідини у баці, см; $G_{вх}$, $G_{вих}$ – вхідний та вихідний потоки, л/хв.; H_y – рівень уставки, см.), задані параметри та побудовано графічну частину мнемосхеми з анімацією. На рис 2. представлена мнемосхема технологічного процесу керування насосної установки. Такий спрощений вигляд установки з відображенням значень технологічних параметрів у конкретний період її роботи дає здобувачу освіти найбільш вичерпну інформацію про перебіг технологічного процесу. За допомогою анімації руху по вертикалі чи по горизонталі або обертання (зміна кута повороту) забезпечується робота індикаторів та самописців (показують зміну вхідного потоку закачуваної рідини) які інтуїтивно зрозумілий студентіві, а їх інформація швидко сприймається. Комбінація з анімацією кольору поліпшує процес сприйняття.

Для відображення тенденції зміни значення технологічних змінних використовуються самописці, які також називають трендами реального часу. На цій мнемосхемі самописець дає оператору уявлення про. Слід зазначити, що в даному випадку абсолютна величина рівня не має такого значення, як його зміна в часі.

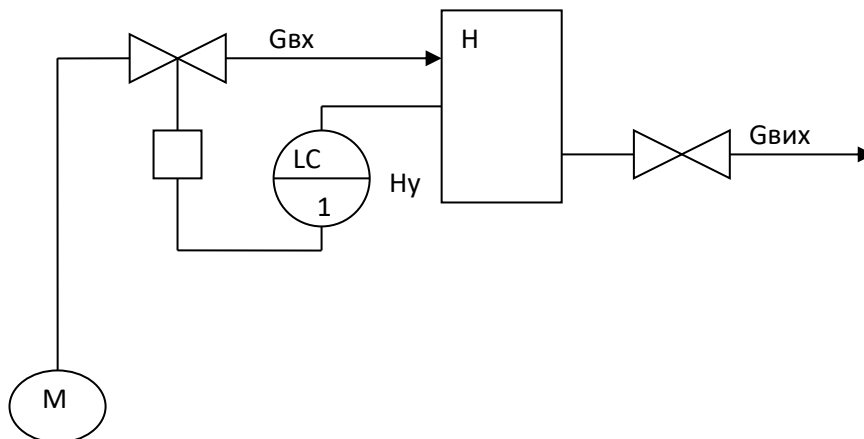


Рис 1. Схема керування насосної установки з підтримкою постійного рівня води у баці

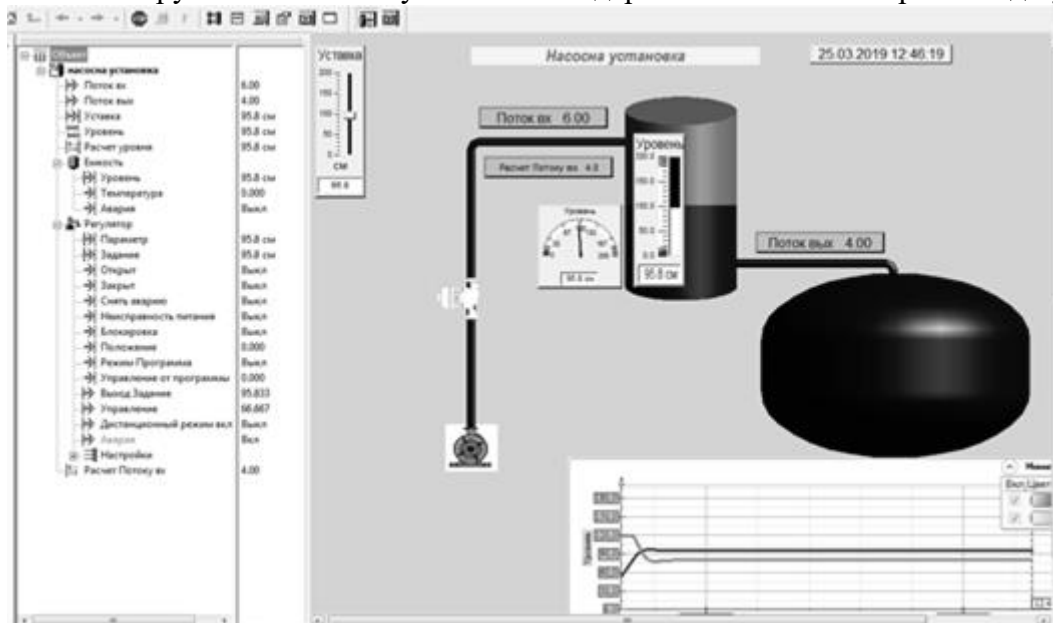


Рис. 2. Мнемосхема насосної установки програми MasterSCADA

Сучасні програми SCADA/HMI дають можливість, залежно від значення змінних, вмикати або вимикати мультимедійний контент, наприклад фільми, аудіо або різного типу анімацію GIF,

Flash і т. д. Однак не слід зловживати цими засобами, тому що їхнє надмірне використання тільки погіршує процес сприйняття інформації та адекватну оцінку стану процесу

Використання зазначеного програмного забезпечення для візуалізації окремих тем спецпредметів під час підготовки майбутніх фахівців дозволяє забезпечити унаочнення етапів автоматизації керування технологічними процесами сільськогосподарського виробництва, що дає змогу здобувачу освіти цілісно сприймати навчальний матеріал в умовах дистанційного навчання. Підготовка фахівців із застосуванням такого роду засобів навчання дозволяє підвищити рівень компетентності студентів при експлуатації сучасних АСК сільськогосподарських комплексів та розумінні місця виробничого процесу у загальній структурі сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел

1. Вовк Б. І., Опанасенко В. П. Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи майбутніх викладачів практичного навчання ПТНЗ як умова формування самоосвітньої компетентності. *Науковий вісник Мукачевського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2017. № 1 (5). С. 72-76
2. Ігнатенко С. В., Єрмоленко Є. І. Віртуальні динамічні моделі як засіб формування фахових компетенцій майбутніх інженерів-педагогів. *Педагогіка вищої та середньої школи. Кривий Ріг*, 2014. Вип. 43. С. 178-182.
3. Опанасенко В. П. Практичні аспекти використання MasterSCADA в освітньому процесі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. *Збірник наукових праць. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2019. № 64. С. 100-105.
4. Самусь Т. В., Опанасенко В. П. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання засобами комп'ютерного моделювання. *«Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка»): журнал*. 2024. № 6 (40) 2024. С. 415 – 426.

Самусь Тетяна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, докторантка Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Нині пріоритетними питаннями у науковому й освітньому співтоваристві є модернізація системи освіти, що вимагає ґрунтовної підготовки сучасних педагогів. Саме тому актуалізується потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності. Одним із визначальних чинників, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників і фахівців галузей виробництва, є професійна компетентність педагога професійного навчання [5, 440].

Підґрунтям дослідницького пошуку розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки стали напрацювання вчених у галузі теоретичних і методичних засад професійної освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Ковальчук, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Курок, П. Лузан, Г. Луценко, Н. Ничкало, В. Радкевич, А. Радченко, С. Сисоєва, О. Тітова); професійної підготовки майбутніх педагогів (І. Андрощук, Л. Бірюк, С. Бурчак, С. Гончаренко, А. Гриценко, В. Ковальчук, І. Коренева, І. Пінчук, О. Столярченко, М. Хроленко).

Дослідники Н. Ничкало і С. Гончаренко професійну компетентність розглядають як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, виокремлюючи уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію тощо [2, 78].

Ми погоджуємо з визначенням В. Радкевич, яка стверджує, що професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання – це інтегральна характеристика професійних і особистісних якостей фахівців, що відображає рівень їхніх знань, умінь, навичок і досвіду, достатніх для здійснення діяльності, зв'язаної з прийняттям рішень у професійній діяльності. Професійна компетентність виявляється у здатності особи до постійного професійного зростання й підвищення кваліфікації, а також реалізації себе у професійній діяльності, критичного ставлення до результатів своєї та колективної роботи [3].

Актуальним є міркування В. Курок, яка, досліджуючи формування професійної компетентності у педагогів професійного навчання будівельного профілю, розглядає поняття професійна компетентність як «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, поглядів, ставлення, досвіду, способів мислення, цінностей, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу освітню діяльність, передбачає її наслідки і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4, 43].

Заслугує на увагу думка дослідників Н. Брюханової, О. Коваленко, О. Мельниченко, які стверджують, що професійна компетентність викладача технічних дисциплін характеризує особистість як таку, що має досить високий ступінь гнучкості умінь і глибоке розуміння сутності процесів, що вивчаються, та явищ дійсності, володіє окремими групами досвідних надбань стосовно тих чи тих напрямів здійснення професійної педагогічної діяльності [5, 144].

Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, Р. Гобатюк стверджує, що «професійна підготовка для ЗВО, який готує майбутніх педагогів професійного навчання (за спеціалізаціями), часто ототожнюється з терміном «професійно-педагогічна підготовка». Фактично, останній указує лише на особливу фахову спрямованість професійної підготовки, що здійснюється в навчальних закладах. Тобто професійна підготовка є поняттям більш широким» [6, 184].

Поняття «професійна компетентність педагога професійного навчання» виражає «здатність фахівця успішно провадити професійну педагогічну діяльність, що ґрунтується на основі комплексу предметно-галузевих (спеціальних), науково-педагогічних, методичних знань, умінь, практичних навичок і досвіду зі спеціалізації, потреб і мотивів самовдосконалення, морально-етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, ціннісного ставлення до цієї діяльності, необхідних для високоефективного виконання трудових функцій у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти» [7].

Здійснивши узагальнення результатів теоретико-методологічного аналізу визначення «професійна компетентність педагога», І. Драч виокремила його сутнісні ознаки, зокрема:

- компетентність відображає здатність викладача успішно виконувати функції та відповідно діяти в будь-яких ситуаціях, що виникають під час здійснення професійної діяльності;
- професійна компетентність педагога формується і виявляється в діяльності;
- професійна компетентність передбачає оволодіння певними здатностями відповідно до педагогічної діяльності;
- рівень професійної компетентності педагога залежить від професійних функцій, згідно з якими він може розв'язувати професійні завдання;
- компетентність виступає засобом реалізації особистісних смислів педагога;
- професійна компетентність педагога характеризує його готовність і здатність до саморозвитку в умовах постійно мінливого суспільства.

І. Драч розглядає професійну компетентність як здатність до виконання педагогічної діяльності на основі інтеграції теоретичних і практичних знань, умінь, особистісного досвіду, особистісних цінностей і професійнозначущих якостей [8, 127].

Отже, результати вивчення науково-педагогічних джерел з досліджуваної нами проблеми засвідчили, що вчені демонструють різні підходи до трактування поняття «професійна компетентність». Проаналізовані різнопланові визначення професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання не є суперечливими, а взаємодоповнюють одне одного, акцентуючи увагу на певних сторонах феномену.

Список використаних джерел

1. Самусь Т. В. Фахова підготовка майбутніх педагогів професійного навчання та напрями її модернізації. «Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)»: журнал. 2024. № 9 (37) 2024. С. 440 – 452.
2. Професійна освіта: Словник: навч. посібник. Укладачі С. У. Гончаренко та ін. За ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 273 с.
3. Радкевич В. Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. Київ, 2016. № 11. С. 5 – 22.
4. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики : монографія. Суми, 2019. 252 с.
5. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. Харків : УПА, 2007. 162 с.
6. Горбатюк Р. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 2012. № 11. С. 184 – 190.
7. Самусь Т. В. Сутність професійної компетентності у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 36. Том 3. С. 204 – 209.
8. Драч І. І. Компетентісно орієнтовані завдання як важливий чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 44. С. 127 – 134.

Ющенко Валентина Михайлівна,

*асистент кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасних умовах розвитку вищої освіти значна увага приділяється підготовці висококваліфікованих педагогів, здатних ефективно здійснювати освітній процес. Однією з ключових якостей особистості, необхідних сучасним здобувачам вищої освіти, є комунікативна компетентність, яка сприяє подоланню труднощів міжособистісного спілкування та формуванню ефективних багаторівневих взаємин між учасниками освітнього процесу. На відміну від традиційного «знаннєвого» підходу до підготовки фахівців, компетентнісний підхід передбачає, що студент володіє не лише знаннями, уміннями та навичками, а й додатковими складовими, зокрема діяльними та емоційно-ціннісними компонентами. Варто відзначити, що впровадження компетентнісного підходу в освітній процес та оцінювання результатів навчання як якісного критерію підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності є логічним кроком нашої держави, що відповідає світовим освітнім тенденціям [1, с. 195].

Розвинені комунікативні навички сприяють досягненню взаєморозуміння між співрозмовниками у процесі співпраці. У контексті ділових та партнерських відносин ефективне спілкування проявляється через відповідні текстові документи (нормативні, законодавчі тощо). Отже, комунікативна компетентність є важливою складовою ділової людини, орієнтованої на підвищення результативності колективної діяльності [2, с. 60].

О. Добротвор відокремлює три наукові підходи до визначення сутності комунікативної компетентності: інформаційний, лінгвістичний і діяльнісний.

Інформаційний підхід зосереджений на вивченні засобів спілкування та обміну інформацією, особливостей її передавання і сприйняття, а також на особистісних характеристиках комунікатора та реципієнтів.

Лінгвістичний підхід акцентує увагу на мовленнєвій діяльності людини, аналізуючи її зовнішню та внутрішню структуру.

Діяльнісний підхід розглядає комунікацію як специфічний вид діяльності, спрямований на вирішення проблем, що виникають у процесі спілкування та спільної продуктивної діяльності [2, с. 59].

О. Корніяка вважає, що комунікативна компетентність складається з кількох взаємопов'язаних компонентів:

- інформаційна компетентність визначає здатність коректно формулювати та передавати повідомлення відповідними способами та формами;
- мовленнєва компетентність передбачає володіння навичками виразного, грамотного й естетично оформленого мовлення;
- компетентність соціальної взаємодії забезпечує ефективне налагодження стосунків між учасниками комунікації.

Важливим елементом також є емпатія та здатність розуміти співрозмовника, що сприяє гармонійній взаємодії [3 с. 61].

Комунікативна компетентність розвивається в процесі взаємодії між співрозмовниками, спрямованої на досягнення певної мети. Її формування залежить від складу учасників спілкування, глибини обговорюваних тем та кількості порушених питань, що безпосередньо впливає на якість засвоєння відповідних навичок. Важливу роль у цьому процесі відіграє культурологічний підхід, який сприяє засвоєнню загальнонаціональної та світової культури, а також усвідомленню культурних потреб і цінностей.

На мою думку, ключовими методами, які сприяють формуванню комунікативної компетентності здобувачів освіти, є ділові ігри, різноманітні тренінги та використання інформаційно-комунікаційних технологій.

У підсумку можна сказати, що формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання є ключовим елементом їхньої підготовки до ефективної професійної діяльності. Зважаючи на вимоги сучасної освіти, педагог повинен володіти високим рівнем комунікації для продуктивної взаємодії з учнями, колегами та іншими учасниками навчального процесу. Для цього важливо застосовувати різноманітні методи навчання, такі як ділові ігри, тренінги та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Ці методи допомагають не тільки розвивати професійні навички, а й стимулюють здатність до конструктивної комунікації в умовах швидких змін у освітньому середовищі. Отже, інтеграція інноваційних підходів у процес підготовки педагогів є необхідною для виховання висококваліфікованих фахівців, готових до успішної професійної діяльності в умовах сучасних викликів освіти.

Список використаних джерел

1. Шаров С. Компетентнісний підхід: переваги, структура та особливості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2018. № 4 (63). с. 194–199.
2. Добротвор О. В. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. № 3. с. 56–62.
3. Корніяка О. М. Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів. *Психолінгвістика* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2009. Вип. 3. с. 60–69.

РОЗДІЛ 2 НАУКОВІ ПОШУКИ В ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Кириєнко Олена Олександрівна

асистент кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ПСИХОДІАГНОСТИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)

У сучасних умовах значна частина освітніх процесів перейшла в онлайн-формат, що стосується і діяльності педагогів, зокрема вчителів біології. Багато навчальних закладів адаптували свої форми роботи, використовуючи платформи, такі як «Zoom», «Microsoft Teams», «Google Meet» тощо. Такий формат є особливо зручним під час організації дистанційного навчання, проведення консультацій або комунікації з учнями, які проживають у різних населених пунктах.

У сучасних умовах професійної підготовки майбутніх учителів біології особливого значення набувають методи психолого-педагогічної діагностики. Одним із важливих інструментів для оцінювання емоційного стану, особистісних якостей і рівня мотивації учнів є візуальна психодіагностика. Знання цієї науки допомагають вчителю краще розуміти емоційний стан, рівень зацікавленості та пізнавальної активності учнів, що сприяє оптимізації освітнього процесу та забезпеченню індивідуального підходу до кожного здобувача освіти [2]. Застосування цього методу у процесі фахової підготовки здобувачів освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) сприяє розвитку їхньої професійної компетентності, формуванню емоційного інтелекту та вдосконаленню педагогічної майстерності.

Відповідно до вище зазначеного нами була сформульована мета дослідження: розгляд одного з базових складників психологічної підготовки здобувачів вищої освіти – формування практичних навичок візуальної психодіагностики, спираючись на оцінку жестів і постви, та врахування отриманої інформації в практичній діяльності.

Візуальна психодіагностика – це метод оцінювання психічного стану особистості за зовнішніми проявами, такими як міміка, жести, постава, погляд, стиль мовлення та загальна поведінка. Цей метод базується на спостереженні й аналізі невербальних сигналів, що дозволяє педагогові краще розуміти емоційний стан і навчальні потреби учнів.

Візуальна психодіагностика включає в себе невербальні (несловесні) сигнали, інструментом яких виступає тіло людини. Під час вивчення питань, що стосуються невербальних сигналів, науковцями було визначено, що від 40% до 80% комунікацій відбувається за рахунок подання невербальних сигналів: 55% людина сприймає через кінесіку (вираз обличчя, позу, жести) співрозмовника, 38% відводиться на просодіку (інтонація, темп мовлення, тон голосу), а 7% – на самі слова [3].

Бацевич Ф.С. навів наступну класифікацію невербальних засобів комунікації [1]: акустична система (екстралінгвістика: паузи, покашлювання, зітхання, плач, сміх; просодика: темп мовлення, тон та тембр голосу, манера мовлення, інтонація, спосіб артикуляції (окання, гекання, картавість); оптична система (кінесика: міміка, постава, жести, хода, зоровий контакт; проксемика: міжсуб'єктні зони, індивідуальна дистанція, орієнтація людини у просторі; графеміка: почерк, символіка скорочення, специфіка розміщення розділових знаків, специфіка написання підстрочних та надстрочних знаків; зовнішній вигляд: фізіогноміка, стиль одягу, зачіска, прикраси, косметика); тактильно-кінестична система (такесика: рукостискання, поплескування, поцілунки, посмішка, дотики); ольфакторна система (запахи: запах тіла, запах парфумів); темпоральна система (хронеміка: час очікування початку комунікації, час проведений під час комунікації, ритм, рух і розрахунок часу в культурі).

Усі перелічені невербальні засоби комунікації відіграють велику роль під час проходження педагогічної практики здобувачами освіти спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), оскільки майбутній учитель біології має використовувати візуальну психодіагностику не

лише під час організації освітнього процесу, а й під час адаптації учнів до нового матеріалу, налагодження ефективної комунікації та оцінювання їхньої успішності.

У процесі педагогічної практики майбутніми учителями біології візуальна психодіагностика виконує кілька важливих функцій:

- сприяє розвитку навичок спостереження та аналізу поведінкових проявів учнів;
- дозволяє ідентифікувати емоційний стан учнів та їх рівень готовності до навчання;
- допомагає майбутнім педагогам формувати індивідуальний підхід до кожного учня;
- забезпечує умови для своєчасного реагування на стресові та конфліктні ситуації в навчальному процесі.

Під час освітнього процесу деякі учні можуть перебувати в стані стресу або емоційного напруження, що проявляється через невербальні сигнали – міміку, жести, позу тощо. У таких ситуаціях учитель має надати підтримку учню, допомогти йому подолати труднощі в навчанні, обговорити моменти, які викликають у нього дискомфорт, а також забезпечити зворотний зв'язок, що сприятиме покращенню взаєморозуміння.

Учителі біології, які володіють знаннями з психології та візуальної психодіагностики, можуть ефективніше адаптувати методи викладання відповідно до індивідуальних потреб учнів, що підвищує мотивацію до навчання та покращує його результати.

У роботі вчителя біології під час розпізнавання невербальних сигналів учнів важливо бути обережним і не робити висновків, спираючись лише на них. Усі сигнали тіла необхідно оцінювати комплексно, враховуючи слова учня та загальну ситуацію, оскільки стресові умови (наприклад, контрольна робота, відповідь біля дошки тощо) можуть суттєво вплинути на поведінку школяра.

Під час дистанційного навчання також слід зважати на технічні фактори, оскільки якість звуку, відеозв'язку та стабільність інтернет-з'єднання можуть спотворювати невербальні сигнали учня.

При використанні візуальної психодіагностики вчитель біології має враховувати як її переваги, так і наявність спонтанних невербальних реакцій. Зокрема, Грищенко А. [4] виокремлює поведінкові ознаки, пов'язані з фізіологічними реакціями (почервоніння або блідість шкіри, тремтіння від холоду чи страху, підвищене потовиділення від хвилювання або фізіологічних особливостей організму). Також існують ненавмисні знаки, що пов'язані зі звичками людини (почісування носа, постукування або похитування ногою, покусування губ чи предметів тощо).

У процесі дистанційного навчання слід враховувати особливості онлайн-комунікації. Так, елементи просодики та екстралінгвістики (тембр голосу, інтонація тощо), що мають значення у взаємодії з учнями, можуть бути спотворені через технічні неполадки (наприклад, затримка звуку або відео). Крім того, втрачаються деякі компоненти кінесики та проксемики, оскільки під час відеозв'язку складніше оцінити, як учень рухається, підтримує зоровий контакт чи реагує на події у класі.

Висновки. Таким чином, візуальна психодіагностика є важливим інструментом у підготовці майбутніх учителів біології до професійної діяльності. Застосування цього методу сприяє кращому розумінню індивідуальних особливостей учнів, забезпеченню комфортного психологічного середовища на уроках і підвищенню якості освітнього процесу. Розвиток навичок візуальної психодіагностики у здобувачів освіти є необхідною умовою для формування високопрофесійного педагога, здатного ефективно працювати в умовах сучасної освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Batsevych F.S. Fundamentals of Communicative Linguistics. Pidruchnyk, 2004. 344 s.
2. Chuhaieva N. Iu. Prospects of learning psychological disciplines for HR. Tekhnolohii rozvytku intelektu, 2022. Tom 6, № 2(32). URL: <http://doi.org/10.31108/3.2022.6.2.3>.
3. Kolotii N.V. The importance of using non-verbal means of communication during public appearances of technical specialists. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho, 2021. Tom 32(71). №3. P. 247-251.
4. Nonverbal means of communication as the key to the success of the speaker. Tezy mahistrantiv slovianskoho viddilennia Instytutu filolohii. Sumy. 2014. 48 s. URL: <http://surl.li/psizn>.

Мегем Олеся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології, здоров'я людини та
методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»

Сучасний заклад загальної середньої освіти покликаний забезпечити не лише якісне навчання, але й створити сприятливе середовище для особистісного зростання кожного учня, де він зможе розкрити свій потенціал. Успіх навчання залежить не тільки від професіоналізму вчителя, але й від його здатності налагоджувати партнерські стосунки з учнями та їхніми батьками. Спільними зусиллями ми повинні створити середовище, де кожен неповнолітній зможе розвинути свої соціально значущі якості, відчувати себе цінним та зрозумілим, і де пануватиме атмосфера поваги та взаємодопомоги [2, с. 147]. Інтегрований курс “Здоров’я, безпека та добробут” має важливий соціалізуючий потенціал, створює можливості для соціального, культурного самовизначення, творчої самореалізації особистості, її інтеграції в систему світової та вітчизняної культур, сприяє розкриттю особистих здібностей неповнолітніх.

Заслужують уваги праці К. В. Максьом [1], О. С. Науменко [2], Е. Л. Носенко [3], в яких розглянуті різноманітні підходи до структури емоційного інтелекту дітей і підлітків.

Однак, недостатньо дослідженою залишається проблема розвитку емоційного інтелекту в учнів у процесі навчання інтегрованому курсу “Здоров’я, безпека та добробут”.

На думку науковців, ефективний розвиток учнів, а також набуття навичок спілкуватися з однолітками відбувається в процесі навчального тренінгу – учню створюють умови для нового соціального досвіду, формування нового бачення раніше кризових ситуацій [4]. Навчальний тренінг, який використовується на уроках, – це форма групової освітньої діяльності учнів, під час якої в результаті численних, особливим чином організованих вправ з моделювання, проживання та аналізу проблемних навчальних ситуацій у його учасників не тільки формуються вміння та навички, але й створюються умови для особистісного зростання в цілому.

Основними умовами реалізації навчального тренінгу є:

- відкритість (одна з важливих умов того, що учень в процесі тренінгових занять буде готовий до змін, розвитку);
- свобода самовираження (відсутність психологічних бар’єрів, страху перед однокласником),
- активність (орієнтація на пошук і самостійність);
- задоволеність (емоційне задоволення і підтримка з боку вчителів, однолітків).

Вчитель, звертаючись до емоційного інтелекту учнів через ігрові ситуації тренінгу, підводить їх до усвідомлення своїх емоцій, емоцій інших людей і того, як ефективно спілкуватися та проявляти чутливість до емоцій оточуючих. Завдяки цьому, навчальний тренінг сприяє розвитку емоційного інтелекту у підлітків. У них формуються навички ідентифікації та регуляції емоцій, і здатність застосовувати ці навички у спілкуванні з іншими людьми. Ми виділили три етапи розвитку емоційного інтелекту у підлітків:

- емоційно-когнітивний: на цьому етапі проявляється вміння ідентифікувати свої емоції та емоції інших людей;
- емоційно-регуляторний: здійснюється регуляція емоцій на основі рефлексії, стримування негативних почуттів та стимулювання позитивних, що сприяють досягненню успіху;
- емоційно-поведінковий: відбувається розвиток здатності до гнучкої побудови взаємовідносин та продуктивної взаємодії з оточуючими на основі співпереживання.

Однією із найефективніших вправ, що допомагає розвитку емоційного інтелекту, є щоденник емоцій. Учні протягом уроку визначають свій емоційний стан та зображають його графічно.

Для розвитку емоційного інтелекту доцільно використати метод порівняння, який передбачає аналіз і зіставлення протилежних за настроєм героїв творів. Порівнюючи характеристики героїв, учні відчують їхню відмінність, усвідомлюють особливості емоційного стану героя. Виконання

різних завдань сприяє формуванню емоційних вражень, уявлень про характери, емоції та настрої, виражені в творі.

Метод пластичного інтонування спрямований на передачу емоційних переживань, що містяться в творі мистецтва, через пластику рухів. Різновидом цього методу є прийом “вільне диригування”. Цей метод доцільно застосовувати для розвитку здатності визначати та виражати емоції. Метод “уподібнення характеру музики” сприяє свідомому сприйманню емоцій, виражених у творі, осмисленню інтонації, її виразного значення у передачі різних емоційних відтінків. Цей метод вказує, що дії (мімічні, тактильні, рухові) мають відповідати музиці, бути співзвучними із мінливим характером твору.

Доцільно використовувати метод спонукання до співпереживання, який сприяє розвитку емпатії. Вчителю необхідно актуалізувати чуттєвий досвід учнів, звертаючись до їхніх особистих переживань: “що ти відчував?”, “як ти себе почуваєш?”, “якби це були емоції іншої людини, як би ти їх описав?”, “як можна допомогти підтримати або допомогти іншій людині?”, “а як би ти вчинив?”.

Застосування словесних методів (розповідь, бесіда, пояснення) допомагає систематизувати та організувати процес пізнання учнями емоцій, їхньої ролі у спілкуванні з іншими людьми. За допомогою цих методів вчитель може викликати в свідомості дітей яскраві образи.

Імаготерапія – метод, який сприяє формуванню комунікативних навичок в учнів. В основі імаготерапії лежить театралізована діяльність. Вона може проявлятися в переказах драматичних творів, змодельованих діалогах між вчителем і учнем. За допомогою імаготерапії розв’язуються завдання комунікативного розвитку учнів, а також вплив цього виду терапії на міжособистісні зв’язки учнів у класі. Цей метод передбачає корекцію психоемоційних станів та перевагою, що в свою чергу впливає на емоції дітей. Також метод імаготерапії сприяє стимуляції та розвитку особистісних аспектів учнів.

Ізотерапія – один із найпоширеніших методів арттерапії. Варто зазначити, що до цього методу доцільно віднести не лише малювання, а й такі види продуктивної діяльності як ліплення, аплікація. Цей метод використовується в педагогічних та терапевтичних цілях. Метод ізотерапії може проводитися за наявності найелементарніших засобів, які не потребують спеціальної підготовки, таких як фарби, гуаш, воскова крейда, олівці. Науковці доводять доцільність застосування на уроках техніки в результаті якої створюється спонтанний малюнок. Техніка передбачає малювання на папері будь-яким зручним способом: пензлем або руками, папером або серветкою тощо. Результатом цієї техніки є малюнки, аналізуючі які можна відстежити емоції, почуття, переживання автора роботи. Важливо, що в даній техніці не проводиться оцінка роботи з позиції “добре” – “погано”, а вивчаються саме емоції в даний момент.

Отже, ми виокремили методи, що сприяють розвитку емоційного інтелекту у підлітків на уроках “Здоров’я, безпека та добробут”: метод порівняння; пластичного інтонування; спонукання до співпереживання; словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення); арттерапевтичні методи.

Список використаних джерел

1. Максьом К.В. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту підлітків як чинник запобігання шкільному булінгу. Дис. за спеціальністю 19.00.05 «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи». Київ, 2020. 228 с.
2. Науменко О. С. Соціальний та емоційний інтелект як складові соціальної обдарованості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України*. Т. VI. Психологія обдарованості. 2012. Т. 8. С. 147–155.
3. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Педагогіка і психологія*. 2012. Т. 20, вип. 18. С. 116–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdupp_2012_20_18_20.
4. Сливка Л. Теоретико-методичні аспекти викладання валеології та основ безпеки життєдіяльності в початковій школі: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2012. 204 с.

Міщенко Сергій Володимирович,
*доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, доцент
кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

НАУКОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНБРИДИНГУ В СЕЛЕКЦІЇ ПЕРЕХРЕСНОЗАПИЛЬНИХ РОСЛИН

Селекція перехреснозапильних культурних рослин має свої особливості, головною з яких є складність підбору батьківських форм для схрещувань, що забезпечували б високу продуктивність (гетерозисний ефект) у потомстві та її збереження протягом кількох поколінь. Для цього досить часто використовують інбредні (самозапилені) лінії, що слугують основою для створення гібридів. Отримання таких ліній відбувається шляхом багаторазового самозапилення, зазвичай упродовж 6–10 поколінь, що потребує від 6 до 10 років. За можливості проведення двох циклів самозапилення і отримання урожаю насіння за один рік цей процес може скоротитися відповідно до 3–5 років. Основними методами селекції (поліпшення) інбредних ліній є добір, метод однієї насінини, подвоєні гаплоїди тощо [1].

Самозапилені лінії є ключовим інструментом у селекції перехреснозапильних рослин, оскільки забезпечують стабільність, ефективність та прогнозованість селекційного процесу. Вони особливо важливі для створення гібридних сортів із високою врожайністю та стійкістю до зовнішніх впливів. Використання гомозиготних ліній допомагає точніше визначити генетичний контроль ознак, що спрощує роботу зі створення нових сортів та гібридів й оптимізувати селекційний процес. Основний же інтерес селекціонерів до інбридингу пов'язаний із його здатністю різко знижувати гетерозиготність або повністю її усувати. Гетерозиготні особини у перехреснозапильних культурах зазвичай краще адаптовані до умов довкілля, ніж гомозиготні, проте самозапилення та підвищення рівня гомозиготності призводять до інбредної депресії. Це явище супроводжується зменшенням розмірів рослин, уповільненням росту, зниженням фертильності, загальної біомаси, урожайності та стійкості до біотичних і абіотичних чинників.

Хоча феномени інбридингу та гетерозису досліджуються понад століття, єдиної універсальної теорії, що пояснює ці процеси, досі не існує [2]. Класичні генетичні дослідження та сучасні еволюційні підходи пов'язують інбредну депресію із переходом шкідливих рецесивних алелів у гомозиготний стан [3]. Згідно з однією з гіпотез, це відбувається внаслідок взаємодії несприятливих алелів або втрати наддомінантних генів через зростання рівня гомозиготності. Водночас ці моделі не можуть повністю пояснити механізм даного явища. Дослідження самозапиленого матеріалу кукурудзи свідчать про епігенетичний вплив на інбредну депресію, зокрема підвищене метилювання ДНК та накопичення репресивних гістонових міток, що зменшує доступність хроматину. За гібридизації інбредних ліній ці епігенетичні зміни можуть бути частково або повністю усунені, що сприяє відновленню енергії росту та розвитку в онтогенезі [4].

У деяких видів рослин навіть сформувалися спеціальні генетичні механізми несумісності, які запобігають самозаплідненню і сприяють перехресному запиленню. Залежно від механізмів, що забезпечують самонесумісність, її поділяють на гомоморфну і гетероморфну. Перша зумовлюється морфофізіологічними відмінностями (роздільностатеві квіти, гетеростилія (різностовпчатість), дихогамія – різночасне дозрівання пилку і зародкових мішків), а друга є генетичною системою, яка запобігає самозаплідненню навіть у разі, якщо з тієї чи іншої причини відбулося самозапилення, тобто гетероморфна система не спрацювала [5]. За принципом генетичного контролю системи несумісності поділяють на гаметофітну і спорофітну несумісність; за іншою класифікацією виділяють прогамну, сингамну, ембріональну і постембріональну несумісність [5]. У будь-якому випадку самонесумісність не є абсолютною, певна частка квіток здатна до запилення, запліднення і нормального розвитку зародків насінин.

На сучасному етапі розвитку аграрної науки та виробництва самозапилені лінії активно використовуються в селекції як основних [6, 7], так і нішевих [8, 9] агрокультур. Дослідження впливу інбридингу на життєво важливі біологічні та селекційні характеристики однодомних конопель є особливо актуальним через нестачу наукових даних у цій галузі. Оскільки у цього виду

не було виявлено цитоплазматичної чоловічої стерильності (ЦЧС), на сьогодні у виробництві відсутні гетерозисні гібриди в класичному їх розумінні. Це створює необхідність глибшого аналізу самозапилених ліній нових сортів, які мають стабільні селекційні ознаки та були отримані за умов обмеженого генофонду популяції елітних рослин селекційних розсадників. Крім того, актуальним завданням є розширення генетичної різноманітності селекційного матеріалу, що відповідатиме сучасним вимогам аграрного виробництва. Усі ці фактори і стали підґрунтям для вибору теми нашого наукового пошуку.

Проведені нами дослідження [10] підтвердили ефективність методу самозапилення для отримання вихідного матеріалу промислових конопель із стабільною відсутністю або наявністю експресії певних ознак. Цілеспрямований добір вихідних рослин із відсутністю канабіноїдів у процесі самозапилення призводив до повного усунення цих речовин. Формування стабільних (гомозиготних) ліній спостерігали на етапі I₂–I₆, воно значною мірою залежало від генетичних особливостей конкретного сорту. При цьому сучасні сорти конопель демонстрували здатність уже в першому поколінні від самозапилення утворювати сім'ї без канабіноїдів із ослабленими кореляційними зв'язками між ними.

Уперше в умовах північно-східного регіону України було проведено систематичні дослідження зі створення самозапилених ліній двох еколого-географічних типів конопель за широким спектром селекційних ознак, що дозволило визначити закономірності прояву інбредної депресії у цієї культури. Уперше було виявлено низький рівень інбредної депресії у певних самозапилених ліній конопель, що є наслідком високої початкової гомозиготності сучасних вітчизняних сортів та особливостей селекційного процесу. Це доводить можливість створення цінних самозапилених ліній із покращеними характеристиками як за окремими селекційними ознаками, так і за їх комбінаціями, зокрема, вдалося отримати лінії з мінімальними втратами продуктивності через інбредну депресію, високими показниками загальної та технічної довжини стебла, діаметра стебла, маси стебла та волокна, вмісту волокна та олії, маси насіння, а також із стійкістю до хвороб і шкідників, стабільним статевим складом, синхронним цвітінням жіночих і чоловічих квіток та відсутністю канабіноїдів. Визначено, що відбір перспективних ліній доцільно починати з першого покоління і продовжувати його до четвертого, а для гібридизації оптимальними є лінії I₄–I₆, коли досягається інбредний мінімум.

Аналізуючи схрещування в межах середньоевропейського еколого-географічного типу, найбільш цінними виявилися міжлінійні гібриди, тоді як при поєднанні середньоевропейських та південних генотипів найкращі результати демонстрували сортолінійні та лінійносортові гібриди. Встановлено, що при схрещуванні віддалених генотипів найбільш доцільним є використання сорту середньоевропейського типу у комбінації із самозапиленою лінією південного типу.

Таким чином, сформульовано теоретичні та методичні засади використання самозапилених ліній однодомних конопель як батьківських компонентів у селекційних програмах. Це дозволило значно підвищити продуктивність культури за низкою ознак, сприяло створенню нових генотипів із принципово унікальними фенотипами. Було доведено, що самозапилені лінії можна ефективно використовувати для створення гібридів лінійносортового, сортолінійного та міжлінійного типу, які демонструють гетерозисний ефект за відсутності канабіноїдів і стабільної однодомності. Такі гібриди перевершують результати міжсорткових схрещувань, забезпечуючи різноманітність вихідного селекційного матеріалу, розширення його генетичної основи та пришвидшення процесу створення нових сортів.

Список використаних джерел

1. Priyadarshan P. M. Recombinant inbred lines // Priyadarshan P. M. *Plant Breeding: Classical to Modern*. Singapore : Springer, 2019. P. 257–268. DOI : 10.1007/978-981-13-7095-3_13
2. Singh D. P., Singh A. K., Singh A. Inbreeding depression and heterosis // Singh D. P., Singh A. K., Singh A. *Plant Breeding and Cultivar Development*. Academic Press, 2021. P. 291–303. DOI : 10.1016/B978-0-12-817563-7.00012-X
3. Charlesworth D., Willis J. The genetics of inbreeding depression. *Nature Reviews Genetics*. 2009. Vol. 10. P. 783–796. DOI : 10.1038/nrg2664
4. Han T., Wang F., Song Q., Ye W., Liu T., Wang L., Z. Chen J. An epigenetic basis of inbreeding

depression in maize. *Science Advances*. 2021. Vol. 7, Iss. 35. 5442. DOI : 10.1126/sciadv.abg5442

5. Кандиба Н. М. Генетика : курс лекцій : навч. посібн. Суми : Університетська книга, 2023. 397 с.

6. Ćuk N., Cvejić S., Mladenov V., Babec B., Miklič V., Miladinović D., Jocić S. Variability of morphological traits in sunflower inbred lines. *Genetika*. 2020. Vol. 52, Iss. 3. P. 911–923. DOI : 10.2298/GENSR2003911C

7. Марченко Т. Ю., Лавриненко Ю. О., Глушко Т. В., Гож О. А. Селекція кукурудзи на покращення показників якості зерна в умовах достатнього зволоження. *Науково-технічний бюлетень Інституту олійних культур НААН*. 2014. № 21. С. 51–58.

8. von Maydell D., Stache A.-M., Menuawy A. El., Gemmer M. R., Hähnel U., Junghanns W., Marthe F. On heterosis, inbreeding depression and general combining ability in annual caraway (*Carum carvi*). *Euphytica*. 2021. Vol. 217, Iss. 8. 163. DOI : 10.1007/s10681-021-02893-x

9. Вожегова Р. А., Боровик В. О., Шукайло С. П., Сергеев Л. А., Когут І. М. Результати дослідження реакції нащадків бавовнику на інбридинг. *Вісник аграрної науки*. 2025. Т. 103, Вип. 1. С. 59–64. DOI : 10.31073/agrovisnyk202501-07

10. Мигаль М. Д., Міщенко С. В., Лайко І. М. Інцухт і гетерозис конопель : монографія. Суми : ФОП Щербина І. В., 2020. 146 с.

Нікітченко Наталія Григорівна,

асистент кафедри біології, здоров'я людини та методики навчання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

КОГНІТИВНО-ІНТЕГРАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У контексті прогресуючого погіршення екологічної ситуації в Україні та світі, зумовленої військовими діями, інтенсифікацією урбанізаційних процесів, автоматизацією та комп'ютеризацією виробничих циклів, збереження довкілля та здоров'я людини набуває статусу глобальної проблеми. Комплекс екологічних факторів, таких як забруднення гідросфери, літосфери, атмосфери, акустичне забруднення та геопатогенні аномалії, негативно впливає на фізичний та психоемоційний стан людей.

Враховуючи вищезазначене, формування еколого-валеологічної компетентності майбутніх вчителів біології є пріоритетним завданням. Ця компетентність передбачає інтеграцію екологічних та валеологічних знань, усвідомлення складності взаємозв'язків між людиною та біосферою. Ключовим аспектом формування еколого-валеологічної компетентності вважаємо виділення когнітивно-інтегративного компонента, що включає: формування цілісного уявлення про екологічні та валеологічні фактори, їх взаємодію та вплив на здоров'я людини, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між екологічними проблемами та станом здоров'я, здатність до аналізу екологічної ситуації та оцінки ризиків для здоров'я, вміння критично оцінювати інформацію щодо екологічних та валеологічних питань, встановлення міждисциплінарних зв'язків між екологією, валеологією, медициною та іншими науками, формування цілісного світогляду, що враховує екологічні та валеологічні аспекти.

Знання визначаються в науковій літературі як «осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності» [4, с. 35]. Важливими складниками наукових знань є: термінологічний апарат, різноманітні категорії понять (від загальних до одиничних, від абстрактних до конкретних), правила, закони, закономірності, принципи, уявлення про сфери та методи практичного застосування отриманої інформації; оволодіння інструментарієм її використання; осмислення місця кожного елемента знань у загальній структурі наукової картини світу.

Накопичення знань вважаємо складним когнітивним процесом, що передбачає активну інтелектуальну діяльність, засновану на пізнанні. Вона включає як запам'ятовування інформації, так і її систематизацію, аналіз, інтерпретацію та інтеграцію у систему знань [3].

У процесі дослідження було визначено обсяг знань, що складають зміст когнітивно-інтегративного компонента:

1) загальнонаукові – в контексті нашого дослідження майбутній учитель біології повинен володіти природничо-науковими знаннями щодо фундаментальних законів природи, біосфери, ноосфери та біологічних механізмів здоров'я людини.

2) психолого-педагогічні – включають знання про: основні поняття і завдання педагогіки, систему освіти України, вікові особливості учнів, важливість використання репродуктивного, продуктивного та творчого підходів до засвоєння знань у своїй роботі та ін [2].

3) методичні – до їх переліку ми відносимо знання про: основні вимоги до знань, умінь та навичок щодо природничої підготовки, методи, прийоми та організаційні форми навчання біології, інноваційні методи та новітні технології навчання, застосування здоров'язберігаючих технологій, форми та методи формування і розвитку еколого-валеологічної компетентності та ін [2].

4) еколого-валеологічні знання – це всебічні знання про: екологобезпечні та здоров'язберезувальні взаємовідносини у системі «людина-природа-довкілля», здоровий спосіб життя, важливості екологічно відповідальної поведінки для збереження здоров'я. Їх відмінність у тому, що вони включають в себе не тільки екологічні та валеологічні аспекти, але й знання з біології, медицини, філософії, географії, економіки, соціології, юриспруденції, демографії та інших дисциплін, що забезпечує інтегрований підхід до розуміння та вирішення проблем, формування цілісного уявлення про місце людини в екосистемах різного рівня, її роль у збереженні біорізноманіття та забезпеченні сталого розвитку суспільства [1; 5].

Погоджуємося з думкою Оніпко В.В., що словосполучення «еколого-валеологічні знання» у повній мірі відображає їх інтеграційний характер через глибинний взаємозв'язок, взаємозумовленість екологічних і валеологічних знань [5].

До когнітивно-інтегративного компонента еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів біології ми відносимо також еколого-валеологічне мислення та еколого-валеологічну свідомість.

Результатом інтеграції знань і мислення виступає еколого-валеологічна свідомість, яка визначає систему цінностей, переконань, ставлень та мотивів щодо поведінки людини та її ставлення до навколишнього середовища та власного здоров'я. Саме завдяки когнітивно-інтегративному компоненту, викладачі біології можуть виступати не лише як транслятори знань, а й як каталізатори змін у суспільстві, впливаючи на майбутні покоління через формування свідомого і відповідального ставлення до екологічних та валеологічних проблем.

Отже, когнітивно-інтегративний компонент еколого-валеологічної компетентності майбутніх вчителів біології займає центральне місце у її структурі, оскільки саме він забезпечує формування теоретичних знань та інтеграцію їх із практичними аспектами навчання. Він є базовим для формування інших компонентів еколого-валеологічної компетентності. Без достатнього рівня екологічних та валеологічних знань неможливо сформулювати мотиваційно-ціннісне ставлення до екологічних проблем та здоров'я, а також ефективно застосовувати практико-технологічні вміння для вирішення екологічних завдань та збереження здоров'я.

Список використаних джерел

1. Дрожик Л. В. Еколого-валеологічні знання як невід'ємний компонент еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2012. № 2. С. 124–127.
2. Марко М. Когнітивний компонент структури математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2015. Вип. 52. С. 56–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2015_52_11 (Дата звернення 21.02.2025).
3. Марусинець М. Структурні компоненти формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2022. № 2 (116). С. 140–148. DOI: 10.24139/2312-5993/2022.02/140-148.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / Авт.-уклад.: В.Є. Бахрушин, М.І. Винницький, В.М. Захарченко, О. Золотарьова, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, М.Р. Мруга, Ю.М.

Рашкевич, І.М. Сікорська, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, С.П. Шитікова / За ред. В.Г. Кременя, В.Є. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича. 2024. 114 с.

5. Оніпко В. В. Еколого-валеологічні знання як невід'ємний компонент фахової підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 8–9.

Коренева Інна Миколаївна,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики
викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

В умовах сучасних глобальних викликів та соціокультурних трансформацій освіта виступає ключовим фактором формування циркулярної економіки, розвитку демократичного суспільства та забезпечення сталого розвитку.

Визначення сталого розвитку у глобальних контекстах, відповідні зобов'язання Всесвітньої програми ООН, а також передбачені принципи у Новій українській школі (НУШ) обумовлюють необхідність інтеграції цих принципів в освітні програми вищої освіти.

Інтеграція принципів сталого розвитку в освітні програми є необхідною умовою для формування відповідального громадянського суспільства, що усвідомлює важливість екологічної рівноваги, соціальної справедливості та економічної стабільності. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти (затв. МОН 30.04.2020 року наказ №584), обов'язковою загальною компетентністю бакалаврів є здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлення цінності демократичного суспільства та необхідності його сталого розвитку [1]. Це підтверджує необхідність глибокого розуміння освітянами концепції сталого розвитку та її значення для суспільства.

Крім того, на сайті Національної агенції із забезпечення вищої освіти було розміщено доповідь про вищу освіту та досягнення цілей сталого розвитку як один із критеріїв її якості [2]. Зокрема, наголошується, що університети мають інтегрувати принципи сталого розвитку через стратегії, політики та процедури, а кожен гарант і викладач освітньої програми повинен здійснювати критичний аналіз того, як методи навчання, технології та зміст освітніх компонентів сприяють формуванню відповідальних громадян. Нині ця теза імплементована у критерій 2 якості вищої освіти, де підкритерій 2.9 передбачає, що освітні програми мають забезпечувати набуття компетентностей, спрямованих на досягнення глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року (відповідно до Указу Президента України №722 від 30.09.2019) [3].

Не менш важливим аспектом є впровадження концепції сталого розвитку на рівні загальної середньої освіти. Концепція Нової української школи (2017) включає наскрізну змістову лінію «Екологічна безпека та сталий розвиток», що вимагає від учителів-предметників спрямовувати свою педагогічну діяльність на формування екологічної та соціальної відповідальності учнів. Це вказує на необхідність підготовки майбутніх педагогів, які не лише володітимуть знаннями про сталий розвиток, а й зможуть ефективно інтегрувати його принципи у викладання [4].

Підтвердженням активної інтеграції принципів сталого розвитку в освітній процес підготовки вчителів є діяльність Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. На факультеті природничої і фізико-математичної освіти вже давно здійснюється імплементація ідей сталого розвитку, що включає навчальні, наукові та організаційно-правові заходи на міжнародному, національному та локальному рівнях. Зокрема, з 2014 року університет є організатором Всеукраїнської науково-практичної конференції "Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи", яка проводиться кожні кілька років (остання відбулася 19-20 жовтня 2023 року). В освітні програми підготовки вчителів біології та здоров'я людини додано відповідні фахові компетентності з освіти для сталого розвитку та

програмні результати навчання, що передбачають формування у здобувачів здатності розуміти та реалізовувати стратегію сталого розвитку у професійній діяльності [5; 6; 7].

Разом із тим, одним із ключових викликів є необхідність адаптації освітніх програм до сучасних вимог без втрати їхньої академічної якості. Важливим аспектом цього процесу є формування у здобувачів вищої освіти не лише теоретичних знань про сталий розвиток, а й практичних навичок впровадження цих принципів у професійну діяльність. Освіта для сталого розвитку повинна інтегруватися через зміст освітніх компонентів, інноваційні методики навчання та міждисциплінарний підхід. Важливо, щоб майбутні педагоги мали можливість опановувати методи навчання, які сприяють формуванню екологічної свідомості, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції в учнів.

Перспективи впровадження принципів сталого розвитку в освітній процес передбачають комплексний підхід, що включає оновлення навчальних програм, розширення співпраці між закладами освіти, державними установами та громадськими організаціями, а також активізацію дослідницької діяльності у сфері сталого розвитку. Особливо важливим є забезпечення якісної підготовки викладачів, які можуть ефективно реалізовувати ці принципи в навчальному процесі.

Розвиток освіти для сталого розвитку вимагає також відповідного освітнього середовища, де студенти можуть отримати практичний досвід реалізації екологічних та соціальних ініціатив. Використання інтерактивних методів навчання, таких як проблемно-орієнтоване навчання, проєктна діяльність та моделювання ситуацій, сприяє активному залученню здобувачів освіти до процесу вирішення актуальних проблем сталого розвитку.

Загалом, інтеграція принципів сталого розвитку в освітні програми є не лише вимогою часу, а й необхідною передумовою для формування покоління, здатного забезпечити гармонійний розвиток суспільства, економіки та навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Наказ МОН України №600 від 01.06.2016 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» (зі змінами від 03.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Бутенко А., Грузинська І., Єременко О., Книш О., Медведєв В., Назаров І., Осіюк О., Панасюк З., Фоломєєв М., Стукало Н., Хименко О. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%94%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C-2023-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Бутенко А., Денискіна Г., Єременко О., Книш О., Сімшаг І., Требенко О. Роз'яснення щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2024. 127 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [упорядники Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанасва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р.; за заг. Редакцією Грищенка М.]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
5. Коренева І.М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.
6. Мельник О. С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник. Суми, 2017. 400 с.
7. Рудишин С.Д., Мельник О.С., Коренева І.М. Екологізація освіти на засадах сталого розвитку в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2018. Вип. 2 (37), Частина 2. С.230-236.

Луценко Олена Іванівна,
кандидат біологічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії і методики викладання
природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВПЛИВ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК НА ДОСЛІДНИЦЬКІ ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ 5Е

Самоефективність вчителів природничих наук – це не просто впевненість у власних силах, а ключовий фактор, що визначає успішність учнів у дослідницькій діяльності. Вона впливає на те, як вчителі планують уроки, як вони взаємодіють з учнями, і як вони оцінюють їхні досягнення. Це його віра в те, що він здатний успішно виконувати свої педагогічні обов'язки [2].

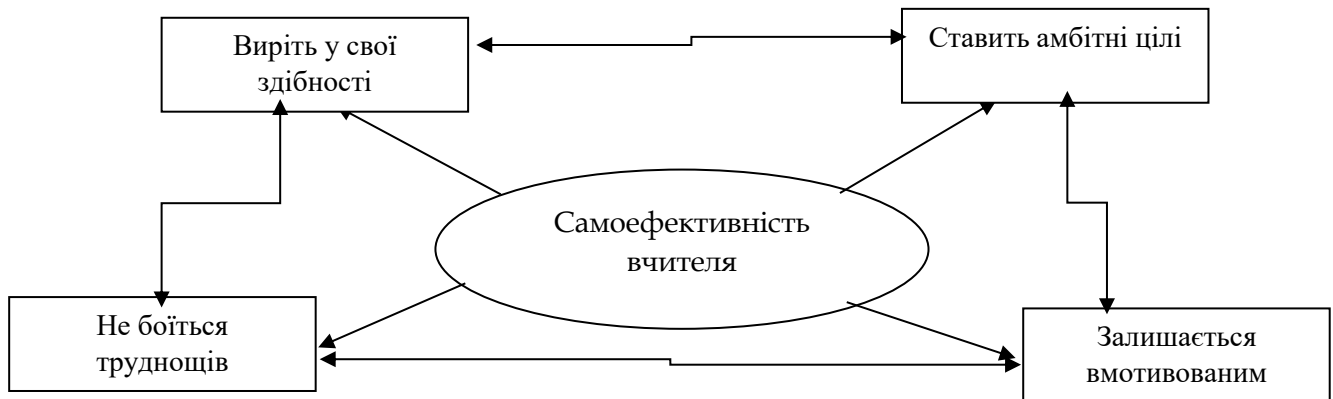


Рис. 1. Авторська модель самоефективності вчителів природничих наук

Учителі, які вірять у свої сили, створюють у класі атмосферу, де панує допитливість, активне навчання та безпека. Вони заохочують учнів ставити запитання, досліджувати невідоме та експериментувати, не боячись помилок.

Такі вчителі використовують методи навчання, які залучають учнів до активної участі в процесі пізнання, такі як експерименти, дослідження та проєкти. Вони надають учням конструктивний зворотний зв'язок, який допомагає їм покращити свої навички, та надихають їх на самостійність, учать планувати, проводити та оцінювати свої дослідження [1].

Завдяки цьому учні відчувають себе комфортно та впевнено, щоб ставити запитання, навіть якщо вважають їх «дурними», активно проводити експерименти та перевіряти гіпотези, а також пробувати нові підходи та методи, навіть якщо не впевнені в успіху [3].

Таким чином, самоефективність учителів створює сприятливе навчальне середовище, де учні не бояться помилятися, а помилки сприймаються як можливість для навчання. Вони розвивають критичне мислення, навички аналізу, синтезу та оцінювання інформації, а також уміння проводити наукові дослідження, що є ключовими дослідницькими навичками.

Розвиток дослідницьких навичок учнів – це інвестиція в їхнє майбутнє. Учні, які володіють цими навичками, будуть краще підготовлені до життя в сучасному світі, де постійно з'являються нові знання та технології.

Підвищення самоефективності вчителів природничих наук – це важливий крок до покращення якості освіти та розвитку майбутнього покоління науковців. Цьому сприяє застосування в роботі моделі 5Е. Модель 5Е (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate) є ефективним інструментом для розвитку дослідницьких навичок учнів. Кожен етап моделі сприяє активному залученню учнів до процесу дослідження та пізнання [4].

Залучення (Engage): На цьому етапі вчитель створює цікаву та захоплюючу ситуацію, яка викликає в учнів інтерес до теми.

Дослідження (Explore): Учні активно досліджують тему, проводять експерименти, збирають дані та формують гіпотези.

Пояснення (Explain): Учні обговорюють свої результати, формують висновки та пояснюють наукові концепції.

Розширення (Elaborate): Учні застосовують свої знання до нових ситуацій, розв'язують проблеми та проводять додаткові дослідження.

Оцінювання (Evaluate): Учні оцінюють свої знання та навички, а також процес дослідження в цілому.

Учителі з високою самоефективністю ефективніше використовують модель 5Е, створюючи стимулюючі навчальні ситуації. Вони вміють залучати учнів до активної діяльності на кожному етапі моделі, сприяючи глибокому розумінню природничих концепцій.

Ефективне використання моделі 5Е сприяє значним дослідницьким досягненням учнів. Учні розвивають критичне мислення, навички аналізу, синтезу та оцінювання інформації, а також уміння проводити наукові дослідження.

Самоефективні вчителі створюють в класі атмосферу, де заохочується дослідницька діяльність та наукова цікавість. Вони мотивують учнів до самостійного пошуку знань та розвитку дослідницьких проєктів.

Підвищення самоефективності вчителів природничих наук позитивно впливає на дослідницькі досягнення учнів, формуючи майбутнє покоління науковців. Використання моделі 5Е є одним з ефективних інструментів для цього [4]. Це не просто віра у власні сили, а здатність адаптуватися до нових викликів, використовувати цифрові інструменти та підтримувати мотивацію учнів на відстані.

Учителі впевнено володіють різноманітними онлайн-платформами та інструментами, створюють цікавий та інтерактивний цифровий контент, ефективно організовують навчальний процес та підтримують позитивну атмосферу в онлайн-класі. Вони вміють залучати учнів до активної участі, надавати їм індивідуальну підтримку та конструктивний зворотний зв'язок.

Важливим аспектом самоефективності є емоційна стійкість та саморегуляція. Вчителі повинні вміти справлятися зі стресом, підтримувати позитивний настрій та ефективно комунікувати в онлайн-режимі.

Зрештою, самоефективність учителів в умовах дистанційної освіти є запорукою якісного та ефективного навчання, що готує учнів до успішного майбутнього в цифровому світі.

Список використаних джерел

1. Antonio, R. P., & Prudente, M. S. (2022). Effectiveness of metacognitive instruction on students' science learning achievement: A meta-analysis. *International Journal on Studies in Education (IJonSE)*, 4(1), 43–54.
2. Chen, R. H. (2021) Fostering students' workplace communicative competence and collaborative mindset through an inquiry-based learning design. *Educ. Sci.*, 11(17).
3. Ghaffar, S., Hamid, S., & Thomas, M. (2019). Impact of Teacher's self-efficacy on Student's motivation towards science learning. *Review of Economics and Development Studies*, 5(2), 225-234.
4. İzgi, S., & Kalaycı, S. (2020). The effect of the stem approach based on the 5e model on academic achievement and scientific process skills: The transformation of electrical energy, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 5(13), 1578-1629.

Полякова Анастасія Сергіївна,

кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Штучний інтелект (ШІ) є ключовим фактором трансформації вищої освіти в Україні. Його застосування сприяє автоматизації рутинних завдань, персоналізації навчального процесу та аналітиці освітніх даних. Світові виклики, зокрема пандемія COVID-19, прискорили цифровізацію, однак інтеграція ШІ супроводжується етичними ризиками та потенційним зменшенням соціальної взаємодії. Дане дослідження аналізує ефективність впровадження ШІ у закладах вищої освіти України, його переваги, виклики та перспективи.

Ключові слова: штучний інтелект, автоматизація, персоналізація навчання, етичні ризики, вища освіта України.

Метою дослідження є оцінка впливу ІІІ на:

- адміністративні процеси;
- академічну успішність студентів;
- етичні аспекти використання технологій. Також визначено рекомендації щодо подальшої інтеграції ІІІ у вищій освіті України.

Дослідження базується на дескриптивному підході з аналізом вторинних даних, включаючи наукові публікації, статистичні звіти та аналітичні дослідження за 2018–2024 рр. Використано статистичні та кореляційні методи для виявлення ключових тенденцій.

Основні результати

Відповідно до аналізу літературних та наукових джерел можна стверджувати, що ІІІ значною мірою впливає на автоматизацію адміністративних процесів, а саме дозволяє скоротити витрати часу на 40–50% (управління розкладом, контроль відвідуваності, обробка документації).

Також ІІІ дозволяє персоналізувати навчання шляхом збільшення середнього балу студентів на 7–30% та знизити ризики відрахування здобувачів освіти на 15% [2].

Не зважаючи на деякі позитивні аспекти інтеграції штучного інтелекту в освітній процес, існують етичні ризики його застосування, а саме:

- загроза конфіденційності даних;
- непрозорість алгоритмів прийняття рішень;
- зменшення безпосередньої комунікації між викладачами та студентами.

Світовий досвід упровадження ІІІ в освіту свідчить, що в США та Великій Британії використовуються адаптивні платформи навчання (наприклад, Coursera, edX) для персоналізації навчального процесу.

У країнах ЕС, а саме Німеччині, активно розвиваються цифрові асистенти для викладачів і студентів [1].

У Китаї ІІІ застосовується для аналізу освітніх даних і оцінювання ефективності навчальних програм.

Практичні кейси впровадження ІІІ в Україні

На сьогодні в Україні розпочато перші спроби інтеграції ІІІ в українські ЗВО. Спостерігається активне використання чат-ботів для адміністративної підтримки студентів, упровадження систем автоматичного оцінювання тестових завдань, а також розробка рекомендаційних алгоритмів для покращення навчальних траєкторій студентів [4].

На підставі аналізу досвіду впровадження ІІІ в освітній процес іноземних держав було розроблено пропозиції щодо мінімізації ризиків, такі як:

- використання шифрування та захисту персональних даних;
- упровадження відкритих алгоритмів та підзвітних рішень;
- поєднання технологій ІІІ з гібридними моделями навчання.

Можна стверджувати, що ІІІ не замінює викладачів, але змінює їхню роль. Викладачі стають модераторами освітнього процесу, що більше орієнтується на індивідуальні потреби студентів, але водночас виникає необхідність у підвищенні цифрової компетентності викладачів [3].

Отже, оптимізація освітніх процесів через упровадження ІІІ потребує збалансованого підходу, що поєднує технологічні можливості з важливістю ролі викладача. Для України ключовими завданнями на сьогодні лишаються:

1. Створення єдиної національної освітньої платформи.
2. Використання предикативної аналітики для підвищення успішності студентів.
3. Організація тренінгів для викладачів щодо ефективного використання ІІІ.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на впливі ІІІ на соціальні навички студентів та розробці етичних стандартів для його впровадження.

Список використаних джерел

1. Bazyl, O. Abilova, O. Karpenko, H. Mierienkov, and A. Poliakova, “Assessing the impact of artificial intelligence integration on educational processes in higher education institutions of Ukraine and Kazakhstan”, *Sustainable Engineering and Innovation*, vol. 7, no. 1, pp. 97-116, Mar. 2025.

2. Celik I, Dindar M, Muukkonen H, Järvelä S. The promises and challenges of artificial intelligence for teachers: A systematic review of research. *Techtrends*. 2022;66(4):616-630.
3. Chen L, Chen P, Lin Z. Artificial intelligence in education: A review. *IEEE Access*. 2020;8:75264-75278.
4. Kuleto V, Plić M, Dumangiu M, Ranković M, Martins O, Păun D, Mihoreanu L. Exploring opportunities and challenges of artificial intelligence and machine learning in higher education institutions. *Sustainability*. 2021;13(18):10424.

Рудишин Сергій Дмитрович,

кандидат біологічних наук, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ДИСКУРС БІОТЕХНОЛОГІЇ РОСЛИН : ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДІЇ ФІТОГОРМОНІВ

Рослинна клітина як частина багатоклітинного організму повинна не тільки виконувати свої функції, спрямовані на підтримання власної цілісності, але й функціонувати узгоджено з іншими клітинами. Отже, між клітинами постійно відбувається обмін інформацією. Одна груп клітин «відправляє» сигнали хімічної природи, а інша група – сприймає їх. Серед величезного списку таких хімічних речовин виділяють гормони рослин (фітогормони). Розрізняють такі основні класи фітогормонів: ауксини, цитокініни, гібереліни, абсцизова кислота (АБК), етилен, брасиностероїди [3; 4].

Взаємодія фітогормонів необхідна для забезпечення нормального росту та розвитку рослин. Ураховуючи те, що процес росту складається з трьох етапів: ділення клітин, їх розтягнення та диференціювання, необхідно підкреслити, що фітогормони викликають той чи інший ефект тільки за умови спільної взаємодії, тобто їхня фізіологічна дія значною мірою перекривається [1-4].

Кожен із відомих класів фітогормонів спроможний впливати на декілька процесів, які забезпечують розвиток рослини. Якщо один або декілька фітогормонів посилюють, доповнюють дію один одного й сумарний ефект дії набагато перевищує результат їх індивідуальних впливів, то говорять про синергізм дії фітогормонів. Відповідно результатом антагонізму взаємодії фітогормонів є гальмування процесів.

Наведемо деякі характерні приклади взаємозв'язків дії фітогормонів.

Дія гіберелінів на розтягування клітин та видовження органів рослин залежить від присутності ендогенних або екзогенних ауксинів. У процесі вивчення хлорхолінхлориду (ретарданту, який потовщує стебло злаків і використовується як засіб проти вилягання хлібів) був встановлений антигібереліновий механізм дії ретардантів. Експериментальним шляхом доведено виділення етилену під час дії на рослину різних стресових факторів, у тому числі й підвищених концентрацій індоліл-3-оцтової кислоти (ІОК) і кінетину. Встановлено, що цитокініни сприяють поділу клітин тільки в присутності ауксинів. У деяких випадках виявляється участь гіберелінів у цих процесах.

Таблиця 1

Досліди *in vitro* з калусною тканиною тютюну на твердому поживному середовищі Мурасіге–Скуга [3]

п/п	Наявність фітогормонів у поживному середовищі	Ефект дії
	Відсутні всі фітогормони	Слабкий ріст калусу
	У середовищі тільки ауксини	Розтягування клітин, але відсутній їх поділ і диференціювання
	У середовищі тільки цитокініни	Ріст калусу без диференціації клітин
	Високе співвідношення цитокініни / ауксини	Ріст і диференціація з утворенням коренів

	Низьке значення співвідношення цитокініни / ауксини	Ріст і диференціація з утворенням коренів
	Низьке значення співвідношення цитокініни / гібереліни	Тонкі етильовані рослини з вузькими листками
	Високе співвідношення цитокініни / гібереліни	Короткі зелені рослини з округлими листками

Найбільш важливу роль у морфогенезі рослин відіграють ауксини й цитокініни. Ці фітогормони здатні діяти синергетично, наприклад, під час стимуляції проліферації клітин, а також антагоністично, наприклад, у процесі регуляції росту бокових бруньок пагона і бокових коренів. Отже, реалізація типотентності клітин значною мірою залежить від балансу регуляторів росту в поживному середовищі (табл.1).

Одним із основних засобів реалізації регуляторної ролі фітогормонів є експресія генома, причому фітогормони впливають на кількісний аспект цього процесу, активізуючи або гальмуючи інтенсивність загального синтезу РНК і білка в клітинах рослин.

Дослідження якісного складу та кількісного вмісту фітогормонів в органах рослин на різних стадіях росту та розвитку, порівняння цих показників із динамікою ростових процесів та морфофізіологічними показниками є необхідними етапами з'ясування комплексної дії регуляторів росту рослин (РРР), вивчення гормональної регуляції онтогенезу рослин.

Згідно з сучасними поглядами, регуляторна функція фітогормонів розглядається як результат їх складного координованого впливу на ростові, генеративні процеси та залежить від балансу концентрацій стимуляторів (ефекторів) та інгібіторів (репресорів) на різних фазах розвитку рослин. Суттєвого прогресу для з'ясування цього питання можна досягти за умови використання новітніх науково-дослідних технологій, оснований на генетичній трансформації клітинної системи, що дозволить сконструювати *in vitro* моделі дії фітогормонів на генетичному рівні.

Список використаних джерел

1. Веденічева Н. П., Косаківська І. В. Цитокініни як регулятори онтогенезу рослин за різних умов зростання Київ : Наш формат, 2017. 200 с.
2. Міщенко С. В. Індукція калюсогенезу в технічних (промислових) конопель в умовах *in vitro*. Луб'яні та технічні культури. 2018. Вип. 6 (11). С. 21–28. DOI : 10.48096/btc.2018.6(11).21-28.
3. Рудишин С.Д. Біотехнологія рослин : навч. посіб. Суми : «Корпункт», 2024. 200 с.
4. Рудишин Сергій, Негрецький Віктор, Новожилов Олег. Фітогормонологія в Україні : генеза і досягнення : монографія. Київ : ВЦ «Академія». 2020. 144 с.

Самілик Валентина Іванівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Маслюк Ірина Костянтинівна,

вчитель біології, основ здоров'я Комунального закладу Березівської сільської ради «Янівський навчально-виховний комплекс, загальноосвітня школа І-ІІ ступенів: дошкільний навчальний заклад «Бджілка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»

Упровадження інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», складника соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, є фундаментом для формування самозарадності особистості в питаннях забезпечення власного і суспільного добробуту. Наразі існує велика кількість наукових праць та узагальнень передового педагогічного досвіду щодо ефективних шляхів реалізації курсу [2].

Для себе обрали підхід, що базується на «трьох китах» – це забезпечення взаємозв'язку теоретичної й практичної підготовленості учнів; організація предметно-просторового середовища для закріплення життєвих навичок, орієнтованих на збереження фізичного, соціального, психічного

та духовного здоров'я; використання інтерактивних методів навчання. Одним із головних індикаторів ефективності такого підходу вважаємо належний рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності молоді.

Висвітливо методичні особливості формування здоров'язбережувальної компетентності учнів базової середньої школи в процесі вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 5 класі, що реалізовувалося на основі модельної навчальної програми «Здоров'я, безпека та добробут. 5–6 класи (інтегрований курс)» авторів Т. В. Воронцової та ін. та відповідного підручника (табл. 1).

Таблиця 1

**Аналіз підручника «Здоров'я, безпека та добробут. 5–6 класи (інтегрований курс)»
авторів Т. Воронцової, В. Пономаренка та ін.**

1. Відповідність навчальній програмі	
Відповідність Державному стандарту базової середньої освіти	Підручник рекомендовано Міністерством освіти і науки України: Наказ від 12.07.2021 № 795. Відповідає концептуальним ідеям Державного стандарту базової середньої освіти. В основу змісту підручника покладено холістичну модель здоров'я; сучасну концепцію проблем безпеки; розуміння добробуту як якості життя.
Відповідність структурі модельної навчальної програми (МНП)	Підручник відповідає розділам та тематиці МНП. Складається зі вступу, 7 розділів і 31 теми. Витримано логіку побудови матеріалу від базових понять до розширення знань учнів, можливості формування гнучких навичок та компетентностей.
Дотримання авторами принципів науковості, системності, логічності, послідовності тощо	Принципи науковості, системності, логічності та послідовності чітко витримані авторами. Вивчення розпочинається з вступу, що містить базові поняття та інформацію про принципи здорового життя та безпечної життєдіяльності. Наступний розділ охоплює питання безпеки на дорогах. Відтак учні переходять до формування важливих навичок як уміння вчитися, планувати свій час. Далі йде ознайомлення з поняттям фізичне здоров'я: важливість рухової активності, загартовування, режиму праці та відпочинку. Наступний розділ присвячено темі психічного й духовного здоров'я, а потім вивчається соціальне здоров'я, що враховує логіку розуміння сутності людини як біопсихосоціальної істоти. Відтак вивчається безпека в побуті та довкіллі і раціональне використання ресурсів, що відповідає орієнтирам політики сталого розвитку.
Відповідність віковим особливостям учнів	Зміст підручника відповідає віковим особливостям. Період 10–11 років час переходу від мислення, заснованого на оперуванні конкретними уявленнями, до мислення теоретичного, від безпосередньої пам'яті до логічної. В інтелектуальній діяльності школярів у цей час підсилюються індивідуальні особливості розвитку, що пов'язані з розвитком самостійного мислення, інтелектуальної активності, творчого підходу до розв'язання задач. Сенситивний період для формування цінностей здоров'я, самооцінки та безпечної поведінки.
Реалізація ціннісного компоненту й українознавче наповнення	Матеріал подано українською мовою з урахуванням ментальних особливостей.
Відсутність різних видів дискримінації	Відсутній матеріал, який може спровокувати дискримінацію (гендерну, релігійну, політичну тощо) учнів.
2. Зовнішнє оформлення підручника	
Структура основного тексту	Тексти тем вибудовано логічно, витримана пропорція одноступеневих рубрик.

Основні та додаткові тексти	Основні та додаткові тексти відрізняються візуально, курсивом акцентовано увагу на базових поняттях. Шрифт чіткий, легко читається.
Ілюстративний матеріал	Використано сучасні, тематично різнобічні, чіткі, якісні ілюстрації в одному жанрі. Мають адекватне логічне навантаження та є досить актуальними для сучасного покоління здобувачів освіти, в яких домінує кліпове сприймання. Зображувані на ілюстраціях предмети містять всі необхідні деталі для їх належної ідентифікації. Також наявні підписані підписи. 
3. Наявність і якість публікацій, інфографіки	
Якість публікацій та інфографіки	Особливістю інфографіки в підручнику є те, що вона пропонує ключове питання для обговорення в класі на певну тему. Ключові запитання – відкриті запитання, відповіді на які можуть мати альтернативу, створювати умови для висвітлення учнями своїх версій та ідей, стимулювати їх пізнавальну активність та розвивати критичне мислення. Під час відповіді учень не лише оцінює інформацію, а й висловлює свою позицію, ставлення до теми діалогу, рівень засвоєння матеріалу чи ситуації. Інфографіку можна використати як засіб вирішення навчально-пізнавальних завдань та аналізу конкретних ситуацій (інструкції чи алгоритм дій); засіб організації ігрової діяльності на уроці. Коди швидкого доступу урізноманітнюють навчальний матеріал, розширюють можливості паперового носія інформації, надають можливість віддалено організувати процес навчання. 
4. Інформаційна функція	
Інформаційна функція	Зміст підручника орієнтований на формування в учнів загальнолюдських цінностей, які найбільше впливають на психічне (ментальне) і соціальне здоров'я людини та якість її життя. Це самоповага, миролюбність, толерантність, дружба, любов, життєвий оптимізм, чуйність, довіра, самоконтроль, спілкування, гідність тощо. І навпаки, ігнорування вищих цінностей пов'язане з проблемами, стресами, ризиком вживання психоактивних речовин, симптомами різних захворювань, руйнуванням стосунків, відчуттям безпорадності й страху перед майбутнім.
5. Мотиваційна функція	
Мотивація навчальної діяльності	- Усі теми підручника орієнтовані на життєві ситуації; - підручник містить у своїй основі чіткі й зрозумілі вимоги до навчальних результатів; - дозволяє легко досягти й перевищити ці результати; - дає змогу показати свої досягнення різними способами; - заохочує учнів апробувати моделі поведінки без ризику отримати за це негативну оцінку; - розвиває позитивне ставлення до самого себе, впевненість у своїх здібностях і можливостях; - використовує самооцінювання і взаємне оцінювання як важливий елемент навчання; - сприяє формуванню критичного мислення.

Аналіз підручника засвідчує його інтерактивну спрямованість. Завдання вчителя «натренувати» мозок дитини критично мислити, вміти працювати з інформацією, розуміти себе, свій стан, бути емпатійним, формувати ті компетентності, які кожному близькі й можуть бути використані для власної користі.

З досвіду можемо констатувати ефективність використання таких прийомів реалізації інтерактивних методів навчання, як: «монобанка» та «щоденник емоцій». Зауважимо, що їхніми сильними сторонами є:

- стимулювання в учнів/учениць пізнавальної активності, залучення до обговорення і розв'язання проблем. Сучасні діти часто проявляють короткий інтервал уваги, зв'язок теорії із життям і допомагає залишатися зосередженими та зацікавленими;
- розвиток соціальних навичок. Учні потребують розвитку навичок спілкування, співпраці та емпатії;
- критичне та творче мислення. Завдання, які вимагають аналізу ситуацій та пошуку рішень, розвивають критичне і творче мислення;
- інтерактивність. Учні, які звикли до цифрових технологій і мультимедійного контенту ще з початкової школи, потребують динамічних і активних методів навчання;
- гнучкі навички. Методи, які включають роботу в групах, обговорення і прийняття рішень, сприяють розвитку гнучких навичок (soft skills), таких як лідерство, комунікація, робота в команді та адаптивність. Ці навички є надзвичайно важливими для успіху в сучасному суспільстві;
- емоційний інтелект. Обговорення ситуацій, які вимагають розуміння і підтримання інших, сприяє розвитку емоційного інтелекту;
- практичність. Навички, які учні можуть використовувати у своєму повсякденному житті, роблять навчання більш практичним і усвідомленим.

Розглянемо кілька прикладів. Навички розуміння емоцій та самоспостереження можуть бути сформовані під час вивчення відповідних тем з використанням Щоденника емоцій. Окрім теоретичного вивчення матеріалу, учні долучаються до створення власного Щоденника. Для того, щоб зорієнтувати дітей щодо алгоритму роботи, пропонується стимульний матеріал – запитання або ж графічні елементи. Зокрема запитання: «Пригадай той момент, коли ти переживав/переживала радість. Що ти відчував/відчувала? Яким чином ти її демонстрував/демонструвала? Чи хотілося з нею поділитися? З ким найбільше хотілося поділитися радістю?» [1]. Учням та ученицям пропонувалося кожного дня записувати в Щоденнику емоцій ключові події, які відбулися з ними, та свої емоції, почуття, думки про ці події, свій стан, відчуття в тілі. Пізніше вони можуть переглянути записи та роздуми про те, як вони реагували на різні ситуації, проаналізувати, зробити висновки. Для цього радимо скористатися класичним варіантом – «емоційним термометром» або ж шаблонами, де необхідно зафарбувати те, що відчуває дитина зараз. Шляхом таких дій відбувається «увімкнення» іншої півкулі. Психологи рекомендують прописувати або ж малювати те, що особистість відчуває, тоді краще відбувається пропрацьовування ситуації. Наприклад, «Знайди свого «внутрішнього» ведмедика та зафарбуй. Чому він сьогодні такий?» (рис. 1).

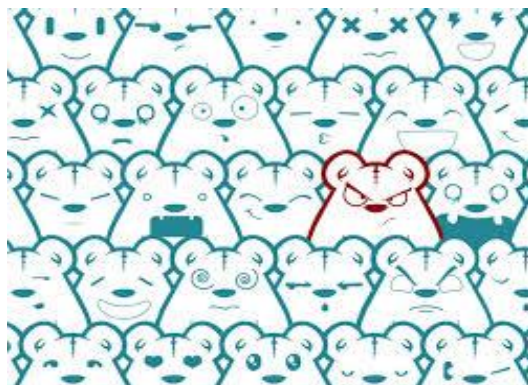


Рис. 1. Приклад стимульного матеріалу «Щоденника емоцій»

Джерело: ілюстрації з вільним доступом в мережі Інтернет

Вивчення теми «Ми – особливі» передбачає формування таких компетентностей, як: протидія проявам тиску, агресії, маніпуляції й неповаги щодо себе та інших осіб, здатність брати участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості й потреби, толерантно ставитися до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб за умови, що вони не загрожують здоров'ю, безпеці й доброту та ін. Автори навчальної програми рекомендують такий вид навчальної діяльності, як моделювання протидії дискримінації у своєму середовищі. Для цього ми запропонували авторський методичний прийом «Монобанка». Він дає можливість залучити до обговорення усіх учнів класу, адже за умовами «банку» з розв'язанням проблеми можна відкрити тільки тоді, коли всі зроблять свій «внесок». Зауважимо, що вчитель теж має висловити одну або кілька пропозицій, цим самим заохотити дітей до дій, акцентувати на значимості цієї ситуації для нього як особистості і як вчителя. У результаті формуються гнучкі навички: висловлювати думку, проявляти лідерські якості, критично та творчо мислити, працювати в команді. Активні учні стимулюють до комунікації пасивніших, які зазвичай відмовчуються, адже від цього залежить результат. Наведемо приклад проблемної ситуації: «Кіра – п'ятикласниця, як і ви. З нею трапилася прикрість. Вона хворіє на вітиліго. Ця хвороба абсолютно не становить загрози для тих, хто контактує з людиною. Кіра перейшла навчатися в нову школу через переїзд в інше місто. Однокласники одразу почали глузувати, показувати пальцями, знімати на відео та фотографувати. Дівчинка не хоче тепер йти до школи, не хоче, щоб глузування повторювалися. Вона дуже привітна, любить спілкуватися, вчиться грати на скрипці та дуже гарно малює. Допоможімо їй, адже ми з вами толерантні й кожен може потрапити в складну ситуацію. «Відправляйте» свої ідеї в нашу «банку»!»

Вважаємо, що дидактична привабливість та ресурсність таких методичних прийомів обумовлена зв'язком змісту завдань із життєвими ситуаціями. Це посилює пізнавальний інтерес, урізноманітнює процес навчання, а, отже, підтримує увагу впродовж уроку, дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного учня.

Узагальнимо, що саме інтерактивні методи навчання здатні підсилити процес формування здоров'язбережувальної компетентності сучасної учнівської молоді. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі кращих практик і впровадженні їх в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Капустюк О. М. Техніка «Щоденник спостережень за емоціями» в роботі з сімєю. URL: https://www.psyh.kiev.ua/images/ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ_Круглий_стіл.pdf#page=20
2. Самілик В., Кохно Л. Формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів під час вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут». Інноваційна педагогіка. 2024. Випуск 74. С. 77-81. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.12>

Самілик Валентина Іванівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ»

Формування екологічної свідомості молоді залишається актуальним питанням в освітній галузі. Потужний науково-дидактичний фундамент, що формувався багаторічною практикою, має бути підтриманий врахуванням інновацій у сфері педагогіки, психології та інформаційних технологій. З моменту пандемії COVID-19, відтак воєнних дій маємо нові виклики в площині екосвідомої поведінки. Вплив військової діяльності на природні екосистеми породжує появу екологічних біженців, подібно до того, що ми мали після аварії на ЧАЕС у 1986 р. Після закінчення воєнних дій постане питання відновлення/налагодження роботи установ природно-заповідного фонду, масштабної рекультивації земель, відродження лісових насаджень та ін. Варто наголосити й на довгострокових наслідках для екосистем впливу хімічного забруднення в місцях масового застосування боєприпасів, руйнування об'єктів критичної інфраструктури, замінування значних площ, використання боєприпасів із білим фосфором. Доцільність включення освітнього компонента

«Основи екології» до освітніх програм не нівелюється тим фактом, що відповідно до чинної навчальної програми в 10-11 класі вивчається «Біологія і екологія». Це є пререквізитом для подальшого формування базових знань. На сьогодні критерієм якості засвоєння знань з біології (зокрема й з екології) випускниками закладів загальної середньої освіти маємо результати НМТ. Відповідно до статистичних даних УЦОЯО за 2024 р. вступники, зареєстровані під час основного періоду, віддавали перевагу іноземним мовам (англійська – 115740 осіб, німецька – 3153) та географії (57 043 особи). 56 066 вступників виявили бажання скласти четвертим предметом біологію. Лише 80 осіб отримали 200 балів з цього предмету (для порівняння з обов’язковими – українська мова – 606 осіб, математика – 1131, історія України – 421) [1]. Це підтверджує доцільність збереження навчальної дисципліни в професійній підготовці майбутніх учителів, вихователів закладів дошкільної освіти. Мета статті полягає у висвітленні інноваційних підходів до формування екологічної свідомості в здобувачів вищої освіти педагогічного вишу. Особистісне та професійне становлення сучасної молоді відбувається в умовах легкого доступу до різноманітної інформації. Саме тому наші акценти зміщено на формування критичного мислення в інформаційному полі екологічних фактів. Разом з цим звертаємо увагу на формування позитивної мотивації до екосвідомої діяльності в повсякденному житті та за обраним фахом. Цифрові технології уможливили посилити інтерактивність навчання, зокрема й в умовах дистанційного формату взаємодії зі здобувачами. Традиційною формою проведення навчальних занять залишаються лекції та практичні. Наш підхід передбачав модернізацію відповідних занять з урахуванням тематики навчальної програми, запитів молоді та розуміння того, що посилення позитивної мотивації до екосвідомої діяльності можливе шляхом спілкування з фахівцями в певних напрямках екології. Було проведено низку лекційних занять у форматі «#НЕ_ЛЕКЦІЯ» із запрошенням професіоналів-практиків, волонтерів та інших компетентних спеціалістів (рис. 1). Анонси про відповідні заняття надавали можливість студентам підготуватися до обговорення важливих питань. У ході самої лекції, окрім прослуховування теоретичного блоку з певної проблеми, всі мали можливість поставити запитання, подискутувати, висловити свої міркування та поділитися досвідом, за бажанням продовжити спілкування/співпрацю з фахівцем. Обов’язковим етапом такої лекції була рефлексія з можливістю усно та/або письмово висловити свої міркування щодо розуміння теми, власного ставлення до проблеми, що обговорювалася, значення її для формування власного стилю поведінки в повсякденному житті.



Рис. 1. Приклади лекційних занять «#НЕ_ЛЕКЦІЯ» із залученням фахівців

Джерело: згенеровано автором

Плани практичних робіт репрезентувалися у форматі дидактичних аркушів (рис. 2).



Рис. 2. Приклад дидактичного аркуша практичної роботи

Джерело: згенеровано автором

Їхній зміст охоплював запитання, що стосуються базових понять, правил, законів, закономірностей, принципів з відповідної теми, а також ті, що орієнтовані на формування критичного мислення, розуміння зв'язку теорії з життям, стимулювання творчості. Гіперпосилання дозволяли розширити дидактичну ресурсність роботи. Врахувавши можливі перестороги щодо тимчасових технічних труднощів їх використання, в змісті основних завдань акцентували на формуванні програмних результатів навчання, при цьому цифрові матеріали поглиблювали та розширювали дидактичні можливості.

Зауважимо, що завдання самостійної роботи – обов'язкового складника навчальної дисципліни, – доцільно пов'язувати із ситуаціями з повсякдення молоді. Так, уміння та навички, що формуються, матимуть практичне, ціннісне та емоційне підсилення. Наприклад, студентам пропонувалося розв'язати навчальний кейс «Саджати дерева – це правильно, а правильно саджати дерева – це екологічно!», зміст якого пов'язаний з перспективами повоєнного екологічного відновлення лісових масивів (рис. 3).



Рис. 3. Приклад навчального кейсу

Джерело: згенеровано автором

Для порівняння пропонувалися види дерев – дуб червоний (*Quercus rubra*) та дуб звичайний (*Quercus robur*). Зіставивши їхні біоекологічні особливості, студенти формулюють логічний висновок про те, що обидва види є цінними за умов висаджування дуба звичайного для відновлення лісів, об'єктів природно-заповідного фонду, а червоного – на контрольованих ділянках, тобто в скверах, парках та інших урбоекосистемах. Оскільки дуб червоний є інвазійним видом і становить конкуренцію для «аборигенних» видів.

Отже, такий підхід до проведення лекційних та практичних занять дозволяє не лише сформувати компетентного фахівця, але й розвивати екологічну свідомість молоді, яка здатна діяти екодоцільно, дотримуватися засад сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. НМТ–2024: понад 287 тисяч учасників проходять тестування в основну сесію URL: <https://testportal.gov.ua/nmt-2024-ponad-287-tysyach-uchasnykiv-prohodytymut-testuvannya-v-osnovnu-sesiyu/> (дата звернення 04.03.2025).

Хлонь Надія Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ГЕОГРАФІЧНІ ЗНАННЯ ЄВРОПЕЙЦІВ У СЕРЕДНІ ВІКИ

Норвезька літературна пам'ятка XIII століття «Королівське зерцало» коротко й образно оповідає мотиви, які кликали древніх скандинавів вирушати в мандрівки льодами: «Хочеш ти знати, що шукають люди в тій країні і чому вони туди вирушають, не дивлячись на велику небезпеку для життя? Знай же, що три властивості людської натури спонукають їх до того: по-перше, змагання і схильність до визнання, бо людині властиво прагнути туди, де очікує велика небезпека, завдяки чому можна набути слави; по-друге, допитливість, адже властивістю людської натури є прагнення бачити й знати ті місця, про які їй розповідали; по-третє, людині властива набутливість, бо люди постійно прагнуть грошей і добра, і йдуть туди, де, за чутками, можна мати прибуток, не дивлячись на те, що загрожує велика небезпека».

У середині I тисячоліття н.е. в Західній Європі утвердилося християнство. Нова релігія багато в чому випередила уявлення європейців про устрій світу. Знання приводилися у відповідність до Священного Писання і його тлумаченням, які належали отцям Церкви. Карти, що створювали в монастирях, зображували Землю у формі диска. Більшість відомостей для цих карт брали з античних джерел, трактуючи їх відповідно вимогам Біблії. В центрі монастирських «карт світу» розміщували Єрусалим, у верхній частині – Азію, а в нижній – Європу й Африку. Європу й Азію розділяв Дон, Азію й Африку – Ніл, Африку й Європу – Середземне море. Всі три частини світу оточував по колу Світовий океан. Збереглося близько 600 середньовічних карт такого змісту.

У ті часи Західна Європа була вкрита густими лісами, дороги були рідкістю, міста малонаселені. Людина іноді все життя мешкала в рідних місцях, не маючи уявлення про оточуючий світ. Мовою вчених залишалася латинь, якою більшість європейців не володіло. Географію знало небагато людей, та й чи була вона потрібна неосвіченим лицарям або селянам, яким мандрувати не доводилося? Наука жалюгідно існувала лише для забезпечення правителів країн мінімальними географічними знаннями та за високими стінами монастирів, де збереглися небагаточисленні античні рукописи. Тільки місіонери і паломники до святих місць, здійснюючи подорожі до далеких країн, розповідали про свої мандрівки.

Таким чином, Середньовіччя (V–XV століття) в Європі характеризувалося загальним занепадом географічної науки. Феодальна замкнутість і релігійний світогляд середніх віків не сприяли розвитку інтересу до вивчення природи. Вчення античних науковців викорінювалися християнською церквою як «язичницькі» [2].

Просторовий географічний світогляд того часу почали розширювати жителі Скандинавії та Азії. Існували люди, котрим географія була дуже необхідна. Це перш за все купці й морські розбійники. Велика епоха в історії Європи пройшла під знаком «шаленства норманів», які здійснювали розбійничі набіги на міста і монастирі від Шотландії до Сицилії. Майстерні мореплавці, витривалі в походах і неймовірно люті в битвах, нормани (їх називали також вікінгами) в IX–XI ст. не боялися навіть дуже далеких переходів. Їхні кораблі були стійкі, швидкохідні і добре пристосовані до плавання як під парусами, так і на веслах. Вікінги відкрили і заселили Ісландію, а близько 1000 р. досягли Гренландії і Північної Америки, заснували там поселення. Оповіді (саги) про мандрівки і подвиги часто містять детальні і досить правдиві відомості про ті країни, де побували вікінги. Наприклад, норману Оттару, який наприкінці IX ст. обійшов з півночі Скандинавський півострів, належить найдавніший опис Білого моря. В XI ст. син одного з

норвезьких правителів Еймунд Грингсон з військом побував на Русі й залишив розповідь про її міста і князів [1].

Досить рано купцями Північної Європи була освоєна Балтика, з'явилися детальні карти і лоції для плавання біля її берегів. Італійські й каталонські (іспанські) купці, які торгували на Середземному і Чорному морях, також мали свої карти. Але перш ніж розвинулася торгівля, відбулися події, які надзвичайно розширили кругозір європейців. Наприкінці XI ст. почалися хрестові походи. Тисячі неосвічених лицарів і баронів відправилися воювати з арабами і зіткнулися з витонченими древніми культурами Візантії та Близького Сходу. Воїнів Заходу, які не бачили у своєму житті нічого, окрім лісових палаців, монастирів та невеликих провінційних містечок, вразив широкий і неосяжний світ. Переймаючи знання у візантійців і арабів, освоюючи далекі землі, європейці поступово навчилися примиряти релігію з географією. Перестало бути богохульством твердження про кулясту форму Землі. Найвищим авторитетом для європейських географів у Середні віки став Птоломей. Почалось повільне відродження географічних знань давнини.

Протягом Середніх віків високий, хоча і не такий блискучий, як в античну епоху, рівень науки і культури зберігався у Візантійській імперії. Вона виникла на руїнах східної частини Римської імперії і в різний час їй належали величезні простори від Вірменії до Південної Італії. Між візантійськими вченими точилися дискусії проте, на чому тримається Земля: на семи стовпах, на воді чи вона ширяє, як пір'їнка, в повітрі, утримуючи рівновагу завдяки обертанню? Але це протистояння «двох географій» ускладнювалося збереженням сильної традиції античної науки. Географом номер один серед візантійців вважався Страбон. Авторитет давньогрецьких учених був настільки високим, що часто візантійці віддавали перевагу недостовірним і фантастичним твердженням, а не знанням, які отримувалися дослідним шляхом.

Однак у Візантійській імперії, як і у всій Європі, практичні інтереси вимагали розвитку географії. Повідомлення дипломатів, розвідників і полководців регулярно надходили до імператорських архівів і обізнана людина могла отримати досить повне уявлення про те, якою була природа і звичаї чужих країн. У X ст. імператор Костянтин VII Багрянородний склав для свого спадкоємця рекомендації «Про керування імперією», де досить точно перерахував можливих ворогів і союзників серед сусідньої імперії, описав їхні звичаї, військову справу і ступінь політичної могутності. Трактат повідомляв про величезну територію від Північної Африки до Волги, від Іспанії до Аравії. Описи деяких місць були надзвичайно точними, в Західній Європі тих часів про такий рівень на могло бути й мови [3]. Візантійський учений кінця XIV–XV ст. Георгій Геміст Плифон присвятив окремий твір виправленню географічних помилок Страбона. Вже за часів падіння великої імперії, яка розпалася під ударами турків у середині XV ст., візантієць Ласкарис Канан здійснив сміливе плавання до берегів Скандинавії, Британії й Ісландії, результатом якого став детальний перипл (опис морської подорожі), де він розповів про свої мандрівки.

Кругозір європейців значно розширився, коли вони зіткнулися з досягненнями арабів, а через них і античних мислителів. Це підготувало ривок за межі Старого Світу, який відбувся в епоху Великих географічних відкриттів.

Список використаних джерел

1. Андрощук Ф.О. Від вікінгів до Русі. Київ : Фенікс, 2022. 208 с.
2. Загальне землезнавство. Книга 1 : навчальний посібник / авт.-уклад. О. Д. Лаврик. Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. 112 с.
3. Німчук В. Хрестоматія з історії української мови X-XIII ст. Житомир : Полісся, 2015. С. 17–24.

Хроленко Марина Володимирівна,
*перший проректор, доктор педагогічних наук, професор кафедри біології,
здоров'я людини та методики навчання*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ, В ГЛУХІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність запровадження навчання здобувачів вищої освіти за дуальною формою зумовлена сучасними вимогами до підготовки фахівців, які мають бути конкурентоспроможними на ринку праці та володіти практичними навичками, що відповідають потребам роботодавців. У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та динамічних змін в економіці виникає необхідність модернізації освітнього процесу задля забезпечення якісної підготовки майбутніх педагогів. Дуальна форма навчання поєднує теоретичне навчання в закладах вищої освіти з практичною підготовкою на базі ЗЗСО, що дозволяє студентам здобути не лише академічні знання, а й безпосередній досвід роботи за фахом.

Філософія дуальної освіти ґрунтується на мистецтві діалогу, здатності збалансовувати інтереси всіх сторін та усвідомлення того, що дуальна освіта, передовсім, покликана створити оптимальні умови для навчання здобувачів освіти, які бажають створити кар'єру в педагогічній професії.

Глухівський НПУ ім. О. Довженка взяв участь у пілотному проєкті згідно з Переліком закладів фахової передвищої та вищої освіти для упровадження упродовж 2019–2023 років пілотного проєкту з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти за обраними спеціальностями, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України №1296 від 15.10.2019 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України №991 від 19.09.2021).

Організація та реалізація дуальної освіти в університеті здійснюється на базі чинного законодавства:

- законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»;
- Концепції розвитку педагогічної освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 №776 України;
- Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 №660-р);
- Плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2019 №214-р;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 16.01.2013 № 20 «Про затвердження Порядку укладання договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях і Типової форми договору про стажування студентів вищих та учнів професійно-технічних навчальних закладів на підприємствах, в установах та організаціях»;
- Методичних рекомендацій щодо запровадження наставництва, затверджені наказом Мінсоцполітики від 11.10.2017 № 1611;
- Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 № 426 [1];
- Положення про дуальну форму здобуття освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, затверджене наказом ГНПУ ім. О. Довженка від 14.04.2021 № 119 (зі змінами від 29.12.2023 № 487) [2].

Організація та реалізація дуальної форми здобуття (ДФЗО) освіти в університеті здійснюється поетапно:

1) *Розроблення локальної документації закладу освіти:* положень, наказів про підготовку фахівців за дуальною формою здобуття освіти, дво- та тристоронніх договорів про дуальну форму

навчання, форм індивідуальних планів здобувачів вищої освіти за ДФЗО, заяв про навчання за означеною формою, анкет для опитування стейкхолдерів. тощо.

2) *Вибір Закладів, діяльність яких відповідає профілю відповідних освітніх програм і може забезпечити формування програмних результатів навчання.*

Моделі вибору партнерів по реалізації ДФЗО:

- звернення роботодавців (заклади, освітні установи, організації) до університету з ініціативою щодо запровадження дуальної форми здобуття освіти за профільними спеціальностями (освітніми програмами);
- ініціатива ЗВО;
- здобувачі знаходять заклади освіти самостійно та стають посередниками в налагодженні співпраці із ЗВО.

У таких випадках університет клопоче перед закладом про навчання на його базі здобувачів за дуальною освітою або розглядає звернення/клопотання закладу про можливість працевлаштування студентів і поєднання навчання з фаховою професійною діяльністю.

3) *Відбір здобувачів освіти на навчання за ДФЗО.*

В Університеті розроблені процедури та критерії відбору здобувачів освіти на навчання за ДФЗО, як-от: рівень мотивації, успішність, рівень сформованості soft skills, відсутність порушень правил внутрішнього розпорядку та ін. Проводяться співбесіди за участю роботодавців, аналізується успішність студентів з дотриманням принципів прозорості та недискримінації.

Університет систематично проводить інформаційну роз'яснювальну роботу серед здобувачів освіти щодо особливостей та переваг здобуття освіти за дуальною формою.

4) *Укладання та підписання договорів з партнерами:*

- рамкової угоди про співпрацю між університетом і роботодавцем;
- договору між університетом і закладом, в якому працевлаштовано здобувача освіти (двостороння угода);
- договору між університетом, здобувачем вищої освіти та роботодавцем – закладом освіти, освітньою установою (тристороння угода).

Останній передбачає механізми здобуття освіти за дуальною формою, закріплення відповідальних працівників: координаторів від університету та закладу освіти, куратора від університету – науково-педагогічного працівника, який входить до групи забезпечення спеціальності, затверджений наказом ректора та контролює виконання індивідуальних навчальних планів за освітніми програмами відповідно до програми про дуальну форму навчання; наставника від Закладу, де працює здобувач [2].

У тристоронніх договорах деталізуються умови поєднання навчання в закладі вищої освіти та на робочому місці під час організації навчання за ДФЗО для конкретного здобувача освіти. Такий договір містить тільки погоджені з роботодавцем умови та забезпечує відповідність організації навчання студента вимогам законодавчо-нормативної бази, зокрема, щодо співвідношення обсягів навчання на робочому місці та в закладі вищої освіти.

5) *Адаптація освітнього контенту, контрольних заходів та графіків освітнього процесу до провадження навчання за ДФЗО:*

- Модернізація ОП в частині сформульованих ПРН, компетентностей, мети тощо. Такий варіант оновлення не потребує перезатвердження ОП Вченою радою, і може передбачати оновлення таких структурних елементів ОП: перелік освітніх компонентів; структурно-логічна схема; критерії оцінювання, матриці відповідності ПРН та ОК, ПРН та компетентностей.
- Розроблення навчальних планів. До початку навчального року гарантами освітніх програм, за якими передбачено дуальну форму навчання, та робочими групами розробляються навчальні плани дуальної освіти, які передбачають розмежування дисциплін, що опановуються на робочому місці та в університеті. Процес розподілу дисциплін відбувається разом зі стейкхолдерами, до уваги беруться затверджені професійні стандарти, а саме: здійснюється зіставлення компетентностей, передбачених освітньою програмою в межах освітніх компонентів, і загальних компетентностей, зазначених в конкретному професійному стандарті; аналізується перелік трудових функцій (професійних компетентностей, які вони містять, визначені за трудовою дією або групою трудових дій).

- Розроблення програми практичного навчання відповідним факультетом, інститутом, випусковою кафедрою і погоджується із закладом, де працює студент. Програма охоплює: мету дуальної освіти, посилення на стандарти, перелік ОК, на опанування і поглиблення яких спрямована дуальна освіта, компетентностей (загальних, спеціальних відповідно до освітньої програми та її компонентів); ПРН, критерії і процедури їх оцінювання, набуття здобувачами вищої освіти практичного досвіду під час здійснення професійної діяльності (оцінювання ПРН, які можливо опанувати на робочому місці за відповідними освітніми компонентами, здійснюється наставником, викладачами відповідних освітніх компонентів, груповими керівниками практик разом із куратором із урахуванням змісту програми підготовки фахівців та фактичних професійних обов'язків конкретного здобувача освіти). Програма практичного навчання має відповідати потребам конкретного робочого місця та враховувати особливості посадових обов'язків. Укладається куратором і засвідчується деканом відповідного факультету (керівником інституту). Виконання програми дуального навчання відображено в індивідуальному навчальному плані здобувача освіти [2].

- Розроблення та погодження індивідуального навчального плану здобувача освіти. Куратори розробляють програми дуального навчання та складають індивідуальні навчальні плани студентів, які здобувають освіту за дуальною формою з урахуванням потреб (вимог) роботодавців. Постійно забезпечується поточний контроль за виконанням індивідуального навчального плану здобувачем освіти.

- Розроблення методичного забезпечення освітніх компонентів.

- Вибір моделі організації дуальної освіти, переформатування графіку освітнього процесу, адаптація розкладу занять. За розподілом навчального часу для студентів-дуальщиків в університеті запроваджено модель поділеного дня. Відповідно до цієї моделі навчання у закладі освіти та виконання робочих обов'язків розподіляють за годинами впродовж дня. Наприклад, перша половина дня – робота, друга половина дня – навчання. Або ж навпаки.

Графік освітнього процесу за дуальною формою здобуття освіти може відрізнятися, залежно від конкретної моделі дуальної освіти та від особливостей освітньої програми. Теоретичне навчання інтегрується з практичною частиною та в сукупності дозволяють сформувати/опанувати програмні результати навчання. Відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту», завданням закладу вищої освіти є забезпечення частки навчання на робочому місці в межах 25-60 % від загального обсягу освітньої програми.

6) Навчання здобувачів відповідно до узгоджених навчальних планів та інтеграція у робочі процеси.

7) Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання може охопити освітній компонент в повному обсязі, а може – окремі модулі або теми, визначені індивідуальною практичною програмою, в залежності від роботи конкретного вчителя, його професіограми (за погодженням із наставником).

Здобувач проходить процедуру атестації та оцінку якості сформованих програмних результатів навчання як з боку закладу вищої освіти, так і з боку роботодавця. Але сама процедура атестації не вимагає внесення змін до графіка освітнього процесу. Також атестацію проводимо відповідно до вимог освітнього стандарту та вимог і критеріїв ОП. Зміст атестації (тему кваліфікаційної роботи, програму атестаційного іспиту тощо) погоджуємо із партнерами з реалізації ДФЗО. До складу екзаменаційних комісій входять представники роботодавців (координаторів, наставників) закладів освіти, в яких відбувалося навчання за ДФЗО. Формати участі роботодавців в організації та проведення поточного контролю та атестації узгоджуються в двосторонньому договорі між закладом освіти і роботодавцем.

Вся актуальна інформація щодо організації і провадження навчання студентів за дуальною формою здобуття освіти висвітлена на вебсайті університету.

Дуальна форма навчання є перспективним напрямом, оскільки дозволяє ефективно оновлювати зміст педагогічної освіти відповідно до сучасних потреб шкільної освіти, впроваджувати інноваційні методики навчання та формувати високий рівень професійної компетентності випускників. Водночас, для успішного впровадження цього формату навчання

необхідна тісна співпраця між педагогічними ЗВО та закладами загальної середньої освіти, створення відповідних нормативних і методичних засад, а також забезпечення якісного наставництва з боку педагогів-практиків.

Резюмуючи зазначене вище, висновкуємо, що успішна реалізація дуальної форми навчання здобувачів вищої освіти сприятиме підвищенню якості освіти, зміцненню зв'язків між освітою та ринком праці, а також зниженню рівня безробіття серед випускників, оскільки вони вже матимуть професійний досвід і відповідні навички. Дуальна форма навчання є важливим кроком у напрямку модернізації вищої освіти та підвищення її ефективності відповідно до вимог сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Дуальна освіта. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reformaprofesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>
2. Положення про дуальну форму здобуття освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка: наказ ГНПУ ім. О. Довженка від 14.04.2021 № 119 (зі змінами від 29.12.2023 № 487). URL: https://docs.google.com/document/d/18FF1NymZiY1dfM9qmYwwcYkVWf_eOVNn/edit?tab=t.0

РОЗДІЛ 3 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

Заїка Оксана Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка

РОЛЬ РІЗНОМАНІТНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ У ФОРМУВАННІ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Під час підготовки майбутнього вчителя математики здобувачі освіти вивчають освітні компоненти математичного та методичного спрямування. Під час вивчення методики навчання математики здобувачі освіти опановують основні закони організації навчання математики, які враховують психологічні особливості дітей, навчальні вимоги, прописані у стандартні та навчальних програмах, навчаються використовувати як традиційні, так і інноваційні підходи. Під час вивчення елементарної математики студенти опановують різні методи, способи розв'язування задач шкільної математики, зокрема й олімпіадного рівня.

Під час проведення таких занять необхідно демонструвати студентам різні нетрадиційні методи розв'язування, обґрунтовуючи їх істинність. Наразі, в просторах Інтернету можна знайти багато різних математичних лайфhakів, але викладачеві потрібно підходити до них критично, знаходячи теоретичні обґрунтування.

Так, наприклад, для розв'язування квадратного рівняння існує декілька методів, найбільш вживаними є: за допомогою дискримінанта (цей спосіб достатньо знати учню, який не розуміє математики), за допомогою теореми Вієта, яку, як правило, у шкільній практиці використовують лише для зведеного рівняння. Для незведеного рівняння ця теорема теж має місце, крім того, вона виконується не лише для квадратного рівняння, про що майбутні вчителі знають з курсу «Алгебра і теорія чисел». Але під час розгляду цього питання на методиці навчання математики чи елементарної математики доречно звернути увагу здобувачів освіти на те, що квадратні рівняння можна розв'язувати й іншими способами.

Якщо задано незведене рівняння, то знаходження можна не зводити до підбору компонентів, які дадуть у добутку дріб, а працювати із цілими числами. Суть способу, який називають «спосіб перекидання», полягає в наступному. Нехай дано квадратне рівняння: $ax^2+bx+c=0$, $a \neq 0$; 1. Тоді: 1) множимо вільний член на a ; 2) записуємо умову теореми Вієта для отриманого нового рівняння $y^2+by+ac=0$: $y_1+y_2=-b$, $y_1y_2=ac$; 3) знаходимо корені y_1 , y_2 ; 4) коренем заданого рівняння є числа: $x_1=-y_1/a$; $x_2=-y_2/a$.

Наприклад. Розв'язати рівняння: $5x^2-8x+3=0$. Не використовуючи зазначеного вище способу,

нам необхідно записати: $\begin{cases} x_1 + x_2 = \frac{8}{5} \\ x_1 x_2 = \frac{3}{5} \end{cases}$. Працювати з дробами складніше ніж із цілими числами. Тому

запишемо систему, яку ми отримаємо, використовуючи зазначений спосіб, утворюючи нове рівняння, помноживши вільний член на коефіцієнт a : $\begin{cases} y_1 + y_2 = 8 \\ y_1 y_2 = 15 \end{cases}$. Тут легко бачити, що коренями є числа 5 і 3, а тоді коренями заданого рівняння є числа 1 і $3/5$.

Для майбутнього вчителя математики важливо не лише отримати ці способи та їх використовувати, а й знати їх теоретичне обґрунтування. Тому проведемо теоретичне дослідження.

Отже, маємо рівняння $ax^2+bx+c=0$, $a \neq 0$; (1). Його коренями є: $\begin{cases} x_1 + x_2 = -\frac{b}{a} \\ x_1 x_2 = \frac{c}{a} \end{cases}$. Помножимо

вільний член даного рівняння на a та розглянемо нове зведене рівняння, відповідне попередньому: $y^2+by+ac=0$ (2), його коренями є: $\begin{cases} y_1 + y_2 = -b \\ y_1 y_2 = ac \end{cases}$. Оскільки корені (1) знаходимо як результат ділення коренів (2) на коефіцієнт a , то: $y_1=x_1a$, $y_2=x_2a$. Підставимо ці значення в останню систему:

$\begin{cases} x_1 a + x_2 a = -b \\ x_1 a x_2 a = ac \end{cases}, \begin{cases} x_1 + x_2 = -\frac{b}{a} \\ x_1 x_2 = \frac{c}{a} \end{cases}$. Отримали залежність, яку задовольняють корені рівняння (1).

До речі, на наведеному прикладі можна показати ще одну цікаву властивість квадратних рівнянь (яка відома як теорема про коефіцієнти квадратного рівняння). Якщо сума коефіцієнтів дорівнює нулю (в нашому прикладі $5+(-8)+3=0$), то одним із коренів є число 1, а другий шукається як c/a . А якщо $a+c=b$, то коренем є числа $x_1=-1$ і $x_2=-c/a$.

Проведемо теоретичне дослідження. Дано квадратне рівняння: $ax^2+bx+c=0$, $a \neq 0$; 1. Нехай відомо, що $a+b+c=0$, беремо $x=1$ і підставляємо в рівняння, отримуємо тотожність $0=0$. Отже, $x=1$ є коренем цього рівняння. Беремо $x=c/a$ і підставляємо в рівняння: $a * \frac{c^2}{a^2} + b * \frac{c}{a} + c = 0$, $\frac{c^2}{a} + \frac{bc}{a} + c = 0$, $c^2 + bc + ca = 0$, $c(c + b + a) = 0$, $c*0=0$, $0=0$. Отже, $x_1=1$ і $x_2=c/a$ є коренями такого рівняння.

Розв'язувати квадратні рівняння ще можна: виділяючи повний квадрат (спирається на формули скороченого множення), розкладаючи на множники за допомогою невизначених коефіцієнтів (відомо з курсу алгебри і теорії чисел), графічно (знаходити точки перетину параболи і лінійної функції, відомо з шкільної алгебри), геометрично (будуємо в системі координат дві точки $A(0;1)$ та $B(-b/a; c/a)$, будуємо точки перетину кола з діаметром AB із віссю Ox (для виконання цього методу необхідні циркуль та лінійка або знання формул знаходження середини відрізка, відстані між точками та рівняння кола)).

Проведемо теоретичне обґрунтування геометричного способу. Необхідно скласти рівняння кола, яке має діаметром відрізок AB . Знаходимо центр кола O , як середину відрізка AB . Точка O матиме координати: $x = \frac{0-\frac{b}{a}}{2} = \frac{b}{2a}$, $y = \frac{1+\frac{c}{a}}{2} = \frac{a+c}{2a}$. Знаходимо радіус кола, як відстань OA : $R = \frac{1}{2a} \sqrt{b^2 + (c-a)^2}$. Складаємо рівняння кола: $(x - \frac{b}{2a})^2 + (y - \frac{a+c}{2a})^2 = \frac{b^2+(c-a)^2}{4a^2}$. Оскільки для розв'язування квадратного рівняння ми шукаємо точки перетину кола із віссю Ox , то беремо $y=0$ і підставляємо у рівняння кола. Після перетворення отримаємо квадратне рівняння $ax^2+bx+c=0$. Що й потрібно було показати.

Ознайомлення студентів з різноманітними способами розв'язування певних задач є важливим елементом методичної підготовки майбутнього вчителя математики. Знання цих способів розширює математичний світогляд, сприяє логічному мисленню та креативності у пошуку розв'язків.

Отже, під час підготовки майбутніх вчителів математики необхідно заохочувати здобувачів освіти до пошуку та дослідження різноманітних, зокрема й нестандартних методів розв'язування математичних задач, акцентуючи їх увагу на теоретичному обґрунтуванні кожного методу. Необхідно створювати на заняттях умови для обговорення різних підходів до розв'язування завдань.

Список використаних джерел

1. Буцикіна Н. Усе про квадратні рівняння для НМТ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=u8GmWwGwal8>

Кугай Наталія Василівна,

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НА ЛЕКЦІЯХ З МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Зарубіжні й вітчизняні науковці стверджують, що формувальне оцінювання (ФО) є перспективним напрямом покращення викладання й навчання. У переважній більшості вітчизняних досліджень розглянуто цей вид оцінювання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) і пов'язано це з новою парадигмою – Нова українська школа. Зараз питання необхідності і доцільності проведення формувального оцінювання розглядається і в площині закладів вищої освіти (ЗВО).

У роботах ([1], [2], тощо) підкреслено необхідність проведення систематичного формувального оцінювання для студентів 1-го курсу. Це підтверджують результати проведеного нами опитування серед здобувачів освіти: на запитання анкети «Чи вважаєте ви, що формувальне оцінювання важливе саме на 1-2 курсах?» всі студенти відповіли «Так».

Найцитованіше тлумачення формувального оцінювання наведено у статті О. Локшиної [3]. Адаптовуючи до учасників освітнього процесу ЗВО, його можна сформулювати так: формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання прогресу здобувачів освіти, що дає змогу викладачам визначати потреби студентів і відповідним чином адаптувати процес навчання. Цілі формувального оцінювання визначено у роботі Н. Морзе, В. Вембер, М. Гладун [4] і зображено на рис. 1.

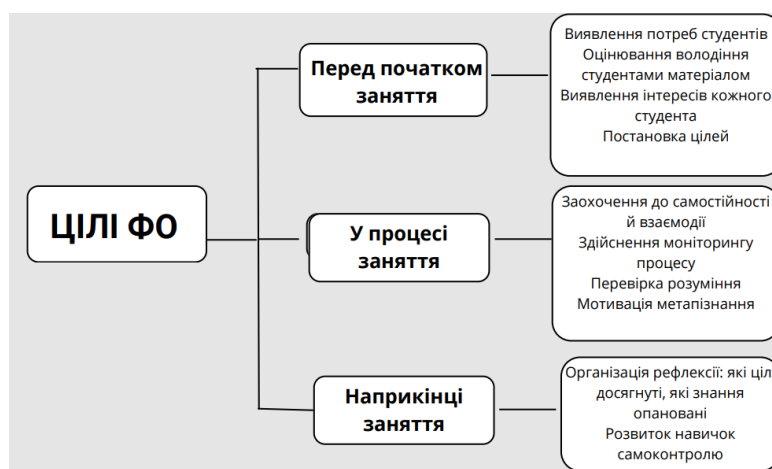


Рис. 1. Цілі формувального оцінювання ([4])

Під час вивчення будь-якої освітньої компоненти треба чітко вказати, що саме буде оцінюватися і за якими критеріями. Оскільки математичний аналіз – це фундаментальна дисципліна, яка для майбутніх учителів математики є теоретичною основою навчання математики в ЗЗСО, то оцінювати доцільно не тільки практичні вміння (побудувати графік функції, знайти границю функції, обчислити інтеграл тощо), а й опановані теоретичні знання, серед них і методологічні.

З метою діагностування складнощів в опануванні теоретичного матеріалу, мотивації для досягнення результатів навчання, надання можливості для самоаналізу процесу навчання доцільно під час лекційних занять з математичного аналізу здійснювати формувальне оцінювання. Наведемо приклад лекції, під час якої можна провести таке оцінювання на всіх трьох етапах лекції.

Тема лекції «Обчислення визначеного інтеграла» включає три питання: 1. Формула Ньютона-Лейбніца. 2. Метод заміни змінної у визначеному інтегралі. 3. Інтегрування частинами у

визначеному інтегралі. Після оголошення теми й питань лекції здобувачам освіти запропоновано відповісти на запитання (опитування здійснюється за допомогою Google Forms):

- з вибором однієї правильної відповіді: 1. *Виберіть формулу заміни змінної у невизначеному інтегралі.* 2. *Виберіть формулу інтегрування частинами у невизначеному інтегралі;*
- з короткою відповіддю: 3. *Метод розкладу застосовують тоді, коли.....* 4. *Теоретичною основою методу розкладу є* 5. *У якій теоремі стверджується існування первісної для неперервної функції?* 6. *Якої мети ви хотіли б досягнути на цій лекції?*

Перші п'ять запитань служать для з'ясування рівня опанованих здобувачами освіти теоретичних знань, шосте – для постановки цілей як для кожного студента, так мети і завдань лекції. Таке опитування може бути анонімним (бо не передбачає виставлення оцінки чи балів). після його завершення обов'язково треба надати зворотній зв'язок – чи всі правильно відповіли, звернути увагу на правильну відповідь, прокоментувати відповіді на шосте запитання. Як показала практика, після такого опитування студенти активно долучаються до заняття. Крім того, результати такого опитування є основою для рефлексії, для розвитку навичок самооцінювання.

У процесі проведення лекції для здійснення моніторингу процесу, перевірки розуміння, мотивації до метапізнання обговорено питання методологічного характеру: *Якій умові має задовольняти підінтегральна функція, щоб можна було застосувати формулу Ньютона-Лейбніца?* (відповіді студентів отримували за допомогою Mentimeter). *У теоремі про обчислення визначеного інтеграла методом заміни змінної сформульовано 4 умови. Що означає кожна з них і які висновки з кожної умови можна зробити?* (усне спілкування). *Яка теоретична основа доведення теореми про обчислення визначеного інтеграла методом інтегрування частинами?* (Mentimeter).

Наприкінці лекції проведено тестування-опитування (Google Forms). П'ять запитань стосувалися розглянутого на лекції теоретичного матеріалу, відповіді на ці запитання оцінювалися і будуть враховані як додаткові бали під час сумативного оцінювання (в кінці семестру). Шосте запитання *«Чи зрозуміли ви, як обчислити визначений інтеграл? (1 – нічого не зрозумів(-ла), 5 – зрозумів(-ла) все)»*. Відповіді на ці запитання стали основою:

- для здобувачів – для саморефлексії (що опанував(-ла) на лекції, а що ні; чи досягнуто поставленої цілі – з'ясувати методи обчислення визначеного інтеграла), розвитку самооцінювання й навичок самоконтролю;

- для викладача – можливість визначити рівень підготовки здобувачів освіти й адаптувати лекційний матеріал, форми, методи й засоби саме до цього рівня.

Для з'ясування потреб здобувачів освіти, їхнього ставлення до формульованого оцінювання й до математичного аналізу до анкети було включено ще два (7 і 8) запитання:

7. *Чи допомагає вам проведення опитування на лекції краще зрозуміти математичний аналіз?* (1 – зовсім не допомагає, 5 – дуже допомагає). Відповіді: 57,1% – дуже допомагає; 42,9% – допомагає.

8. *Щоб ви хотіли змінити у навчанні математичного аналізу? (форми, методи, засоби, вид занять). Як саме?* Відповіді: нічого змінювати не потрібно (57%), один здобувач відмітив, що завдяки систематичному опитуванню, навіть якщо не передбачено додаткових балів, став відповідальнішим і сконцентрованішим на заняттях; двоє здобувачів хотіли б побачити більше практичних прикладів.

Отже, формульоване оцінювання із застосуванням цифрових інструментів є можливим і навіть необхідним під час проведення лекційних занять з математичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Pillay P. Student experiences with formative assessment feedback in one public university: from COVID-19 lockdown in 2021 to the new normal in 2024. *EUREKA: Social and Humanities*. 2024. № 5. pp. 24-34. <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2024.003628>

2. Кугай Н. В. Необхідність проведення формульованого оцінювання досягнень майбутніх учителів математики під час вивчення математичного аналізу. *Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 23 січня 2025 р.): у 2 ч.* Рівне: ЦФЕНД, 2025. Ч. 1. С.17-19. Режим доступу <https://www.economics.in.ua/2025/01/23-1.html>

3. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 107-113.

4. Морзе Н., Вембер В., Гладун М. Використання цифрових технологій для формувального оцінювання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип.. С. 202-214. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2019_spetsvip

Кухарчук Роман Павлович,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ЗАСТОСУВАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

STEM-освіта відіграє ключову роль у підготовці учнівської молоді до викликів сучасного світу, особливо у сфері точних наук. Інтеграція STEM-підходів у навчання сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та навичок розв'язання реальних проблем, що дозволяє учням поєднувати теорію з експериментами. Використання сучасних технологій, таких як цифрові лабораторії, датчики, симуляції, допомагає краще розуміти складні концепції та робить навчання цікавим. Замість механічного розв'язання рівнянь учні вчаться будувати математичні моделі для вирішення реальних проблем. Завдяки цьому зростає мотивація до навчання, оскільки знання набувають прикладного значення. Інформатика, яка є ключовим елементом STEM, розвиває алгоритмічне мислення, навички програмування та роботи з даними. Вона інтегрується з фізикою та математикою, наприклад, через створення симуляцій, робототехніку чи аналіз даних.

Сучасні розвинені країни давно звернули увагу на особливості STEM-технологій як рушійного компонента у розвитку освіти. Такі країни як США, Китай, Корея, Сінгапур, Великобританія, Ізраїль, Австралія успішно упроваджують STEM-програми в галузі освіти.

Широке коло дослідників, таких як George Lucas, Georgette Yakman, Harald Lesch, Jonathan W. Gerlach. Українські вчені теж вивчають проблеми впровадження STEM-технологій в освіту: О. Барн, Н. Балик, І. Василяшко, В. Величко, С. Доценко, О. Коршунова, Н. Морзе, Н. Сороко, О.Струтинська, Н. Толоконнікова тощо.

STEM-освіта відіграє важливу роль у науково-пошуковій діяльності учнів у Малій академії наук України (МАНУ), адже вона забезпечує міждисциплінарний підхід до досліджень, розвиток критичного мислення та набуття практичних навичок, необхідних для сучасної науки. Учні вчаться формулювати гіпотези, проводити експерименти, аналізувати результати та представляти свої відкриття на конкурсах, конференціях і наукових публікаціях. Використання STEM-методів у дослідженнях також допомагає створювати інноваційні проєкти, що мають практичне застосування та можуть бути корисними для розвитку науки й технологій в Україні.

STEM-освіта також стимулює командну роботу, оскільки багато завдань виконуються у проєктній формі, що наближує освітній процес до реальних умов праці. Це сприяє розвитку навичок комунікації та спільного вирішення проблем. Використання інтерактивних методів, таких як віртуальні лабораторії, 3D-моделювання та програмні інструменти, робить навчання сучасним та ефективним. Завдяки такому підходу молодь не просто запам'ятовує інформацію, а вчиться застосовувати знання у реальному житті, що є ключовим для майбутньої професійної реалізації.

У період з 2018-2025 рр. учні Глухівського центру позашкільної освіти розробили й захистили вісім робіт, що пов'язані з проблемами дослідження фотоелектричних систем для забезпечення електроенергією, використання фракталів у комп'ютерній графіці, використанню мікроконтролерів на базі Arduino (регуляції вологості ґрунту, визначення рівня сатурації крові людини, дослідженню законів освітленості), розробці автономних аварійних систем освітлення, звукової локації за допомогою MEMS-мікрофонів.

Залучення старшокласників до участі в проєктах Малої академії наук учнівської молоді є дієвою формою роботи з обдарованими дітьми, що сприяє вихованню стійкого інтересу до предмета, оволодінню спеціальними навичками дослідницької діяльності, розвитку творчого потенціалу.

Науково-дослідницька діяльність слухачів секцій включає в себе два взаємопов'язаних елементи:

- навчання слухачів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;

- наукові дослідження, що здійснюють слухачі під керівництвом науковців і вчителів [2].

Науково-дослідницька діяльність слухачів забезпечує вирішення таких основних завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;

- надання допомоги слухачам у визначенні сфери майбутніх професійних інтересів;

- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей слухачів у вирішенні практичних завдань;

- прищеплення слухачам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення найздібніших слухачів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;

- усвідомлення необхідності постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;

- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції слухача;

- створення та розвиток творчих колективів, виховання майбутніх вчених, дослідників, викладачів [1].

На відміну від науково-дослідних інститутів і вищих навчальних закладів метою дослідницької діяльності учнів у МАН є не стільки досягнення певних наукових результатів, скільки отримання основних знань про методики і методи досліджень. Навчаючись у науковій секції, беручи участь у науково-практичних конференціях, працюючи безпосередньо на експериментальних об'єктах, учень вчиться самостійно формулювати свої висновки, думки, отримує навички ведення дискусії, захисту власної позиції [3].

Отже, STEM-освіта є ключовим фактором успішної науково-дослідницької діяльності учнів МАНУ, бо вона розвиває практичні навички, інтегрує різні наукові дисципліни, стимулює креативність та забезпечує якісну підготовку молодих науковців.

Список використаних джерел

1. Гончаренко І. В. Науково-дослідницька діяльність як важливий фактор виховання успішної особистості. *Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки*: Зб. матеріалів Всеукр. пед. конференції, Київ, 2-3 грудня 2008 р. / За заг. ред. доктора пед. наук Вербицького В. В. Київ : АБЕРС, 2008. 308 с.

2. Касяненко А. М. Через творчо-пошукову діяльність до соціальної активності особистості. *Педагогічний вісник* : наук.-метод. щокварт. журн. Кіровоград : Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. Василя Сухомлинського, 2012. № 1. С.24-27.

3. Ковбасенко Л. І. Науково-дослідницька діяльність старшокласників як головна педагогічна технологія виховання майбутніх вчених. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Культура здорового способу життя та екологічне виховання як складові змісту позашкільної освіти»*, 25-27 травня 2010 р. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2010. 470 с.

Рябко Андрій Вікторович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ VERNIER У НАВЧАННІ ФІЗИКИ І БІОЛОГІЇ

Цифрові лабораторії Vernier є ефективним засобом навчання фізики, що сприяє формуванню дослідницьких навичок та підвищенню мотивації студентів. Вони дозволяють отримувати точні дані, проводити експерименти, які неможливо здійснити в традиційних умовах, та аналізувати результати в реальному часі. У статті розглянуто переваги цифрових лабораторій Vernier, методику їх застосування у навчальному процесі та вплив на якість освіти [1].

Фізика є експериментальною наукою, і навчання її нерозривно пов'язане з практичними дослідженнями. Проведення експериментів дозволяє студентам краще засвоювати матеріал, розвивати критичне мислення та розуміння фізичних явищ. Однак традиційні методи навчання не завжди дозволяють демонструвати складні процеси, особливо ті, що відбуваються на мікрорівні або у швидкоплинних формах. У цьому контексті цифрові лабораторії Vernier стають важливим інструментом, що забезпечує сучасний рівень навчання фізики.

Використання цифрових лабораторій Vernier базується на застосуванні спеціального обладнання та програмного забезпечення для збору та аналізу даних. Основні компоненти лабораторії включають:

- Датчики температури, світла, руху та інших фізичних величин;
- Інтерфейси для з'єднання з комп'ютером або мобільним пристроєм;
- Спеціалізоване програмне забезпечення Logger Lite для аналізу отриманих даних [2].

Методика використання цифрових лабораторій передбачає проведення короткотривалих експериментів (5-10 хвилин), що дозволяє забезпечити ефективне засвоєння матеріалу. Дослідження показують, що такі підходи значно перевищують ефективність традиційного вивчення фізики за підручниками або лекціями.

Цифрові лабораторії Vernier дозволяють:

- Здійснювати моделювання фізичних процесів, які неможливо спостерігати безпосередньо;
- Виконувати точні вимірювання в режимі реального часу;
- Розвивати навички наукового дослідження через самостійне планування та проведення експериментів;
- Підвищувати мотивацію студентів за рахунок інтерактивності та наочності.

Впровадження таких лабораторій у навчальний процес сприяє розвитку алгоритмічного мислення, вмінню аналізувати та презентувати результати досліджень. Крім того, цифрові лабораторії можуть використовуватися у проєктній діяльності, що дозволяє студентам застосовувати набуті знання на практиці.

Використання цифрової лабораторії Vernier у навчанні фізики є важливим етапом модернізації освітнього процесу. Вона дозволяє підвищити рівень засвоєння матеріалу, розвивати дослідницькі навички та мотивувати студентів до самостійного вивчення предмета. Інтеграція таких технологій у навчальні програми є необхідною для формування компетентностей, що відповідають вимогам сучасного суспільства.

Цифрова лабораторія Vernier використовується також у навчанні біології. Зокрема, розглянемо біологічні експерименти, які можна провести з використанням цифрової лабораторії Vernier:

1. Фізіологія рослин і фотосинтез:

- Вимірювання рівня CO_2 та O_2 у процесі фотосинтезу (осетила для визначення O_2 і CO_2).
- Вплив світла на інтенсивність фотосинтезу (датчик інтенсивності світла + сенсор CO_2).
- Аналіз спектра поглинання хлорофілу (спектрометр).

2. Фізіологія тварин та людини:

- Вимірювання рівня CO_2 при диханні (сенсор CO_2).
- Дослідження споживання кисню живими організмами (сенсор O_2).
- Вплив фізичних навантажень на рівень кисню в повітрі, що видихається (сенсор O_2 і CO_2).

3. Біохімія та мікробіологія:

- Визначення pH ґрунту та біологічних рідин (pH-метр).
- Вимірювання рівня етанолу в бродінні дріжджів (сенсор етанолу).
- Дослідження біохімічних реакцій у клітинах за допомогою іон-селективних електродів (наприклад, кальцієвого електрода).

4. Екологія та навколишнє середовище:

- Аналіз рівня розчиненого кисню у водоймах (сенсор розчиненого O_2).
- Визначення якості води за її провідністю (датчик провідності).
- Дослідження впливу кислотних дощів на воду і ґрунт (pH-метр + провідність) [3].

Використання цифрових лабораторій Vernier у навчальному процесі сприяє підвищенню якості освіти завдяки інтерактивному підходу та можливості отримання точних експериментальних даних

у реальному часі. Ці лабораторії дозволяють студентам глибше зрозуміти фізичні та біологічні процеси, розвивають дослідницькі навички та критичне мислення.

У навчанні фізики цифрові лабораторії Vernier допомагають проводити експерименти, які традиційними методами неможливо реалізувати через складність або коротку тривалість фізичних явищ. Використання датчиків та спеціалізованого програмного забезпечення дає змогу швидко аналізувати результати, що робить навчання більш ефективним та захопливим.

Окрім фізики, цифрові лабораторії Vernier успішно застосовуються і в біологічних дослідженнях. Вони дозволяють проводити експерименти з фізіології рослин, біохімії, екології та інших напрямів, що значно розширює можливості освітнього процесу та сприяє міждисциплінарному підходу.

У підсумку зазначимо, що впровадження цифрових лабораторій Vernier є важливим кроком у модернізації освітнього процесу. Це не лише підвищує рівень засвоєння знань, а й стимулює студентів до самостійного дослідження та застосування наукового методу. Використання таких технологій є необхідним для формування компетентностей, що відповідають вимогам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Величко С. П., Донець Н. В., Маринов О. В. Окремі аспекти використання сучасних цифрових комплексів Vernier Dynamics Cart and Track System під час лекційних демонстрацій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 189. С. 19–22.
2. Іваницька Н. А., Турпілько О. О. Дидактичні можливості цифрового освітнього ресурсу–лабораторії Vernier. *The 5th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (December 29–31, 2021)* Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. 1109 с. С. 457.
3. Черниш В. І., Константиненко Л. А. Використання цифрового вимірювального комплексу Vernier при вивченні біології у закладах середньої освіти. *Innovations and prospects of world science*. 2022. С. 542–549.

Сухойваненко Людмила Федорівна

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізико-математичної освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕФЛЕКСІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ЕЛЕМЕНТАРНОЇ МАТЕМАТИКИ

Американський філософ і педагог Джон Дьюї, говорив: “*We do not learn from experience... we learn from reflecting on experience*” («Ми не вчимося, отримуючи досвід... ми вчимося, розмірковуючи про досвід») (1933 р.). У моделі досвідченого навчання Д. Колба (1984) рефлексія є ключем для здобувачів, щоб перетворити конкретний досвід на абстрактні поняття.

Психологічні аспекти взаємозв’язку рефлексії та математичної діяльності частково розкриті в працях М. А. Холодної та Є. Г. Гельфман. Вивчаючи структуру та будову інтелекту як форми організації психічного досвіду здобувачів, автори виділяють мета когнітивний досвід, що забезпечує різноманітні форми саморегуляції інтелектуальної активності в математичній діяльності. Їхні роботи показують, що найуспішніший розвиток рефлексивних навичок можливий, якщо під час заняття математикою навчати планувати інтелектуальну діяльність з розв’язування математичних проблем, навчати прогнозувати свої інтелектуальні дії та зміни в проблемній ситуації, вміти керувати власною математичною діяльністю, вміти оцінювати власну математичну діяльність з урахуванням обраних критеріїв тощо. Автори приходять до висновку, що ці рефлексивні навички є основою здатності до інтелектуальної саморегуляції, а отже, умовою продуктивної інтелектуальної математичної діяльності [2]

Рефлексія є дієвим інструментом для самоаналізу та самовдосконалення, розвиває критичне мислення. Здобувач усвідомлює пройдений шлях знань, систематизує отриманий досвід і перетворює приховані можливості в активні та ефективні.

Рефлексію можна проводити на будь-якому етапі заняття, але особливо доцільною є наприкінці лекції, практичного заняття, змістового модуля.

Систематичне проведення рефлексії дозволяє скоротити час, потрібний для її проведення. До неї звикають всі учасники освітнього процесу. З кожним разом здобувачі швидше формулюватимуть свої думки. Таким чином закладаються навички надання зворотного зв'язку та комунікування, дуже цінні не лише на аудиторних заняттях, а й в цілому для майбутнього вчителя.

Виокремимо причини доцільності застосування рефлексії на заняттях з елементарної математики:

- 1) покращується розуміння математичного матеріалу;
- 2) відбувається стимулювання здобувачів здійснювати самоаналіз своєї роботи, що сприяє розвитку критичного мислення;
- 3) надається можливість здобувачам самостійно виявити прогалини в знаннях;
- 4) визначається важлива інформація для викладача про ефективність методів навчання та рівень засвоєння матеріалу;
- 5) надається допомога здобувачам, спрямована на самостійне оцінювання своїх досягнень та визначення шляхів для покращення, що сприяє розвитку навичок планування та досягнення цілей, які є ключовими для успішного навчання протягом життя;
- 6) формуються мотивація у здобувачів підвищити рівень власних досягнень;
- 7) розвиваються навички комунікації та надання зворотного зв'язку.

Під час проведення аналізу необхідно враховувати вікові особливості здобувачів та індивідуальну готовність, чергувати різні методи і прийоми, щоб заняття були різноманітними та ефективними. Пріоритетом на заняттях має бути рефлексія змісту навчального матеріалу та рефлексія діяльності.

На заняттях з елементарної математики для рефлексії змісту навчального матеріалу дієвими є вправи «Незакінчене речення», «Плюс, мінус, цікаво», «Фішбоун», «Долонько», «Бортовий журнал», «Навчальний дайвінг», «Саморефлексія», «SMS», «Пауза для роздумів».

Наприклад, перевірку підготовки теоретичного матеріалу на практичному занятті з теми «*Біном Ньютона. Властивості біноміальних коефіцієнтів. Теорема Безу. Ділення многочленів*» можна здійснити за допомогою інтерактивної технології «*Закінчи речення*». Запитання можуть бути наступними:

1. Алгебраїчні раціональні вирази, які не містять ділення на змінні називаються ... (*цілими*).
2. Вирази зі змінними, які містять дії додавання, віднімання, множення і ділення, а також піднесення до степеню з раціональним показником чи добування кореня, називаються ... (*ірраціональним*).
3. Натуральні числа a і b називаються взаємно простими, якщо ... (*їхній найбільший спільний дільник дорівнює 1*).
4. Кожне натуральне число $a > 1$ можна зобразити як добуток простих натуральних чисел і це зображення єдине, якщо не враховувати ... (*порядок, у якому записані прості множники*).
5. Згідно біному Ньютона $(x + a)^n = \dots (C_n^0 x^n + C_n^1 x^{n-1} a + C_n^2 x^{n-2} a^2 + \dots + C_n^{n-1} x a^{n-1} + C_n^n a^n)$
6. За теоремою Безу «остача при діленні многочлена $P(x)$ на многочлен $x - a$ дорівнює ... (*значенню цього многочлена при $x = a$, тобто $P(a)$*)».
7. Прикладом простого алгоритму ділення многочлена на біном $x - a$ є ... (*схема Горнера*)
8. Доданки многочлена, які мають однакову буквену частину називаються ... (*подібними членами многочлена*).
9. Ділення чисельника і знаменника дробу на один і той самий вираз, відмінний від нуля називається ... (*скороченням дробу*).
10. Формула складного радикала має вигляд: ...

$$\left(\sqrt{a \pm \sqrt{b}} = \sqrt{\frac{a + \sqrt{a^2 - b}}{2}} \pm \sqrt{\frac{a - \sqrt{a^2 - b}}{2}} \right).$$

Отже, ми можемо дійти до висновку, що рефлексія – це той інструмент, який розвиває м'які навички на уроках математики. Стимулює активну розумову діяльність. Виконує різні функції, спрямовані на засвоєння навчального матеріалу та відстежування емоційного стану учнів.

Усвідомлення того, що відбулося, перетворює потік інформації на реальний досвід. Отож цей етап є необхідною частиною сучасного уроку.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І., Добряк І. В. Б61 Сучасний урок: 50 способів порефлексувати : електрон. навч.-метод. посіб. Полтава: ПОІППО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с.
2. Коростіянець Т.П. Рефлексивне навчання з математики: рівень наукового розвитку, впровадження в практику освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. №89, м. Київ, 2022 С.72-76.

РОЗДІЛ 4 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Бутова Віра Олександрівна,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри
іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Лідерство вчителя – це лідерська позиція, яку виявляють вчителі, включаючи ідеалізований вплив, надихаючу мотивацію, інтелектуальну стимуляцію та індивідуальну увагу. Проте, лідерству вчителів у сфері освіти приділяється менше уваги, ніж сприйняттю вчителів або їхній ефективності. Наразі все більше інтересу до обговорення лідерства вчителів виникає через високі очікування та відповідальність за потребу високої якості вчителів та освіти, особливо навчання англійської мови.

Для підвищення якості підготовки студентів потрібно більше наголошувати на якості викладачів і їхньому лідерстві, тому що насправді викладання – це більше, ніж перебування в класі, воно також професійно впливає на якість навчання та ставлення студентів. Крім того, лідерство вчителів може покращити різноманітність викладання в школах, реалізувати бачення та місію школи, розвивати діяльність і досвід вчителів і підтримувати будь-які покращення, досягнуті в школі. Дослідження стверджують, що розуміння організаційної поведінки та розвитку, яке стосується школи чи класу як організації, призводить до більш активного залучення окремих учасників навчального процесу і призводить до потреби визнання лідерства вчителів. Це означає, що розуміння лідерства вчителів означає також знання про те, як вчителі повинні поводитися в особистісній та професійній сферах [1].

Вважається, що якості викладачів впливають на досконалість викладання та навчання на уроці англійської мови. Кваліфікованість та компетентні вчителів можуть бути оцінені на основі чотирьох компетенцій: педагогічна компетентність, соціальна компетентність, професійна компетентність та особистісна компетентність. Серед цих чотирьох компетенцій особистісна компетентність є найважливішою, оскільки вона показує, як вчитель повинен поводитись і бути прикладом для наслідування в класі. Вчителі з особистісною компетентністю виявляють завзяття, любов та ентузіазм, які відображаються на їхній щоденній поведінці. Вони представляють себе як відданих, відповідальних, мотивованих, повних надії та пишаються своєю професією. Соціальна компетентність також вважається важливим фактором успішності процесу навчання. Вчителі з соціальною компетентністю, як правило, діляться своїми знаннями та досвідом зі своїми колегами або іншими членами суспільства, які впливають на них у навчальному процесі викладання. Однак слід визнати, що бути кваліфікованим і компетентним учителем англійської мови, як було сказано вище, нелегко.

Студенти воліють спостерігати, як їхні вчителі поведуться в класі, перш ніж повністю довіряти знанням вчителів з предмету. Кажуть також, що ідеально компетентні вчителі мають хороші стосунки з оточуючими. Таким чином, вчителям необхідно регулярно спілкуватися та будувати стосунки з учнями та суспільством, щоб їх розглядали як вчителів із високою особистою та соціальною компетентністю. Компетентний учитель, як відомо, здатний відрізнити учня, що

успішно навчається, і учня з низькими успіхами, а також впливати на оточуючих. Це підкреслює, що поведінка вчителів справді впливає на оточуючих людей, як у класі, так і за його межами.

Бути кваліфікованим учителем англійської мови означає бути готовим виконувати декілька ролей: контролер, суфлер, учасник, ресурс і наставник. Хоча ці ролі взаємозамінні залежно від потреб, реалізація того, коли і як виконувати ролі для вдосконалення освітньої практики на уроці англійської мови, залежить від вчителів. Щоб мати можливість вирішувати, як брати участь в успіху учнів у навчанні, вчителі повинні діяти відповідно до ситуації, щоб продемонструвати найкраще ставлення компетентних учителів і бути взірцем для учнів. Лідерство вчителів – це процес, за допомогою якого вчителі, індивідуально та колективно, впливають на своїх колег, директорів та інших членів шкільних спільнот для покращення практики викладання та навчання з метою покращення процесу навчання та успішності студентів. Лідерство вчителя також визначається як набір поведінки для впливу на учнів під час їхньої діяльності, у класі та за його межами. Іншими словами, концепція лідерства вчителів підтримує погляд на особистісну та соціальну компетентність учителів, якими повинні володіти вчителі англійської мови [2].

Існують такі типи стилю та поведінки лідерства, як трансакційне лідерство та трансформаційне лідерство. У контексті навчального середовища трансформаційне лідерство застосовується для покращення ситуації в класі, а також для того, щоб показати, як воно пов'язане з традиційними результатами навчання, такими як мотивація, задоволення від спілкування, участь і сприйняття студентів. Це змішана поведінка, наприклад здатність надихати, працювати з іншими індивідуально та заохочувати до творчого вирішення проблем. Це також пов'язано з мотивацією та впливом на поведінку організації, як-от задоволення та продуктивність. Крім того, трансформаційні лідери навчають і надихають інших, проголошуючи бачення, яке підвищує обізнаність і розуміння важливості цінностей, місії та результатів. Таким чином, трансформаційне лідерство розглядається як найбільш ідеальний стиль лідерської поведінки через його взаємозв'язок з іншими факторами.

Трансформаційне лідерство розглядається як мотиваційний підхід до лідерства. Існують різні підходи до лідерства, найнижче з яких означає повне уникнення лідерства, особливо коли виникають важливі питання. Далі йде трансакційне лідерство, яке також називають підходом батога і пряника, оскільки лідери пропонують комбінацію батога та винагороди (пряник) на основі продуктивності. Це може мотивувати, оскільки лідер чекає помилок і негайно виправляє їх. Трансформаційне лідерство є найефективнішим і загальновизнаним підходом. Однією з причин є те, що воно наголошує на таких цінностях, як ідеалізм і чеснота, які схвалюються майже в усіх країнах світу.

Трансформаційне лідерство, як правило, підвищує продуктивність і мотивацію студентів. Вони відчувають психологічну силу вчителя, почуваються впевненішими та ставлять перед собою більш вимогливі цілі. Крім того, це створює оптимізм і, зрештою, полегшує виконання завдань. У трансформаційному лідерстві є специфічні види дій і поведінки. Весь спектр можна узагальнити в чотирьох вимірах: ідеалізований вплив, надихаюча мотивація, інтелектуальна стимуляція та індивідуальна увага.

Ідеалізований вплив можна описати як поведінку, яка викликає захоплення, довіру та повагу, оскільки така поведінка спонукає студентів повірити у свої цілі, бачення та місію. Надихаючу мотивацію можна описати як ставлення, яке заохочує ентузіазм і відданість спільному баченню майбутнього. Це бачення виявляється через процес формування сенсу, де негативні риси підкреслюються, а позитивні висвітлюються. Тим часом інтелектуальна стимуляція – це поведінка, яка спонукає інших бути інноваційними та креативними, ставлячи під сумнів припущення та переосмислюючи стару ситуацію в новому вигляді. Це змушує студентів переглядати ті самі проблеми з різних точок зору. Щодо індивідуальної уваги, то це означає наявність способів допомогти іншим реалізувати свій потенціал через розвиток і наставництво, належне ставлення до унікальності, особливих потреб і прагнень студентів [2].

Таким чином, можна підсумувати, що вчителі з сильними лідерськими якостями ведуть своїх учнів до високої мотивації до вивчення англійської мови та високої результативності навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Berry B., Darling-Hammond L., Mackay A. Teacher leadership for whole child education: A global perspective. Columbia SC: SC-TEACHER of the University of South Carolina. 2021. 26 p.
2. Khoirunnisa Rizqi, Widiati Utami. Teachers' Leadership and Students' Motivation to Learn English. *Jurnal Pendidikan: Teori, Penelitian, dan Pengembangan*. 2021. 5. 1671. 10.17977/jptpp.v5i11.14194.

Гричаник Наталія Іванівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЖАНРОВО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОМАНУ «ДІВЧИНА З ВЕДМЕДИКОМ» В. ДОМОНТОВИЧА

В. Домонтович – один із незвичайних і найбільш утаємничених митців української літератури ХХ століття, філософ, соціальний антрополог, археолог, історик, культуролог, літературний критик, який посів відчутно осібне місце в культурному просторі українства ХХ століття.

«Дівчина з ведмедиком» – перший філософсько-інтелектуальний роман письменника, що засвідчив сформований творчий геній митця і сприяв його зарахуванню до когорти письменників-модерністів. Його вперше було опубліковано у приватному київському видавництві «Сяйво». Відразу після виходу зазнав критики з боку офіційних радянських літературознавців, які класифікували його як «дрібнобуржуазний» та такий, що суперечить ідеологічним засадам нового комуністичного суспільства. Незабаром з'явилися негативні рецензії провідних критиків того часу, зокрема Ф. Якубовського, Гр. Майфета та А. Хуторяна. Подібна оцінка в умовах радянської ідеологічної політики фактично унеможливила подальшу публікацію творів В. Домонтовича. Це, в свою чергу, пояснює значний часовий розрив (майже два десятиліття) між виходом у світ роману «Дівчина з ведмедиком» та публікацією інших знакових творів автора – «Доктор Серафікус» і «Без ґрунту». Незважаючи на спільність проблематики та близькість часу написання, ці твори вийшли друком із суттєвим запізненням. Негативна реакція офіційної критики була зумовлена як ідейним змістом, так і художніми особливостями роману, адже новаторський характер твору дозволяє віднести його до модерністської літератури ХХ століття.

Найбільший спротив цензури викликала тематична спрямованість роману, оскільки В. Домонтович звернувся до нової на той час у літературі проблематики – буття української інтелігенції, представників інтелектуальної праці, митців та осіб, наближених до мистецького середовища. У центрі художнього осмислення опинилися трансформації, спричинені пореволюційною добою: моральні зміни, особливості психологічного світосприйняття, еволюція мистецьких процесів, розвиток науки та інші аспекти суспільного життя.

Назва роману «Дівчина з ведмедиком» має багатозначний символічний характер. Використання загального іменника «дівчина» вказує на молодий вік головної героїні, підкреслюючи її ще не сформовану дорослу ідентичність. Додатковим підтвердженням цього є зменшувальна форма іменника «ведмедик», що номінує традиційну дитячу іграшку, позбавлену будь-яких асоціацій із хижим звіром чи архаїчними тотемними уявленнями. Таким чином, назва роману акцентує увагу на дитячо-підлітковому світовідчутті героїні, а також на межовому стані між дитинством і дорослим світом [1].

Пряме значення заголовка також виконує функцію інтриги, оскільки, попри очевидні конотації з дитячістю, твір належить до інтелектуальної прози, орієнтованої на дорослого читача. Підкреслена в заголовку підлітковість у поєднанні з елементом гри (образ ведмедика) створює ефект амбівалентності та певного прихованого змісту. Це, очевидно, сприяє сприйняттю роману як твору, що оперує подвійною проєкцією реальності та ускладнює традиційні інтерпретаційні підходи.

Виходячи з інтерпретації заголовка, «дівчина з ведмедиком» уособлює одного з ключових персонажів роману — Зину Тихменєву, яку автор змальовує в особливий, проміжний період її становлення. Вона перебуває на межі між дитинством і дорослістю: вже не дівчинка, не підліток,

але ще й не сформована жінка. Попри зовнішню демонстрацію інтелектуальної зрілості, що є радше наслідком книжкового знання або свідомої імітації дорослості, її поведінка позначена суперечливими рисами. Зокрема, в характері героїні простежуються прояви не дитячої жорстокості, яка, однак, у процесі життєвих випробувань зазнає трансформації та зрештою атрофується під впливом волі та обставин. Таким чином, образ Зини Тихменевої розкривається крізь призму психологічної динаміки, що відображає складність процесу дорослішання та становлення особистості.

Символічний підтекст заголовка роману спрямовує читача до осмислення соціокультурних реалій часу, в якому творив В. Домонтович. Назва натякає на специфіку світогляду наймолодшого покоління тогочасного суспільства – молоді, яка прагне долучитися до дорослого життя, оперує не властивими їй ідеями та концепціями, намагається осмислювати складні соціальні й філософські питання. У цьому контексті образ іграшкового ведмедика виконує функцію антитези: він контрастує із серйозністю та глибиною проблематики, порушеної у творі. Ведмедик символізує гру, ілюзорність, прагнення моделювати реальність за власними, часто утопічними правилами. Це, відповідно, стає однією з причин життєвих помилок головної героїні, які призводять до її трагічної долі. Таким чином, назва роману постає не лише маркером його основного персонажа, а й ключем до розуміння центрального конфлікту — протистояння між ілюзорними уявленнями про світ та його об'єктивними законами [2].

Отже, винесення імені Зини в заголовок опосередковано, через словосполучення «дівчина з ведмедиком», виконує не лише номінативну функцію, вказуючи на центрального персонажа роману та її межовий вік між дитинством і дорослим життям. Більш глибокий аналіз розкриває його як маркер ширшого проблемного комплексу, що охоплює процеси формування нової моралі, розширення меж відвертості та визначення нових соціокультурних норм. У цьому контексті назва також сигналізує про внутрішні трансформації особистості, що відбуваються паралельно із суспільною переоцінкою цінностей. Таким чином, заголовок не лише орієнтує читача на біографічну лінію головної героїні, а й інтегрує ключові ідейні й філософські аспекти роману, що осмислюють складні питання самоідентифікації, свободи та відповідальності у змінному соціальному просторі.

Письменник визначив жанр свого твору «Дівчина з ведмедиком» як філософсько-інтелектуальна повість. Проте існують різні погляди літературознавців (С. Павличко, В. Агеєва) на цю проблему. Науковці, порівнявши його зміст з відомими зразками нового європейського інтелектуального роману першої половини ХХ століття, переконливо доводять, що це любовно-белетристичний або філософсько-інтелектуальний роман і визначають його ознаки. Відтак уперше до жанру філософсько-інтелектуального роману звернулися німецькі класики Т. Манн («Чарівна гора») і Г. Гессе («Гра в бісер»). Вони розробили, теоретично обґрунтували і почали зреалізовувати на практиці твір, що містив одного героя, здатного інтелектуально мислити, оперувати різними логічними процесами. Крім того, інтелектуальний роман містить складні теоретичні роздуми й висловлювання, що зіставляються з конкретними життєвими ситуаціями [1]. В українській літературі одним із засновників такого різновиду роману виступив В. Домонтович.

Жанрові особливості філософсько-інтелектуального роману В. Домонтовича

«Дівчина з ведмедиком»

- згадки про вітчизняні та зарубіжні культурно-історичні надбання;
- використання інтертекстуальних засобів: цитат, ремінісценцій, алюзій. Письменник використовує сюжети Старого і Нового Завітів, вчення філософів-прагматиків, постулати найвідоміших політичних діячів, творчості письменників різних літературних періодів;
- налаштованість на результативний діалог автора із читачем через розлогі авторські коментарі, ліричні та філософські відступи, емфатичні засоби;
- гра – основний спосіб сюжетно-композиційної організації роману (топоси масок, двійництва, метаморфози); умовність і схематизм персонажів;
- наявність розлогіх авторських міркувань про творчий літературний процес;
- багаточисельні філософські роздуми про актуальні проблеми сучасності, екзистенцію особистості;

- онтологічна приреченість героїв, яких переслідує почуття незбагненої провини, невлаштованості, самотності, неможливості досягнення гармонійного існування, отримання особистого щастя.

Роман «Дівчина з ведмедиком» став першим філософсько-інтелектуальним твором В. Домонтовича, у якому порушено питання урбаністичного життя та міських тенденцій, що набували все більшого значення в культурному ландшафті доби. Звернення до урбанізму як одного з ключових аспектів оповіді засвідчує приналежність роману до модерністської традиції, адже саме урбаністична проблематика є характерною рисою модерністської прози.

На сторінках твору постає українська дійсність 1920-х років – період глибоких соціокультурних трансформацій, коли модерна епоха XX століття поступово утверджувалася, формуючи нові ціннісні орієнтири. Суперечливість і нестабільність зовнішнього світу знаходить своє відображення у внутрішньому житті персонажів, зокрема у їхніх міжособистісних стосунках. Крах традиційних моральних та соціальних норм супроводжується появою нових ідей, які швидко поширюються та знаходять втілення у всіх сферах життя.

Події роману розгортаються в Києві впродовж 1922–1927 років. Часовий проміжок не є випадковим. В. Домонтович свідомо акцентує увагу на конкретному історичному періоді, підкріплюючи оповідь реалістичними деталями. Зокрема, згадка головним героєм, Іполитом Миколайовичем Варецьким, про знайомство з М. Рильським та парадоксальний факт відсутності у поета навіть невеликої домашньої бібліотеки слугує одним із засобів створення ефекту документальності. Через подібні історичні референції автор майстерно балансує між художньою вигадкою та ілюзією достовірності.

Темою роману обрано життя київської інтелігенції 1920-х років, що зображене на тлі суспільно-історичних і соціально-економічних трансформацій. Науково-технічний прогрес, який мав стати рушієм розвитку, натомість сприяв знеособленню особистості, девальвації людського життя, що завдало значного удару по всій світовій цивілізації. Це, у свою чергу, спровокувало кризові явища в різних сферах – науці, філософії, релігії, моралі та праві, а також спричинило переосмислення традиційних уявлень про шлюб і родину. Політична нестабільність і соціальні потрясіння призвели до необхідності переоцінки цінностей, перегляду етичних і життєвих орієнтирів, що стало визначальним мотивом у романі В. Домонтовича.

У своєму творі письменник-класик порушує низку фундаментальних філософських і соціокультурних питань: ірраціональність історичного процесу, зміну суспільно-історичних та культурних епох, трагізм людської долі в умовах соціальної ізоляції. Автор осмислює абсурдність буття, проблему сенсу життя та ситуацію екзистенційного вибору, в якій опиняється людина доби радикальних змін.

Письменник репрезентує складну життєву ситуацію, коли звична, традиційна, дореволюційна система цінностей остаточно зруйнована, а людське існування втрачає внутрішню наповненість. У цьому контексті головні герої роману – Іполит Миколайович Варецький і Зина Тихменєва – постають як втілення самотності та відчуженості, що стають невідворотним наслідком розпаду старого світу. Їхні життєві шляхи символізують стан людини, яка опинилася на межі між минулим і майбутнім, але не знаходить місця в новій соціальній реальності. Таким чином, роман «Дівчина з ведмедиком» постає не лише як художній зріз епохи, а й як глибоке філософське осмислення людської екзистенції у світі, що втратив усталені орієнтири.

Розповідь у романі «Дівчина з ведмедиком» йде від першої особи і розгортається в різних часових і просторових вимірах. Автор дотримується хронологічного принципу, оскільки, розгортаючи сюжетну лінію, він говорить про події, які відбувалися з осені 1922 року по осінь 1927 року. Вказівкою на такі часові рамки є авторська розповідь про минуле головного героя: робота над дисертацією з хімії, тяжка робота на заводі. Він сам розповідає про життєві перипетії, про те, що довелося пережити в складний пореформений період.

Роман «Дівчина з ведмедиком» містить усі необхідні композиційні елементи:

- зав'язка – репетиторська справа І. Варецького у будинку Тихменєвих;
- розвиток подій – постійне провокування Зиною Іполита, «розпалювання» його почуттів, що врешті-решт викликає появу в його душі химерного почуття – «неврозу кохання»;

- кульмінація – рішення Іполита запропонувати Зині одружитися враховуючи ситуацію, яка склалася;

- розв'язка – невдоволеність Зини застарілим укладом життя призводить до трагедії: дівчина стає повією, а згодом покінчує життя самогубством. Іполит, дізнавшись про те, що сталося, картає і засуджує себе.

Таким чином, роман В. Домонтовича «Дівчина з ведмедиком» є жанрово модифікованою романною парадигмою, що поєднала в собі різноманітні змістово-поетикальні константи.

Список використаних джерел

1. Агєєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. Київ : Факт, 2006. 432 с.
2. Брюховецький В. Засновок концепції «безгрунтовності» Віктора Петрова. *Слово і час*. 2019. № 7. С. 3–18.
3. Домонтович В. Дівчина з ведмедиком. Болотьяна Лукроза. Київ : Критика, 2000. 416 с.

Заремська Іванна Мечиславівна,

*кандидат філологічних наук, старший викладач кадри іноземних мов та методики викладання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КУРС «ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Беручи до уваги, що у сучасному світі населення планети послуговується близько 7 000 мовами, ніяк не можемо нівелювати той факт, що між мовами є багато спільного, але в той же час кожна з них є унікальною як за своєю структурою, так і за способом відображення культури. Мобільний мультикультурний світ потребує знань із міжкультурної комунікації, лінгвоконцептології, когнітивної лінгвістики, когнітивної семантики, культурної антропології, соціальної психолінгвістики, етнопсихолінгвістики, лінгвокраїнознавства, етносеміотики, етнопсихології, лінгвокультурології і, як вінець усьому сказаному, – лінгвосоціокультурології, адже коректна інтеракція можлива лише за умови правильного шифрування та дешифрування інформації, поваги до мовної і культурної поведінки, урахування способів сприйняття і відображення дійсності представниками різних культур, а іноді навіть і мовних кліше чи мовних табу.

Отож визначимо, якими є основні «точки перетину», в яких найяскравіше відображаються і результують мовно-культурні зв'язки:

- **словник (тезаурус):** словниковий запас тієї чи тієї мови часто відображає речі, важливі для культури. Наприклад, культури з тісним зв'язком з природою можуть мати багатий словниковий запас для опису рослин, тварин і природних явищ. Так само глибоко культурні пріоритети можуть віддзеркалювати й слова на позначення соціальних відносин, сімейних структур і релігійних концепцій.
- **граматика:** граматичні структури можуть відображати те, як носії культури осягають час, простір і причинно-наслідкові зв'язки. У значній кількості мов є, наприклад, граматичні маркери, які вказують на джерело інформації, таким чином особливо акцентуючись на доказовості.
- **ідіоми та метафори** є особливо багатими джерелами культурної інформації. Будучи бездоганними інкапсуляторами культурних цінностей, вірувань та історичного досвіду, вони відображають унікальний спосіб мислення та сприйняття світу, характерний для певної культури. Так, українські ідіоми, пов'язані з сільським господарством, свідчать про важливість землеробства в історії та культурі України, а поширені англійські ідіоми, на кшталт «час – гроші», відображають культурний акцент на продуктивності та ефективності.
- **наратив і дискурс:** спосіб оповідання та розказування значних за обсягом та інформативних одиниць, безпосередня побудова розмови може суттєво відрізнятися в різних культурах. Ці моделі відображають культурні норми спілкування та соціальної взаємодії. Розглянувши попередні питання, логічним видається з'ясування відмінностей чи, навпаки,

знову тих же «точок перетину» між лінгвокультурологією та лінгвокраїнознавством, особливо зважаючи на факт, що курс «Лінгвокраїнознавство англomовних країн» запропоновано для опанування здобувачам освіти. Які навчаються за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Мова і література (англійська))» за ОС «Бакалавр».

У загальних рисах спробуємо визначити методологічні засади лінгвокраїнознавства. Отже, мета викладання цього курсу полягає у забезпеченні комунікативності навчання; акультурації здобувача до іншомовної культури і, звичайно, лінгводидактичний аспект. Фокус опанування курсу перебуває на практичному застосуванні мови в контексті певної культури і паралельне вивчення реалій країни через мову.

Лінгвокультурологія ж вивчає взаємозв'язок людини і культури в цілому, а не конкретні аспекти; досліджує, яким чином культура відображається в мові; використовує історичні факти для розуміння сучасної культури; трактує мову як засіб інтерпретації культури та відображення психологічного характеру етносу (хоча останнього не можна віднести лише до кола питань лінгвокультурології, адже цими питаннями займаються і науковці-етнолінгвісти, і лінгвоконцептологи, і психолінгвісти).

Отже, можемо стверджувати, що лінгвокраїнознавство орієнтовано більшим чином на практичне викладання мови у процесі ознайомлення з конкретними реаліями країни, а лінгвокультурологія тяжіє до більшого теоретизування та масштабування, розглядаючи взаємозв'язок мови і культури в цілому.

Список використаних джерел

1. Гапонів А.Б., Возна М.О. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни. Вінниця: Нова Книга, 2005. 464 с.

Кочубей Наталія Павлівна,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри
іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЦІЛІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Найпоширеніша думка серед науковців полягає в тому, що технологічна компетентність включає тільки цифрові навички вчителів, що є сукупністю знань, вмінь та підходів, що дозволяють їм ефективно використовувати ІКТ у своїй педагогічній діяльності. Ці навички включають у себе розроблення та впровадження цифрових засобів у процес навчання, а також вміння оцінювати їх ефективність і адаптувати до потреб учнів. Ми вважаємо, що поняття технологічної компетентності майбутніх вчителів має бути розглянуто у більш широкому сенсі.

Сутність поняття «технологічна компетентність» розглядається у працях таких сучасних науковців як А. В. Дяченко, Л. Т. Куземко Н. В. Манько, О. І. Нікіфорова, Л. Т. Тишакова та ін. Л. Т. Тишакова пов'язує технологічну компетентність майбутнього фахівця з оволодінням інноваційними педагогічними технологіями. Автор розглядає технологічну компетентність як утворення, що містить знання, технологічні вміння та навички, креативно-технологічні здібності, технологізовану рефлексію, професійні якості [3]. Л. В. Куземко, аналізуючи сутність технологічної компетентності педагога, доходить висновку, що це – логічне поєднання теоретичних знань, способів організації освітнього процесу у навчальних закладах і практичних умінь застосовувати спроектовану освітню роботу, аналізувати і оцінювати результати [1]. К. І. Степанюк зазначає, що одним із важливих завдань у процесі удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів є врахування інновацій, оскільки сучасна школа потребує фахівців, здатних активно впроваджувати сучасні освітні та інформаційні технології [2].

Беручи за основу модель технологічної компетентності перекладача, запропоновану Л. М. Черноватим [4, 326], ми виділяємо мотиваційний, декларативний, процедурний та особистісний компоненти технологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Зазначені компоненти є складними за своїм змістом і можуть бути представлені конкретними діями, обумовленими певними цілями, які визначається залежно від їх складу і сфери впливу. Визначимо

цілі компонентів технологічної компетентності для майбутніх вчителів іноземних, адаптуючи їх до специфіки мовної освіти.

Беручи до уваги те, що мотиваційний компонент охоплює ціннісну сферу та є ключовим у розвитку прагнення ефективно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у навчанні мови, метою його формування буде розвиток мотивації до вдосконалення умінь та навичок майбутніх учителів іноземних мов за допомогою ІКТ, прагнення до використання новітніх технологій для активізації навчального процесу, інтересу до професійного розвитку через освоєння нових технологій: бажання постійно оновлювати свої знання в області ІКТ, брати участь у тренінгах, онлайн-курсах з методик і технологій викладання іноземних мов.

Метою формування декларативного компоненту технологічної компетентності майбутнього вчителя іноземних є набуття знань основних технологій, які можна застосовувати в навчанні мов. Серед них можемо виділити: знання технологій для створення і використання цифрових навчальних матеріалів; знання онлайн-платформ і додатків для вивчення мов, які можуть бути корисними як для самостійної роботи студентів, так і для інтеграції у класні заняття; знання нормативно-правових аспектів використання ІКТ у навчанні; знання онлайн-середовищ для проведення занять.

Особистісний компонент має на меті розвиток таких професійно важливих якостей майбутнього вчителя іноземних мов, як психологічна готовність до змін та нововведень, ініціативність у впровадженні нових технологій у навчання, комунікативні навички у цифровому середовищі, здатність до самоосвіти та професійного вдосконалення.

Процедурний компонент передбачає оволодіння майбутніми вчителями іноземних мов навичками використання комп'ютерних засобів навчання, а отже метою його формування у майбутніх фахівців буде навчити їх використовувати ІКТ для організації та проведення уроків. На нашу думку, це передбачає формування навичок використання мультимедійних ресурсів для проведення уроків з іноземних мов, застосування онлайн-інструментів для тренування мовних навичок, використання новітніх технологій для інтерактивного навчання, а також організацію колективної роботи через ІКТ.

Отже, ми визначили цілі кожного компоненту технологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, адже в основу технологічної компетентності майбутнього вчителя покладено не тільки вільне користування технологіями, а й низку спеціальних знань та умінь. Все це має бути реалізовано у комплексі, з урахуванням сучасних суспільних, економічних, державних та ергономічних вимог. Навчання студентів у новітніх реаліях не може обмежуватися виключно набуттям знань, умінь та навичок, а має відповідати вимогам сучасного суспільства, приймати до уваги використання новітніх розробок та тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційної сфери. Технологічна компетентність для майбутніх учителів іноземних мов у сучасних реаліях є надзвичайно важливою для забезпечення високої якості освіти. Вона включає різноманітні компоненти, від мотивації та знань до практичних навичок і рефлексії. Уміння інтегрувати ІКТ у навчальний процес дозволить не лише покращити результати навчання, а й зробити заняття більш цікавими та інноваційними.

Список використаних джерел

1. Куземко Л. В. Зміст, форми і методи формування технологічної компетентності студентів технологічних спеціальностей. Освітологічний дискурс. 2015. № 2 (10). С. 160–161.
2. Степанюк К. І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи як проблема педагогічної науки. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2018. Вип. 3. С. 292–300.
3. Тишак Л. Т. Формування технологічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ. 2005. С. 4.
4. Черноватий Л. М. Компонентна модель технологічної компетентності майбутнього фахівця з усного перекладу. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022. Том 87. №1. С. 327.

Кузнецова Галина Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури
та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ

Зміни, що стрімко відбуваються в освітньому ландшафті вищої педагогічної освіти, насамперед зорієнтовані на формування сучасного вчителя, і словесника зосібна, спроможного осмислити інформаційні зміни й перетворення глобального світу, усвідомити потужність національної культури, на високому рівні опанувати потенціал професійних знань, рівневу систему і багатство української мови, віднайти шляхи збалансування між невизначеністю та прозорістю педагогічних та методичних дій, а відтак – створити гнучке й раціональне українськомовне освітнє середовище, мета функціонування якого спрямована на результат – опанувати українську мову так, щоб зануритися в мову через мовлення, «навчитися жити в мовленні української мови» (за Н. Голуб). Звісно, для реалізації означеної мети майбутній учитель української мови і літератури має сам по-науковому й емпірично глибоко «поринути» в систему і структуру української мови, в її мовно-мовленнєвий потенціал, майстерно спроектовувати підходи, принципи, технології, методи, прийоми, форми, засоби сучасного навчання і викладання української мови в освітніх закладах. Із-поміж комплексу означених складників, на яких ґрунтується освітній процес, значне місце належить засобам навчання, сутність яких сьогодні узагальнено визначено через «матеріальні або ідеальні об'єкти, що використовуються в освітньому процесі як носії інформації та інструменти діяльності педагога для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності» [1, с. 67].

Дослідники (Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Кулик, О. Копусь, С. Омельчук, М. Пентилук та ін.) переконують, що освітній простір навчання української мови студентів, майбутніх учителів мовно-літературної галузі, має відлунюватися в освітньому середовищі навчання мови учнів. Тезово зосередимо увагу на засобах навчання лінгводидактики та засобах навчання фонетики майбутніх учителів української мови і літератури в структурі лінгводидактики, оскільки фонетика є особливою частковою системою в цілісній системі і структурі мови – вона вивчає звуковий лад її, без якого не можливо опанувати мову ні в усній, ні в писемній формах. Словесне усне звукопоеднання, буквене накреслення, що перетворюється на звуковідтворення під час аудіювання, інтонаційне тло мовлення, наголос, фоностилістичні та фоносемантичні тонкощі, просодичний потенціал – усе це складники фонетики, які визначають звуковий образ мови. Фонетика створює матеріальну оболонку мови, накреслює ментальну буттєву матрицю українського етносу, відмінну від інших мов. Саме фонетика пов'язує і гармонізує системно-структурний та комунікативно-функціональний підходи до навчання й опанування мови, тобто скеровує систему і структуру мови до зв'язку з людиною. З огляду на зазначене методична система формування фонетичної компетентності майбутніх словесників передбачає добір сукупності навчальних, методичних, програмних, електронних, технічних засобів навчання, таких, що стають помічними в реалізації методів і прийомів опанування фонетики, а інколи й окреслюють методи та методичні прийоми.

Нині в дидактичних, психологічних, лінгводидактичних джерелах (З. Бакум, Н. Бойко, О. Біляєв, В. Галузинський, Н. Голуб, У. Гончаренко, О. Горошкіна, Л. Долинська, Т. Донченко, С. Єрмоленко, І. Зайченко, І. Зязюн, О. Караман, С. Караман, Т. Костолович, І. Кучеренко, О. Кучерук, М. Мамчур, Н. Мойсеюк, А. Нікітіна, С. Омельчук, Е. Пелихата, М. Пентилук, Г. Передрій, Л. Попова, Л. Рускуліс, О. Скрипченко, Н. Семенів, І. Хом'як, С. Цінько та ін.) простежуємо різні погляди на засоби навчання щодо їх класифікації, із-поміж них: матеріальні та ідеальні; головні, специфічні, допоміжні; традиційні, інноваційні, змішані; візуальні, звукові, комбіновані; засоби навчання і учіння; засоби навчання і викладання тощо. Диджиталізація всіх сфер суспільної діяльності, надскладні життєві виклики урізноманітнили форми організації освітнього процесу (дистанційна (d-learning), змішана (blended learning)), форми навчання (електронне (e-learning), модульне (m-learning)) у вищій педагогічній школі, що сприяло виникненню засобів

дистанційного, змішаного, електронного, модульного навчання. Розмаїття засобів навчання української мови, і фонетики зокрема, зумовлено, на нашу думку, й семантичним навантаженням лексеми «засоби», сутність якої за словниковим тлумаченням є багатозначною: «1. Якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб. 2. Те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі. Механізми, пристрої і т. ін., необхідні для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності. 3. <...> цінності, достатки, засоби на (до) життя» [2, с. 326]. В означеній тріаді полісемантичності лексема «засоби» має сему-інтенціонал, або ядерну сему, яку можна увиразнити так: «те, що є допоміжним, посібним, помічним для досягнення результату в діяльності». З огляду на це в площині дидактики У. Гончаренко засоби навчання певною мірою зіставляє з прикладами в навчанні, називаючи їх «дидактичними засобами конкретизації уявлень, суджень і умовиводів» здобувачів освіти. Учений переконує в тому, що «приклади в навчанні як засоби не замінюють означень понять, а лише ілюструють їх. Вони допомагають осмислити навчальний матеріал, забезпечують його більшу наочність і в той же час служать основою для розвитку здібностей до абстрактного мислення» [3, с. 269–270], полегшують пізнання дійсності.

У лінгводидактиці засоби навчання мовознавчих дисциплін пояснюються як дії, способи, знаряддя, прилади, устаткування, інструменти, приклади, методична спадщина, навчальне портфоліо, мовні явища, «технології педагогічної дії» (за Л. Мамчур) тощо, за допомогою яких учасники освітнього процесу результативно й якісно опановують мову як систему та структуру, як основу комунікації через реалізацію її основних суспільних функцій. Науковці-методисти (З. Бакум, О.Горошкіна, О. Караман, С. Караман, М. Пентилюк та ін.) переконують, що в навчанні української мови, і фонетики зокрема, до вибору засобів навчання варто підходити багатоаспектно, оскільки їх зміст становлять: мовні поняття і терміни, визначення їх, правила, приклади мовних одиниць, ужитих у текстах вправ і завдань, тексти для аналізу; методи і прийоми навчання, спрямовані на засвоєння мовної теорії та формування комунікативних умінь і навичок; організація навчально-виховної роботи (екскурсії, позакласні та позашкільні заняття, самостійні домашні завдання, проєкти, презентації, життєві природні ситуації тощо); програмоване навчання (засоби постійного зворотного зв'язку); технічні засоби (аудіовальні, аудіовізуальні, екранні, звукові, екранно-звукові тощо); комп'ютерне навчання (робота з різними програмами, інтернет-платформами) [5].

Під час навчання української мови основним і доказово ефективним засобом визначено текст, «<...> оскільки він дає можливість показати функціонування мовних одиниць на прикладі вірцевого тексту. Для вчителя текст – це засіб формування ціннісних орієнтацій, мовних смаків і мовного чуття, дослідне поле для демонстрування різних мовних явищ у дії, формування ключових компетентностей учнів. Для учнів – джерело інформації, об'єкт розуміння, наслідування й вивчення» [4, с. 122].

Опановуючи методичну системи навчання фонетики й майбутні словесники орієнтуються на принцип наступності та перспективності, окреслюють етапи опанування фонетики в школі та відповідно визначають засоби, які можуть бути результативними на кожному етапі: 1) пропедевтичний (початкові класи); 2) систематичне вивчення фонетики, графіки, орфоєпії (5, 6 клас); 3) аналіз фонетичних явищ під час вивчення будови слова, словотвору, морфології, синтаксису (5–9 класи); 4) узагальнення та систематизації вивченого, робота із фоностилистичними, фоносемантичними засобами увиразнення текстів; 5) підготовка до складання зовнішнього незалежного оцінювання, національного мультипредметного тесту. До засобів формування фонетичної компетентності майбутніх учителів мовно-літературної освітньої галузі з опертям на визначені етапи опанування фонетики уналежнюємо: 1) засоби відновлення фонетичних знань: підручник, дорожня карта приголосних та голосних звуків; схеми, таблиці, візуальні карти, картки з виконання звуко-буквеного аналізу слів; гра «Слово дня: як воно звучить»; вебквести «Звукові цікавинки»; «Знайди букви»; віртуальні дошки Twiddla, Miro, Awwapp, Padlet (спільна робота з паронімами, приміром, вдача-удача, листопадний-листопадовий, споруда-спорудження; аналіз слів, що різняться одним звуком: мак-рак, люк-ляк, доля-воля, малою-мамою, гривна-гривня, галка-балка, стан-стань тощо); створення хмари звуків; хмари звукосполук; 2) засоби повторення та опанування теоретичного матеріалу, закріплення вивченого: підручники, навчальні посібники, офографічні, орфоєпічні, акцентологічні словники, таблиці, наприклад, «Поділ приголосних звуків

за участю голосу», «Поділ приголосних звуків за місцем творення», «Поділ приголосних звуків за твердістю-м'якістю», «Поділ приголосних звуків за способом творення», «Поділ приголосних звуків за слуховим сприйняттям», «Словесні ключі», «Чергування звуків», «Написання ненаголошених голосних у коренях слів» тощо; комп'ютерне малювання (Гра «Море звуків», «Математичний вираз із фонетики»); віртуальні дошки для транскрибування; комп'ютерні тренажери з наголошування, комп'ютерне тестування тощо.

Глибокого опрацювання сьогодні потребують імерсивні технології навчання української мови, і фонетики зокрема, оскільки вони є основою дистанційної, змішаної форм навчання і ґрунтуються на засобах віртуальної, доповнювальної, змішаної реальності.

Список використаних джерел

1. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І. В. Артьомова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8789/1/%d0%93%d0%bb%d0%be%d1%81%d0%b0%d1%80%d1%96%d0%b9.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов.ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник, Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
5. Методика навчання української мови. Термінологічний словник / кол. авторів за ред. Олени Горошкіної. Словник-довідник. [Електронне видання]. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 150 с. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Slovnyk_na_sayt_Horoshkina_Holub_Popova.pdf (дата звернення: 27.02.2025).

Кушнерьова Марина Олександрівна,

*кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов
та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ АНГЛОМОВНИХ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Сучасні напрацювання в галузі навчання іноземних мов засвідчують необхідність комплексного знання мови, що ґрунтується передусім на компетентнісному підході до навчання.

Компетентнісний підхід дозволяє досягати конкретних цілей у навчанні іноземної мови, розширює можливості здобувачів вищої освіти, допомагає їм вільно демонструвати свої результати, мотивує до вдосконалення рівня іншомовної комунікативної компетентності. Дієвими чинниками для повноцінного оволодіння мовою професійного спрямування можуть стати сучасні методи навчання і викладання іноземних мов, що ґрунтуються на комунікативній методиці.

Навчання іноземної мови є закономірною частиною загальної підготовки здобувачів вищої освіти, відтак перспективним і мотивуючим фактором є виконання завдань, що розширюють світогляд, формують загальнокультурну і міжкультурну компетентності, підвищують рівень сформованості предметних компетентностей.

Суттєвою прогалиною на шляху використання автентичних матеріалів у практиці навчання іноземної мови є відсутність розробленої вітчизняної методики. Акцентуємо увагу на тому, що відбір предметного змісту автентичного матеріалу, зокрема англомовних лекцій, має спиратися на рівень іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти, враховувати фахову спрямованість тематики, сприяти розвитку критичного мислення, ініціативності тощо.

Ефективній роботі здобувачів освіти з автентичними текстами, зазначає В. Папіжук, сприятиме використання лексичних опор (друкованого варіанту тексту), тренувальних вправ після перегляду і прослуховування матеріалу закріплення мовних зразків, фонетичного, лексичного, граматичного матеріалу, а також врахування під час відбору текстів їхнього обсягу і присутності мовних явищ, які в даний момент вивчаються [1].

Використання автентичних аудіо- та відеоматеріалів активізує комунікативну спрямованість навчання іноземної мови. Сучасні дослідження підтверджують лінгвістичний, соціокультурний, психологічний та методичний потенціал ресурсу TED (аббревіатура від «Technology Entertainment Design»), а також ефективність використання лекцій TED Talks в освітньому процесі, зокрема з метою формування англомовної комунікативної компетентності [2].

Формуванню предметно-методичної компетентності здобувачів вищої освіти сприятимуть матеріали, що завдяки своїй змістовності порушують важливі екологічні проблеми, (лекція британського дослідника і екоактивіста Роберта Свона «*Let's save the last pristine continent*», виголошена в січні 2014 року); закликають до свідомого використання природних ресурсів (лекція засновника екологічної організації «Feedback» Трістрама Стюарта «*The global food waste scandal*», виголошена в 2013 році).

З метою зменшення рівня тривожності здобувачів вищої освіти з приводу сприйняття великого за обсягом англомовного матеріалу варто працювати з окремими епізодами лекцій, ефективно використовувати лінгвістичний потенціал автентичного матеріалу, мотивувати студентів до самоосвіти і постійного здобуття нових знань через використання актуальних за тематикою і сучасних освітніх ресурсів.

Список використаних джерел

1. Папіжук В. Використання автентичних матеріалів під час навчання французької мови як третьої іноземної у ВНЗ. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10(2). С. 43-47. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2014_10(2)_9)
2. Подосиннікова Г. І. Методичний потенціал використання англомовних лекцій TedTalks як засобу формування компетентності в аудіюванні в самостійній роботі учнів профільної школи / Г. І. Подосиннікова, В. О. Бутрим. *Слобожанський науковий вісник*. Серія: Філологія. Суми: СумДПУ, 2023. Вип. 3. С. 136–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2023.3.25>.
3. Подосиннікова Г. І. Принципи та критерії відбору автентичних відеоматеріалів для формування у студентів-філологів англомовної лексичної компетентності [Електронний ресурс] / Г. І. Подосиннікова, Є. В. Мельник. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 148. С. 124-128. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_148_31

Марєсв Дмитро Анатолійович,

*кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики викладання,
докторант Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Цифрові інновації охоплюють усе більшу кількість сфер діяльності людини, в т.ч. освітню. Вона переживає безпрецедентні зміни, зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій, які відкривають нові можливості для вдосконалення освітнього процесу, зокрема щодо викладання іноземних мов. Традиційні методи і засоби навчання поступаються місцем інтерактивним платформам, мобільним додаткам, штучному інтелектові, адаптивним системам навчання. Власне, невикористання комп'ютерних засобів навчання є ігноруванням реальності [1].

За спостереженням науковців, цифрові інструменти стали частиною мовної освіти. Вони «займають центральне місце в усталеній галузі комп'ютерного мововивчення, а також стають дедалі важливішою частиною викладання англійської мови загалом» [2, с. 17]. Цифрові інструменти полегшують доступ до автентичних мовних ресурсів, сприяють персоналізації навчання, підвищенню мотивації здобувачів освіти та розвитку їхніх комунікативних навичок. Завдяки штучному інтелекту та великим масивам даних освітній процес стає більш ефективним, а здобувачі отримують можливість опановувати іноземну мову в реальних умовах через віртуальні середовища та мультимедійні технології.

Використання мультимедійних матеріалів (аудіо, відео, цифрові тексти) сприяє розвитку всіх мовних навичок: читання, письма, говоріння та слухання. Сучасні інформаційно-комунікаційні

технології допомагають створити інтерактивне середовище навчання та адаптувати матеріали до потреб здобувачів освіти [5, с. 31 – 33].

Аналіз наукової й навчально-методичної літератури засвідчує зміну способів викладання й вивчення мов у зв'язку із впровадженням цифрових інновацій. Насамперед навчання стає більш персоналізованим. Наприклад, такі платформи для онлайн-навчання, як Duolingo, Babbel, Rosetta Stone тощо, використовуючи гейміфікацію для підвищення зацікавленості та мотивації, пропонують інтерактивні мовні курси, що містять вправи на говоріння, аудіювання, читання та письмо. Чат-боти та віртуальні репетитори зі штучним інтелектом на зразок Praktika AI надають можливості для набуття досвіду комунікації, імітуючи реальні розмови з носіями мови та надаючи учням зворотний зв'язок у реальному часі та після сесії. Подібні платформи дозволяють простежити прогрес навчання, дозволяють тренувати навички володіння іноземними мовами в будь-який час та в будь-якому місці, забезпечуючи комфортний освітній простір. Автоматизовані перевірки граматики та стилю, наприклад, Grammarly, DeepL, LanguageTool, сприяють покращенню письмових навичок, а голосові технології розпізнавання мови (Speech-to-Text) – розвитку вимови та аудіювання.

Адаптивні навчальні системи допомагають викладачам створювати індивідуальні траєкторії навчання для кожного здобувача освіти. Науковці відзначають, що здобувачі освіти мають значний потенціал інтелекту та особистості для ефективного оволодіння іноземною мовою в умовах інтенсивного навчання. Через це педагогам важливо підібрати відповідні адаптивні технології з урахуванням групових та індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти [3].

Технології віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності створюють досвід вивчення мови з ефектом занурення. За їх допомогою здобувачі освіти можуть практикувати розмови у віртуальному (штучному) середовищі або використовувати доповнену реальність для взаємодії з мовними об'єктами.

Такі засоби, як Anki, використовують SRS (системи дистанційного повторення), щоб допомогти особам, які вивчають мову, ефективніше запам'ятовувати лексику, розподіляючи сеанси повторення.

Вебсайти та додатки на зразок Tandem, HelloTalk з'єднують тих, хто вивчає мову, з носіями мови для обміну досвідом і практики спілкування. Подібні платформи сприяють автентичному спілкуванню та культурному обміну, які мають вирішальне значення для вивчення мови.

Включення відео, подкастів та інтерактивних вправ на основі сучасних цифрових інструментів на уроках (заняттях) іноземної мови допомагає здобувачам покращити розуміння та запам'ятовування матеріалу.

М. Рубіо-Грагера, Х. Каберо-Альменара, А. Паласіос-Родрігес схильні вважати, що завдяки застосуванню цифрових технологій здобувачі освіти отримують не лише суто лінгвістичні навички, а й інші навички, такі як цифрова грамотність, креативність, аргументація або навички ефективної спільної комунікації. Водночас у процесі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та надання онлайн-матеріалів у процесі викладання мов педагоги повинні звертати увагу на таке:

- необхідно здійснити перевірку, чи технологія, яку використовують, відповідає поставленій меті;

- визначити результати навчання, яких необхідно досягти;

- визначити досвід навчання та адаптацію його до технологій, які планують використовувати.

Через це необхідно звернути увагу на інклюзивність і доступність інструментів, щоб гарантувати, що здобувачі освіти отримують значущий досвід навчання, який матиме позитивний вплив на процес набуття ними мовних навичок;

- підготовка навчального досвіду, який буде представлений здобувачам освіти, з головною метою підвищення їхньої мотивації [4].

Очевидно, що разом із новими можливостями цифровізація освіти ставить перед викладачами низку викликів, зокрема необхідність адаптації навчального матеріалу, забезпечення власної цифрової грамотності та цифрової грамотності учнів, розвиток критичного ставлення до інформації, взятої із зовнішніх ресурсів.

Отже, цифрові інновації докорінно змінюють підхід до викладання іноземних мов, роблячи навчання більш персоналізованим, інтерактивним. Вони відкривають перед педагогами і здобувачами освіти нові можливості для вивчення мови, покращення навичок комунікації та занурення у мовне середовище. Однак успішна інтеграція цифрових технологій в освітній процес потребує комплексного підходу, включаючи підготовку викладачів, створення якісного контенту та врахування можливих ризиків.

Список використаних джерел

1. Benítez Gnecco M., Enríquez S.C. El uso de las herramientas tecnológicas en clase. Análisis del empleo de las TAC en las clases de la Sección de Cursos Especiales de la Escuela de Lenguas. *Puertas Abiertas*. 2013. № 9. P. 1 – 12. URL: https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/art_revistas/pr.6278/pr.6278.pdf
2. Biletska I. O., Paladieva A. F., Avchinnikova H. D., Kazak, Y. Y. The use of modern technologies by foreign language teachers: developing digital skills. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5(S2). P. 16 – 27. URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS2.1327>
3. Kosharna N., Petryk L., Sytnyk O., Rudnik Y., Hapon L. An adaptive system of teaching a foreign language to students of pedagogical specialties: European experience. *Multidisciplinary Science Journal*. 2023. Vol 5. P. 2023ss0512. URL: <https://doi.org/10.31893/multiscience.2023ss0512>
4. Rubio-Gragera M., Cbero-Almenara, J., Palacios-Rodríguez A. Digital Innovation in Language Teaching – Analysis of the Digital Competence of Teachers according to the DigCompEdu Framework. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13. Iss.4. P. 336. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci13040336>
5. Yundayani A., Kardijan D., Herawan, T. Integrating ICT in English for academic purposes materials through task-based approach. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. 2019. Vol.14. № 17. P. 29 – 43. URL: <https://online-journals.org/index.php/i-jet/article/view/10753>.

Мілютіна Ольга Констянтинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У процесі інтеграції України у світовий простір та зміцнення міжнародних культурних зв'язків перед системою вищої освіти постає завдання підготовки висококваліфікованих фахівців, рівень компетентності яких відповідає міжнародним стандартам. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування конкурентоспроможних спеціалістів, здатних ефективно орієнтуватися у стрімкому потоці інформації та адаптуватися до динамічних умов професійної діяльності. Відповідно, професійна підготовка майбутніх педагогічних кадрів має бути спрямована на формування їхньої готовності до професійної діяльності, що передбачає впровадження в освітній процес системи принципів, які визначають цілі та зміст навчання, сприяють удосконаленню викладацької майстерності й враховують специфіку мовно-фахової підготовки.

Науковці наголошують, що якісна мовно-фахова підготовка фахівців із суто особистої потреби перетворюється на чинник загальнодержавного значення, набуваючи статусу національного капіталу. У цьому контексті іншомовна грамотність розглядається не лише як освітній компонент, а й як важлива економічна категорія [3]. Іноземна мова, інтегруючись із різними науками та сферами виробництва, трансформується у важливий чинник розвитку суспільства та стає безпосередньою виробничою силою. Таким чином, високий рівень володіння іноземною мовою набуває стратегічної значущості та стає важливим соціальним замовленням, що визначає зміст і пріоритети професійної підготовки фахівців у різних галузях.

Опанування іноземних мов відкриває широкі можливості для професійного розвитку, зокрема у сфері працевлаштування та академічної мобільності, сприяє міжнародному науковому співробітництву, підвищенню цитованості наукових праць українських дослідників, а також забезпечує їхню активну інтеграцію у світову академічну спільноту [1].

Сучасні методики навчання, зокрема використання цифрових технологій, віртуальної реальності та мультимедійних засобів, сприяють підвищенню ефективності вивчення іноземних мов, що, своєю чергою, забезпечує краще засвоєння навчального матеріалу студентами. Особливу увагу варто приділити розвитку міжкультурної компетентності, що є ключовим аспектом підготовки фахівців, які працюватимуть у багатокультурному середовищі.

Актуальною є концепція професійно-орієнтованого викладання іноземних мов, яка передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності студентів та орієнтацію на їхні практичні потреби. Комплексний підхід до навчання іноземних мов має ґрунтуватися на поєднанні мовних, комунікативних та професійних компетентностей, інтегруючи розвиток особистісних якостей студентів, знання культури країни досліджуваної мови, а також спеціалізовані навички, що базуються на фахових та лінгвістичних знаннях [2].

З огляду на зростання ролі англійської мови у міжнародній комунікації, її значення у професійній діяльності педагогічних фахівців також збільшуватиметься. До основних напрямів професійного спілкування педагогів, які потребують знання англійської мови, належать:

- академічна та науково-дослідна діяльність (читання та аналіз англійськомовної педагогічної літератури, підготовка й публікація наукових статей у міжнародних виданнях, участь у міжнародних конференціях, симпозіумах, семінарах, тренінгах, співпраця з іноземними колегами);
- педагогічна практика та навчальна діяльність (викладання навчальних дисциплін англійською мовою, розробка англійськомовних методичних матеріалів та освітніх програм, організація інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning, CLIL);
- міжнародна освітня співпраця (участь у міжнародних освітніх програмах (Erasmus+, Fulbright, DAAD тощо), участь у міжнародній академічній мобільності для студентів і викладачів, участь у міжнародних педагогічних обмінах та стажуваннях;
- робота в мультикультурному освітньому середовищі (викладання навчальних курсів для студентів-іноземців, використання цифрових технологій для інтегрованого навчання студентів, організація літніх шкіл, мовних курсів, культурних заходів тощо).

Таким чином, володіння іноземними мовами стає не лише перевагою, а й необхідністю для педагогів, які прагнуть ефективно працювати в умовах міжнародної інтеграції та впроваджувати сучасні освітні технології.

Список використаних джерел

1. Дацьо О.Г., Буданова Л.Г., Ємельянова Є.С. (2024). Вивчення нових методик та технологій викладання іноземних мов, а також їх вплив на результативність навчання. *Вісник науки та освіти*. Серія Філологія, No 3(21), 119-129.
2. Литвинюк О., Фоміна Г. (2022). Роль англійської та німецької мов для українських науковців. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*, (XV), 91–94.
3. Сніговська О. (2014). Роль іноземної мови в контексті сучасних вимог до професійної підготовки фахівців із міжнародних відносин в умовах інтеграційних і глобалізаційних світових процесів.

https://www.researchgate.net/publication/380601119_ROL_INOZEMNOI_MOVI_V_KONTEKSTI_SU_CASNIH_VIMOG_DO_PROFESIJOI_PIDGOTOVKI_FAHIVCIV_IZ_MIZNARODNIH_VIDNOSI_N_V_UMOVAN_INTEGRACIJNIH_I_GLOBALIZACIJNIH_SVITOVIH_PROCESIV

Ткаченко Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСВІТНІ ТРЕНДИ 2025: ПІДХОДИ ТА НОВАЦІЇ

Освіта ХХІ століття перебуває у стані постійних змін, спричинених цифровою трансформацією, новими викликами ринку праці та необхідністю формування у студентів компетентностей, що відповідають сучасним вимогам. У 2024 році відбувся значний прогрес у застосуванні цифрових технологій та дистанційного навчання. Проте у 2025 році ці тенденції не лише розвиваються, а й кардинально змінюють підходи до організації освітнього процесу. Основними тенденціями стають персоналізація навчання, широке використання штучного інтелекту, інтеграція віртуальної реальності у навчальний процес, впровадження мікронавчання, а також зростання ролі soft skills та кросдисциплінарного підходу.

Якщо у 2024 році персоналізоване навчання було експериментальним форматом, доступним лише у передових освітніх закладах, то у 2025 році воно стає загальноприйнятим підходом. Штучний інтелект (AI) відіграє ключову роль у розробці індивідуальних траєкторій навчання, автоматизації оцінювання знань та адаптації навчального контенту до потреб конкретного студента. Основна увага приділятиметься відповідальному використанню штучного інтелекту, а також етиці його застосування [1].

Мікронавчання, що у 2024 році сприймалося як доповнення до традиційної освіти, у 2025 році перетворюється на основний формат здобуття знань. Впровадження мікрокваліфікацій (MicroCredentials) дозволить студентам отримувати визнані сертифікати, які стають альтернативою традиційним дипломам [3]. Університети вимушені адаптувати свої програми, пропонуючи модульне навчання з можливістю вибору індивідуальної освітньої траєкторії.

Попри те, що у 2024 році технології VR та AR активно використовувалися у медицині, інженерії та військовій освіті, їх застосування було обмежене високою вартістю [4]. У 2025 році віртуальні лабораторії та освітні метавсесвіти стають доступнішими, що сприяє масовому впровадженню VR в освітній процес. Це дозволить студентам проходити практичні заняття у симульованому середовищі, незалежно від фізичної локації.

Якщо у 2024 році аналітичні платформи Learning Analytics використовувалися переважно у провідних університетах, то у 2025 році вони дедалі стають обов'язковим інструментом в освітньому середовищі. Великі дані (Big Data) дозволяють прогнозувати успішність студентів, виявляти індивідуальні потреби та формувати ефективні стратегії навчання.

У 2024 році навички критичного мислення, комунікації, креативності та емоційного інтелекту розглядалися як додатковий елемент навчання. У 2025 році soft skills стають центральним компонентом освітніх програм. Впроваджуватиметься кросдисциплінарне навчання, що дозволить студентам здобувати компетентності, необхідні для роботи в умовах швидкозмінного ринку праці.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз трендів 2024 та 2025 років

Тренд	2024 рік	2025 рік
Персоналізоване навчання	Тестування адаптивних платформ	Масове впровадження AI для персоналізації навчання
Мікронавчання	Додатковий формат навчання	Визнана альтернатива традиційним дипломам
VR та AR у навчанні	Використання у вибіркових галузях	Масове впровадження у вищу освіту
Аналітика навчального процесу	Використання у провідних університетах	Обов'язковий компонент освітнього менеджменту
Soft skills та міждисциплінарність	Додаткові курси	Інтегрований елемент освітніх програм

Отже, в 2025 році освіта стає більш адаптивною, технологічною та персоналізованою. Основними факторами розвитку виступають автоматизація навчальних процесів, гнучкість освітніх

програм, впровадження віртуальних технологій та посилення міждисциплінарної підготовки. Поєднання найновіших технологій з посиленням акцентом на унікальні людські здібності не просто змінює методики навчання, а й дозволяє переосмислити, що означає бути освіченим у цифрову епоху. «Тримати руку на пульсі» інновацій є обов'язком справжнього професіонала своєї справи, оскільки вони є вкрай актуальними для сучасних викликів, дозволяють долати їх різними способами та визначають майбутнє освіти в цілому, а їх запровадження уможливить вирішення суперечності між традиційною системою та потребами в якісно новій освіті [2].

Список використаних джерел

1. Було - стало. 5 трендів освіти, що чекатимуть на нас у 2025 році. URL: <https://ed-era.com/blog/osvitni-trendy-2025/>
2. Ткаченко Наталія. Тренди освіти 2022: світовий контекст. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»). 2022. № 11 (16). С. 178-189. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-178-189](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-178-189)
3. Юрченко Олена. Більше III та «людських» навичок. Яким буде навчання у 2025 році? URL: <https://osvitoria.media/experience/bilshe-shi-ta-lyudskyh-navychok-yakym-bude-navchannya-u-2025-rotsi/>
4. Kukulska-Hulme, A., Wise, A.F., Coughlan, T., Biswas, G., Bossu, C., Burriss, S.K., Charitonos, K., Crossley, S.A., Enyedy, N., Ferguson, R., FitzGerald, E., Gaved, M., Herodotou, C., Hundley, M., McTamaney, C., Molvig, O., Pendergrass, E., Ramey, L., Sargent, J., Scanlon, E., Smith, B.E., & Whitelock, D. (2024). Innovating Pedagogy 2024: Open University Innovation Report 12. Milton Keynes: The Open University. URL: <https://www.open.ac.uk/blogs/innovating/>

Чайка Олена Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов та методики викладання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

АКТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗНАНЬ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ ПРО США)

Сучасні концепції навчання іноземної мови та інтеграція України у світовий освітній простір зумовлюють нове бачення основної мети вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти. Мова є не тільки джерелом комунікативної діяльності, формування і передачі думки, але й засобом формування професійних якостей. Тому провідною метою вивчення іноземної мови здобувачами вищої освіти різних галузей знань і спеціальностей стає іншомовна компетентність особистості, а бажаним результатом – використання іноземної мови як доступного засобу спілкування і збагачення досвіду професійної підготовки.

Включення в зміст навчання соціокультурних (країнознавчих) знань забезпечує засвоєння студентами реалій іншої національної культури, розширення їхнього загального кругозору, що сприяє також формуванню професійної компетентності. Можна відзначити, що розробка соціокультурного аспекту в навчанні англійської мови професійного спрямування в закладах вищої освіти є надзвичайно актуальною та важливою.

Особливості використання лінгвокраїнознавчих матеріалів можна розглянути на прикладі навчання англійської мови в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. Так, робоча навчальна програма з іноземної мови за професійним спрямуванням для здобувачів вищої освіти галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта передбачає ознайомлення майбутніх учителів із цілим колом понять та реалій, що містять національно-культурний компонент. До них можуть бути віднесені такі:

- 1) географічні назви, факти історії та культурного життя англomовних країн, імена національних історичних, політичних і культурних діячів, видатних науковців, письменників, спортсменів (так, при вивченні теми «Політичний устрій США» можна акцентувати увагу на назвах місцевостей, де відбувались значні історичні події,

- закладались основи державності, розробити завдання для самостійної роботи студентів по пошуку інформації про видатних державних діячів, авторів конституційних документів);
- 2) реалії суто національної культури: мова, звичаї, традиції народу, релігія, художня культура, свята, засоби масової інформації, історичні реалії, система освіти тощо;
 - 3) реалії, що мають інтернаціональний характер, але відрізняються при цьому національним наповненням: внесок цієї країни у світову культуру.

Наприклад, у процесі навчання іноземної мови можна використовувати соціокультурний матеріал про США з таких сфер:

1) освітньо-професійна сфера спілкування: матеріали ЗМІ/інтернету про систему освіти, розклад занять в університетах та коледжах, рекламні проспекти різних навчальних центрів (тема «Освіта в США»); працевлаштування (тема «Професія вчителя в США»);

2) соціально-культурна сфера спілкування: періодична преса, інтернет-новини; рекламні проспекти; програмки й афіші спектаклів, концертів, фестивалів (аудиторна та самостійна робота з теми «Видатні діячі історії та культури США»);

3) побутова сфера спілкування: повсякденне життя, його проблеми, дозвілля і відпочинок, родинні стосунки, стосунки з однолітками чи в колективі, світ захоплень, харчування, покупки, мода і сучасний світ, подорожі та екскурсії (тема «Сучасне життя в США»)

Специфіка перерахованих вище. матеріалів полягає в тому, що вони забезпечують майже справжню комунікацію: студенти ніби проживають усі події, грають визначені ролі, вирішують проблеми (купівлі, вибору освітнього центра і професії, заповнення анкет, складання планів на майбутнє тощо).

Варто відзначити велику роль сучасних засобів навчання, зокрема інтернет-ресурсів, у засвоєнні мовного та фахового матеріалу. Їх використання в освітньому процесі дозволяє розв'язати низку завдань, спрямованих на отримання нової автентичної інформації; покращення навичок читання за допомогою автентичних текстів з мережі; вдосконалення навичок аудіювання за допомогою систематичного прослуховування відеоматеріалів; постійне поповнення активного та пасивного словникового запасу лексику сучасної англійської мови; водночас, поєднання тексту, графіки, відеоматеріалів і звукових ефектів, анімації впливає на емоційну та пізнавальну сфери, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. Ось лише деякі з можливих ресурсів, що можуть бути використані при навчанні англійської мови майбутніх учителів:

1. Тема «Освіта в США»: <https://educationusa.state.gov> (поточний часопис США).
2. «Історія та сучасне життя в США»: <http://www.loc.gov> (бібліотека Конгресу США), <http://www.whitehouse.gov> (портал Білого дому).
3. Тема «Видатні діячі історії та культури США» <http://www.breakingnewsenglish.com>, <https://learningenglish.voanews.com> (фахові online ресурси).

Функціонально-цільове призначення таких матеріалів може бути різним. Цю інформацію можна використати для організації мовного спілкування на практичних заняттях (організація Інтерв'ю, опитувань про заклади освіти та мовні центри; імітація співбесіди під час прийому на роботу тощо) та самостійної позааудиторної роботи студентів (заповнення анкет для працевлаштування, складання карти мрій тощо).

Викладач використовує вищезазначений прагматичний матеріал для розвитку лінгвістичної здогадки, компаративних умінь, оцінних суджень; для підвищення мотивації пізнавальної активності здобувачів вищої освіти. Таким чином, у них формується лінгвокраїнознавча компетентність, тобто «цілісна система уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається» [1].

Спираючись на теоретичний аналіз наукових статей [2, 3], можна дійти висновку, що кінцевою метою засвоєння лінгвокраїнознавчого матеріалу є формування лінгвістичної та професійної компетентностей, що дозволяє здобувачам вищої освіти досягати повноцінної комунікації з носіями мови та застосовувати набуті знання в подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Гапонова А. Б., Возна М. О. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни : підручник. Вид. 2-е. Вінниця : Нова книга, 2018. 352 с.

2. Курінна Л. В. Теоретичний аналіз сутності терміна «Соціокультурна компетентність». *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. № 65. С. 49–55.

3. Потапенко Н. В. Роль соціокультурного аспекту у навчанні англійської мови. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Серія «Філологічні науки». 2020. № 47. С. 63–70.

Гоголь Наталія Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ОСВІТЯН УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ»

Система освіти сьогодні потребує модернізації з огляду на процес збереження національної ідентичності українців в умовах російсько-української війни. Осягнення національно-культурних цінностей засобами української мови та літератури сприятиме збереженню історичної пам'яті, національної автентичності, згуртовуватиме українську націю. Національну ідентичність розуміємо як результат процесу свідомо-підсвідомого ототожнення особистості з певною національною спільнотою, процесу самоутвердження її як носія відповідної культури, усвідомлення власної причетності до системи цінностей цієї спільноти (мови, етичних норм, культурної спадщини тощо).

З огляду на сучасні умови російсько-української війни дослідження шляхів інтенсифікації національної ідентичності студентської молоді засобами мовно-літературної освіти та освітян України є надзвичайно актуальним, оскільки маргінальні настрої та національна невизначеність можуть стати причиною анексії державних територій. Без сформованої національної ідентичності неможливе відстоювання територіальної цілісності України.

Нині перед педагогами постає важливе завдання розробки та втілення в освітнє середовище глибоко продуманих креативних підходів на основі новітніх методик і технологій з метою формування національної ідентичності молодих громадян, педагогів України. Освітнє середовище в якості ресурсу формування / збереження / інтенсифікації національної ідентичності відіграє важливу роль у процесах соціалізації не тільки юної особистості, а й педагогічних і науково-педагогічних працівників. Відтак комплексне дослідження національної ідентичності в умовах сучасної російсько-української війни дасть змогу переосмислити й узагальнити мовно-літературний та навчально-методичний доробок українських митців, учених з огляду на утвердження національної свідомості й патріотичних почуттів у представників студентської молоді й освітян України.

Проєктом «Інтенсифікація національної ідентичності студентської молоді та освітян України засобами мовно-літературної освіти», розробленим викладачами кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка, передбачено проведення ґрунтовного дослідження стану сформованості національної ідентичності у представників студентської молоді й педагогічних і науково-педагогічних працівників та вироблення концептуальних засад інтенсифікації національної ідентичності засобами мовно-літературної освіти.

Значущість проєкту полягає у відродженні національної свідомості в молодих громадян та освітян України як етноконсолідуючої ознаки українського суспільства, здатного протистояти збройній агресії росії. Збереження національної ідентичності в період російсько-української війни засобами промоції мови, літератури та культури дасть змогу згуртувати українську молодь та педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах глобалізації та прогресуючого мультикультуралізму. Проєкт буде зреалізовано через упровадження моделі вдосконалення національної ідентичності для студентської молоді, яка навчається в закладах фахової передвищої (ЗФПО) та вищої освіти (ЗВО), а також педагогічних і науково-педагогічних працівників.

В основу проєкту покладено норми Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»; положень Стратегії

популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596, щодо утвердження української мови на всій території України в усіх сферах суспільства; ідей Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527; концептуальні засади Нової української школи. Відповідно до принципів відкритої науки усі наукові, навчально-методичні праці членів проєктної групи будуть розміщені в репозитарії Глухівського НПУ ім. О.Довженка, у пошуковій системі вільного доступу, бібліографічних і наукометричних базах SCOPUS, WOS.

Актуальність потреби формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни доводить С. Бойко, яка наголошує на міждисциплінарності окресленої проблеми, на потребі створення спільного соціокультурного простору, заснованого на ціннісних домінантах національної ідентичності – мові, ментальності, світогляду, норм поведінки, соціокультурних цінностях [2]. Проблема взаємозалежності мови та національної ідентичності порушена в дослідженнях Л. Азарової, яка трактує мову як джерело духовного життя народу, визначальний чинник та головну ознаку ідентичності української нації [1]. Л. Донченко, урахувуючи філософський та культурологічний дискурс, окреслює зміст понять «національний характер» і «ментальність», досліджує проблему національної ідентичності у творах письменників 20-30-х років, простежує специфіку вираження ментальних спонукань, міфологем і архетипів народної культури як структуруючих чинників художніх творів [4]. Л. Удовиченко в науковій розвідці розкриває іманентні характеристики культурно-національної ідентичності, подає шляхи її формування на уроках літератури, окреслює психологічно-педагогічні умови, що сприяють оптимальній рецепції здобувачами освіти культурних і мовно-літературних цінностей [5]. Т. Видайчук визначено роль аналізу фактів історії української мови у формуванні національної ідентичності учнів на уроках української мови [3]. Т. Урись визначено вплив літературної освіти на формування національної свідомості та національної ідентичності особистості [6]. І. Шкільною розкрито проблему формування національно-культурної ідентичності старших підлітків в умовах пограниччя [7; 8]. Отже, на основі аналізу вітчизняних наукових праць учених, визначено національно-культурну ідентичність молодого покоління, яка виявляється у суб'єктивному переживанні власної належності до українського народу, нації, свідомому прийнятті його моральних цінностей.

Мета проєкту – упровадити в освітнє середовище студентської молоді та педагогічних і науково-педагогічних працівників модель інтенсифікації національної ідентичності засобами української мови, літератури й культури як домінантних чинників консолідації суспільства.

Завдання проєкту: з'ясувати рівень сформованості національної ідентичності в здобувачів освіти та освітян; розробити модель інтенсифікації національної ідентичності засобами мовно-літературної освіти; упровадити навчально-методичний комплекс для реалізації означеної моделі в процес формальної і неформальної освіти здобувачів освіти закладів фахової передвищої та вищої освіти; утілити засади неперервної освіти через курси підвищення кваліфікації для вчителів, викладачів з метою оволодіння методами і методиками інтенсифікації національної ідентичності для упровадження в освітнє середовище; популяризувати ідею інтенсифікації національної свідомості серед цільових груп, відповідальних за її культивування на місцевому та державному рівнях шляхом утілення госпдогвірної тематики з питань функціонування державної мови.

Основний методичний інструментарій у процесі реалізації проєкту зосереджено на аналізі, синтезі, порівнянні та узагальненні наукової та навчально-методичної літератури з тематики дослідження. Це дозволить визначити напрямки розвитку педагогічних ідей у досліджуваній галузі та сформулювати методологічні засади для дослідження. У ході дослідження передбачається використання теоретичних методів, зокрема: вивчення та аналіз наукової літератури, синтез, класифікація, систематизація, теоретичне моделювання й узагальнення результатів дослідження.

З метою забезпечення високої якості викладання, орієнтованого на формування національної ідентичності майбутнього вчителя-словесника буде удосконалено освітні програми та навчальні плани за ОС бакалавра та магістра спеціальності 014 Середня освіта, предметних спеціальностей 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) та 014.01 Середня освіта (Українська мова і

література. Англійська мова) шляхом уведення до курсів за вибором таких освітніх компонентів, як-от: «Актуальні проблеми сучасного мовознавства», «Золоті сторінки українського театру», «Виховання національної свідомості й патріотизму в майбутнього вчителя на прикладі життя і діяльності О. Довженка», «Українська народна музична творчість», «Психолінгвістика». Запровадження курсів за вибором у навчальному процесі сприятиме розробці дієвої стратегії популяризації освітніх програм кафедри та формуванню її корпоративного іміджу в умовах зростаючої конкуренції на ринку освітніх послуг.

Проведення низки запланованих науково-практичних конференцій, опублікування наукових статей, створення навчальних і навчально-методичних посібників, монографій та їх упровадження в освітньому процесі ЗЗСО, ЗФПО та ЗВО, закладів післядипломної педагогічної освіти, проведення курсів підвищення рівня володіння державною мовою педагогічними, науково-педагогічними працівниками за такими програмами: «Особливості використання нового українського правопису в освітньому документообігу», «Підготовка учнів-членів МАН до написання науково-дослідницької роботи мовно-літературного напрямку» дасть змогу досягнути роль української мови, літератури та культури як джерела духовного життя народу. Корисні результати: результати напрацювань учасників проєкту будуть мати практичне застосування в сучасному освітньому процесі ЗЗСО, ЗФПО та ЗВО, а також інститутів післядипломної педагогічної освіти; у роботі науковців, аспірантів, викладачів, студентів, учнів та пересічних громадян.

Отже, заплановані заходи наукового, навчально-методичного, науково-практичного та культурного-просвітницького спрямувань будуть орієнтовані на формування національної свідомості й патріотичних почуттів студентської молоді, педагогічних і науково-педагогічних працівників, що надзвичайно важливо в сучасних умовах російсько-української війни. Це дасть можливість долучити до національно-культурного контенту широкі верстви населення, відродити історичну пам'ять, пропагувати національні ідеали, виховувати національну гідність та патріотизм.

Список використаних джерел

1. Азарова Л. Мова як визначальний чинник ідентичності української нації. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки 2018. Вип. 292. С. 24–32. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/23362>
2. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. Український альманах. Випуск 30. С. 17–22. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/448/434>
3. Видайчук Т. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. Український педагогічний журнал. 2022. №2. С.48-63
4. Донченко Л. О. Художні моделі національної ідентичності: Монографія. Київ: КНТ, 2014. 220 с.
5. Удовиченко Л. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у новій українській школі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць №37(1), 2022. С.70-75.
6. Урись Т. Художня література як джерело формування національної ідентичності у культурній парадигмі розвитку особистості URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_5/29.pdf
7. Формування в учнів основної школи національно-культурної ідентичності в контексті сучасних полікультурних впливів : Посібник / [І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.Д. Федоренко, І.М. Шкільна, К.О. Журба]. Київ, 2019. 114 с.
8. Шкільна І. Формування національно-культурної ідентичності старших підлітків в умовах пограниччя. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2018. Вип. 22. С. 295–306. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2018_22_28

Клейменова Тетяна В'ячеславівна,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

МОТИВИ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ В. СТУСА

Ім'я Василя Стуса стало символом духовної незламності й свободи. Талант і трагічна доля митця, боротьба з тоталітарним режимом за національну незалежність України та відродження духовності й історичної пам'яті актуалізує інтерес до вивчення його поетичної творчості. Важливі маркери художнього світу поета – духовність, глибина почуття і думки, любов до людини і рідного краю, філософічність, поетика екзистенціалізму, риси стоїцизму й ін. Лірика В. Стуса відтворює духовний досвід автора, засвідчує еволюцію його свідомості.

Творчість митця досліджували Т. Гундорова, І. Дзюба, М. Жулинський, І. Зелененька, С. Кириченко, Г. Колодкевич, М. Павлишин, О. Пуніна, О. Рарицький, Л. Тарнашинська, М. Ткачук, Ю. Шерех, Г. Яструбецька й ін. Вчені приділили увагу поетиці лірики В. Стуса, її філософічності, специфіці розкриття окремих тем у творах, патріотичним мотивам, особливостям поетичного мислення митця, переосмисленню його творчості в наш час тощо. Однак інтимна лірика поета потребує, на нашу думку, детальнішого розгляду.

У ранніх творах В. Стуса, зокрема збірках «Круговерть» і «Зимові дерева», розміщено багато поезій про кохання. Як стверджує В. Макарчук, «ці поезії в основному традиційні за формою, та вони ваблять і обеззброюють особливою трепетною ніжністю, повагою до жінки» [3, с. 66].

У деяких поезіях В. Стуса про кохання природа і кохана є одним цілим, автор порівнює красу дівчини з природними явищами, вважає кохання святом, що триватиме вічно («Я знаю – ми будемо ще не раз бродити з тобою»). Але часом це почуття огорнуте журбою, як-от у поезії «Як тебе згадати, босоніжку», у якій розкрито мотиви втраченого кохання, розлуки й прагнення зберегти почуття.

Вагомою в художньому плані є інтимна лірика В. Стуса, створена в ув'язненні, де автор глибоко розкриває світ своїх переживань, почуття до рідних, коханої дружини, згадує миті спілкування з близькими, виявляючи доброту, людяність, щирість і вдячність – риси, які зберіг в умовах життєвих незгод, у неволі. Багато таких творів розміщено в збірку «Палімпсести».

Високу оцінку інтимним поезіям В. Стуса дав І. Драч, назвавши їх серед тюремних творів митця найдорожчими для себе і відмітивши «...його відчайдушне вміння знаходити для душі місце всюди – в найкарколомніших знущаннях, у найбезпросвітнішому мороці сучасності» [2]. Поділяємо думку О. Рарицького, що «у зрілому віці в інтимній ліриці переважають мотиви суму, зневіри, розлуки» [4, с. 61].

У поезії «Церква святої Ірини» актуалізується мотив переживання за рідних; поет із болем у душі згадує свою сім'ю, уявляє її горе й страждання:

*Жінку лишив на наругу,
маму лишив на біду.
Рідна сестра, як зигзиця,
б'ється об мури грудьми* [5, с. 21].

Ремінісценція зі «Слова о полку Ігоревім» – порівняння сестри із зозулею (зигзицею) – сприяла поетизації жіночого чекання і сподівання на зустріч. Із жіночою вірністю і любов'ю у творі контрастують тюремні реалії.

В. Стус в умовах таборів, незважаючи на розлуку, зберіг почуття до своєї дружини Валентини Попелюх. Її любов стала для нього єдиним опертям у світі. За спостереженням О. Рарицького, дружину в «...невільничій ліриці В Стус оспівував як втілення кристальної цноти, людської порядності і подружньої вірності. Дружина у Стуса стає в ряд тих жінок-страдниць, які, жертвуючи собою, віддавали себе повністю на алтар тій справі, якою жили їхні чоловіки» [4, с. 112].

Зокрема, у поезії «У порожній кімнаті», поет змалював психологічний портрет вірної дружини, яка чекає свого чоловіка, розкрив її страждання через вимушену розлуку:

*У порожній кімнаті біла, наче стіна,
притомившись чекати, спить самотня жона.*

*Геть зробилась недужа –
вісімнадцятий день
ані звістки від мужа,
ані-ані тельня... [5, с. 421].*

Урочисто-піднесена лексема «муж» розкриває глибоку повагу і любов жінки до свого чоловіка, окреслює атмосферу духовної близькості. Силою своєї любові дружина допомагає вистояти ліричному герою у важких випробуваннях. У поезії актуалізовано мотиви чекання й страждання жінки через поневіряння чоловіка, звеличено її вірність, саможертвність і любов.

У творі *«Ти десь живеш на призабутім березі»* поет засвідчує, що, незважаючи на життєві незгоди, розлуку, його почуття до дружини є вічним:

*Ти є в мені. І так пробудеш вічно,
Моя свічо пекельна. У біді
Вже напівмертвий, я в тобі єдиний
собі вертаю певність, що живий,
і жив, і житиму... [5, с. 429].*

Часто у віршах часів ув'язнення В. Стус згадує про сина Дмитра, якого не міг виховувати, але не втрачав зв'язок, писав йому листи. Тугою за сином пройнята поезія *«Наснилося, з розлуки наверзлося»*, де простежуємо мотив психологічного надламу ув'язненої особистості, причиною якого стала насильницька розлука з рідними й Батьківщиною. Пейзажні деталі («повсталі, тверді хвили», «тверда труна неба») гармонують із почуттями й переживаннями ліричного героя, задають емоційний тон твору, відтворюють стан відчаю ліричного героя. Порівнянням «і син біжить, як горлом кров біжить» автор передає крайню межу відчуття душевного болю через розлуку із найріднішою людиною.

В. Стус усвідомлював страждання своєї матері, відчував провину. У поезії *«Матері»*, не включеній автором до поетичних збірок, він із ніжністю і любов'ю звертається до неї («мамо», «лебідко рідна», «рідненька»), описує її яскравими тропами («Ти ж, як гіллячка, хижим вітром зламана, / Ти, як одна нездержана сльоза», «сива з самоти» й ін.), що створюють образ змученої чеканням, згорьованої самотньої жінки, у якої син просить вибачення за пережиті страждання:

*Ти вся – прощання.
Зустріч і прощання.
Сухенька туга, сива з самоти.
Я дуже завинив перед тобою, мамо,
І ти – прости мене.
А краще – не прости [6].*

Інтимні ноти містять і твори В. Стуса, присвячені друзям, зокрема художниці Аллі Горській, яку поет дуже цінував («Ярій, душе! Ярій, а не ридай...», «Сьогодні – ти. А завтра – я», «Була ти так далеко!», «Самого спогаду на дні», «Віддай мені своєї смерті частку», «Од переляку глек зайшовся гудом»). Убивство А. Горської в 1970 р. глибоко вразило В. Стуса, який був ще тоді на волі. Він звинуватив у цьому вбивстві владу. У поезії *«Віддай мені своєї смерті частку»* ліричний герой готовий віддати часточку свого життя й забрати в померлої «частку» смерті, щоб позбутися самотності й страждань через втрату близької людини:

*Віддай мені своєї смерті частку,
візьми од мене часточку життя,
і вдвох уникнем самоти, як пастки,
і не потрібне буде вороття
у проминуле, що майбутнім стало... [1, с. 469].*

Отже, провідними мотивами інтимної лірики І. Стуса є мотиви першого кохання; любові до дружини, матері, сина; туги за родинним затишком, переживання за долю родини; жіночого чекання й страждання, вірності, вічності любові, болю через смерть близької людини й ін. Розкриттю цих мотивів сприяє розмаїття художніх засобів й образ ліричного героя, який віддзеркалює духовний світ поета.

Список використаних джерел

1. Алла Горська. Душа українського шістдесятництва / Упор. Людмила Огнева. К.: Смолоскип, 2015. 712 с.
2. Драч І. «Я єсмь, Вітчизно, як і ти, – єси на всевіки і віки». *Зоря Полтавщини*. URL : <http://zorya.poltava.ua/ja-iesm-vitchizno-jak-i-ti-iesi-na-vsewiki-i-viki/> (дата звернення – 12.03.2025).
3. Макарчук В. «Від юних літ до юного змушніння». *Слово і час*. 1992. № 8. С. 64–69.
4. Рарицький О. А. Поезія героїчного чину. Василь Стус: еволюція художнього мислення. Хмельницький : Просвіта, 2000. 140 с.
5. Стус В. Зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Д. Стус (голова) та ін. К.: Факт, 2009. Т. 5: Палімпсести (Найповніший незавершений корпус). 768 с.
6. Стус В. Матері. URL : <https://virshi.com.ua/vasyl-stus-materi/> (дата звернення – 12.03.2025).

Медвідь Наталія Сергіївна,

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КОНЦЕПТ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Загальновідомо, що в мові відображаються набутки попередніх культур або етапи розвитку тієї чи іншої культури, категорії уявлення етносу про довкілля. Мова постає формою вираження змісту думки й універсальною формою концептуалізації світу та раціоналізації людського досвіду.

З'єднувальною ланкою у взаємозв'язках мови з позалінгвальною дійсністю постає *концепт* як складник концептуальної картини світу. У наукових працях багатьох дослідників, які ґрунтуються на засадничому положенні когнітивної лінгвістики – мова невіддільна від пізнання, розкривається сутність концепту, його структура і типологія, проблеми категоризації, співвідношення концептуальної і мовної картин світу, етапи і прийоми концептуального аналізу тощо.

Лише мова відкриває доступ до всіх концептів, вербалізуючи їх за допомогою слів, словосполучень, фразеологізмів, речень, текстів та цілих творів. Людина оперує словниковим запасом не на рівні окремих значень, а на рівні смислів, тобто концептів і їхніх ознак. Однак мовні засоби передають лише частину концепту, що підтверджується існуванням синонімів, різноманітних дефініцій, визначень і текстових описів одного й того ж поняття.

Представники лінгвокогнітивного напрямку (І. Голубовська, О. Селіванова, Л. Лисиченко та ін.) розглядають концепт як ментальну одиницю оперативної свідомості, як глобальну мисленнєву одиницю, що представляє предмет реального чи ідеального світу та вербально зберігається у пам'яті носіїв мови.

Представники лінгвокультурологічного підходу (В. Кононенко, В. Ужченко, Д. Ужченко та ін.) інтерпретують концепт як певну сполучну ланку між людиною і культурою; як багатомірне смислове утворення, в якому виділяються ціннісна, образна й поняттєва сторони; як лексему, значення якої є змістом національної мовної свідомості; як ментальну одиницю й елемент пізнання. Саме людське пізнання і з'єднує культуру з мовою. Воно відповідає за вибір мовних засобів. Концепт – спеціальна одиниця, яка поєднує культуру, пізнання і мову, оскільки саме концепт належить пізнанню, детермінується культурою і визначається у мові.

Усі підходи сходяться на тому, що культура і мова тісно взаємопов'язані, проте відрізняються у поглядах на роль мови у формуванні концепту. Об'єкти навколишнього світу набувають культурного значення лише тоді, коли етномовне мислення структурує уявлення про них у формі концептів – справжніх «квантів» знання.

У дослідженні концепту вагомим значення набуває культурологічний аспект, коли вся культура розуміється як сукупність концептів і відношень між ними. Концепт – це основна одиниця культури в ментальному світі людини. Концепт не безпосередньо виникає зі значення слова, а є результатом зіткнення значення слова з народним досвідом, тобто концепти є посередниками між словом і дійсністю.

Незважаючи на те, що термін «концепт» широко використовується в сучасній лінгвістичній науці, він до цього часу не має певного визначеного тлумачення. Згідно з різними дефініціями,

концепт – це «ментальна сутність, оперативна змістова одиниця інформаційної структури свідомості, картини світу в цілому. Формується у свідомості людини з безпосередньо чуттєвого досвіду, операцій з об'єктами, а також мисленнєво-мовленнєвої діяльності, має втілення в мові й віддзеркалює національно-культурні уявлення про світ людини, груп людей, етносу в цілому» (Ф. Бацевич) [5, с. 285]; одиниця мислення, яка виступає цілісним, нерозчленованим відображенням факту дійсності – найменша одиниця мисленнєвого процесу (Ж. Краснобаєва-Чорна) [3, с. 72]; комплекс культурно детермінованих уявлень про предмет, певне культурно зумовлене ментальне утворення (І. Голубовська) [1, с. 12].

Як помітно з наведених вище дефініцій, найбільш чітко в концепті виділяються атрибути знання, мислення, оцінки культури і психіки, які використовуються як основа в тому чи іншому визначенні.

О. Селіванова вважає, що концепт є фрагментом знання, досвідом особистості з мовною та позамовною інформацією. Він є ментальним прообразом, ідеєю поняття та самим поняттям. Для нього характерна двоїста сутність: психічна та мовна. Він є ідеальним образом, який уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ та володіє іменем у мові. О. Селіванова характеризує концепт як «інформаційну когнітивну структуру свідомості, певним чином організовану та вбудовану до колективної чи індивідуальної концептосистеми» [4, с. 318].

В. Жайворонок пов'язує концепт з мовною проєкцією: «мовна одиниця функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово-концепт – вмістилище узагальненого культурного смислу (сенсу), що дає підстави uważати мовну одиницю культурним концептом» [2, с. 10].

У науковій літературі знаходимо багато дефініцій концепту. Основною ознакою, що поєднує всі визначення цього поняття є те, що концепт є складовою культури, і завдяки дослідженню концептів можна досягнути культуру народів.

Отже, концепт – це багатовимірне ментальне утворення, яке включає образний, поняттєвий, символічний та дискурсивний компоненти. Його структура є складною, а зміст можна лише частково розкрити через мовні засоби репрезентації. Усі мовні одиниці разом формують лише загальне уявлення про концепт у свідомості носіїв певної мови.

Список використаних джерел

1. Голубовська І. О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу. *Мовознавство*. 2002. № 4. С. 12–16.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе концепт. *Українська мова*. 2006. № 3. С. 67–79.
4. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
5. Українська мова : енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.

Кабиш Марина Юрївна,

*доктор педагогічних наук, старший викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Підготовка майбутніх учителів-філологів у закладах вищої освіти є складним процесом, що потребує інноваційних підходів. Одним із таких є інтегративний підхід, який набув популярності завдяки своїй ефективності у поєднанні різних освітніх компонентів. Він сприяє міждисциплінарному навчанню, допомагає майбутнім учителям не лише отримати знання з філології, а й розвинути критичне мислення, міжкультурну комунікацію та адаптивність, що є важливим у сучасному освітньому контексті України.

Інтегративний підхід базується на взаємозв'язку різних дисциплін, створюючи цілісний освітній досвід. Філологія поєднує мовознавство, літературознавство, історію, культурологію та комунікацію, що робить її особливо придатною для інтегративного навчання. Вчителі-філологи, підготовлені за цією методикою, здатні комплексно викладати матеріал, аналізувати тексти в ширшому контексті та встановлювати міждисциплінарні зв'язки [2].

В Україні традиційно філологічна освіта була розділена на окремі дисципліни. Інтегративний підхід натомість передбачає створення єдиних навчальних модулів, що охоплюють декілька аспектів одразу. Наприклад, курс із європейської літератури XIX століття може включати історичний контекст, мовні особливості та культурні впливи, що сприяє більш глибокому розумінню матеріалу.

Для оцінки впливу інтегративного навчання було проведено дослідження у закладах вищої освіти України. У ньому взяли участь 120 студентів і 15 викладачів, а аналіз включав академічну успішність, зворотний зв'язок студентів та оцінки викладачів. Основними критеріями оцінювання стали:

1. Здатність встановлювати зв'язки між дисциплінами.
2. Рівень критичного мислення.
3. Активність у дискусіях.
4. Зацікавленість у навчанні [4; 7].

Результати показали, що здобувачі освіти, які навчалися за інтегративними програмами, виявили вищий рівень аналітичних здібностей. Наприклад, 87% студентів змогли пов'язувати різні дисципліни, тоді як у традиційних програмах цей показник становив лише 55%. Також вони активніше брали участь у дискусіях та краще розуміли культурний і соціальний контекст мови та літератури.

Викладачі відзначили, що такі студенти потребують менше стимулів для самостійного аналізу та краще адаптуються до дослідницької роботи. Це важлива навичка для вчителів-філологів, адже вони мають постійно оновлювати знання та інтегрувати нові педагогічні підходи.

Попри переваги, інтегративний підхід потребує ретельної підготовки. Викладачам необхідно володіти знаннями з різних дисциплін та бути готовими до гнучкого викладання. Основними викликами є:

- 1) необхідність додаткових ресурсів – інтеграція різних дисциплін потребує навчальних матеріалів та цифрових технологій;
- 2) підготовка викладачів – не всі фахівці мають досвід міждисциплінарного викладання;
- 3) інституційна підтримка – необхідні організаційні зміни для впровадження нових методик у навчальний процес [5].

Важливим аспектом сучасної освіти є інтерактивні технології, які допомагають зробити навчальний процес більш ефективним. Вони дозволяють створити динамічне освітнє середовище, у якому студенти є активними учасниками навчання. До основних інструментів належать:

- цифрові мовні лабораторії;
- онлайн-дискусійні платформи;
- інтерактивні дошки та мультимедійні ресурси;
- віртуальні симуляції [3; 6; 8].

Ці технології сприяють поглибленню взаємодії зі змістом, активізують процес засвоєння мови та розвивають культурний діалог. Наприклад, онлайн-форуми дозволяють здобувачам освіти аналізувати літературні тексти та обмінюватися своїми інтерпретаціями, що розвиває критичне мислення та комунікативні навички.

Інтерактивні методи навчання сприяють розвитку чотирьох основних мовних навичок:

1. Говоріння – інтерактивні платформи стимулюють студентів до активного використання мови.
2. Аудіювання – мультимедійні матеріали дозволяють слухати автентичні мовні зразки.
3. Читання – цифрові бібліотеки надають доступ до широкого спектру текстів.
4. Письмо – онлайн-завдання допомагають удосконалювати навички створення текстів.

Використання цифрових технологій робить процес навчання більш гнучким, дозволяючи студентам засвоювати матеріал у зручному темпі. Вони також сприяють інтерактивному навчанню,

що особливо важливо для філології, де потрібно не лише отримувати знання, а й уміти їх застосовувати у спілкуванні.

Інтегративний підхід та використання інтерактивних технологій значно покращують підготовку майбутніх учителів-філологів. Вони розвивають аналітичне мислення, здатність працювати з міждисциплінарними зв'язками та навички комунікації, що є критично важливими для сучасного педагога [1].

Дослідження підтвердили ефективність цих методів, адже студенти, які навчалися за інтегративними програмами, виявили вищий рівень критичного мислення та мотивації до навчання. Використання інтерактивних технологій допомагає зробити навчальний процес більш гнучким і практико-орієнтованим, що відповідає сучасним освітнім тенденціям.

Таким чином, інтегративний підхід та інноваційні технології є ключовими інструментами у підготовці конкурентоспроможних учителів-філологів, здатних ефективно викладати мову та літературу в нових освітніх реаліях.

Список використаних джерел

1. Арістова Н. О. Формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей: інтерактивні форми організації і методи навчання. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2021. № 6 (11). С. 6–12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i6-001
2. Лавніков О. А., Лесик А. С. Інтегративний підхід у системі вищої освіти: поняття і особливості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (19). С. 195–199. DOI: 10.32342/2522-4115-2020-1-19-23
3. Мельниченко С. Г. Електронні ресурси та онлайн-освіта як інструменти розвитку науково-педагогічної компетентності викладачів. *Забезпечення якості вищої освіти: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали VII Всеукраїнської науково-методичної конференції* (м. Одеса, 6–7 березня 2024 р.). Одеса, 2018. С. 184–185.
4. Опитування щодо якості освіти 2024. URL: <https://nuwm.edu.ua/university/ads/opytuvannia-shchodo-iakosti-osvity> (дата звернення: 06.11.2024).
5. Підгорна Т. В., Твердохліб І. А. Особливості підготовки майбутніх учителів до впровадження інтегративного підходу в освітній процес. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 3. С. 132–143. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-132-143>
6. Пристай Г. В. Особливості формування творчого писемного мовлення майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 77 (2). С. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-2.19>
7. Результати опитування учасників освітнього процесу щодо ОНП «Філологія». URL: <https://fuf.udu.edu.ua/opytuvannia> (дата звернення: 05.11.2024).
8. Танська В., Майданюк І., Овчаренко О., Денисенко А., Стрілецька Н. STEM, як інноваційна стратегія інтегрованої освіти: світовий досвід та перспективи. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 10 (44). С. 596–609. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43))

РОЗДІЛ 5 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Бірюк Людмила Яківна,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки і психології
початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРИНЦИПИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: майбутній учитель початкової освіти, тайм-менеджмент, самоменеджмент, самоорганізаційна компетентність, принципи тайм-менеджменту.

Постановка проблеми. Сучасне соціальне замовлення, визначене документами державного значення, активізує проблему підвищення якості освіти, що й визначає характер підготовки майбутніх вчителів, передовсім за рахунок кардинальних змін у системі професійної підготовки вищої освіти. Сьогодні ринок праці потребує конкурентоспроможних фахівців, здатних викладати

кілька навчальних предметів, володіти багатьма мовами. Динамічному, мобільному суспільству потрібний професійно компетентний викладач, здатний до швидкої психолого-педагогічної перебудови, нестандартних дій, творчого підходу до розв'язання назрілих професійних проблем, гнучкої адаптації до змін освітніх послуг. Відтак, особливого значення набуває підготовка професійно компетентного педагога і зростає потреба у цілеспрямованому формуванні саморганізаційної компетентності, яка є інтегративною за своєю сутністю, а значить – надзвичайно важливою, професійно необхідною, ключовою.

Саме від сформованості умінь вчитися протягом всього життя, здатності самовдосконалюватися, умінь і досвіду планувати й реалізовувати своє професійне й соціальне життя прямо пропорційно залежать успіхи здобувачів освіти у їхньому саморозвитку й самореалізації. А це, в свою чергу, визначає якість суспільної й професійної діяльності дорослої людини, і назагал – якість життя в державі.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема формування наскрізних умінь, до яких відноситься й самоменеджмент або самоорганізаційна компетентність в останні роки освітньої діяльності в нашій країні надзвичайно загострилася. Самоорганізованості й самонавчання потребували події, пов'язані з коронавірусною інфекцією, а також з трирічною війною у нашій країні.

Мета публікації: з'ясувати сутність терміну «тайм-менеджмент» та актуалізувати формування самоорганізаційної компетентності у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Тайм-менеджмент сьогодні – це не просто модний вираз. Тема про необхідність його формування у сучасної людини активно обговорюється як професіоналами, так і пересічними громадянами. Життя все пришвидшує свій темпоритм, і щоб все встигати, бути освіченою, ерудованою і сучасною людиною в багатьох сферах життя, потрібно вміти самоорганізовуватися. Вважаємо, що на часі навчати цьому і здобувачів освіти. Не всі знають, що керувати часом – це наука.

Тайм-менеджмент - це розділ науки і практики, присвячений вивченню проблем і методів оптимізації часових затрат в різноманітних сферах діяльності, тобто це технологія, що дозволяє використовувати час людини відповідно до його цілей і цінностей.

Тайм-менеджмент – це ціла система організації часу, зокрема і власного. Ця технологія влаштує всіх, у кого є час, а особливо вона знадобиться тим, у кого його не вистачає. Тайм-менеджмент дозволяє навчитися не тільки накреслювати цілі, а й досягати їх, правильно й раціонально керувати робочим і особистим часом. На жаль, не всі при цьому досягають результатів, бо часто діють безсистемно. Для успішного використання часу кожному здобувачеві освіти необхідно спочатку виробити звичку планування часу, а також правильного його використання.

Для початку, пропонуємо уявити собі, що час – це не просто одиниця його виміру. Це товар, який ви можете обміняти на кошти, освіту, задоволення, здоров'я й інші ресурси. Для цього достатньо визначити, що є первинним на даний момент. Це вміє робити меншість, в результаті неправильно використовується час, потім люди шкодують, що не досягли життєвого успіху.

Подібне відчуття знайоме людині з давніх часів. Тайм-менеджмент – далеко не єдина спроба навчитися правильно планувати власний час. Однією з перших цією проблемою зацікавилася людина, чий портрет зайняв достойне місце на столі доларової купюри – Бенджамін Франклін. Саме його система розподілу цілей і задач стала основою для розвитку сучасного тайм-менеджменту. Методика формування саморганізаційної компетентності майбутнього педагога будується на принципах, поданих нижче.

Принципи - це фундаментальні істини, що слугують підвалинами поведінки, яка приводить вас до того, чого ви бажаєте від життя. Раз у раз звертаючись до них у подібних ситуаціях, ви досягнете своєї мети.

Щодня нас оточує хуртовина подій, які вимагають від нас певної реакції. Не маючи принципів, ми мусили б на кожну ситуацію реагувати окремо, ніби стикнулися з таким уперше. Але якщо поділити ситуації на певні типи і відпрацювати принципи реагування на них, ми зможемо швидше і краще приймати рішення, а отже, жити кращим життям. Мати гарні принципи – це все одно що

мати збірку рецептів успіху. Всі успішні люди діють згідно з принципами, завдяки яким і стають успішними. Але сфери, в яких вони успішні різні тож і принципи відрізняються.

Принципів життєдіяльності ми доходимо різними шляхами: іноді ми отримуємо їх завдяки власному досвіду й роздумам. Іноді – беремо їх від інших (батьків, з літератури, від колег). Немає нічого поганого у тому, щоб запозичувати принципи, але якщо брати принципи бездумно, виникає ризик почати діяти проти власної мети і власної натури.

Урахування життєвих принципів є дуже важливим, бо вони впливатимуть на всі аспекти вашого життя багато разів на день. Принципи, які ви обрали, можуть бути будь-які, але мусять бути щирі – тобто відбивати ваш справжній характер і ваші життєві цінності. Найгірше бути фальшивим, бо фальшиві люди втрачають довіру до себе і повагу до інших. Отож, потрібно визначити свої принципи, а далі діяти згідно з ними.

Життєві принципи – це всеохопні принципи, які діють під час вашої життєдіяльності, у світі природи, у стосунках, у бізнесі, у політиці. Добрі принципи – це ефективний спосіб давати раду реальності. Щоб її виокремити й пізнати, потрібно все ретельно обдумувати, обмірковувати. **Тому головна порада: постійно думайте за себе, щоб вирішити: 1)чого хочете; 2)що істинне; 3)що треба робити у світлі другого.**

Час – ніби ріка, яка несе нас уперед, до зустрічей з реальністю, у якій потрібно приймати рішення. Ми не можемо стишити свій рух за течією цієї ріки і не можемо уникнути цих зустрічей. Подорослішавши, ми починаємо приймати власні рішення. Ми вирішуємо, куди прямуємо (*які наші цілі*) і що пливе на наш шлях. Якщо ви хочете бути вчителем, то вступаєте до педагогічного університету; якщо хочете мати сім'ю – шукаєте чоловіка / дружину. Рухаючись до цілей, ми стикаємося з проблемами, робимо помилки, боремося зі своїми особистими слабкостями. Ми пізнаємо себе і реальність, приймаємо нові рішення. Протягом життя ми приймаємо мільйони і мільйони рішень, які є, власне ставками – великими і малими. Ми всі народжуємося з різними розумовими здібностями, але без навичок прийняття рішень. Такі навички ми засвоюємо в ході зустрічей з реальністю. І надзвичайно важливо усвідомити себе в цьому житті та основні принципи своєї життєдіяльності.

1 ЖП: Прийміть реальність і дайте їй раду. Найважливішим є усвідомлення реальності, в якій перебуваєте, та розпочати діяти. Також важливе ваше ставлення до цього процесу. Декому доже зручно сприймати своє життя як гру, де кожна проблема – це ніби головоломка, яку потрібно розв'язати. Коли людина грає, то налаштовується на те, щоб виграти. При цьому відчуває силу-силенну різноманітних емоцій, які іноді допомагають, а іноді заважають. Дехто сприймає життя як справжній бій і налаштовується завжди на перемогу. Вивчати, як працює реальність, уявляти речі, які я хочу створити, події, які я хочу пережити, а потім створювати - це все неймовірно захоплює.

2 ЖП : Будьте гіперреалістом. Потрібно обов'язково вірити у втілення цілей, мрій і бажань. Саме гонитва за мрією надає життю смаку. Гіперреалістичні погляди допоможуть вам мудро обирати мрії, а потім їх утілювати. Дослідники стверджують, що майже завжди є слушною формула: мрії + реальність + цілеспрямованість = успішне життя.

Що таке успішне життя? Ми всі маємо глибинні потреби, тож кожен сам вирішує, що для нього ціль і успіх. Можна мріяти заволодіти всесвітом, хотіти лежати на дивані чи подорожувати. Кожен сам вирішує, що цінувати найбільше, й обирає шлях, яким іти. Перед вами шкала, що у спрощеному вигляді показує вибір, про який вам потрібно думати: насолоджуватися життям

←-----> лишити свій слід у житті.

Головне питання не в тому, скільки вкласти в напрямок, а в тому, наскільки тяжко потрібно працювати, щоб отримати якнайкращий результат. Згодом ви зрозумієте, що ці дві мети можна вважати однією, вони можуть підкріплювати одна одну. Найголовніше: працювати потрібно ефективно, бо саме ефективність роботи в сотні разів підвищує вашу результативність.

3 ЖП: Правда – або, кажучи точніше, чітке розуміння реальності – це необхідний базис будь-якого результату.

4 ЖП: Будьте радикально неупереджені, щирі і радикально відкриті. Ніхто не народжується зі знаннями істини: ми самі вирішуємо, що для нас є істинним, або віримо іншим і йдемо за ними. Радикальна неупередженість і радикальна відкритість безцінні для швидкого навчання і ефективних

змін. Навчання, набуття здатностей – це продукт зворотного зв'язку в реальному часі, коли ми приймаємо рішення, бачимо результат і, як наслідок, покращуємо своє розуміння реальності. Хай страх перед чужою думкою не стає вам на перепоні. Ви повинні мати свою волю робити речі в унікальний спосіб, який вважаєте найкращим, і неупереджено осмислювати зворотний зв'язок, який за такого підходу неминучий. Навчитися радикальності – це як опанувати мистецтво говорити на публіку: спочатку ніяково, але що більше ти практикуєшся, то більшої упевненості набуваєш. Такий підхід не лише дає свободу бути самим собою, а й допомагає розуміти інших, а їм – зрозуміти вас. Радикальна чесність і відкритість значно покращує уміння приймати відповідальні рішення і правдиво оцінювати стосунки з людьми. Тут потрібна практика і готовність змінити звички – приблизно півтора року на перебудову й звикання.

5 ЖП: Спостерігайте за природою, щоб зрозуміти, як налаштована реальність. Усі закони реальності дані нам природою. Їх розуміння дало нам змогу прискорити власну еволюцію і досягти своїх цілей. Потрібно спостерігати, читати, розмовляти із фахівцями. Найвизначніша риса людини – наша унікальна здатність дивитися на реальність із вищого рівня і синтезувати її розуміння. Пам'ятаємо, що інші біологічні види підвладні інстинктам, і лише людина здатна піднятися над собою й усвідомити себе в обставинах, часі і просторі (у людини значно розвинений неокортекс). Для цього потрібно застосовувати життєві принципи «погляд згори вниз» – розглядати закон, який керує всім у бажаній сфері; а також принцип «погляд знизу вгору» – вивчити кожен конкретний випадок та вивчати закони й коди, істинні саме цього випадку. Не тримайтеся за свої погляди на те, якими речі повинні бути, бо не збагнете, якими вони є насправді! Природа все оптимізує для цілого, а не для окремого індивіда, але люди судять про добро та зло на основі того, як події впливають особисто на них.

Щоб вважатися «добром», явище повинно існувати в гармонії із законами реальності й сприяти еволюції цілого. Саме такий підхід дає найвищу винагороду.

Пам'ятайте! Реальність карає людей, види, явища, які не працюють як слід і відхиляються від курсу еволюції. Еволюція – це універсальна і найбільша сила у світі: вона є постійною і рухає все.

Здається, що все з часом гине чи зникає, але правда в тому, що все просто повертається в іншій формі. Енергію знищити неможливо – тільки переформатувати. Тож одна й та сама матерія раз у раз розпадається і сходиться у нових формах. Еволюція – сила, яка керує цим процесом. Еволюція – це добро, оскільки процес адаптації головно покращує речі. Все – продукти, організації, людські здібності – з часом еволюціонує подібним чином. Це просто процес, завдяки якому речі адаптуються й покращуються – або вмирають. Еволюцію можна зобразити двома способами: верх або вниз.

Отже, очевидно, що досконалості не існує; вона – мета, яка підживлює процес пристосування. Організми, організації, окремі люди завжди вкрай недосконалі, але здатні до еволюції. Тож краще не ховати своїх помилок, прикидаючись досконалими, а шукати свої недосконалості і давати їм раду. Ви або вивчаєте корисний урок на основі своїх помилок, ідете уперед краще оснащеними і досягаєте успіху – або не вчитеся, не удосконалюєтеся і зазнаєте поразки. *Прислів'я стверджує: еволюційну або помри!* Сутність людського буття має підпорядковуватися такому: робити помилки, робити висновки, вчитися і розвиватися достатньо швидко. А також вчасно сприйняти наступний принцип як правило життя:

6 ЖП: Еволюція – найбільше життєве досягнення і найбільша винагорода. Це зрозуміло на рівні інстинктів, і саме тому ми постійно це відчуваємо й інстинктивно бажаємо все робити краще: створюємо кращі прилади, машини, пристрої, кращі технології, які нам допомагають у цьому. «Людство» – це лише результат еволюції ДНК у нову форму близько 200 тисяч років тому, і ми знаємо також, що людство або вимре, або еволюціонує у якусь вищу форму. Тому потрібно пам'ятати, *що стимули окремого індивіда мають відповідати цілям групи.*

Реальність оптимізує процеси для цілого – не для окремого тебе. Сприяйте розвитку цілого і напевне отримаєте винагороду. Природний добір призводить до того, що залишаються і передаються кращі якості (кращі гени, краща здатність виховувати інших, кращі продукти, кращі технології). Як результат – безперервний цикл покращення для цілого. *Робитися кращим, пристосовуватися через спроби й помилки є безцінним!* Процес спроб і помилок у рамках

природного добору дозволяє розвитку відбуватися без жодного контролю. Навчаємося ми теж схожим чином. Є принаймні три види навчання, які сприяють еволюції: свідоме навчання на основі запам'ятовування (накопичення інформації, засвоєної на свідомому рівні з метою пізнішого її використання); підсвідоме навчання (знання, яке ми набуваємо в процесі оволодіння досвідом, але не усвідомлюємо його, хоча воно впливає на наші рішення); «навчання», яке взагалі не торкається мислення, - зміни у ДНК, які керують пристосуванням виду.

Ваша цінність залежатиме від вашого погляду на речі. Ваш життєвий шлях залежатиме від поглядів і зв'язків із сім'єю, країною, людством, з цілою екосистемою, з усім. Вам потрібно буде вирішити, наскільки вище за свої власні інтереси ви ставите інтереси інших і про яких саме інших йдеться. Справа у тім, що вам постійно траплятимуться ситуації, у яких доведеться робити відповідний вибір.

Потрібно із захватом приймати реальність і дивитися на себе очима природи – у подальшому це матиме дуже велике значення. *Кожен має усвідомити інстинктивну і інтелектуальну мету – еволюціонувати самому і робити у загальну еволюцію свій крихітний внесок, поки я тут і є тим, чим я є. Водночас, людину мають мотивувати такі речі: ВАША РОБОТА І СТОСУНКИ З ЛЮДЬМИ.*

7 ЖП: Розумійте практичні уроки природи: цінуйте свої природні дані - унікальну здатність мислити абстрактно, логічно і критично, дивитися на речі ніби згори (як на частину природи). Ця здатність визначається колонками неокортексу у нашому мозку. Саме ці частини мозку в людини (у порівнянні з іншими живими істотами) розвинені сильніше і дозволяють нам осмислювати себе і скеровувати власну еволюцію. Оскільки ми здатні до свідомого навчання на основі запам'ятовування, то еволюціонуємо далі й швидше, ніж інші види, змінюючись не в рамках поколінь, а протягом власного життя через кожні 7 років. А всі мільярди і мільярди клітин нашого організму змінюються протягом 1 року.

Постійний потяг до навчання та вдосконалення робить процес самопокращення природно приємним, а швидкий процес самопокращення - дуже приємний. Більшість людей гадає, що ми прагнемо отримувати матеріальні речі (іграшки, великі будинки, гроші, статус), що роблять нас щасливими. Насправді для більшості людей ці речі й близько не дорівнюють довгостроковому задоволенню, яке ми отримуємо, коли вдосконалюємо якісь навички. Отримавши бажане, ми рідко ним вдовольняємося. Матеріальні речі – це просто наживка. Гонитва за ними змушує нас еволюціонувати, і саме еволюція цінна для нас, а не винагода. Уникайте в надмірності в усьому : в грошах, в їжі. Згадайте про ненажерливість і наслідки.

Якщо людина інтелектуально здорова, то почне шукати чогось нового або ж глибин у вже відомому і в процесі стане сильнішою. Фрейд з цього приводу висловився так: *«Любов і робота є наріжними каменями нашої порядності»*. Робота – це будь-яке джерело задач, що сприяє сталому саморозвитку. Потрібно сприймати змістовну роботу пов'язаною з вродженою потребою людини у розвитку. А стосунки з людьми – це ті природні зв'язки, що роблять нас важливими один для одного і для суспільства в широкому сенсі.

Карл Юнг з цього приводу сказав так: *«Людина потребує труднощів. Вони необхідні для нашого здоров'я»*. Це справедливо і для розвитку тіла (бодібілдинг), і розуму (розчарування, внутрішня боротьба, сором) – і особливо для ситуації, коли людина стикається з болісною реакцією через власну недосконалість. Тому необхідно раз і назавжди усвідомити існування такого закону: *«Біль+ Осмислення = Прогрес/Розвиток»*. Уникнути болю неможливо, коли маєш амбітні цілі. Якщо до болю підходити правильно, то відчувати його - щастя, бо він вказує на потребу знайти рішення й еволюціонувати. Питання лише у набутті відповідної звички.

Труднощі згодом стануть для вас одночасно випробуванням і джерелом сили. Якщо ви не робите помилок, то не перевершуєте себе, а якщо не перевершуєте себе, то не збільшуєте свого потенціалу. Сам процес перевершення себе, помилок і проривів є в більшості захопливим. Якщо ви оберете нерідко й болісний шлях особистої еволюції, то природнім чином будете підніматися вище і вище. Що вище ви будете підійматися, то ефективніше навчитесь працювати з реальністю і творити такі результати, які наближатимуть вас до мети.

Труднощі – це вправа, необхідна для набуття сили, а коли піддаватися труднощам, давати їм бажане, то це веде до слабкості й потреби отримувати більше допомоги. Якщо ви навчитеся не ховати своїх слабкостей, то почуватиметеся вільніше і краще даватимете їм раду. Висвітлення труднощів допоможе звільнитися від шкідливих звичок і набути добрих, корисних, а ще ви здобудете справжню силу і обґрунтований оптимізм. Якість вашого життя залежить від рішень, яке ви приймаєте під час миттєвостей болю. Що швидше людина пристосовується, то краще. Хай чого б ви не хотіли від життя, саме *здатність адаптуватися та швидко й ефективно провадити процес особистої еволюції визначить вашу успішність і міру щастя.*

8 ЖП: Зважуйте наслідки другого й третього порядків. Наприклад, першорядні наслідки фізичних вправ (біль і витрачений час) загалом здаються не бажаними, а от наслідки другого порядку (ви стаєте здоровішими й привабливішими) – бажані. Так само смачна їжа часто некорисна і навпаки. Природа ніби сортує нас, підкидаючи на вибір, де матимуть місце обидва типи наслідків, і карає тих, хто приймає рішення на основі лише наслідків першого порядку.

9 ЖП: Обертайте будь-які наслідки собі на користь. Попри будь-які обставини вірогідність стати успішним і щасливим вища якщо ви берете на себе відповідальність за свої рішення, а не нарікаєте на речі, яких не можете контролювати. Тож не переймайтеся питанням про те, чи подобається вам ваша ситуація. Життю чхати на ваші уподобання, тільки ви самі можете провести зв'язки між тим, чого бажаєте, і тим, що треба для бажаного, а тоді знайти в собі сміливість зробити потрібне.

10 ЖП: Дивіться на систему з вищого рівня. Розглядайте себе як систему, яка працює в середині іншої системи, і знайте, що ви можете змінювати системи, щоб отримувати кращий результат. Порівнюючи свій результат з ціллю, ви визначаєте, як модифікувати свою систему. Успішними є ті люди, які можуть піднятися над собою, подивитися на речі об'єктивно і дати їм раду, створюючи зміни передовсім у собі. Якщо ви виявили, що ви чогось не вмієте, треба радіти, що ви це виявили, бо це знання і відповідні дії підвищать ваші шанси отримати бажане.

Тільки методичне слідування заданому курсові та цілеспрямоване виконання низки задач може привести людину до накресленої цілі. Запам'ятайте ці принципи і намагайтеся їх використовувати в соціальній та у професійній діяльності. Але не потрібно вважати, що тайм-менеджмент передбачає жорстке планування. Філософія означеної технології в іншому: люди не можуть бути вільними в усьому, якщо людина хоче отримати свободу в чомусь одному, вона повинна обмежити себе в другому. Тайм-менеджмент дозволяє вивільняти час для того, на що б ви хотіли більш за все його витрачати. Це інструмент постановки цілей і витрат часу на їхнє досягнення. Тайм-менеджмент – це вчення про виокремлення часу на найважливіше в житті, і чим раніше здобувач освіти усвідомить необхідність формування означеної якості, тим насиченішим й цікавішим буде кожен день.

Висновки й перспективи дослідження. Таким чином, хочемо зазначити, що розвиток наскрізних умінь, зокрема уміння керувати часом, – особиста справа кожної людини і тільки від свідомості людини залежить, якою мірою її особистісні якості допоможуть зробити успішну кар'єру в майбутньому та досягти життєвого успіху. А ми – педагоги - можемо та повинні всіляко сприяти розвитку soft skills здобувачів освіти, адже це обов'язково допоможе їм піднятися на високу сходинку професійної та соціальної акме.

Список використаних джерел

1. Андрющенко А. О. Що таке тайм-менеджмент: особистий тайм-менеджмент або як управляти своїм часом. 2019. Режим доступу: <http://blog.agrokebety.com/shcho-taketaym-menedzment>. (Дата звернення 07.02.2025).

2. Бойко А. М., Кравченко Л. М. Освітній менеджмент як засіб формування педагогічної культури. *Культурологічний альманах кафедри культурології ПДПУ ім. В.Г. Короленка*. Полтава, 2008. №1. 126 с.

3. Чепурний С. Тайм-менеджмент як механізм удосконалення професійної діяльності педагогів. *Директор школи*. 2017. №1, 2. С.31-37.

Вишник Ольга Олександрівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна освіта спрямована на розвиток ключових компетентностей, що забезпечують успішну соціалізацію та адаптацію особистості до викликів суспільства. Одним із фундаментальних методологічних підходів, що відповідає цим вимогам, є діяльнісний підхід.

Концептуальні засади діяльнісного підходу сформовані у працях О. Савченко, Н. Бібік, Т. Байбари, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, О. Пометун, Л. Пироженко та інших науковців. Діяльнісний підхід не заперечує традиційну систему освіти, а розширює її можливості шляхом інтеграції активних форм навчання. Він акцентує увагу на формуванні в учнів навичок самостійного пізнання, критичного мислення та застосування знань у практичній діяльності.

О. Пометун зазначає: «Два традиційні завдання педагогіки: передавання знань і формування умінь їх застосовувати, що йшли послідовно, замінюються одним. Знання й уміння (дії учня, в яких ці уміння реалізуються) розглядаються тепер в єдності, адже засвоєння знань відбувається одночасно з формуванням способів дії» [2, с. 148].

У межах Нової української школи цей підхід відіграє ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій учнів та розвитку їхньої ініціативності.

Діяльнісний підхід базується на концепціях психології та педагогіки, зокрема на ідеях Л. Виготського, Ж. Піаже, Д. Дьюї та інших дослідників.

The LEGO Foundation активно підтримує впровадження діяльнісного підходу в освіті через різноманітні проекти та ініціативи. Одним із ключових документів фонду є «Біла книга», яка обґрунтовує важливість навчання через гру та діяльнісний підхід у розвитку дітей. Навчання через гру сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку навичок вирішення проблем.

Відповідно до концепції Нової української школи (НУШ), діяльнісний підхід є основою навчальних програм початкової освіти. Він передбачає використання інтегрованого навчання, проектної діяльності та дослідницьких методів.

Діяльнісний підхід базується на таких принципах:

- активне залучення учнів до процесу навчання;
- самостійний пошук рішень;
- практичне застосування знань;
- розвиток критичного мислення та комунікативних навичок.

Діяльнісний підхід у початковій школі має на меті створення таких умов навчання, у яких учні стають активними учасниками процесу пізнання, а не просто споживачами знань. Основним завданням є формування в дітей здатності до самостійної діяльності, критичного осмислення навколишнього світу та здобуття вмінь застосовувати знання на практиці. Це важливо для розвитку у дітей мотивації до навчання та ініціативності, що є одними з основних компонентів для успішної соціалізації у сучасному суспільстві.

У контексті початкової освіти діяльнісний підхід реалізується через різноманітні форми навчання, такі як:

- інтерактивні вправи,
- групова робота,
- проектні та дослідницькі завдання.

Важливим аспектом є також підтримка вчителем самостійної діяльності учнів, що дозволяє їм не тільки здобувати нові знання, але й розвивати власні вмінь та навички вирішення реальних проблем. Така система сприяє формуванню у дітей високої мотивації до навчання, розвитку вмінь працювати в команді та ініціативності в досягненні навчальних результатів.

Проектна діяльність є однією з ключових форм, через яку реалізується діяльнісний підхід у початковій школі. Вона дозволяє учням не лише здобувати знання з різних предметів, а й застосовувати їх для створення власних проектів, що сприяє розвитку творчих здібностей, вмінь працювати з інформацією та критично оцінювати її. Наприклад, створення простих наукових

проектів чи моделей, аналіз реальних ситуацій, застосування математичних знань у практичних завданнях дозволяє дітям побачити зв'язок між теорією та практикою.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на індивідуалізації навчання, що особливо важливо для учнів початкової школи. Залучення дітей до навчального процесу через виконання практичних завдань, дослідження власних інтересів і обмірковування можливих рішень проблем сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей. Діти вчаться не лише запам'ятовувати факти, а й аналізувати, оцінювати ситуації та приймати обґрунтовані рішення, що є важливими для їхньої майбутньої соціальної адаптації.

Також важливою складовою діяльнісного підходу є розвиток у дітей навичок комунікації та співпраці. Робота в групах дозволяє учням практикувати навички командної взаємодії, обговорення ідей, пошуку компромісів та разом приймати рішення. Такий підхід формує в учнів впевненість у власних силах, а також здатність до колективного вирішення проблем.

Нова українська школа активно підтримує використання діяльнісного підходу, оскільки він відповідає вимогам сучасного суспільства, де важливими є не лише академічні знання, а й соціальні навички, вміння працювати з інформацією, вирішувати проблеми та адаптуватися до змін. У цьому контексті діяльнісний підхід сприяє підготовці учнів до реального життя, розвитку в них здатності до саморегуляції, самостійності та творчості.

Діяльнісний підхід у навчанні є ефективним та цікавим способом організації освітнього процесу, який дозволяє розвивати у учнів ключові компетентності, здібності до командної та самостійної роботи, дозволяє реалізувати принцип зв'язку навчання із життям і тим самим формує ініціативну та активну позицію молодшого школяра [1, с. 15].

Однак важливо зауважити, що на практиці інтегровані педагогіки часто поєднуються; наприклад, вчителі можуть одночасно використовувати такі підходи, як навчання на основі учнівського запиту та кооперативне навчання задля сприяння розумінню прочитаного матеріалу [3, с. 51].

Таким чином, діяльнісний підхід у початковій освіті є потужним інструментом, що забезпечує не лише здобуття знань, а й формування важливих компетентностей, необхідних для успішної адаптації учнів до сучасного суспільства. Він сприяє розвитку активної життєвої позиції, критичного мислення, творчих здібностей та соціальних навичок, що є основою для ефективної соціалізації та інтеграції в динамічний і швидко змінюваний світ. Важливим аспектом цього підходу є орієнтація на практичне застосування знань, що дозволяє учням не лише засвоювати інформацію, а й знаходити шляхи її використання в реальних життєвих ситуаціях.

Інтеграція STEM-освіти в навчальний процес початкової школи, що об'єднує науку, технології, інженерію та математику, також сприяє розвитку у дітей навичок критичного мислення, аналітичного підходу до вирішення проблем та здатності до творчого мислення. Завдяки цьому учні отримують можливість не тільки опановувати фундаментальні знання, а й розвивати здатність до інноваційного та комплексного підходу в різних сферах діяльності.

У рамках Нової української школи діяльнісний підхід виступає основою для організації навчального процесу, забезпечуючи інтеграцію різних методів і форм навчання, таких як проектна діяльність та дослідницькі методи, що активізують учнівську діяльність і сприяють формуванню вміння самостійно вирішувати проблеми, працювати в команді та приймати обґрунтовані рішення. Це, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток критичного мислення, креативності та соціальних компетентностей учнів, що є основою для їхнього успішного соціального становлення та майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Дженіфер М.Зош, Емілі Дж.Хопкінз. Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. Данія, The Lego Foundation 2019. 38 с.
2. Пометун О. І. Реалізація компетентнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. Український педагогічний журнал. 2015. № 2. С. 146 – 157.
3. Рейчел Паркер, Бо Ст'єрне Томсен. Біла книга «Діяльнісний підхід у школі». LEGO Group, 2019, 76 с. URL: https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltp-at-school_ukranian_version.pdf

Єгорова Ксенія Григорівна,
*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки, психології,
соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

У підготовці майбутніх працівників закладів загальної середньої освіти однією з важливих задач є формування професійних компетентностей з надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. Діти відповідної категорії, в першу чергу, потребують додаткової уваги зі сторони професійних фахівців освіти: їх толерантного відношення, терпіння й порозуміння, якісного виконання своїх професійних обов'язків, реалізації ролі посередника між дитиною та оточуючим освітнім середовищем.

Організація процесу інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами містить у собі певний ряд питань, які необхідно виокремити й проаналізувати.

Різноманітні аспекти організації інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами набули висвітлення в наукових розвідках В. Бондар, І. Бех, Е. Данілавічюте, С. Єфименко, Л. Коваль, А. Колупаєва, Л. Міщик, Ю. Найда, Л. Савчук, О. Таранченко, О. Федоренко, та інших.

Характерною рисою сьогодення є перебудова системи освіти з урахуванням демократичного і гуманістичного підходів, розроблення альтернативних моделей соціально-педагогічного супроводу, механізмів вільного вибору форм навчання дітей з ООП залежно від рівня та діапазону освітніх потреб. Нагальною є необхідність зміни національного підходу до актуальних проблем забезпечення рівних освітніх прав дітей з ООП [1, с. 71].

Нині для розвитку вітчизняної педагогічної науки характерним є пошук нових фундаментальних підходів щодо організації інклюзивного навчання дітей з ООП. Означена проблема знайшла відображення в Конституції України, низці Законів України: «Про освіту», «Про внесення змін до деяких законів України про освіту з організації інклюзивного навчання»; а також в наказах Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах», «Концепції розвитку інклюзивної освіти» та інших нормативно-правових актах.

У державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») визначено ключові завдання в контексті пошуку найбільш оптимальних та ефективних шляхів демократизації, гуманізації освітнього процесу, а також нових підходів щодо педагогічної підтримки дітей із ООП, надання їм допомоги психологічного, соціального та корекційного спрямування [2].

У правовому полі та у сфері соціального захисту України сьогодні використовується нова понятійна термінологія дітей з ООП, яка поступово стає загальноприйнятною та зрозумілою. Донедавна в нашій країні щодо дітей з ООП було законодавчо закріплено такі терміни, як «інваліди», «діти-інваліди», «аномальні особи», «дефективні» тощо.

У межах нашого дослідження ми завдячуємо науковим поглядам, А. Колупаєвої, яка до категорії дітей з ООП пропонує відносити «всіх дітей, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Вона стосується дітей з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі дітей з інвалідністю, обдарованих дітей, дітей із соціальними проблемами» [4, с. 24].

У державних законодавчих документах України відносно дітей з ООП використовуються такі терміни:

- «особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку» (Закон України «Про освіту» ст. 37, п. 4) [5];
- діти «з особливими освітніми потребами» (Закон України «Про загальну середню освіту» ст. 9, ст. 21) [8];
- «особи з особливими освітніми потребами» (Закон України «Про вищу освіту») [7].

У вітчизняних нормативно-правових документах дефініція «особливі потреби» використовується для позначення таких потреб, що «виникають у зв'язку з інвалідністю особи і спрямовані на відновлення або компенсацію порушених або втрачених здібностей до різного виду діяльності, у тому числі, у можливості оволодіння знаннями» (Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів України»).

Підсумовуючи зазначимо, що реформування системи інклюзивної освіти в Україні нині повністю відповідає сучасним світовим тенденціям в організації освіти та підтримки дітей з ООП та має на меті перетворити її на самостійний заклад, який озброює дітей знаннями, необхідними для життя в XXI столітті.

У процесі підготовки майбутніх працівників закладів загальної середньої освіти щодо організації надання освітніх послуг дітям з ООП в умовах інклюзії окрім дотримання принципу законності й тлумачення основних понять з відповідної тематики, також потрібно приділити увагу питанню з розуміння сутності інклюзивного освітнього середовища.

Слушно зазначає О. Ковшар, що для інклюзивного освітнього середовища характерним є система ціннісного ставлення до навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з ООП, а також сукупність ресурсів (зовнішніх і внутрішніх умов, засобів, прийомів), життєдіяльності в ЗЗСО та їх спрямованість на реалізацію індивідуальної освітньої стратегії для кожної дитини [9, с. 123].

Соціально-педагогічна наука визначає основні складові інклюзивного середовища (особливі умови навчання та виховання, «безбар'єрне фізичне та психічне середовище тощо»), а також необхідні умови для його успішного розвитку, рівність прав та можливостей для отримання педагогічної корекції та соціально-педагогічної підтримки для кожної особистості, відкритість та доступність інклюзивного освітнього середовища не лише для дітей з ООП, а й для їхніх батьків» [9, с. 123].

Основним завданням інклюзивного середовища є подолання відхилень у розвитку дитини з ООП та запобігання небажаним негативним тенденціям.

З урахуванням поглядів О. Ковшар, основними принципами перебування дітей з ООП в інклюзивному освітньому середовищі вважаємо такі, а саме:

- індивідуалізації та диференціації навчального процесу, а також його модернізації;
- єдності сенсорного (безпосереднього чуттєвого досвіду дитини як основи розвитку), мовного (формування різних видів мовних навичок), мовленнєвого (оволодіння мовними засобами) та комунікативного (включення дітей у різні форми спілкування) розвитку дітей з ООП;
- гуманного ставлення до кожної дитини, сприяння її самостійності та активності;
- партнерської взаємодії з сім'єю, яка виховує дитину з ООП [9, с.124].

Якісна інклюзивна освіта безпосередньо залежить від батьків учнів з ООП. Раннє виявлення особливих потреб у дитини, підготовка батьків таких дітей до взаємодії зі школою, вибір закладу, розуміння особливостей якісної інклюзивної освіти, власних прав і можливостей для власної дитини є, безперечно, чинниками високої якості інклюзивної освіти. За словами керівників ІРЦ, у групі ризику щодо перешкод у навчанні дітей з ООП найбільше ризикують сім'ї внутрішньо переміщених осіб, сім'ї, в яких дорослі члени сім'ї мають вади розвитку (психічного, інтелектуального тощо) та сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах [6 с. 10].

Сім'ю можна розглядати як першу і найважливішу сполучну ланку між суспільством і особистістю, які постійно взаємодіють. Безсумнівно, рівень розвитку суспільства впливає на сімейні відносини, в той час як сімейні відносини мають значний вплив на соціальне становище особистості.

Варто зазначити, що сім'я, в яких виховуються діти з ООП можуть опинитися в гострій кризі, що, безумовно, негативно позначається на виконанні нею основних функцій, тобто на її життєздатності: матеріально-економічному забезпеченні, житлових умовах тощо. Це, відповідно, створює певний морально-психологічний клімат, що впливає на духовність сім'ї, виховання дітей і дозвілля членів сім'ї.

Все це ускладнює соціальну інтеграцію дитини з ООП серед однолітків. Інклюзія має сприяти залученню батьків до вирішення цих проблем і, відповідно, батьки повинні вчитися працювати

разом, щоб зробити процес виховання та навчання дитини з особливими потребами максимально приємним.

Добираючи форми та методи партнерської взаємодії між закладами загальної середньої освіти та батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, фахівці освіти сприятимуть ефективнішому процесу з реалізації інклюзивної освіти.

Батьки, які виховують дітей з ООП та школа мають бути об'єднані спільною метою – створення умов, за яких дитина отримуватиме задоволення від навчання, відчуватиме себе щасливою та повноцінною в середовищі однолітків. Навколо цієї мети повинні об'єднатися всі учасники освітнього процесу в ЗЗСО.

Задля успішного впровадження інклюзивних програм у ЗЗСО необхідна ефективна співпраця педагогів та сімей дітей з ООП.

У педагогіці співробітництва відносини між усіма учасниками освітнього процесу вимагають залучення всіх учасників до спільної роботи та творчої взаємодії, спрямованої на досягнення високих результатів.

Тож взаємодія ЗЗСО з сім'єю, в якій виховується дитина з ООП полягає в організації адресної професійної допомоги родині в контексті розв'язання психолого-педагогічних та соціальних проблем; забезпечення всебічного розвитку дитини з ООП відповідно до її нахилів, задатків, здібностей, культурних потреб, формування моральних норм тощо.

Отже, проблема організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у підготовці майбутніх працівників закладів загальної середньої освіти є важливою в науковому дискурсі сучасності. Її розв'язання, потребує, насамперед, індивідуалізації інклюзивного навчання, використання різноманітних форм та методів реалізації освітнього процесу в умовах інклюзії, залучення батьків, які виховують дітей з ООП до процесу організації інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Малишевська І. А. Етимологія поняття діти з особливими освітніми потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 2015. Вип. 9. С. 66-73.
2. Носон А. М. Організація інклюзивного навчання школярів з особливими потребами у сучасній шкільній практиці. 2023. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/503> (Дата звернення: 03.03.2024).
3. Татаринцев О. Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами. URL: <http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php> (Дата звернення: 03.03.2024).
4. Колупаєва А. А. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с. (Інклюзивне навчання).
5. Про освіту: Закон України (Редакція від 21.11.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 03.03.2024).
6. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. 2020-2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/04/02/Doslid-zhennya_yakosti_inkluzyvnoyi_osvity_1_02_04.pdf (Дата звернення 03.03.2024).
7. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України. URL: <http://old.zounb.zp.ua/node/5808> (Дата звернення: 03.03.2024).
8. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
9. Ковшар О. В. Створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. 2019. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27347> (Дата звернення: 03.03.2024).

Зенченко Тетяна Федорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним із пріоритетних складників компетентісно-орієнтованого навчання у сучасному закладі освіти є створення необхідних умов для особистісного розвитку, розвиток активної позиції кожного учня. Формування мовно-мовленнєвих навичок є важливим завданням сучасної освіти, що зумовлює успішність комунікації в усіх сферах людської діяльності: уміння ефективно висловлювати свої думки, слухати інших, використовувати мову як інструмент міжособистісного спілкування, – що забезпечує соціалізацію та самореалізацію особистості. Особливо актуальним це стає в умовах глобалізації та інтенсивного розвитку інформаційного простору, де комунікація стає одним із базових і найнеобхідніших критеріїв успішності.

Академік НАПН України М. Ващуленко, розглядає кожну людину як мовну особистість з огляду на її готовність «виконувати мовленнєві дії, той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а тим, як вона може її використовувати» [1, с. 11].

Одним із складників мети мовно-літературної освітньої галузі Державним стандартом початкової освіти визначено «розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [2].

Занурення учнів і педагогів у реалії дистанційного навчання з 2020 року, здавалося б, тимчасове, затяглося – четвертий рік війни змусив учителів початкових класів переглядати не тільки часові обмеження, рекомендовані Міністерством освіти і науки для роботи з учнями в синхронному форматі, а й звертати увагу на безпекові умови, в яких перебувають учні, що є особливо актуальним для прикордонних областей, проблеми з інтернетом в інших регіонах України, морально-психологічний стан учнів у конкретному класі.

Упровадження змішаного навчання в практику початкової школи призводить до ряду змін у роботі учнів та викладачів: учні можуть брати активну участь в освітньому процесі і самостійно вибирати для себе найбільш цікаві уроки й заняття, працювати над індивідуальними або груповими проєктами, тож учителям необхідно більше уваги приділяти добору матеріалів, що відповідають здібностям учнів, поточним знанням із конкретної навчальної теми.

Учні можуть ознайомитися з навчальними матеріалами в комфортних умовах, онлайн, в зручний час і в зручному місці. Фізичне середовище навчання розширюється за допомогою віртуальних компонентів, оскільки доступ надається до навчальних матеріалів до та після уроків в автономному режимі. Тобто процес навчання стає більш індивідуальним, учні розвивають навички саморегуляції і здатність робити усвідомлений вибір, набуваючи більшу свободу і відповідальність. Але необхідно наголосити, що педагог має бути підготовлений до активізації, мотивації і здійснення контролю за самостійною діяльністю кожного учня і групи, задіяної до реалізації групових проєктів.

Важливу роль для ефективної організації роботи в умовах змішаного навчання відіграє варіативність застосування форм навчальної діяльності учнів. Основними формами, за результати нашого дослідження варіативності форм навчання до пандемії і в період пандемії «спостерігалася тенденція до поступового збільшення числа вчителів, які оволоділи сучасними інноваційними формами роботи (60% проти 30% до пандемії). Прослідковується тенденція до поступового збільшення варіативного використання форм організації навчальної діяльності учнів – від 35% до 55%; зросла інформаційна обізнаність учителів щодо проблем диференціації та варіативності

форм навчання (45% – 90%)». В сучасних умовах розподіл часу регулюється вчителями в залежності від регіону і щоденної безпекової ситуації.

Вивчення наукової літератури свідчить, що питання мовленнєвого розвитку учнів у практиці навчання української мови досліджують М. Вашуленко, О. Вашуленко, З. Бакум, Т. Донченко, С. Караман, О. Караман, Г. Корицька, О. Кучерук, С. Омельчук, М. Пентилук, О. Потапенко, О. Собко та ін. У роботах учених представлено різноаспектні моделі навчальної роботи з формування мовленнєвої компетентності учнів, що свідчить про широку парадигму підходів до досліджуваної проблеми.

Під час емпіричного дослідження було проаналізовано Державний стандарт початкової освіти та Типові освітні програми, розроблені під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна. Було підтверджено відповідність цих програм меті початкової освіти, яка полягає у формуванні комунікативних умінь молодших школярів. У програмі Р. Б. Шияна акцент зроблено на діалогічному мовленні та театралізації, тоді як програма О. Я. Савченко зосереджується на усних та письмових монологічних висловлюваннях. Ці підходи знаходять відображення у підручниках з української мови та літературного читання авторів М. С. Вашуленка, Н. А. Васильківської, С. Г. Дубовик, М. Д. Захарійчук, К. І. Пономарьової, О. Я. Савченко, І. О. Большакової, М. С. Пристінської, М. І. Чабайовської.

Аналіз освітніх програм підтверджує ефективність використання діалогічного мовлення, усних і письмових монологічних висловлювань як невід'ємної частини формування мовленнєвих навичок у початковій школі.

К. І. Пономарьова зауважує, що сформувати комунікативні уміння – означає «навчити молодшого школяра ставити запитання і чітко формулювати відповіді на них (тобто вести діалог), уважно слухати й активно обговорювати зміст почутого, коментувати висловлення співрозмовників і критично їх оцінювати, аргументувати свої думки, висловлювати співрозмовникові свою емпатію, адаптувати власні висловлення для сприймання іншими учасниками комунікативного процесу» [4, с. 11].

Попередня діагностика сформованості вміння комунікувати (спостереження за учнями початкових класів на різних уроках упродовж 2023-2024 навчального року), показала, що в розрізі середньої наповненості класів під час дистанційного навчання активно комунікують 15 % (високий рівень), готовність до комунікації за стимулюванням вчителя засвідчило орієнтовно 35 % (визначаємо як середній рівень), і небажання долучатися до комунікації спостерігаємо у значного відсотка учнів – 50 %.

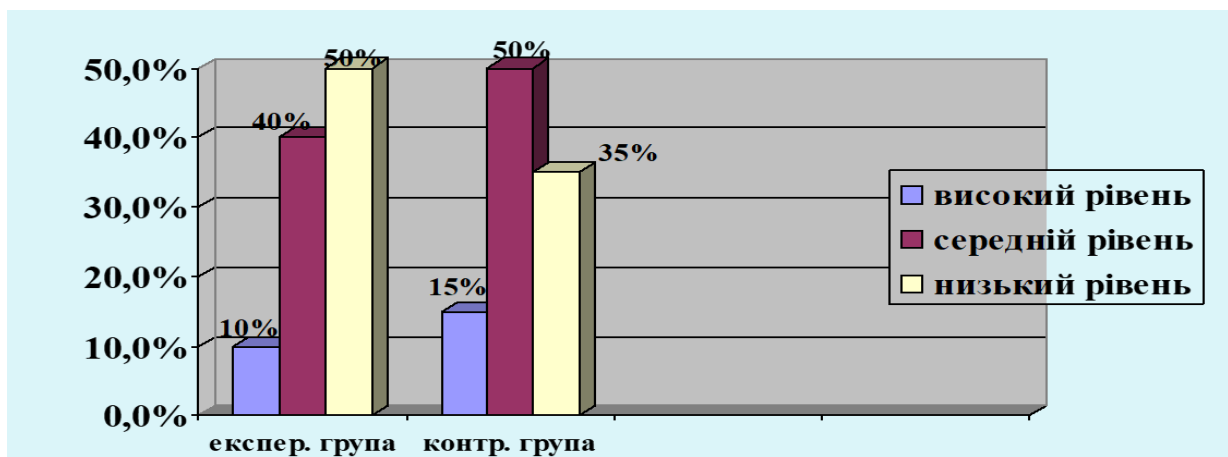


Рис 1. Стан розвитку здатності до комунікації в учнів початкових класів (констатувальний етап)

Інтерактивні технології сприяють розвитку здатності до співпраці, аргументації думок, розв'язання проблем та адаптації до різних комунікацій.

Дослідники та вчителі-практики одноставно визнають, що здобуття знань, розвиток умінь і навичок, формування особистісних якостей та набуття учнями ключових компетентностей є в

сучасних умовах найбільш результативними за умов використання інтерактивних форм і методів навчання

Уроки української мови і читання з використанням інтерактивних засобів навчання не тільки спонукають до активної роботи, а й допомагають адаптувати матеріал до кожного учня: великі кольорові зображення і діаграми, можливість взаємодіяти з матеріалом, пересуваючи літери, слова і картинки. Учень може працювати з різноманітними фігурами, шукати потрібну інформацію в мережі або робити презентацію; малювати або писати за допомогою маркера.

Варто додати, що використання сучасних інформаційних інтерактивних технологій у навчанні відповідає соціальним і психологічним особливостям молодших школярів. Особистісні, психічні новоутворення, емоційно-почуттєва сфера, операції мислення дітей цього віку (6-10 років) розвиваються передусім у межах навчальної діяльності та у зв'язку з нею.

Використання комп'ютерних мультимедійних засобів навчання має значну дидактичну цінність, що дає змогу: урізноманітнити способи подання інформації; розширити спектр навчальних завдань; забезпечити миттєвий зворотний зв'язок; створити умови для інтерактивного діалогу; індивідуалізувати процес засвоєння знань; посилити рівень самостійності учнів; впроваджувати ігрові елементи; стимулювати навчальну активність і підвищувати мотивацію до навчання.

Колективна взаємодія, особистісно-орієнтована взаємодія, варіативність прийомів сприяють стимулюванню свідомої мовленнєвої діяльності учнів і кращому формуванню комунікативної компетентності. Мова як засіб спілкування вимагає від неї «розуміння на достатньому рівні», що означає готовність учня використовувати мовні навички в нових комунікативних ситуаціях. Для цього необхідно створити навчальні ситуації спілкування, які передбачають застосування прийомів активного водіння розмовою та її підтримку.

Головне завдання навчальної ситуації – моделювати реальний фрагмент об'єктивної дійсності, який пов'язується з мовленнєвими діями учасників комунікації. Навчально-мовленнєва ситуація – це процес реального спілкування мовою, що забезпечує особливості участі кожного учня, створення сприятливої мотивації та атмосфери. У таких умовах учні можуть вільно висловлювати власні думки й почуття, не побоюючись критики чи помилок.

Отже, створення навчальних ситуацій є ключовим елементом формування мовленнєвих навичок, що дає змогу учням не тільки закріпити отримані знання, але й успішно адаптувати їх до реальних умов спілкування, сприяючи їхньому мовленнєвому розвитку.

Варто зауважити, що паралельно в учнів удосконалюються вміння вживання лексико-граматичного матеріалу в комунікативно-орієнтованому контексті; розвиваються універсальні навчальні дії, зокрема вміння самостійно знаходити і обробляти інформацію, робити висновки і аргументувати їх, приймати рішення на основі отриманої інформації.

Зауважимо, що на тих уроках, де більше уваги приділяли власному досвіду учнів, помітили, що, розповідаючи про навколишній світ та себе, учні відкривають для себе українську мову як мову спілкування, правильного донесення думки й емоцій, а оскільки в майбутньому вони можуть опинитися в подібній життєвій ситуації, в якій потрібно було описати свої почуття, висловити думку або розповісти про сім'ю, місто чи країну, саме такі завдання є практикоорієнтованими і доцільними.

Важливо розуміти необхідність якісної підготовки майбутніх учителів до застосування інтерактивних методів з урахуванням індивідуальних потреб учнів. Вчитель повинен вміти адаптувати інтерактивні методи, створювати умови для формування не лише мовленнєвих навичок, але й особистісних якостей учнів, таких як емпатія, толерантність і здатність до співпраці. Застосовувати інтерактивні вправи, що формують мовно-мовленнєві навички: створення сенканів, складання діалогів, ведення дискусій, інтерактивні ігри. Використовуємо вправи, спрямовані на розвиток умінь чітко формулювати думки, аргументувати свою позицію, слухати та розуміти співрозмовника. Інтерактивні методи навчання сприяють не лише підвищенню ефективності мовно-літературної освіти, а й формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної адаптації учнів у сучасному соціокультурному середовищі.

Відтак, резюмуємо, що сучасне навчання української мови ґрунтується на формуванні мовленнєвої компетентності в умовах електронного освітнього середовища. Ознайомлення зі

станом сьогочасної шкільної українськомовної освіти свідчить, про забезпечення електронними навчальними продуктами, мотивацію вчителів початкової школи не тільки до використання вже створеного електронного навчального контенту, а й власне долучення до його формування.

Водночас не всі вчителі початкових класів повною мірою володіють відповідними компетентностями, особливостями використання мультимедійних засобів, цікавих учням, ігор, тренінгів для спілкування в соціальних мережах, тренажерів для формування українськомовної компетентної особистості, відтак не завжди можуть створити відповідні умови для змішаного навчання предмета.

Дослідниця Оксана Кучерук акцентує на тому, що «інтегративні тенденції в процесі українськомовної освіти ведуть до якісно нового рівня організації навчання» (електронна лінгводидактика) [3] та виокремлює певні особливості сучасного дистанційного навчання упровадження інноваційного навчання української мови:

1) залежність між сучасною українськомовною освітою учня та його стійкою мотивацією до вивчення мови у процесі дистанційного навчання, за допомогою комп'ютерних технологій і Інтернету полягає в тому, що задоволення від такого навчання стимулює новий інтерес до пізнавальної й комунікативної діяльності, це сприяє розвитку прагнення до співпраці, досягнення успіху, у певних випадках – лідерства, формує усвідомлення важливості вільного володіння українською мовою для успішної комунікації та самореалізації в соціумі.

2) ефективність формування мовно-комунікативної компетентності залежить від ретельної розробки змісту, методів і засобів інтерактивного навчання мови з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей учнів.

3) інтенсивність та якість вивчення української мови співвідноситься з ефективністю взаємодії вчителя й учнів в освітньому процесі.

5) ефективність комп'ютерного навчання української мови залежить від масового та систематичного використання електронних лексикографічних продуктів, електронних підручників і посібників, а також від навченості вчителів ефективно використовувати такі електронні засоби.

Отже, важливими факторами підготовленості вчителів початкових класів до реалізації мети мовно-літературної освітньої галузі є також їх залученість до розроблення предметно-методичних електронних портфоліо, уроків з мультимедійними презентаціями, електронних навчальних курсів, створення й використання блогів та сайтів навчально-методичного призначення, проведення теоретико-експериментальних досліджень з питань упровадження інтерактивних технологій у практику мовно-літературної освіти, забезпечення програмних результати навчання учнів відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, формування проактивних учнів, здатних до вільної комунікації в соціумі.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 28.03.2025.

3. Кучерук О. А. Основні напрями розвитку електронної лінгводидактики. Інформаційні технології і засоби навчання. № 41. Вип. 3. 2014. С. 83–91.

4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: посібник. Київ, 2019. 131 с..

5. Програми для початкової школи <https://surl.li/ehhdrq>. Дата звернення: 28.03.2025.

Зінченко Володимир Павлович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

НАУКОВИЙ ПОСТУП ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА: КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.

Багато написано про підготовку фахівців у Глухівській вищій педагогічній школі протягом 150 років. Ця назва взята неспроста. Бо протягом свого розвитку заклад багато разів змінював назву: від учительського інституту до національного педагогічного університету. Навіть протягом досліджуваного періоду (останні 50 років) відбулось 5 змін назв.

Діяльність закладу вищої освіти передбачає навчальну роботу, наукову, методичну, організаційну та виховну роботу.

У дослідженнях мало уваги приділялось аналізу динаміки наукової діяльності закладу.

Наукова діяльність теж диференціюється: робота науково-педагогічних працівників, наукова робота здобувачів, кадрове зростання, участь у наукових заходах.

Почнемо з кадрів, які вирішують усе.

На початку 70-х років у закладі було близько 20% науково-педагогічних працівників з науковими ступенями і вченими званнями.

В інституті незважаючи на значну історію на той час не склалось своїх наукових шкіл, не було аспірантури і спеціалізованих учених рад. Тому навчання персоналу здійснювалось у провідних наукових установах і закладах вищої освіти (УНДІП, Інститут психології, Київський державний педагогічний інститут).

Місць для цільового вступу до аспірантури виділялось дуже мало: 1-2 на рік.

Доводилось запрошувати «варягів», більшість з яких довго не затримувались у провінційному місті.

З 1956 року до 1972 року заклад був «інститутом одного факультету».

Єдиної наукової теми в університеті не було. І це не дивно, адже загалом випускники аспірантури продовжували справу своїх керівників. Хоча її можна було б сформулювати як «Формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів».

Вся наукова діяльність була фактично ініціативною (в межах викладацького навантаження).

Але в той час працювали корифеї, які були законодавцями у сфері початкової освіти і визначали шляхи її розвитку.

Методика навчання математики. В.І. Мринська – авторка методичних посібників і дидактико-методичного забезпечення викладання математики для вчителів початкової школи, зокрема: «Позакласна робота з математики в початкових класах» (1970); «Уроки математики в 1-3 класах малокомплектної школи» (1975); «Таблиці з математики для 2-3 класів» (1980); «Уроки математики у 4 (3) класах» (1998) [1].

З 1958 року по 1962 рік в інституті працював видатний методист з математики у початковій школі, М.В. Богданович, де і розпочалася його робота над створенням навчальних посібників.

Методика навчання української мови представлена викладачами В.Д. Глущенко, що працювала з 1965 по 1986 рік посаді старшого викладача методики української та російської мови, а з 1983 по 1984 рік виконувала обов'язки завідувачки кафедри мови та літератури Глухівського державного інституту ім. С. М. Сергєєва-Ценського. Авторка читанки для другого класу, яка витримала 7 перевидань.

Окремо слід сказати про М.С. Вашуленка, який не поривав з інститутом і підтримував методичний напрям. Його послідовниками стали В.О. Собко, В.А. Каліш, Г.С. Демидчик та багато інших науково-педагогічних працівників.

Від 1962 по 1967 у педінституті працював викладачем, деканом відомий мовознавець В.О. Горпинич.

В інституті з 1964 по 1969 роки розпочали свою наукову кар'єру філологи О.Є. Поляруш та Т.І. Поляруш.

Значний внесок у становлення філологічного напрямку вніс В.М. Куриленко, який з 1974 року працював асистентом, старшим викладачем, завідувачем кафедри мов і літератури, деканом факультету підготовки вчителів початкових класів, ректором. Він автор підручників і посібників з історичної граматики, старослов'янської мови. Наукову роботу здійснював у сфері діалектології. Зокрема йому належать монографії та лінгвогеографічні праці «Лексика тваринництва поліських говорів» (1991), «До ареалогії та стратиграфії північних (поліських діалектів)» (2001), «Полісся: діалектна ареалогія та стратиграфія» (2004), «Атлас лексики тваринництва у поліських діалектах» (2004), «Східне Полісся: лінгвістичний та історико-археологічний аспекти» (у співавторстві) (2006).

Методика навчання природознавства. Л.К. Нарочна прийшла до інституту у 1973 році з Українського НДІ педагогіки. Досліджувала проблеми змісту й методів навчання природознавства у початковій школі. Вона авторка програм і підручників з природознавства, навчальних посібників з методики викладання природознавства в педагогічному училищі, методичних посібників для вчителів початкових класів. Педагогом розроблено дидактичні матеріали, діафілми й таблиці з природознавства в початкових класах. З її приходом відбулись суттєві зрушення у науковому напрямі [4].

Саме вона згуртувала кафедру природничих наук у потужний дослідницький колектив.

У 1967 році до інституту прийшла на роботу Г.В. Ковальчук, яка працювала на посадах викладача, старшого викладача, доцента, завідувачою кафедрою природничих дисциплін та професора. Автор багатьох наукових праць методичного характеру та навчальних посібників. «Методика викладання природознавства» (1981, 1990); «Зоологія з основами екології» (1988- 2007); «Методичні рекомендації з основ екології» (1999).

Педагогіка представлена багатьма дослідниками, серед яких слід виокремити О.П. Романова - першого доктора наук, який захистив дисертацію, працюючи в університеті [3]), В.М. Мосіяшенка - дослідника історії педагогіки, К.С. Ляшко.

Кардинальний перелом у науковій роботі відбувся з відкриттям в інституті у 1972 році спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни».

З'явилися госпдоговірні теми. Першим створив науково-дослідний сектор (НДС) М.І. Сегеда, який працював з 1972 р. на посадах старшого викладача кафедри фізики, потім доцента, завідувача кафедри. У 1974 р. в інституті розпочав працювати під його керівництвом НДС здійснював дослідження, пов'язані зі створенням приладів для контролю якості елементів радіоелектронної апаратури. До роботи залучались студенти.

Це був перший НДС. Далі пішла ціла низка: В.Ф. Фетищенко (розробка пристроїв для видалення облою; конструювання обладнання неперервної переробки відходів виноробства), П.Ф. Пальянов (оптимізація функціонування водопровідної арматури), П.Ф. Коротков (розробка витратомірів з левітуючим ротором), В.Д. Симоненко (Розробка системи професійної орієнтації учнів).

Окремо слід відзначити дослідження В.Д. Симоненка.

Це було перше в університеті педагогічне госпдоговірне дослідження, яке стало основою зародження першої наукової школи. Була створена лабораторія професійної орієнтації, яка на тривалий час стала науково-методичним центром профорієнтаційної роботи в Україні.

З початку 90-тих років були виконані держбюджетні теми соціально-гуманітарного спрямування: В.М. Куриленко (філологія, діалектологія, атласи говорів), Г.В.Ковальчук (екологічне виховання молоді на засадах екоцентризму), В.Ф. Решетняк, Д.О. Тхоржевський (формування національної самосвідомості молоді), В.П. Курок (інженерна підготовка вчителів трудового навчання), М.С. Вашуленко (методика навчання української мови), Л.І. Міщик (підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з обдарованими дітьми) та інш. [2].

Важливим напрямом діяльності керівництва закладу було вирішення питання відкриття аспірантури.

З 1999 року здійснювалась підготовка аспірантів психолого-педагогічних спеціальностей за разовими дозволами Міністерства освіти і науки України.

Всі аспіранти успішно виконували індивідуальні плани і достроково захищали кандидатські дисертації.

З 2007 року в університеті було відкрито постійно діючу аспірантуру зі спеціальності 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти.

З 2010 року відкрито аспірантуру зі спеціальності 13.00.02 – Теорія і методика навчання української мови.

В подальшому кількість спеціальностей постійно збільшувалась: Психологія, Соціальна педагогіка, Українська література; Дошкільна освіта, Менеджмент, Історія і археологія, Освітні /педагогічні науки.

З 2002 року започатковано видання "Вісника Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки". Цей науковий часопис є закономірним продовженням заснованого в 1912 році "Щорічника Глухівського учительського інституту".

Всі ці заходи пов'язані зі створенням власних наукових шкіл. Нині в університеті успішно функціонують наукові школи М.С. Вашуленка, В.П. Курок, Л.Я. Бірюк, Л.П. Загородньої, С.Д. Рудишина.

У 2015 р. в університеті розпочала діяльність Спеціалізована вчена рада зі спеціальності 13.00.04- Теорія і методика професійної освіти.

На базі наукової школи В.П. Курок успішно функціонує докторантура.

Все це дозволило довести частку кадрів науковими ступенями і вченими званнями до 90%.

Список використаних джерел

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) /Гол.ред. О.І. Курок. Суми, «Еллада». 2019. 196 с.
2. Гриценко А.П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*. 2022. № 15. С. 139. DOI: 10.31376/2410-0897-2023-3-53-307-312
3. Зінченко В.П. Зінченко А.В. Внесок О. П. Романова в становлення педагогічних традицій Глухівського державного педагогічного інституту. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 3. С. 307-312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2023_3_40
4. Лідія Кирилівна Нарочна (1924 - 2015): біобібліогр. показник до 100- річчя від дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, М. В. Хроленко, І. М. Коренева. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с.

Ігнатенко Олександр Володимирович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний освітній простір неможливо уявити без цифрових технологій, які докорінно змінюють підходи до навчання. Для ефективної підготовки майбутніх учителів початкової школи необхідно розвивати їхні цифрові навички, що забезпечить якісне викладання та сприятиме адаптації до вимог інформаційного суспільства.

Наразі можна виділити наступні тенденції, що відображають сучасні виклики та можливості у підготовці вчителів початкової школи в умовах цифровізації освіти [1]:

- інтеграція цифрових технологій у навчальний процес: акцентується на необхідності впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у підготовку вчителів, що сприяє розвитку їхніх цифрових компетентностей та готовності працювати в сучасному освітньому середовищі;
- розвиток цифрової культури педагогів: підкреслюється важливість формування у майбутніх учителів відповідального ставлення до використання цифрових ресурсів, етичних норм та правил онлайн-взаємодії;
- використання мультимедійних дидактичних засобів: звертається увага на застосування мультимедійних матеріалів у навчанні, що підвищує ефективність засвоєння інформації та залученість студентів;

- адаптація до дистанційного та змішаного навчання: розглядаються підходи до підготовки вчителів, здатних ефективно працювати в умовах дистанційного або змішаного навчання, використовуючи відповідні цифрові інструменти та платформи;

- постійне підвищення кваліфікації в галузі ІКТ: наголошується на необхідності безперервного професійного розвитку педагогів у сфері цифрових технологій для забезпечення їхньої конкурентоспроможності та відповідності сучасним освітнім вимогам.

Цифровізація освіти знаходить відображення у нормативно-правових документах, зокрема у Державному стандарті початкової освіти, через формування в учнів ключових компетентностей, а саме [2]:

- **інформаційно-комунікаційна компетентність:** передбачає здатність учнів упевнено та критично використовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки та обміну інформацією у навчанні та повсякденному житті;

- **компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій:** спрямовані на розвиток в учнів здатності застосовувати знання та методи цих галузей для пояснення навколишнього світу, а також на формування навичок використання технологій у практичних ситуаціях.

Ці компетентності інтегруються в освітній процес через різні освітні галузі, такі як:

- **інформатична освітня галузь:** забезпечує формування в учнів базових знань про інформаційні процеси та технології, розвиток алгоритмічного мислення та навичок роботи з інформацією;

- **технологічна освітня галузь:** сприяє ознайомленню учнів із сучасними технологіями, розвитку практичних умінь їх застосування та розумінню впливу технологій на суспільство.

Отже, стандарт орієнтований на інтеграцію цифрових технологій у навчальний процес, що сприяє підготовці учнів до життя в сучасному інформаційному суспільстві.

Доцільно виокремити ключові напрями цифровізації педагогічної освіти, на наше бачення це застосування:

1. **Онлайн-платформ та цифрових середовищ** – активне використання Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams для організації дистанційного навчання.

2. **Ігрових сервісів у освіті** – застосування Kahoot!, Quizizz, Classtime для створення інтерактивних завдань і підвищення залученості студентів.

3. **Штучного інтелекту у навчанні** – персоналізація освітнього процесу за допомогою інтелектуальних асистентів та адаптивних навчальних систем.

4. **Технологій доповненої та віртуальної реальності** – використання AR/VR-інструментів, таких як CoSpaces EDU, для створення інтерактивних уроків.

5. **Мобільного навчання** – впровадження навчальних мобільних застосунків (Duolingo, Photomath, Explain Everything), що забезпечують доступність матеріалів у будь-який час.

6. **Змішаного та дистанційного навчання** – активне використання вебінарів, онлайн-курсів (Coursera, Prometheus, EdEra) для підвищення кваліфікації майбутніх педагогів.

У той же час необхідно звернути увагу на перешкоди та виклики цифрової трансформації, а саме:

- недостатній рівень цифрових компетенцій серед викладачів і студентів;
- обмежені технічні ресурси навчальних закладів;
- потреба в адаптації традиційних методик до цифрового формату;
- захист персональних даних і цифрова безпека в освітньому процесі.

Цифрові технології суттєво змінюють підходи до підготовки педагогів, відкриваючи нові можливості для навчання та професійного розвитку. Вони сприяють створенню інноваційного освітнього середовища, що забезпечує високу якість навчального процесу та відповідає сучасним вимогам педагогічної діяльності. Успішна інтеграція цифрових технологій у підготовку вчителів початкової школи є запорукою формування конкурентоспроможних педагогів нового покоління.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко О.В. Цифровізація процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи. *II International scientific and practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology»* (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. 310-314
2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 із змінами № 688 від 24.07.2019 № 898 від 30.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p#Text> (дата звернення: 10.03. 2025).

Ільїна Ніна Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О. Довженка

РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНТЕЛЕКТУ В ЛІТНЬОМУ ВІЦІ

Україна належить до тридцяти країн світу з найстарішим населенням. На тлі загального зниження чисельності населення в нашій країні його старіння в найближчі десятиріччя прогресуватиме. До цього додалася військова агресія Росії, яка сприяла еміграції жінок репродуктивного віку в інші країни. На території України здебільшого залишилися люди передпенсійного та пенсійного віку. Потрібні неординарні зусилля для адаптації суспільства до цього глобального процесу трансформації демографічних структур, щоби ситуація не перетворилась на так звану «кризу старіння», яка загрожує країнам з низькою народжуваністю [3]. Слід брати до уваги той факт, що зменшення працездатного населення країни сприяє залученню осіб пенсійного віку до різних сфер діяльності. Тому викає потреба в знанні особливостей інтелекту в літньому віці.

Інтелект – це цілісне (інтегральне) психічне утворення, яке відповідає за породження, конструювання і перебудову ментальних моделей світу шляхом постановки й розв’язування задач [2, с. 24]. До недавнього часу інтелектом вважали тільки одну здатність людини – мислити, що мала статус постійної величини. Чисельні тести визначали рівень IQ, і на цій підставі людину відносили до здібних або нездібних. Однак спостереження за результатами життєдіяльності людини змусили вчених змінити свою думку і звернути увагу на інші види інтелекту.

Р. Стернберг (1949) розробив ієрархічну концепцію інтелекту, виокремивши такі види: 1) контекстний інтелект (стосується контексту, в якому перебуває людина) пов’язаний зі здатністю адаптуватися в середовищі, вмінням оцінити ситуацію, досягати поставлених цілей і вирішувати практичні проблеми; 2) компонентний інтелект (загальні здібності до навчання, розуміння, словниковий фонд, розуміння тексту, здатність оперувати такими об’єктами, як аналогії, силогізми й категорії, здатність до критичного мислення); 3) емпіричний інтелект (здатність до осмисленого відбору, розшифрування, порівняння елементів інформації з метою створення нових уявлень, теорій, ідей [1, с. 66–69]. Загалом, ідея Р. Стернберга набула широкої популярності, її розроблення продовжили Т. Бьюзен, Г. Гарднер, Р. Кеттел, Дж. Мейєр, П. Селовей, Дж. Хорн та ін., виокремивши інші види інтелекту.

Стосовно інтелекту людей в пізньому онтогенезі, в науковій літературі досить суперечливі дані. Одні дослідники вказують на зниження інтелектуальних здібностей, припускаючи, що в здорових літніх людей зниження інтелекту обумовлено відстороненням від справ, що сприяє різкому зменшенню надходження інформації та темпів її засвоєння. Усвідомлення власної незатребуваності знижує мотивацію досягнень. Проте Г. Крайг і Томе зазначають, що твердження про зниження інтелекту в літніх людей випливають зі спостережень за хворими, які страждають від склеротичних змін судин мозку або хвороби Альцгеймера – прогресуючого руйнування клітин кори головного мозку. Інші стверджують, що інтелектуальний рівень не тільки не загасає в літньому віці, а навпаки, може покращуватися. Наводяться дані, що старші вікові групи значно перевершують групу студентів за тестом «Тямущість», що обумовлено впливом накопиченого соціального досвіду. В іншому дослідженні вікових змін інтелекту були продемонстровані переваги літніх людей у сфері досвіду й словникового запасу. Однак їм було потрібно більше часу при тестуванні. Підкреслюється

вміння старих людей знаходити більше варіантів вирішення завдань як перевагу їхнього інтелекту. У цьому контексті наголошується на здатності до абстрактних наук і філософії, які зростають до 60–80 років. Підтвердженням цьому слугують праці багатьох видатних учених і філософів. Також зустрічається думка, що немає вікових відмінностей в інтелектуальній компетентності, лише знижена мотивація перешкоджає високому прояву її в старих людей. Таку полярну інтерпретацію зміни інтелекту в пізньому онтогенезі вітчизняними і зарубіжними дослідниками, можна пояснити застосуванням різних методик і відносно невеликою кількістю відповідних досліджень.

Західні вчені Р. Кеттел (1905–1998) і Дж. Хорн (1928–2006) розробили модель інтелекту, згідно з якою, інтелект включає як мінімум два генеральних чинника: «плинний» (флюїдний) (fluid)-(Gf) і кристалізований (crystallized) (Gc) інтелект. Перший чинник є «біологічною» здатністю, що допомагає вирішувати завдання та проблемні ситуації, які виходять за межі минулого досвіду, за межі засвоєних знань і навичок адаптації (наприклад, задатки й здібності). Тут попередні знання не можуть допомогти людям, а необхідність швидкої відповіді навіть уповільнює пошуки потрібного рішення. Тому можливості плинного інтелекту з віком знижуються, оскільки літня людина здатна сприймати й утримувати меншу кількість сенсорних сигналів, а сповільнення перебігу всіх процесів в організмі відбивається і на швидкості розумових дій. Тому можуть фіксуватися погіршення в деяких когнітивних процесах, наприклад, погіршується короткочасна пам'ять [4, с. 81].

Другий чинник більшою мірою залежить від освіти, культури і превалює при вирішенні завдань, що вимагають активізації раніше сформованих навичок, використання минулого досвіду. Кристалізований вид інтелекту пов'язаний з глибиною та обсягом накопичених протягом життя знань та словесною пам'яттю. Тому в потенціалі кристалізованого інтелекту виявляється тенденція до більш повного розкриття в другій половині життя. Цим, зокрема, пояснюється факт високої творчої продуктивності в зрілому та похилому віці. І. Павлов створив «Двадцятилітній досвід» у 73 роки, а «Лекції про роботу великих півкуль головного мозку» – в 77 років, Тиціан написав одну із кращих своїх картин «Оплакування Христа» в 95 років, Д. Верді створив оперу «Фальстаф» у 80 років.

І все ж, закономірні зміни мозкової діяльності в цьому віці цілком логічно приводять до зміни інтелектуальної активності. За даними американського психолога К. У. Шайї, зміни набувають саме функції інтелекту, а не сама його природа. Він розрізняє три періоди зміни функцій інтелекту: 1) рання дорослість (20–40 років) – стадія досягнень. Інтелект використовується, щоб вирішити за його допомогою реальні проблеми, які можуть визначити подальше життя людини; 2) середня дорослість (40–60 років) – стадія виконання соціальних обов'язків. Людина приймає рішення, від яких залежать інші люди, і вона зобов'язана враховувати їхні інтереси; 3) пізня дорослість (60 років і більше) – стадія реінтегрування. Використання знань змінюється. Досвід, мудрість, цінності, настанови пропонуються іншим поколінням як приклад, зразок для дій, основи для подальших форм вдосконалення [2].

Збереження інтелекту на пізніх етапах онтогенезу забезпечується в основному за рахунок діяльності механізмів понятійного мислення. Констатується факт гетерохронності інтелектуального розвитку в онтогенезі: з одного боку, існує органічна єдність інволюційних (регресивних) та еволюційних (прогресивних) змін у характері інтелектуальної активності, з іншого – відбувається формування потужних компенсаторних механізмів, що забезпечують при перебудові інтелекту необхідні пристосувальні ефекти. Ідеться про феномен вітаукту: інтелект адаптується до вікового чинника, ослаблення одних функцій сприяє формуванню пристосувальних, що дозволяє компенсувати деструктивні явища когнітивного старіння. При цьому, як вказує більшість теорій, центральним механізмом когнітивної компенсації та розвитку в старості є вербальний інтелект. На цей феномен звернув увагу Б. Ананьєв, підкреслюючи, що мовленнєво-розумові функції протистоять загальному процесу старіння і самі зазнають інволюційних зрушень значно пізніше, ніж інші психофізіологічні функції. Таким чином, когнітивні функції в літньому віці зберігаються на достатньо високому рівні, а позитивні адаптаційні зміни спрямовані на актуалізацію резервних можливостей, накопичених на більш ранніх етапах онтогенезу.

Список використаних джерел

1. Льїна Н. М. Психологія творчості та обдарованості: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2020. 234 с.
2. Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі: монографія / М. Л. Смульсон, Ю. М. Лотоцька, М. М. Назар, П. П. Дітюк, І. Г. Коваленко-Кобилянська [та ін.] ; за ред. М. Л. Смульсон. Київ: Педагогічна думка, 2015. 221 с.
3. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ : ВД «АДЕФ-Україна», 2014. 288 с.
4. Тополь О. В. Когнітивний підхід до збільшення пізнавальних ресурсів та покращення розумової діяльності літньої людини // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2019. № 2 (14). С. 77–83.

Кузьмінський Анатолій Іванович,

Kuzminskyi Anatolii

doctor of pedagogical sciences, professor, corresponding member of the National Academy of pedagogical sciences of Ukraine, professor of the department of pedagogy, psychology, social work and management Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL TRAINING IN CONDITIONS OF BLENDED LEARNING: DIRECTIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

The emergence and development of a new socio-cultural paradigm, driven by high-tech advances and the widespread use of Information and Communication Technologies (ICTs), is driving changes in all sectors of the economy and poses new demands on the higher education system, updating content and finding innovative forms, methods and means of professional training in the context of digital transformation.

The results of the analysis of scientific sources show that the focus of scientific research in recent years has been on finding ways to improve the quality of teacher education, outlining the positive potential of using the blended learning model. In particular, the works of O. Danysko (2019), O. Ivanenko (2023), O. Khmelnytska (2023) emphasize that the integration of cognitive activity of students in face-to-face classes and during remote independent work with electronic resources at a convenient time has a positive effect on the motivation of future teachers to study and work, demonstrates effectiveness in the acquisition of professional knowledge, skills and abilities, makes the educational process meaningful and interesting, and thus ensures the improvement of the quality of professional training.

It is important to note that in modern scientific discourse there is a large number of different definitions used to describe the current situation of digital transformation of the education sector: informatization, digitalization, digitization, digital education, digital learning environment, e-learning, blended learning, online learning, etc. An analysis of the work of scholars suggests that digitalization and informatization are different categories.

The former is aimed at the formation of strategies for the development and improvement of the digital market of socio-economic services, the latter at the creation of a single information space (What is Digital Transformation, 2023). However, the basic principle of both digitalization and informatization is to improve the life of an individual, society and the state through the use of modern digital technologies, i.e. technologies for creating, processing, exchanging and transmitting data.

The modernization of modern higher education institutions takes place at the stage of formation of an innovative model called "digital university", which includes not only the introduction of new technologies, but also strategic transformations at the level of implementation of new processes, logistics, recruitment, etc.

The teaching of almost all subjects in general secondary education is also directly related to the use of technology. According to the analysis of scientific sources, the teaching of certain subjects and extracurricular educational activities involve the active use of digital tools, which are perceived by participants of the educational process as positive innovations (Kachan, Prystynskyi, 2019).

In order to achieve new professional characteristics of the future teacher, meeting the challenges of the times, it is important to note the importance of the implementation of blended learning, the share of which as an innovative form of organizing the educational process is constantly growing in the context of the security situation in Ukraine and in line with digitalization. The advantage of blended learning in higher education is the ability to organize different types of educational interaction.

The analysis and synthesis of scientific research and practical experience of leading Ukrainian higher education institutions allows us to identify the features of digital transformation of professional training of future teachers in blended learning at the level of goals, content, forms, methods and means, technological support and effectiveness.

Digitalization leads to an update of the goals of professional training of future teachers, namely: the formation of digital competence in students as the ability to use modern digital devices, programs, platforms, resources for effective professional activity (planning and organizing the educational process in general secondary schools, extracurricular and extra-curricular activities, gaining experience in the use of digital technologies in the educational process in their subject, formation of positive motivation for continuous professional self-development in the context of dynamic changes in the digital information and educational space).

We are also registering changes at the level of educational content: updating educational and professional training programs for future subject teachers by introducing separate compulsory and elective educational components related to digitalization and digital technologies in a given subject; include issues related to the use of electronic educational resources, cloud technologies, virtual and augmented reality tools in the professional activities of teachers in the work programs.

The forms, methods and means of professional training of future teachers in the digital educational environment are changing: there is an increasing use of teaching technologies that combine traditional approaches with innovative digital tools to harmonize face-to-face and remote interaction in the classroom and in extracurricular activities; the use of personal digital devices (smartphones, tablets, laptops) to ensure quick access to electronic educational resources for students; the use of cloud technologies for posting and sharing educational materials, remote access to software and methodological software, and effective interaction of participants in the educational process.

Digital transformations in the professional training of future teachers in blended learning also lead to a new understanding of the effectiveness of the formation of a professional teacher personality. The result of such training should be: an increase in the level of digital literacy of future teachers, the ability to competently use ICT in professional activities, self-education and self-development, and the readiness of graduates to implement innovations in professional activities in the context of digital transformation of the education system.

Thus, digitalization is a factor in the emergence of innovative forms of organizing the educational process in higher education, including blended learning. In turn, the active introduction of blended learning leads to digital transformations in the system of professional training of future specialists at the level of goals, content of technologies, forms, methods and means, and planned results.

References

1. Babaiev, V. M., Stadnyk, H. V., Momot, T. V. (2019). Tsyfrova transformatsiia u sferi vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii [Digital transformation in the field of higher education in globalization conditions]. *Ekonomichni nauky - Economic sciences*, 2, 2–9. Retrieved from <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2019-2-148-2-9> [in Ukrainian].
2. Boichuk, Yu., Kozlov, A., Naumenko, N., Hrynova, M. (2022). Porivnialnyi analiz aktyvnosti здобувачів вищої освіти під час навчання в асинхронному режимі з дисципліни «Фізичне виховання» в умових карантину та вііскового стану. [Comparative analysis of higher education students engagement in asynchronous learning of the «physical education» course during quarantine and martial law]. *Novyi kolehium - New collegium*, 1–2 (107), 50–55. Retrieved from <https://doi.org/10.30837/nc.2022.1-2.50> [in Ukrainian].
3. Hrabyk, N. M., Hrubar, I. Ya. (2022). Tsyfrovi tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv fizychnoi kultury [Digital technologies in physical education teacher training].

Mater-ly IX Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf

«Suchasni tsyfrovi tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia: dosvid, tendentsii, perspektyvy» - Materials of the IX International Scientific-Practical Online Conference «Modern Digital Technologies and Innovative Teaching Methods: Experience, Trends and Prospects». Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 87–90. [in Ukrainian].

4. Hrynevych, L. M., Morze, N. V., Boiko M. A. (2020). Naukova osvita yak osnova formuvannia innovatsiinoi kompetentnosti v umovakh tsyfrovoi transformatsii suspilstva [Scientific education as the basis for innovative competence formation in the conditions of digital transformation of the society]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia - Information technologies and learning teaching*, 77(3), 1–26. Retrieved from <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3980> [in Ukrainian].

5. Danysko, O. (2019). Yakist zmishanoho navchannia yak chynnyk pidvyshchennia efektyvnosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Blended learning qualitas factor of efficiency improvement of future physical culture teachers' professional training]. *Estetyka I etyka pedahohichnoi dii - Aesthetics and ethics of pedagogical action*, 19, 176–189. Retrieved from <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2019.19.169811> [in Ukrainian].

6. Ivanenko, O. (2023). Pedahohichna diahnostyka formuvannia hotovnosti do profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi zmishanoho navchannia [Pedagogical diagnostics of the formation of readiness for professional activities of future teachers of physical culture in the process of mixed learning]. *Molod i rynek - Youth and market*, 8 (216), 139–144. Retrieved from <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.283179> [in Ukrainian].

7. Kachan, O. A., Prystynskyi, V. M. (2019). Informatsiino-komunikatsiini ta rukhlyvo-piznavalni tekhnologii u fizychnomu vykhovanni ditei i pidlitkiv [Information and communication technologies and mobile-cognitive technologies in physical education for children and adolescents]. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina. [in Ukrainian].

8. Kyselova, K. (2023, April). Osvita – tse ne pro vydatky. Osvita – tse investysii i rozvytok derzhavy. Oksen Lisovyi [Education is not about expenditures. Education is an investment in the development of the state. – Oksen Lisoviy]. Retrieved from <https://osvitoria.media/experience/osvita-tse-ne-pro-vydatky-osvita-tse-investysiyi-i-rozvytok-derzhavy-oksen-lisovyi/> [in Ukrainian].

9. Kremen, V. H., Bykov, V. Yu., Liashenko, O. I., Lytvynova, S. H., Luhovyi, V. I., Malovanyi, Yu. I., Pinchuk, O. P., Topuzov, O. M. (2022). Naukovo-metodychne zabezpechennia tsyfrovizatsii osvity ukraïny: stan, problemy, perspektyvy [Scientific and methodological provision of digitalisation of education in ukraine: status, problems, prospects]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukraïny - Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4(2), 1–49. Retrieved from: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223> [in Ukrainian].

10. Sushchenko, L. O., Andriushchenko, O. O., Sushchenko, P. R. (2022). Tsyfrova transformatsiia zakladiv vyshchoi osvity v umovakh didzhitalizatsii suspilstva: vyklyky i perspektyvy [Digital transformation of higher education institutions in the context of digitalization of society: challenges and prospects] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova - Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University*, 2, 146–151. Retrieved from <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.2.28> [in Ukrainian].

11. Khmelnytska, O. (2023). Pidhotovka do profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v umovakh zmishanoho navchannia [Preparation for professional activity of future physical education teachers in mixed learning environment]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky - Prospects and innovations of science*, 12(30), 521–532. Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/5942/5975> [in Ukrainian].

12. Abad-Segura, E., González-Zamar, M. D., Infante-Moro, J. C., Ruipérez García, G. (2020). Sustainable management of digital transformation in higher education: Global research trends. *Sustainability*, 12 (5), 2107. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/su12052107> [in English].

13. Bykova, T. B., Ivashchenko, M. V., Kassim, D. A., Kovalchuk, V. I. (2021). Blended learning in the context of digitalization. *CTE Workshop Proceedings*, 8, 247–260. Retrieved from <https://doi.org/10.55056/cte.236>. [in English].
14. Cawood, R. (2018). *The university of the future. Can the universities of today lead learning for tomorrow?* Ernst & Young Australia. EYGM Limited 2018. Retrieved from <https://cdn.ey.com/echannel/au/en/industries/government---public-sector/ey-university-of-the-future-2030/EY-university-of-the-future-2030.pdf> [in Ukrainian].
15. Chapco-Wade, C. (2020, August). Digitization, digitalization, and digital transformation: What's the difference? Medium. Retrieved from <https://colleenchapcowadesafina.medium.com/digitization-digitalization-and-digital-transformation-whats-the-difference-eff1d002fbdf> [in Ukrainian].
16. Hess, T., Matt, C., Benlian, A., & Wiesböck, F. (2016). Options for formulating a digital transformation strategy. *MIS Quarterly Executive*, 15 (2), 123–139. [in English].
17. Kindei, L., Nikitina, O., Baraniuk, I., Kotelianets, Yu., Kotelianets, N. (2022) The Problem of Methodological Training of Future Teachers in the Digital Environment. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (5), 146–154. Retrieved from: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n5p146>. [in English].
18. What is Digital Transformation? (2023). Theagileelephant.com. website. Retrieved from: <http://www.theagileelephant.com/what-is-digital-transformation>. [in English].

Кухарчук Ірина Олексіївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «СІМ'Я» В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Відображення людиною навколишньої дійсності та взаємодія з об'єктивним світом представлені в сучасній лінгвістиці у вигляді співвідношення концептуальної і мовної картин світу. Концептуальна картина світу є багатомірним явищем, у якому відображається не лише система понять про реалії дійсності, але й система смислів, утілена в ці реалії через слова-концепти. Мовна картина світу є формою інтерпретації людиною її знань про довкілля мовними засобами.

Концепт формує концептуальну картину світу. Сучасне мовознавство поєднує різні напрями, аспекти та підходи до інтерпретації поняття концепт. Концепт – це складник етнічної свідомості, психоментальне утворення, змодельоване на основі знань та уявлень про центральні фрагменти довкілля й зафіксоване в національно-мовній картині світу. На думку О. Селіванової, концепт є інформаційною структурою свідомості, різнооб'єктною, певним чином організованою одиницею пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого [3, с. 256].

Концепт функціонує у свідомості мовців як виразник вербальних та невербальних ментальних сутностей. Без знання концептів національної культури неможливо здійснити повноцінну комунікацію. Урахування взаємодії мови і культури дозволило дослідникам виділити «ключові концепти» національних культур, які є найважливішими поняттями національної свідомості. Аналіз фольклорних джерел дає підстави стверджувати, що концепт «сім'я» є значущим концептом для українського етносу, де сім'я – це суспільна група людей, що утворена на основі шлюбу або кровної спорідненості, з'єднана загальним укладом життя, спільними інтересами та сукупністю традицій, звичаїв та обрядів.

У фольклорному дискурсі можна простежити всі стадії розвитку сім'ї. На позначення союзу чоловіка і жінки вживаються лексеми *сім'я, рід, родина, родинонька* разом із прикметниками *милий, багатий*: «*Ой виорю я нивку широкою/ Та посію хмелю високого,/ Та нароблю пива солодкого,/ Та зберу я роду багатого*» [4, с. 434], «*Ой, роду мій милий/ Розійшовся по всім світі, / Як той туман сивий*» [4, с. 432]. В українській культурі сім'я розглядається як цінність, тому й українці відповідально ставилися до її створення: «*Женитися – не галушок наварити*» [1, с. 315], «*Женитися на швидку руку – на довгу муку*» [1, с. 315].

Центральними фігурами родини в українському фольклорі є чоловік і жінка. В українському менталітеті чоловік – це очільник сім'ї: «*Домівка без чоловіка, що день без сонця*» [1, с. 325], «*За*

чоловіковою головою, як за кам'яною стіною» [1, с. 325]. В українському фольклорі чоловік наділений такими якостями й рисами характеру: розум («На вродливого чоловіка дивитися гарно, а з розумним жити легко» [1, с. 329]; доброта («За гарним чоловіком і свинка – господинька» [1, с. 327]; працьовитість («Од господаря повинно пахнути вітром, а від господині – димом» [1, с. 356].

У мовній українській картині світу жінці відведено важливу роль, від особистісних якостей якої залежало щастя та добробут родини: «З жінкою любою-милою рибки піймаєш» [1, с. 327], «У доброї жінки й чоловіку ціни немає» [1, с. 332]. У фольклорних текстах відзначено такі якості і риси характеру дружини: розум («Будинок тримається не красунею, а розумницею» [1, с. 324]; працьовитість («Як сорочка біла, то й жінка мила» [1, с. 335]; доброта («Добра жінка й лихого чоловіка направить» [1, с. 325]. Українці засуджували в жінці ледачість («Ліпше чорта затримати, ніж ледачу жінку мати» [1, с. 328]; сварливість й балакучість («Горе дворові, де корова розказує волові» [1, с. 324] «Діж не перемісити, а жінки не перебити» [1, с. 324].

Більшість українських родин жили в злагоді та взаємній повазі. Подружні стосунки будувалися на вірності, тому й найбільш уживаними є лексеми *вірність, згода, лад*: «Згода дім будує, а незгода – руйнує» [1, с. 327], «Не потрібен і клад, коли у чоловіка з жінкою лад» [1, с. 330].

У пареміях на позначення матері вживаються лексеми *мати, мама, матінка, матіночка, ненька, матуся*, які найчастіше поєднуються з прикметником «*рідна*»: «Шануй батька і неньку – буде тобі скрізь гладенько» [1, с. 339], «Нема того краму, щоб пошити рідну маму» [1, с. 338]. «Нене моя рідна, тебе б'ють, а я бідна» [2, с. 111].

В українській культурі батько є головою родини, хоча лексема *батько* є менш уживаю порівняно з *матір'ю*: *Батько – не мати, не поцілує і не приголубить* [2, с. 104], *Батько пазуху дере, та дітям дає* [1, с. 336]. Батько відігравав не менш важливе значення у вихованні дітей, оскільки він уособлює мужність, досвідченість, силу, розум й завжди був захисником родини: «Отець по-батьківськи поб'є, по-батьківськи й помилує» [1, с. 338], «Сім'я без батька – як хата без даху» [1, с. 339].

Діти в уявленні українців – це велика радість, цінність, щастя, вони є продовжувачами роду та підтримкою й опорою в старості. В Україні шанувалися сім'ї, які мали багато дітей: «Один син – не син, два сина – пів сина, три сини – ото тільки син!» [1, с. 346], «Як двоє дітей у батька, то так; а як одне – то як жодного» [1, с. 349], «Сім синів годую, всім щастя готую» [1, с. 348].

У мовній картині світу українців відображено любов батьків до своїх дітей: «Слухняний син – троянда материнського серця» [1, с. 348], «Добрий син – теплий куток батькові на старість» [1, с. 343]. У фольклорі репрезентовано гордість батьків за свою дитину. Українці пишаються працьовитими, вихованими, щирими дітьми, які поважають старших: «Добра дитина половину клопоту відійме, а деяка – і більше» [1, с. 343], «Викохав дитину – в добру годину» [1, с. 341]. Народна мудрість зауважує, що менші діти завдають менше клопоту, а старші – потребують більшої турботи та уваги: «Мала дитина – не виспишся, більша дитина – не наїсися» [1, с. 345], «Малі діти не дають спати, а великі – дихати» [1, с. 345].

Уявлення українців про виховання дітей ілюструє значна кількість прислів'їв і приказок. Поради щодо виховання дітей виражені експліцитно й імпліцитно. Експліцитні форми містять прямий заклик у формі дієслова 2-ї особи однини наказового способу: «Вчи сина, поки впоперек лавки лежить; а як уздовж ляже – тоді пізно буде» [1, с. 341], «Дитину серцем люби, та в руках держи» [1, с. 342], «Не балуй змалку діток, по під старість положать на спину ціпок» [1, с. 346]. Імпліцитні поради містять узагальнене судження без вказівки на особу: «Діти пустують від материнського серця, а розумнішають від батькового дубця» [1, с. 342]. Проте аналіз матеріалу засвідчує, що батьки по-різному ставилися до синів і дочок. У прислів'ях використано антитезу: «З дочками красуються, а з синами в шані живуть» [1, с. 344], «І у сина гірка година, а у доньки прибуде бідоньки» [1, с. 344]. Донька вважалася тимчасовим членом родини, що і пояснює негативну конотацію низки прислів'їв: «Дочку тримай вдома, ще й заплати кому, щоб взяв біду з дому» [1, с. 310], «Багато дочок зживуть, а не наживуть» [1, с. 341], «Дочка – як ластівка: пощобече та й полетить» [1, с. 343], «Дочки – чужа користь» [1, с. 344]. Син в уявленні українців – це надійний помічник, який доглядить батьків на старості. Більшість прислів'їв і приказок про сина мають позитивну конотацію: «Син хоч не хлібом, то кулаками, а все-таки нагодує» [1, с. 348],

«Як син уродиться, то і хата радується» [1, с. 349]. Хоча зафіксовано характеристику сина з негативного боку: «Нетямущий син сім'ї сльози приносить» [1, с. 346], «Син виріс до вуха – бережись обуха» [1, с. 347].

Отже, аналіз текстів українського фольклору, у яких об'єктивовано концепт «сім'я», дав можливість виявити культурно-історичний досвід життя української родини, її життєвий уклад, світоглядні цінності, які дозволили охарактеризувати національну специфіку аналізованого концепту в картині світу українського народу.

Список використаних джерел

1. Попова О. А. Живлюще джерело. Кращі прислів'я та приказки українського народу. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 448с.
2. Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Риси характеру / упоряд. М. М. Пазяк. Київ : Наукова думка, 1990. 528 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
4. Українські народні ліричні пісні / упорядн. М.М. Гордійчук, А.М. Кінько, М.П. Стельмах. Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1960. 685с.

Литвинов Андрій Сергійович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЕТИЧНІ НОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Штучний інтелект (ШІ) стає невід'ємною частиною сучасної освіти, допомагаючи автоматизувати рутинні завдання, персоналізувати навчальні процеси та покращувати оцінювання знань студентів. Проте разом із беззаперечними перевагами, технології штучного інтелекту ставлять перед суспільством нові етичні виклики. Важливо не лише розуміти, як саме ШІ може полегшити навчальний процес, а й усвідомлювати ризики, які виникають при його використанні, зокрема загрозу академічній доброчесності, питання відповідальності та конфіденційності даних [2].

Одним із ключових аспектів етичного використання ШІ в освіті є прозорість його роботи. Важливо, щоб усі учасники освітнього процесу розуміли, яким чином працюють алгоритми, на яких принципах базується їхнє навчання чи оцінювання, і хто саме відповідає за кінцеві результати. Якщо, наприклад, автоматизована система виставляє студентам оцінки, то необхідно чітко пояснювати критерії оцінювання, в іншому випадку здобувачі можуть втратити довіру до системи. Без розуміння принципів роботи ШІ виникає ризик, що він буде сприйматися як абсолютний авторитет, хоча насправді навіть найрозумніші алгоритми можуть помилятися [1].

Питання відповідальності також залишається одним із ключових. Хоча ШІ може виконувати багато завдань замість людини, остаточне рішення завжди має залишатися за викладачем або студентом. Якщо студент, наприклад, використовує ШІ для написання наукової роботи або реферату, він повинен усвідомлювати, що відповідальність за якість тексту та достовірність інформації лежить саме на ньому. Подібним чином викладачі не можуть повністю покладатися на автоматизовані системи для оцінювання робіт студентів, адже будь-яка система має свої обмеження і може давати хибні результати. Важливо зберігати баланс між використанням технологій та критичним мисленням, щоб уникнути ситуацій, коли ШІ приймає рішення без відповідного контролю з боку людини [2].

Конфіденційність і безпека даних є ще одним важливим етичним аспектом. Освітні платформи, які використовують ШІ, часто збирають велику кількість персональної інформації про здобувачів освіти: їхні оцінки, стиль навчання, сильні та слабкі сторони. Якщо ці дані потраплять у чужі руки або будуть використані без згоди студентів, це може порушити їхнє право на приватність. Тому необхідно розробляти чіткі правила щодо зберігання, обробки та використання освітніх даних, щоб уникнути їхнього несанкціонованого розповсюдження [4].

Ще одним етичним викликом є персоналізація навчання. З одного боку, ШІ може аналізувати навчальні потреби кожного студента та адаптувати програму відповідно до його рівня знань, що

значно покращує ефективність навчання. Однак, якщо такі системи будуть використовуватися неправильно, вони можуть, навпаки, обмежувати можливості здобувачів. Наприклад, якщо алгоритм вирішить, що певний студент має слабкі здібності до певної дисципліни, він може отримувати менш складні завдання, що в перспективі знизить його рівень підготовки. Тому важливо, щоб персоналізація навчання не перетворювалася на дискримінацію і не позбавляла студентів можливості розвивати свої навички та знання на повну [1].

Автоматизація оцінювання знань за допомогою ШІ також потребує обережного підходу. Звісно, такі системи можуть значно прискорити перевірку тестів і контрольних робіт, проте існує ризик упередженості алгоритмів. Якщо ШІ навчений на певному наборі даних, він може несвідомо відтворювати певні стереотипи або неточності, що впливатиме на оцінку студентів. Наприклад, якщо система аналізує стилістику письмової роботи, вона може несправедливо занижувати оцінки тим здобувачам, які пишуть менш формально або використовують нестандартні вирази. Тому ШІ має бути лише допоміжним інструментом, а не остаточним суддею у процесі оцінювання [2].

Використання генеративних моделей ШІ, таких як ChatGPT, для написання наукових робіт та есе викликає ще більше етичних питань. Одна з головних проблем – це авторство та академічна доброчесність. Якщо студент використовує ШІ для написання тексту, чи можна вважати цей текст його власною роботою? А якщо викладач застосовує ШІ для перевірки завдань, чи не втрачається при цьому людський фактор? Усе це вимагає нових підходів до визначення етичних меж використання технологій у науковій діяльності. Освітні заклади мають розробити зрозумілі правила, що пояснюють, у яких випадках використання ШІ є допустимим, а в яких – порушує принципи академічної доброчесності [4].

Щоб забезпечити етичне використання ШІ в освіті, необхідно не лише встановити правила, а й навчати студентів і викладачів цифрової грамотності. Розуміння принципів роботи алгоритмів, уміння критично оцінювати отримані результати та усвідомлення можливих ризиків допоможуть зробити навчальний процес більш ефективним і справедливим. Крім того, важливо розробляти державні та міжнародні регуляції, які допоможуть уникнути зловживань і зроблять використання ШІ прозорішим [1].

Отже, технології штучного інтелекту – це лише інструмент, і те, як ми їх використовуємо, залежить від нашої відповідальності. Якщо ми зможемо знайти правильний баланс між технологічним прогресом і етичними принципами, то зможемо створити систему освіти, яка буде не лише ефективною, а й справедливою для всіх учасників навчального процесу. Цей баланс включає не лише регулювання технологій, а й виховання відповідального ставлення до них у студентів і викладачів. Освіта має навчати не тільки користуватися ШІ, а й розуміти його обмеження, можливі ризики та етичні наслідки. Важливим є також забезпечення рівного доступу до новітніх технологій, адже надмірна залежність від комерційних продуктів може призвести до освітньої нерівності. Міністерство освіти і науки, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Інститут модернізації змісту освіти, Державна служба якості освіти, Академія педагогічних наук та департаменти освіти мають координувати свої зусилля для створення стандартів етичного використання ШІ в освіті. Водночас заклади освіти повинні інтегрувати технології в навчальний процес відповідно до принципів академічної доброчесності. Лише завдяки такій взаємодії можна зробити штучний інтелект не просто технологічним досягненням, а потужним інструментом для підвищення якості освіти, розвитку критичного мислення та підготовки майбутніх фахівців до викликів цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. URL: <https://surl.li/dwhfvu> (дата звернення 04.03.2025) DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8174388>
2. Бруйка А., Бруйка Я. Етика використання штучного інтелекту для створення наукових текстів. URL: <https://surl.gd/lotvez> (дата звернення 03.03.2025).

3. Гриценчук О. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. *Вісник кафедри Юнеско «Неперервна професійна освіта XXI століття»* 2024. №10. С. 152-161. <https://orcid.org/0000-0003-3173-7649>.

4. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. URL: <https://surl.gd/almsck> (дата звернення 03.03.2025).

Луценко Григорій Васильович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту Глухівського НПУ ім. О.Довженка

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ

Особи, що виконують подвійні ролі, стикаються з підвищеним рівнем стресу через необхідність відповідати вимогам обох сфер діяльності (Terrill, Garofalo, Soliday & Craft, 2012; Wierda-Boer, Gerris & Vermulst, 2009; Wong & Lee, 2015). Це дослідження спрямоване на розуміння досвіду людей, які одночасно виконують роль студентів університету та керівників його організацій. У науковій літературі студентський лідер зазвичай визначається як студент бакалаврату, який має позиційні повноваження (Domingue, 2015; McKenzie, Iverson, Crowe & Kulics, 2015). Здебільшого це керівники студентських урядових або клубних організацій (Curtis & Burnett, 2017). У цьому контексті дослідження зосереджено саме на студентах, які є лідерами студентського самоврядування та спільнот гуртожитків.

Метою нашого інтерпретативного феноменологічного дослідження є аналіз впливу практик уважності на студентських лідерів, які стикаються зі стресом, пов'язаним із виконанням подвійних ролей: студента й керівництва. Учасники дослідження — це лідери студентського самоврядування українських університетів, обрані для керівництва їхніми колегами та затверджені університетським керівництвом. Отримані знання мають стати корисними як для студентських лідерів, так і для фахівців, що займаються їх підбором, навчанням та підтримкою.

Виконуючи одночасно ролі студента університету та керівника, студентські лідери стикаються зі стресовими факторами обох ролей (Mulenga, Brouze & Gardner-Lubbe, 2016). Як студенти, вони належать до демографічної групи, яка, як виявлено, надзвичайно схильна до стресу через численні зміни та нові обов'язки в університеті (Lin&Huang, 2013). До основних стресових факторів належать: фінансовий стрес (Brougham, Zail, Mendoza та Miller, 2009); академічний стрес (Lin & Huang, 2013); зміни у соціальних взаєминах (Stoliker & Lafreniere, 2015); і сам перехід до університетського життя (Beiter et al., 2015).

Окрім стресу, пов'язаного з навчанням, роки університетського життя є періодом розвитку, що називається дорослішанням (Arnett, 2007). За словами Арнетта, відомого дослідника теми молоді, життєвий досвід людей у віці від підліткового періоду до 23-27 років значно змінився за останні десятиліття, оскільки зростає кількість молоді, яка вступає до університетів, відкладаючи на майбутнє виклики більш дорослого життя. Conley, Travers та Bryant (2013) погоджуються, стверджуючи, що цей період пов'язаний із психосоціальними ризиками та підвищенням психосоціального дистресу. До того ж, рівень стресу студентів зростає, і останнім часом деякі дослідники описують це збільшення як «драматичне» (Pritchard, Wilson & Yamnitz, 2007, p. 15).

Студентські лідери не лише студенти, але й керівники, а «стрес і лідерство нерозривно пов'язані» (Harms, Credé, Tynan, Leon & Jeung, 2017, p. 178). Вчені встановили, що стрес не був пов'язаний лише з одним стилем лідерства, проте його позитивна кореляція з лідерством загалом добре зафіксована у різних конструктах. Вони зазначають, що лідерство й стрес настільки взаємопов'язані, що стрес є і наслідком, і передумовою лідерства. Це пояснюється тим, що лідери відчувають вищий рівень стресу через те, що їм частіше доводиться стикатися з проблемами та

загрозами. Зокрема, 88% керівників зазначають, що їхня робота є основною причиною стресу для них (Campbell, Baltes, Martin та Meddings, 2007).

Стрес від лідерства також зростає зі збільшенням обов'язків особи в організації, включаючи прийняття рішень та управління іншими (Serhat, Kitapci та Çomez, 2017). На жаль, більша відповідальність не завжди означає більшу здатність контролювати ситуацію, а саме відчуття браку контролю визначає ступінь стресу, який відчуває лідер. Було виявлено, що студентські лідери частіше, ніж їхні однолітки, переживають втрату контролю. Взаємозв'язок між стресом лідерства та браком контролю також спостерігалось незалежно від культурного контексту, лідери зазвичай відчувають вплив 5 основних факторів стресу: тиск часу, обмежені ресурси, робоче навантаження, конфлікти та обмежені повноваження. Зазначені фактори характерні також для студентських лідерів.

Наше дослідження мало на меті розкрити питання: як студентські лідери переживають стрес від виконання подвійних ролей студентів коледжу та лідерів студентського самоврядування після виконання вправ на уважність?

Результати цього дослідження показують, що відповідь на це питання включає три основні складові:

Нові звички Студентські лідери включили та підтримували практики уважності у своєму житті, які, на їхню думку, допомагали їм справлятися з вимогами їхніх подвійних ролей. Згідно з теорією уважності Дж. Кабат-Зінна (1994, 2016), саме регулярна практика переводить людину в стан, у якому вона може відчути переваги уважності, включаючи зняття стресу. Як зазначає автор, важливо не лише дізнатися про уважність чи зрозуміти її концепцію, але й практикувати її. Пройшовши навчання на уважність, студентські лідери виявили, що ці практики були надзвичайно корисними для боротьби зі стресом, тому вони добровільно включили їх у своє щоденне життя. Лідерам дозволяли обирати та використовувати вправи, які найбільше відповідали їхнім потребам, що сприяло підтримці практик уважності протягом трьох-чотирьох місяців після завершення занять. Студентські лідери вважали вправи з розвитку уважності настільки важливими, що створили особистий простір для практики, навіть якщо це суперечило очікуванням їхньої ролі лідера.

Полегшення стресу Студентські лідери знайшли значення практик уважності як засобу зняття стресу, пов'язаного з подвійними ролями. Вони відчули полегшення стресу у двох аспектах: розслаблення після вправ на уважність та покращення особистої організованості, завдяки якому вони краще контролювали себе та справлялися зі стресами. Хоча в дослідженні не вимірювали рівень стресу, учасники відзначали його зменшення. Мета дослідження полягала у розумінні досвіду студентів-лідерів через їхні історії, які свідчать, що практики уважності допомогли зняти стрес подвійних ролей.

Елементи формування сенсу Студентські лідери відчули елементи формування сенсу через уважність, що допомагало їм зменшити стрес. Проведені наукові розвідки показують, що формування сенсу може бути буфером проти стресу. Лідери насолоджувалися тонкощами моментів і переоцінювали ситуації, які раніше сприймалися як стресори, що сприяло зняттю стресу. Досвід лідерів резонує з теорією уважності Дж. Кабат-Зінна, яка акцентує увагу на практиці й теперішньому моменті для переоцінки думок і емоцій. Це дослідження має потенціал бути не лише корисним внеском у науку, а й практичним ресурсом для підтримки добробуту студентських лідерів.

Список використаних джерел

1. Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child development perspectives*, 1(2), 68-73/
2. Beiter, R., Nash, R., McCrady, M., Rhoades, D., Linscomb, M., Clarahan, M., & Sammut, S. (2015). The prevalence and correlates of depression, anxiety, and stress in a sample of college students. *Journal of Affective Disorders*, 173, 90-96.
3. Brougham, R. R., Zail, C. M., Mendoza, C. M., & Miller, J. R. (2009). Stress, sex differences, and coping strategies among college students. *Current Psychology*, 28(2), 85-97.

4. Campbell, M., Baltes, J. I., Martin, A., & Meddings, K. (2007). The stress of leadership. Center for creative leadership, 10(11).
5. Conley, Colleen S., Travers, Lea V., & Bryant, Fred B. (2013). Promoting Psychosocial Adjustment and Stress Management in First-Year College Students: The Benefits of Engagement in a Psychosocial Wellness Seminar. *Journal of American College Health*, 61(2), 75-86
6. Curtis, J., & Burnett, S. (2017). Affirmative consent: What do college student leaders think about "yes means yes" as the standard for sexual behavior? *American Journal of Sexuality Education*, 1-14.
7. Domingue, A. (2015). "Our leaders are just we ourself": Black women college student leaders' experiences with oppression and sources of nourishment on a predominantly white college campus. *Equity & Excellence in Education*, 48(3), 454-472. <http://dx.doi.org/10.1037/emo0000383>
8. Harms, P. D., Credé, M., Tynan, M., Leon, M., & Jeung, W. (2016). Leadership and stress : A meta-analytic review. *The Leadership Quarterly*. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2016.10.006>.
9. Kabat-Zinn, J. (1994) *Wherever You Go, There You Are: Mindfulness Meditation in Everyday Life*, Hyperion, New York.
10. Kabat-Zinn, Jon. (2016). The Stress Reduction Clinic. *Mindfulness*, 7(3), 775-76.
11. Lin, S. H., & Huang, Y. C. (2013). Life stress and academic burnout. *Active Learning in Higher Education*, 15(1), 77-90.
12. McKenzie, B., Iverson, Susan V., Crowe, Alicia, & Kulics, Jennifer. (2015). Leadership Identity Development in Traditional-aged Female Undergraduate College Students: A Grounded Theory, ProQuest Dissertations and Theses.
13. Mulenga, C. N., Brouze, K., & Gardner-Lubbe, S. (2016). Student leadership training as a stress reduction strategy at a South African university. *South African Journal of Higher Education*, 30(5), 141-156.
14. Pritchard, M. E., Wilson, G. S., & Yamnitz, B. (2007). What predicts adjustment among college students? A longitudinal panel study. *Journal of American College Health*, 56(1), 15-22.
15. Serhat, E. R. A. T., Kitapci, H., & ÇÖMEZ, P. (2017). The effect of organizational loads on work stress, emotional commitment, and turnover intention. *International Journal of Organizational Leadership*, 6(2), 221.
16. Stoliker, B. E., & Lafreniere, K. D. (2015). The influence of perceived stress, loneliness, and learning burnout on university students' educational experience. *College Student Journal*, 49(1), 146-160.
17. Terrill, A. L., Garofalo, J. P., Soliday, E., & Craft, R. (2012). Multiple roles and stress burden in women: a conceptual model of heart disease risk. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 17(1), 4-22.
18. Wierda-Boer, H. H., Gerris, J. R., & Vermulst, A. A. (2009). Managing multiple roles: Personality, stress, and work-family interference in dual-earner couples. *Journal of Individual Differences*, 30(1), 6-19.
19. Wong, P.H.J. & Lee, A.E.Y. (2015) Dual roles of social work supervisors: strain and strengths as managers and clinical supervisors, *China Journal of Social Work*, 8:2, 164-181.

Мисник Світлана Олексіївна,

*старший викладач кафедри педагогіки, психології, соціальної роботи та менеджменту
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПЕДАГОГА ЯК КЛЮЧ ДО УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Емоційний інтелект (ЕІ) педагога є одним із ключових факторів, що визначають ефективність педагогічної діяльності та якість взаємодії зі студентами в освітньому процесі. У сучасному світі, де освіта дедалі більше орієнтується на індивідуальний підхід і розвиток soft skills, розуміння та управління емоціями стають невід'ємною частиною професійної компетентності викладача. Ці тези мають на меті проаналізувати теоретичні концепції емоційного інтелекту, узагальнити результати

емпіричних досліджень та здійснити критичний огляд літератури, щоб обґрунтувати його значення для успішної педагогічної взаємодії.

Поняття емоційного інтелекту вперше було введено в науковий обіг Пітером Саловеем та Джоном Д. Майером у 1990 році, які визначили його як здатність розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції, а також емоції інших людей [9]. Згодом Деніел Гоулман популяризував концепцію, розширивши її до п'яти основних компонентів: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички [4]. У контексті педагогічної діяльності ці складові набувають особливого значення, оскільки викладач постійно перебуває у взаємодії зі студентами, які мають різні емоційні стани, мотивацію та поведінкові реакції. Теоретичний аналіз показує, що ЕІ педагога сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в аудиторії, підвищує ефективність навчання та допомагає уникати конфліктів.

Самосвідомість як компонент ЕІ дозволяє педагогу усвідомлювати власні емоційні реакції на стресові ситуації, що є невід'ємною частиною викладацької роботи. Наприклад, здатність розпізнавати власне роздратування чи тривогу допомагає викладачу уникати імпульсивних дій, які можуть негативно вплинути на студентів. Саморегуляція, у свою чергу, забезпечує контроль над цими емоціями, що сприяє підтриманню професійної поведінки навіть у складних обставинах. Мотивація педагога, підкріплена емоційним інтелектом, спрямована не лише на досягнення власних цілей, а й на стимулювання студентів до активної участі в навчальному процесі. Емпатія, як здатність розуміти почуття студентів, відіграє вирішальну роль у побудові довірливих стосунків, що є основою ефективної взаємодії. Нарешті, соціальні навички дозволяють педагогу налагоджувати комунікацію, вирішувати конфлікти та створювати атмосферу співпраці.

Емпіричні дослідження підтверджують теоретичні положення щодо важливості ЕІ у педагогічній діяльності. Наприклад, дослідження Брекетт та ін. [1] показало, що викладачі з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють кращі показники у формуванні позитивного навчального середовища. У їхніх групах студенти відчують більшу емоційну безпеку, що сприяє підвищенню академічної успішності. Інше дослідження, проведене Мортібоєм та Перрі [8], виявило кореляцію між емпатією педагога та рівнем задоволеності студентів навчальним процесом. Ці дані свідчать про те, що ЕІ не лише впливає на емоційний стан студентів, а й має прямий зв'язок із їхньою мотивацією та результатами навчання.

Критичний огляд літератури дозволяє виокремити кілька дискусійних моментів. По-перше, хоча модель Гоулмана є широко визнаною, деякі дослідники, наприклад, Лок та ін. [6], критикують її за надмірну узагальненість і недостатню емпіричну обґрунтованість. Вони стверджують, що ЕІ часто плутають із загальними рисами особистості, такими як екстраверсія чи доброзичливість, що ускладнює його чітке визначення як окремої конструкції. По-друге, існує проблема вимірювання ЕІ. Такі інструменти, як MSCEIT (Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test), хоча й вважаються валідними, критикуються за суб'єктивність інтерпретації результатів [3]. Водночас самозвітні шкали, як-от EQ-i (Bar-On, 1997), можуть бути спотворені через соціальну бажаність відповідей. Ці методологічні труднощі вказують на потребу вдосконалення інструментарію для оцінки ЕІ у педагогів.

Ще одним важливим аспектом є вплив культурного контексту на прояв емоційного інтелекту. Дослідження Чена та ін. [2] показало, що в культурах із високим рівнем колективізму (наприклад, у країнах Східної Азії) педагоги частіше використовують емпатію та соціальні навички для підтримки групової гармонії, тоді як у індивідуалістичних культурах (наприклад, у США) акцент робиться на саморегуляцію та мотивацію. Це свідчить про те, що ЕІ педагога не є універсальною характеристикою, а адаптується до соціокультурних умов, що має враховуватися під час підготовки викладачів.

Практичне значення ЕІ у педагогічній взаємодії проявляється у кількох напрямках. По-перше, викладачі з розвиненим емоційним інтелектом краще справляються з емоційним вигоранням, що є поширеною проблемою в професії. Дослідження Маслач та Лейтер [7] показало, що здатність регулювати власні емоції знижує рівень стресу та підвищує професійну стійкість. По-друге, ЕІ сприяє індивідуалізації навчання. Розуміючи емоційні потреби студентів, педагог може адаптувати методи викладання, що особливо важливо в роботі з різноманітними групами, включно зі

студентами з особливими потребами. По-третє, емоційний інтелект допомагає у вирішенні конфліктів, які неминуче виникають у процесі взаємодії. Наприклад, здатність вислухати студента та зрозуміти його позицію може перетворити конфліктну ситуацію на конструктивний діалог.

Незважаючи на очевидні переваги, розвиток ЕІ у педагогів стикається з певними викликами. Програми підготовки викладачів часто зосереджені на предметних знаннях і методиках викладання, ігноруючи емоційні компетенції. Дослідження Дженнінгс та Грінберга [5] підкреслює, що без цілеспрямованого навчання ЕІ педагога можуть залишатися недостатньо підготовленими до емоційних аспектів своєї роботи. Це вказує на необхідність інтеграції тренінгів із розвитку емоційного інтелекту в систему професійної освіти. Такі програми можуть включати практичні заняття з рефлексії, моделювання конфліктних ситуацій та розвитку емпатії через рольові ігри.

У висновках можна стверджувати, що емоційний інтелект педагога є ключовим фактором успішної взаємодії зі студентами, який впливає на якість навчання, емоційний клімат і професійну ефективність. Теоретичні моделі, зокрема концепції Саловея-Майєра та Гоулмана, надають міцну основу для розуміння ЕІ, тоді як емпіричні дослідження підтверджують його позитивний вплив на освітній процес. Водночас критичний аналіз літератури виявляє методологічні обмеження та потребу врахування культурних особливостей. Практична цінність ЕІ полягає в його здатності знижувати стрес, сприяти індивідуалізації навчання та вирішувати конфлікти, однак для його розвитку необхідні системні зміни в підготовці педагогів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вдосконалення інструментів оцінки ЕІ, а також на вивчення його довгострокового впливу на академічні та психологічні результати студентів. Таким чином, емоційний інтелект є не просто бажаною рисою педагога, а необхідною умовою для створення ефективного та гуманістичного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Brackett M. A., et al. Emotional intelligence and classroom management. *Educational Psychologist*, 2011. 46(2), 87-102.
2. Chen W., et al. Cultural influences on emotional intelligence in teaching. *International Journal of Educational Research*, 2015. 72, 15-25.
3. Conte J. M. A review and critique of emotional intelligence measures. *Journal of Organizational Behavior*, 2005. 26(4), 433-440.
4. Goleman, D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books. 1995.
5. Jennings P. A., & Greenberg M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence. *Review of Educational Research*, 2009. 79(1), 491-525.
6. Locke E. A. Why emotional intelligence is an invalid concept. *Journal of Organizational Behavior*, 2005. 26(4), 425-431.
7. Maslach C., Leiter M. P. Early predictors of job burnout and engagement. *Journal of Applied Psychology*, 2008. 93(3), 498-512.
8. Mortiboys A., Perry R. Teaching with emotional intelligence. *Higher Education Research*, 2010. 35(4), 321-335.
9. Salovey P., Mayer J. D. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 1990. 9(3), 185-211.

Мозуль Ірина Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівського НПУ ім. О. Довженка,

вчитель англійської мови Сопицької філії Есманської ЗОШ І-ІІІ ступенів

Глухівської районної ради Сумської області

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Soft skills або м'які навички – це комплекс особистісних якостей, які допомагають людині ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін і досягати успіху у професійній та соціальній сферах. До них належать комунікативні здібності, критичне мислення, командна робота, емоційний

інтелект, креативність, здатність до вирішення проблем та управління часом. У сучасному світі, де технологічний прогрес та глобалізація змінюють підходи до роботи та навчання, розвиток soft skills стає не менш важливим, ніж оволодіння фаховими знаннями, адже саме вони допомагають людині адаптуватися до нових умов, працювати у команді, вирішувати конфлікти та генерувати інноваційні ідеї.

Формування soft skills у здобувачів освіти через вивчення англійської мови є важливим аспектом сучасного освітнього процесу. М'які навички, такі як комунікація, критичне мислення, командна робота, креативність та емоційний інтелект, відіграють ключову роль у професійному та особистісному розвитку людини. Вивчення англійської мови створює унікальні можливості для розвитку цих навичок завдяки інтерактивним методам навчання, які сприяють активному залученню вихованців в освітній процес.

Комунікативні навички розвиваються через діалогічне мовлення, рольові ігри, дебати та дискусії. Здобувачі освіти навчаються висловлювати свої думки, аргументувати позицію та адаптуватися до різних мовних ситуацій, що сприяє їхній впевненості у спілкуванні. Критичне мислення формується під час аналізу текстів, роботи з автентичними матеріалами та обговорення актуальних проблем, що стимулює вихованців до глибшого осмислення інформації та вироблення власних суджень. Вивчення іншомовних текстів також сприяє розвитку аналітичного підходу до інформації та формує навички перевірки достовірності джерел.

Розвиток навичок роботи в команді забезпечується груповими завданнями, проєктною діяльністю та парною роботою, коли здобувачі освіти взаємодіють, вчаться домовлятися, розподіляти обов'язки та підтримувати одне одного. Виконання спільних завдань сприяє не лише ефективному навчанню, а й формуванню лідерських якостей, що є важливими у сучасному професійному середовищі. Креативність стимулюється через написання есе, створення презентацій, участь у театралізованих виставах англійською мовою, що розширює уявлення учнів і студентів про можливості використання мови у різних контекстах, а застосування методів сторітелінгу та створення власних історій сприяє розвитку уяви та нестандартного мислення.

Емоційний інтелект розвивається завдяки інтеграції методів емпатичного слухання, аналізу культурних особливостей носіїв мови та вивченню емоційного забарвлення мовлення, що допомагає краще розуміти співрозмовника. Використання автентичних матеріалів, зокрема фільмів, підкастів, інтерв'ю з носіями мови та ін. дозволяє здобувачам освіти сприймати різні емоційні відтінки мовлення та адаптувати свою комунікативну поведінку відповідно до ситуації. Це особливо важливо для майбутніх фахівців, які працюватимуть у міжкультурному середовищі.

Використання сучасних технологій, таких як онлайн-ресурси, інтерактивні платформи, мобільні додатки та відеоматеріали, стимулює підвищення мотивації до навчання та ефективне засвоєння навчального матеріалу. Гейміфікація, яка включає навчальні ігри, квізи, інтерактивні вправи тощо, робить процес вивчення мови цікавим та динамічним, що позитивно впливає на розвиток м'яких навичок. Крім того, завдяки віртуальним обговоренням, участі у міжнародних конференціях та онлайн-обмінах здобувачі освіти отримують практичний досвід спілкування з носіями мови та представниками різних культур.

Приклади вправ і завдань для розвитку soft skills під час вивчення англійської мови:

- 1) дебати – здобувачі освіти обговорюють суперечливі питання, формулюючи аргументи та захищаючи свої позиції;
- 2) рольові ігри передбачають виконання сценаріїв реальних життєвих ситуацій, таких як співбесіда, ділова зустріч або переговори, що дає можливість приміряти різні соціальні ролі, програти різноманітні життєві ситуації, потренуватися в комунікації;
- 3) сторітелінг – учні або студенти створюють власні історії або переказують відомі сюжети, розвиваючи креативність та навички публічного виступу;
- 4) групові проєкти – це спільна підготовка презентацій або досліджень, що сприяє розвитку командної роботи та відповідальності за спільний результат;
- 5) кейс-метод – аналіз реальних або вигаданих ситуацій, обговорення можливих рішень і наслідків;

6) аналіз відео та подкастів – це перегляд і прослуховування автентичних матеріалів із подальшим обговоренням та аналізом;

7) креативне письмо, тобто написання есе, блогів, рекламних текстів або сценаріїв;

8) імпровізаційні виступи – здобувачі освіти отримують тему і без підготовки мають виголосити коротку промову.

У процесі формування soft skills під час вивчення англійської мови варто враховувати такі аспекти:

1) рівень мовної підготовки – вправи мають відповідати рівню володіння мовою здобувачів освіти, оскільки занадто складні завдання можуть викликати стрес, а надто легкі – призвести до втрати інтересу;

2) контекст і мотивація – навчальні ситуації повинні бути наближеними до реальних життєвих та професійних обставин, аби учні розуміли практичне застосування мови та м'яких навичок;

3) різноманітність методів передбачає використання інтерактивних ігрових методів, групових проєктів, дебатів, сторітелінгу та кейс-методу, що в свою чергу сприяє комплексному розвитку навичок;

4) зворотний зв'язок і рефлексія – важливо обговорювати з учнями результати виконаних завдань, аналізувати помилки та давати конструктивний фідбек для покращення комунікаційних та аналітичних навичок;

5) інтеграція технологій онлайн-ресурси, мобільні додатки, відео та подкасти можуть значно урізноманітнити освітній процес і зробити його більш ефективним;

6) міжкультурна компетентність – під час роботи з автентичними матеріалами важливо враховувати культурні особливості носіїв мови, що допомагає розвивати емоційний інтелект і толерантність;

7) поетапне ускладнення завдань – навантаження варто збільшувати поступово, щоб учні і студенти мали змогу закріпити набуті навички й не відчували перевантаження.

Таким чином, вивчення англійської мови є ефективним засобом для розвитку soft skills у здобувачів освіти. Використання комунікативних, інтерактивних та технологічних методів спричинює не лише покращення мовної компетентності, а й формування навичок, необхідних для успішної кар'єри та соціальної адаптації у сучасному світі. Саме інтеграція різних підходів до організації навчання дозволяє максимально розвинути м'які навички, що забезпечує майбутню конкурентоспроможність випускників закладів освіти на міжнародному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Білоцерковець А. Новітні методи викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ. Дослідження та впровадження в початковий процес сучасних моделей викладання іноземної мови за фахом: зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з питань методики викладання іноземної мови, 15 травня 2017 р. Одеса : Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. С. 21–22.

2. Гарага А. В. Формування “soft skills” студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*. Переяслав, 2020. № 47. С. 46–52.

3. Кірдан, О., Кірдан, О. Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Вип. 2(6), 2022. С. 152–160.

4. Коваль К. О. Розвиток “soft skills” у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

5. Мельнікова Т. Сучасні методи викладання іноземних мов. Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 24–25 квітня 2014 р. Дніпропетровськ, 2014. С. 57–59.

6. Soft skills – навички XXI століття. Що найбільш за все цінують роботодавці: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного вебінару за підсумками дослідно-експериментальної роботи з теми «Формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому

середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти» 07.11.2024 р. / за наук. ред. професора Л. М. Сергєєвої. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2024. 50 с.

7. «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 90 с.

8. Шерстюк Н. О. Особливості та способи освоєння «soft skills» у ЗВО. *Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки*. Полтава, 2022. С. 319–321.

Непомняща Галина Іванівна,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкового навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ УЧНІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Одним із пріоритетів розвитку та забезпечення якості сучасної початкової освіти в умовах сьогодення є інформатизація. Інформатизація освіти – це процес зміни змісту, організаційних форм, методів, прийомів та засобів навчання здобувачів освіти з використання інформаційних технологій для підвищення ефективності різних видів діяльності. Це сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу в Новій українській школі з використанням інформаційних технологій і впровадження нових методичних доробок.

Одним з шляхів інформатизації освіти є дистанційне навчання. Це нова організація освітнього процесу, що базується на принципах науковості, гнучкості, мобільності, динамічності, неперервності, відкритості, креативності. Зміст дистанційного навчання полягає у можливості викладання навчальної дисципліни за допомогою нових інформаційних технологій та систем мультимедіа. Тому, майбутній вчитель початкової школи має бути підготовленими до навчання здобувачів початкової освіти дистанційно. Тому необхідно забезпечити студентів необхідним «арсеналом» знань та умінь для роботи в нових умовах.

В. Олійник виділяє таку низку позитивних динамічних характеристик:

- гнучкість – можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів (слухачів). Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації з незрозумілих тем, а також низки питань – підказок тощо;
- актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;
- зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;
- модульність – розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;
- економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мульти доступу до них;
- раціональність – можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів;
- інтерактивність – активне спілкування між студентами групи й викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;
- діагностичність – більші можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, відсутність психологічних бар’єрів;
- географічна необмеженість – відсутність географічних кордонів для здобуття освіти, різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу [2].

Навчання математики на засадах дистанційного навчання проводиться з використанням різноманітних онлайн-сервісів. Застосування комп’ютерних технологій можуть допомогти майбутньому вчителю під час пояснення нового матеріалу, формування умінь розв’язувати завдання різних видів; організації зворотного зв’язку та комунікації з учнями.

Використання комп'ютерних технологій у процесі навчання здобувачів початкової освіти математики має такі переваги:

- активізує пізнавальну діяльність учнів;
- формує позитивну мотивацію до набуття математичних знань, умінь і навичок;
- забезпечує високий ступінь диференціації навчання (індивідуальний підхід до учнів, використання різнорівневих завдань);
- вирішує питання унаочнення;
- розкриває великий обсяг навчального матеріалу;
- скорочує час, необхідний для контролю та перевірки знань учнів;
- збільшує навантаження в класів у 1,5-2 рази;
- збільшує можливості для самостійного навчання;
- розвиває самодисципліну та навички контролю у дітей молодшого шкільного віку;
- розвиває дослідницькі навички у молодших школярів [3].

Комп'ютерні технології у процесі організації дистанційного навчання мають педагогічне та методичне призначення, використовуються для покращення навчальної діяльності учнів та є ключовим елементом інформаційно-освітнього середовища. Вони реалізують технологічні характеристики електронних носіїв інформації. З метою унаочнення математичного навчального матеріалу до уроку вчителі у більшості випадків доцільно створювати презентації. Для цього використовують програмний засіб PowerPoint. Створені презентації можна завантажити на Google диск чи трансформувати їх у Google Презентації. У такому випадку здобувачі початкової освіти можуть мати доступ до цих матеріалів і можуть переглянути їх ще самостійно. Це допоможе додатковому опрацюванню навчального матеріалу, який вивчався на уроці.

Доцільно пригадати з майбутніми вчителями програми Google Презентацій, Prezi (prezi.com) чи Sway (sway.office.com), з якими вони ознайомилися під час вивчення основ інформатики. За допомогою зазначених програм також можна створювати онлайн-презентації і давати учням на них покликання для актуалізації опорних знань. Сучасному вчителю потрібно свідомо ставитися до мультимедійного контенту у процесі навчання математики здобувачів початкової освіти. Прикладами програмних засобів, що дають можливість вчителю початкових класів також створювати презентації є Mentimeter та Zeetings.

Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>) – це онлайн-ресурс для створення інтерактивних презентацій. Він дає можливість утримувати увагу учнів під час демонстрації вчителем презентації (наприклад, під час пояснення вчителем нового навчального матеріалу). Окремі слайди презентації є інтерактивними і, відповідно, учні, що мають гаджети (планшет, смартфон), можуть давати відповіді на поставлені на слайді запитання, і весь клас візуально бачить кількісні показники.

Zeetings (<https://www.zeetings.com/>) – ще один онлайн-ресурс, що дає можливість створювати інтерактивні презентації. Учні можуть відповідати на питання, голосувати, залишати коментарі, виконувати тести (синхронно і асинхронно переглядаючи презентацію). А відповідно майбутній вчитель може швидко і легко перетворити свою презентацію з PowerPoint в інтерактивну презентацію, додавши відео з YouTube, створивши схему в Canvaforeducation, створивши слайд з опитуванням чи завданням тестового характеру, завантажити PDF-файли чи додати html-коди з інших онлайн-сервісів. Створюючи презентації до уроків, учителі зазвичай використовують малюнки, схеми та відео. Їх можна знайти в Інтернеті і вставити у презентацію або самостійно створити за допомогою різних ресурсів. Найпростіші малюнки можна створити, користуючись будь-яким графічним редактором, наприклад, Paint.

Classtime (www.classtime.com) – платформа для створення інтерактивних завдань з українським інтерфейсом. Є також можливість використати бібліотеку завдань з певної теми. Учитель може в режимі реального часу відслідковувати результати своїх учнів.

Також, доцільно ознайомити студентів з платформою «Мій клас» (miyklas.com.ua/p/algebra), розміщено уроки математики для 1-11 класів і містять теоретичний матеріал у вигляді тексту і практичні завдання до нього. Майбутніх вчителів доцільно ознайомити з уроками математики для 1-4 класів.

Платформа «На урок» (<https://naurok.com.ua>), на якій майбутній вчитель може скористатися тестовою оболонкою для створення власного набору завдань у тестовій формі. Вона містить велику бібліотеку вже створених наборів завдань. Mathlearningcenter пропонує чудову добірку безкоштовних симуляцій (mathlearningcenter.org/apps) для учнів 1-9 класів. LearningApps.org (learningapps.org) – це онлайн-платформа, що дає можливість створювати інтерактивні вправи різні за формою. Також є готова бібліотека завдань українською мовою.

Onlinetestpad (<https://onlinetestpad.com/ua>) – оболонка для створення опитувань, тестів, кросвордів, уроків. Містить також бібліотеку готових українських доробків. Отже, для урізноманітнення форм, методів, прийомів роботи на уроці майбутньому вчителю доцільно використовувати різні ресурси: готові симуляції, інтерактивні завдання, готові завдання, тести, мультимедійне забезпечення тощо. Сучасні учні краще сприймають інформацію, яка є компактною, інформаційною, яскравою і доступною. Тому майбутній вчитель може зацікавити здобувачів початкової освіти яскравими і лаконічними схемами, слайдами, презентаціями.

Важливим аспектом забезпечення дистанційного навчання для проведення уроків з математики є програми GoogleClassroom, Zoom, Meet, Skype тощо. У контексті дистанційного навчання для налагодження швидкого та ефективного зворотного зв'язку вчителя з учнями допоможуть програми Kahoot, padlet для створення умов задач, схем тощо.

Саме електронні ресурси у процесі дистанційного навчання можуть допомогти зробити процес навчання математики більш цікавим та зрозумілим для здобувачів початкової освіти. Багато електронних ресурсів містять відео – уроки, інтерактивні завдання та ігри, що допомагають учням засвоювати новий матеріал і зробити його більш цікавим. На онлайн-уроках також можна працювати з підручником математики, якщо використати його PDF-файли. За допомогою цього ресурсу можна виділяти текст у підручнику, його коментувати, а ще малювати, писати і це все робити синхронно. Таким чином, можна опрацювати разом з учням завдання, які запропоновані до опрацювання теми уроку.

Одним із важливих шляхів удосконалення методико-математичної підготовки майбутнього вчителя є зорієнтованість на багатогранну професійну діяльність у дистанційних умовах. Бути готовим до реалізації основних завдань Нової української школи. Забезпечувати реалізацію компетентнісного підходу до навчання математики здобувачів початкової освіти, демонструвати готовність та здатність розв'язувати професійні завдання. Пошук шляхів з метою удосконалення освітнього процесу в Новій українській школі спонукає до впровадження інтеграції до математичної освіти молодших школярів, що є оптимальним для сучасного етапу розвитку початкової школи.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяда», 2017. 206 с.
2. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання. Київ: Логос. 2006. 408с.
3. Савченко З. В. Формування і використання інформаційних електронних науково-освітніх ресурсів. Інформаційні технології і засоби навчання. № 4 (18). 2010. Режим доступу: <http://core.ac.uk/download/pdf/11083287.pdf>.
4. Топузов М. О. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Київ: Педагогічна думка. 2021. 192 с. Режим доступу: <https://bit.ly/38g9DV2>.

Пінчук Ірина Олександрівна,

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології
початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБОМ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Інноваційна компетентність майбутніх учителів вчителя є ключовим складником професійного розвитку. У сучасному світі, де інтеграція в глобальний освітній простір є важливим

фактором, англомовна комунікація відіграє значну роль у формуванні й подальшого розвитку сучасного педагога.

Аналіз сучасних досліджень показує, що наповнення досліджуваного поняття, запропоноване різними вченими відрізняється. Зокрема, колектив вітчизняних учених [2] визначає інноваційну компетентність як найважливіший складник професійної компетентності, що характеризується здатністю проєктувати, створювати й упроваджувати щось нове в освітній процес, та гарантує трансформацію інтелектуального, мотиваційного, творчого потенціалу особистості вчителя. Грицай Н. Б., Попельницька О. В. трактують інноваційну компетентність майбутніх учителів як обов'язковий складник професійної компетентності, що охоплює знання про інноваційну діяльність, вмотивованість і здатність упроваджувати інновації в освітньому процесі закладів вищої освіти, уміння аналізувати власну інноваційну діяльність, виявляти інноваційний потенціал у межах індивідуального методичного стилю [1]. Проте, детально вивчивши наукову літературу, можна визначити основні компоненти інноваційної компетентності. Так, інноваційна компетентність передбачає володіння педагогами такими якостями: *креативність* – здатність до генерування нових ідей у викладанні; *гнучкість мислення* – адаптація до нових технологій та методів навчання; *діджитал-компетентність* – використання цифрових технологій у освітньому процесі; *комунікативна компетентність* – ефективне володіння іноземною мовою з метою міжнародної співпраці.

В Україні розвиток інноваційної компетентності майбутніх учителів засобами англомовної комунікації у процесі професійної підготовки регулюється низкою нормативних документів, зокрема Положенням про атестацію педагогічних працівників, де умови та критерії присвоєння кваліфікаційних категорій учителям, включаючи вимоги до підвищення кваліфікації та професійної компетентності. У 2022 р. до документа було внесено зміни про урегулювання питання атестації педагогічних працівників, які мають навантаження з кількох навчальних предметів. Відтепер у разі викладання кількох навчальних предметів педагоги самостійно обирають послідовність підвищення кваліфікації в межах загального обсягу підвищення кваліфікації (150 годин або 30 кредитів ЄКТС) [5]. У Методичних рекомендаціях щодо викладання англійської мови за професійним спрямуванням (Наказ № 898 від 25.07.2023) надано рекомендації для закладів вищої освіти та викладачів англійської мови щодо професійного спрямування навчання, сприяючи розвитку інноваційних підходів у викладанні [2]. Кваліфікаційна рамка показників фахової майстерності вчителів іноземних мов, розроблена в рамках спільного проекту Міністерства освіти і науки України та Британської Ради, допомагає вчителям визначати власний професійний рівень та шляхи безперервного професійного розвитку [4]. Україна наразі здійснює модернізацію своїх освітніх і професійних стандартів, формує відповідну законодавчо-нормативну базу, створює умови для залучення до процесів розбудови нової інноваційної Національної системи кваліфікацій (НСК) за сприяння Європейського фонду освіти (ЄФО) та стейкхолдерів. Вище названі документи та дослідження формують нормативно-методичну базу для розвитку інноваційної компетентності майбутніх учителів через англомовну комунікацію під час їхньої професійної підготовки.

У процесі вивчення практичного аспекту досліджуваної проблеми, було з'ясовано сучасні шляхи інноваційної компетентності майбутніх учителів засобом англомовної комунікації у процесі професійної підготовки. Одним із найефективніших виявилось *використання інтерактивних методів навчання*. Застосування дебатів, дискусій англійською мовою, використання кейс-методу для аналізу педагогічних ситуацій, використання рольових ігор, що моделюють реальні ситуації у викладанні мотивувало студентів до вивчення тієї чи іншої теми. Окрім того, *застосування цифрових ресурсів* у сучасному освітньому просторі є невід'ємною частиною навчання; використання онлайн-платформ (Coursera, EdX, FutureLearn) для вдосконалення комунікативних англомовних умінь; інтеграція штучного інтелекту (ChatGPT, Grammarly) для розвитку мовної грамотності та використання освітніх додатків (Quizlet, Kahoot) для засвоєння педагогічної лексики сприяло розвитку не лише англомовної, а й інноваційної компетентності здобувачі вищої освіти [6]. *Проектно-орієнтоване навчання* передбачало розроблення спільних проєктів зі студентами з інших університетів та використання англомовних освітніх ресурсів для створення власних навчальних матеріалів. Під час освітнього процесу у ЗВО було імplementовано практичні аспекти

впровадження інноваційних технологій, зокрема методику CLIL (Content and Language Integrated Learning) як спосіб викладання фахових дисциплін англійською мовою, використання STEM-підходу у підготовці вчителів початкових класів та організацію навчальних обмінів та стажувань у англomовних країнах [7].

Отже, можемо зробити висновки про те, що розвиток інноваційної компетентності майбутніх учителів через англomовну комунікацію є стратегічним напрямком модернізації освіти. Використання інтерактивних технологій, цифрових ресурсів та міжнародної співпраці сприяє підвищенню рівня професійної підготовки педагогів та їх конкурентоспроможності в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Грицай Н. Б., Попельницька О. В. Формування та розвиток інноваційної компетентності майбутніх учителів біології в закладах вищої освіти. *Природнича освіта та наука*, (3), 5-13. URL: <http://dx.doi.org/10.32782/NSER/2024-3.01>
2. Коновальчук, І. М., Шанскова, Т. І., Рудницька, Н. Ю. (2024) Формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Вісник науки та освіти* (19). с. 923-936. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38937>
3. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у ЗВО України Методичні рекомендації затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25.07.2023 за № 898. <https://mon.gov.ua/news/mon-zatverdilo-metodichni-rekomendatsii-shchodo-zabezpechennya-yakisnogo-vivchennya-vikladannya-ta-vikoristannya-angliyskoi-movi-u-zvo-ukraini>
4. Національна рамка кваліфікацій <https://mon.gov.ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy?&tag=natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
5. Положення про атестацію педагогічних працівників (наказ МОН від 09.09.2022 № 805, у редакції наказу від 10.09.2024 № 1277 <https://mon.gov.ua/news/nove-polozhennia-pro-atestatsiiu-pedahohiv-shcho-zminylosia>
6. Pashko A., Pinchuk I. Developing the English Language Communicative Competence of Future Teachers by Means of Mobile Apps. *Advances in Transdisciplinary Engineering*, 2024, 48, 746–755. <https://www.icics.net/conf/2023/AIMEE2023/>
7. Pinchuk I., Vyshnyk O. 3.2.5 Internationalization as a tool for preparing future teachers for primary school pupils' competent personality formation. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes*. Edited by Magdalena Gawron-Łapuszek. Yana Suchukova Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. URL: http://www.wydawnictwo.wst.pl/oferta_wydawnicza_oraz_zakup_publicacji/wydawnictwa/ С. 351-358.

Пішун Сергій Григорович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Організація інтегрованого навчання вчителями музики в початковій школі є складним процесом, що вимагає глибокого розуміння як музичної освіти, так і педагогічних методик. Цей підхід поєднує музику з іншими предметами, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу учнями. Важливо створити структуровану програму, яка поєднує в собі не тільки музичні елементи, а й навчальні завдання, що відповідають віку дітей. Такий підхід дає змогу вчителям інтегрувати музику в інші предмети, що сприяє розвитку творчого мислення та збагаченню освітнього процесу в початковій школі. Базові ідеї інтеграції в освіті, що ґрунтувались на положенні про встановлення природних зв'язків між елементами навчальної інформації, набули розвитку в період класичної педагогіки XVIII – XIX століть [1].

Інтегроване навчання музики в початковій школі спрямоване на створення цілісного освітнього процесу, у якому музика стає не тільки предметом вивчення, а й засобом розвитку дітей.

Воно дає змогу сформувати міжпредметні зв'язки, об'єднуючи музичне мистецтво з літературою, математикою, «Я досліджую світ», образотворчим мистецтвом і фізичною культурою. Такий підхід допомагає дітям краще засвоювати навчальний матеріал, розвиває їхню емоційну сферу, уяву та здатність до самовираження. Для успішної організації інтегрованого навчання вчителю музики необхідно враховувати вікові особливості молодших школярів, їхні пізнавальні інтереси та індивідуальні здібності. Важливо використовувати активні форми роботи, як-от: музично-дидактичні ігри, ритмічні вправи, імпровізацію, спільне вигадання мелодій та інтеграцію з театралізованою діяльністю. Ці методи роблять процес навчання більш захопливим та ефективним.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість стверджувати, що інтеграція в освітньому просторі може виступати:

- принципом, що проявляється в трансформації всіх складових освітніх систем (інтеграційних освітніх програмах, навчальних курсах, уроках, створених за цим принципом школи тощо);
- засобом, що забезпечує цілісне сприйняття світу людиною, та її здатністю системно міркувати при вирішенні різноманітних завдань;

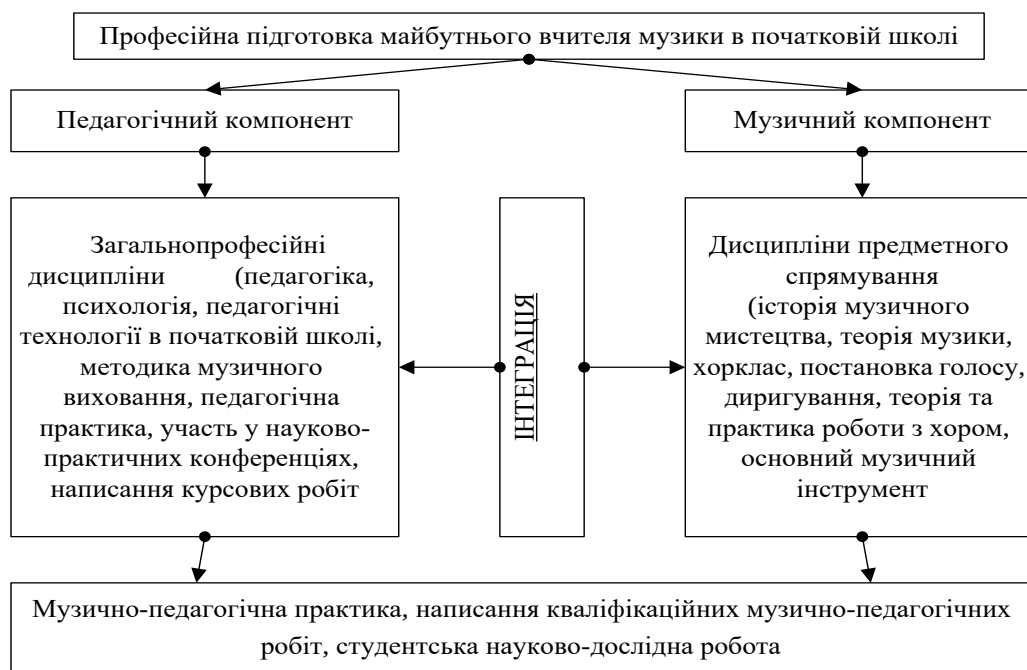


Рис. Схема професійної підготовки майбутнього вчителя музики в початковій школі

– провідною тенденцією оновлення змісту освіти. Головним завданням у цьому випадку є вибір об'єктів інтеграції та її механізмів. Ними можуть виступати види знань, наукові знання, моделі об'єктивних процесів;

– як процес, характерною ознакою якого є визначення єдиного базису для об'єднання синкретичних елементів (рис.)

Також аналіз літератури дає підставу для виділення основних напрямків інтеграційних процесів в освіті на сучасному етапі: інтеграції освіти, науки, виробництва, ступенів професійної освіти, інтеграції змісту освіти [3, с. 80].

Крім того, інтегроване навчання потребує взаємодії вчителя музики з іншими педагогами, щоб розробляти міжпредметні уроки та проєкти. Наприклад, вивчення літературних творів може супроводжуватися музичними ілюстраціями, математичні заняття – ритмічними вправами, а уроки «Я і світ» – слуханням природних звуків та їхньою інтерпретацією в музиці.

Технічні засоби навчання: мультимедійні презентації, аудіозаписи, інтерактивні дошки та музичні додатки – розширюють можливості інтеграції музики в освітній процес. Вони допомагають дітям краще розуміти музичні образи, знайомитися з інструментами та творами, а також розвивають слух і пам'ять. Результатом інтегрованого навчання стає не лише підвищення інтересу до музики, а

й збагачення загального культурного рівня дітей, розвиток їхніх когнітивних здібностей, координації рухів і комунікативних навичок. Такий підхід формує в молодших школярів любов до мистецтва, розширює їхній світогляд і сприяє гармонійному розвитку особистості.

Цілісне мислення, живе світосприйняття, гармонійна особистість – усі ці якості є результатом інтегрованої взаємодії мистецтв в освоєнні художньої освіти школярами. Досягнення цих якостей, як показує практика, пов'язане з кардинальною перебудовою педагогічного мислення вчителя й структури загальної шкільної освіти на користь мистецтва. Розвиток творчого потенціалу як здатність створювати чуттєві образи інтенсивно відбувається на суміжних уроках літератури, музики, образотворчого мистецтва. Але більш продуктивно розвиток творчості здійснюється в процесі інтегрованого викладання предметів мистецтва [2, с. 87].

Інтегрований підхід у навчанні спрямований на об'єднання різних навчальних дисциплін в єдиний освітній процес, що робить його більш цілісним та усвідомленим для учнів. За такого підходу зникають межі між спорідненими предметами, такими як музика, література, образотворче мистецтво, ритміка і навіть математика, навколишній світ та історія. Це сприяє формуванню в дітей системного мислення, поглибленому сприйняттю навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей. Однак реалізація інтегрованого навчання висуває нові вимоги до вчителя, вимагаючи від нього розширення функціональних можливостей.

По-перше, учитель музики має виходити за рамки традиційної методики викладання та опановувати знання з інших дисциплін, щоб ефективно інтегрувати музичне мистецтво з різними предметними галузями. Це передбачає володіння основами літератури, історії, психології, а також знання сучасних педагогічних технологій і методів міжпредметної взаємодії.

По-друге, розширення функціональних можливостей учителя пов'язане з його роллю організатора творчого освітнього процесу. Учитель має вміти створювати освітні ситуації, у яких музика стає інструментом для розвитку різноманітних навичок: мовної грамотності через аналіз пісенних текстів, математичного мислення через вивчення ритму та метричних структур, рухової координації через ритміку та танцювальні вправи.

По-третє, інтегрований підхід вимагає від учителя гнучкості, педагогічного такту та здатності адаптувати навчальний матеріал під індивідуальні особливості дітей. Це включає в себе диференційований підхід до навчання, використання ігрових технологій, а також розвиток в учнів здатності до міжпредметних асоціацій і самостійного пошуку знань. Крім того, сучасний інтегрований урок часто спирається на використання цифрових технологій та мультимедійних інструментів. Учитель має бути готовим до роботи з інтерактивними програмами, цифровими музичними редакторами, а також володіти методиками проєктної та дослідницької діяльності, щоб залучати дітей до активного навчання через музику.

Таким чином, інтеграція музики з іншими дисциплінами вимагає від учителя не лише фахових знань у галузі музики, а й широкої педагогічної ерудиції, креативності, володіння інноваційними методами навчання та здатності до міжпредметної взаємодії. Лише в цьому разі інтегроване навчання буде ефективним і забезпечить всебічний розвиток учнів.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є., Вашук О. В. Інтегративний підхід до побудови моделі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості учнів. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика* : зб. наук. праць. Житомир : ФОП «Н.М. Левковець», 2017. Ч. 1. С. 174-182.
2. Гречаник Н., Пішун С. Художньо-специфічні принципи інтегрованого викладання музичного мистецтва в початковій школі. *Молодь і ринок*, 2019. №2 (169). С. 86-90.
3. Пішун С. Г. Інтеграція музично-педагогічних компонентів у професійній підготовці майбутніх учителів музики в початковій школі. *Молодь і ринок*, 2020. № 1 (180). С. 80-82.

Собко Валентина Олексіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики
початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЛІНГВОМЕТОДИЧНИХ УМІНЬ: МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Сучасний учитель має бути готовий до реалізації головної мети Нової української школи – компетентнісного навчання, що передбачає використання здобувачами освіти знань на практиці й опанування життєвих навичок. Це потребує підготовки вчителя, який володіє загальними і фаховими компетентностями, необхідними для вирішення актуальних проблем початкової освіти відповідно до державних і європейських стандартів на основі компетентнісного підходу.

Зміст курсу «Методика навчання української мови» спрямовано на підготовку майбутніх учителів до реалізації мети мовно-літературної освітньої галузі (українська мова) Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) [5, с. 4–5], на оволодіння здобувачами вищої освіти компетентностями, необхідними для організації освітнього процесу на уроках української мови / української мови і літератури в 1–4 класах.

У системі лінгвометодичної підготовки студентів, відповідно до Стандарту вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта ОС «Бакалавр» (2021 р.), значну увагу приділяємо формуванню здатності «до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів» у системі мовної освіти. Одне із завдань навчальної дисципліни – підготувати студентів до моделювання уроків усіх типів і структур у школі першого ступеня у контексті Концепції «Нова українська школа».

Перший етап початкової мовно-літературної освіти – навчання грамоти, метою якого є «формування в першокласників/першокласниць навичок читання і письма, пізнавального інтересу до рідного слова, читання, дитячої книжки, розвиток усного мовлення, пізнавальних здібностей, інтересу до навчальної діяльності, здатності застосовувати уміння з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях» [1, с. 48].

Навчання української мови та читання першокласників здійснюється на інтегрованих уроках навчання грамоти/уроках читання і письма, що потребує від учителя лінгводидактичних знань (типів уроків, етапів організації пізнавальної діяльності учнів, умінь моделювати урок відповідно до теми, змісту, основних завдань, сучасних вимог), і практично-методичних умінь застосування різних методів, прийомів, форм організації діяльності здобувачів освіти, упровадження технологічного підходу.

Нашу публікацію присвячено розгляду окремих аспектів лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів до моделювання сучасного особистісно орієнтованого уроку навчання грамоти на компетентнісних засадах.

Сучасний «урок – це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями, набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду» (за Савченко О. Я.). К. Пономарьова наголошує, що сучасний урок української мови має реалізувати комплекс взаємопов'язаних цілей, спрямованих на формування предметних і ключових компетентностей, «повинен будуватися на засадах комунікативно-діяльнісного підходу, який передбачає мовленнєву спрямованість уроку, підпорядкування вивчення мовних знань завданням мовленнєвого розвитку учнів, формуванню навичок вільного володіння мовою в різних ситуаціях спілкування» [4].

Під моделюванням уроку, за О. Кучерук, розуміємо «створення системної моделі уроку шляхом побудови часткових моделей (етапи передбачають висловлення гіпотези та її конкретизацію, аналіз змісту теми уроку, визначення типу, мети, цілей уроку, вибір змісту, форм, методів, засобів навчання за цільовим призначенням, поділ змісту уроку на навчальні ситуації, урахування зовнішню структуру уроку)» [3].

У дослідженні орієнтувалися на основні ознаки сучасного уроку навчання грамоти, визначені О. Вашуленко: «співпраця, співтворчість педагога з дітьми на гуманістичних, особистісно

орієнтованих засадах; набуття учнями не лише пізнавального, а й соціального досвіду; розвиток кожної юної особистості; врахування впливу предметного та інформаційного середовищ; виховання і навчання кожної дитини на основі розвитку її природних здібностей; формування предметних і ключових компетентностей» [2].

Підготовка майбутніх учителів до моделювання уроків української мови у 1 класі ґрунтувалася на висвітленні особливостей організації освітнього середовища в умовах Нової української школи, зокрема: робота в команді, співпраця; залучення дітей до дослідження і формування вміння вчитися; емоційний інтелект і вміння спілкуватися; інтегроване навчання; навчання у захопливій формі (мотиваційний аспект).

На лекціях, практичних і лабораторних заняттях розглядалися питання: адаптаційно-ігровий цикл навчання у 1 класі; реалізація завдань програми на основі навчального змісту підручників з української мови та читання (букварів) і посібників для письма; навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти різних авторів/авторських колективів; методика реалізації компетентнісного і технологічного підходів в інтегрованому курсі навчання грамоти та ін.

Формуванню у майбутніх учителів умінь моделювати уроки навчання грамоти сприяли практичні завдання за напрямками:

- аналіз конспектів уроків читання і письма (визначення їх структури, аналіз запропонованих методів і прийомів роботи на уроці, обґрунтування їх ефективності);
- перегляд відеоуроків, дистанційних уроків, уроків онлайн з наступним обговоренням;
- добір/розроблення дидактичних матеріалів, які б забезпечували навчально-пізнавальну активність першокласників; створення мультимедійних презентацій; використання інтернет-ресурсів;
- розроблення фрагментів уроків і конспектів уроків, презентування їх в аудиторії; використання інтерактивних прийомів навчання, поєднання різних способів організації навчальної взаємодії на уроці;
- добір вправ і завдань для опрацювання матеріалу на сторінці та тематичному розвороті букваря, зошита для письма.

Перегляд уроків/фрагментів уроків навчання грамоти передбачав залучення студентів до участі в обговоренні реалізації мети освітньої діяльності: визначення основних методів і прийомів, які було використано; реалізація особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів; творчість учителя; активність учнів; що особливо вразило, захопило у діяльності вчителя і дітей; про що хотілося б запитати вчителя. Такий груповий аналіз з елементами дискусії сприяв розвитку методичних умінь майбутніх педагогів.

Сучасний урок навчання грамоти має бути емоційний, викликати у першокласників інтерес, мотивувати до навчання. Тому у процесі лінгвометодичної підготовки значну увагу приділяли добору/розробленню студентами методів, прийомів, засобів діяльності відповідно до навчальної ситуації у структурі уроку, зокрема: розроблення фрагменту уроку «Коло побажань» (етап первинної мотивації); робота з навчальним відео з участю казкових героїв – Мовки і Суржика (етап засвоєння матеріалу); робота з цеглинками Lego (етап рефлексії) та ін.

Важливим складником уроку читання є робота за сторінкою/тематичним розворотом букваря, спрямована на формування читацької навички учнів. Висвітлення проблеми «Як заохотити дітей до читання текстів букваря» (у формі тренінгу) передбачало добір матеріалу і моделювання здобувачами освіти фрагментів уроків для зацікавлення дітей читанням. Окремі варіанти запропонованих завдань: читання речень до обраної ілюстрації; читання комбінованого тексту з малюнками; усне доповнення тексту, порівняння з поданим на інтерактивній дошці; читання зі зміною форми слова; читання з інтонуванням; читання в особах; розігрування прочитаних діалогів; читання коміксів; ігрові прийоми (гра «Так чи ні?»; гра «Знайди пару до слова»; гра «Яке прислів'я сховалося?»; гра «Знайди слово у ланцюжку букв» та ін.).

Значну увагу приділяли висвітленню особливостей використання матеріалу сторінок навчального посібника для формування компетентностей (комунікативної, громадянських і соціальних, вміння вчитися), застосування цифрових інструментів для уроків української мови в початковій школі. Розроблення завдань для розвитку діалогічного і монологічного мовлення

першокласників з використанням інноваційних технологій стимулювало творчу і пізнавальну активність майбутніх учителів.

Моделювання фрагментів уроків читання за букварями різних авторів/авторських колективів (Вашуленка М., Вашуленко О., Пономарьової К., Цепової І., Большакової І., Пристінської М.) дає можливість обирати варіанти навчальної спільної діяльності вчителя й учнів. Ефективним у формуванні методичних умінь студентів є ознайомлення з електронними додатками до букварів, які збагачують й осучаснюють матеріал підручників.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що підготовка здобувачів освіти до моделювання уроків навчання грамоти у 1 класі є важливим складником формування у майбутніх учителів практично-методичних умінь, необхідних для організації освітньої діяльності молодших школярів на уроках української мови на компетентнісних засадах.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Основа», 2019. 192 с.
2. Вашуленко О. В. Навчання грамоти: моделюємо урок на засадах компетентнісного підходу. *Учитель початкової школи*. 2016. № 10. С. 8–12.
3. Кучерук О. А. Моделювання як структурний елемент проектування сучасного уроку української мови. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 5. С. 6–10.
4. Пономарьова К. І. Сучасний урок української мови: компетентнісно орієнтовані цілі та структура. *Початкова школа*. 2015. № 1. С. 21–26.
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Тюльпа Тетяна Миколаївна

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується посиленням цілісності світу, взаємозв'язку та взаємозалежності країн, що проявляється у формуванні єдиного політичного, економічного, культурного, інформаційного простору, коли відбувається інтенсивний обмін результатами матеріального та духовного виробництва. Відповідно змінюється і система цінностей, які має сформувати освіта. Соціокультурні, економічні та політичні зміни в сучасному світі та вітчизняному соціумі обґрунтовують як одну з пріоритетних проблем сучасної освіти – формування висококультурної, інтелектуальної, творчої особистості, здатної забезпечити культурний та технологічний прогрес, сприяти підвищенню культурного рівня суспільства.

Розрив між культурою та цивілізацією, що стався у ХХ столітті, негативно вплинув на розвиток освітньої системи. Набув поширення принцип політехнізації освіти, мета якого полягає у підготовці кадрів до виробництва, тобто акцентувалася увага на спеціальній підготовці, не враховуючи такий важливий компонент професійної освіти, як формування особистості фахівця, його професійної культури, який має впорядковану систему ціннісних орієнтацій [2, с. 30].

Сучасна професійна освіта в результаті інтенсивного розвитку науки, впровадження інформаційних технологій все більше орієнтована на виконання соціального замовлення, тобто на підготовку фахівців, які знають свої посадові обов'язки та права, які впевнено орієнтуються в технологіях професійної діяльності. Однак при такому підході не враховується компонент професійної освіти, який відповідає за формування особистості фахівця, що володіє впорядкованою системою ціннісних орієнтацій, що слугує основою для становлення професійних орієнтацій, під якими розуміються орієнтації на реалізацію професійних цілей і завдань у контексті їх ціннісного розгляду. Це повертає наукове співтовариство до необхідності осмислення ролі цінностей як визначального започаткування соціально-орієнтованої діяльності та об'єктивно

вимагає ініціювати пошук нової ціннісної парадигми. Вона дозволить по-новому визначити цілі, принципи та зміст освіти майбутніх фахівців, перешкоджатиме деформації ідеї гуманізації у практиці її реалізації. Орієнтація на цю тенденцію актуалізує інтеграцію ціннісних основ традиційної та інноваційної педагогіки професійної освіти.

Формування майбутнього фахівця неможливе без звернення до цінностей, механізмів та технологій перетворення суспільних цінностей на особистісні. Цінності визначають змістовну основу професійної освіти, де освітній процес – це не проста трансформація знань, а озброєння індивіда методологією творчого перетворення світу, всебічний розвиток та саморозвиток особистості, формування її творчого потенціалу. У зв'язку з цим професійна освіта повинна створювати умови для аксіологічного самовизначення майбутніх фахівців. Це зазначають науковці О. Вербицький, Є. Демиденко, І. Зязюн, В. Моляко, М. Ничкало, М. Романенко, В. Холоденко та ін.. Отже, зростає роль аксіологічного підходу у сучасному освітньому процесі.

У сучасних умовах аксіологічний підхід є одним із основних методологічних принципів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Звернення до філософської теорії цінностей у контексті професійної педагогіки дозволяє розглядати зміст та структуру освіти як галузь суб'єкт-об'єктних та міжсуб'єктних відносин, де знання, викладач та студенти поєднуються ціннісним ставленням до дійсності. Сьогодні цілеспрямований розвиток особистості, ефективне професійне становлення студентів неможливо здійснювати без визначення соціокультурних цінностей. На рівні окремої особистості аксіологічний підхід спрямовує педагогічний вплив на здійснення практично оптимальних шляхів трансляції актуальних соціальних цінностей.

Сутність аксіологічного підходу до підготовки майбутніх соціальних працівників полягає в орієнтації професійної освіти на формування у студентів системи загальнолюдських та професійних цінностей, які визначають їхнє ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як особистості та професіонала, базується на розумінні суті й соціальної природи цінностей, розумінні цінності їх пізнання як важливої стратегії професійного розвитку, передбачає рефлексію життєвих питань з позицій позитивно-творчих цінностей, визначає їх якісний вплив на формування ціннісних орієнтирів особистості, на розвиток її професійно значимого, духовно-морального, творчого досвіду, на ціннісні результати у всіх сферах життєдіяльності й впливає на процес формування складових аксіосфери студентів [3, с. 276].

Формування особистості соціального працівника у контексті окреслених показників залежить не лише від рівня та змісту професійної підготовки, а й від усвідомлення їм сутності моральних, духовних, естетичних цінностей, складників мети існування людини. Отже, одним із завдань вищої школи на сучасному етапі виступає мотивація студента – майбутнього соціального працівника до освоєння загальнолюдських і професійних цінностей і ціннісних орієнтацій, формуванню своєї системи об'єктивно значимих цінностей. Так, на основі вищесказаного підкреслимо, що цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення до світу в сукупності виступають основою змісту та спрямованості вітчизняної стратегії розвитку та реалізації професійної освіти.

Аксіологічний контекст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників ґрунтується на тому, що соціальна робота, будучи певним видом професійної соціальної діяльності, має цілу низку специфічних особливостей, детермінованих як її внутрішніми, так і зовнішніми по відношенню до неї факторами. У зв'язку з цим соціальна робота потребує особливої, додаткової до нормативно-правової, жорсткішої регламентації дій, відносин, поведінки фахівця і пред'являє для його особи високі вимоги. Такою особливою системою регламентації поведінки та діяльності спеціаліста в процесі виконання ним своїх професійних обов'язків, а також особистісні якості, що детермінує його, може бути тільки професійно-етична система. Будучи одним із регуляторів життєдіяльності суспільства та людини, вона сама має бути регульованою. Водночас професійна соціальна робота є однією з форм відносин щодо добра як однієї з найвищих цінностей, що робить неминучою наявність у ній професійно-етичної компоненти. Органічність професійно-етичної компоненти у системі соціальної роботи детермінується насамперед тим, що сутнісною, сенсотворчою основою професійної соціальної роботи є гуманізм.

Специфіка соціальної роботи робить застосування у ній загальних, не конкретизованих з урахуванням сутності та змісту діяльності професійно-етичних норм та правил малоефективним.

Професійно-етична регламентація соціальної роботи повинна гарантувати дотримання прав клієнтів, суспільства та самого соціального працівника, сприяти формуванню особистісно-морального та професійного вигляду спеціаліста, гуманізації суспільних відносин. Внаслідок цього професійно-етична система, побудована на аксіологічних засадах, є невід'ємним складником системи професійної соціальної роботи, що визначає та підтримує її основний сенс і зміст, гуманістичну спрямованість діяльності фахівця та його особистості, всього інституту соціальної роботи [4].

Отже, формування професійна підготовка майбутніх соціальних працівників є складним, тривалим та багатоетапним процесом, багато в чому зумовленим ціннісним самовизначенням студента. Професіоналізації майбутніх соціальних працівників сприятиме низка факторів (аксіологічна орієнтація професійної освіти, аксіологічне самовизначення в ціннісному просторі; інтеграція загальнонаукового та професійного ціннісного знання) та умов (створення синергетичного середовища, актуалізація ціннісного потенціалу особистості студентів; активізація ціннісної рефлексії). Найбільш результативно вона відбувається при врахуванні принципів особистісної значущості професійних ціннісних орієнтацій, діалогічності, спираючись на емоційний компонент та поетапне формування професійних орієнтацій, єдності та взаємодії когнітивно-пізнавальної, духовно-моральної та емоційно-оцінної сфер особистості.

Список використаних джерел

1. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ. НАІР, 2019. 460 с.
2. Галицька М. М. «Культура» та «освіта»: взаємозумовленість понять. *Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наук. праць*. 2013. Випуск 1. 28-33.
3. Тюльпа, Т. М. Аксіологічний підхід до формування соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей у професійній підготовці. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2019. 6 (93), 271–279.
4. Global Social Work Ethical Principles / IASSW, 2018.URL:<https://www.iassw-aiets.org/2018/04/18/global-social-work-statement-ofethical-principles-iass> (дата звернення: 10.11.2018).

РОЗДІЛ 6 СУЧАСНЕ ДОШКІЛЛЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Аторіна Вікторія Миколаївна,

*доктор філософії, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ПЕДАГОГІКА» МАЙБУТНІМ УЧИТЕЛЯМ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Важливу роль у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури відіграє опанування обов'язкового освітнього компонента «Педагогіка», передбаченого навчальним планом підготовки бакалаврів за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Ця дисципліна сприяє формуванню методичних, психологічних та комунікативних компетентностей, необхідних для ефективної роботи з учнями, впровадження сучасних освітніх технологій та розвитку професійних якостей майбутніх педагогів. Метою викладання дисципліни є сформувати уміння, необхідні для ефективної організації навчання та виховання учнів; з'ясувати головні етапи розвитку виховання, національної школи і педагогіки від найдавніших часів до сучасності; сформувати в здобувачів освіти духовність, національний світогляд і характер, загальнолюдські, моральні, гуманістичні якості.

Досягнення мети освітнього компоненту «Педагогіка» можливе в процесі реалізації низки завдань, а саме:

- надати студентам знання про суть та специфіку професійної діяльності вчителя, процес виховання, викладання та учіння; закони, закономірності, принципи, зміст, форми та методи навчання і виховання, контроль та корекцію його результатів;
- розвивати гностичні, перцептивні, комунікативні, організаторські, конструкторські уміння та навички;
- створити умови для розвитку та формування інтересу до педагогічної діяльності;
- формувати у студентів цілісну систему знань про історико-педагогічні процеси, явища і факти, що мали місце в Україні, так і в інших країнах світу;
- забезпечити оволодіння кожним студентом кращими здобутками вітчизняної і світової педагогіки, вміннями застосовувати їх у національній школі, здійснювати пошукову діяльність, розвивати свій творчий потенціал;
- розкрити як спільні закономірності, так і специфічні ознаки, притаманні розвиткові школи, виховання і педагогіки різних народів, націй світу;
- домогтися усвідомлення студентами того, що формування загальнолюдських якостей можливе лише на основі національних цінностей, культурно-історичних традицій.

Ефективним засобом підвищення освітнього процесу в процесі викладання освітнього компоненту «Педагогіка» є застосування інноваційних технологій.

Наукові дослідження з питань упровадження у вищій школі інноваційних технологій навчання належать: І. Дичківській, О. Дубасенюк, О. Пометун, Г. Селевку та іншим. Усі дослідники однак погоджуються в тому, що метою інноваційних технологій навчання є підвищення ефективності освітнього процесу в закладі вищої освіти й отримання якісно нового результату.

З-поміж інноваційних технологій навчання, що найбільш ефективно, на нашу думку, сприятимуть реалізації завдань освітнього компоненту «Педагогіка», виокремлюємо інтерактивне навчання.

Інтерактивне навчання (inter – «взаємний», art – «діяти») – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність» [4]. Характерною ознакою інтерактивного навчання є постійна активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу. Аналізуючи свої дії та дії партнерів, кожен з учасників може змінювати модель своєї поведінки, відчувати себе в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності. Інтерактивна технологія навчання передбачає чітко запланований очікуваний результат, використання окремих методів і прийомів, що стимулюють процес пізнання, розумові й навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна домогтися запланованих результатів [3].

Науковці виокремлюють такі особливості інтерактивної взаємодії: перебування суб'єктів навчання в одному смисловому просторі; спільне занурення в проблемне поле задачі, яку вирішують, тобто залучення до єдиного творчого простору; узгодженість у виборі засобів і методів реалізації вирішення задачі; спільне входження в емоційний стан, переживання спільних почуттів, що сприяють прийняттю та здійсненню вирішення задачі.

Л. Загородня виділяє такі основні умови вибору конкретного різновиду інтерактивної технології:

1. Урахування складності проблеми, теми, яка виноситься на опрацювання.
2. Урахування специфіки аудиторії (вік, кількість осіб у групі, рівень загальних знань та з конкретної теми, проблеми, наявність життєвого досвіду, досвіду отримання знань та взаємодії з об'єктом професійної діяльності).
3. Урахування рівня майстерності суб'єкта (викладача, вихователя, методиста) [2].

Під час викладання навчальної дисципліни «Педагогіка» на практичних заняттях ми використовували такі методи інтерактивного навчання: роботу в парах, «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Дерево рішень» тощо. Наприклад, практичне заняття з теми «Фізичне виховання особистості» ми розпочинали з технології «Незакінчене речення». При цьому ми пропонували студентам закінчити такі речення: 1. Фізичне виховання – це... 2. Фізична культура – це... 3. Здоров'я – це... 4. До завдань фізичного виховання належить... Цей інтерактивний метод сприяв активізації розумової діяльності здобувачів освіти і актуалізації знань сутності основних

понять з вищезначеної теми. Наприклад, на занятті з теми «Методи, прийоми та засоби навчання» обговорення методів стимулювання навчальної діяльності учнів відбувалося у формі технології «Карусель», знання майбутніх вчителів фізичної культури з характеристики методів контролю і самоконтролю – у формі технології «Акваріум», а на питання «Що впливає на вибір методів навчання учнівської молоді?» здобувачі освіти відповідали у формі технології «Дерево рішень».

Таким чином, інтерактивні технології сприяють всебічному розвитку майбутніх вчителів фізичної культури, забезпечуючи їх готовність до роботи в сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. URL: <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/> (дата звернення: 02.02.2025).
2. Загородня Л. П., Титаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. Суми, 2015. 319 с.
3. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
4. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2011. 628 с.

Барсуковська Галина Петрівна,

старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ РИНОЛАЛІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ринолалія є однією з найпоширеніших вад звукової сторони мовлення у дітей дошкільного віку. За статистикою, ця вада спостерігається в 10-20% дітей, які перебувають на етапі формування мовлення. Ринолалія може бути причиною труднощів у розумінні та вимові слів, що може призвести до порушень у навчанні та соціальній адаптації дитини.

Прояви ринолалії можуть бути різними. Зазвичай діти з ринолалією вимовляють приголосні звуки, які мають носові відповідники, через носові проходи, замість того, щоб вимовляти їх через ротову порожнину. Це може призводити до того, що звук мовлення стає недостатньо чітким, глухим та мало зрозумілим для інших людей. Крім того, діти з ринолалією можуть мати проблеми з вимовлянням деяких звуків, які не мають носових відповідників, наприклад, «б», «д», «г». В результаті цього мовлення може бути нецілеспрямованим та заплутаним. [1].

Корекція ринолалії вимагає індивідуального підходу та поєднання різних методів, серед яких використання дидактичних вправ має важливе значення.

Дидактичні вправи – це особливий тип вправ, спрямованих на засвоєння нових знань та умінь, формування навичок, розвиток когнітивних функцій та пам'яті. У корекції ринолалії дидактичні вправи допомагають розширити арсенал звуків та їх правильне вимовляння, покращують моторику губ, язика та піднебіння, забезпечують практику звуковимовлення в різних словах та фразах.

Застосування дидактичних вправ має декілька переваг у процесі корекції ринолалії. По-перше, вони дають можливість логопеду індивідуалізувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. По-друге, вправи можуть бути побудовані відповідно до принципу поступового ускладнення, що дозволяє дитині розвиватись в індивідуальному темпі та досягати нових успіхів. По-третє, дидактичні вправи можуть бути цікавими та захоплюючими для дитини, що сприяє збільшенню мотивації та ефективності навчання. [2].

У загальному контексті, дидактичні вправи мають значення не тільки для корекції ринолалії, а й для розвитку різних навичок та умінь дитини. Важливо при цьому враховувати наукові підходи та дослідження вчених українських та зарубіжних в галузі корекції мовленнєвих порушень, зокрема ринолалії.

Український науковець Леонід Іванов в своїх дослідженнях звертав увагу на важливість комплексного підходу у корекції ринолалії, що включає не тільки дидактичні вправи, а й вправи з фізичного розвитку та вправи на розвиток вокалізації. Зарубіжний науковець Деніел Гендріксон у своїх дослідженнях підкреслював значення індивідуального підходу та врахування особливостей

кожної дитини у корекції ринолалії. Він рекомендує використовувати дидактичні вправи, що відповідають рівню розвитку дитини та допомагають забезпечити поступовий розвиток навичок правильного вимовляння.

Дидактичні вправи у корекції ринолалії повинні спрямовуватися на розвиток правильної артикуляції звуків, удосконалення моторики губ, язика та піднебіння, а також збільшення уваги та концентрації дитини на процесі вимовляння звуків.

Одним із видів дидактичних вправ, що можуть бути використані у корекції ринолалії, є артикуляційні вправи. Ці вправи мають на меті підвищення точності та чіткості вимови звуків, а також формування правильного положення артикуляційного апарату. Наприклад, вправи на вимову звуків «м», «н», «б», «в», «п», «т», «д», «з», «с», «ш», «ж», «ч», «ц», «л», «р», «ф». [3].

Іншим видом дидактичних вправ є вправи на розвиток слухової пам'яті та розрізнення звуків. Ці вправи допомагають дитині відрізнити звуки та запам'ятовувати їх послідовність в словах. Наприклад, гра «Ланцюжок слів», де дитина повинна додавати нове слово до ланцюжка, починаючи зі звуку, який закінчує попереднє слово.

Також можуть бути використані вправи на розвиток фонематичного слуху, які допомагають дитині відрізнити звуки мови та розрізнити їх у словах. Наприклад, гра «Що змінилося?» де дитина повинна визначити, який звук був замінений у слові.

До інших видів дидактичних вправ, які можуть бути використані у корекції ринолалії, входять вправи на розвиток моторики губ, язика та піднебіння.

Також можуть бути використані вправи на розвиток дихальної мускулатури та дихання, що також важливо для правильної артикуляції звуків. Наприклад, вправи на глибоке дихання та затримку подиху.

Для більш ефективної корекції ринолалії можна поєднувати різні види дидактичних вправ та ігор. Наприклад, вправа «Вгадай звук», де дитина повинна вгадати звук за картинкою та правильно його вимовити, може поєднуватися з вправою на розвиток моторики губ, язика та піднебіння.

Також важливо враховувати індивідуальні особливості дитини та її рівень розвитку мовлення обираючи дидактичні вправи. Наведемо приклади деяких вправ:

Динамічні підготовчі вправи.

Вправа «Оближемо губки»: відкрити рот і повільно, не відриваючи язика, облизати спочатку верхню, а потім нижню губу по колу.

Вправа «Маляр»: відкрити рот, широким кінчиком язика, як пензликом, водити по піднебінню вперед-назад, не відриваючи. Щелепи нерухомі.

Голосові вправи.

Вправа «Відгук»: зуби, губи зімкнені. Виконання: відгукнутися на звернення логопеда подібним звуком.

Вправа «Микання»: зуби, губи зімкнені. Виконання: відгукнутися на звернення логопеда протяжним звуком, подібним до «м-м-м».

Таким чином, дидактичні вправи є важливим елементом у корекції ринолалії, що дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, розвиток правильного вимовляння та покращення моторики губ, язика та піднебіння. Крім того, наукові дослідження в галузі корекції мовленнєвих порушень підтверджують важливість комплексного підходу та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини в процесі корекції ринолалії.

Список використаних джерел

1. Барсуковська Г. П. Модель логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з ринолалією. *Trajectoria nauki: International Electronic Scientific Journal*. Vol. 10, No 4, 2024. P. 1001–1009. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/3064/1394>
2. Мартинюк З. С. Ринолалія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі: навч.-метод. посіб. Київ. 2023. 180 с.
3. Мельничук О. Дидактичні вправи для корекції ринолалії у дітей дошкільного віку. Київ : Видавництво «Освіта» 2015. 76 с.

Данильченко Ірина Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Загородній Ігор Михайлович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ЗАСОБИ ФІКСАЦІЇ ЗМІСТУ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим є формування дитини як активного громадянина з високим рівнем соціальної компетентності. Одним із важливих завдань закладу дошкільної освіти є формування соціально-громадянської компетентності у вихованців, адже основи, закладені в дошкільному віці, будуть підґрунтям для подальшого їх розвитку. Результатом сформованості соціально-громадянської компетентності має стати «ціннісне ставлення дитини до себе, своїх справ і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватися цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, представників різних національних культур» [1].

Твори художньої літератури мають важливе значення для соціалізації, зокрема формування соціально-громадянської компетентності.

Сучасні дослідники вивчали різні аспекти використання художньої літератури у процесі виховання дітей дошкільного віку (Г. Беленька, А. Богущ, О. Вашак, Н. Гавриш, Н. Кирста, Т. Котик, О. Монке, Н. Насруллаєва, Т. Науменко, А. Просенюк, Ю. Руденко, О. Трифонова, Л. Фесенко та ін.). Науковці наголошували, що твори художньої літератури сприяють розвитку мовлення, образності мислення та уяви дошкільників, формуванню в них оцінно-етичних суджень, надають дитині зразки дій у різних соціальних ситуаціях, спонукають до власної активності, стимулюють творчість. У їх дослідженнях доведено, що сприймання творів художньої літератури є активним процесом, тісно пов'язаним з мисленням, у ході якого дитина навчається порівнювати, аналізувати, узагальнювати, тобто виконувати перцептивні і мисленнєві дії. Глибоке розуміння дітьми подій і вчинків літературних персонажів активізує в цілому пізнання людиною соціального простору, оволодіння вміннями міжособистісного спілкування, набуття моральних якостей.

Багата літературна спадщина українських письменників допомагає дітям відчувати різноманіття культур та соціальних контекстів, через дії і вчинки персонажів діти отримують можливість розуміти та співпереживати різні життєві обставини; твори художньої літератури надають можливість виховувати в дітей соціальну емпатію та розуміння важливості спільної взаємодії. Ознайомлення дітей із творами про дружбу, взаємодопомогу та толерантність сприяє формуванню в них навички соціальної взаємодії та взаєморозуміння. Твори художньої літератури сприяють розвитку мовлення та комунікативних навичок у дітей, а під час обговорення сюжетів та персонажів художніх творів у них розвивається вміння висловлювати свої думки, слухати інших та взаємодіяти в групі. У підсумку твори художньої літератури виступають не лише як джерело розваг, але і як потужний інструмент у вихованні соціально-громадянської компетентності в дітей, сприяючи їхній більш повноцінній взаємодії із соціумом та розумінню важливості його цінностей.

Незалежно від того, в якому вигляді постає перед дитиною художній текст, дорослі повинні допомогти їй розуміти і відчувати його, відкрити для себе закладені в ньому смисли. У читацькій діяльності, зокрема під час аналізу художнього твору, визначається зміст твору, його тема та ідея (хоча вихователь і не оперує цими поняттями в ЗДО), активізуються базові знання дошкільнят. Під час прослуховування творів і бесіди за їх змістом діти вчаться виражати згоду чи незгоду щодо дій персонажів твору, висловлювати свою думку, оцінювати погляди інших, контактувати, емоційно реагувати, активно відстоювати власну позицію, бути відповідальними, розуміти мотиви поведінки героїв, намагаються пояснити їх наміри та вчинки, набувають здатності співчувати літературним героям [3].

Для того, щоб діти брали приклад з позитивних героїв твору і наслідували їх у реальному житті вихователів необхідно використовувати низку засобів фіксації змісту художніх творів, які будуть цікаві дітям.

На нашу думку, усі засоби можна умовно об'єднати у дві групи: репродуктивно-творчі і творчі.

Серед репродуктивно-творчих варто назвати:

- створення ілюстрацій до художніх творів;
- створення мальованого мультфільму, фільму за змістом твору;
- розфарбовування розмальовок за змістом, зокрема і створених вихователем;
- переказування змісту твору в особах;
- розігрування діалогів твору за допомогою лялькового театру;
- складання інтелектуальних карт;
- дидактичні ігри «Знайди помилку», «Продовж речення», «Закінчи речення», «Якби я був...», «Якого кольору герой», «Літературні кубики» (на гранях яких зображені герої твору або епізоди твору).

Коли діти гарно орієнтуватимуться в сюжеті твору можна запропонувати їм завдання творчого характеру:

- придумування іншого початку або закінчення;
- казка навпаки;
- складання загадок про героїв твору;
- написання листа героєві твору;
- оформлення вітальних листівок для героїв твору;
- подорож у минуле і майбутнє з героями твору;
- відтворення змісту твору в іграх-драматизаціях, режисерських іграх, сюжетоскладання;
- сюжетно-рольові ігри, наприклад, «Я читаю своїй доні чи синові»;
- пантоміми-загадки «Покажи через рухи, позу того чи іншого героя»;
- літературні проекти, розваги, квести.

Отже, художня література є універсальним і дієвим засобом формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Для кращого запам'ятовування змісту літературних творів вихователів слід використовувати засоби фіксації репродуктивно-творчого і творчого характеру.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 22.10.2023).

2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с

3. Данильченко І. Г. Художня література як засіб формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки.* 2023. Випуск 3 (53). С.256-264.

https://drive.google.com/file/d/1TTwbXkmDT8gu_qAMiPTbVDM3rdbYChPz/view

4. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін.; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ, 2006. 368 с.

Загородня Людмила Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка
Лантух Сергій Анатолійович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Екологічно доцільна поведінка є вагомим складником природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку. Саме поведінка дитини в природі є показником екологічних знань та емоційно-ціннісного ставлення до її об'єктів і явищ.

У Базовому компоненті дошкільної освіти сутність природодоцільної (природничо-екологічної) поведінки дитини дошкільного віку визначається емоційно-ціннісним, когнітивним і діяльнісним складниками, а саме: демонструє повагу до різних форм життя, свідомо використовує знання про природу в різних видах діяльності та життєвих ситуаціях, орієнтується в діяльності людини, спрямованій на збереження, відтворення й охорону природи, дотримується правил природодоцільної поведінки, виявляє навички бережливого ставлення до ресурсів [1, с. 12–13].

С. Іванчук тлумачить екологічно доцільну поведінку дитини-дошкільника як свідому активність особистості у сфері гуманної взаємодії з природою, спрямовану на практичну реалізацію у діях і вчинках життєвих потреб, обумовлених моральними нормами та цінностями, особистісно значущими для дитини, які відповідають принципам життєдіяльності в умовах сталого розвитку і здійснюються в інтересах природного довкілля [2; с. 124]. За сферами вияву екологічно доцільну поведінку дослідниця визначає як інтегральну єдність трьох концептів: внутрішнього, який детермінує змістово-сміслове наповнення двох наступних концептів – зовнішнього і діяльнісного [2; с. 129].

Серед низки дієвих засобів формування екологічно доцільної поведінки в дітей дошкільного віку чільне місце займають мультфільми.

За результатами численних досліджень Л. Баженової, П. Вінтерхофф-Шпурка А. Допіра, А. Дрозд, Є. Захарової, І. Кіндрат, К. Капельгородської, Б. Крижанівського, з'ясовано, що мультфільми впливають комплексно на три емоційні сфери особистості: когнітивну, емоційну та поведінкову.

Впливаючи на когнітивну сферу дітей через мультфільми, дорослі формують у них знання про особливості виникнення явищ природи, розвиток, ріст, взаємозв'язки її об'єктів, уявлення про природу як складну систему, яка існує за своїми законами, незалежно від людини. Бажання наслідувати героя є сильною мотивацією для дітей дошкільного віку щодо певної поведінки на природі. Цей факт вихователі використовують, формуючи навички екологічно доцільної поведінки.

Безумовно найсильніший вплив мультфільми мають на емоційну сферу дитини дошкільного віку, оскільки вона в цей період найбільш сприйнятлива і вразлива. Тому, щоб не нашкодити психіці дитини дошкільного віку і правильно використати освітній потенціал мультфільмів, як засобу формування в неї природничо-екологічної компетентності, екологічно доцільної поведінки, необхідно послуговуватися низкою критеріїв їх відбору.

Є. Харькова, С. Парфілова, В. Бутенко, О. Шаповалова, здійснивши аналіз наукових джерел О. Васильєвої, К. Крутій, О. Ульяновчук, визначили низку критеріїв добору мультфільмів, які можна переглядати з метою формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку, а саме: емоційна та мовленнєва насиченість сюжету мультиплікаційного фільму; відповідність структури текстів мультиплікаційного фільму можливостям дитячого сприймання й розуміння, співвіднесеність їх із дитячим досвідом і пережитими подіями; динамізм фільму, гострота й експресивний розвиток сюжету, захопиви для дитини події; яскравість, оригінальність та індивідуальність зображення героїв – вони запам'ятовуються; зв'язок фільму з реальною життєвою ситуацією дитини, її відносинами з довкіллям; пробудження бажання наслідувати позитивного героя, зокрема його благородство й успішність [3, с. 215].

Аналіз низки досліджень, присвячених використанню мультфільмів у вихованні дітей дошкільного віку дає підстави виокремити дві групи критеріїв їх відбору: загальні та спеціальні. До загальних критеріїв, на нашу думку, відносяться: відповідність віку вихованців, зрозумілість перебігу подій, динамічність сюжету, яскравість образів, цікаві події і привабливі герої, можливість наслідувати героїв у реальному житті. До спеціальних критеріїв ми відносимо ті, які можна використати, добираючи мультфільми з метою формування різних компетентностей дитини дошкільного віку, а саме: здоров'язбережувальну, логіко-математичну, предметно-практичну, мистецько-творчу, соціально-громадянську, природничо-екологічну тощо.

Так, до спеціальних критеріїв відбору мультфільмів для формування природничо екологічної поведінки дітей старшого дошкільного віку ми відносимо: наявність у сюжеті наукової основи; репрезентація сутності законів природи, відсутність суперечливої інформації; доступність розумінню взаємозв'язків і залежностей, які існують в природі і розкриваються через перебіг подій у мультфільмі; відсутність елементів жорстокості по відношенню до об'єктів природи; формування ціннісного ставлення до усіх без винятку об'єктів природи; пропагування бережного ставлення до природи; спонування до посиленої допомоги природі й економного використання її ресурсів.

Означеним критеріям, на наш погляд, відповідають мультфільми:

- на сюжети українських казок («Лисиця та Журавель», «Зайчикова хатка або Лисиця, Заєць і Півень»);
- за творами В. Сухомлинського («Соромно перед соловейком», «Акація і бджола», «Як їжачиха приголубила своїх діток»);
- які розкривають причини природних явищ і сезонних змін («Як їжачок шубку міняв», «Казка про горобину», «Чому горобці у вирій не літають»);
- які репрезентують особливості вирощування культурних рослин (В. Козак «Де росте пшоно?»);
- які вчать охороняти природу, бережно до неї ставитися («Збереження природи», «Безпечна поведінка в лісі навесні»).

Отже, вихователі мають здійснювати добір мультфільмів спрямованих на формування природничо екологічної поведінки, як вагомого компонента природничо-екологічної компетентності дитини дошкільного віку, послуговуючись загальними і спеціальними критеріями.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 01.03.2025).
2. Іванчук С. А. Теорія та практика професійної підготовки майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.08. Дніпро, 2024. 740 с.
3. Харьковская Е., Парфилова С., Бутенко В., Шаповалова О. Використання мультиплікаційних фільмів у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020, № 7 (101). С. 208–218. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/21.pdf> (дата звернення: 03.03.2025).

Курок Олександр Іванович,
доктор історичних наук, професор,
в.о. ректора Глухівського НПУ ім. О.Довженка

СТАН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Період війни на території України став великим викликом для всіх сфер суспільного життя, включаючи освіту. Вища освіта, як фундамент майбутнього країни, зазнала значних змін та труднощів, але також стала джерелом інновацій і адаптації до нових умов.

Однією з ключових проблем, з якими зіткнулися заклади вищої освіти, стала загроза фізичної безпеки студентів та викладачів. Воєнні дії призвели до евакуації навчальних закладів із зон

активних бойових дій до більш безпечних регіонів. Це викликало не лише матеріальні труднощі, пов'язані з переїздом, але й потребу забезпечення безперервності навчального процесу. Викладачі й студенти були змушені працювати в нових умовах, долаючи виклики віддаленого навчання та нестабільності інтернет-зв'язку.

Адаптація до нових форматів навчання стала важливим аспектом діяльності українських університетів у період війни. Впровадження онлайн-освіти дозволило забезпечити навчальний процес навіть у найскладніші моменти. Викладачі активно використовують платформи дистанційного навчання, інтерактивні методи викладання та цифрові ресурси. Це сприяє не лише збереженню знань, але й підтримці морального духу студентів.

Воєнний час також висвітлює важливість співпраці між університетами та міжнародними організаціями. Багато навчальних закладів отримують допомогу від міжнародних партнерів, включаючи фінансову підтримку, обладнання для онлайн-навчання та можливості обміну студентами. Це сприяє інтеграції української вищої освіти у світовий освітній простір та популяризації її потенціалу.

Особливу роль у системі вищої освіти України відіграє Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, який є одним із найстаріших педагогічних навчальних закладів України. Під час війни університет не лише продовжив свою діяльність, але й активно адаптувався до нових умов. Він став важливим центром підтримки освіти в регіоні, зокрема для студентів, які через бойові дії були змушені залишити свої міста.

Університет активно використовує сучасні технології для забезпечення дистанційного навчання. Викладачі розробляють нові освітні матеріали, пристосовані до онлайн-формату, а також проводять консультації для студентів, допомагаючи їм опановувати навчальні програми в умовах воєнного часу. Навчальний заклад також підтримує гуманітарні ініціативи, залучаючи студентів до волонтерства та допомоги місцевим громадам.

Крім того, університет розвиває міжнародну співпрацю, яка стала особливо важливою під час війни. Завдяки підтримці закордонних партнерів, Глухівський університет отримує доступ до нових ресурсів, включаючи сучасне обладнання для дистанційного навчання, що значно підвищує якість освіти. Це також сприяє інтеграції української освіти у світовий простір і покращенню її конкурентоспроможності.

Незважаючи на виклики, система вищої освіти України демонструє стійкість і готовність до змін. Університети, як-от Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, продовжують працювати, забезпечувати якісне навчання і активно долучатися до процесу відновлення та розвитку країни.

Таким чином, період війни став випробуванням для вищої освіти України, проте водночас показав її адаптивність, силу та важливість для майбутнього держави.

Список використаних джерел

1. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку : монографія / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів, 2024. 626 с.

Марєєва Тетяна Вікторівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ЗДАТНІСТЬ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ» У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах спостерігається зростання кількості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Це зумовлено різними факторами: органічними, функціональними, психологічними та соціальними.

Сучасна освітня парадигма орієнтується на принципи інклюзії і передбачає інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами, зокрема й порушеннями мовлення, в загальноосвітній простір. Це

потребує від педагогів, передусім вихователів закладів дошкільної освіти, спеціальних фахових компетентностей, необхідних для забезпечення якісного психолого-педагогічного супроводу дітей із порушеннями мовлення. Пояснюється це тим, що ефективна корекційно-розвивальна робота вихователів із дітьми з порушеннями мовлення є важливим інструментом для соціалізації дошкільників, подолання вербальних і невербальних проявів означеного типу дизонтогенезу та їх профілактики.

Результати. Незважаючи на те, що проблема професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти активно досліджується (Г. Беленька, А. Богуш, Л. Загородня, Л. Зданевич, Т. Цегельник та ін.), методологічні підходи до оцінювання ступеня сформованості фахової компетентності щодо роботи педагога саме з дітьми з порушеннями мовлення залишаються недостатньо розробленими. Це свідчить про наукову новизну та актуальність обраного напрямку дослідження.

Поняття «компетентність» немає єдиного визначення, вчені по-різному розуміють і трактують його сутність. Справедливою є думка Г. Беленької [2] стосовно того, що компетентність є результативно-діяльнісною характеристикою освіти, а професійна компетентність – формується на основі емпіричного досвіду або в процесі цілеспрямованого навчання у закладі вищої освіти, де майбутній фахівець поступово набуває фахових компетентностей, що уможливають здійснення ним трудових функцій у тій чи іншій сфері діяльності.

А. Богуш розглядає компетентність як сформовану інтегровану особистісну якість людини, яка набувається у процесі навчання. При цьому вчена зазначає, що компетентність не обмежується лише наявністю знань, умінь і навичок, а й передбачає сформовані особистісні ціннісні орієнтації, містить набутий життєвий досвід, предметні компетенції, які реалізуються в конкретному виді діяльності [3, с. 29].

Л. Березовська [1] розглядає компетентність як характеристику особистості людини, її індивідуальних, професійно-комунікативних вмінь і навичок як фахівця, ціннісних орієнтацій.

Спираючись на подані вище визначення, розкриємо сутність поняття «фахова компетентність майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення». На нашу думку, вона є інтегрованим полікомпонентним утворенням, динамічною комбінацією професійно-гуманістичної спрямованості, мотивів, ціннісних орієнтацій на розвиток та корекцію мовлення дитини в межах професійних функцій вихователя, особистісних та професійних якостей, психолого-педагогічних, лінгводидактичних, логопедичних знань і знань в галузі інклюзивної освіти, умінь організації та реалізації освітнього процесу з дітьми з різними мовленнєвими можливостями, взаємодії з ними, їх батьками та учасниками команди психолого-педагогічного супроводу, рефлексії власної професійної діяльності та самовдосконалення як фахівця.

Із поданого визначення можна виокремити компоненти, які структурують фахову компетентність «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення» (ФКЗРДПМ) та суголосні критерії для визначення рівнів її сформованості у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: мотиваційно-особистісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, комунікативно-деонтологічний та рефлексивно-оцінний.

Показниками *мотиваційно-особистісного критерію* є: 1) гуманістична спрямованість на розвиток та корекцію мовлення дитини в межах професійних функцій вихователя; 2) мотивація до роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення; 3) ціннісні орієнтації на розвиток та корекцію мовлення дитини в межах професійних функцій вихователя; 4) особистісно-професійні якості, необхідні для роботи з дітьми дошкільного віку, зокрема з порушеннями мовлення.

З метою оцінювання рівня сформованості ФКЗРДПМ за означеним критерієм, доцільно, на нашу думку, використати такі методи: авторську анкету для виявлення професійних мотивів, потреб, інтересів майбутніх вихователів та їх ставлення до роботи з дітьми з порушеннями мовлення, самооцінки; опитувальник для з'ясування типу спрямованості особистості майбутнього

вихователя ЗДО (модифікований опитувальник типу спрямованості особистості практичного психолога Т. Данілової); методику К. Замфіра у модифікації А. Реана для визначення мотивації професійної діяльності; методику «Незакінчені речення» (розроблена на основі методики Н. Самсонової, адаптованої З. Шевців); тест для діагностування адекватності сприймання майбутніми вихователями ЗДО умов та учасників освітньої інклюзії (за І. Демченко); аркуш самооцінки майбутніх вихователів щодо рівнів сформованості компонентів фахової компетентності «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення».

Когнітивний критерій охоплює такі показники: 1) психолого-педагогічні знання: знання з дошкільної педагогіки і психології (педагогічні і психологічні основи розвитку мовлення дітей), методик дошкільної освіти щодо розвитку мовлення дітей (інтеграція змісту методик у процесі розвитку мовлення дітей); 2) лінгводидактичні знання: знання закономірностей, принципів, форм, методів, прийомів, засобів, формування мовленнєвої та комунікативної компетентностей у дошкільників; 3) логопедичні знання: обізнаність з логопедичною термінологією, основними проявами порушень мовлення в дітей дошкільного віку, особливостями розвитку дітей з порушеннями мовлення, методикою роботи з дошкільниками з порушеннями мовлення; 4) знання з інклюзивної освіти, зокрема про розвиток, навчання й виховання дітей дошкільного віку з різними мовленнєвими можливостями.

Оцінювання ФКЗРДПМ майбутніх вихователів за когнітивним критерієм, на нашу думку, доцільно здійснювати за допомогою тестових завдань для діагностування рівня сформованості знань про психолого-педагогічні, лінгводидактичні основи розвитку мовлення дітей дошкільного віку, порушення мовлення та методику їх корекції, розвиток, навчання й виховання дошкільнят з різними мовленнєвими можливостями в інклюзивній групі, а також опитувальника для з'ясування обізнаності майбутніх вихователів про особливості роботи зі здобувачами освіти з порушеннями мовлення в ЗДО.

Показниками *операційно-діяльнісного критерію* виступають уміння: 1) проводити обстеження рівня мовленнєвого і загального розвитку дітей дошкільного віку; 2) створювати та адаптувати/модифікувати освітнє середовище (предметно-просторове, мовленнєве) відповідно до рівня мовленнєвого розвитку вихованців; 3) планувати освітній процес, спільну діяльність та спілкування дітей дошкільного віку з різними мовленнєвими можливостями, за потреби розробляти індивідуальні програми розвитку вихованців з порушеннями мовлення; 4) оптимально добирати й використовувати різноманітні технології роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення в закладах дошкільної освіти різних типів та доцільно взаємодіяти з ними в освітньому процесі вікової групи.

Вважаємо, що встановити рівні сформованості ФКЗРДПМ за операційно-діяльним критерієм можливо через використання завдань спрямованих на аналіз психолого-педагогічних характеристик дітей дошкільного віку з метою визначення рівня їх мовленнєвого і загального розвитку; написання педагогічного твору про роль предметно-просторового і мовленнєвого середовища в ЗДО (групі) для розвитку вихованців з порушеннями мовлення; виконання творчих завдань, спрямованих на організацію процесу розвитку й корекції мовлення дітей з порушеннями мовлення в предметно-просторовому і мовленнєвому середовищах в ЗДО (групі), планування освітнього процесу з ними, розроблення конспектів занять, спостережень, ігор або вправ для проведення зі здобувачами дошкільної освіти з різними мовленнєвими можливостями. Також доцільним є використання анкети «Стиль діяльності» за Г. М. Андрєвою та розв'язання педагогічних ситуацій для діагностування рівня сформованості умінь налагодження та підтримки взаємодії з дітьми з порушеннями мовлення та їх батьками, дотримуючись принципів педагогічної етики.

Комунікативно-деонтологічний критерій розкривається через такі показники: 1) володіння нормами української літературної мови; 2) уміння володіти ефективними вербальними і невербальними засобами комунікації; 3) уміння налагодження та підтримки взаємодії з дітьми з порушеннями мовлення та їх батьками, дотримуючись принципів педагогічної етики; 4) уміння працювати в команді фахівців, що здійснюють психолого-педагогічний супровід дитини дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Для виявлення рівня сформованості у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ФКЗРДПМ за комунікативно-деонтологічним критерієм правомірно використати: завдання на визначення рівня володіння нормами української літературної мови, сформованості умінь невербальної взаємодії; тест «Діагностування комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2)»; тест для діагностування адекватності сприймання майбутніми вихователями ЗДО умов та учасників освітньої інклюзії (за І. Демченко); тест на виявлення уміння слухати; анкету «Стиль діяльності» за Г. Андреевою; розв'язання педагогічних ситуацій для діагностування рівня сформованості умінь налагодження та підтримки взаємодії з дітьми з порушеннями мовлення та їх батьками, дотримуючись принципів педагогічної етики; аркуш експертної оцінки для викладачів ЗВО, а також директорів/методистів ЗДО, вихователів ЗДО, вчителів-логопедів ЗДО/логопунктів/ІРЦ, на базі яких здобувачі освіти проходили практику для виявлення рівня сформованості компонентів фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення».

Рефлексивно-оцінний критерій містить такі показники: 1) уміння аналізувати та об'єктивно оцінювати власні особистісні і професійні якості, необхідні для роботи з дітьми з порушеннями мовлення; 2) уміння аналізувати та об'єктивно оцінювати власні знання та дії як педагога, що працює з дітьми з різними мовленнєвими можливостями; 3) уміння здійснювати самокорегування недоліків і помилок щодо розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку з різними мовленнєвими можливостями; 4) прагнення майбутнього вихователя до постійного вдосконалення компетентності «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення».

З метою з'ясування рівнів сформованості ФКЗРДПМ за рефлексивно-оцінним критерієм доцільно використати анкету для виявлення рефлексивно-оцінного компонента фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення», аркуш самооцінки майбутніх вихователів щодо рівнів сформованості компонентів фахової компетентності «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення» та аркуш експертної оцінки для викладачів ЗВО, а також директорів/методистів ЗДО, вихователів ЗДО, вчителів-логопедів ЗДО/логопунктів/ІРЦ, на базі яких здобувачі освіти проходили практику для виявлення рівня сформованості компонентів фахової компетентності майбутніх вихователів ЗДО «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення».

Висновок. Використання означених методів та методики загалом дозволить комплексно з'ясувати рівні сформованості фахової компетентності «здатність до роботи з дітьми з порушеннями мовлення» у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти за кожним із виділених критеріїв.

Список використаних джерел

1. Березовська Л. І. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 3 (144)*. Одеса, 2023. С. 128–134.
2. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5. С. 99–102. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23

3. Богуш А. М. Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти: (колективна монографія) / за заг. і наук. редакцією А. М. Богуш. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 324 с.

Тітаренко Світлана Анатоліївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах реформування освітньої системи України особливого значення набуває діяльність практичних психологів закладів дошкільної освіти (ЗДО). Їхня робота спрямована на забезпечення психологічного супроводу дітей, батьків і педагогів, формування комфортного та безпечного середовища для розвитку дитини. Серед ключових напрямів професійної діяльності психологів у ЗДО важливе місце посідає консультування, яке спрямоване на підтримку учасників освітнього процесу та вирішення психологічних проблем, що виникають на різних етапах розвитку дитини.

Консультування є водночас складним і надзвичайно важливим компонентом професійної діяльності майбутнього психолога. Воно потребує не лише ґрунтовних знань і навичок, а й глибокого розуміння індивідуальних та вікових особливостей дошкільників, а також специфіки взаємодії з дорослими.

Як зауважує І. Молодушкіна, психологічне консультування повинно проводитися з приводу проблем дітей дошкільного віку, особливостей їхнього розвитку. Тому консультативна дія здійснюється опосередковано, через батьків і педагогів. При цьому консультація може відбуватися як з ініціативи батьків чи педагогів, так і з ініціативи психолога (робота з «немотивованим» клієнтом) [2, с. 156].

Структура консультування передбачає наступні складники:

- 1) привітання;
- 2) визначення приводу звернення;
- 3) визначення бажаного результату;
- 4) резюмування та розроблення варіантів розв'язання проблеми;
- 5) обговорення рішення клієнта і його дій для досягнення бажаного результату [2, с. 156].

Консультування у закладах дошкільної освіти реалізується у трьох напрямках:

1. Психологічна підтримка дітей (допомога у вирішенні адаптаційних труднощів, емоційних переживань, конфліктів у спілкуванні з однолітками чи дорослими).
2. Супровід батьків (проведення консультування щодо вікових особливостей розвитку дитини, побудови ефективного виховного процесу, зменшення тривожності чи стресу у сім'ї).
3. Підтримка педагогів (надання рекомендацій щодо налагодження комунікації з дітьми, вирішення конфліктних ситуацій, підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності).

Основний зміст психологічного консультування пропонують О. Марінушкіна, Ю. Замазій:

1. Проведення психологічної консультативної роботи з вихователями, спрямованої на підтримку сприятливого психологічного клімату в колективі, на подолання стресових ситуацій, на забезпечення повноцінного відпочинку, на розвиток творчої думки, творчого підходу у здійсненні навчально-виховного процесу.
2. Надавання невідкладної психолого-педагогічної допомоги у разі гострих конфліктних ситуацій, ситуацій життєвих криз особистості (різних працівників дошкільного закладу), випадків стихійного лиха тощо.
3. Консультування вихователів з питань, що стосуються особистих проблем [1, с. 55].

Особливістю консультування в ЗДО є його багатокомпонентність: психолог працює не лише з дітьми, а й з дорослими, які беруть участь у вихованні та розвитку дитини. Це зумовлює потребу у володінні методами комунікації, врахуванні психологічних особливостей кожної категорії учасників освітнього процесу, а також здатності до побудови довірливих стосунків.

Робота психолога із сім'єю спрямована на підвищення батьківської обізнаності та впевненості у виховному процесі. Основними напрямками роботи є:

- надання інформації про вікові кризи та особливості розвитку дошкільників;
- рекомендації щодо створення сприятливого психологічного клімату в сім'ї;
- допомога у розв'язанні труднощів виховання (агресивність, тривожність, страхи тощо);
- підтримка батьків дітей із особливими освітніми потребами.

Психологи консультують педагогів із питань:

- адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти;
- формування позитивного мікроклімату у групі;
- профілактики емоційного вигорання педагогів;
- методів підтримки дітей із різними темпами розвитку та особливими освітніми потребами.

Робота з дітьми здійснюється переважно у формі гри, бесід чи інтерактивних вправ. Основна мета консультування – створення умов для комфортного розвитку дитини. У процесі індивідуальних чи групових занять психолог допомагає дітям:

- впоратися зі страхами, тривожністю чи іншими емоційними переживаннями;
- навчитися вирішувати конфлікти та взаємодіяти з однолітками;
- розвивати самостійність, упевненість у собі та соціальні навички.

Для ефективного здійснення консультування майбутній практичний психолог має:

Знати:

- вікові та індивідуальні особливості розвитку дітей дошкільного віку;
- основи психолого-педагогічної діагностики;
- методи і форми консультування різних категорій клієнтів.

Уміти:

- встановлювати довірливий контакт із дітьми, батьками та педагогами;
- аналізувати психологічні проблеми та визначати шляхи їх вирішення;
- адаптувати інформацію відповідно до потреб і можливостей кожного клієнта.

Володіти:

- техніками активного слухання, емпатії, ненасильницького спілкування;
- навичками фасилітації, супервізії та групової роботи;
- прийомами збереження професійного балансу для уникнення емоційного вигорання.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами розроблено практичні рекомендації щодо ефективної організації практичним психологом консультування учасників освітнього процесу у ЗДО:

1. Успіх консультування залежить від створення атмосфери взаєморозуміння та підтримки.
2. Перед початком консультування доцільно провести анкетування чи опитування серед педагогів, батьків і адміністрації для визначення основних проблем, що потребують уваги.
3. Кабінет психолога має бути комфортним, безпечним, затишним і сприяти відкритій комунікації. Важливо передбачити місце для гри, адже для дітей дошкільного віку ігрова діяльність є природною формою спілкування.
4. У процесі індивідуального консультування необхідно створювати атмосферу довіри, проявляти емпатію та уважність до співрозмовника.
5. Психолог повинен враховувати особистісні та вікові особливості кожного учасника освітнього процесу ЗДО.
6. Консультативна робота з дітьми має відбуватися у зрозумілій і комфортній для них формі.
7. Заняття мають бути частиною загальної роботи психолога з дітьми та дорослими.
8. Важливо пропонувати актуальні теми для групових зустрічей, наприклад: «Підтримка ментального здоров'я дітей», «Як уникнути стресу в адаптаційний період», «Ефективна взаємодія між батьками і дітьми» та ін.
9. Використовувати інтерактивні методи (обговорення, кейси, рольові ігри) для залучення учасників до активної співпраці.
10. Після кожної зустрічі просити учасників поділитися враженнями та побажаннями, щоб удосконалити організацію наступних консультацій.

11. Надавати педагогам індивідуальну допомогу у вирішенні складних ситуацій у спілкуванні з дітьми чи батьками.

12. Забезпечувати батькам можливість індивідуальних консультацій для вирішення проблем, пов'язаних із вихованням, поведінкою чи емоційним станом дитини.

13. Дотримуватися конфіденційності інформації, отриманої під час консультацій. Уникати осуду чи нав'язування власних рішень учасникам. Поважати право кожного на власну думку та вибір.

14. Регулярно оцінювати результати консультування через анкетування, інтерв'ю чи спостереження.

15. Аналізувати зворотний зв'язок і вносити корективи у форми роботи для досягнення кращих результатів.

Отже, консультування є невід'ємною складовою діяльності практичного психолога у закладах дошкільної освіти. Воно сприяє забезпеченню психологічного комфорту дітей, підтримці батьків та підвищенню професійної компетентності педагогів. Для майбутніх психологів важливо опанувати методи ефективного консультування, що дозволить їм успішно виконувати свої професійні обов'язки та сприяти гармонійному розвитку дошкільників. Ефективна організація консультування у ЗДО базується на професійному підході, систематичності, співпраці з усіма учасниками освітнього процесу та створенні комфортних умов для діалогу.

Список використаних джерел

1. Марінушкіна О. Є., Замазій Ю. О. Порадник практичного психолога. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 240 с. (Дошкільний навчальний заклад. Психологія виховання).

2. Молодушкіна І. В. На допомогу практичному психологу ЗДО. Харків : Вид. група «Основа», 2020. 208 с. (Серія «ЗДО. Психологу»).

Бабачук Юлія Михайлівна,
асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІГОР З ЕЛЕМЕНТАМИ СПОРТУ

В Україні система дошкільної освіти відіграє ключову роль у забезпеченні всебічного розвитку дитини, сприяючи зміцненню її фізичного та психічного здоров'я. Вона створює сприятливі умови для гармонійного формування особистості, розвитку соціальних, емоційних та інтелектуальних навичок, а також підготовки до успішного навчання в школі. Завдяки сучасним технологіям, інтегрованому підходу та професіоналізму педагогів, дошкільне виховання допомагає дітям адаптуватися до соціального середовища, формує мотивацію до пізнання нового та розвиває самостійність.

Дидактичні основи навчання елементам спортивних ігор дітей старшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання ґрунтовно досліджені та систематизовані в наукових працях багатьох учених. (Е. Вільчковського, О. Богініч, О. Конох, О. Курка, Н. Левінець, С. Тітаренко та ін.). У наукових дослідженнях з питань теорії та методики фізичного виховання і розвитку дитини-дошкільника (Е. Вільчковський, О. Богініч, Ю. Бабачук, О. Конох, О. Курок, та ін.) наголошується, що рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор дають можливість дитині дошкільного віку оволодіти різноманітними, достатньо складними видами рухових дій, виявляти самостійність, активність та творчість.

Гра з давніх часів була і залишається невід'ємною частиною людського життя. Вона не лише наповнює дозвілля цікавими заняттями, а й сприяє вихованню, розвитку особистості та соціалізації. Через гру людина вчиться взаємодіяти з оточенням, отримує нові знання, зміцнює фізичне здоров'я та емоційний стан. Особливо важливу роль вона відіграє в дитячому віці, адже допомагає пізнавати світ, формує характер, розвиває творчі здібності, мислення та фізичні навички. Гра – це не лише розвага, а й потужний інструмент навчання та самовираження, що супроводжує людину впродовж усього життя [3].

Ігрова діяльність відіграє ключову роль у розвитку дітей дошкільного віку, адже саме через ігрові вправи та гру вони пізнають навколишній світ, формують своє ставлення до предметів, людей та різних видів діяльності. Гра створює природне середовище для активного навчання, допомагаючи дітям у захопливій і динамічній формі задовольняти потребу в русі, розвивати уяву, креативність і соціальні навички. Вона сприяє становленню характеру, розвиває витривалість, спритність, самостійність, наполегливість та інші важливі риси особистості. Крім того, ігровий процес допомагає дітям засвоювати необхідні життєві вміння та навички, що стануть основою для подальшого розвитку та успішної адаптації в суспільстві [1].

Для оптимізації навчально-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з фізичного виховання, зважаючи на особливу роль ігрової діяльності в житті дитини-дошкільника, ігровий метод, у тому числі ігрові вправи доцільно використовувати як один із провідних методів навчання на різних етапах формування рухової навички.

Вперше ігрові вправи виокремленні з системи рухливих ігор у дослідженнях О. Тимофєєвої. Однією із суттєвих відмінностей ігрової вправи від рухливої гри, за твердженням авторки, є виконання конкретних завдань «Влуч у ціль», «Збий булаву» та ін.. Ігрова вправа має свої певні переваги перед рухливою грою. По-перше, ігрова вправа виконується кожною дитиною і виконання рухового завдання не пов'язане з діями інших дітей, на відміну від рухливої гри. По-друге, в ігрових вправах вихователь докладає зусиль щодо засвоєння того чи іншого руху усіма дітьми [2].

Доцільною для нашого дослідження є також думка О. Богініч, яка стверджує, що безперечна перевага ігрової вправи полягає у тому, що в ній більш чітко акцентуються завдання прямого навчання, і вона може використовуватися не лише на етапі закріплення та вдосконалення рухових навичок, а й на етапі розучування рухової дії. Авторка зазначає, що ігровий характер вправ знімає напруження, яке проявляється у процесі виконання рухів, сприяє більш старанному їх виконанню, приваблює дітей і викликає у них позитивні емоції. А на тлі позитивних емоцій умовно-рефлекторні зв'язки, що покладені в основу оволодіння дітьми руховими діями, утворюються значно легше та швидше. Міцність цим зв'язкам надають яскраві, позитивні емоційні переживання. Це свідчить про те, що завдяки застосуванню ігрових вправ під час навчання цей процес стає привабливим, радісним, сприяє швидкому засвоєнню навчального змісту, дає змогу послабити негативний вплив на проявлення таких вікових особливостей дітей: мимовільність усіх психічних процесів, нестійкість уваги, швидку втомлюваність [2, с. 24].

Пропонуємо приклади ігрових вправ, які сприяють навчанню старших дошкільників ігор з елементами спорту:

«Передай м'яч» – діти стають у коло й передають м'яч одне одному різними способами (кидком, котінням, ударом ногою), що розвиває координацію, швидкість реакції та навички командної взаємодії.

«Влуч у ціль» – метання м'ячів або мішечків із піском у намічену ціль (кільце, кошик, розмічену зону), що вдосконалює влучність і точність рухів.

Отже, здійснивши аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури встановлено, що ігрові вправи з елементами спортивних ігор створюють сприятливі умови для оволодіння дитиною різноманітними, іноді досить складними руховими діями. Вони сприяють розвитку координації, спритності та витривалості, а також допомагають формувати самостійність, ініціативність і творче мислення. Завдяки такому підходу діти-дошкільники не лише вдосконалюють рухові навички, а й навчаються приймати рішення, співпрацювати з іншими та проявляти креативність у процесі гри.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Л., Бабачук Ю. М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей старшого дошкільного віку : методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 224 с.
2. Богініч О. Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри : навч.-метод. посіб. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.
3. Карасевич С. А., Карасевич М. П. Рухливі ігри та ігрові вправи : навчальний посібник. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2019. 146 с.

Гордій Ніна Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ЧИННИК МОРАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКА

Сьогодні зростають вимоги до педагога, його професіоналізму, світоглядної культури, моральності, майстерності. Суспільство делегує йому свої повноваження та висуває моральний обов'язок гідно виконувати власне призначення. Важливим для вихователя є фахова підготовленість та рівень людської небайдужості, любові до дітей, чуйності та розумної вимогливості. Педагог, як уповноважений суспільства, нарівні з батьками несе відповідальність за соціальну зрілість вихованців. Він розв'язує важливе завдання: забезпечує сприятливі умови для розвитку найбільшого багатства суспільства – інтелектуальних, духовно-моральних можливостей кожної дитини.

Проблема морального становлення дітей дошкільного віку достатньо активно досліджувалась і досліджується психологами та педагогами. Науковці вивчали особливості прояву моральності дошкільниками у різних видах діяльності: ігровій (Л. Артемова, Г. Григоренко, О. Кононко, О. Кошелівська та ін.), трудовій (Р. Буре, З. Борисова, Т. Гаміна, Р. Павелків та ін.), спілкуванні (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Котик, І. Луценко, Н. Луцан, Т. Поніманська, Ю. Руденко та ін.). Дослідженням чинників формування моральних цінностей дітей дошкільного віку займаються О. Коваленко, С. Говрас, Л. Лохвицька, Л. Подоляк та інші. Дієвість усної народної творчості у моральному вихованні дітей дошкільного віку досліджують Н. Лисенко, Н. Кирста, О. Трифонова та ін. Сім'ю як першу школу морального зростання розглядали О. Галян, С. Ладивір, В. Кузьменко, О. Сухомлинська та ін.

Педагогам важливо розуміти, що основою розв'язання цього важливого суспільного завдання є безперервний психолого-педагогічний супровід морального становлення дитини вже з ранніх років. Власне, такий супровід має бути інтегрованим, оскільки моральне виховання не можливо здійснювати відокремлено від інших напрямів виховання, систематичним, адже епізодичність не дозволить досягнути поставлених завдань та ґрунтуватись на тісній взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Ці зміни виявляються насамперед у зміні підходів, що дитина з об'єкта педагогічного впливу перетворюється на суб'єкт власного розвитку. Визнання суб'єктності дитини у освітньому процесі вимагає нових підходів до налагодження педагогічної взаємодії, сутність яких окреслюється розумінням змістових аспектів поняття «взаємодія».

Розглянемо наукові підходи до його трактування. Зауважимо, що будучи складним слово «взаємодія» утворене з двох частин. Його перша частина «взаємо» ототожнюється з лексемою «взаємний, тобто такий, що однаково виявляється з обох боків, між ким-чим-небудь стосовно один одного – взаємно» [2, с. 85]. Другу частину слова «дію» Великий тлумачний словник української мови за редакції В. Бусел трактує як «роботу, діяльність, здійснення чого-небудь; сукупність учинків кого-небудь» [2, с. 228]. Поняття «взаємодія» у цьому словнику тлумачиться як «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між кимось або чимось» [2, с. 85].

У працях філософів обґрунтовані різні підходи до визначення поняття «взаємодія». Деякі під цим поняттям розуміють взаємовплив одних індивідів на інших у процесі комунікації (А. Радугін, С. Родіонова та ін.). За іншого підходу «взаємодія» є певного роду соціальною дією і тлумачиться як систематичний вплив, що здійснюється між її суб'єктами, в процесі якого вони пристосовуються один до одного, вчать розуміти один одного і узгоджувати свої дії, досягають згоди між собою (В. Горбатенко, Є. Рогов та ін.) [7, с. 7]. Отже, «взаємодія» є всезагальною категорією, під якою розуміють відображення суттєвих, всезагальних властивостей та співвідношень між явищами дійсності й пізнання.

У психологічній науці поняття «взаємодія» визначається, як безпосередній чи опосередкований вплив людей один на одного, що спричиняє відповідний взаємозв'язок між ними. Адже суть поняття «взаємодія» у психології не обмежується розумінням його тільки як процес впливу людей один на одного, під ним розуміють і безпосередню організацію їхньої спільної

діяльності задля реалізації певних цілей. Зокрема, у сучасному тлумачному психологічному словнику поняття «взаємодія» визначається як «процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок» [8, с. 46]. Як бачимо, у цьому визначенні взаємодія ототожнюється з взаємозв'язком, що на наше переконання робить зміст досліджуваного поняття значно глибшим.

Як відомо, в основі гуманного змісту діяльності людей саме потреба людини в людині і стає тією дієвою силою, яка залучає кожного до системи суспільних відносин. Під впливом соціальних настанов психологічні відносини в процесах взаємодії людей перетворюються на соціально-психологічні. Насамперед, це взаємини між людьми, сутність яких в їх ототожненні з взаємовідносинами, що є результатом спільних зусиль партнерів у діяльності та спілкуванні. Вони виступають не лише як ставлення суб'єкта до суб'єкта, а й як взаємовідносини двох суб'єктів. Нова якість соціально-психологічних відносин виявляється в тому, що «вони завжди є продуктом взаємодії, взаємоспрямування, взаємовпливу, взаємовираження. Це «взаємо» інтегрується в групові ефекти співробітництва. Кожний з учасників взаємодії робить свій внесок у групові ефекти взаємовідносин. Проте груповий ефект не сума внесків, а «щось третє», перетворене з особистих ставлень, знак яких змінюється залежно від змісту взаємодії» [5]. Отже, взаємовідносини, взаємини, взаємодія є обов'язково двостороннім процесом, що передбачає особистісне відношення, ставлення у відповідь.

У психолого-педагогічній літературі існуючі взаємовідносини (взаємодію) класифіковано у певну структуру, яку можна розглянути в контексті трьох груп. До першої групи відноситься взаємодія залежності або ділова. Проявляється вона у різних формах товариського співробітництва, яке спрямовано на досягнення спільної мети. За таких умов наявний керівник та підлеглий, розподіл функцій та контролювання їх виконання, узгодженість дій та їх підпорядкування єдиній меті. До другої групи відноситься особистісна взаємодія. Вона полягає у тому, що людина, виконуючи якусь окрему функцію чи підпорядковуючи власну дію загальній меті, не втрачає свій особистісний початок і, вибудовуючи спільні дії з іншими людьми, вибірково до них ставиться. Таке ж ставлення вона фіксує і до себе з боку кожного з учасників взаємодії, що є основою особистісних взаємин, важливим фактором емоційного клімату групи та показником емоційного благополуччя її членів. Доросла людина (як і дитина) займає певне місце у системі особистісних взаємин [5, с. 87]. Третя група взаємодії – гуманістична, яка знаходиться частково і в попередніх двох групах, проте має право на виокремлення. Вона характеризується проявом доброзичливості партнерів один до одного, як основи та джерела виникнення такої взаємодії. Поєднується цей прояв з турботою, увагою, інтересом до всіх оточуючих людей, з якими особистість вступає в тісний контакт або перебуває поруч [1].

Особисті прояви концентрують в собі особистий підхід до людини, що є пріоритетом останнього десятиліття розвитку педагогіки та психології. Становлення саме такої взаємодії передбачає формування особистості, яка творитиме гуманне суспільство. Вважаємо, що нема штучності в тому, що така взаємодія виділена в окрему групу, навіть при врахуванні тієї обставини, що вона пронизує і є складовою частиною попередніх двох груп. Перший вид взаємодії можна назвати прагматичним або вимушеним. Він більшою мірою присутній між дорослими членами суспільства, хоча і має місце в їх взаємодії з дітьми дошкільного віку. Другий вид – особистісний, або вибіркового, найбільш характерний для дітей і бажаний всіма членами суспільства (спілкуюся з тим, з ким приємно спілкуватись). Третій вид – вищий. Його сутність полягає у позитивному спілкуванні з усіма, вибудовується на засадах взаємоповаги до себе та поваги до будь-якої особи.

Сучасна психолого-педагогічна наука та практика надає виняткового значення духовно-практичному, моральному характеру взаємодії, бо саме вона є виразником усієї сукупності суспільних відносин. Моральною вона стає тоді, коли сприяє досягненню суспільного чи особистісного блага, утверджуючи добро, коли в ній реалізуються норми гуманістичної моралі. Забезпечити формування різнобічно розвиненої особистості, яка була б зорієнтована на гуманістичні цінності, здатна гуманізована система взаємодії, яка створює умови для самоактуалізації та творчого саморозвитку особистості.

Структура педагогічної взаємодії включає такі переконання, основою яких є система вимог у

поєднанні зі значеннями дійсності. Переконання дають дитині розуміння свого місця в соціальній структурі та усвідомлення суспільних відносин. Взаємодія з людьми, явищами обумовлена переконанням дитини про гуманне та антигуманне, що називається ціннісними орієнтаціями особистості.

Проаналізована структура взаємодії дає підставу стверджувати єдність зовнішньої і внутрішньої зумовленості розвитку особистості. Ставлення до особистості виникає при якісно-кількісних контактах у формі спілкування як фактора перетворення новонародженого індивіда на повноцінного представника людського роду, на соціальну істоту. Як відомо, на ставлення людини до навколишнього світу впливають різні фактори і чинники. Про те, одним із визначальних вважається ставлення людини до самої себе, що характеризується повагою до своїх можливостей, відчуттям власної гідності, самоповагою, відповідальним ставленням за власні дії та вчинки, самокритичністю, емоційною чутливістю до думки, ставлення інших.

Так, Т. Поніманська поняття «педагогічна взаємодія» визначає як «філософську центральну категорію вчення про причинність світу, що дозволяє визначити особливості впливів об'єктів, появу нових властивостей та взаємну обумовленість й зміну станів об'єктів» [6, с. 137].

Зрозуміло, що в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти відбувається постійна взаємодія вихователя і вихованців, у якій вони взаємозбагачуються та взаєморозвиваються. Так, за визначенням Т. Гаміної взаємодія є «організацією спільної діяльності людей, що сприяє розкриттю змісту їх конкретних дій. При чому, за умови спільних дій процес взаємодії може відбуватись і з незнайомими людьми» [4].

Вважаємо, що від узгодженості та злагодженості взаємовідносин прямо залежним є успішність процесу формування особистості дошкільника в цілому. Адже саме, ефективна взаємодія в освітньому процесі на гуманістичних засадах між його суб'єктами (вихователем і дитиною) є запорукою активізації особистого творчого потенціалу дитини, формування її своєрідності.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу наукових праць, присвячених досліджуваній проблематиці, можемо стверджувати про існування різних підходів до визначення поняття «взаємодія». Її розглядають як: комплексне поєднання впливів різних суб'єктів один на одного, взаємозумовленість яких призводить до зміни станів суб'єктів цієї взаємодії; взаємодіючі між собою структури чи процеси, що становлять цілісну інтегровану соціально-педагогічну систему; процес опосередкованого чи безпосереднього впливу соціальних суб'єктів один на одного, завдяки якому виникає їхня взаємозумовленість та взаємозв'язки; організацію різних видів спільної діяльності соціальних суб'єктів, що дає можливість певній соціальній групі втілити загальні цілі в її процесі [3].

Зважаючи на вище сказане, ми можемо визначити сутність поняття «педагогічна взаємодія» стосовно освітньої діяльності закладу дошкільної освіти. Ми ототожнюємо її з незалежним обміном діями, уміннями й навичками у спільній діяльності, що бачиться нами як причинно-наслідкове співвідношення, в якому одна зі сторін являє собою як причину однієї, так і наслідок зворотнього впливу іншої сторони взаємодії. Взаємодіяти – означає перебувати у зв'язку, взаємно проявляти дію, або погоджено взаємно діяти. Тому заклади дошкільної освіти мають планувати свою освітню роботу на основі нової філософії взаємодії, у центрі якої є дитина як суб'єкт діяльності. Варто пам'ятати, що відсутність такого розуміння негативно відбивається на подальшому розвитку гуманних якостей зростаючої особистості. А саме в процесі налагодження педагогічної взаємодії на основі вікового удосконалення особистості вибудовуються перспективи її морального зростання.

Список використаних джерел

1. Варламова Л. Партнерська взаємодія з дитиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 5. С. 14–18.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. гол. ред. В.Г. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Галян О. І., Савчин М. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості на етапі дошкільного дитинства. *Моральна свідомість та самосвідомість особистості*: монографія. Дрогобич, 2009. 247 с.

4. Гаміна Т. Педагогіка сімейного виховання: навч. посібн. Луганськ : Альма-матер, 2012. 523 с.
5. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2004. 248 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. Київ: «Академ-видав», 2006. 456 с.
7. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Арабіс, 2002. 744 с.
8. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Дмитренко Аліна Павлівна,

*доктор філософії, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
декан факультету дошкільної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ПРОЄКТУВАННЯ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ІДЕЙ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Сучасна освіта спрямована на підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно реалізовувати педагогічну діяльність у закладах дошкільної освіти. Одним із ключових аспектів такої підготовки є застосування технологічного підходу, який забезпечує структурованість, логічність та послідовність освітнього процесу.

Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потребує оновлення змісту з урахуванням сучасних технологій навчання. Технологічний підхід у професійній освіті передбачає застосування інноваційних методик, що сприяють ефективному формуванню професійних компетентностей.

У наукових працях О. Дубасенюк, І. Дичківської, Л. Врочинської, Л. Козак, О. Листопад й інших учених акцентовано на важливості залучення освітніх інноваційних технологій як таких, що спрямовані на розвиток когнітивного потенціалу здобувачів.

Технологічний підхід у педагогіці базується на принципах наукової організації освітнього процесу, системного підходу та забезпечення чітко визначених результатів. Основними характеристиками цього підходу є: алгоритмізація освітнього процесу; орієнтація на досягнення конкретних компетентностей; можливість оцінювання результативності навчання; адаптивність змісту освіти до сучасних вимог суспільства [2].

Таким чином, викладачі повинні вміти використовувати інноваційні освітні технології під час взаємодії зі студентами, а також навчати майбутніх вихователів інноваційних форм взаємодії з дітьми.

Зазначимо, що в процесі проектування освітньої діяльності на засадах технологічного підходу детально визначаються завдання і способи їх розв'язання, а саме:

– концептуальні завдання: формувати вміння і здатність використовувати інноваційні технології та методики дошкільної освіти, що полягає в диференціюванні навчальної діяльності з урахуванням особистісного ресурсу кожного студента (технологія особистісно орієнтованого навчання); забезпечувати оволодіння майбутніми вихователями вміннями та навичками отримувати необхідну інформацію через мережу інтернет та інші електронні ресурси (інформаційно-комунікаційні технології); розвивати пізнавальну активність у процесі засвоєння інформації, яка полягає в постійній, активній взаємодії всіх учасників освітнього процесу (інтерактивні освітні технології); вчити розв'язувати педагогічні проблеми за допомогою чітких послідовних дій (технологія проектної діяльності); сприяти професійному самовдосконаленню і саморозвитку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ігрова педагогічна технологія); удосконалювати в студентів здатність до аналітичного оцінювання, логічного мислення, готовність співпрацювати з іншими (технологія розвитку критичного мислення); розвивати професійну компетентність засобами інноваційних технологій (інноваційні технології дошкільної освіти); формувати в майбутніх вихователів уміння розв'язувати нестандартні професійні проблеми (технологія проблемного навчання) [4];

– планування прикінцевих результатів, що формуються у процесі навчальної діяльності (розвивати самостійність у студентів під час набуття професійних знань тощо);

– аналіз засобів навчання (здійснюється аналіз можливості використання графічних і технічних засобів, інформаційно-комунікаційних технологій навчання);

– перетворення педагогічної теорії у практичні дії для розв’язання педагогічних завдань (у процесі аналізу та синтезу педагогічної теорії й здобутків практик вибудовуються шляхи розв’язання концептуальних завдань);

– керівництво навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та розроблення поетапного виконання дій;

– добір технологій для ефективного управління освітньою діяльністю студентів;

– планування роботи і змістових дій студентів на кожному технологічному етапі;

– прогнозування корекційних способів усунення негативних чинників у процесі освітньої діяльності;

– розроблення діагностичного інструментарію для визначення рівня педагогічної взаємодії на кожному технологічному етапі;

– прогнозування гнучкості технологічних напрямів, можливість впливати на освітню діяльність студентів залежно від проміжних результатів навчання, розвивати здатність до рефлексії в професійній діяльності [3].

Для формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потрібно дібрати технології, що мають певні відмінності від традиційних способів навчання. Інноваційні технології навчання мають деякі особливості. Дослідники І. Дичківська, Л. Врочинська, Л. Козак до таких особливостей відносять:

– організацію ефективних, творчих різновидів освітньої діяльності студентів;

– засобом організації освітньої діяльності майбутніх вихователів є навчальна інформація;

– переважання в освітньому процесі практико-спрямованих і проблемних методів навчання;

– міждисциплінарний характер спрямованості освітніх завдань, які потребують застосування професійних знань;

– спрямованість процесу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на розвиток у них професійної компетентності;

– у процесі застосування інноваційних технологій навчання здійснюється суб’єкт-суб’єктна взаємодія між викладачем та студентом;

– ясність оцінювання навчальних досягнень студентами;

– забезпечення умов для самостійного опанування студентами навчального матеріалу та досягнення поставленої мети;

– спрямованість освітнього процесу на формування в студентів відповідальності за свою професійну діяльність;

– використання імітаційних вправ для розв’язання професійних проблемних ситуацій [2].

Проблемою технологізації процесу підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є добір педагогічних технологій навчання. Аналіз наукових досліджень дозволив з’ясувати наступне: не варто відмовлятися від традиційних способів оволодіння майбутніми вихователями професійною діяльністю, адже вони розв’язують комплекс узвичаєних дидактичних задач; з-поміж інноваційних технологій навчання повинна бути виділена системотвірна технологія, якій мають підпорядковуватися технології навчання дисципліни, технологія навчання модуля або теми, технологія виконання індивідуальних та групових завдань; під час планування процесу професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потрібно віднайти взаємозв’язок між різними педагогічними технологіями навчання; при виборі технологій навчання потрібно враховувати віднесеність технології до певної класифікації, змістову направленість обраної технології тощо [1].

Забезпечення означеної умови передбачає посилення практичного спрямування професійно орієнтованих дисциплін та вдосконалення змісту педагогічних практик.

Їх реалізація передбачає доповнення змістового наповнення професійно орієнтованих дисциплін у частині оновлення, актуалізації й вдосконалення їх навчального матеріалу та

методичного забезпечення окремих навчальних дисциплін професійної підготовки, таких як «Інноваційні технології в освіті», «Педагогіка (дошкільна)», «Психологія дитяча», питаннями, пов'язаними з опануванням та впровадженням новацій та інноваційних педагогічних технологій в освіту; вдосконалення змісту педагогічних практик, розроблення завдань для її проходження, спрямованих на формування в майбутніх вихователів професійної компетентності на засадах технологічного підходу.

У цьому контексті залучення в освітній процес ЗВО інноваційних педагогічних технологій має стати важливим підґрунтям для підвищення рівня професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

Під час проєкування змісту фахової підготовки майбутніх вихователів на засадах технологічного підходу, ми виходили з того, що важливим складником процесу формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є саме практична підготовка, що передбачала закріплення отриманих теоретичних знань та практичних умінь.

Основою практичного досвіду є апробація їхніх власних професійних умінь застосовувати інноваційні педагогічні технології у процесі проходження педагогічної практики.

Зміст педагогічної практики доповнити завданнями для студентів, які передбачають використання педагогічних технологій під час проведення занять у закладі дошкільної освіти та проведення спільної роботи з батьками.

Отже, проєкування змісту фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на основі технологічного підходу сприяє підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Це дозволяє зробити освітній процес більш структурованим, адаптивним та результативним, а також забезпечує відповідність компетентностей випускників сучасним викликам дошкільної освіти. Застосування інноваційних технологій в освітній процес сприятиме підготовці фахівців нового покоління, здатних творчо та ефективно реалізовувати освітню діяльність у сучасному дитячому середовищі.

Список використаних джерел

1. Врочинська Л. І. Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до застосування інноваційних технологій у роботі з дітьми. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2018. Вип. 9. С. 141–151.
2. Дичківська І. М. Науково-методична система підготовки майбутніх вихователів до інноваційної педагогічної діяльності. *Іноватика у вихованні*. 2018. № 7 (1). С. 62–74.
3. Козак Л. В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 40 с.
4. Листопад О. А. Підготовка майбутніх вихователів до використання інноваційних технологій в закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2019. № 2 (85). С. 183–189.

Корякіна Ірина Вікторівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

КВАДРОБЕРСТВО – НЕВИННА ДИТЯЧА ГРА ЧИ НЕБЕЗПЕЧНА СУБКУЛЬТУРА. МЕЖА МІЖ ФАНТАЗІЄЮ ТА РЕАЛЬНІСТІЮ ЖИТТЯ

Сучасна епоха розвитку соціальних мереж та цифрових технологій призводять до популяризації різноманітних субкультур (фурі, хобіхорсинг, теріантропізм тощо). Останнім часом спостерігається серед дитячого середовища актуалізація квадроберства як феномену, що викликає тривогу у педагогів, психологів, психотерапевтів та батьків вихованців. З першого погляду квадроберство виглядає невинною дитячою грою, в якій діти пересуваються на чотирьох кінцівках імітуючи різноманітні рухи тварин. Занурюючись в глибину сутності цього явища стає зрозумілим,

як воно трансформується в субкультуру, що має свою систему цінностей, особистісних установок, способів поведінки і життєвого стилю. Набуваючи ознак субкультури, квадроберство може мати як позитивні так і негативні наслідки для особистісного розвитку дитини.

Квадроберство багато спільного має з дитячою грою, що проявляється саме в дошкільному віці, коли діти особливо схильні до наслідування дій тварин та рольових ігор. Коріння ідеї квадроберства сягають у давні часи, коли під час полювання або ритуальних танців люди виконували імітуючи рухи тварин. Сучасний вигляд квадроберства набуло в Японії, де чоловік Кенічі Іто розробив технологію пересування на чотирьох кінцівках вивчаючи мавп. Згодом квадроберство розповсюджується по всьому світу в різних інтерпретаціях [].

Психолого-педагогічні особливості ігрової діяльності дітей досліджували як зарубіжні так і вітчизняні вчені. Заслужують на увагу концепції ігрової діяльності К. Грооса, З. Фрейда, Е. Еріксона, А. Валлона. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності дітей розглядались у працях І. Сікорського, Л. Виготського, О. Запорожця, В. Зенківського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Д. Ельконіна та інших. Різні аспекти ігрової діяльності продовжують розглядати відомі українські вчені: теоретичні і методичні засади організації ігрової діяльності дітей (Н. Кудикіна); особистісний розвиток дитини під час гри (Л. Артемова, Т. Поніманська та інші); організація ігрового освітнього простору дошкільного закладу (Н. Гавриш, А. Богуш та інші); гра як ефективний засіб пізнання світу і себе (Л. Русан та інші); виховний потенціал дитячих ігор (Г. Тарасенко, Л. Любчак, Г. Кіт, Н. Пташнік, О. Демченко, Г. Іваниця, О. Грушко та інші); природничі ігри в роботі з дітьми (Н. Лисенко, Л. Согур, О. Грошовенко, Ю. Олійник та інші) [3].

Однією з особливостей дитячої гри є те, що вона є відтворенням дітьми навколишнього життя, діяльності людей, їхніх взаємин з природним світом в уявних ситуаціях, створюваних дитячою фантазією. Діти здатні надавати предметам і обстановці того символізму, яке обумовлено задуманою ідеєю і змістом гри. Наступною особливістю схожості квадроберства з грою є самодіяльний творчий характер. З власної ініціативи діти відтворюють під час гри відомі їм життєві явища і події, виражаючи своє ставлення до них. Під час гри і квадроберства спостерігається взаємозв'язок і поєднання образу, ігрової дії і слова. Під час квадроберства дитина живе діями і почуттями зображуваної тварини і може замінити слова мовленнєвими реакціями тварин. Часто образ тварини так захоплює дитину що вона не реагує на власне ім'я, коли до неї звертаються. При цьому проявляє негативні емоційні реакції, незадоволення і агресію [2].

Відзначимо позитивні аспекти квадроберства: розвиток фізичних якостей (сили, витривалості координації рухів та гнучкості); зосередженість на різноманітних рухових діях, трюках; розвиток креативності і рухової творчості; терапевтичний характер фізичної активності (зняття напруги та стресу). Негативними аспектами квадроберства є: реальний ризик травмування суглобів, м'язів та хребта під час неправильної техніки виконання рухів; віртуальність ігрової ситуації, розрив з реальністю соціальна ізоляція; нав'язливість ідеї квадроберства може дистанціювати дитину від нормального функціонування і призвести до нездорової залежності; розповсюдження негативної інформації про квадроберство може здійснити негативний вплив на емоційний та психічний стан дитини, викликати агресію [1].

Поради батькам та вихователям: встановіть довірливі взаємини з дитиною під час спілкування; слідкуйте за часом який дитина витрачає на заняття квадроберством, уникайте перевтоми та занурення у віртуальний світ; навчіть дитину правильної техніки виконання рухів, запобігайте травмуванню стимулюйте бажання дитини займатися різними видами діяльності і мистецтв; пам'ятайте що важливим для дитини є приклад батьків здорового способу життя; ефективним інструментом запобігання патологічного квадроберства є різні види арт-терапії; за потреби своєчасно звертайтеся до фахівців (вихователів, психологів та інших).

Список використаних джерел

1. Діана Бершадська, Рина Полянська. квадробери - нова субкультура чи психічний розлад? Психологія квадроберів. URL: <https://surl.li/ahdxph>.
2. Квадроберство в контексті психічного та фізичного здоров'я. URL: <https://alkomedfrank.com/kvadrobing>.

3. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник. За ред. Г.С. Тарасенко. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2010. 320 с.

Куліш Інна Дмитрівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО: КОМПОНЕНТИ, ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ

Актуальність створення розвивального освітнього середовища в ЗДО обумовлена сучасними освітніми вимогами, психолого-педагогічними особливостями розвитку дітей та потребою формування ключових компетентностей з раннього віку.

Відповідно до вимог Закону України «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти створення безпечного та комфортного розвивального середовища є обов'язковою умовою формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку. Впровадження такого середовища сприяє не лише покращенню фізичного та інтелектуального розвитку дітей, але й формує навички співпраці та соціальної адаптації.

У психолого-педагогічній науці середовище трактують доволі широко: як середовище життєдіяльності, природне середовище та освітнє середовище. Так, дослідники визначають термінологічний ряд, який використовують у контексті поняття «середовище»: «середовище людини», «середовище людей», «людське середовище», «навколишнє середовище», «життєве середовище», «людське оточення» та ін.

У наукових дослідженнях Л.Виготського, О.Леонтьєва, Є.Кравцова, О.Киричук, Н.Гавриш, Т.Поніманської доведено, що розвивальне освітнє середовище є не просто фізичним простором, а багатофункціональною системою, що сприяє розвитку особистості дитини, стимулює пізнавальну активність, забезпечує соціалізацію та фізичний розвиток дітей. Психологи Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Давидов, стверджували, що від того, в яких взаєминах з середовищем знаходиться дитина, з урахуванням змін, які відбуваються в ній і в середовищі, залежить динаміка її розвитку, формування якісно нових психічних утворень. Ставлення дитини до середовища визначає і її активність у ньому [1].

Багато дослідників називають освітнє середовище «третім учителем», який разом із батьками і педагогами здійснює суттєвий вплив на розвиток і навчання дитини. Як стверджують науковці, освітнє середовище має бути привітним і цікавим для дитини. Завданнями добре організованого освітнього середовища є: підтримка роботи педагога; заохочення до розвитку незалежності та компетентності дітей; збільшення ефективності роботи персоналу; сприяння залученню дітей до щоденних видів діяльності; зменшення проблем з поведінкою дітей; сприяння відповідній соціальній взаємодії між дітьми; забезпечення структурованості та передбачуваності [3; с.8].

До компонентів освітнього середовища відносять: *фізичне середовище*, що передбачає організацію і дизайн групової кімнати, зі створенням центрів діяльності, навчальними матеріалами, іграшками, меблями; *соціальне середовище*, що відображає різноманітні взаємодії, які відбуваються у групі ЗДО між дітьми, дітьми і педагогами, дітьми, педагогами і батьками; *структурне середовище* - це час, послідовність, тривалість видів діяльності впродовж дня [3; с.9].

Освітнє середовище для дітей молодшого дошкільного віку повинно поєднувати прагнення дітей до самостійності з необхідністю забезпечення їхньої безпеки. Воно має включати чітко визначені зони для різних видів діяльності (гри з піском і водою, малювання, конструювання, танці, слухання книжок, які читають дорослі). Організація групової кімнати повинна підтримувати активний рух дітей. Іграшки та навчальні матеріали розміщуються на рівні очей дітей, щоб вони могли самостійно вибирати та повертати їх на місце після гри чи прибирання.

Для забезпечення безпеки вихователі повинні мати можливість спостерігати за усіма дітьми, тримаючи їх у полі зору. Важливою вимогою є простота організації середовища. Різноманітність навчальних матеріалів сприяє розвитку самостійності, а також допомагає дітям вибирати друзів для

гри. Наявність мистецького осередку з покриттям, яке легко миється, дає можливість щодня проводити заняття з малювання та гри з піском і водою, що розвиває дослідницьку діяльність і вчить встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Низькі відкриті полиці для іграшок та матеріалів з малюнками або зображеннями допомагають дітям орієнтуватися, де що зберігається, що сприяє їхній самостійності. Вони можуть вибирати іграшки та класти їх на місце без допомоги дорослих.

Актуальним є створення куточків усамітнення, де діти можуть побути наодинці або відпочити від галасу групової кімнати. Куточок обладнанується ковдрами, подушками та м'якими іграшками. Такі місця дозволяють дітям спостерігати за діяльністю в групі, зберігаючи певну дистанцію.

Освітнє середовище для старших дошкільників має сприяти розвитку самостійності, прийняттю рішень, заохоченню ініціативи та залученню до різних видів діяльності. Група поділена на зони, що пропонують різні види діяльності, відповідаючи інтересам і здібностям дітей. Це можуть бути осередки для гри з блоками, розвитку грамотності, мистецтва, сюжетно-рольової гри, природничо-наукові центри тощо. У групі створені місця як для індивідуальної роботи, так і для спільної діяльності з іншими дітьми, що сприяє розвитку соціальної компетентності.

Важливим аспектом є надання дітям можливості для вибору та прийняття самостійних рішень, що допомагає їм усвідомлювати наслідки своїх вчинків. Педагоги організовують ці можливості через вибір навчальних матеріалів, підходів до вирішення проблем, центрів діяльності та вибору друзів для гри.

Отже, компоненти розвивального освітнього середовища повинні бути органічно поєднані та забезпечувати комплексний розвиток дитини. Кожен компонент виконує свою функцію та створює умови для фізичного, інтелектуального, емоційного та соціального розвитку. Таке середовище сприяє не тільки навчанню та вихованню, а й формуванню особистості, здатної до співпраці, творчості та самостійного мислення.

Список використаних джерел

1. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. / К. Крутій. Київ : Освіта, 2009. Ч. 1. 302 с.
2. Писарчук О.Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2012. № 2. С. 44–51.
3. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти» ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком», 2019.

Лісневська Наталія Валентинівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі реформування освіти, змін, які відбуваються в Україні, існує нагальна потреба у фахівцях дошкільного профілю нової формації, які повинні бути конкурентно придатними як в країні, так і за кордоном. У сучасних умовах зростають вимоги до професійного рівня вихователів, який повинен вмінати не лише здобувати необхідні знання та застосовувати їх на практиці, але й гнучко пристосовуватись до постійно змінюваної педагогічної ситуації, бачити та вмінати вирішувати труднощі, що виникають в освітньому процесі дітей дошкільного віку, знаходити шляхи їх раціонального подолання. А ще бути стресостійким, вмінати помічати ознаки емоційного вигорання та коректувати цей стан.

Досліджуючи визначення емоційного вигорання різними авторами переконаємось, що емоційне вигорання вихователів – це *стан фізичного, психічного та емоційного виснаження і напруження, обумовлений тривалим або надмірним стресом, постійна втома, втрата мотивації та віри в себе* [3].

Вченими визначено велика кількість засобів і методів психологічної корекції емоційного вигорання професіонала: прогулянки на свіжому повітрі, фізична активність, раціональне

харчування, спілкування з тваринами тощо. Однак, на нашу думку, найбільш доцільним і раціональним є застосування методів арт-терапії. Впливу арт-терапії на організм людини присвячено багато праць: Н. Бещук-Венгерська, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, Л. Соболяк, О. Лазорко, Л. Карамушка, Н. Полякова, Н. Простакова, К. Рудестам, А. Старовойтов, Т. Яценко.

У відповідності до терапевтичного впливу на організм людини можна виокремити такі види арт-терапії: ізотерапія (вплив засобами образотворчого мистецтва), піскова терапія (використання природних матеріалів: піску, води, камінців, ракушок, рослин; різних фігурок: тварин, будинків, людей), кольоротерапія (вплив кольору), музикотерапія (вплив музики, пасивна та активна), бібліотерапія (вплив читання оповідань, розповідей, віршів), казкотерапія (вплив читання, складання або слухання казок, інсценування казки), глинотерапія (вплив глини), вокалотерапія (вплив співу), драматерапію (вплив драматизації та інсценування), танцювальна терапія (вплив танцю, хореографії та ритмопластики), лялькотерапія (вплив ляльок), ігротерапія (вплив ігор), маскотерапія (вплив масок, створення масок), терапія сенсорної інтеграції, терапія метафоричними асоціативними (проективними) картами (вплив метафоричних карт), мандалотерапія (вплив мандали), фототерапія (вплив фотографії). Також арт-терапія включає малювання, графіку, оригамі, скульптуру, ліплення, колажування. Зупинимось на деяких найбільш поширених.

Ізотерапія – метод арт-терапії, який полягає у використанні образотворчого мистецтва (малювання). До ізотерапії також відносяться ліплення з глини, фотографування, декорування тощо. Варто відмітити, що малювати можна на різних поверхнях: папір, холст, дерев'яні і скляні поверхні, лінолеум, тканина тощо. Для малювання можна використовувати різні засоби: фарби, кольорові і простий олівці, масляну і художню пастель, фломастери, крейду тощо. Під час ізотерапії можна застосовувати такі техніки як: «Дудлінг» і «Зентангл» [2, с. 15, 18].

Ефективними будуть застосування таких методик як (за З. Кратохвілою): вільне малювання (кожен із учасників малює, що хоче); комунікативне малювання (група учасників розбивається на пари, в якій свій аркуш паперу, малюють на певну тему, спілкуючись при цьому не вербально, а за допомогою образів, ліній, фарб; сумісне малювання (декілька учасників (або вся група) мовчки малюють на одному аркуші (наприклад, настрої, атмосферу в групі тощо); додаткове малювання (малюнок передають по колу – один починає малювати, другий учасник інший продовжує і так далі [1, С. 77-78].

Вихователі можуть малювали фарбами, олівцями різні сюжети у довільній формі, за завданням, наприклад, колективний малюнок на ватмані; один починає другий продовжує; по парах без обговорення сюжету тощо. Під час малювання можна використовувати не тільки пензли, але й різні засоби нанесення фарби: фольгою, пальцем, долонею, зубною щіткою, ватною паличкою тощо.

Метафоричні асоціативні (проективні) карти – це проективний, діагностичний і терапевтичний інструмент психологічної роботи, в основі якого лежить використання метафоричних зображень і текстів, що допомагає зрозуміти переживання клієнта, прослідкувати його потреби, діагностувати конфліктну ситуацію або змодельовати її [2, С. 55].

Мандалотерапія – метод арт-терапії, в якому за допомогою циркулярних круглих зображень, які створені в довільному порядку або за інструкцією психолога, діагностується або досліджується внутрішній світ людини. Важливим у роботі з мандалами є те, що людина розкриває себе за допомогою споглядання, олівців, фарб і певної кількості вільного часу, своєї Внутрішньої Дитини. Вона корисна якщо є відчуття життєвої безвиході; для психокорекції страхів і тривог, підвищення концентрації і внутрішньої рівноваги; подолання кризи в розвитку (вікові, особистісні); як супровід адаптації; у різних сімейних ситуаціях і психосоматичних проблемах під час корекції розладів дрібної моторики і нервового напруження; з метою виховання терплячості й акуратності, формування самовпевненості на основі спокою і стимуляції творчого потенціалу [1, с. 79, 81, 82].

Колажування – це арт-терапевтична техніка, під час якої відбувається створення зображень шляхом застосування світлин, вирізок із газет і журналів, тканин, кольорового паперу, дереву, дроту, мотузки тощо. Його можна застосовувати як індивідуально, так і в груповій роботі. Колажування може мати різну тематику: наприклад, «Який я?», «Я і професія», «Мої цілі», «Моє життя» тощо [калька, с. 45-46]. Крім того, колажування може бути за такою тематикою: «Я і моя

сім'я», «Мій стиль життя», «Мої хобі», «Мій відпочинок», «Моя ідеальна відпустка», «Як я провела вихідні», «Який я є?», «Я і моя професія», «Мої цілі в житті», «Моє життя» тощо. Фототерапія – фотографія та підготовка презентацій на тему: «Життя моїх домашніх улюбленців», «Вихідні дні моєї сім'ї», «Я і спорт», «Мій відпочинок», «Мої будні» тощо.

Крім того, ефективними є глинотерапія – виготовлення з глини тварин, посуду, скульптур тощо; оригамі, декупаж – виготовлення з паперу, серветок різних поробок; маскотерапія – виготовлення масок. Піскова терапія – в ящику з піском з використанням природних матеріалів (води, камінців, ракушок, рослин), різних фігурок (тварин, будинків, дерев, рослин, людей) розігрування різних сюжетних ігор, як за вказівкою: «Ферма», «Жителі пустелі», «Тропічний ліс», «Мешканці зоопарку» тощо, так і за вільним задумом тощо. Лялькотерапія, драматерапія – інсценування маленьких, коротких за часом, лялькових вистав, розігрування сценок, обігравання різних ситуацій; нейрографіка – малювання в комп'ютері.

Розроблена програма психологічної корекції емоційного вигорання вихователів методами арт-терапії включає такі напрями роботи: арт-терапевтичні техніки роботи з емоціями та почуттями (техніки: «Каракулі», «Чорний квадрат», «Чоловічки з каракуль», «Карта емоцій», «Страшна маска», «Емоції навпаки», колаж «Серце» тощо); арт-терапевтичні техніки роботи з Я-концепцією (самоповага, самоприйняття, самооцінка, самоцінність) (техніки: «Створення маски», «Діалог масок», «Мої ролі», «Я-супергерой» тощо); арт-терапевтичні техніки роботи з мотивацією та цілепокладанням (техніки: «Мої потреби», «Міст у новий світ» тощо); арт-терапевтичні техніки роботи з картиною світу та ціннісно-сисловою сферою (техніки: «Моє життя як...», «Малюнок життя», «Шлях героя», «Мої життєві цінності», «Щоденник» тощо); арт-терапевтичні техніки роботи з груповими процесами та тимбілдингом (конкуренція, лідерство, конформізм, групові ролі) (групова арт-терапія) (техніки: «Намалюй своє ім'я», «Особистий герб», «Монотипія», «Емоційний атлас тіла», вправа «Багаж щастя» тощо).

Висновки. Отже, емоційне вигорання вихователів є дуже важливою проблемою і може стосуватись працівників, які пропрацювали різну кількість років. Ефективними в цьому є арт-терапевтичні методи, які слід комбінувати між собою.

Список використаних джерел

1. Андрушко Я. С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
2. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с. URL : <https://cutt.ly/xWEICDF>.
3. Лісневська Н. В. Сутнісна характеристика емоційного вигорання вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2024. Вип. 2(11). DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-24>

Любива Віталіна Вячеславівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, який запроваджений на території України з 2022 року, здатність системи дошкільної освіти забезпечити здобувачам освіти високу якість освіти викликає хвилювання багатьох суб'єктів освітнього процесу. Трактуючи поняття «якість освіти» як «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [7], всі дотичні до освітнього процесу суб'єкти розуміють, що на якість освіти можуть значно вплинути річні чинники, насамперед, безпекові (військові дії, артилерійські обстріли, ризики нанесення ракетно-бомбових ударів, диверсійно-розвідувальні групи, руйнування (пошкодження) критичної інфраструктури та

обмеження використання енергоресурсів, комендантська година тощо); внутрішнє переміщення як надавачів так і отримувачів освітніх послуг, доступність до ресурсів, мереж комунікації тощо [4].

Заходам, спрямованим на збереження та розвиток ігрової діяльності дітей в умовах війни, що є ключовим для емоційного та психічного благополуччя присвячений науковий пошук І. Любченко та А. Сажієнко. Автори наголошують, що освітні прогалини в ігровій діяльності дітей в умовах війни в Україні – це серйозна проблема, яка може мати пролонгований характер [3]. Як засвідчують дослідження вищезазначених авторів, у науковому дискурсі висвітлюються різні аспекти проблематики дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Зокрема, значна увага приділяється питанням психологічного благополуччя дітей, реалізації їх права на освіту, фінансового забезпечення освітньої галузі, а також оптимізації методичної роботи. Однак у сучасних наукових розвідках фактично відсутній системний аналіз і ґрунтовне дослідження проблеми якості дошкільної освіти як комплексного показника ефективності освітньої діяльності, що враховує інституційні, педагогічні, соціальні та емоційні компоненти [4].

Гальмівною перешкодою взаємного співіснування якості дошкільної освіти та освітнього процесу в ЗДО є російсько-українська війна. Ми визначаємо наступні детермінанти, що мають суттєвий вплив на забезпечення якості дошкільної освіти в умовах воєнного стану такі, як-от:

1. *Безпека освітнього процесу* – це базис в ЗДО, що має охоплювати як фізичну безпеку дітей та педагогічного персоналу (наявність сертифікованих укриттів, евакуаційних протоколів, систем раннього оповіщення), так і психологічну захищеність. Забезпечення психоемоційного благополуччя передбачає запровадження системної психосоціальної підтримки, використання травмо-зорієнтованих підходів у роботі з дітьми та формування безпечного освітнього середовища, що сприяє адаптації після стресових подій.

2. *Подолання проблеми руйнування освітніх закладів* – у довгостроковій перспективі має відображати реалізацію відновлення пошкодженої інфраструктури мережі освітніх закладів. Пошкоджена матеріально-технічна база ЗДО створює значні бар'єри для доступу дітей до якісної освіти. Не менш важливим є залучення державних та міжнародних ресурсів для капітального відновлення закладів із застосуванням принципів універсального дизайну та сучасних архітектурних рішень.

3. *Забезпечення санітарно-гігієнічного режиму під час організації дистанційного навчання* – вимагає впровадження регламенту, що враховуватиме фізіологічні та психоемоційні особливості дитини. Зокрема, це стосується оптимальної тривалості онлайн-занять, умов зорового та фізичного навантаження і т.п. [4].

Зупинимось детальніше на кожному з виокремлених нами чинників. У червні 2022 року Міністерство освіти і науки України (МОН) оприлюднило лист «Про підготовку до початку та особливості організації навчального середовища 2022/23 навчального року», в якому зазначено, що пріоритетним завданням є гарантування безпечних умов навчання та праці для усіх учасників освітнього процесу, зокрема з урахуванням досвіду роботи закладів освіти в умовах воєнного часу. Крім того, необхідно забезпечувати якість освіти, яка буде впливати на перспективи добробуту нинішніх здобувачів освіти, їх родин, громад і країни в цілому впродовж десятиліть [9]. Крім цього, у Листі МОН № 1/8820-23 від 20.06.23 року «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів» (2023) наголошено на необхідності організації рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та педагогічної діяльності.

Нагальним залишається питання безпечного та комфортного перебування учасників освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в укриттях та захисних спорудах, адже у разі необхідності працівники закладу освіти мають здійснити «переміщення вихованців до укриття під час денного сну або прийому їжі ...враховуючи ситуацію, особливості розташування й обладнання захисного приміщення...» [8]. За офіційною статистикою Міністерства освіти та науки (МОН), відповідні укриття облаштовані лише у 56,1 % дитячих садків [5]. Саме тому у прикордонних зонах навчання в ЗДО не відбувається взагалі, а в місцях відносної безпеки діти з педагогами просто відсиджують годинами у приміщеннях, які дуже віддалено відповідають вимогам ДСНС. Наприклад, це такі вимоги як: «відповідність загальним вимогам ДСНС, наявність місць для відпочинку дітей, ігрових та розвивальних осередків, інформативність, змістовність, відповідність

віковим особливостям, здатність стимулювати когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий розвиток дітей. Дидактичне обладнання: технічні засоби навчання, дидактичні, настільно-друковані ігри, різні види театрів, шашки, шахи, набори для малювання та поробок з паперу, природного матеріалу тощо» [8].

Статистичні дані щодо руйнувань освітніх закладів засвідчують, що станом на 24 березня 2024 року задокументовано руйнування та пошкодження 34,1 % закладів дошкільної освіти України [1].

У світлі цих цифр та подій постає питання щодо можливості організації ефективного процесу навчання, навіть дистанційно (протягом дня) та якості такого навчання [4].

Ще одним важливим чинником, що впливає на якість дошкільної освіти, є забезпечення санітарно-гігієнічного режиму під час дистанційного навчання. У разі запровадження дистанційного навчання у сфері дошкільної освіти педагогам важливо пам'ятати про особливості дітей цього віку і санітарно-гігієнічні норми, які необхідно враховувати [6].

Зокрема, слід урахувати, що перш за все уся освітня робота має здійснюватися із залученням до неї батьків вихованців задля ознайомлення їх зі змістом, формами і методами розвитку їхніх дітей. Відповідно до розділу XII Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів, тривалість безперервної роботи перед монітором комп'ютера для дітей 5-річного віку не має перевищувати 10 хв. Максимальна кратність роботи протягом тижня для дітей 5 і 6 років – 2 рази. Дні тижня, в які доцільно працювати з комп'ютером: вівторок, четвер – оптимальні дні; понеділок – можливо використовувати гаджети; п'ятниця – не рекомендовано. Рекомендований для занять час дня: перша половина – оптимально; друга половина – допустимо. Місце в 25-хвилинному занятті – середина заняття, між вступом і заключною частинами. Рекомендовано перед і після роботи за комп'ютером або іншими гаджетами, робити спеціальну гімнастику для очей та опорно-рухового апарату, м'язів тулуба, особливо спини, що знаходяться в статичному стані; м'язів кисті працюючої руки [6].

Дистанційний освітній процес набуває як формальних так і неформальних ознак. Прикладом неформальної дошкільної освіти є дитячий онлайн-садок НУМО з відео-заняттями для дітей віком від 3 до 6 років та переліком корисних ресурсів для дорослих та дітей щодо психологічної підтримки, навчання та інформування [2].

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні таких нагальних проблем, як: забезпечення доступу до Інтернету та гаджетів сімей з дітьми дошкільного віку в містечках та селах України; створення безпекового механізму (алгоритму) в освітньому процесі ЗДО під час повітряної тривоги, ракетних та артилерійських обстрілів.

Список використаних джерел

1. Два роки під прицілом. Медичні та освітні заклади, з якими воює Росія. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Press_Med_Osvit_CoverA4-1-1.pdf (дата звернення: 03.03.2025).
2. Дистанційні платформи для навчання, саморозвитку та отримання допомоги й перевіреної інформації. URL: <https://mon.gov.ua/news/distantsiyni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-y-perevirenoi-informatsii> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Любченко І., Сажієнко А. Забезпечення доступної та якісної дошкільної освіти. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24855/1/87.pdf> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Любива В. В., Конопля А. І. Огляд чинників забезпечення якості дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2024. № 2 (11). С. 43–52. URL: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-7> (дата звернення: 03.03.2025).
5. Поки ракети над головою. Що з укриттями українських шкіл після двох років війни. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/ukryttia-dlia-szkil> (дата звернення: 03.03.2025).
6. Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів: Наказ від 24.03.2016 № 234. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016 р. за № 563/28693. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
7. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.03.2025).

8. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів. Лист МОН № 1/8820-23 від 20.06.23 року. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/89460/> (дата звернення: 03.03.2025).

9. Про підготовку до початку та особливості організації освітнього процесу в 2022/23 навчальному році. Лист МОН № 1/7035-22 від 27.06.22 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/86779/ (дата звернення: 03.03.2025).

Цись Наталія Олександрівна,

асистент кафедри теорії і методики дошкільної освіти, аспірантка 2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта Глухівського НПУ ім. О.Довженка

АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Формування здоров'язбережувальної компетентності потребує врахування анатомо-фізіологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку, яка відіграє ключову роль у становленні особистості. У дошкільному віці відбувається інтенсивний психічний і фізичний розвиток дитини, формується основа її здоров'я, волі та самосвідомості, закріплюються корисні звички, засвоєні базові уявлення про здоров'я та принципи здорової поведінки, а також активно розвивається мораль.

Аналіз наукової літератури підтверджує той факт, що багатьма науковцями висвітлюються проблеми формування здоров'я дітей старшого дошкільного віку. А саме: сприйняття дітьми знань про основи здоров'я досліджували (Л. Лохвицька, С. Юрочкіна та ін.), ціннісні аспекти формування ставлення дітей до свого здоров'я (Т. Андрющенко, Г. Беленька, М. Машовець, І. Чупаха та ін.) особливості формування фізичного здоров'я (О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, О. Дубогай, М. Чупаха та ін.), особливості формування фізичного здоров'я (О. Богініч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, О. Дубогай, М. Єфіменко, С. Петренко, О. Очутний, Л. Сварковська, Я. Шевченко та ін.), забезпечення основ здорового способу життя (Т. Бабюк, Н. Бікова, Т. Овчиннікова, О. Перевертайло та ін.).

Дошкільний період науковці вважають періодом закладення основ усіх психічних особливостей, пізнавальних процесів і видів діяльності, які сприяють формуванню здатності до збереження здоров'я. Уявлення, отримані в цьому віці, науковці вважають основою для подальшого розвитку людини. А саме, вони формують у дітей гігієнічну грамотність, ціннісні орієнтації та звички, такі як розуміння цінності здоров'я, набуття практичних навичок здорового способу життя, усвідомлену потребу в регулярних заняттях фізичною культурою і спортом, дотримання певного режиму харчування та розпорядку дня, правил гігієни [2].

Другий аспект, на якому акцентують увагу науковці – це твердження, що формування здоров'язбережувального потенціалу у дітей дошкільного віку відбувається лише в процесі систематичного і цілеспрямованого виховання та навчання, а не ізольовано [2, 3].

Розглянемо вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, які позитивно впливають на формування здоров'язбережувального потенціалу. Науковці виділяють три групи анатомо-фізіологічних особливостей, особливості психічного розвитку та психологічні особливості [1, 4]. Проаналізуємо анатомо-фізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку. Діти на цьому віковому етапі характеризуються швидким ростом скелета, зміною показників фізичного розвитку, швидким виробленням умовних рефлексів і різноманітних здібностей, що свідчить про необхідність і важливість фізичного виховання в дошкільні роки.

Діти в цей період характеризуються швидким ростом скелета, зміною показників фізичного розвитку, швидким виробленням умовних рефлексів і цілого ряду здібностей, що свідчить про необхідність і важливість фізичного виховання в дошкільному віці. Слід зазначити, що розвиток опорно-рухового апарату в цей час ще не завершений; формування скелета, суглобів, зв'язкового апарату і м'язів триває, але нерівномірно; зв'язки, сухожилля і дрібні м'язи кистей рук розвинені слабо, що ускладнює оволодіння рухами; кісткова система дітей старшого дошкільного віку характеризується великою кількістю хрящової тканини (кістки м'які і кістки м'які та гнучкі, але

недостатньо міцні), що робить їх вразливими до впливу різноманітних факторів і вимагає особливої уваги при виборі фізичних вправ [1].

У віці від 5 до 6 років швидко зростають зріст і вага, збільшується загальна м'язова сила, зменшується кількість жиру в організмі, а великі м'язи стають більш рельєфними. У цьому віці формується постава, тому необхідно стежити за поставою дітей дошкільного віку і уникати надмірних фізичних навантажень. У старших класах фізична активність значно зростає, з'являються нові рухи, можна займатися різноманітними спортивними іграми. Оволодіння дітьми дошкільного віку будь-яким рухом передбачає значну інтелектуальну роботу. Розширюються можливості дошкільника, поліпшується координація рухів, хода стає більш рівною, координуються рухи рук і ніг, з'являється точність рухів. Крім того, дошкільнята в цей період більш схильні утримувати вихідне положення і зберігати темп і амплітуду рухів. У цей період постава дитини активна і м'язиста, але статично збалансована постава ще не сформована. Згодом дошкільнята починають розуміти користь фізичного руху і намагаються робити його самостійно.

Важливою віковою особливістю дітей у віці 5 років є те, що, хоча їхні дрібні м'язи слабкі, м'язи тулуба і кінцівок добре розвинені, що полегшує їм навчання елементарним рухам, таким як ходьба, біг і стрибки, а також розвиток почуття рівноваги. Ще однією особливістю цього віку є те, що діти здатні розрізняти м'язи і виконувати рухи різної амплітуди і темпу [1]. Формуванню та якості рухових навичок сприяє розуміння дитиною дошкільного віку спрямованості руху. Плавність, точність і виразність рухів спостерігаються у віці 6-7 років, коли дошкільники можуть легко повторювати заданий темп руху, особливо при виконанні загальнорозвивальних рухів. Вчені відзначають, що дошкільнята мають здатність аналізувати і помічати помилки при виконанні тих чи інших рухів. Так, дошкільнята опановують стрибки, метання, плавання, лазіння, їзду на велосипеді та ковзанах [1].

Важливо зазначити, що розвиток рухової сфери у дітей старшого дошкільного віку пов'язаний з формуванням центральної нервової системи та основних систем організму. За останнє десятиліття в Україні зросла кількість дітей з порушеннями опорно-рухового апарату і, крім того, знизився рівень їхньої фізичної підготовленості, що зумовило необхідність розвитку рухових навичок, актуалізуючи питання здоров'язбережувальної компетентності. Оскільки навички підтримання правильної постави формуються у дітей дошкільного віку з гармонійним фізичним розвитком, використання сучасних оздоровчих технологій в освітньому процесі може сприяти зміцненню здоров'я дітей та формуванню здоров'язбережувальних компетенцій.

Тому анатомо-фізіологічні особливості дітей дошкільного віку передбачають: покращення координації та точності рухів; зміцнення м'язового корсету, що дозволяє підтримувати різні вихідні положення, темпи та амплітуди рухів; підвищення рухової активності; позитивний вплив на формування здоров'язбережувальних здібностей. Також дошкільний вік є важливим для таких процесів, як формування постави, перебудова нервової, дихальної та серцево-судинної систем, збільшення фізичної активності, плавності, точності та виразності рухів, поява нових рухів та потенціалу в різних спортивних ігор.

Список використаних джерел

1. Дегтяренко Т. В., Ковиліна В. Г. Психофізіологія розвитку: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: УАІД «Рада», 2022. 327 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Іванова Л. І., Путров С. Ю., Карпюк Р. П. Теорія і методика оздоровчої фізичної культури. Київ, 2010. 276 с.
4. Максимова О. О. Методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. 2017, Вип. 1 (87). С. 118-122.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

РОЗДІЛ 7 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Бутенко Галина Олександрівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Оздоровчо-рекреаційна діяльність є важливою складовою сучасного способу життя, що сприяє покращенню фізичного та психологічного стану особистості. Вона є необхідною для розвитку загальної культури, формування здорового способу життя, а також підтримки та зміцнення здоров'я. Ось чому залучення учнів до оздоровчих та рекреаційних занять є одним із пріоритетних напрямів роботи фахівців з фізичної культури.

Дослідження показують, що термін «рекреація» вперше з'явився наприкінці XIX століття в США та розглядався як комплекс відновлення та оздоровлення. Однак у сучасній науці цей термін набув більш глибокого змісту, ставши важливим елементом життєдіяльності людини, який сприяє відновленню фізичних та духовних сил після навантажень. О. В. Андрєєва, Н.В.Ковальова, І.В. Хрипко [1] вважають, що рекреація має кілька аспектів, включаючи відпочинок, організацію дозвілля та відновлення сил після роботи. А згідно з О.О. Садовським [6], фізична рекреація є руховою діяльністю, що має великий потенціал у відновленні життєвих сил, здебільшого через активні форми відпочинку.

І.Р. Боднар, А.Б.Кіндзера[2] та інші дослідники підкреслюють, що фізична рекреація передбачає активний відпочинок, під час якого відновлюються сили організму. Ця діяльність також включає важливі компоненти здоров'я, зокрема розваги, задоволення і розвиток соціальних потреб особистості. Рекреація має безпосередній вплив на психофізичний стан людини, і для її реалізації використовуються різноманітні засоби фізкультури, спортивні вправи та культурно-розважальні заходи.

Зокрема, оздоровчо-рекреаційна діяльність у школах набуває особливої важливості, оскільки ця діяльність сприяє розвитку фізичних і моральних сил школярів. Вона включає як обов'язкові уроки фізичної культури, так і добровільні заняття в позаурочний час, які спрямовані на зміцнення здоров'я та активну участь учнів у соціальному житті[1; 2; 3; 5].

На сьогоднішній день оздоровчо-рекреаційна діяльність у закладах позашкільної освіти включає не лише спортивні активності, але й культурно-просвітницькі заходи, екскурсії та організацію змістовного дозвілля для дітей. Важливим елементом є також використання сучасних технологій, які дозволяють створити сприятливі умови для фізичного розвитку школярів і забезпечення їхнього психоемоційного благополуччя[2].

Розвиток рекреаційної діяльності в закладах загальної середньої освіти та позашкільної освіти має на меті не лише зміцнення здоров'я, але й формування навичок організації здорового способу життя, що є важливим чинником для майбутнього розвитку дітей і молоді[1; 2; 5].

Здоров'я школярів у віці середнього шкільного періоду значною мірою залежить від рівня організованої фізичної активності. Однак фактичний рівень такої діяльності часто не досягає гігієнічних норм, що свідчить про недостатню увагу до організації рухової активності поза уроками. Останні дослідження показують, що спеціально організовані фізичні активності займають лише 30% необхідного часу, що створює потребу в активізації позакласних заходів спрямованих на фізичне оздоровлення школярів. Ця ситуація викликає занепокоєння серед фахівців, оскільки створення здорового дозвілля є важливим аспектом всебічного розвитку учнівської молоді[1; 5; 6].

Заклади позашкільної освіти мають величезний потенціал для розвитку здорового способу життя учнів. Вони пропонують широкий спектр гуртків, секцій і клубів, де діти можуть займатися спортом, туризмом, мистецтвом і іншими видами діяльності, що допомагають формувати здоровий спосіб життя. Окрім того, серед популярних напрямків є фізкультурно-спортивні, еколого-

натуралістичні та туристичні гуртки, які забезпечують учнів не тільки фізичним розвитком, але й соціальною адаптацією та самореалізацією[2].

Важливими аспектами організації дозвілля є проведення фестивалів, спортивних змагань, туристичних зльотів і квестів, що сприяють активному відпочинку та розвитку фізичних якостей. Ці заходи допомагають учням не лише покращити своє здоров'я, але й навчитися взаємодіяти в колективі, розвивати лідерські якості, а також підвищувати рівень фізичної підготовленості до різноманітних фізичних навантажень[1; 2; 4].

До того ж, під час досліджень було виявлено, що ефективність цих заходів значною мірою залежить від рівня мотивації школярів. Найбільш успішними є програми, які поєднують фізичні вправи з емоційною складовою та доступними фізичними навантаженнями для різних груп учнів. Важливо, щоб ці програми не вимагали спеціальної підготовки, а були орієнтовані на широкий спектр учасників з різними рівнями фізичної підготовленості[4; 5].

Відповідно до сучасних підходів у галузі фізичної культури, заклади позашкільної освіти повинні не лише організовувати активний відпочинок, але й розвивати у школярів розуміння важливості фізичних вправ для їхнього здоров'я та благополуччя в цілому[3].

Результати проведеного дослідження вказують на зростання часу, який діти проводять за переглядом телевізора та за комп'ютерними іграми, а також на зниження їх рухової активності. Це свідчить про тенденцію до зниження рухової активності серед дітей і підлітків, що є серйозною проблемою для їхнього здоров'я[1].

У зв'язку з цим, виникає необхідність у подальших дослідженнях та розробці стратегій для збільшення фізичної активності дітей, а також для організації здорового дозвілля та рекреаційної діяльності. Одним із важливих аспектів для досягнення цієї мети є мотивація школярів до фізичної активності. Для цього педагогами були розроблені методичні рекомендації для формування та підтримки мотивації старшокласників до рухової активності, зокрема через використання міжпредметних зв'язків, співпраця з психологами, індивідуальні завдання і діагностика рівня мотивації.

Дослідження показують, що найуспішнішими є програми, що поєднують фізичні вправи з емоційною складовою і враховують спортивні інтереси учнів. Для стимулювання мотивації учнів до активного способу життя важливо також створювати умови для участі в спортивних заходах, організовувати туризм, орієнтування, скелелазіння та інші види фізичної активності[1; 3; 5].

Особливо важливим є впровадження таких технологій в закладах оздоровлення та відпочинку, де можна проводити рекреаційно-оздоровчу діяльність, що сприяє фізичному відновленню учнів після навчального року. Впровадження таких програм дозволяє підвищити рівень рухової активності дітей, а також позитивно впливає на їх емоційний стан та загальний рівень здоров'я[3].

Отже, важливість включення різноманітних фізичних активностей для підвищення фізичної активності та здоров'я учнів є беззаперечним, а також є нагальна необхідність комплексного підходу до розробки та реалізації таких програм у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрєєва О. В., Ковальова Н. В., Хрипко І.В. Аналіз проблем та перспектив впровадження оздоровчо-рекреаційної діяльності старшокласників в умовах загальноосвітнього навчального закладу. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця, 2018. №5. С.11-18.
2. Боднар І.Р., Кіндзера А.Б. Дозвілля українських школярів і місце рухової активності у ньому. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків, 2016. №5. С.10-18.
3. Мандюк А. Форми фізкультурно-спортивної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл віком 15-17 років у вільний час. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2018. №1(63). С.42-46.
4. Павлова Ю.О. Теоретико-методичні засади забезпечення якості життя різних груп населення з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій : автореф. дис...к.фіз.вих., 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Львів : ЛДУФК: 2016. 40 с.
5. Підгайна В. Аналіз мотиваційних пріоритетів до оздоровчо-рекреаційної рухової активності юнаків 16-17 років. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2017. №4. С. 84-87.

6. Садовський О.О. Формування рекреаційної культури студентської молоді в процесі фізичного виховання : автореф. дис...к.фіз.вих., 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, Київ, 2017. 20 с.

Кузюра Геннадій Миколайович,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ДО ЗАНЯТЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Аналіз шкільних програм із фізичного виховання свідчить про відсутність реальних можливостей для впровадження одного з найважливіших принципів системи фізичного виховання – диференційованого та індивідуального підходу до учнів з урахуванням їхнього стану здоров'я, рівня фізичного розвитку та підготовленості. Чинні програми недостатньо враховують особливості психофізіологічного стану школярів, особливо старшокласників. Як наслідок, більшість випускників закладів загальної середньої освіти не досягають належного рівня розвитку рухових здібностей, що не відповідає сучасним вимогам суспільства до фізичної підготовленості молоді [2, с. 46].

Наукові дослідження свідчать, що у школярів 7–8 класів розвиток моторики залишається відносно стабільним, тоді як у 9–11 класах спостерігаються певні регресивні зміни. Це свідчить про недостатню ефективність фізичного виховання, яке не повною мірою сприяє зміцненню здоров'я та розвитку рухових здібностей учнів. Однією з ключових причин такої ситуації є недостатня варіативність програм фізичної культури, що не враховує індивідуальні особливості школярів, рівень їхньої фізичної підготовленості та мотивацію до занять спортом [1, с. 79].

Для розв'язання цієї проблеми необхідно удосконалити концепцію фізичного виховання, впроваджуючи нові підходи та методи. Зокрема, варто розширити можливості для фізичної активності поза межами основного розкладу шляхом запровадження факультативних занять, спортивних секцій, інтерактивних тренувань і змагань. Важливим аспектом є також популяризація здорового способу життя серед молоді через сучасні цифрові технології, соціальні ініціативи та активну співпрацю школи з місцевими спортивними клубами. Комплексний підхід до фізичного виховання сприятиме не лише підвищенню рівня фізичної підготовленості учнів, а й формуванню їхньої стійкої мотивації до регулярної фізичної активності, що позитивно вплине на їхнє здоров'я, самопочуття та якість життя в майбутньому [4, с. 153].

Педагогічні спостереження та аналіз спеціальної літератури свідчать, що в закладах загальної середньої освіти протягом усього періоду навчання, незалежно від соціальних та екологічних умов, на уроках фізичної культури застосовуються здебільшого одні й ті самі вправи. Єдиними змінами, які відбуваються з віком учнів, є варіювання інтенсивності навантаження та підвищення вимог до техніки виконання [3, с. 11].

Такий підхід має певні недоліки, оскільки одноманітність вправ може знижувати мотивацію школярів до занять фізичною культурою та не повною мірою сприяти розвитку їхніх рухових здібностей. Для підвищення ефективності фізичного виховання доцільно впроваджувати більш різноманітні, сучасні та адаптивні методики, які враховують вікові особливості, рівень фізичної підготовленості та інтереси учнів. Це дозволить зробити уроки фізичної культури більш привабливими, сприятиме формуванню стійкої мотивації до здорового способу життя та підвищенню загального рівня фізичної активності серед молоді.

Згідно з результатами опитування, більшість учнів не проявляють зацікавленості до більшості вправ, які виконуються на уроках, хоча виконують їх, оскільки це є частиною навчального процесу. Найбільше негативне ставлення викликають вправи, спрямовані на розвиток витривалості (43,6%), швидкості (22,8%) та гнучкості (19,7%). Учні зазначають, що основною причиною такого ставлення є складність вправ і відсутність бажання їх виконувати. Одноманітність уроків, де часто використовуються складні для виконання вправи без елементів гри та змагання, значно знижує зацікавленість старшокласників до фізичної культури. Дослідження показують, що жодна шкільна

програма не може забезпечити належний рівень фізичної підготовки на все життя без подальшої систематичного заняття різними видами рухової активності як під час навчання, так і після його завершення.

Сучасні старшокласники дедалі частіше стикаються з вибором: займатися фізичною активністю чи віддавати перевагу іншим видам дозвілля. Дехто з ентузіазмом відвідує уроки фізкультури та спортивні секції, тоді як інші уникають будь-яких фізичних навантажень. Однією з головних причин небажання займатися спортом є велике навчальне навантаження. Підготовка до ЗНО, домашні завдання та додаткові заняття відбирають багато часу та енергії. Крім того, деякі учні просто не мають мотивації або не відчувають задоволення від фізичних вправ. Брак фізичної підготовки, страх осуду з боку однолітків або негативний досвід у спорті також можуть знижувати бажання бути активним[2, с. 122].

Однак багато старшокласників, які регулярно займаються спортом, відзначають його позитивний вплив. Фізична активність допомагає покращити здоров'я, підвищує рівень енергії, сприяє зняттю стресу та покращенню концентрації. Регулярні вправи також позитивно впливають на емоційний стан, допомагаючи боротися з втомою та тривожністю.

Щоб зацікавити підлітків фізичними вправами, важливо зробити їх більш доступними та привабливими. Урізноманітнення уроків фізкультури, впровадження сучасних рухових активностей, організація цікавих змагань та дружня атмосфера допоможуть залучити навіть тих, хто раніше уникав спорту.

Отже, бажання займатися фізичною активністю залежить не лише від самої людини, а й від того, як фізичне виховання організовується та подається у школі та суспільстві. Якщо створити сприятливі умови, мотивувати та підтримувати учнів, фізична активність може стати не обов'язком, а приємною частиною життя[5, с. 65].

Потреби, мотиви, інтереси сприяють формуванню певних установок на потребу занять певними видами спорту в позаурочний час, на відвідування факультативних і секційних занять розвивальної

спрямованості. Тому, відповідаючи на запитання «Яким видом спорту ви бажали б займатися?» – 76,8% юнаків віддали перевагу ігровим видам, зокрема баскетболу, волейболу, футболу; на запитання «Чому саме цим видом спорту ви бажаєте займатися?» – юнаки дали такі відповіді:

- 1) подобається вид спорту;
- 2) підвищення технічної майстерності;
- 3) участь у спортивних змаганнях.

Разом із тим на запитання: «Чи займаєтеся ви спортом?», – тільки 14 % респондентів відповіли стверджувально, 44 % – бажають займатися тим чи іншим видом спорту, але з багатьох причин не роблять цього, у 42 % старшокласників немає бажання займатися фізичними вправами. Такий значний відсоток свідчить про те, що в учнів старшого шкільного віку простежується тенденція до зниження бажання займатися фізичними вправами, особливо на уроках фізичної культури. Тому слід розширювати варіативність секційних занять, на яких учням надається можливість займатися тими спортивними вправами, які їм цікаві, від яких вони отримують задоволення. Важливу роль у цьому процесі відіграють батьки та вчителі, які повинні сформулювати у учнів відчуття відповідальності за свій фізичний стан, а також заохочувати їх до регулярних занять фізичною культурою та спортом. Ключове значення для розвитку інтересу до фізичної культури має правильне поєднання теоретичних пояснень вчителя з практичними заняттями, як під час шкільних уроків, так і на позашкільних (секційних) заняттях.

Висновок. Для оптимального розв'язання всіх завдань фізичного виховання школярів варто практикувати різноманітні форми занять, особливо шляхом залучення учнівської молоді до занять у спортивних секціях та гуртках.

У ході педагогічного опитування виявлено, що причиною негативного ставлення старшокласників до вправ на розвиток витривалості, швидкості та гнучкості є складність та відсутність бажання долати втому під час їх виконання. Одноманітність змісту уроків знижує зацікавленість учнів до занять фізичної культури.

Список використаних джерел

1. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей: *навчальний посібник для інститутів фізкультури*. Львів: Штабар, 2007. 207 с.
2. Сергієнко Л. П. Практикум з теорії та методики фізичного виховання: *навчальний посібник*. Харків: «ОВС», 2017. 271 с.
3. Добринський В. С. Рейтингова оцінка фізичної підготовленості підлітків як засіб підвищення мотивації до систематичних занять фізичною культурою : *автореф. дис. канд наук з фіз. вих. і спорту* Луцьк, 2020. 20 с.
4. Теорія і методика фізичного виховання: підручник. Т.1. / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ. Олімпійська література, 2017. 392 с.
5. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч.2. Тернопіль: навчальна книга. Богдан, 2006. 248 с.

Петрикей Ольга Олексіївна,

старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання

Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ВИКОРИСТАННЯ КРОСВОРДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ»

Освітній процес у сучасній вищій школі передбачає використання низки прийомів, інструментів і методів, спрямованих на підвищення активності здобувачів освіти. Серед них гідне місце займає такий інструмент, як складання кросвордів.

Попри потенційну ефективність цього методу, кросворди рідко використовуються під час аудиторних занять. Це зумовлено, зокрема, відсутністю достатньої кількості якісних, систематизованих за дисциплінами кросвордів. Тому розробка таких навчальних матеріалів відповідно до навчальної програми є актуальним завданням. Водночас важливо залучати студентів до створення кросвордів, що дозволить не лише перевіряти їхні термінологічні знання, а й сприяти активному засвоєнню матеріалу.

Кросворд є зручною формою активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, оскільки поєднує ігровий підхід із засвоєнням навчального матеріалу. Він сприяє розвитку логічного мислення, кращому запам'ятовуванню термінів та історичних фактів.

Вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» вимагає розуміння еволюції фізичного виховання, ключових подій, персоналій та етапів розвитку галузі. У цьому контексті кросворди можуть стати ефективним засобом як для закріплення знань, так і для їхньої перевірки.

У процесі підготовки кросворду необхідно ретельно опрацьовувати теоретичний і практичний матеріал, звертатися не тільки до лекцій і підручників, але і до додаткової літератури [1]. Такий підхід сприяє глибшому засвоєнню інформації, накопиченню знань та підвищенню рівня професійної підготовки студентів.

Навчальна дисципліна «Історія фізичної культури» містить значну кількість специфічних термінів, імен видатних діячів, дат важливих подій. Кросворди допомагають здобувачам освіти ефективніше запам'ятовувати ці дані завдяки інтерактивній роботі з ними.

Кросворди можна застосовувати на різних етапах навчання:

- на початку курсу – для ознайомлення з основними поняттями та термінами;
- у процесі навчання – для закріплення нового матеріалу;
- під час підготовки до заліку – як засіб систематизації знань.

Застосування ігрових методів у навчальному процесі, зокрема кросвордів, підвищує мотивацію. Кросворди можуть використовуватися як елемент змагальності, що додатково стимулює здобувачів вищої освіти до активного навчання.

Доцільно кросворд використовувати як форму проміжного контролю після закінчення вивчення матеріалу змістового модуля. В процесі вивчення навчальної дисципліни «Історія фізичної культури» складання тематичних кросвордів – зручна і ефективна форма контролю після

закінчення вивчення кожного змістового модуля. Досвід використання такої форми роботи показує, що в основному студенти підходять до виконання такого завдання відповідально і творчо.

Як форма проміжного контролю використання кросвордів має низку переваг:

- повторення вивченого матеріалу з виходом на глибший рівень засвоєння;
- засвоєння студентами базових понять дисципліни;
- розширення активного термінологічного запасу;
- набуття практичних навичок правильного і точного формулювання питань і завдань, що сприяє розвитку професійної мови ;
- стимулювання творчого підходу до виконання завдань, що розвиває креативне мислення та здатність до нестандартного розв'язання проблем;
- підвищення інтересу до дисципліни і небайдужість до результатів своєї роботи[4].

Автори М. Савченко, О. Білоус та С.Грдзелідзе розглядають можливості використання кросвордів для оцінювання рівня знань студентів [3]. Така методика дозволяє зробити процес контролю менш стресовим і більш цікавим для здобувачів вищої освіти.

Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні кросворди за допомогою спеціалізованих онлайн-ресурсів, таких як CrosswordLabs, Puzzlemaker). С. Івченко надає рекомендації щодо створення кросвордів за допомогою програмних засобів [2]. Вони можуть бути адаптовані для дисципліни «Історія фізичної культури».

Варто зазначити, що залучення здобувачів освіти до створення власних кросвордів сприяє не лише засвоєнню матеріалу, але й розвитку аналітичного мислення та навичок систематизації інформації. Розв'язування кросвордів вимагає від здобувачів освіти активної участі у навчальному процесі. Аналіз матеріалу, узагальнення отриманої інформації та співвідношення її з вивченими темами сприяє глибшому засвоєнню знань. Крім того, створення та розв'язання кросвордів розвиває логічне мислення, оскільки студенти повинні використовувати асоціативні зв'язки, аналізувати історичні події та явища. Також нестандартна форма завдання стимулює творчий підхід до його виконання, активізуючи не лише пізнавальну діяльність, а й креативне мислення майбутніх фахівців.

Таким чином, застосування кросвордів у процесі вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» є ефективним методом активізації пізнавальної діяльності, закріплення знань, розвитку логічного мислення та підвищення мотивації здобувачів освіти. Поєднання традиційних і цифрових форматів дозволяє зробити навчальний процес більш динамічним та інтерактивним. Інтеграція кросвордів у систему контролю знань, а також використання їх у самостійній та аудиторній роботі сприятиме глибшому засвоєнню матеріалу, підвищенню успішності здобувачів вищої освіти і формуванню професійних компетентностей.

Список використаних джерел

1. Горішна С. Система кросвордів з фізики та їх мультимедійне представлення, як засіб формування ключових та предметних компетентностей з фізики. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2023»* : матеріали IV Міжнародної дистанційної науково-методичної конференції (м. Суми, 10 листопада 2023 р.) / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Інститут педагогіки АПН України ; [упорядник О. С. Чашечникова]. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. С. 95–96.

2. Івченко С. В. Особливості створення навчальних кросвордів засобами MS Excel та їх використання при вивченні геометрії у 7-9 класах : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2024. 56 с.

3. Савченко М. О., Білоус О. В., Грдзелідзе С. Р. Складання кросворда як спосіб контролю знань з дисципліни «Біохімія фізичної культури і спорту». *Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти* : матеріали 1-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 3-4 жовтня 2019 р.) / гол. ред. А. В. Кіпенський ; Нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний інститут». Харків : Мадрид, 2019. С. 22–24. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/68316> (дата звернення: 06.03.2025).

4. Сьомкіна Т. В., Воскобоева О. В., Ромашенко О. С. Підготовка економістів: інноваційний підхід. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 1 (27). С. 76–84.

Пильтяй Сергій Володимирович,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ І ДОСТУПНИЙ ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Атлетична гімнастика користується великою популярністю у значної частини населення, особливо серед підлітків та студентської молоді. Багато хто прагне мати красиві форми тіла, могутні, сильні м'язи, гарну поставу. Однак було б неправильно вважати, що атлетична гімнастика спрямована тільки на нарощування м'язової маси.

Атлетична гімнастика – це система вправ, що розвивають силу у сполученні з усебічною фізичною підготовкою, спрямована на зміцнення здоров'я, підготовку молоді до високопродуктивної праці і захисту Батьківщини. В разі використання раціональних методів тренування, заняття атлетичною гімнастикою сприяють гармонійному злиттю сили, витривалості, спритності, що в остаточному підсумку відбивається на зовнішньому вигляді людини. Заняття атлетичною гімнастикою виховують міцних, сильних, завзятих, упевнених у своїх силах людей [3].

Багато користі ці заняття приносять людям, що ще не залучилися до систематичних занять фізичними вправами, мають слабкий фізичний розвиток. У багатьох людей різних професій силові вправи швидко знімають психічні навантаження, заспокоюють нервову систему. У порівнянні з іншими видами спортивної діяльності, атлетична гімнастика істотно заощаджує час, дозволяє ізолювано впливати на слабо розвинені групи м'язів, точно дозувати навантаження. Перші результати занять очевидні вже через кілька місяців.

Загальнодоступність атлетичної гімнастики пояснюється простотою техніки виконання вправ [1]. Займатися можна в групах і самотійно, вдома, у дворі, на лісовій галявині тощо.

З метою залучення широких верств населення до регулярних занять фізичними вправами на підприємствах, в установах, навчальних закладах, на спортивних спорудах, у клубах створюються групи силової підготовки або групи атлетичної гімнастики [3].

Основні завдання фізкультурно-оздоровчих груп силової підготовки:

1. Досягнення високого рівня гармонічного фізичного розвитку і зміцнення здоров'я молоді і дорослого населення.
2. На базі підвищення силових показників, розвиток інших рухових здібностей, а також оволодіння широким колом рухових навичок, необхідних у житті, праці і захисті Батьківщини.
3. Підготовка і здача вимог і норм державних тестів.
4. Виховання стійкого інтересу і звички до систематичних занять фізичною культурою і спортом, до активного відпочинку і корисного проведення дозвілля [1].

У групи силової підготовки приймаються люди різного віку, допущені лікарем до занять атлетичною гімнастикою.

Відповідно до програми для фізкультурно-оздоровчих груп силової підготовки виділяють три вікові групи: перша – 16-18 років; друга – 19-30 років; третя – 31 рік і старше.

Для підлітків 12-15 років передбачається створення окремих груп, що працюють за спеціальною програмою, спрямованою на всебічний фізичний розвиток.

Чисельний склад групи – 20-25 чоловік. На тиждень проводиться три навчально-тренувальних заняття тривалістю 1,5 години кожне. Однак новачкам, що вперше приступили до занять, рекомендується тренуватися не менш трьох разів на тиждень по 20-30 хв.

В разі комплектування груп треба суворо дотримуватися установлених вимог лікарського контролю. Початківці проходять медичні обстеження через 2-3 місяці занять, потім – один раз на рік.

Усі заняття проводяться за комплексною методикою з використанням у кожному з них різних засобів загальної фізичної підготовки (ЗФП), засобів легкої атлетики, рухливих і спортивних ігор, плавання, лижної підготовки [4].

У заняттях атлетичною гімнастикою широко використовують ЗРВ без предметів і з предметами: гімнастичним ціпком, набивними м'ячами, скакалкою, амортизаторами, еспандером, гантелями; вправи на снарядах масового використання: гімнастичній стінці, канаті, похилих сходах, брусах-рукоходах, перекладині; стрибкові вправи, лазіння, перенесення вантажу, метання [1].

За допомогою цих засобів вирішуються завдання ЗФП, як бази подальшого розвитку рухових здібностей.

Спеціальна силова підготовка забезпечується вправами з гантелями, гириями, еспандером, металевим ціпком, вправами на тренажерах і блокових пристроях

Вправи з гантелями (вага 5—12 кг): нахили, повороти, кругові рухи тулубом, вижимання, присідання, опускання і піднімання гантелей у різних напрямках прямими руками, піднімання й опускання тулуба з гантелями за головою, лежачи на лаві.

Вправи з гириями (16, 24, 32 кг): піднімання до плеча, на груди, однією і двома руками, поштовх і жим однієї і двох гир, ривок, кидання гирі на дальність, жонглювання гирею.

Вправи з еспандером: випрямлення рук у сторони, згинання і розгинання в ліктьових суглобах з положення стоячи на рукоятках еспандера, витягування еспандера нагору до рівня плечей.

Вправи з металевою палицею (5—12 кг): ривок різним хватом, жим стоячи, сидячи, із грудей, через голову, згинання і розгинання рук у ліктьових суглобах тощо.

Вправи зі штангою (вага підбирається індивідуально): підйом штанги до грудей, на груди, з підсідом і без підсіда; присідання зі штангою на плечах, на грудях, за спиною; жим штанги лежачи на похилій площині, лаві; поштовх штанги стоячи, від грудей, те саме, але з підсідом; повороти, нахили, підскоки, випригування зі штангою на плечах; класичні змагальні рухи: ривок, поштовх.

Вправи на тренажерах і блокових пристроях: обертання кистезміцнювача, жим ногами на верстаті, розгинання рук у ліктьових суглобах у положенні лежачи на лаві, підйом на носках на спеціальному верстаті, згинання-розгинання рук на брусах зі спеціальним поясом, ізометричні вправи в присіданнях і жимах на спеціальному верстаті; тяга блокових пристроїв у положенні сидячи, лежачи зігнутими і прямими руками в різних площинах, вправи в ізометричному режимі і уступаючих режимах роботи м'язів, повільні рухи з обтяженням уступаючого характеру (опускання, присідання, упори на закріпленому в різних положеннях грифі штанги).

Ряд складних вправ рекомендується робити на гімнастичних снарядах: перекладині, кільцях, брусах; застосовувати стрибки (вскоки) на козла або коня.

Зміст комплексів і методика їхнього проведення залежать від фізичного розвитку, рівня фізичної підготовленості, віку учнів.

Кожне заняття атлетичною гімнастикою починається з ходьби, ненапруженого бігу. Після цього виконуються неважкі вправи, що розвивають усі м'язові групи. Цей перший комплекс ЗРВ підготує організм до виконання більш важких вправ, що виконуються з максимальними зусиллями і напругою м'язів для розвитку рухових здібностей. Наприкінці комплексу виконуються вправи загального впливу, у роботі беруть участь усі групи м'язів. Завершується комплекс виконанням інтенсивних стрибків з переходом на крок і зупинкою, після чого виконуються дихальні вправи.

Таким чином, у комплексі атлетичної гімнастики мають бути передбачені вправи для плечового поясу і рук, вправи для м'язів ніг, у тому числі рухи в тазостегнових суглобах і стрибки, вправи для тулуба і шиї, вправи для формування постави. Систематичні заняття забезпечують ефективність фізичного розвитку і всебічної фізичної підготовленості учнів.

Важливо на першому етапі занять приділяти велику увагу засобам ЗФП, що створюють необхідні умови (фундамент) для всебічного фізичного розвитку і функціональних можливостей учнів [5].

Для розвитку витривалості в заняття обов'язково включають кроси або біг у помірному темпі, чергуючи його з короткими (15—20 м) прискореннями.

Силове тренування дає найшвидший, у порівнянні з іншими видами рухової діяльності, ріст м'язової тканини. Для цього необхідно застосовувати досить великі, але не максимальні обтяження, з якими можна виконувати вправи не більш 10—12 разів підряд (діапазон від 6 до 15 повторень). Тривалість роботи від 30 до 60 с.

Тренувальне навантаження на кожному занятті не повинно бути постійним. Найбільший обсяг планується на середину тижня.

На результат занять істотно впливають такі фактори, як: режим дня, харчування, умови побуту, шкідливі звички. Тільки при дотриманні гігієнічних норм можна сподіватися на гарне самопочуття, поліпшення роботи систем організму, постійний прогрес.

Займатися силовим тренуванням можна в будь-яку годину дня, але обов'язково не раніш чим через 1—1,5 години після прийому їжі, закінчувати — не менш чим за 1,5—2 години до сну.

Атлетична гімнастика є одним з традиційних і масових видів занять фізичними вправами силової спрямованості, що має свої відмінні риси та дозволяє ефективно розвивати не тільки зовнішню форму тіла людини, але і м'язову силу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. В. Методика викладання атлетичної гімнастики: навч. посіб. Одеса: 2019. 208 с.
2. Олійник М. О. Атлетична гімнастика в ЗВО: навч. посіб. Запоріжжя: ЗДМУ, 2019. 79 с.
3. Славітьяк О. С. Атлетична гімнастика: навчальний посібник. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. 154 с.
4. Худолій О. М. Основи методики викладання гімнастики : навчальний посібник. Харків: ОВС. Т. 1, 2008. 408 с.
5. Худолій О. М. Основи методики викладання гімнастики : навчальний посібник. Харків: ОВС. Т. 2, 2008. 464 с.

Редько Сергій Юрійович,

*старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

СУДДІВСТВО У СПОРТИВНИХ ІГРАХ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛЕЙБОЛУ)

В Україні у відповідності до Класифікатора професій, суддя з виду спорту належить до категорії «Фахівці». Перед суддями стоять наступні завдання та обов'язки (Класифікатор професій України ДК 003:2010):

- ✓ судити змагання, проводити семінари та інструктаж і за дорученням відповідних колегій суддів;
- ✓ володіти правилами змагань з відповідного виду спорту, суворо і об'єктивно застосовує їх в процесі суддівства;
- ✓ сприяти проведенню змагань на високому організаційному рівні;
- ✓ підвищувати свою суддівську кваліфікацію, рівень фізичної підготовленості, передавати знання і досвід молодим суддям;
- ✓ брати участь у роботі колегій суддів і пропаганді спорту, в роботі семінарів з підготовки і підвищення кваліфікації суддів.

Суддя повинен знати:

- правила змагань з відповідного виду спорту;
- історію розвитку виду спорту.

До суддівської діяльності допускаються особи з повною загальною середньою освітою з відповідною підготовкою з окремих видів спорту та кваліфікацією судді зі спорту. Суддя має право:

- ✓ здійснювати службову діяльність у межах повноважень, наданих чинним законодавством України, наказами та розпорядженнями, положенням про суддівську діяльність;
- ✓ вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи суддів;
- ✓ використовувати матеріально-технічну базу для виконання покладених на нього завдань;

✓ підвищувати рівень своєї кваліфікації.

Наказом Державного, комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 30.06.2000 року № 1007 було прийнято «Положення про суддів зі спорту (крім футболу і хокею)». Це положення розроблене відповідно до вимог Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Згідно положення суддями зі спорту можуть бути громадяни України, які мають відповідну підготовку, виявили бажання взяти участь у суддівстві змагань. До суддівської роботи залучаються спортсмени і любителі спорту. Призначення суддів на змагання залежить від рівня їх підготовленості та здійснюється безпосередньо відповідними суддівськими колегіями. Суддя повинен бути чесним і неупередженим під час суддівства змагань, бути прикладом для спортсменів і тренерів, дотримуватись правил змагань, постійно сприяти вихованню спортсменів, вести непримириму боротьбу зі всіма випадками недисциплінованості і грубості, нетактовності, порушенням правил змагань, активно сприяти пропаганді спорту.

Суддівство змагань – почесний і відповідальний обов'язок, який проводиться на добровільних засадах. З постійним прогресом гри, правила волейболу поступово змінюються й уточнюються. Зміни бувають як малоістотні, так і вельми значні [1]. Суддя зобов'язаний добре знати правила змагань, діючі коментарі і всі останні зміни, що стосуються питань суддівства, а також положення про змагання. Деякі волейболісти, не знаючи останніх змін правил, здійснюють помилки. Говорячи про знання правил, мається на увазі знання останнього діючого видання та прийнятих коментарів до нього. Правила змагань зобов'язані знати не тільки судді. Вони повинні бути добре відомі і гравцям і тренерам команд [3].

Багато фахівців визначають суддівство змагань в будь-якому виді спорту як мистецтво. Провести змагання на високому рівні - завдання кожного судді. Роль судді дуже почесна і в той же час досить відповідальна.

Кожен суддя – це, перш за все, вихователь. Він зобов'язаний прищеплювати гравцям почуття поваги до своїх товаришів по команді, спортивним супротивникам, організаторам і суддям змагань.

Однак суддівський авторитет досягається не в порядку наказу. Цей авторитет завойовується, в першу чергу, завдяки хорошій роботі самого судді [4]. Уявіть собі волейбольного арбітра, який тонко розбирається у волейболі, але необ'єктивного, неохайного зовні. Такий суддя навряд чи буде мати авторитет

Авторитетний суддя той, хто постійно прагне до поліпшення якості суддівства, сприяє розвитку волейболу та зростанню майстерності гравців. Суддя, який досяг високої категорії, може розгубити свій авторитет, якщо перестає працювати над собою, перестає тренуватися в якості судді. Без постійного тренування і досвідчений суддя може слабо провести змагання [2].

Волейбол це чудова гра – достатньо запитати мільйони людей, які грають, дивляться, аналізують та судять її. Останніми роками волейбол дуже активно розвивається та став одним з найпопулярніших видів спорту. Зростання швидкості гри, збільшення емоцій та динамічних дій, гарні можливості для трансляції - створили поштовх для подальшого розвитку гри, зробили її зрозумілою та привабливою для широкого кола глядачів.

Суддею в волейболі може стати будь-яка людина, проте, у зв'язку з довготривалістю гри, різноманітністю тактичних ситуацій, необхідна висока стійкість уваги, здатність до ефективної мобілізації протягом усього матчу, здатність протидіяти різним відволікаючим факторам [3].

Суддя повинен бути готовий до того, що гра буде тривалою і напруженою. Якщо непідготовлений гравець під час гри може бути замінений іншим гравцем, то суддя в процесі гри не замінюється за винятком поганого здоров'я або самопочуття. До того ж вимогливість до судді підвищується саме в кінці матчу, коли часом два останніх розігрування дають перевагу однієї з команд. З цього витікає, що суддя повинен бути добре фізично підготовлений [2]

Кваліфікований суддя з волейболу під час змагань управляє грою, але робить це непомітно, щоб не заважати ходу гри, яка розгортається на майданчику. Втручатися в гру слід тільки в тих випадках, коли він помітив явні помилки або порушення правил [4]. Під час проведення гри суддя зобов'язаний бути уважним, мати швидку реакцію, витримку, холонокровність. Основна вимога, яка пред'являється будь-якому судді – об'єктивність. Суддя ні в якому разі не повинен вступати в суперечки з гравцями, тим більше, з глядачами.

Суддя зобов'язаний бути спокійним, твердим і рішучим. Він повинен стежити за своєю поведінкою як в побуті, так і на спортивному майданчику, роботі. Вимагаючи від гравців чистоти і охайності в одязі, повинен не забувати і про свій костюм.

Суддівські колеги зобов'язані прагнути до того, щоб всі члени колеги виходили в суддівських костюмах єдиного зразка [3]. Кожен суддя, який бере участь в проведенні змагань, зобов'язаний враховувати контингент та рівень спортсменів. Для початківців спортсменів іноді не зайве спокійним голосом нагадати цитату з «Правил», роз'яснити порядок поведінки на змаганнях і т.д. Велике виховне значення має правильна реакція суддів на поведінку юних спортсменів, які вперше беруть участь в змаганнях. Судді необхідно стежити за охайністю спортивної форми спортсменів, наявністю номерів на майках і т.д.

Основна підготовка судді полягає не тільки в теоретичній підготовці, а також в умінні застосовувати її на практиці, зокрема у професійній діяльності вчителя фізичної культури. Суддівський досвід – справа наживна, його можна швидко розгубити, не беручи участь у суддівстві ігор аматорських колективів і товариських зустрічей, тому постійна робота над собою є запорукою успішної суддівської діяльності.

Список використаних джерел

1. Бабаліч В. А. Спортивні ігри: правила та суддівство змагань: Навчальний посібник. Кропивницький: Рекламне агентство «Євгенія Плюс», 2018. 267 с.
2. Медвідь, М. М. Аналіз програмного матеріалу підготовки суддів з волейболу. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 6, 2018. С. 164-170.
3. Паєвський, В. В., Прошкін, М. Значення суддівства в сучасному спорті. *Спортивні ігри*, 2, 2017. С. 53-55.
4. Помещикова, І. П., Подтикан, М. П., Ломан, С. А. Напрями підготовки арбітрів у баскетболі. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*, 2, 2018. С. 66-70.

Синіговець Василь Іванович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вступ. Фізичне виховання є важливим компонентом загальної середньої освіти, спрямованим на розвиток фізичного здоров'я, рухових навичок та формування здорового способу життя учнів. Однак у сучасних умовах спостерігається низка проблем, пов'язаних із недостатньою ефективністю організації фізичного виховання у школах. Серед них: недостатній рівень фізичної підготовленості учнів, зниження інтересу до занять фізичною культурою, відсутність системного підходу до оцінки результатів навчально-виховного процесу. Це обумовлює необхідність впровадження моніторингу як інструменту для регулярного відстеження, аналізу та корекції фізичного розвитку учнів.

Актуальність теми дослідження обумовлена такими проблемними аспектами:

1. Зростання проблем зі здоров'ям учнів. У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до зниження рівня фізичного здоров'я дітей та підлітків, що пов'язано з малорухливим способом життя, недостатньою фізичною активністю та поганою екологією. Моніторинг у фізичному вихованні дозволяє виявити проблеми на ранніх етапах та вчасно вжити заходів для їх усунення.
2. Необхідність підвищення якості освіти. У рамках реформування освітньої системи України важливим є забезпечення якості навчального процесу, зокрема у сфері фізичного виховання. Моніторинг дозволяє оцінити ефективність педагогічних методів, визначити слабкі місця та запровадити інноваційні підходи.
3. Формування здорового способу життя. Фізичне виховання сприяє формуванню у учнів навичок здорового способу життя. Моніторинг допомагає визначити, наскільки ефективно школа виконує цю функцію, і які заходи необхідно вжити для покращення результатів.

4. Індивідуалізація навчального процесу. Моніторинг дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного учня, що є важливим для розробки персоналізованих програм фізичного виховання.

5. Впровадження сучасних технологій у моніторингу фізичного виховання дозволяє підвищити об'єктивність та ефективність оцінювання. Це дає можливість для більш детального аналізу даних та прийняття обґрунтованих рішень.

6. Відповідність до сучасних вимог. Впровадження моніторингу у відповідності до вимог «Нової Української Школи» дозволить більш якісно відстежувати стан здоров'я учнів та їх фізичний розвиток.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування системи моніторингу в фізичному вихованні учнів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та методи. Основні методи дослідження включали: аналіз наукової і методичної літератури (систематизація, узагальнення, абстрагування, моделювання).

Результати. Аналіз та систематизація даних спеціальної науково-методичної літератури [1-5] свідчить про те, що методичні особливості моніторингу учнів закладів загальної середньої освіти базується на сучасних підходах до фізичного виховання, педагогічної діагностики та якості освітнього процесу. До основних аспекти теоретичного обґрунтування даного дослідження відносяться такі напрямки:

1. Фізичне виховання як складова загальної середньої освіти. Фізичне виховання є важливим елементом освітнього процесу, спрямованим на розвиток фізичних здібностей, здоров'я та формування здорового способу життя учнів. Воно сприяє не лише фізичному, а й соціальному, емоційному та інтелектуальному розвитку особистості. У сучасних умовах фізичне виховання має відповідати вимогам компетентнісного підходу до фізичної культури.

2. Моніторинг як інструмент управління якістю освіти. Моніторинг у фізичному вихованні – це систематичне спостереження, збір, аналіз та інтерпретація даних про стан фізичної підготовленості, здоров'я та рівня засвоєння знань учнями.

Він дозволяє виявляти тенденції, проблеми та результативність освітнього процесу, що є основою для прийняття управлінських рішень. Моніторинг повинен бути комплексним, охоплюючи всі аспекти фізичного виховання: фізичну підготовленість, мотивацію, знання, вміння та навички.

3. Методичні особливості моніторингу. Об'єкти моніторингу є фізична підготовленість учнів, їх здоров'я, рівень засвоєння знань з фізичної культури, мотивація до занять фізичною активністю, нормативні вимоги до фізичної підготовленості, індивідуальні досягнення учнів, динаміка змін у фізичному розвитку.

4. Теоретичні підходи до організації моніторингу включають системний і компетентнісний підходи. Він розглядається як частина загальної системи управління якістю освіти, що включає планування, організацію, контроль та корекцію, акцент на оцінюванні не лише знань і вмінь, а й формуванні компетентностей, які пов'язані з фізичною культурою.

Модель проведення теоретичних і емпіричних досліджень моніторингу в фізичному вихованні учнів закладів загальної середньої освіти повинна включати такі складові елементи:

1. Нормативно-правова база:
 - закон України «Про освіту», який визначає основні принципи та завдання фізичного виховання в закладах освіти;
 - державний стандарт базової середньої освіти, визначає вимоги до рівня фізичної підготовленості учнів;
 - навчальні програми з фізичної культури, містять методичні рекомендації щодо організації та проведення уроків фізичної культури;
 - санітарні норми та правила, регулюють умови проведення занять фізичною культурою.
2. Науково-методична література:
 - наукові статті та монографії з питань теорії та методики фізичного виховання;
 - підручники та посібники з фізичної культури для вчителів;
 - методичні рекомендації щодо організації моніторингу фізичної підготовленості учнів;
 - методи дослідження у фізичному вихованні.

3. Матеріали для проведення моніторингу:

- тести для оцінки рівня фізичної підготовленості учнів;
- анкети для опитування учнів, батьків та вчителів;
- карти спостереження за учнями під час уроків фізичної культури;
- форми для аналізу медичної документації учнів.

4. Інтернет-ресурси:

- сайти Міністерства освіти і науки України;
- сайти науково-методичних центрів та інститутів;
- онлайн-платформи з навчальними матеріалами для вчителів фізичної культури;
- наукові бази даних.

5. Додаткові матеріали:

- матеріали конференцій та семінарів з питань фізичного виховання;
- статистичні дані про стан здоров'я та фізичної підготовленості учнів;
- матеріали з досвіду роботи кращих вчителів фізичної культури.

В процесі дослідження необхідно застосувати різноманітні методи, що дозволять отримати повну картину стану фізичного виховання. До них необхідно віднести:

1. Педагогічне спостереження за учнями під час уроків фізичної культури, позакласних занять, спортивних змагань. Основна мета – оцінка рівня рухової активності, техніки виконання вправ, ставлення до занять, соціальної взаємодії.

2. Тестування з використання стандартизованих тестів для оцінки фізичної підготовленості учнів. Мета – визначення рівня розвитку фізичних якостей, порівняння результатів з нормативними показниками.

3. Анкетування учнів, батьків, вчителів для збору інформації про ставлення до фізичного виховання, мотивацію, проблеми та потреби. Мета – виявлення суб'єктивних оцінок, думок, пропозицій щодо покращення фізичного виховання.

4. Аналіз документації для вивчення навчальних програм, планів уроків, журналів, медичних карток учнів. Мета – оцінка організації фізичного виховання, відповідності навчальних програм вимогам, стану здоров'я учнів.

5. Медико-педагогічний контроль стану здоров'я учнів, визначення груп для занять фізичною культурою, контроль за фізичним навантаженням. Мета – забезпечення безпеки та ефективності фізичного виховання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

6. Педагогічний експеримент з апробацією нових методів, форм, засобів фізичного виховання в контрольних та експериментальних групах. Мета – оцінка ефективності нововведень, виявлення їх переваг та недоліків.

7. Методи математичної статистики для обробки та аналізу отриманих даних за допомогою статистичних методів. Мета – виявлення закономірностей, тенденцій, зв'язків між різними показниками.

Висновок. Таким чином, дослідження моніторингу у фізичному вихованні учнів закладів загальної середньої освіти є актуальним та необхідним для покращення якості освіти, збереження здоров'я підростаючого покоління та формування сучасного підходу до фізичного виховання. Важливим є дотримання принципів врахування індивідуальних особливостей учнів, їх фізичних можливостей та потреб, доступності, об'єктивності та прозорості в оцінюванні результатів фізичного виховання.

Розробка методичних особливостей системи моніторингу дозволить підвищити ефективність фізичного виховання, забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня, а також удосконалити управління освітнім процесом. Результати моніторингу можуть бути використані для корекції навчальних програм, вдосконалення методів навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Здорова школа: аспекти моніторингу: *навчальний посібник* / Олена Шиян, Юлія Павлова, Ліліана Кудрик, Наталія Сороколіт, Оксана Микитюк ; за наук. ред. Олени Шиян. Львів : Кольорове небо, 2013. 122 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b0bf6eee-571d-40d7-9325-4724389ea248/content>.

2. Кашуба В. О., Гончарова Н. М. Сучасні підходи до моніторингу фізичного стану школярів у процесі фізичного виховання. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. С. 71-73.
3. Самокиш І. І. Стан і основні проблеми моніторингу освітньої діяльності у закладах вищої освіти в цілому й у сфері фізичної культури і спорту зокрема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Випуск 3К (147). С. 350-357. URL: <https://spppc.com.ua/downloads/3k-147-2022.pdf>.
4. Семененко В'ячеслав, Круцевич Тетяна. Моніторинг розподілу учнів молодшого шкільного віку за медичними групами на уроках фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. № 1. С. 141-148. URL: <https://scispace.com/pdf/monitoring-of-the-distribution-of-students-of-younger-school-1ruiw1rl.pdf>.
5. Трачук С. В., Нападій А. П., Кедрич Г. В. Моніторинг за групами здоров'я учнів до занять фізичною культурою в закладах повної середньої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2018. Випуск 8 (102). С. 72-76. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22011/Trachuk_S._Napadii_A._Kedrich_G..pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Синіговець Лариса Іванівна,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ FITON В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІТНЕСОМ

Вступ. У сучасному світі все більшу популярність здобувають різноманітні мобільні додатки для здоров'я, фітнесу та підтримки фізичної активності. Однак, незважаючи на широке використання мобільних додатків для тренувань, залишається недостатньо досліджень щодо специфіки використання саме **FitOn** для занять фітнесом. Проблема полягає в тому, що не всі користувачі можуть повною мірою оцінити ефективність застосування цього додатку для заняття фітнесом, а також можливі труднощі в освоєнні вправ, що потребують професійного нагляду чи коригування.

З огляду на популярність мобільних додатків у сфері фітнесу, особливо серед людей, які прагнуть покращити фізичну форму, гнучкість і загальне самопочуття, дослідження особливостей використання мобільного додатку **FitOn** в процесі занять є надзвичайно актуальним. Мобільні додатки, як **FitOn**, дають можливість користувачам доступно займатися фізичними вправами без необхідності відвідування спортивної зали, що є важливим аспектом у контексті сучасного способу життя, де час і фінансові витрати часто стають обмеженням для більшості людей.

Метою дослідження є вивчення та аналіз особливостей використання мобільного додатку **FitOn** в процесі занять фітнесом.

Матеріали та методи. Для дослідження були використані такі матеріали: мобільний додаток **FitOn**, який доступний на платформах iOS та Android і пропонує користувачам безкоштовні відео тренування, індивідуальні програми, а також можливість групових занять. Основними функціями додатку є тренування за різними видами фітнесу (аеробіка, йога, силові тренування тощо), персоналізовані програми та відстеження результатів.

Методи дослідження включали теоретичний аналіз спеціальної літератури [1-6] та інтернет-ресурсів з метою оцінки функціональності мобільного додатку **FitOn** шляхом детального огляду доступних програм тренувань, інтерфейсу додатку, а також зручності використання. Аналіз був проведений через реєстрацію та використання додатку в якості користувача, а також порівняння можливостей **FitOn** з іншими популярними мобільними додатками для фітнесу, такими як **MyFitnessPal**, **Nike Training Club**, і **Fitbit**. Це допомогло зрозуміти, які функції відрізняють **FitOn** від конкурентів і які є його переваги та недоліки.

Результати. **FitOn** – це мобільний додаток для фітнесу, який пропонує різноманітні тренування для користувачів усіх рівнів підготовки. Він надає доступ до відеоуроків та інструкцій для тренувань вдома або в будь-якому зручному місці. Додаток включає різні види тренувань, серед

яких йога, пілатес, кардіо, силові вправи, танці тощо. Користувачі можуть вибирати тренування залежно від своїх фізичних можливостей, часу та бажаних результатів.

До основних функцій додатку відносяться:

1. Доступ до відео тренувань з різними рівнями складності.
2. Можливість налаштувати інтерфейс на власні потреби (вибір типу тренувань, цілей).
3. Підтримка соціальних функцій, таких як спільні тренування з друзями або участь у викликах.

4. Персоналізовані плани тренувань на основі цілей користувача.

5. Доступ до безкоштовних і преміум тренувань (за додаткову плату).

Можливості FitOn:

1. Користувачі можуть вибирати з великої кількості тренувальних програм, що охоплюють кардіо, силові вправи, йогу, пілатес та інші напрямки фітнесу.

2. Додаток дозволяє налаштовувати тренування під конкретні цілі користувача, такі як схуднення, покращення витривалості, зміцнення м'язів, гнучкості тощо.

3. Можливість використання додатку для групових форм занять.

4. Простий і зручний інтерфейс, який робить тренування легкими для освоєння навіть для новачків.

5. Додаток дозволяє займатися в будь-якому місці і в будь-який час, що є великим плюсом для тих, хто не має можливості відвідувати спортивний зал.

Сильні сторони FitOn:

1. FitOn пропонує безкоштовний доступ до великої кількості тренувань, що робить його доступним для широкої аудиторії.

2. Додаток має великий вибір тренувань для різних рівнів підготовки та з різними цілями, що дає можливість кожному користувачеві знайти відповідний для себе варіант.

3. Надає доступ до тренувань від відомих тренерів, що може підвищити мотивацію та довіру користувачів.

4. Користувачі можуть планувати тренування відповідно до свого графіка, що дає їм свободу вибору часу для занять.

5. Додаток дозволяє користувачам підключати своїх друзів, що може створити елемент змагання та додаткову мотивацію.

Слабкі сторони FitOn:

1. Деякі програми тренування та функції доступні лише для підписників преміум версії, що може бути обмеженням для користувачів, які не хочуть витрачати гроші на додаткові послуги.

2. Оскільки тренування відбуваються через відео, користувачам бракує можливості отримати коригування від тренера в реальному часі, що може призвести до помилок у виконанні вправ.

3. Для використання додатку потрібне стабільне інтернет-з'єднання для перегляду відеоуроків, що може бути проблемою для користувачів із повільним або нестабільним інтернетом.

4. Незважаючи на широкий вибір тренувальних програм, деякі специфічні види фітнесу або інтенсивні програми можуть бути недостатньо представлені.

5. Додаток не завжди враховує всі індивідуальні особливості користувача, що може призвести до не оптимальних тренувальних програм для деяких людей, особливо тих, хто має фізичні обмеження.

Покрокова інструкція установки мобільних додатків з використанням Google Play офіційного магазину для пристроїв на базі операційної системи Android:

1. Відкрийте Google Play Store. На вашому Android-пристрої знайдіть вікно Google Play Store.

2. Увійдіть у свій обліковий запис Google. Якщо Ви ще не увійшли в обліковий запис Google, Вам буде запропоновано ввести свої облікові дані.

3. Знайдіть потрібний додаток. У верхній частині екрану є рядок пошуку. Введіть назву додатка, який ви хочете встановити, і натисніть на значок пошуку. Ви також можете переглядати категорії або списки рекомендованих додатків.

4. Виберіть додаток. Після того, як ви знайшли потрібний додаток, торкніться його назви, щоб відкрити сторінку з описом.
5. Натисніть «Встановити». На сторінці додатка знайдіть кнопку «Встановити» (або «Install», якщо інтерфейс англійською) і натисніть на неї.
6. Дозволити доступ. Деякі додатки вимагають доступу до певних функцій вашого пристрою (наприклад, камера, мікрофон, контакти тощо). Після натискання «Встановити» вам може бути запропоновано надати ці дозволи. Натисніть «Прийняти» або «Дозволити», щоб продовжити.
7. Очікуйте завершення завантаження. Додаток почне завантажуватися і встановлюватися автоматично. Ви можете побачити прогрес у верхній частині екрану або в панелі сповіщень.
8. Відкрийте додаток. Після завершення встановлення кнопка «Встановити» зміниться на «Відкрити». Натисніть її, щоб запустити додаток.
9. Оновлення додатків. Після встановлення додатки можуть автоматично оновлюватися через Google Play. Якщо ви хочете оновити додаток вручну, відкрийте Google Play, перейдіть у «Мої додатки та ігри» (через меню в лівому верхньому куті) і натисніть «Оновити» біля потрібного додатка.

На рис. 1 подано етапи використання технології мобільного додатку FitOn в процесі занять фітнесом.

Етапність використання додатку включає такі функції:

1. Встановлення та реєстрація.
2. Налаштування індивідуального плану.
3. Виконання тренувань.
4. Відстеження прогресу.
5. Мотивація та комунікація.



Рис. 1. Етапи використання мобільного додатку FitOn в процесі занять фітнесом

Висновок. В цілому, FitOn є зручним і доступним інструментом для занять фітнесом, однак, для досягнення максимального ефекту від використання цього додатку, користувачам слід враховувати можливі обмеження та зважати на необхідність самоконтролю за виконанням вправ. Вивчення особливостей використання **FitOn** для занять фітнесом дасть змогу не лише оцінити ефективність даного інструменту для підтримки фізичної активності, але й виявити переваги та недоліки мобільних додатків для виконання технічно складних вправ, які потребують правильної постановки рухів і точності. Важливо також зрозуміти, як мобільні додатки можуть адаптуватися до індивідуальних потреб користувачів і допомагати зниженню травматизму при виконанні фізичних вправ.

Список використаних джерел

1. Захаріна Є. Застосування мобільних додатків в оздоровчому фітнесі жінками першого періоду зрілого віку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана*

Огієнка. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*, 2025. (29(4), С. 209-215. [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29\(4\).209-215](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2024-29(4).209-215).

2. Коренева А. С. Мобільний додаток супроводження індивідуальних фітнес-тренувань: кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 122 Комп'ютерні науки. Суми: СДУ, 2020. 64 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/81406/1/master_thesis_Koreneva.pdf;jsessionid=CB08CAE8DAAF86D6616216E62CD11C99.

3. Кудряшов І. О., Артюгін А. В. Оцінювання ефективності самостійних тренувань із використанням мобільних додатків у фізичному вихованні. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 2025. (15). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14905122>.

4. Петренко Юрій, Петренко Юлія. Використання мобільних додатків у формуванні мотивації здобувачів ЗВО до занять фізичною культурою і спортом. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту*. 2022. № 6. С. 62-67. URL: <https://journals.urau.ua/itfcs/article/view/285805>.

5. Хуртенко О. В., Дмитренко С. М., Сорокіна Н. О., Лісчишин Г. В. Використання мобільних додатків як один із засобів ведення здорового способу життя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. В.3 (133). С. 135-138.

6. Чухланцева Н. В., Шуба Л. В., Шуба В. В. Мобільно орієнтовані фітнес-технології як засіб впливу на фізичну активність студентів. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, Том 75, №1. С. 253-268.

URL: https://www.researchgate.net/publication/339588102_MOBILNO_ORIENTO VANI_FITNES-TEHNOLOGII_AK_ZASIB_VPLIVU_NA_FIZICNU_AKTIVNIST_STUDENTIV.

Хлус Наталія Олександрівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ ІНСТРУКТОРА З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗДО: ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Рухова активність є важливим складником гармонійного розвитку дитини. В умовах сьогодення, коли дистанційна освіта, малорухливий спосіб життя та надмірне використання гаджетів стають нормою, особливе значення набуває організація якісного фізичного виховання для дітей, зокрема дітей дошкільного віку.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (2021), де чітко зазначені цінності освіти, а саме: зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини[1]; та Закону України «Про дошкільну освіту» (ст. № 15, 2024) «освітній процес організовується у безпечному, здоровому та інклюзивному чи спеціальному освітньому середовищі, здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб», діяльність закладів дошкільної освіти (ЗДО) спрямована на збереження, зміцнення й відновлення фізичного, психічного і духовного здоров'я дітей, забезпечення їх своєчасного та повноцінного, гармонійного та фізичного розвитку з перших років життя[2].

Саме тому в ЗДО створена певна система фізкультурно-оздоровчої роботи, яка передбачає наступні аспекти, а саме: фізичний розвиток; організація режиму дня, організація харчування; валеологічне виховання; екологічне виховання; загартування, профілактична робота; робота з батьками.

Недостатній фізичний розвиток і низька фізична підготовленість дітей дошкільного віку здебільшого пояснюються зниженням їхньої рухової активності. Потреба дітей в рухах задовольняється лише на 30-50 %. Гіподинамію спричиняють часті респіраторні захворювання, нераціональна побудова рухового режиму й загального режиму дня, недостатнє перебування дітей на свіжому повітрі тощо. Зокрема, на руховому режимі ЗДО негативно позначаються неправомірне скорочення кількості фізкультурних заходів, відсутність системності у проведенні піших

прогулянок та туристичних походів за межі закладу дошкільної освіти, фізкультурних пауз і хвилинок у процесі освітньої діяльності, спортивних свят та розваг тощо.

Щоб усунути ці недоліки, слід приділити основну увагу організації фізичного виховання в ЗДО, де було б передбачено правильну побудову та активізацію рухового режиму, надання йому оздоровчого спрямування, дієвий педагогічний контроль і своєчасну корекційно-оздоровчу роботу. Ключову роль в організації фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗДО відіграє інструктор з фізичної культури (Закон України «Про дошкільну освіту» (ст. № 18, 2024)[2].

Єдина в Україні освітньо-професійна програма, яка готує інструкторів з фізичної культури для закладів дошкільної освіти є ОПП «Дошкільна освіта та фізична культура» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що реалізується на базі спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Уперше набір студентів до Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергєєва-Ценського, яким після завершення навчання було присвоєно кваліфікацію «вихователь, методист з фізичної культури в дошкільному закладі», здійснено в 1994 році. Підготовка за ОП «Дошкільна освіта та фізична культура» (кваліфікація: вихователь закладу дошкільної освіти. Інструктор з фізичної культури) здійснюється з 2016 року. Освітньо-професійну програму «Дошкільна освіта та фізична культура» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта було розроблено з метою підготовки бакалаврів з дошкільної освіти, які зможуть на основі сформованих компетентностей та набутих програмних результатів навчання виконувати професійні функції вихователя закладу дошкільної освіти та інструктора з фізичної культури. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта та фізична культура» ґрунтується на науково-методичних здобутках професора О. Курка, що стали одними з фундаментальних теоретико-методичних засад ОП, ґрунтовних науково-методичних працях члена-кореспондента АПН України Е. Вільчковського, які, крім українських традиційних засад, враховують досвід його співпраці з кафедрою педагогіки здоров'я і фізичного виховання Гуманітарно-природничого університету імені Яна Кохановського, м. Кельце, Польща (ОП «Дошкільна педагогіка та педагогіка ранньої школи»), Університетом ім. Яна Длугоша, м. Ченстохов.

На формування й розвиток ОП вплинув аналіз потреб ринку праці Північно-східного регіону у фахівцях відповідної кваліфікації, досвід інших українських ЗДО (Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини) та зарубіжних ЗВО (ОП Університету Барселони (Іспанія), яка спрямована на підготовку вчителя дошкільної освіти (спеціалізація: вміння формувати в дітей рухові компетентності); ОП Печського університету (Угорщина) за ОС «Бакалавр» «Дитина і фізкультура в дитячому садку»); взято до уваги пропозиції здобувачів вищої освіти, роботодавців, наукової спільноти.

Під час перегляду та оновлення змісту ОП з 2019 р. було враховано Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; з 2021 р. – Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Підготовка вихователя закладу дошкільної освіти та інструктора з фізичної культури у закладі вищої освіти має низку споріднених аспектів, що обумовлено спільною метою підготовка компетентного та конкурентноспроможного вихователя, інструктора з фізичної культури дітей дошкільного віку, здатного розв'язувати складні спеціалізовані задачі в сфері професійної діяльності, а саме: проєктувати культурно-освітнє середовище закладу дошкільної освіти й успішно реалізовувати в ньому свої знання, творчі здібності, професійні вміння; якісно здійснювати завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку, самовдосконалюватися впродовж життя[3].

Під час навчання здобувачі вищої освіти вивчають педагогіку дошкільну, психологію дитячу, анатомо-фізіологічні та психологічні основи здоров'я дітей дошкільного віку, фахові методики, зокрема теорію і методику фізичного виховання дітей дошкільного віку, рухливі та спортивні ігри з методикою навчання, корекційно-оздоровчу роботу з дітьми дошкільного віку, педагогічний контроль у фізичному вихованні дітей дошкільного віку, оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного виховання дітей, теорію та технології валеологічної освіти у дітей дошкільного віку; плавання з методикою навчання тощо. Майбутні вихователі, так само як і інструктори з фізичної

культури в закладі дошкільної освіти оволодівають навичками корекційно-оздоровчої роботи, зокрема правильно підбирати фізичні вправи для профілактики та корекції у дітей проблем з опорно-руховим апаратом, з серцево-судинною, дихальною системами тощо; здійснювати контроль за фізичним розвитком, руховою підготовленістю дітей; вміти застосовувати оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного виховання; вміти навчати дітей плаванню.

Під час широких обговорень проєктів освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта та фізична культура» науковою спільнотою, стейкхолдерами, інструкторами фізичної культури закладів дошкільної освіти було запропоновано перелік професійних компетентностей інструктора фізичної культури:

Програма розширює можливості працевлаштування випускників, підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці, уможлиблює входження в європейський та світовий освітній простір.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Т. О. Піроженко. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>

2. Закон України «Про дошкільну освіту». Верховна Рада України: документ 3788-IX, редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>

3. Хлус Н.О., Грищенко Д. О. Дослідження складових професійної компетентності сучасного інструктора з фізичної культури дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту в сучасному суспільстві. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) 29 жовтня 2020 р. м. Житомир. С.43-47.*

Цись Дмитро Іванович,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вступ. Фізичне виховання у закладах вищої освіти спрямоване на підготовку всебічно розвинених, активних і здорових членів суспільства з органічним поєднанням загальнолюдських і позитивних рис особистості та гармонійним фізичним і психічним розвитком [3, 5]. Від народження до закінчення закладу вищої освіти набуті знання, вміння та навички передаються та вдосконалюються від вихователя до вчителя та від вчителя до педагога. Таким чином, настав час, коли особистість повинна проявити готовність до суспільно корисної праці (вибір професії, початок виробничої діяльності, формування сімейного життя).

Дана система фізичного виховання потребує зміни методологічного підходу до оцінки спортивних результатів і самої системи зміцнення здоров'я студентів. Зрозуміло, що вдосконалення фізичного виховання у закладах фізичного виховання пов'язане з реагуванням на медичні аспекти здоров'я студентів, насамперед їх діагностикою і відповідно раціональним розподілом на групи для занять фізичним вихованням.

Аналізуючи результати медичних оглядів та спеціальних опитувань, 9 з 10 студентів мають відхилення у стані здоров'я, а до 50% студентів перебувають на обліку в медичних установах. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, лише 10% населення України охоплені фізкультурно-оздоровчою активністю, тоді як в Японії – 80%, а в США – 70% [2].

На тлі загальних умов життя, недостатньої фізичної активності, надмірної ваги, зловживання алкоголем і тютюном, студентське життя все частіше викликає занепокоєння науковців. Це твердження також підтверджується результатами досліджень Т. Круцевич та Є. Павлинка. Підвищенню ефективності впливу фізичного виховання на особистість студентів, підвищенню їх інтересу і мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності та розробці фізкультурно-оздоровчих програм присвячені дослідження Є. Захаріної; про індивідуалізацію фізичного виховання студентів досліджувала В. Граденкова; про індивідуалізацію фізичної підготовки студентів звертають увагу

Т. Круцевич і Є. Павленко. Фізична культура як фактор соціалізації особистості молоді є предметом дослідження Н. Москаленко. Водночас питання зміцнення здоров'я студентів завжди залишається актуальним.

Мета дослідження полягає порівняти показники фізичного здоров'я студентів першого та третього курсів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження, педагогічний експеримент, опитування: анкетування, методи дослідження функціональних показників, методи математичної статистики.

Результати. Усі вихідні дані для дослідження функціональних показників студентів перших та третіх курсів були отримані заздалегідь. У зв'язку з цим методом випадкової вибірки було обстежено близько 90 студентів. Відповідно до загальноприйнятої класифікації та результатів, отриманих за індексом Руф'є, якщо оцінка менше 3 балів, то людина має високий рівень фізичної працездатності; 4-6 – добру; 7-9 – середню; 10-14 – задовільну; 15 і більше – незадовільну.

Час відновлення ЧСС після 20 присідань 30 с був у межах оцінки від 10, 11 до 13,53 уд/хв, що відповідає оцінці «задовільно»; час відновлення ЧСС у студентів I-II курсів був більшим, ніж у студентів III курсу ($P < 0,001$). І це не випадково, оскільки у студентів I-II курсів під час тестування показників фізичної підготовленості встановлено більш високі показники витривалості. Відомо, що між часом відновлення ЧСС і витривалістю існують високі коефіцієнти кореляції [1, 2, 4].

За результатами дослідження індексу ваги-зросту і зросту-ваги у більшості випадків суттєві розбіжності між студентами I-III курсів майже відсутні ($P > 0,05$).

Життєвий індекс є важливим показником кількісного вираження здоров'я студентів. Результати наших досліджень свідчать про відсутність статистично вірогідних розбіжностей між студентами різних курсів ($P > 0,05$).

Значення силового індексу на II та III курсах сильно залежать від сили кисті. Тому достовірні відмінності виявлено між III і I курсами та III і II курсами, причому перші мають достовірно нижчі результати ($P < 0,001$).

За результатами дослідження індексу ваги-зросту і зросту-ваги у більшості випадків суттєві розбіжності між студентами I-III курсів майже відсутні ($P > 0,05$). Виняток становлять результати зрістово-вагових показників, де студенти перших і других курсів поступаються третьокурсникам.

У нашому дослідженні критерієм резерву та економічності серцево-судинної системи визначався за індекс Робінсона. Аналіз даних показав, що за цим критерієм резерву економізації серцево-судинної системи був достовірно нижчим ($P < 0,001$), суттєвих відмінностей між студентами I та II курсів не виявлено ($P > 0,05$), за винятком 3 курсом.

З метою контролю за гармонійним розвитком людини важливим є визначення пропорційного індексу розвитку грудної клітки. Результати тестування довжини та окружності грудної клітки показали, що показники на всіх курсах відстають від довжини тіла студентів у 0,5 рази та на 0,79-5,51 см ($P > 0,05$).

Важливе значення для стандартизації різних режимів фізичних навантажень мають показники міцності статури студентів, які характеризують співвідношення довжини, ваги та обхвату грудної клітки. Відхилення цих показників від норми відіграють важливу роль у пропорційному співвідношенні статури юнаків. За нашими даними, всі курси мали різні значення ОГК та загальної маси тіла. Усі отримані показники були включені до загальної суми балів, що використовувалися для оцінки рівня фізичного здоров'я: на 1-му курсі 26,8% мали середній рівень кількісних показників фізичного здоров'я (7-11 балів), 56,4% – нижче середнього (4-6 балів) і 16,6% – низький (3 бали і менше); на 2-му курсі – вище середнього (12-15 балів) – 14,7%, 31,4% – середній, 23,7% – нижче середнього і 30,6% – низький; на третьому курсі 8,9%, 20,2%, 39,1% і 30,9% відповідно. 39,1%, 30,9%.

Межі показників здоров'я, що базуються на частоті серцевих скорочень та артеріальному тиску (індекс Робінсона), є більш широкими. Діапазон оціночних значень цих показників становить від -4 до +4 балів, що дозволяє рекомендувати ці показники як критерії ефективності реабілітаційного курсу. Цікавою є кореляція між кількісним рівнем виявлених порушень здоров'я

та результатами формальних обстежень. Логічно було б припустити, що студенти з таким фізичним розвитком мають низький рівень здоров'я. Однак результати кількісних показників здоров'я не дають підстав для такої аналогії.

Висновок. Таким чином, у визначенні функціональних показників здобувачів освіти не спостерігається сталої тенденції. За одними кількісними показниками певну перевагу мають студенти перших курсів класів, а за іншими – студенти II - III курсів. Це дозволяє припустити, що сума балів для визначення фізичного здоров'я студентів може бути корисним показником для клініко-фізіологічних досліджень, що використовуються в медичній галузі.

Список використаних джерел

1. Вальчак Н. Визначення фізичного (соматичного) здоров'я студентів та його оцінювання. *Молода спортивна наука України*. 2013. С. 23-28.
2. Гунько П.М. Динаміка показників соматичного здоров'я студентської молоді у процесі занять фізичними вправами силової спрямованості. *Фізична культура, спорт та здоров'я різних груп населення: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених*. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, 2022. С. 10-17.
3. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. Київ. Олімп. л-ра, 2011. 224 с.
4. Кочина М.Л. Результати оцінювання рівня соматичного здоров'я студентів різного віку. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5, № 2 (24). С. 235-242.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ. Академвидав, 2010. 456 с.

Щастливий Сергій Миколайович,
асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ТАКТИЧНИМ ДІЯМ У ФУТЗАЛІ

Освоєння тактичних прийомів футзалістами, відбувається в умовах навчально-тренувального процесу, спрямованого на озброєння знань, умінь, навичок, постійний їх розвиток і вдосконалення, гравців знаннями, а також на формування системи знань з питань техніки, стратегії та техніки, правил гри, методики тренування [2].

Подібної точки зору дотримуються і інші фахівці [4, 5].

Тактична підготовка у футзалі покликана вирішувати такі завдання:

1. Набуття знань тактики нападу, захисту, жорсткого пресингу та ін.
2. Формування умінь та навичок командної, групової та індивідуальної тактики ведення змагальної боротьби.
3. Вивчення тактичних дій, зв'язків та комбінацій.
4. Цілісне награвання різних схем тактики в ускладнених умовах та модельних формах змагальної діяльності.

При вивченні робіт, присвячених тактичній підготовці в футзалі привертає увагу неоднозначні думки з приводу її засобів і методів. Більшість авторів вважає, що основними засобами тактичної підготовки є освоєння спортсменами ігрових комбінацій та їх зв'язків [1, 3]. Проте ряд авторів засобами тактичної підготовки бачить усі технічні прийоми [4, 5].

Отже, опираючись на думку вчених можна стверджувати, що специфічними засобами тактичної підготовки є фізичні вправи, тобто. рухові дії, використовувані на вирішення певних тактичних завдань [1]. Основними засобами тактичної підготовки є вправи (індивідуальні, групові та командні) та двосторонні матчі. Крім того, велике значення мають спеціальні вправи, спрямовані на розвиток швидкості реакції та орієнтування, вправи на швидкість, перемикання з одних дій на інші.

Сам процес формування тактичних навичок, у тому числі й у футзалі, поділяється на чотири етапи [2].

Перший етап - створення уявлення як у цілому про тактику в футзалі, так і про вивчаючу тактичну дію, що загальні та спеціальні знання становлять необхідну передумову вивчення різних тактичних дій та оволодіння тактичними навичками. Крім того, вони є основою творчого мислення під час вирішення індивідуальних та колективних завдань. У зв'язку з цим спортсмен повинен знати: правила змагань, особливості їх суддівства та проведення; умови змагань та своїх супротивників; основи тактичних дій у спорті, їхня залежність від фізичної, технічної та вольової підготовленості; Основні особливості тактики свого виду спорту та ін. Для отримання даної інформації використовуються різні методи, такі як вивчення спеціальної літератури, вивчення правил, особливостей суддівства та проведення змагань, аналіз фото, кіноматеріалів з тактики, аналіз спостережень на змаганнях, вивчення умов та місць проведення змагань.

Безпосереднє навчання тактиці футзалу рекомендується починати із загального ознайомлення з грою, для того крім розповіді та демонстрації на макеті або схемі організовуються двосторонні ігри за спрощеними правилами.

Другий етап - навчання тактичним діям в обмежених умовах, що необхідно при формуванні нових складних умінь і навиків або трансформацію сформованих раніше. Частіше це досягається шляхом спрощення розучуваних форм тактики, розчленування їх на менш складні дії:

- ознайомлення з технікою вивчаючої дії;
- навчання різновидам індивідуальних тактичних дій без супротиву;
- навчання тактичним комбінаціям без супротиву.

Попереднє навчання індивідуальної тактики необхідне, тому що на її основі створюються групові та командні взаємодії, як у захисні, так і у нападі. В результаті всі вивчені дії утворюють основу певних тактичних систем ведення гри.

Третій етап - навчання тактичним діям в умовах наближених до ігрових (в складних умовах), що використовується для забезпечення надійності розучуваних форм і стимулювання розвитку тактичних можливостей. До числа загальних методичних підходів виконання таких вправ можна віднести: підходи, пов'язані з введенням додаткових тактичних протидій зі сторони «противника» гравця при цьому постає перед необхідністю, вирішуючи тактичні задачі, долати більш сильні протидії, чим в умовах змагань; підходи, пов'язані з обмеженням просторових та тимчасових умов дії; підходи, пов'язані з підвищенням вимог до варіативності тактики; підходи, пов'язані з обмеженням кількості спроб, наданих для досягнення змагальної мети.

Четвертий етап - зміцнення тактичних навиків у процесі гри, близької до змагальної діяльності. За допомогою даних вправ моделюються цілісні форми тактики, які будуть використовуватися в умовах змагань (гри). Ціль моделювання полягає в апробації виробленого тактичного замислу і плану в умовах, як можна більше схожих з умовами попереднього змагання (грою). При систематичному вдосконаленні тактико-технічних дій у футзаліста розвивається здатність екстраполізувати початок атакуючого прийому суперника, передбачувати його напрямок, швидкість і спрямованість комбінаційних дій, а також удосконалювати здатність до деталей і варіативного відтворення ритму структурної схеми прийому та його історично-сучасних характеристик.

Тактична підготовка в футзалі здійснюється в тісному поєднанні з іншими сторонами спеціальної підготовки, що визначається комплексним характером дій гравців. Особливо органічно цей взаємозв'язок виявляється при оволодінні ігровими діями, оскільки в кожному з них і техніка і тактика знаходиться у спільній єдності. У зв'язку з цим важливим є поряд з тактичною підготовкою приділяти увагу вдосконаленню інших сторін спортивної діяльності.

Таким чином, організація тактичної підготовки в футзалі має свої особливості та характеризується поступовим її освоєнням від індивідуальних дій в нападі та захисті до групових і командних дій. Основним засобом тактичної підготовки можна вважати ігрові комбінації.

Список використаних джерел

1. Войтенко С.М. Засоби регуляції спільної діяльності спортивних команд: Монографія. Вінниця: ВДПУ, 2022. 211 с.
2. Войтенко С.М., Костюкевич В.М., Стасюк І.І. Теорія і методика викладання футзалу : навчальний посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 212 с.

3. Костюкевич В., Стасюк І., Перепелиця О., Межвинський А., Конова М. Контроль тренувальної роботи у футзалі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації : збірник наукових праць*. Вип. 9 (28). Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. С. 202-210.

4. Костюкевич В.М. Вознюк Т.В., Драчук А.І. Спортивні ігри: курс лекцій: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Ландо ЛТД, 2012. 240 с.

5. Стасюк І. Особливості змагальної діяльності кваліфікованих гравців у міні-футболі. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування. № 2*. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 55-60.

РОЗДІЛ 9 ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ РОЗВІДКИ

Артюх В'ячеслав Олексійович,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРО СПРИЙНЯТТЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

1. Філософія екзистенціалізму 20–50 рр. XX ст. своєю історичною передумовою має масовий досвід десятків мільйонів людей, вкинутих «коротким» XX ст. у вир світових воєн, революцій, концтаборів. Осмислення цього досвіду й породжує класику екзистенціальної філософії (Г. Марсель, М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю, Н. Абаньяно). Коли великі тоталітарні ідеології змушують людей до «загальної мобілізації» в ім'я класу, нації чи раси, коли сакралізовані вожді вимагають волі, рішучості, відданості й самопожертви від своїх народів, але замість обіцяного раю на землі народи отримують масову загибель на війні, у голодоморах та у політичних репресіях, тоді виникає масовий настрій розгубленості, безпритульності, полишеності на свавілля долі. Людина відчуває себе випадково закинутою у світ, який наповнений таємними, небезпечними і переважаючими її силами буття. Та, так описавши нестійкість, ламкість і кінечність людського існування, екзистенціалісти (виключаючи, мабуть, Сартра) усе-таки намагаються відшукати в людині екзистенціальний шар автентичного, первинно-істинного, того, що залишається з людиною попри усі катастрофи, – того, в чому полягає ядро ідентичності особистості.

2. Після Другої світової війни ті сотні тисяч українців, що волею долі опинилися поза Україною, з одного боку, маючи в минулому вже досвід будівництва соціалізму з його колективізаціями, голодоморами, репресіями, ну і, врешті, досвід страшної війни, а, з іншого, емігрантське сьогодення з його відірваністю від батьківщини, а значить і від звичних умов існування та «вкнутістю» у чуже цивілізаційне середовище, теж не могли не рефлексувати це трагічне світовідчуття. І цей новий досвід українські інтелектуали, що теж опинилися в еміграції, спочатку фіксують у своїх текстах, а потім намагаються його осмислити і в термінах тогочасної європейської філософської думки. У Франції, наприклад, тоді найпопулярнішою течією, зважаючи на масовий вплив її ідей, був екзистенціалізм на чолі з «лівим» Ж.-П. Сартром та «правим» Г. Марселем. Якраз через осмислення цієї течії українські вчені, письменники та публіцисти й намагаються його припасувати до феномену українства, сконструювавши образ ймовірного національного варіанту українського екзистенціалізму. Для них такі операції були ще й підтвердженням приналежності української культури до кола європейських.

Таким чином, у цій розвідці ми спробуємо звернути увагу на перебуванні після Другої світової війни в «силовому полі» філософії екзистенціалізму цілої групи українських інтелектуалів, що опинилися тоді в еміграції.

3. Не дивно, що мовознавець і літературний критик Юрій Шевельов (Шерех) (1908–2002), аналізуючи в есеї «Прощання з учора» (1947) повість Юрія Косача «Еней та життя інших» (1946), задумується над перспективами екзистенціалізму серед українців. Він запитує: «Наскільки органічна ця філософія в наших обставинах? Чи не є просто наслідування сучасної західно-європейської моди? Можна думати, що поява цієї філософії в наших обставинах має своє коріння. Якщо ми визначили екзистенціалізм у Франції як важливий відлам філософії французького

резистансу, то антеїзм має свій ґрунт в українському резистансі і в кризі українського резистансу. Поразка українського резистансу в війні 1939–1945 років уже сама собою повинна була породити елементи песимізму й скептицизму. Продовження українського резистансу наперекір усім і всьому зумовлене тим, що рух став масовим, народним, надавало цьому песимізові й скептицизові активістичного забарвлення. Розсадження, а почасти й загнивання орденсько-конспіраторської системи («донцовізму» – В. А.) закономірно породжувало антеїзм. На нього нашарувалися від початків властиві українському визвольному рухові месіаністичні нотки й точки» [9, с. 19–20].

Тут потрібно мати на увазі, що з легкої руки самого Ж.-П. Сартра екзистенціалізм після Другої світової війни розпочав пов'язуватися з французьким рухом Опору (резистансом) фашизму так, ніби ця філософія прямо відображала практику політичної боротьби, тому й Шевельов, маючи перед собою такі ж аналогічні передумови, також пов'язує український рух опору, що існував і під час Другої світової та після її завершення (ОУН-УПА) з можливим українським екзистенціалізмом. Визначаючи його національну специфіку, він додає до атеїстичного екзистенціалізму Сартра літеру «н» і називає його антеїстичним. Але тут цей образ екзистенціалізму вже ніяк не узгоджується з його сартрівським прообразом, оскільки в основі останнього лежить якраз відірваність людини від будь-яких колективних коренів, а гігант Антей, як відомо, черпав свої сили якраз від зв'язків з матір'ю-Землею. Краще, мабуть, могла б характеризувати цю ситуацію викоріненості (у повній згоді з Сартром) назва повісті Віктора Петрова «Без ґрунту» (опублікована в 1942 р.), звідсиля – «безґрунтянство». Отже, якщо перебувати в межах сартрівської парадигми, то екзистенціалізм, що започатковується з «ніщоти» повинен бути «обіграним» діалектичним чином, коли його песимізм обертається своїм активним боком («активізм пасивності») і тоді він постає тією силою, і тим позитивним світоглядом, який кличе до боротьби за політичну незалежність України. Крім того, успіх у політичній боротьбі передбачає ще й наявність віри в успіх своєї справи, але ця віра, що у своїх радикальних виявах часто набирає ще й месіанського забарвлення, тобто постає в релігійних формах, також не дуже узгоджується з сартрівським атеїзмом. Та якраз екзистенціальний тип такого борця за політичну незалежність України на підґрунті сартризму, Ірина, й пробує змалювати Юрій Косач у своїй повісті «Еней та життя інших» [2].

4. Подібне ж питання про можливості екзистенціалізму на українському ґрунті, але вже відносно вужчої проблематики, ставить і сам Юрій Косач (1908–1990), і стосується воно лише перспектив українського театру: «Чи шляхи українського театру можуть зустрітися з шляхами театру екзистенціалізму?». І відповідає, що нас, українців, екзистенціалізм може навчити багато чому: «відповідальності письменника за кожне своє слово», орієнтує на «сміливість і оригінальність у проблематиці, ставлення руба актуальних питань доби на кін, наполегливість у шуканні нових, але зв'язаних з нашою і світовою традицією форм» [3, с. 9].

5. А ось на відміну від Шевельова (Шереха) український історик Борис Крупницький (1894–1956) пише про «чужинництво» атеїстичного екзистенціалізму Сартра «українській душі». Пояснює таке своє неприйняття він тим, що українцям «бракує типово французького монтенівського скепсису, який є рідним батьком сьогоднішніх Сартрів. Український духовний тип не любить крайностей, не любить також і ходити над безоднями, як це робив залюбки еміненсний російський екзистенціаліст Достоевський. Український світогляд ... скорше в сполученні антитез. Він примиряє, а не загострює і прагне гармонії, при тому він глибоко християнський і не відривається від християнства навіть там, де діють сили в суті ворожі християнству» [5, с. 200]. Але французький екзистенціалізм для Крупницького, як і для Шевельова, – це, насамперед, свідчення протесту проти німецького нацизму, ширше – це реакція на антигуманні практики тоталітарних політичних режимів. А ось як людина з християнськими сентиментами він бажає бачити український екзистенціалізм наближеним саме до християнства. Тому йому близький Сьорен К'єркегор та «філософія серця» Романо Гвардіні, що, у свою чергу, спирається на філософію Блеза Паскаля [5, с. 201]. Крім того, ще персоналізм Емануеля Муньє. Саме їх філософія «співгармонійна» струнам української душі [5, с. 201]. Тут якраз видно, що ще одним свідченням неприйняття екзистенціалізму у варіанті Сартра є знаходження Крупницького в межах ситуації сприйняття

колективних сутностей – «української душі» чи «українського духовного типу» і пошук саме в них якоїсь «екзистенції», а не в станах свідомості самотнього індивіда.

Крупницький багато розмірковує про кризу модерної людини в добу, що її «можна назвати добою трагічного індивідуалізму». І саме в екзистенціалізмі та персоналізмі він знаходить ті філософії, що в цю «переходову добу», поставивши в центр свого філософування людину, спробували й знову її віднайти.

6. Самі ж екзистенціальні мотиви добре проглядають у текстах, в яких описується історичне буття людини, тобто в екзистенціальній історіософії. Як відомо, в ній історією постає саме людське буття взате в часовому розрізі, бо історією є, насамперед, внутрішнє переживання конкретною людиною свого існування в конкретній історичній ситуації. За Мартином Гайдеггером людина не може мати історії, бо вона вже й так як буття-у-світі сама є історією, будучи вкоріненою не лише у суб'єктивному часі свідомості, а й у самому бутті. Тобто, людина історична сама по собі, внутрішньо, безвідносно до періодів зовнішньої (суспільної) історії. Та вже в Едмунда Гуссерля, феноменологічний метод якого був взятий на озброєння німецькими й французькими екзистенціалістами, в його «Кризі європейських наук та трансцендентальній феноменології» можна зустріти таку тезу: «історичний світ є первинно даним наперед як соціально-історичний світ. Але він є історичним тільки через внутрішню історичність індивідів» (цит. за: [4, с. 344]). До речі, український філософ і націоналістичний ідеолог Ю. Вассиян (1894–1953) у повній суголосності зі змістом гуссерлівської категорії «життєсвіту» (Lebenswelt) вибудовує і структуру своєї категорії «основного досвіду», що постає у нього апіорною за своєю природою основою людської історії [1, с. 82]. А це кілька елементарних почувань-афектів: любов, голод, страх, цікавість. І якраз їх об'єктивація і переведення в план емпірії породжує вже й сам момент історії [1, с. 89].

7. Український історик, археолог і літературознавець Віктор Петров (1894–1969) хоча й скептично ставився до сартрівського варіанту екзистенціалізму [7, с. 883], але у своїх історіософських статтях також демонструє екзистенціальні ходи думки. Так, намагаючись зрозуміти специфіку сучасної епохи він, наприклад, стверджує, що образ прямолінійного прогресу, вироблений філософсько-історичною думкою XIX ст. вже не «працює», бо не дає можливість адекватно зрозуміти ту сучасність, що настала після Другої світової війни. Якщо ж говорити про якісь внутрішні механізми чи закономірності, що рухають епоху, то вони повинні бути тотожними її постійним кризам та станам катастрофізму й трагічності. Бо «наша доба центр ваги з дослідження зв'язків і часу перенесла на розриви. Досі історики ігнорували функцію катастрофи, вони шукали часової безперервності, замість зважити, що історія є не лише безперервна, але й перервна» [8, с. 815].

Отже, на його думку, порядку сучасної історії більше відповідають часові «розриви». Але «розрив» руйнує й знецінює. В результаті виникає фрагментарне бачення всього історичного процесу, що розсипає його й якісь образи «безперервної тяглості», «лінійності» чи «традиційної спадкоємності» до так побаченої історії, застосовані до неї вже не можуть бути.

Про це ж саме пише й Борис Крупницький, коли має на увазі «скоки», «спазми», «зигзаги» як внутрішні імпульси історичного процесу [6, с. 147–149]. Крім того, цей історик-емігрант розмірковує й про людину як основну фігуру історії з її реакціями на зовнішні і внутрішні обставини. Не тільки зовнішня історія трансформує внутрішній світ особистості, але й сама людина може кардинально трансформувати історичну авансцену. Тому не якісь об'єктивно існуючі закономірності рухають історію (а людям при цьому відводиться роль пасивних спостерігачів), а конкретні історичні особистості. Саме з розмаїттям можливостей, суперечливістю реакцій на зовнішній світ та й, урешті, творчою діяльністю історичної людини він пов'язує і «скокову» імпульсивність історичного процесу.

8. Таким чином, ті духовні пошуки філософів-екзистенціалістів, які повинні були вивести післявоєнну Європу з ситуації духовної кризи, були близькими й українським інтелектуалам-емігрантам. Свою віру в належність України до європейської філософської традиції і, ширше, європейської цивілізації вони намагалися втілити в конструюванні українського варіанту екзистенціалізму.

Список використаних джерел

1. Вассиян Ю. Історія як дефініція. Одиниця і суспільність (суспільно-філософські нариси). Торонто: Золоті ворота, 1957. С. 77–90.
2. Косач Ю. Еней і життя інших. Повість. [Б. м.] Прометей, 1947. 94 с.
3. Косач Ю. Театр екзистенціалізму. *Арка*. Мюнхен, 1947. № 1. С. 7–9.
4. Кошарний С. О. Феноменологічна концепція філософії Е. Гусерля: критичний аналіз. Київ : Український Центр духовної культури, 2005. 372 с.
5. Крупницький Б. Основні проблеми історії України. Мюнхен: Український Вільний Ун-т, 1955. 217 с.
6. Крупницький Б. Ідея прогресу і соціологічні схеми Драгоманова і Липинського. *Історіознавчі проблеми історії України* (Збірник статей). Мюнхен: Український Вільний Університет, 1959. С. 139–148.
7. Петров В. Екзистенціалізм і ми. Розвідки: в 3 т. Т. 2. Київ : Темпора, 2013. С. 871–883.
8. Петров В. Наш час як він є. Розвідки: в 3 т. Т. 2. Київ : Темпора, 2013. С. 810–824.
9. Шерех Ю. Прощання з учора («Коли ж прийде справжній день?»). Мюнхен: Сучасна Україна, 1952. 52 с.

Гриценко Андрій Петрович,

*доктор педагогічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту філології та історії, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Активний розвиток інформаційного суспільства сприяє інтенсифікації та удосконаленню освітнього процесу, зокрема, у закладах загальної середньої освіти, що відбувається завдяки упровадженню інноваційних технологій, а також оновленням цілей та змісту навчання, зокрема, завдяки удосконаленню нормативно-правової бази в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» і, зокрема, на базому рівні закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Діючий нині Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабміну України від 30 вересня 2020 р. № 898 [14; 20], визначає основні вимоги до обов’язкових результатів навчання на основі компетентнісного підходу. Концептуальні засади означеного документу реалізуються у змісті розроблених у 2022-2025 рр. значної кількості модельних навчальних програм, зокрема, навчальних предметів громадянської та історичної освітньої галузі [17].

Різні аспекти упровадження мультимедійних та інформаційних технологій до освітнього процесу досліджували цілий ряд вчених, зокрема В. Биков [1], Л. Богдановська [2], А. Гриценко [3; 4; 5; 6; 9; 10; 11; 24; 25], О. Гуменний [12], Р. Гуревич [13], Ю. Жук [15], Л. Карташова [16], Н. Морзе [18], С. Прийма [19], В. Сергієнко [21], О. Спірін [22], О. Худобець [23] та ін.

Таким чином, активне впровадження комп’ютерного та мультимедійного супроводу до освітнього процесу ЗЗСО, особливо, в умовах інформатизації освіти помітно підвищує ефективність організації мережевого онлайн-спілкування, електронного документообігу та моніторингу якості освіти. Важливим аспектом є діагностика навчальних і особистісних досягнень учасників освітнього процесу, а також створення освітніх електронних та інформаційних ресурсів. Завдяки цьому можна ефективно та якісно підготувати матеріали практично з будь-якої теми, використовуючи текстову, звукову, графічну та відеоінформацію, а також забезпечити якісну діагностику знань.

Крім того, відповідно до положень діючого Державного стандарту базової середньої освіти, здобувачі освіти, вивчаючи навчальні предмети громадянської та історичної освітньої галузі, повинні оволодіти вміннями використовувати цифрові технології для пошуку, добору, перевірки, впорядкування та поширення історичної та соціальної інформації. Важливо, щоб учні могли створювати вербальні та візуальні повідомлення (графіки, діаграми, фільми тощо), мультимедійні

презентації соціального та історичного змісту та ефективно їх поширювати [19]. Прикладом такої діяльності може бути створений нами, наприклад, віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності» [7; 8].

Компоненти інформаційно-освітнього середовища (далі - ІОС), завдяки своїй інтегрованості, інтерактивності та використанню гіпертексту, сприяють підвищенню мотивації до навчання, забезпечують дидактичну ефективність занять, покращують наочність матеріалу, позитивно впливають на емоційний стан учнів і водночас економлять навчальний час. Водночас головною метою громадянської та історичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через осмислення минулого й сучасного, встановлення зв'язків між ними та розуміння взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими та локальними процесами [19].

Звертаємо також увагу, що навчальні предмети громадянської та історичної освітньої галузі у поєднанні з предметами інших освітніх галузей створюють учасникам освітнього процесу широкі можливості для їх педагогічної творчості. Це, перш за все, дозволяє ефективно використовувати аудіовізуальні матеріали у різних форматах (відеофільми, тексти, графіку, анімацію, звукові дані, слайди тощо).

Отже, безсумнівним є той факт, що інформаційно-технологічне середовище, що активно нині розвивається, формує нову соціокультурну реальність, у межах якої виникають, поширюються та споживаються віртуальні культурні феномени. Тому вдосконалення освітнього процесу з використанням мультимедійних та інформаційних технологій у контексті впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітньої галузі базової середньої освіти має значний потенціал завдяки оновленню компонентів ІОС у сучасних закладах загальної середньої, передвищої та вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2006. Вип. 1 (1). URL: <http://lib.iitta.gov.ua/506/> (дата звернення: 23.02.2025).
2. Богдановська Л. П. Особливості викладання курсу всесвітньої історії при застосуванні засобів інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2009. Вип. 19. 2009. С. 47–53.
3. Гриценко А. Досвід створення мультимедійного підручника з історії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 2. С. 147–151. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_2/27-2_2020.pdf (дата звернення: 13.02.2025).
4. Гриценко А.П. Концепція формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. Харків, 2019. Вип. 62. С. 68–78. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/3254> (дата звернення: 23.02.2025).
5. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2022. Вип. 1 (48). С. 108–117. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-1-48-108-117> (дата звернення: 15.02.2025).
6. Гриценко А.П. Основні складові інформаційної компетентності майбутніх учителів історії. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4. С. 86–90. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/455> (дата звернення: 18.02.2025).
7. Гриценко А. Особливості використання сучасних мультимедійних навчальних засобів з історії у закладах освіти. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2019. № 1. С. 16–22. URL: <http://journals.uran.ua/apppfo/article/view/175630/196217> (дата звернення: 24.02.2025).
8. Гриценко А.П. Особливості побудови віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності». *Молодий вчений*. 2020. № 3 (79). Березень. С. 366–370. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-75> (дата звернення: 20.02.2025).

9. Гриценко А. Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних технологій у процесі навчання історії студентів закладів вищої педагогічної освіти. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 241-247.
10. Гриценко А. Теоретичні основи використання мультимедіа технологій у процесі викладання історії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. 2019. № 2 (65), лютий. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 69-73. <https://doi.org/10.33310/2518-7813-2019-65-2-69-73> (дата звернення: 20.02.2025).
11. Гриценко А. П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки: монографія. Суми: ФОП: Цьома С. П., 2021. 358 с.
12. Гуменний О. Д. Мультимедійні проекти як засіб розвитку інформаційної культури студентів вищих навчальних закладів. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія*. Київ: Міленіум, 2015. Вип. 220. С. 14–20.
13. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.
14. Державний стандарт базової середньої освіти. *Сайт Міністерства освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 15.02.2025).
15. Жук Ю. О. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*: колективна монографія. Київ: Атіка, 2005. С. 195–205.
16. Карташова Л. А. Особливості інформаційно-технологічних систем навчання майбутніх вчителів суспільно-гуманітарних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України. *Вища освіта України: «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2010. Т. 3. С. 96–105.
17. Модельні навчальні програми. *Офіційний сайт Інституту модернізації змісту освіти*. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/> (дата звернення: 02.11.2024).
18. Морзе Н. В. Використання Wiki-технологій для організації навчального середовища сучасного університету. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2015. № 1. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2015.1.115n25> (дата звернення: 29.10.2024).
19. Прийма С. М. Теоретико-методологічні засади проектування і функціонування систем відкритої освіти дорослих в Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2015. 40 с.
20. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вер. 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 19.10.2024).
21. Сергієнко В. П., Гриценко А. П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2020. Вип. 1 (42). С. 183-191. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2020-1-42-183-191> (дата звернення: 25.09.2024).
22. Спірін О. М. Основи створення системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів. *Електронні інформаційні бібліотечні системи наукових і навчальних закладів*: монографія / за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 65–79.
23. Худобець О. А., Чебослаєв Ю. Н. Використання технології презентацій в практичній роботі шкільного вчителя історії. *Історія та правознавство*. 2005. № 25. С. 19-21.
24. Hrytsenko A. Developing the Content of Forming the System of Intending History Teachers Professional Competence Using Multimedia Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020, Vol. 12, Issue 1 Sup. 1, p. 330-346. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/238> (дата звернення: 21.02.2025).
25. Hrytsenko A. P. Peculiarities of using information and reference multimedia publications in the process of future history teachers training. *Вісник Житомирського державного університету імені*

Петренко Наталія Миколаївна,

*доктор філософії, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка*

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ НА СУМЩИНІ У 1923–1930 рр.

Освіта для дорослих є одним із ключових чинників соціального та людського розвитку. Водночас вона може слугувати інструментом політичного й ідеологічного впливу на населення, що й спостерігалось в Україні у 1920-х роках. У цей період освіта дорослих стала важливою складовою культурної революції та здійснювалася в межах кампанії з ліквідації неписьменності. Зазначимо, що в цій публікації під поняттям «освіта для дорослих» мається на увазі саме початкова, елементарна освіта для осіб, які раніше не мали можливості навчитися грамоті.

Тогочасна радянська влада приділяла значну увагу розвитку освіти на всіх рівнях, оскільки після приходу до влади більшовики прагнули поширити свою ідеологію серед населення. Найефективнішим і найшвидшим способом для цього став освітній процес. Однак правляча верхівка зіткнулася з серйозною перешкодою – масовою неграмотністю значної частини населення [4, с. 97].

У 1920-х роках територія сучасної Сумської області входила до складу Глухівської, Конотопської, Сумської та Роменської округ. За даними Всесоюзного перепису населення 1926 року, загальна чисельність населення цих округ становила 2 439 053 особи, з яких грамотними були 1 074 964 особи, а неграмотними – 1 364 089 осіб. Середній рівень грамотності в регіоні складав 44 %. Найвищий показник грамотності спостерігався у Конотопській окрузі (46,1 %), а найнижчий – у Сумській (42,0 %). За абсолютною кількістю грамотного населення Сумська округа займала друге місце після Конотопської: 290 425 осіб проти 304 052 у Конотопській. Найменше грамотних мешкало в Роменській окрузі – 236 196 осіб [2, с. 96, 99].

У радянському уряді ліквідацію неписьменності вважали важливою умовою для засвоєння культури та знань, необхідних робітничому класу для створення соціалістичного суспільства. Метою було отримати грамотного працівника, здатного швидко навчатися, не потребувати нагляду та відповідати вимогам комуністичної ідеології. Тому радянська влада розпочала освітні зміни. Вирішення актуальних проблем у галузі народної освіти почалося з перших днів існування радянської держави. Державна політика в цій сфері багато в чому стала продовженням прогресивних реформ, що були розпочаті до революції, але не завершені через історичні обставини.

Вирішення проблеми неписьменності мало вирішальне значення не лише для культурного розвитку населення, але й для економічних перспектив держави та її здатності конкурувати на міжнародній арені. Керівники країни це добре усвідомлювали, тому для вирішення цієї проблеми були виділені значні фінансові ресурси та залучені великі людські сили. Потрібно було провести масштабну роботу, яка не мала прецедентів в історії. Завдання, яке поставили партія та уряд у кампанії з ліквідації неписьменності, було надзвичайно амбітним – позбутися неписьменності та малограмотності серед багатомільйонного населення всіх республік Радянського Союзу. Першочергово необхідно було створити систему навчальних закладів і донести до людей важливість грамотності, тому було розпочато масштабну агітаційну кампанію.

Навчання неписьменних і малописьменних здійснювалося через мережу спеціалізованих освітніх закладів, які сприяли поширенню елементарної грамотності серед широких верств населення [3, с. 1002]. Аналіз архівних документів та наукових досліджень свідчить, що до цієї мережі входили заклади, безпосередньо залучені до освіти дорослих: лікнепи або школи грамоти (у містах і селах із групами, сформованими за віковим принципом); школи для малописьменних (у містах і селах з аналогічним розподілом); гуртки поодинокі-групового навчання (у сільській місцевості); недільні школи (у містах); хати-читальні (у селах). Усі ці освітні заклади в історіографії відомі під назвою «лікпункти», тобто пункти ліквідації неписьменності [9, с. 74].

На початковому етапі кампанії з ліквідації неписьменності лікпункти поділялися на три типи установ: лікнепи, школи малописьменних та гуртки індивідуально-групового (поодинокі-групового) навчання. Найпоширенішими були державні школи ліквідації неписьменності двох ступенів, які створювалися у великих селах і містах. До них належали: школи 1-го ступеня (школи грамоти), де дорослих навчали читати й рахувати протягом 6 місяців, а підлітків – 7,5 місяців [10, арк. 328; 1, с. 204]; школи 2-го ступеня (школи малописьменних), які передбачали навчання за програмою початкової школи, а тривалість навчання становила від 6 до 9 місяців.

Паралельно функціонували й лікпункти, створені товариством «Геть неписьменність» та іншими громадськими організаціями. Вони мали формат шкіл елементарної грамоти й діяли при клубах, червоних кутках та на підприємствах.

Третій тип лікпунктів становили гуртки у віддалених селах і хуторах, де навчання здійснювалося за принципом «навчився сам – навчи іншого»: ті, хто вже опанували грамоту, передавали свої знання неписьменним [1, с. 204].

За статистичними даними центрального та регіонального рівнів, кількість закладів україномовної освіти для дорослих у Глухівській, Конотопській, Сумській та Роменській округах Сумщини в 1920-х роках була нерівномірною. У Сумській окрузі нараховувалось 197 лікпунктів та 99 хат-читалень [8, с. 5], у Глухівській окрузі – 128 лікпунктів та 98 хат-читалень [5, с. 4], у Роменській окрузі – 104 лікпункти та 64 хати-читальні [7, с. 4], а в Конотопській окрузі – 65 лікпунктів та 37 хат-читалень [6, с. 4]. Додатково було проаналізовано населені пункти, які входили до інших округ, але нині належать до території Сумської області. Станом на 1926 рік на Сумщині нараховувалося 497 лікпунктів, у яких працювало 570 учителів, а навчалися 19 563 особи, також активно функціонували 306 хат-читалень.

Висновки. Як бачимо, навчання неписьменних здійснювалося через мережу лікпунктів трьох типів: школи грамоти (лікнепи), школи для малописьменних та гуртки індивідуально-групового навчання. У 20-х роках ХХ століття на території Сумщини значно переважали школи для неписьменних. Встановлено, що в Глухівській, Роменській та Сумській округах після 1926–1927 навчального року посилилася роль індивідуально-групової форми навчання, що призвело до організації освітнього процесу в приватних оселях та хатах-читальнях. У зв'язку з цим, хати-читальні слід розглядати як осередки ліквідації неписьменності. В цілому, широка мережа пунктів ліквідації неписьменності посприяла швидким темпам ліквідації елементарної неграмотності населення Сумщини у 1920–1930-х роках.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Організаційний етап ліквідації неписьменності (1919–1922 роки ХХ ст.). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2013. Вип. 45. С. 202–208.
2. Всесоюзная перепись населения 17 декабря 1926 г.: краткие сводки / изд. ЦСУ Союза ССР. В 10 т. Вип. 7: Возраст и грамотность населения СССР. М. 1928. 111 с.
3. Єпик Л., Петренко Н. Система фінансування лікпунктів у 20-х рр. ХХ ст. на Сумщині. *Trajectoria Nauki = Path of Science*. 2018. Vol. 4, No 8. Рр. 1001–1010.
4. Козир В. Ідеологічний вимір феномену лікнепу в Україні у 20–30 ті рр. ХХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького університету*. Запоріжжя, 2014. Випуск XXXIX. С. 97–101.
5. Матеріали до опису округ УСРР: Глухівська округа / Центральне статистичне управління УСРР. Харків, 1926. 54 с.
6. Матеріали до опису округ УСРР: Конотопська округа / Центральне статистичне управління УСРР. Харків, 1926. 62 с.
7. Матеріали до опису округ УСРР: Роменська округа / Центральне статистичне управління УСРР. Харків, 1926. 56 с.
8. Матеріали до опису округ УСРР: Сумська округа / Центральне статистичне управління УСРР. Харків, 1926. 56 с.
9. Тимчук Л. Освіта дорослих у навчальних закладах системи ліквідації неписьменності в Україні (20–30-ті роки ХХ століття). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III (24). Вип. 48. С. 73–76.

10. Циркуляр народної комісії по освіті. *Державний архів Сумської області*. Ф. Р-5601. Оп. 1. Спр. 1211. Арк 328.

Федоров Ігор Олександрович,
асистент кафедри історії, правознавства та методики навчання
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У багатьох працях об'єктом досліджень науковців, а саме: психологів, педагогів, лінгвістів, соціологів є – компетентність, що трактується як міждисциплінарне поняття. Проблеми формування ключових, загальнопредметних та предметних компетентностей надавали увагу українські науковці – Н. Бібік, О. Біда, Т. Байбара, М. Вашуленко, С. Бондар, І. Гудзик, О. Локшина, Л. Коваль, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Пономарьова, О. Савченко та інші. Досить аргументовано визначає це поняття у своїй роботі «Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі» Пометун О. І. Його методичний посібник, що присвячений теоретичним і практичним проблемам застосування компетентнісно орієнтованої методики навчання історії в основній школі, розкриває теоретичні засади, що характеризують компетентнісно орієнтований підхід у шкільній історичній освіті, подає поняттєво-термінологічний апарат з проблеми, описує підходи до розвитку хронологічного, просторового, логічного, інформаційного й аксіологічного складників історичної компетентності, структуру та методику уроків.

Отже, автор зазначає, що «під компетентністю людини педагоги розуміють спеціальним шляхом структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, що є характерними для певної сфери діяльності. Компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у житті й навчанні. Компетентність є особистісним утворенням, яке проявляється в процесі активних самостійних дій людини» [1, с. 7].

Студенти магістратури, які досліджують питання розвитку педагогічного процесу у контексті минулого та сьогодення потребують актуалізації питання щодо формування історико-педагогічної компетентності майбутніх педагогів. До уваги привертає до себе дослідження доктора педагогічних наук, професора Інституту педагогіки НАПН України Гупана Нестора. Він у своїй роботі «Професійна історико-педагогічна компетентність студентів-педагогів: сутність та структура», яку опубліковано у збірнику тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», описує історико-педагогічну компетентність, як «інтегрована характеристика особистості фахівця, що передбачає обізнаність його із теорією та історією педагогіки і володіння вміннями у дослідженні історико-педагогічних явищ. Її формування здійснюється поетапно через розвиток відповідних складників: інформативного, логічно-мовленнєвого, аксіологічного, просторово-хронологічного» [2, с. 75].

Зрозуміло, що інформаційний – передбачає здатність студентів працювати з джерелами історичної інформації, а саме:

- критично аналізувати, та оцінювати історичні джерела;
- систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці (хронологічні, синхроністичні, таблиці розвитку та ін.), схеми, різні типи планів;
- користуватись довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації;
- оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань; самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та відбиті в них історичні факти, явища, події.

Просторовий – передбачає здатність учнів орієнтуватися в історичному просторі.

Здобувач повинен уміти:

- користуючись картою визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин та місця в них України, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища;

- співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;

- характеризувати, використовуючи карту, історичний процес та його регіональні особливості;

Хронологічний – передбачає здатність учнів орієнтуватися в історичному часі.

Треба вміти:

- розглядати суспільні явища у розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу;

- співставляти історичні події, явища з періодами (епохами);

- орієнтуватися в науковій періодизації історії.

Логічний – здатність студента аналізувати, пояснювати історичні факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції.

Вміти

- визначати і застосовувати поняття як інструмент пізнання нового;

- співставляти і порівнювати явища і процеси;

- визначаючи спільне, відмінне та аналогічне;

- визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;

- проводити нескладні дослідження, проєктуючи власну діяльність;

- формулювати висновки та обґрунтовувати їх, будувати доведення і міркування; аналізувати, синтезувати та узагальнювати.

Аксєологічний – здатність студента формулювати версії й оцінки історичного руху і розвитку.

Повинен уміти:

- пояснювати, порівнювати, узагальнювати та критично оцінювати факти та діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей, з позиції загальнолюдських та національних цінностей;

- виявляти протиріччя, потреби соціальних груп і окремих осіб й оцінювати їхню роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку;

- оцінювати різні версії і думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

Історична компетентність майбутнього вчителя історії має глибокий зміст, адже з потребами суспільства змінюються і вимоги до професії та їх компетентності.

У статті Ярослава Галети «Дослідницька компетентність майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін: структурні компоненти», представленої у визначено й схарактеризовано компоненти дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавства. Автор зазначає, що «Зважаючи на доробки вчених, ми виокремлюємо такі структурні компоненти дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін: теоретичний, діагностичний, проєктивно-конструктивний, операційний, рефлексивний, комунікативний компоненти» [3].

Отже, формування історичної компетентності, в умовах європейського вибору України, може мати успіх через ідентифікацію з філософією норм й автентичності та відповідає національному менталітету українського соціокультурного життєвого світу.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І, Гупан Н. М, Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: метод. посіб. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 208 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162002217.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).

2. Гупан Нестор. Професійна історико-педагогічна компетентність студентів-педагогів: сутність та структура. *Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* : матеріали II Всеукр. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 5 трав. 2020 р. Київ, 2020. С. 73–75. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/tezy_internet_konf_05_03_2020.pdf (дата звернення: 27.02.2025).

3. Галета Ярослав. Дослідницька компетентність майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін: структурні компоненти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. Т. 1, № 2. С. 118–125.

Чумаченко Олена Анатоліївна

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, правознавства та методики навчання
Навчально-наукового інституту філології та історії*

ПРОЦЕС СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА АСОЦІАЦІЇ ДЛЯ КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Процес стабілізації та асоціації (ПСА), започаткований Європейською Комісією у 1999 році, спрямований на те, щоб сприяти країнам Західних Балкан у виконанні необхідних вимог ЄС, що в перспективі дозволить їм отримати статус офіційних кандидатів на членство. Водночас ПСА не містив чіткої гарантії щодо майбутнього вступу до Європейського Союзу [1].

На засіданні Ради ЄС у Санта-Марія-да-Фейра в 2000 році було зазначено, що країни, залучені до ПСА, розглядаються як "потенційні кандидати" [2]. Це стало кроком уперед порівняно з попереднім Регіональним підходом, однак не стало вирішальним проривом у питанні їхньої євроінтеграції. ПСА базувався на принципах Регіонального підходу ЄС, але передбачав удосконалені та нові пропозиції для країн Західних Балкан. Серед них – ширша лібералізація торгівлі, розширене фінансове та економічне сприяння, постійний політичний діалог, взаємодія у сфері юстиції та внутрішніх справ. Особливу увагу приділено новій формі договірних відносин – Угодам про стабілізацію та асоціацію (УСА).

Інструменти, передбачені УСА, доступні для всіх держав регіону на рівних умовах. Однак фактичне користування ними залежить від дотримання кожною країною встановлених Європейським Союзом загальних та індивідуальних вимог. Таким чином, умовність залишається ключовим принципом функціонування ПСА. Незважаючи на спільну політичну та економічну базу, процес залишається гнучким, що дозволяє кожній країні рухатися вперед зі своєю швидкістю.

Щорічний механізм оцінки визначає рівень виконання зобов'язань країнами-учасницями. У звітах Європейської Комісії про досягнутий прогрес, а також у щорічних оцінках Ради містяться рекомендації щодо пріоритетних напрямків роботи на наступний період. Завдяки такому підходу ПСА зосереджується на диференційованому підході, адаптованому до конкретних потреб та ситуації кожної країни, водночас сприяючи посиленню регіонального співробітництва.

На Загребському саміті, який відбувся 24 листопада 2000 року за участю глав держав і урядів країн-членів ЄС та країн-учасниць ПСА, було досягнуто загальної згоди щодо ключових цілей і умов програми [3]. Це рішення стало важливою віхою у процесі євроінтеграції країн Західних Балкан. Надалі, на саміті ЄС–Західні Балкани, що відбувся 21 червня 2003 року в Салоніках, було підтверджено, що ПСА залишатиметься фундаментальною основою європейського курсу для країн регіону аж до їхнього можливого майбутнього вступу до Європейського Союзу [4].

Одним із найважливіших рішень стало визнання ПСА як основного механізму реформування Західних Балкан, подібного до того, як процес вступу до ЄС сприяв реформам у країнах Центральної та Східної Європи. Щоб забезпечити успішне просування держав-учасниць на шляху до інтеграції, ПСА було вирішено доповнити новими елементами процесу розширення. Це мало сприяти їхній поступовій трансформації від стану стабілізації та відновлення до сталого розвитку, економічної асоціації та повноцінної інтеграції до європейських структур. Як наслідок, Європейська Рада ухвалила Салонікський порядок денний для Західних Балкан, який визначив подальші кроки на шляху до європейської інтеграції регіону.

Салонікський порядок денний містив підтвердження основних умов ПСА та визначав сфери, у яких необхідно досягти прогресу. Було наголошено на необхідності зміцнення миру, підтримки стабільності та демократії, а також утвердження верховенства права, прав людини та захисту прав меншин. Збереження міжнародно визнаних кордонів, мирне вирішення конфліктів та розвиток регіонального співробітництва стали принципами, що визначали політику ЄС щодо Західних Балкан. Будь-які прояви тероризму, насильства та екстремізму, незалежно від їхньої етнічної, політичної чи кримінальної мотивації, підлягали категоричному засудженню [4].

Окрему увагу було приділено питанню врегулювання ситуації в Косові. ЄС підтвердив свою підтримку реалізації Резолюції 1244 Ради Безпеки ООН, яка передбачала політику "стандарту передують статусу". Це означало, що Косово, будучи багатонаціональним демократичним утворенням, має своє місце в європейському просторі, але його політичний статус залежатиме від виконання відповідних критеріїв. Подібний підхід застосовувався і до інших регіонів Західних Балкан, зокрема щодо виконання Дейтонських і Паризьких угод, а також Белградських та Охридських домовленостей.

Повна імплементація цих угод розглядалася як один із ключових аспектів політики ЄС у регіоні. Важливим чинником було забезпечення дотримання міжнародного права всіма країнами регіону, зокрема їхня співпраця з міжнародними судовими інституціями. ЄС закликав держави Західних Балкан до активної взаємодії з Міжнародним кримінальним судом, а також до беззастережного співробітництва з Міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії. Особливий наголос було зроблено на необхідності повної передачі всіх обвинувачених до Гааги та наданні доступу до всіх необхідних документів і свідків, що мало стати важливою умовою подальшого просування країн регіону на шляху до ЄС.

Таким чином, Європейський Союз та країни Західних Балкан визначили конкретний порядок денний для підготовки до членства, подібний до "Порядку денного 2000", який став основою для п'ятої хвилі розширення ЄС. Крім того, було вирішено підвищити політичну значущість ПСА шляхом започаткування багатостороннього Форуму високого рівня ЄС—Західні Балкани, а також через ініціативу "Європейських кораблів-партнерів", подібну до моделі Партнерства для країн Центральної та Східної Європи. У рамках ПСА планувалося посилити співпрацю у сферах політичного діалогу, Спільної зовнішньої та безпекової політики, парламентської взаємодії, а також розширити підтримку інституційної розбудови, відкриття програм ЄС та регіонального економічного розвитку.

Стаття 310 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) стала основою для створення Європейського економічного простору та укладення Європейських угод (ЄУ) з країнами Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) [5]. Вона ж визначає правові рамки для Угод про стабілізацію та асоціацію (УСА), які Європейський Союз пропонує державам Західних Балкан. Хоча ці угоди базуються на вже існуючих ЄУ, вони також містять додаткові положення, що враховують особливості ситуації в цьому регіоні. Такий підхід був необхідний з огляду на обмежений час, який Європейська Комісія мала для їхньої розробки. У кризових ситуаціях, як це сталося на Західних Балканах, ЄС зазвичай дотримується консервативної стратегії та орієнтується на перевірені політичні механізми. Однак, незважаючи на цю традицію, Комісія прагнула відрізнити УСА від класичних Угод про асоціацію.

Основним завданням УСА було створення механізму, який би враховував специфічні потреби Західних Балкан, пропонуючи їм альтернативний формат співпраці з ЄС. На відміну від стандартних Угод про асоціацію, що передбачали шлях до членства, або Угод про партнерство і співробітництво (УПС), які мали значно обмеженіший характер, УСА мали дві головні відмінності. По-перше, ситуація в регіоні вимагала більш широкого підходу, який би охоплював не лише економічні та політичні реформи, але й вирішення конфліктів, забезпечення стабільності та підтримку демократичних інституцій. По-друге, на той момент Європейський Союз уже готувався до наймасштабнішого розширення в своїй історії, що включало прийняття до 12 нових членів. Додатково на порядок денний постало питання про участь Туреччини в процесі вступу. В умовах такого масштабного розширення в ЄС не було готовності надавати аналогічний статус країнам Західних Балкан, щоб не створювати передчасних очікувань щодо їхнього членства. Уникнення подібних обіцянок було необхідним також для збереження довіри з боку чинних кандидатів на вступ, аби не підірвати їхні зусилля з реформування. Саме тому в самому формулюванні ПСА наголошувалося на його стабілізаційному аспекті, а не на перспективі членства.

Процес оцінювання країн-учасниць ПСА став безперервним та ґрунтувався на щорічних звітах Європейської Комісії. В цих документах аналізується відповідність кожної країни політичним і економічним критеріям Європейського Союзу. Якщо результати оцінки свідчать про досягнення значного прогресу в реформах, Комісія, за погодженням Ради ЄС, ініціює дослідження щодо

можливості початку переговорів про укладення Угоди про стабілізацію та асоціацію [7]. Після завершення цього дослідження та отримання позитивної оцінки щодо готовності країни до переговорів, Комісія подає офіційну пропозицію про затвердження відповідних директив. Після їхнього схвалення Радою розпочинаються безпосередні переговори між сторонами.

Процес стабілізації та асоціації став важливим інструментом європейської політики щодо країн Західних Балкан, створюючи механізм поступової інтеграції регіону до структур ЄС. Його головна мета полягала у підтримці політичних та економічних реформ, забезпеченні безпеки, стабільності та розвитку демократичних інститутів у країнах-учасниках [6].

Однією з ключових особливостей ПСА стало впровадження Угод про стабілізацію та асоціацію (УСА), які, хоча й ґрунтувалися на існуючих Європейських угодах, враховували специфіку Західних Балкан. Вони дозволяли кожній країні рухатися у власному темпі, залежно від рівня виконання встановлених ЄС критеріїв. При цьому Європейський Союз уникав надання чітких гарантій членства, що відповідало його прагненню не створювати передчасних очікувань у контексті складного процесу розширення.

Механізм щорічного оцінювання забезпечив контроль за відповідністю політичним і економічним вимогам ЄС, дозволяючи диференційований підхід до кожної країни. Це сприяло поступовому зміцненню демократичних інституцій та економічній модернізації регіону. Водночас процедура ратифікації УСА зберігала певну гнучкість, дозволяючи окремі положення угод, зокрема торговельні, вводити в дію ще до їхнього остаточного схвалення.

Отже, ПСА та УСА стали важливими інструментами політики ЄС щодо Західних Балкан, забезпечуючи баланс між необхідністю стабілізації регіону та довгостроковою перспективою його інтеграції до Європейського Союзу. Попри відсутність конкретних часових рамок щодо членства, ці механізми сприяли посиленню європейської присутності в регіоні, закладаючи основу для подальшого розширення ЄС.

Список використаних джерел

1. Stabilisation and association process. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/stabilisation-and-association-process.html>
2. Santa Maria da Feira European Council 19 and 20 June 2000 Conclusions of the Presidency. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/fei1_en.htm
3. Zagreb Summit 24 November 2000. Final Declaration. URL: <https://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf>
4. EU-Western Balkans Summit Thessaloniki, 21 June 2003 Declaration. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/pres_03_163
5. Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4301854>
6. Мартинов А. Західні Балкани в політичній стратегії Європейського Союзу. *Дриновський збірник*. 2021. 14. URL: <https://periodicals.karazin.ua/drinov/article/download/17854/16416/>
7. Надибський М. Євроінтеграційна політика країн Західних Балкан. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/30371/1/291_Nadybskyi_Mykola_Ivanovych1.docx

ВСП «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ім. О. ДОВЖЕНКА»

Бикова Тетяна Борисівна,

доктор філософії, викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНИХ ПРАКТИК

Проблема співвідношення інноваційних і традиційних практик в освіті залишається актуальною впродовж тривалого періоду. Револьюційні перетворення суспільства завжди знаходять своє відображення в змінах підходів, способів, методів та технологій навчання. Однак, не всі нововведення проходять успішний шлях становлення та використання. Так само й не всі традиційні підходи безповоротно зникають із поля зору практиків. Безсумнівно, найбільш виграшною виступає модель збалансованого використання переваг традицій та інновацій задля максимального усунення притаманних їм негативних ознак, що об'єктивно існують в усіх технологіях навчання.

У межах пошуку ефективних варіантів та способів організації освітнього процесу фахових молодших бакалаврів професійної освіти в умовах вимушеного дистанційного навчання у поле нашої уваги потрапило контекстне навчання, яке переважною більшістю сучасних теоретиків та практиків визначено як інноваційна освітня концепція, хоча її основоположні принципи використовувалися ще в епоху Відродження [1].

Щоб довести думку стосовно того, що контекстне навчання поєднує в собі характеристики традиційних та інноваційних практик, розглянемо його особливості більш детально. Контекстне навчання, згідно з результатами сучасних досліджень, – це такий процес, що передбачає залучення змісту навчання в контекст розв'язання практико-орієнтованих завдань професійної діяльності з уварюванням предметного й соціального контекстів. Зазначене сприяє поступовій трансформації навчальної діяльності у професійну шляхом зміни потреб, мотивів, цілей, дій, засобів, предмету та результату з пізнавальних на професійні.

О. Юденкова, досліджуючи шляхи оволодіння професійними компетентностями у закладах професійної освіти [2], наводить ряд принципів контекстного навчання, найбільш вагомими, на нашу думку, серед яких є: принцип педагогічного забезпечення залучення студентів у професійно-орієнтовану діяльність; принцип міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу; принцип педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій.

Зауважимо, що типовим змістовим елементом у процесі контекстного навчання є професійний кейс – проблемна ситуація, вирішення якої передбачає залучення знань з різних галузей, створюючи сприятливі умови інтеграції освітніх компонентів. Натомість, основним структурним компонентом є вчинок, певний вид дії, виконання якого призводить до отримання практичного досвіду професійної діяльності [3]. У контекстному навчанні здобувач освіти є суб'єктом активної діяльності, що сприяє максимальному їх залученню в пізнавальну діяльність через мотивацію. За цих умов викладання і навчання спирається не лише на процеси сприйняття та пам'яті, але, здебільшого, на творче мислення, продуктивні поведінку й спілкування. Як наслідок, у студентів підвищується бажання відвідувати заняття, виконувати завдання, здобувати знання шляхом самостійного або спільного інформаційного пошуку й досягати вищого рівня ефективності навчання.

Важливою особливістю контекстного навчання також є функціональне призначення формованих компетентностей та результатів навчання, що виступають не формалізованим показником, а засобом успішної майбутньої професійної діяльності. Як наголошує Т. Герлянд: «ця технологія розглядає навчання і працю не як різні види діяльності, а як два однакових її етапи» [3].

Симбіоз традиційних та інноваційних технологій у контекстному навчанні особливо виразно відображається в різноманітті базових форм організації навчання:

- форми навчання академічного типу (лекція візуалізація, лекція із запланованими помилками, проблемна лекція, семінар);
- інтерактивні форми квазі-професійної діяльності (ділова гра, рольова гра, майстеркласи та спецкурси);
- форми навчально-професійної діяльності (науково-дослідна робота, практична підготовка, проєктна діяльність).

Поєднання наведених форм організації контекстного навчання допомагає подолати розбіжності між індивідуальним стилем і темпом навчальної роботи здобувачів освіти, рівнем їх розвитку та колективним характером професійної діяльності, що передбачає спілкування і взаємодію задля досягнення колективних та професійних цілей у трудовій діяльності [2].

Розглядаючи особливості та можливості контекстного навчання з урахуванням специфіки професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)» у ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» важливим є урахування його переваг для навчання дорослих. Це обумовлено тим, що в дорослих здобувачів освіти наявний різноплановий досвід, вони володіють здатністю до саморегуляції, достатньо умотивовані щодо навчання заради досягнення сформованих у них життєвих цілей [1; 4]. Зазначені характеристики дорослих у поєднанні з чіткістю цілепокладання з боку викладачів, забезпеченням ними постійної педагогічної підтримки й наскрізного зворотного зв'язку сприяють ефективній організації освітнього процесу з дотриманням принципів контекстного навчання.

Доцільність наскрізного використання контекстного навчання в процесі підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю закладена в структурно-логічній схемі відповідної ОПП. У 1-2 семестрах переважають академічні форми навчання, що покликані закладати категоріально-понятійні основи майбутньої професійної діяльності через вивчення таких фахових дисциплін, як матеріалознавство, спецмалювання, педагогіка, психологія та вступ до фаху. Для 2-3 семестру характерним є квазі-професійна діяльність із залученням форм навчання, що дозволяють імітувати основні елементи професійної діяльності. У цей період студенти опановують теоретичні основи професійно-педагогічної діяльності через вивчення освітніх компонентів: «Обладнання швейного виробництва», «Технологія швейних виробів», «Конструювання та моделювання одягу», «Організація і методика професійного навчання»; долучаються до виконання завдань навчальної, технологічної і педагогічної (безвідривної) практик. У період 4 семестру студенти завершують опанування професійно-значимих основ організації і методики виховної роботи, основ композиції швейних виробів, вивчають економіку галузі, розширюють особистісно-значимі компетентності через опанування вибіркового освітніх компонентів, адаптуються до виконання посадових обов'язків за професійною кваліфікацією, що прописана в дипломі, під час проходження педагогічної практики (на робочому місці майстра виробничого навчання).

Отже, використання контекстного навчання дозволяє викладачам разом зі студентами через поєднання традиційних та інноваційних освітніх практик послідовно реалізовувати спочатку семіотичну навчальну модель, для якої характерні переважно традиційні форми опанування основ галузевих знань та професійної культури, потім – імітаційну (досягається шляхом використання інноваційних прийомів роботи з кейсами, проєктами, моделювання майбутньої професійної діяльності) та на завершення – соціальну модель, що виражається в інтерактивних формах спільної діяльності студентів у типових проблемних ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Мирончук Н.М. Контекстний підхід у підготовці студентів до професійної діяльності у зарубіжній педагогічній теорії. *Креативна педагогіка*. 2018. Вип. 13. С. 95-101.
2. Юденкова О.П.. Контекстне навчання як форма оволодіння професійними компетентностями у закладах професійної освіти URL: <https://surl.li/dlcugb> (дата звернення: 02.03.2025)
3. Герлянд Т.М. Технологія контекстного навчання у професійному розвитку особистості майбутнього фахівця. URL: <https://surl.li/iihfdm> (дата звернення: 02.03.2025).

4. Липчанко-Ковачик О.В., Кончович К.Т., Варга Л.І. Контекстно-орієнтоване навчання як елемент професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_1/21.pdf (дата звернення: 02.03.2025).
5. Карпенко Т.А., Лакомова О.Й., Шиян Д.В. Методика організації контекстного навчання майбутніх учителів географії. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2023/2/8.pdf> (дата звернення: 02.03.2025).

Біліченко Тетяна Михайлівна,

доктор філософії, викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

На сучасному етапі розвитку освіти педагогічна діяльність – це процес вирішення різнопланових завдань, які спрямовані на взаємне збагачення особистості педагога та студента, вчителя та учня, тому суспільство потребує мобільного, висококваліфікованого спеціаліста. [1]. У сучасній системі фахової передвищої освіти важливою складовою професійної підготовки майбутнього педагога є рефлексія. Вона передбачає здатність аналізувати власну діяльність, оцінювати її ефективність, визначати професійні труднощі та шляхи їх подолання. Рефлексія сприяє розвитку критичного мислення, усвідомленню власних професійних цінностей та покращенню якості педагогічної діяльності. Розвиток рефлексивних здібностей у майбутніх фахівців початкової школи варто реалізовувати впродовж усього освітнього процесу в закладі фахової передвищої освіти. Зокрема, ми формуємо рефлексивну компетентність як під час вивчення освітніх компонентів, так і в процесі гурткової роботи, під час проходження педагогічної практики, написання курсових робіт тощо.

Педагог повинен постійно саморозвиватися та самовдосконалюватися, що можливо лише за умови постійної оцінки власних дій, тобто рефлексії. І це закономірно, адже неможливо розуміти інших, а тим більше намагатися допомогти їм, якщо не прагнути при цьому зрозуміти самого себе [2, с. 34].

Ми переконані, що для якісної підготовки педагога, зокрема розвитку його рефлексивних умінь, важливим є формування професійної рефлексії як особистісної риси, особливості мислення та необхідної умови для творчої самореалізації й професійної майстерності. Розвиток рефлексивних умінь у майбутніх педагогів відбувається в процесі професійного навчання через семінари-практикуми, тренінги, коучинг, дебати тощо. Одним із ключових завдань фахового коледжу є створення умов для розвитку професійної рефлексії в студентів. Це можливо завдяки впровадженню активних методів навчання, зокрема під час вивчення освітнього компонента «Вступ до фаху» студентам пропонується створити власне портфоліо. **Портфоліо студента** – це документування власних досягнень, аналіз успіхів та помилок, яке варто розпочати наповнювати від самого початку навчання. До нього варто додавати навіть невеликі досягнення, як от: написання есе, під час опрацювання документів зазначати найважливіші аспекти, розроблений елемент уроку й таке інше.

Важливим чинником розвитку рефлексії є педагогічна практика, під час якої студенти мають змогу випробувати набуті знання в реальних умовах, отримати зворотний зв'язок від викладачів та самостійно оцінити свої професійні навички.

Під час проходження педагогічної практики варто запропонувати здобувачам освіти створити **рефлексивні щоденники** – запис думок, переживань і висновків щодо педагогічної практики, які треба заповнювати одразу, а не ввечері або на наступний день, а саме тоді, коли ще відчуються емоції та враження від тієї чи іншої ситуації. І вже до кінця практики перечитати та порівняти перші враження й прикінцеві.

Варто рекомендувати також і використання **кейс-методу** – аналіз конкретних педагогічних ситуацій з обговоренням можливих рішень. Пояснити, що студенти мають аналізувати педагогічні ситуації в повсякденному житті, під час занять, у ході проведення виховних заходів тощо.

Наприклад, під час викладання освітнього компонента «Педагогіка», рефлексія виступає ключовим елементом на завершальному етапі кожного заняття та є обов'язковим елементом кожної

інтерактивної вправи. На етапі рефлексії студент коротко оцінює роботу, свою участь і самопочуття. Це можуть бути наступні вправи: «Рефлексивний екран». Завдання: висловіть свою думку щодо заняття, вибираючи початок фрази з рефлексивного екрану на слайді. Сьогодні я дізнався... Було цікаво... Було важко... Я зрозумів, що... Тепер я можу... Мене здивувало... Я навчився... Для себе я взяв... «Анкета-рефлексія». Чи задоволений ти результатом самої роботи? А процесом? Чому? Якби тобі дали змогу ще раз виконати її, які зміни ти вніс би в хід її виконання? Чи взявся б ти за роботу, якби міг передбачити її результат? Якби не взявся, то яку роботу хотів би виконати натомість? Над чим хотів би працювати надалі? «Знаю – дізнався – хочу дізнатися». Студентам пропонується поставити позначки за допомогою знаків на полях біля тексту або в самому тексті.

Під час викладання освітнього компоненту «Педагогіка» ми рекомендуємо створювати проекти за різними напрямками виховання. **Метод проєктів** – виконання практичних завдань із подальшим обговоренням результатів.

Застосування методу «Сенкан» рекомендуємо використовувати під час розгляду теми «Методи навчання»: бесіда; спокійна, відкрита; розкриває, повідомляє, характеризує; словесний, діалогічний метод навчання; розмова. «Палітра емоцій». Із поданого переліку емоцій, пропонується обрати три, що відповідають вашому настрою на цей момент: замріяність, співчуття, захоплення, спокій, переживання, радість, легенький смуток, журба, заздрість, злість, роздратування, розчарування, піднесення, бажання творити тощо. Тобто, використовуючи в освітньому процесі педагогічну рефлексію, відповідаючи на поставлені питання, пасивний студент активно включається в освітній процес. Педагогічна рефлексія спонукає до дії, дає зрозуміти: «Що для тебе є важливим? Для чого тобі ці знання? Де ти їх зможеш використати?». І коли теоретичний матеріал переходить в особистісну значущість, студент по-іншому починає його сприймати, йому стає цікаво вчитися, розробляти, мислити, творити. Методика організації етапу рефлексії передбачає: встановлення фактів (що відбулося; що і навіщо вивчали; які помилки допустили чи могли б допустити); аналіз причин (чому це відбулося; які способи діяльності ми використовували; яким чином досягали мети); виявлення і формулювання результатів рефлексії (ідеї, пропозиції, закономірності, висновки); планування подальших дій [3, с. 144].

У ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» вже не перший рік функціонує Центр розвитку дитини. До його роботи активно залучаються студенти. У ході роботи вони здійснюють відпрацювання практичних навичок. Активно впроваджуються **наставництво та супервізія** – обмін досвідом між студентами та викладачами, розгляд педагогічних ситуацій.

Отже, педагогічна рефлексія повинна стати невід'ємною складовою навчального процесу в освітніх закладах усіх рівнів, включаючи й фахову передвищу школу. Вона є спільною діяльністю викладача та студента, спрямованою на вдосконалення освітнього процесу з урахуванням індивідуальних навчальних потреб кожного, зокрема й осіб з особливими освітніми потребами.

Формування професійної рефлексії є необхідним елементом підготовки майбутніх педагогів у фаховому коледжі. Впровадження рефлексивних методик сприяє розвитку самосвідомості, вдосконаленню професійних компетентностей та підвищенню ефективності педагогічної діяльності студентів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку інноваційних методик розвитку рефлексії в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України, (2016). Концепція «Нова українська школа»: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Третяк О. Професійний розвиток майбутнього вчителя початкової школи: навчально-методичний тренінг для студентів напряму підготовки «013 Початкова освіта». Рівне: РДГУ. 105 с. 2013
3. Якименко С. І. Формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу. Київ: Видавничий дім «Слово», 265 с.

Буц Людмила Вікторівна,
викладач біології вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сьогодні – в еру сучасних технологій та різноманітних новітніх розробок, коли дуже швидко зростають темпи розвитку науково-технічного прогресу у всіх сферах життя, важливо не забувати про те, що людина є частиною природи, а не навпаки. Забруднення всіх оболонок земної кулі, нераціональне використання природних ресурсів, що досягає дуже небезпечних масштабів призводить до серйозних наслідків – екологічної кризи, що стосується всіх країн світу без винятку, як самих бідних так і найрозвиненіших. Порушення людиною динамічного балансу всіх природних процесів, що проходять на планеті, викликає необхідність негайного підвищення відповідальності людини за наслідки її дій та вчинків, впливу на природу з усіма можливими наслідками [1].

Головною передумовою, яка слугує для успішного вирішення нагальних питань та проблем екологічного спрямування є формування екологічної культури народонаселення держави, екологічного мислення підростаючого покоління [1].

Формування екологічного мислення – важливий напрямок роботи вчених, що є провідним у ХХІ столітті і забезпечує розвиток та подальше існування людської раси на планеті Земля. Кожна людина повинна бути обізнана у сфері екології, мати хоча б мінімальний багаж знань, що допоможуть не тільки усвідомити проблеми, які присутні на даному етапі розвитку людства, а й спрогнозувати наслідки дій на кожного громадянина, що можуть суттєво погіршити або покращити екологічну ситуацію в Україні або навіть у всьому світі [3].

Проблема формування екологічного мислення неабияк актуальна, багато науковців левову частку свого життя приділяють на розгляд та дослідження саме цієї теми. Кожен дослідник працює в певному напрямі цієї галузі задля того, щоб розв'язати велику кількість протиріччя які виникають у процесі досліджень.

Методологічні аспекти питання екологічної освіти представили у своїх працях такі вчені: Р. Фурдуй, В. Бровдій, Г. Білявський, Ф. Вольвач.

Екологічне мислення як поняття функціонує в контексті обговорення екологічної кризи, яка продовжує поглиблюватися з часом. У такій ситуації, коли людина починає розуміти та досліджувати всю суть екологічних проблем, починає шукати джерела загроз, які можуть призвести до погіршення умов життя, а в подальшому до вимирання виду *Homo sapiens* дуже часто призводить до того, що люди знаходять причини у собі, точніше у своїй діяльності. Наслідком цього аналізу стає критика сформованої системи відносин «людина-природа», та все більш глобальною стає потреба повної перебудови традиційного способу людських відносин із природою для того, щоб уникнути екологічного самознищення. Провідною думкою з цього приводу стає необхідність сформувати та розвинути якісно новий спосіб мислення – екологічний [2].

Збереження природного середовища та різноманіття є пріоритетним завданням людства. Для забезпечення виконання цього завдання дуже важливим стає правильне екологічне виховання та екологічна освіта, які спрямовані на формування особистості з новітніми категоріями екологічного мислення.

Формування екологічного мислення здобувачів освіти ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» відбувається як під час навчальних занять з біології і екології, географії, математики, психології, так і в процесі позанавчальної роботи.

Для розвитку екологічного мислення студентів під час занять з біології та екології визначне значення мають екологічні задачі та завдання, проєктні технології. Робота над екологічними задачами формує в здобувачів освіти здатність до аналізу досить складних взаємозв'язків між окремими компонентами певних явищ, які у свою чергу відбуваються в природних системах, а також у системах еколого-соціального спрямування, у формуванні яких визначна роль належить людині. Під час вивчення біології і екології студенти фахового коледжу виконуючи проєкт на тему «Дослідження особливостей структури місцевих екосистем (природних чи штучних), метою якого є дослідження особливостей рідного краю, розвиток пізнавальної активності та творчих навичок,

уміння самостійно шукати інформацію, формування нового способу мислення особистості, яка володіє проєктною та дослідницькою технологією на рівні компетентності. Проєктна діяльність екологічного спрямування дозволить студентам не лише поглиблювати свої знання й навички, але й виховувати в них відповідальність за довкілля та розвиває творче мислення. Будучи частиною таких проєктів, здобувачі освіти отримують можливість впливати на своє оточення та приймати важливі рішення для майбутнього нашої планети.

Під час проведення виховних заходів екологічного спрямування у здобувачів освіти фахового коледжу формується екологічна культура, яка характеризується різнобічними глибокими знаннями про навколишнє середовище (природне і соціальне); наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій щодо природи; екологічним стилем мислення й відповідальним ставленням до природи та свого здоров'я; набуттям умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому та локальному рівнях); безпосередньою участю у природоохоронній роботі; передбаченням можливих негативних віддалених наслідків природо-перетворювальної діяльності людини.

Студенти коледжу усіх спеціальностей залучаються до підготовки та проведення виховних заходів екологічного спрямування, а саме: година спілкування «Побутові відходи та їх вплив на людину», присвячену Дню сталого розвитку; тематична виховна година «Екологічні наслідки війни» з нагоди Міжнародного дня запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів; майстерклас із виготовлення поробок зі вторинної сировини «Друге життя використаних речей» з нагоди Всесвітнього дня вторинної переробки та чистого повітря; екологічний всеобуч «Збереження водно-болотних угідь – запорука життя на Землі», присвячений Всесвітньому дню водно-болотних угідь»; з нагоди Всесвітнього дня Землі перегляд фільму «Земля – наш спільний дім» з подальшим обговоренням; тематична презентація «Втрата біорізноманіття: як повернути природу в наше життя, щоб зупинити нові пандемії» з нагоди Міжнародного дня біологічного різноманіття; зустріч за круглим столом «Сортуй сміття – рятуй життя!» до Всесвітнього дня охорони навколишнього середовища тощо.

Отже, для покращення екологічної ситуації кожна людина повинна мати розвинене екологічне мислення, уміти аналізувати та приймати рішення на користь природи, відмовитись від надто швидких темпів розвитку техногенної цивілізації.

Список використаних джерел

1. Заверуха Н. Основи екології: навч. посібн. Київ: Каравела, 2013. 288 с.
2. Гуль, З. Екологічне мислення основа екологічної духовності. *Actual Problems of Mind. Philosophy Journal*, (3). 2000. С. 53-61.
3. Шумілова, А. В. Формування екологічної свідомості школярів екологоосвітніми заходами НПП «Слобожанський». *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна серія «Екологія»*. 2015. С. 104-111.

Гаркавіна Сергій Михайлович,

викладач фізичного виховання

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ БОРЦІВ-ДЗЮДОЇСТІВ ГРУПИ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Підготовка борців дзюдоїстів вимагає раннього початку занять спортом, багаторічного наполегливого тренування, відсутності в ній серйозних методичних вад. У зв'язку з постійним підвищенням спортивних результатів, борцям висуваються все більш серйозні вимоги у підготовці до змагань, збільшенні фізичних і психологічних навантажень, більш інтенсивних тренувань, однією з основних складових яких є прояв силових якостей [1].

Загальновідомо, що вік статевого дозрівання є найбільш оптимальним для розвитку швидкісно-силових здібностей у дітей 12-13 років, що займаються боротьбою Дзюдо [5]. Швидкісно-силова підготовка є складовою частиною сучасного тренувального процесу, вона спрямована на зростання функціонального потенціалу спортсменів і, як наслідок, досягнення більш високого рівня результативності в спорті [4]. На даному етапі розвитку єдиноборств велика увага

приділяється віковій наступності засобів і методів швидкісно-силової підготовки і їх частці в загальному обсязі тренувальних навантажень [2; 3]. У педагогічному експерименті брали участь 20 спортсменів 12-13 років з групи початкової підготовки Дзюдо Глухівського ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою. Методом випадкового вибору з 20 чоловік були сформовані контрольна та експериментальна групи по 10 осіб у кожній. Заздалегідь були обрані засоби, необхідні для проведення тестування. Тренування спортсменів проводилися на базі Глухівського ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою. Дослідження проводилося (з вересня 2024 р. по січень 2025 р.) в три етапи. Був розроблений комплекс вправ для педагогічного експерименту, проводилося педагогічне тестування й педагогічний експеримент, здійснювалася статистична обробка результатів педагогічного експерименту й тестування.

Дотримувалися однакові умови тестування, тестування проводилося після розминки одноразово. Контрольна група займалася за загальноприйнятим планом тренувань, експериментальна – за розробленим комплексом вправ розвитку швидкісно-силових здібностей борців дзюдоїстів 12-13 років. Заняття проводилися 4 рази на тиждень (3 дні вихідних) по 90 хвилин. Після експерименту було проведено повторне тестування. Результати тестування в контрольній та експериментальній групах до і після проведення експерименту представлені в таблиці 1. У тренувальному процесі був застосований метод динамічних зусиль. Загально-фізичні вправи на різні групи м'язів виконувалися з обтяженням 2 кг (гантелями, обтяження поясами, манжетами, набивними м'ячами). Експериментально встановлено, що наведена методика достовірно позитивно впливає на вдосконалення швидкісно-силових якостей борців дзюдоїстів 12-13 років.

В експериментальній групі час бігу на дистанцію 100 м знизився на 2,76% (0, 42% в контрольній групі); кількість вистрибування з низького присіду за 20 секунд зросла на 14,8% (8,1% в контрольній групі). Оскільки тестові показники в експериментальній групі виявилися кращими, ніж у контрольній, можна зробити висновок, що експериментальна методика ефективно впливає на швидкісно-силові можливості юних борців 12-13 років.

Таблиця 1

Результати тестування в контрольній та експериментальній групах до і після проведення експерименту

Тестові вправи	Середні результати по групах	
	Контрольна група	Експериментальна група
До проведення експерименту		
Біг 100 м, с	16,65 ± 0,55	16,51 ± 0,3
Вистрибування з присіду за 20 с	17,7 ± 1,49	18,1 ± 1,85
Після проведення експерименту		
Біг 100 м, с	16,55 ± 0,48	16,06 ± 0,25
Вистрибування з присіду за 20 с	19,2 ± 1,32	21,0 ± 1,15

У результаті проведеного дослідження встановлено, що розроблена методика розвитку швидкісно-силових якостей у юних борців-дзюдоїстів 12-13 років позитивно впливає на функціональний стан і спортивні результати. Рівень розвитку швидкісно-силових якостей у юних борців 12-13 років, які займаються дзюдо, після занять за розробленою методикою в середньому перевищує аналогічні показники у спортсменів, які займаються за звичайною програмою.

Список використаних джерел

1. Лянной М., Рибалко П., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно – оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: Суми: 2019, № 4 (88), С. 280-289.
2. Корж-Усенко Л. В., Рибалко П. Ф. Нормативно – правові засади розвитку вищої освіти в Україні в умовах євроінтеграції. *Фізико-математична освіта*. 2021. №3 (29).
3. Рибалко П. Ф. Професійна підготовка учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти [Текст]: монографія /

[наук. ред. О. В. Семеніхіна]. Суми: Цьома С. П., 2019. 380 с.: рис., табл. Бібліогр.: с. 203-246. 300 прим. ISBN 978-617-7487-65-3.

4. Семенів Б. С. Вплив різних тренувальних режимів на спеціальну фізичну працездатність борців. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. Т.17. № 4(64), 2015. С.407-412.

5. Mma Exercises in Physical Education of 17-18-Year-Old Students V. Todorova, P. Rybalko, O. Dubynska, O. Khomenko, S. Gvozdetska, A. Krasilov, Y. Yevtushenko **Propósitos y Representaciones** *Revista de psicología educativa | Journal of Educational Psychology* ISSN 2310-4635 (En línea), 2307-7999 (Impreso) Sitio web: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr> (Web of Science).

Геращенко Неля Миколаївна,

викладач вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства сприяє скороченню життєвого циклу знань і навичок та трансформує функцію освіти з однотипової, коли отримання певного документа, виданого державою (атестата, диплома), дозволяє людині працювати за однією професією все життя, на розширену, що враховує швидкі зміни в цивілізаційному та суспільному розвитку, коли професійні знання та навички, пристосовані до регулярного постійного оновлення. У цьому контексті традиційна денна форма навчання стає лише частиною загального освітнього процесу, а частка інформаційно-комунікативних технологій в освітньому процесі постійно зростає.

Інформаційне суспільство підвищує вимоги до професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання з урахуванням швидкозмінних соціальних умов і темпів розвитку цивілізації.

Ми розглянемо використання інтерактивного навчання при підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання у ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка».

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор та спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуацій і пов'язаних із ними контекстів. Це ефективно сприяє формуванню навичок і компетенцій, розвитку цінностей і створенню атмосфери співпраці та взаємодії, що дозволяє викладачеві стати справжнім лідером команди [6].

Для вирішення проблеми ефективного використання інтерактивних технологій у процесі навчання майбутніх майстрів виробничого навчання, з метою розвитку відповідних умінь і навичок у кожному аспекті професійної діяльності (соціальному, реконструктивному, організаційному, доказовому, комунікативному та дослідницькому) слід враховувати контекст професійної діяльності. Навчально-пізнавальна діяльність має бути організована так, щоб враховувався конкретний професійний і пізнавальний досвід, емоційно-ціннісне ставлення до дійсності. Контекст професійної діяльності завжди повинен забезпечувати «стратегічну» орієнтацію майбутніх фахівців як при вивченні конкретної дисципліни, так і при проходженні професійної підготовки [5].

Ефективне використання цифрових технологій передбачає зворотний зв'язок на етапі сприйняття інформації, а постійний особистий контроль дозволяє корегувати напрямок сприйняття і формувати правильний образ. Широке використання різних форм презентацій полегшує доступ майбутніх майстрів виробничого навчання до матеріалу та сприяє кращому його розумінню. Використання комп'ютерів у процесі навчання здобувачів освіти дає можливість викладачам підтримувати увагу до предмета, що вивчається.

Прикладами використання інтерактивних методів у процесі навчання є: групові дискусії та обговорення, рольові ігри та симуляції, мозковий штурм, проєктне навчання, метод кейсів (Case-study), квест-завдання, «акваріуми», «вчимося разом», «один за всіх», «триступеневі інтерв'ю», використання мультимедійних ресурсів тощо.

Інтерактивні лекції ґрунтуються на організації спільної діяльності викладача і студента та розвитку міжособистісного спілкування в процесі навчання. Як приклад можна назвати лекції-

групові дискусії, лекції з розбором конкретних ситуацій, лекції-пресконференції та лекції-позиції [4].

Інтерактивні вправи є основним компонентом інтерактивного навчання, метою якого є не тільки інтеграція, розвиток, узагальнення, систематизація та оцінювання набутих студентами професійних знань, умінь і навичок за темою заняття або програми, а й розвиток аналітичного, логічного, критичного, технічного, системного, комунікативного, творчого тощо мислення. Викладачі можуть максимально залучати студентів до діалогу, використовуючи різноманітні діалогові формати, методи та інструменти. Прикладами можуть бути інтерактивні тренінги, інтерактивні вправи, аналіз конкретних або проблемних ситуацій навчального чи виробничого характеру, робота в малих групах або парах, інтерактивні дискусії та круглі столи.

З метою подолання труднощів при використанні певних видів інтерактивних технологій та перетворити їхні слабкі сторони на сильні, важливо пам'ятати, що:

- інтерактивна взаємодія вимагає певних змін у способі життя та значного часу на підготовку як для здобувачів освіти, так і для педагогів, тому краще підготувати кілька інтерактивних заходів протягом навчального року, ніж проводити поспішні «ігри» занадто часто;
- спочатку потрібно використовувати прості інтерактивні техніки – робота в парах, робота в малих групах тощо, а після набуття певного досвіду ускладнювати;
- інтерактивне навчання не самоціль, а засіб для досягнення групової атмосфери, що сприяє співпраці, розумінню та доброзичливості, а також надає можливість практикувати справді особистісно-орієнтоване навчання [2].

Завершальним етапом інтерактивного навчання часто є «рефлексія». Це важливий базовий момент, який означає, що активна дія здобувача освіти вже завершена й він розмірковує над способом дії, результатами діяльності та можливостями подальшого застосування набутих знань, умінь і навичок.

Використання в навчальному процесі підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання інтерактивних технологій сприяє оволодінню ними навичок швидко та ефективно розв'язувати педагогічні та методичні завдання у співпраці, підвищенню комунікативної культури, розвитку критичного мислення, вмінню самостійно здобувати знання та передавати їх іншим.

Список використаних джерел

1. Зязюн, І. А. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 2013. 398 с.
2. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін: Вид-во WSAР, 2005. 170 с
3. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків: вид-во НУА, 2005.
4. Мороз, О. Г. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.
5. Пехота, О. М. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: навчальний посібник. Київ: А.С.К., 2014. 192 с.
6. Сидоренко В. К. Педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2015. 288 с.

Грибенко Олександр Миколайович,

кандидат історичних наук, викладач суспільних дисциплін

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИЩІ ОРГАНИ ВЛАДИ В КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (ТРАВЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР.): ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Лютнева революція 1917 року розбудила віками пригноблений 35-мільйонний український народ, дала вулканічний вихід, навіть вибух зростанню національної свідомості. Рух за досягнення національно-територіальної і національно-культурної автономії, провідником якого виступала українська інтелігенція, вимагав нових форм і методів діяльності. Після лютневих подій в Києві

було створено два політичних осередки, які претендували на провідну роль – Товариство Українських поступовців (ТУП) та українські соціал-демократи (УСДРП). Згодом, єдиним органом стала Українська Центральна Рада на чолі з М. Грушевським [1, с. 24]. У перші тижні існування УЦР представництво в ній затверджувалося за територіальними принципами [2, с. 317].

6-8 квітня 1917 року в Києві проходив Всеукраїнський Національний конгрес, на якому розглядалося питання національно-державного будівництва. 8 квітня 1917 року Національний конгрес схвалив пропозицію М. Грушевського про формулу виборів до складу Ради.

28 червня 1917 року УЦР провела «самоорганізацію». Встановлювалось, що її склад збільшився до 568 осіб, 212 із них репрезентували Всеукраїнську раду селянських депутатів, 132 – Всеукраїнську раду військових депутатів, 100 – Всеукраїнську раду робітничих депутатів, 27 – Український Генеральний Військовий Комітет, 52 – губернії, 1 – духовенство, по 5 осіб від спілки вчителів, студентів, кооператорів [3, с. 10].

З перших днів національно-демократичної революції в Україні проходив процес формування республіканської форми правління. Вищим законодавчим органом до скликання Українських Установчих Зборів (вибори до них розпочалися наприкінці 1917 року) вважалась сама УЦР, яка з березня 1917 року поступово перетворювалась в центр українського політичного життя, представляла інтереси спочатку переважно українців, а згодом й національних меншин, які мешкали на території УНР. В управлінні державою доби УЦР відчутні прагнення до класичного розподілу влади. Як парламентський представницький орган, Українська Центральна Рада поступово стверджувалася як законодавчий орган. У структурі УЦР виділяються такі ланки: Загальні збори, Комітет (Мала Рада), Президія, Пленум, Голова, комісії і партійні фракції. Формою роботи українського революційного парламенту були пленуми [4]. Одним із перших офіційних документів, який сприяв визначенню організаційної структури українського парламенту, був «Наказ Українській Центральній Раді», що датується 23 квітня 1917 року й фактично закріплював існуючу структуру [5, с. 1-2].

У зв'язку зі створенням вищого виконавчого органу – Генерального Секретаріату, Комітет УЦР був реорганізований згідно з «Постановами Комісії по реорганізації Комітету Центральної Ради», ухваленими на зборах УЦР 29 червня 1917 року» [6, с. 6-7].

10 червня 1917 року УЦР приймає перший законодавчий акт – Декларацію під назвою «Універсал до українського народу на Україні й поза Україною суцього» [7]. Він став важливим кроком до об'єднання українського народу на платформі загальних інтересів нації. У Другому універсалі, затвердженому 3 липня 1917 року, було офіційно заявлено, що «Тимчасовий уряд, визнаючи за кожним народом право на самоврядування й відносячи остаточне встановлення форми його до Установчих Зборів, закликає в згоді з ним творити нове життя в Україні на добро всієї революційної Росії» [8, с. 164 – 166].

Після жовтневих подій у Петрограді розпочався другий етап законодавчої діяльності, змістом якого стало формування власної правової системи.

03 листопада 1917 року була проголошена «Відозва Генерального Секретаріату до громадян, урядових і громадських установ», яка стала початком нової політики між УНР і Росією [9]. На засіданні Генерального Секретаріату 7 листопада 1917 року був прийнятий Третій універсал. За цим нормативно-правовим документом проголошувалося утворення Української Народної Республіки. Вся влада в Україні до Установчих зборів передавалася УЦР та її Генеральному Секретаріату і поширювалася на дев'ять губерній України [10, с. 36-38].

Відносно судової системи, 10 листопада Мала Рада затвердила законопроект, у якому зазначалося, що «Суд на Україні твориться іменем Української Народної Республіки». 23 грудня на засіданні Малої Ради було обговорено та затверджено Закон «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів» [11], згідно з яким усі судді обиралися Українською Центральною Радою більшістю в 3/5 голосів з числа осіб, які могли навіть не мати вищої юридичної освіти. 23 грудня був затверджений Закон «Про упорядження прокурорського нагляду на Україні». За цим законом почала діяти прокуратура Генерального суду. 29 листопада 1917 року на засідання Генерального Секретаріату було винесено законопроект про створення Генерального Суду УНР. 2 грудня він був ухвалений Центральною Радою, згідно з ним:

«Генеральний Суд складається з трьох департаментів: цивільного, кримінального, адміністративного» [12].

З поваленням УЦР закінчився перший етап відродження української державності, який охопив шлях від вимоги національно-територіальної автономії до проголошення повної незалежності України.

Список використаних джерел

1. Український національно-визвольний рух. Березень – листопад 1917 року: Док. і матеріали /Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 1024 с.;
2. Українська Центральна Рада: поступ націєтворення та державобудівництва (ред. В.І. Сергійчук). Київ: Українська Видавнича Спілка, 2002. 358 с.
3. Конституційні акти України. 1917–1920 : невідомі конституції України /[Д. Б. Яневський, В. І. Крюков]; наук. ред. і упоряд.: Ю. Д. Прилюк, В. Ф. Жмир. Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. 269 с.
4. Перші загальні збори Української Центральної Ради 8 квітня 1917 //Вісті з Української Центральної Ради у Києві. 1917, квітень. № 4.
5. Наказ Українській Центральній Раді, прийнятий на Загальних Зборах 23 квітня 1917 року //Вісті з Української Центральної Ради у Києві. 1917, травень. № 5.
6. Постанови Комісії по реорганізації Комітету Центральної Ради, ухваленими на зборах Центральної Ради 29 червня 1917 р. //Вісті з Української Центральної Ради у Києві. 1917, вересень. № 15–16.
7. І універсал Української Центральної Ради. ЦДАГО. Ф. 5. Комісія з історії громадянської війни при ЦК КП(б)У. Оп. 1. Од. зб. 8. Арк. 3^{зв}.
8. Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. /Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький, Г. М. Михайличенко, А. П. Огінська, Т. С. Осташко, В. М. Устименко, Є. П. Шаталіна, О. Й. Щусь, Л. В. Яковлева; Ред. кол.: В. А. Смолій (відп. ред.), В. Ф. Верстюк (заст. відп. ред.), Ю. М. Гамрецький, Б. В. Іваненко, Ю. Ю. Кондуфор, С. В. Кульчицький, Є. П. Шаталіна, О. Й. Щусь, Л. В. Яковлева. НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Київ: Наукова думка, 1996. 590 с.
9. Відозва Генерального Секретаріату до громадян, урядових і громадських установ. ЦДАВОУ. Ф. 1063. Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки. Оп 3. Од.зб. 1. Арк. 63.
10. Грибенко О. М. Історія української державної влади: У 2-х томах «Нормативно-правова база державотворчих процесів 1917–1918 рр.: хрестоматія. Суми: Університетська книга, 2019. Т. 1. 266 с.
11. Закон «Про умови обсаджень і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів». ЦДАВОУ. Ф. 1115. Українська Центральна Рада. Оп. 1. Од. зб. 5. Арк. 11.
12. Законопроект «Про створення Генерального Суду УНР». Протокол засідання Центральної Ради № 1 від 2 грудня. ЦДІАК. Ф. 317. Прокурор Київської судової палати. Оп.3. Од зб. 1. Арк. 98, 99.

Губатенко Олександр Миколайович,
керівник фізичного виховання

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

З початком пандемії COVID-19 та воєнного стану в Україні заклади освіти зіткнулися з викликом ефективного впровадження фізичного виховання в дистанційному форматі. Дисципліни «Фізична культура» та «Фізичне виховання» опинилися у складній ситуації. Освітній процес та взаємодія між викладачем фізичного виховання і здобувачем освіти завжди ґрунтувалися на безпосередньому контакті між цими сторонами. Сучасні підходи до викладання фізичного

виховання в умовах дистанційного навчання в закладах фахової передвищої освіти набувають особливої значущості в контексті цифровізації освіти та необхідності адаптації освітнього процесу до нових реалій [2]. Це актуалізувало питання використання інноваційних методик, цифрових технологій та інтерактивних платформ в освітньому процесі. Окрім того, сучасні наукові дослідження свідчать про зниження рівня рухової активності здобувачів освіти через тривале перебування перед екранами гаджетів. Тому пошук та обґрунтування ефективних методів залучення здобувачів освіти до активного способу життя в онлайн-форматі є важливим аспектом освітнього процесу в нових життєвих реаліях. Аналізуючи новітні підходи, такі як застосування освітніх платформ, мобільних додатків для здійснення освітнього процесу, фітнес-трекінгу, інтеграцію відео-уроків, онлайн-змагань та індивідуальних планів тренувального процесу, можна сформулювати комплексну систему фізичного виховання, що відповідатиме викликам сучасності [1]. За відсутності достатньої інформації з цієї теми виникла необхідність розробити абсолютно новий формат занять, який би поєднував ефективність із розвитку рухової активності, безпечність виконання вправ і зацікавленість студентів. Однак багато хто й досі скептично ставиться до можливості якісного викладання дисциплін фізично-оздоровчого спрямування через екран комп'ютера.

Таким чином, розгляд теми є актуальним як для викладачів фізичного виховання, які шукають ефективні методики навчання, так і для здобувачів освіти, зокрема закладів фахової передвищої освіти, які прагнуть підтримувати рухову активність у нових умовах навчання [3].

Для ефективної організації дистанційних занять з дисциплін «Фізична культура» та «Фізичне виховання» необхідне завчасне планування як у традиційному, так і в онлайн-форматі. Важливо бути гнучкими, експериментувати та адаптуватися до нових умов і потреб здобувачів освіти. У реалізації креативних підходів до навчання допоможуть сучасні цифрові ресурси:

1. Google Classroom – цей сервіс дозволяє проводити тестування, вікторини, обговорювати уроки та надсилати зворотний зв'язок. Комунікація з викладачем є важливою для здобувачів освіти, і цей інструмент сприяє активній взаємодії.

2. Месенджери (Viber, Telegram, Direct в Instagram, Messenger у Facebook) – забезпечують зручність спілкування як в індивідуальному, так і в груповому форматі. Здобувачі освіти можуть швидко поставити запитання щодо виконання вправ і отримати відео-відповідь у зручний спосіб.

3. YouTube і Google Drive – зручні платформи для збереження та поширення відео-занять і навчальних матеріалів. Якщо викладач фізичного виховання не має можливості викладати відео для широкої аудиторії, то він може скористатися Google Drive: необхідно завантажити записані заняття та поділитися посиланнями зі здобувачами освіти.

4. Відео-чати для проведення онлайн-занять із фізичної культури – формат реального часу дозволяє дотримуватися структури заняття, що включає три основні етапи: підготовчий (розминка), основний (навчальні чи тестові вправи) та завершальний. Для цього можна використовувати сервіси Skype, Zoom або Google Meet.

Одним із ключових показників успішності занять є зацікавленість здобувачів освіти. Для оцінювання здобувачів освіти в дистанційному форматі можна використовувати такі активності:

– **Інтерактивні завдання** – наприклад, вгадування виду спорту за зображенням; тестові запитання на швидкість; відтворення фізичних вправ чи спортивного інвентарю та обладнання в стилі гри «Крокодил»; складання кросвордів на спортивну тематику.

– **Фізичні завдання** – фізичні вправи, що включають: створення та виконання власних комплексів для загального фізичного розвитку (ранкова гімнастика, розминки, руханки); виконання спеціальних фізичних вправ, спрямованих на розвиток певних фізичних якостей, із застосуванням різних методик тренувань (колове, інтервальне, тренування в парах тощо) з подальшим оформленням відео-звітів [4].

Оцінювання здобувачів освіти з дисциплін «Фізична культура» та «Фізичне виховання» в дистанційному форматі

Коли здобувач освіти активно бере участь у занятті через відео-чат, його можна оцінити безпосередньо під час заняття, а саме через: відповідь на питання або розв'язання завдання як самостійно, так і в групі; танцювальні челенджі, завдання з використанням фітнес-додатків та подібні додатки щодо видів рухової активності.

Таким чином, процес організації дистанційного навчання в закладах фахової передвищої освіти залежить від багатьох факторів, зокрема: від політики адміністрації закладу, можливості циклової комісії з фізичного виховання, кваліфікації викладачів фізичного виховання та наявності матеріально-технічної бази.

Список використаних джерел

1. Барсукова Т. О., Антіпова Ж. І. Інноваційні аспекти організації фізичного виховання здобувачів закладів вищої освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2021. № 1 (3). С. 15–22.
2. Грибан Г., Білоскаленко Т., Скорий О. Інноваційні фізкультурно-оздоровчі технології в фізичному вихованні студентів. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 квіт. 2019 р. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 166–169.
3. Мостецька О. І., Лаврін Г. Застосування сучасних гаджетів у процесі фізичного виховання. Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та однокласників у закладах вищої освіти : збірник статей XVIII наукової конференції (04 лютого 2022 р.). Харків, 2022. С. 142–145. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка «ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ» 2024 Випуск 55. С. 51–55.
4. Опанасюк Ю.В. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти. Вища освіта України, 2016. № 11. С. 49–53.

Дворянова Тетяна Олександрівна,

викладач англійської мови вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ІЗ ПЛАТФОРМИ YOUTUBE

Лексична компетентність є основним компонентом іншомовної комунікативної компетентності студентів. Вона є важливою умовою для ефективного спілкування, адже дозволяє точно і виразно передавати свої думки та ідеї. Важливою складовою лексичної компетентності є не лише знання лексичних одиниць, але й розуміння їх семантичних відтінків, соціокультурних і стилістичних нюансів, а також вміння використовувати слова у різних контекстах. У сучасному процесі навчання важливе значення має не механічне заучування лексики, а використання мовних зразків у контексті, що є більш ефективним для розвитку мовної компетенції здобувачів освіти. У зв'язку з цим, автентичні матеріали, зокрема відео, займають особливе місце в навчанні іноземним мовам, оскільки вони дозволяють студентам зануритися в реальне мовне середовище та активно використовувати нові лексичні одиниці.

На основі узагальнення наукової інформації з'ясовано, що лексична компетентність – здатність використовувати сталі мовні словосполучення відповідно до комунікативних потреб та контексту, розширювати свій лексичний мінімум і сприймати усну та письмову інформацію. У практичній площині лексична компетентність складається з лексичних знань, лексичних навичок та лексичної усвідомленості. Формування лексичної компетентності потребує комплексного підходу, який включає використання автентичних матеріалів, комунікативних методів навчання, різноманітних завдань, словників та самостійної роботи студентів. Ключову роль у цьому процесі відіграє викладач, створюючи сприятливу атмосферу та підбираючи ефективні методи навчання.

Автентичні матеріали є засобом навчання, джерелом якого є продукти мовлення носіїв мови в оригінальному або адаптованому вигляді, що сприяють наближенню студентів до реальних умов використання мови. Відеоматеріали дозволяють створити імерсивне мовне середовище, в якому здобувачі освіти можуть спостерігати за природною комунікацією носіїв мови, вчитися розрізняти інтонацію, акценти та невербальні сигнали. Цей вид матеріалу не лише розширює лексичний запас, а й сприяє розвитку навичок аудіювання, говоріння та розуміння культури мови. Водночас студенти мають змогу опанувати звукову та візуальну форми слова, його семантику та відносну цінність, відношення синонімії, антонімії та паронімії, а також стилістичні та соціокультурні конотації слова, його синтаксичну та лексичну сполучуваність.

Під час вибору автентичних матеріалів важливо враховувати такі критерії, як актуальність, відповідність рівню знань студентів, різноманітність та інтерактивність, педагогічна цінність, можливість використання для розвитку мовних навичок.

Автентичні матеріали визначені як засіб навчання, джерелом якого є продукти мовлення носіїв мови в оригінальному або адаптованому вигляді, що спрямований на наближення до реальних умов використання мови.

Одним із найбільш ефективних інструментів для формування лексичної компетентності є використання відеоматеріалів з платформ, таких як YouTube. Завдяки широкому вибору контенту на різні теми, YouTube дозволяє студентам вибирати матеріали, які відповідають їхнім інтересам та рівню знань, що значно підвищує мотивацію до вивчення мови. Перегляд відео з субтитрами є особливо корисним, оскільки поєднує аудіальне та візуальне сприйняття, сприяючи кращому засвоєнню нової лексики, покращенню вимови та розвитку навичок слухання та читання. Відео допомагають краще розуміти контекст, у якому використовуються ті чи інші слова, та активно асоціювати звуки з написанням, що є важливим для розвитку їхніх мовленнєвих навичок.

Використання автентичних відео на заняттях англійської мови сприяє не тільки розвитку лексичної компетентності, але й покращенню загальних мовних навичок студентів. Зокрема, запропоновані техніки роботи з відео, такі як мовчазний перегляд, прослуховування без зображення, стоп-кадр та перегляд з питаннями, допомагають активніше взаємодіяти з матеріалом, глибше аналізувати зміст та розвивати критичне мислення. Також важливою є триетапна модель роботи з відео: підготовка до перегляду, сам перегляд і робота з матеріалом після перегляду. Така послідовність забезпечує кращу засвоюваність нової лексики та сприяє розвитку мовленнєвих навичок на всіх етапах навчання.

Таким чином, інтеграція автентичних відео в процес навчання іноземної мови є потужним засобом для формування лексичної компетентності студентів. Використання сучасних технологій, таких як платформи для перегляду відео, та поєднання їх із традиційними методами навчання забезпечують комплексний підхід до навчання мови, що дозволяє студентам не тільки покращити свої знання лексики, а й розвивати інші мовленнєві навички, що є необхідними для успішного використання іноземної мови в реальних умовах.

Список використаних джерел

1. Білошицька Т., Хорошун О. Використання автентичних текстів як засіб розвитку лексичної компетенції учнів старшої школи. *IX Всеукраїнського науково-практичного вебінару з міжнародною участю*. 2023. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36485/> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Мудрик О. Особливості використання інформаційних відеотехнологій під час вивчення іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Т. 2, № 80. С. 87–91. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.16> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Подосиннікова Г., Мельник Є. Принципи та критерії відбору автентичних відеоматеріалів для формування у студентів-філологів англійської лексичної компетентності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : педагогічні науки*. № 148. С. 124–128.
4. Конопляник Л. Застосування автентичних відеоматеріалів під час викладання іноземної мови професійного спрямування майбутнім інженерам-будівельникам. *Inovatívny výskum v oblasti vzdelávania a sociálnej práce: medzinárodná vedecko-praktická konferencia* : матеріали міжн. наук. конф., м. Sládkovičovo, 10–11 березня 2017 р. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/28574> (дата звернення: 03.03.2025).

Дехтярьова Світлана Василівна,
викладач фахових дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ПРАКТИКУМУ У ШВЕЙНІЙ МАЙСТЕРНІ

У навчальному процесі сучасного освітнього закладу важлива роль належить цифровим технологіям, що широко застосовуються на заняттях із практикуму у швейній майстерні. Використання цифрових інструментів для контролю знань студентів значно підвищує ефективність навчання, забезпечує об'єктивність оцінювання та сприяє розвитку професійних навичок.

На сьогодні цифрові технології дають величезні можливості для удосконалення освітнього процесу. Їх застосування дозволяє вивчати новий матеріал різноманітними способами: демонстрація презентацій, аудіо та відеоматеріалів тощо.

Цифрові технології передбачають використання комп'ютера разом з іншими технічними засобами навчання, що покращує засвоєння студентами нового матеріалу, дає можливість опрацьовувати великі обсяги інформації, опрацювати літературні джерела, яких нема у вільному доступі тощо [2].

При використанні цифрових технологій викладач стимулює до творчої роботи здобувачів освіти, які, у свою чергу, починають на психологічному рівні розробляти свій стиль навчання та використовувати його протягом навчання та всього життя.

Цифровізація освіти – це не просто впровадження комп'ютерів у процес навчання, а повна зміна змісту діяльності викладача та студентів, формування інших основ викладання й навчання.

Контроль знань студентів є важливим етапом навчального процесу, що допомагає визначити рівень засвоєння теоретичних знань і практичних навичок. Використання цифрових технологій дозволяє зробити цей процес більш структурованим, доступним і зручним як для студентів, так і для викладачів [3].

Тестування – один із способів швидкої перевірки засвоєння студентами вивченого матеріалу. Головна перевага тестів – їх об'єктивність, неупередженість, можливість швидкої автоматичної перевірки великої кількості відповідей. У ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» у процесі навчання студентів спеціальностей 014.10 Середня освіта (Технології) та 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) для перевірки рівня навчальних досягнень використовуємо Google Forms, а саме: при вивченні будови ручних стібків і строчок, будови машинних швів, волого-теплової обробки швейних матеріалів тощо.

Під час вивчення теми «Заправлення та робота на швейних машинах човникового стібка» майбутні вчителі технологій передивляються відеовправи з налаштування натягу нитки, вибору правильного режиму шиття; користуючись сайтом «Швейкін» ознайомлюються з інструкцією щодо роботи швейної машини, будовою та неполадками, що можуть виникнути в процесі роботи. Вивчаючи теми «Конструювання спідниці», «Креслення основи плечового виробу» студентам пропонується скористатися програмами для 3D-моделювання одягу, що здійснюють перевірку вмінь студентів зі створення цифрових викрійок, аналіз правильності побудови лекал; симуляція пошиття. Графічний редактор CorelDRAW дозволяє будувати лекала та робити графічний дизайн текстильних візерунків, при цьому відбувається контроль знань через правильність побудови кривих та симетричних деталей одягу [1]. На заняттях, де відпрацьовуються навички пошиття наволочки, фартуха, спідниці або сукні, майбутні вчителі технологій можуть користуватися інструкційними картами, відеороликами та презентаціями послідовності виготовлення швейних виробів.

Перевагами цифрових технологій під час контролю знань здобувачів освіти з практикуму в швейній майстерні можна назвати: об'єктивність оцінювання (виключення суб'єктивного фактору викладача; автоматичний аналіз відповідей, що знижує ймовірність помилок при оцінюванні); швидкість та зручність (миттєва перевірка тестів та завдань, скорочення часу на перевірку контрольних та самостійних робіт); гнучкість та адаптивність (можливість проведення дистанційного тестування, адаптація рівня складності тестів відповідно до знань студента); доступність аналітики та статистики (збереження та аналіз результатів навчання кожного студента,

виявлення прогалин у знаннях і рекомендації щодо їх усунення); інтерактивність та залученість (використання мультимедійних матеріалів для тестування – відео, анімація, інтерактивні завдання); гейміфікація навчального процесу (рейтинги, нагороди, сертифікати) [4].

До недоліків цифрових технологій у контролі знань можна віднести: ризик списування та використання сторонніх ресурсів, необхідність технічного забезпечення та доступу до інтернету, відсутність емоційного контакту та пояснень від викладача.

Використання цифрових технологій у контролі знань здобувачів освіти на заняттях з практикуму у швейній майстерні дозволяє підвищити якість освіти, зробити процес навчання більш інноваційним та інтерактивним. Завдяки сучасним цифровим рішенням студенти отримують змогу краще засвоювати матеріал, розвивати професійні навички та бути готовими до викликів сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Єжова О. В., Абрамова О. В. Технологія оброблення швейних виробів: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 256 с.
2. Тимченко А. А., Триус Ю. В., Оксамитна Л. П., Стеценко І. В. Нові підходи до створення системи контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів. *Інформаційні технології в освіті*: зб. наук. праць. Вип. 4. Херсон: ХДУ, 2009. С. 111-123.
3. Триус Ю. В., Герасименко І. В. Моделі і методи прийняття рішень в ІАС контролю і оцінювання навчальної діяльності студентів. *Обчислювальний інтелект*: Матеріали 1-ї Міжнародної науково-технічної конференції. Черкаси: Маклаут, 2011. С. 387-388.
4. Триус Ю. В., Стеценко І. В., Герасименко І. В., Гриценко В. Г. Інформаційно-аналітична система управління навчальним процесом. *Інформаційні технології в освіті*: зб. наук. праць. Вип. 11. Херсон: ХДУ, 2011. С. 40-49.

Зайка Артем Олексійович,

доктор філософії, викладач вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РОЛЬ РОБОТОТЕХНІКИ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний розвиток науки і техніки значно впливає на систему освіти. Робототехніка є однією з ключових складових STEM-освіти, що поєднує науку, технології, інженерію та математику. Впровадження робототехнічних технологій у підготовку вчителів трудового навчання та технологій є необхідною умовою формування компетентного педагога, здатного навчати учнів відповідно до вимог сучасного суспільства.

Робототехніка – це галузь науки та техніки, що займається розробкою, проєктуванням, виробництвом та експлуатацією роботів. Роботи – це автоматизовані машини, здатні виконувати різноманітні завдання, від простих до складних.

Основні складові робототехніки:

Механіка: конструювання фізичної структури робота, включаючи рухомі частини, з'єднання та матеріали.

Електроніка: розробка електричних та електронних систем, що забезпечують живлення, керування та зв'язок робота.

Програмування: створення програмного забезпечення, що визначає поведінку робота, його дії та реакції на зовнішні події.

Сенсорика: використання датчиків для збору інформації про навколишнє середовище, що дозволяє роботу адаптуватися та реагувати на зміни [3].

Існує багато освітніх робототехнічних платформ, які використовуються в освіті. Серед них – LEGO Mindstorms, Arduino, Raspberry Pi. LEGO Mindstorms – це набір конструкторів для створення роботів, який дозволяє вивчати основи програмування, механіки та електроніки. Arduino – це мікроконтролерна плата, яка використовується для створення різноманітних електронних

пристроїв, включаючи роботів. Raspberry Pi – це міні-комп'ютер, який може бути використаний для різних освітніх цілей, включаючи робототехніку.

Педагогічні принципи використання робототехніки в освітньому процесі включають наочність та інтерактивність. Наочність досягається шляхом використання реальних роботів, які демонструють принцип роботи різних механізмів. Інтерактивність полягає в можливості взаємодії учнів з роботами, використовуючи датчики та виконавчі механізми.

Освітні програми педагогічних закладів освіти в Україні, як правило, не включають в себе курси з робототехніки. Це призводить до того, що більшість вчителів не мають необхідного досвіду роботи з освітніми робототехнічними платформами.

Інтеграція робототехніки в підготовку вчителів має ряд переваг. Насамперед, це розвиток навичок програмування, конструювання та моделювання. За допомогою робототехнічних платформ студенти можуть практикувати програмування роботів, створювати різноманітні механізми та моделювати різні процеси.

Робототехніка також формує системне мислення та творчий підхід до вирішення задач. Студентам необхідно розбиратися в принципах роботи роботів, аналізувати завдання, розробляти алгоритми та реалізовувати їх за допомогою програмування. Цей процес стимулює розвиток творчих здібностей та сприяє формуванню системного мислення [2].

В Україні вже існують успішні проекти та ініціативи впровадження робототехніки в школах. Деякі школи використовують LEGO Mindstorms для вивчення основ програмування та конструювання, а також для створення роботів, які можуть брати участь в змаганнях.

Також існують пілотні проекти з робототехніки в різних регіонах України. Ці проекти демонструють ефективність використання робототехніки для підвищення рівня знань, навичок та мотивації учнів [4].

Статистика свідчить, що впровадження робототехніки збільшило інтерес учнів до технічних предметів на 40%. Це підтверджує, що робототехніка є ефективним засобом для підвищення мотивації та зацікавленості до навчання.

У провідних країнах світу, таких як США, Німеччина та Японія, робототехніка вже давно є невід'ємною частиною шкільної освіти. Важливо вивчати успішні моделі інтеграції робототехніки в шкільну освіту в цих країнах. Наприклад, Фінська система освіти є чудовим прикладом, де робототехніка є обов'язковим елементом освітнього процесу [1].

Для успішного розвитку робототехніки в українській освіті необхідно подолати ряд проблем.

Кадрове забезпечення – це перша проблема. Необхідно підвищувати кваліфікацію вчителів, залучати молодих фахівців, які мають досвід роботи з робототехнікою, та створювати програми підготовки вчителів робототехніки.

Матеріально-технічне забезпечення – ще одна важлива проблема. Необхідно закуповувати сучасне обладнання для створення навчальних лабораторій, забезпечуючи доступність робототехнічних платформ для всіх учнів.

Фінансове забезпечення – це ключовий аспект. Необхідно залучати державні та приватні інвестиції, шукати грантові програми та інші джерела фінансування для забезпечення розвитку робототехніки в освіті.

Використання робототехніки у підготовці вчителів трудового навчання та технологій є важливим кроком у модернізації освіти. Інтеграція сучасних технологій в освітній процес сприяє розвитку ключових компетентностей педагогів, що допоможе підвищити конкурентоспроможність української освіти на міжнародному рівні та підготувати фахівців для цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Вітрук О., Ключ О. Сучасний вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки вчителя трудового навчання та технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: XI між-нар. наук.-практ. конференції. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 201–203.

2. Морзе Н.В., Струтинська О.В., Умрик М.А. Освітня робототехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, №5 (2018). С. 178–187.

3. Подолянчук С. В. Особливості вивчення основ промислової робототехніки при підготовці вчителів трудового навчання та технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 62. С. 113–119.

4. Струтинська О.В. Актуальність впровадження освітньої робототехніки в українську школу. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 2019. № 6. С. 115-134.

Заїка Олексій Михайлович,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, викладач-методист

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім .О. Довженка»

Гаврилов Іван Петрович,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім .О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У сучасному світі зміни технологічної основи життєдіяльності людини, характеру і змісту праці, місця й ролі працівника у виробничій сфері, одне з актуальних завдань – підготовка випускника загальноосвітньої школи та подальше вдосконалення трудової і технологічної підготовки молоді, що передбачає оволодіння універсальними підходами до організації власної діяльності, способами й методами освоєння різних технологій та видів праці. Підготувати такого працівника, що володіє універсальністю та професійною мобільністю, може вчитель технології, який має високий рівень здатності до здійснення керівництва технологічною діяльністю, тобто спеціальною компетентністю. Щоб підготувати школярів до вибору майбутньої професії, учитель технології повинен сам бути професійно підготовленим, особливо у сфері матеріального виробництва. Тому під час їх підготовки необхідно передбачити вивчення різних видів технічної діяльності [3].

Загальноінженерна діяльність займає центральне місце в структурі трудової виробничої діяльності, тому однією з головних функцій вчителя технології є передача здобувачам освіти досвіду здійснення цієї діяльності. Професійна компетентність майбутнього вчителя технології до роботи у профільній школі значною мірою визначається загально інженерною компетенцією [3].

Роль різних загальноінженерних дисциплін у системі підготовки вчителя технології різна, тому варто вибрати ту, яка б виконала роль зв'язувальної ланки між дисциплінами загальних математичних та природничих, практичної підготовки та спеціалізації. Такою дисципліною є «Технічна механіка», оскільки при вивченні цього курсу використовуються знання з математики (диференціальне та інтегральне обчислення; диференціальні рівняння), інформатики (технічні та програмні засоби реалізації інформаційних процесів; комп'ютерний практикум), фізики (фізичні основи механіки; комп'ютерний практикум), матеріалознавства, основ виробництва та інші [1].

Технологічна компетентність – це частина професійної компетентності, виражена як операційно-процесуальний компонент, що має досить вузьку техніко-технологічну спеціалізацію. Виходячи з цього, можна визначити структуру технологічної компетентності, до складу якої входять:

1) загальнотехнічна компетенція, що виявляється у здатності до збирання, аналізу та розвитку всіх знань, умінь та навичок, що є основою загальнотехнічної підготовки:

– розрахунково-графічні компетенції необхідні для успішної роботи у сфері реалізації наукових технологій, проєктів та графічних облікових завдань;

– проєктно-технологічні компетенції – для вдосконалення навчальної та виробничої діяльності необхідні вміння для розроблення технологічних проєктів і впровадження їх на практиці;

2) політехнічна компетенція, що виявляється в наявності вчителя технології базового рівня політехнічної грамотності, що досягається шляхом отримання відповідних знань, умінь і навичок та подальшим удосконаленням, для можливості застосовувати в освітньому процесі найсучасніші технології:

– техніко-технологічні компетенції, що передбачають знання основних характеристик різних матеріалів, вибору відповідних технічних засобів та їх параметрів для досягнення поставлених техніко-технологічних цілей та реалізуються за допомогою формування та використання на практиці відповідних знань, умінь та навичок [2].

Загальноінженерна компетенція вчителя технології профільної школи – це здатність застосовувати в профільній школі інженерні знання, вміння та особисті якості для формування у школярів (особливо у хлопчиків) на уроках технології трудової мотивації професійного самовизначення у сфері сучасного матеріального виробництва.

Технологічна компетентність характеризується відповідними знаннями (технологій, методів, засобів, форм діяльності (педагогічної, технологічної) та умов їх застосування, організації) і відповідними виявленими вміннями творчо застосовувати ці знання, проектувати навчальну діяльність, аналізувати ефективність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Павленко О. О. Компетенція і компетентність: сутність, функції, структура. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Київ: Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. № 19. URL: http://www.nbuy.gov.ua/portal/natural/Znpviknu/2009_19/pdf (дата звернення: 05.03.2025).
2. Чернишов О. І. Педагогічний талант інженера-педагога. *Рідна школа*. 2013. №1. С. 24-30.
3. Скібіна О. В. Сутність та структура професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012–1 (48). С. 150-157.
4. Державна програма «Освіта. Україна XXI ст.». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 05.03.2025).

Залюбівець Марина Вікторівна,
викладач фізичної культури вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ КОМПЛЕКСУ «BODYFLEX» НА САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Збереження та покращення здоров'я людей різного віку й надалі є актуальною науковою проблемою. Сучасні фітнес-програми набувають великої популярності серед студентської молоді, яка розуміє важливість рухової активності для зміцнення здоров'я та фізичного розвитку. Особливої уваги заслуговує програма, що сприяє схудненню та набуттю тілу бажаної форми – «BodyFlex». Її розробила американка Грір Чайлдєрс наприкінці XX ст., взявши за основу спеціальне діафрагмальне дихання при відповідних позах – ізотонічних та ізометричних [2].

Комплекс вправ дихальної гімнастики «BodyFlex» є практичним і легким, особливістю якого є техніка дихання. Після повного видиху виконується швидкий вдих через ніс і дуже різкий, сильний видих через рот з утягуванням м'язів живота під час видиху та наступною затримкою дихання. Разом із диханням виконуються й гімнастичні вправи. Цей комплекс складається з дванадцяти вправ, де здійснюється розтяжка на певну групу м'язів і затримка дихання, а саме: видих, швидкий вдих, сильний видих діафрагмою з втягуванням живота, затримка дихання, під час якої слід прийняти зазначену у вправі позу та порахувати до 8-10 разів [1].

Коли затримується дихання на 8-10 секунд в тілі накопичується вуглекислий газ, тому відбувається розширення артерії, а клітини краще засвоюють кисень. Саме оцей додатковий кисень забезпечує відновлення організму після хвороби, покращує самопочуття людини, сприяє зниженню ваги [4].

Для занять «BodyFlex» вистачає 15-20 хвилин на день, а це важливо для студентів, які майже не мають вільного часу через навчальні заняття. Виконання зазначеного комплексу не вимагає якихось особливих пристосувань чи умов, тому можна ним займатися самотійно вдома [2].

Вправа 1. «Алмаз». Задіяні м'язи рук і плечей. Основна стійка – ноги на ширині плечей. Спочатку виконується дихальна вправа, потім – затримка подиху й втягування живота та перехід у вихідне положення. Розмістити руки на рівні грудей і з'єднати пальці, утворивши перед собою півколо, верхня частина спини округлюється. Під час затримки дихання потрібно якнайсильніше тиснути подушечками пальців один на одного (лише перші фаланги). Виконується 8-10 секунд, а потім руки опускаються й розслабляються та робиться вдих. Вправа повторюється 3-6 разів.

Вправа 2. Розтяжка трицепса, працюють трицепси. Вихідне положення – стійка, де ноги знаходяться на ширині плечей. Виконується дихальна вправа й затримується дихання. Руки максимально відводяться назад долонями вгору, щоб відчувалася напруга трицепса. Виконується 8-10 сек., потім руки опускаються і розслабляються, робиться вдих. Повторювати 3-6 разів.

Вправа 3. Нахили в боки. Задіяні м'язи стегон та пресу. Вихідне положення в позиції сидячи, виконується дихальна вправа та затримується дихання. Опуститися на праве стегно та ноги зігнути в колінах, права рука піднімається вгору, а ліва залишається на підлозі. Тулуб нахилити вліво та підтягнутися вгору за рукою. Виконується 8-10 секунд, потім опуститися, розслабитися та зробити вдих. Потім цю вправу повторити лівою рукою. І так 3-6 разів.

Вправа 4. Скручування лежачи. Задіяні м'язи пресу та спини. Вихідне положення – лягти на підлогу, зігнувши коліна, а стопи притиснуті до підлоги. Виконується дихальна вправа із затримкою дихання. Плечі і голова відриваються від підлоги, а руки розміщуються паралельно до підлоги. Потрібно якнайсильніше тягнутися руками до стегон. Вихідне положення – розслабитися й видихнути.

Вправа 5. «Шпагат». У роботі задіяні м'язи стегон і рук. Вихідне положення – сісти на підлогу, розвести ноги, руки поставити ззаду в упор. Спочатку виконується дихальна вправа і втягування живота, потім підтягнути носки на себе, не відриваючи п'яти від підлоги. Дихання затримати, тулуб нахилити вперед, спину випрямити, руки виставити перед собою. Вихідне положення – розслабитися і вдихнути [2].

Самостійні заняття із фізичного виховання є головними мотиваційними пріоритетами здобувачів освіти та являються покращенням фізичного здоров'я та профілактика захворювань. Для ефективного самоконтролю здобувачам освіти рекомендується використовувати індивідуальні щоденники, які допоможуть самостійно відстежувати зміни морфо-функціональних показників та порівнювати їх із нормативними значеннями, зазначеними в щоденнику.

Система контролю повинна включати як об'єктивні показники (маса тіла, частота серцевих скорочень (ЧСС), частота дихання), так і суб'єктивні відчуття (загальне самопочуття, якість сну, апетит, біль у м'язах, загальна працездатність, порушення спортивного та навчального режиму).

Щотижня слід проводити аналіз щоденників самоконтролю, щоб виявити зміни у функціональних показниках здобувачів освіти. Після цього кожному учаснику необхідно надати методичні рекомендації в електронному форматі, які мають включати:

- комплекс дихальних вправ «BodyFlex»;
- індивідуальні поради щодо виконання комплексу вправ;
- технологію виконання спеціального дихання під час занять;
- методичні рекомендації до кожної вправи;
- інформацію про вплив комплексу «BodyFlex» на організм.

Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності занять і покращенню загального фізичного стану здобувачів освіти.

Дані щодо ефективності диференційованих програм самостійних оздоровчих занять із застосуванням комплексу дихальної гімнастики «BodyFlex» свідчать про скорочення часу відновлення функціональних показників організму. Це підтверджує доцільність впровадження таких програм у навчальний процес з фізичного виховання студентів.

Заняття за системою «BodyFlex», які включають дихальні вправи в поєднанні зі статичними вправами та ізотонічними позами, сприяють покращенню силових та антропометричних показників, зокрема ефективно коригують фігуру. Крім того, заняття з «BodyFlex», що передбачають виконання коротких динамічних вправ із затримкою дихання на глибокому видиху,

забезпечують більш виражені позитивні зміни у функціональних показниках серцево-судинної та дихальної систем організму.

Варто також зазначити, що більшість здобувачів освіти виявляють зацікавленість у використанні сучасних методів оздоровчих технологій у самостійних заняттях. Зокрема, студенти активно обирають такі напрями, як йога, пілатес, бодифлекс та аквааеробіка, що підтверджує важливість інтеграції цих технологій у систему фізичного виховання.

Таким чином, впровадження програм із застосуванням комплексу «BodyFlex» у навчальний процес фізичного виховання сприятиме не лише покращенню фізичного стану студентів, а й підвищенню їхньої мотивації до занять спортом.

Список використаних джерел

1. Ашрафулліна Г. Ш. Калина І. Г. Підвищення мотивації студентів до занять фізичною культурою на основі розширення застосовуваних в навчальному процесі засобів. *Педагогічні науки*. 2011. № 1. С. 106 –109.
2. Долиніна М. М., Дорошенко І. В., Назарова І. І. та ін Дихання в оздоровчій фізичній культурі. Фізичне виховання: методичні вказівки. Київ, НУХТ, 2010. 94 с.
3. Савченко М. Теорія та методика гімнастики. Навчально-методичний посібник для студентів денної, заочної та екстернатної форм навчання факультету фізичного виховання та спорту. Херсон, 2005. 157 с.
4. Стешенко А. М. Різновиди оздоровчої гімнастики в сучасній фізичній культурі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. №3. С.176-179.

Капелько Людмила Григорівна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

К. Ушинський писав: «Учіть дитину яким-небудь невідомим їй п'яти словам – вона буде довго і марно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів з картинками, і вона їх засвоїть на льоту». Це стосується мнемотехніки, що є сукупністю спеціальних прийомів і способів, що полегшують запам'ятовування потрібної інформації, а також збільшують обсяг пам'яті за допомогою утворення асоціацій. Для дітей дошкільного віку мнемотехніка є справжньою знахідкою, оскільки вона дозволяє перетворити складний процес запам'ятовування на захопливу гру.

Дошкільнята піддаються значній кількості інформації, яку повинні запам'ятати та зберігати. Адже пам'ять – це складна когнітивна функція, яка дозволяє дитині зберігати, відтворювати та використовувати інформацію, отриману з досвіду. Це фундаментальна здатність, що лежить в основі навчання, мислення та формування особистості. Процес запам'ятовування розкриває характеристики того, наскільки ефективно можна запам'ятати та зберігати інформацію про конкретний об'єкт, текст чи явище. Збереження інформації та її подальше відтворення (декламація) тісно пов'язані з рівнем розумової залученості та емоційним відгуком, який ми відчуваємо під час її сприйняття. Педагоги повинні шукати методи для покращення досвіду навчання, використовуючи різні технології, що оптимізують кількість інформації, яку можуть поглинати діти. Існують численні методи оптимізації використання пам'яті. Найбільш захоплююче з них – це мнемоніка. Вона дає змогу вільного вибору способів засвоєння інформації. Враховуючи особливості сприймання, обробки та відтворення інформації, пропонуються різноманітні методи та прийоми мнемотехніки, що дозволяє індивідуальний підхід до розвитку мнемічних процесів [6, с. 18].

Мнемотехніка використовується для полегшення запам'ятовування інформації, яка зазвичай здається складною для утримання в пам'яті. Цей метод значно підвищує ефективність навчання й допомагає адаптуватися до швидких змін, пов'язаних із технічним прогресом. Це система спеціальних методів і прийомів, які сприяють результативному засвоєнню знань. Вона допомагає дітям успішно вивчати особливості об'єктів природи, орієнтуватися в навколишньому середовищі,

запам'ятовувати казки, вірші, структуру оповідань, а також зберігати та відтворювати отриману інформацію. Крім того, мнемотехніка сприяє розвитку мовлення.

Однією з ключових переваг мнемотехніки є можливість заміни абстрактних понять на конкретні образи чи уявлення, що мають зорову, слухову або кінестетичну основу. Вона створює зв'язки між новою інформацією та вже наявними знаннями, полегшуючи її засвоєння. Вона базується на створенні асоціативних схем, що допомагають швидко й точно відтворювати інформацію. Такі підходи є ефективними та популярними в роботі з дітьми дошкільного віку. Їх активно застосовують не лише для роботи зі звичайними дітьми, а й для корекції розвитку в дітей із затримкою мовлення.

Для збереження й точного відтворення складної інформації використання мнемотехніки є надзвичайно ефективним рішенням. Основою цього методу є створення асоціацій, що слугують ключем до легшого та більш структурованого запам'ятовування. Мнемотехніка пропонує дуже глибоке розуміння матеріалу, оскільки методи запам'ятовування сприяють розвитку здатності уяви створювати яскраві образні ілюстрації до понять і визначень. Оскільки у дошкільників переважає зорово-образна пам'ять, то якраз технологія мнемотехніки стане дієвим методом у їх розвитку. Діти автоматично затримують будь-який предмет або явище, що потрапляє в поле їхнього зору. Крім того, дітям не завжди вдається запам'ятати інформацію, яка не супроводжується картинкою.

Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку сприяє розвитку асоціативного мислення та уяви, покращує концентрацію уваги, розширює словниковий запас, формує зв'язне мовлення. Вона також сприяє формуванню сенсорно-пізнавальної та логіко-математичної компетентності, дозволяючи дітям доводити свої твердження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та узагальнювати інформацію.

Мнемотехніка у роботі з дошкільнятами впливає на:

- розвиток пам'яті, що допомагає дітям краще запам'ятовувати вірші, казки, пісні, правила, цифри та іншу інформацію; залучає зорову, слухову, тактильну та інші види пам'яті, що сприяє їхньому розвитку;
- розвиток мовлення – це допомагає дітям запам'ятовувати нові слова та їх значення, сприяє розвитку вміння зв'язно висловлювати свої думки, розвитку артикуляційного апарату;
- розвиток мислення – це вчить дітей встановлювати логічні зв'язки між предметами та явищами, сприяє розвитку уяви та фантазії, діти вчаться аналізувати інформацію та виділяти головне;
- розвиток уваги вимагає від дітей зосередженості та концентрації уваги, тому тривале використання мнемотехнічних прийомів сприяє розвитку вміння утримувати увагу протягом тривалого часу, швидко переключати її з одного об'єкта на інший;
- розвиток творчих здібностей заохочує дітей до створення власних мнемотехнічних образів, сприяє розвитку вміння знаходити нестандартні рішення, дає дітям можливість самостійно запам'ятовувати інформацію.

Навчання через гру дає можливість робити процес навчання захоплюючим та цікавим, доступним та зрозумілим для дітей, сприяє створенню позитивного емоційного фону під час навчання. Основними прийомами мнемотехніки для дітей є:

- мнемоквадрати – це прості зображення, що символізують слова або словосполучення;
- мнемодоріжки – це послідовність мнемоквадратів, що розповідають про події в певній послідовності;
- мнемотаблиці – це схематичні зображення, які відображають основні елементи казки, вірша або оповідання;
- метод піктограм – створення простих малюнків, що позначають слова або фрази;
- метод асоціацій – створення зв'язків між новими словами та вже знайомими образами.

Для дітей молодшого та середнього дошкільного віку доцільно використовувати кольорові мнемотаблиці, оскільки їхня пам'ять краще утримує окремі яскраві образи, наприклад: жовте курча, сіра мишка або зелена ялинка. Навчаючи старших дошкільників складанню описових розповідей, доцільно використовувати схеми-моделі. Діти вибудовують розповідь із дотриманням послідовності та параметрів, закладених у схемах: колір, форма, розмір, матеріал, частини, дії тощо.

Спочатку таблиці складають вихователі (або батьки), потім до цього процесу можна залучити і дітей, таким чином, мнемотехніка вплине не тільки на розвиток пам'яті, але і на фантазію, візуалізацію образів дитиною. Діти із задоволенням працюють із такими таблицями та малюють.

Мнемотаблиця – це схема, що містить певну інформацію. Опанування техніки роботи з такими таблицями сприяє розвитку ключових психічних процесів, таких як пам'ять, увага й образне мислення. Крім того, це дозволяє значно скоротити час, необхідний для навчання дошкільнят зв'язному мовленню. Особливо ефективними мнемотаблиці стають під час розучування віршів. Вони роблять процес запам'ятовування легшим, цікавішим, творчим і швидшим. Їхня суть полягає в тому, що на кожне слово вірша створюється відповідна картинка, і таким чином весь текст перетворюється у схематичне зображення. Далі дитина відтворює вірш по пам'яті, орієнтуючись на створені графічні підказки. Спершу дорослий пропонує готову план-схему, але дошкільник поступово стає активним учасником процесу, створюючи власні схеми.

Робота за мнемотаблицями на заняттях передбачає три етапи:

1-й етап: аналіз таблиці та обговорення того, що на ній зображено;

2-й етап: перекодування інформації – перетворення абстрактних символів або слів на образи;

3-й етап: після завершення перекодування дитина переказує казку або створює розповідь на задану тему. У молодших групах цей процес відбувається за активної допомоги вихователя, а в старших – діти працюють самостійніше.

Отже, використання різноманітних прийомів мнемотехніки допомагає дітям краще засвоювати необхідну інформацію та зберігати її надовго. Процес пригадування стає значно легшим, що дозволяє дітям швидше оволодіти правильною звуковимовою і зв'язним мовленням. У свою чергу, це не лише позитивно впливає на успішність навчання, а й формує стійке бажання пізнавати нове та здобувати знання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Білаш О. Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2015. № 23. С. 12-15.
2. Большева Т. В. Вчимося по казці. Розвиток мислення дошкільників за допомогою мнемотехніки: Навчально-методичний посібник. 2-е вид. СПб.: «ДИТИНСТВО-ПРЕС», 2005. 96 с.
3. Використання піктограм у роботі з дошкільниками. Використання піктограм в мовному розвитку і розвитку розумових процесів у роботі з дітьми дошкільного віку. URL: <http://ped-kopilka.com.ua/blogs/mari-petrenko/ispolzovanie-piktogram.html>.
4. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років/ наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк; авт.кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертутіна (та ін.); наук. ред. Г. В. Беленька; Київ.ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ.ун-т ім.Б.Грінченка, 2020. 440 с.
5. Копилова О. В., Ткаченко В. М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Харків. Вид-во «Ранок», 2009. 56 с.
6. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка: навчально-методичний посібник. 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. Тернопіль. 2020. 152 с.

Капоріна Ольга Вікторівна,

практичний психолог

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні стала важким випробуванням для всіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, педагогів та батьків. Психологічна підтримка в цей період є надзвичайно важливою для збереження ментального здоров'я та здатності до навчання.

Педагоги, які не лише продовжують виконувати свої професійні обов'язки, але й часто стають опорою для здобувачів освіти та їхніх родин також потребують емоційної підтримки. Тому психологічна підтримка викладачів є критично важливою.

На чергових ранкових зустрічах з педагогічними працівниками в рамках проєкту «Завжди поруч» опрацьовувались основні техніки стабілізації емоційного стану, а саме: викладачі оволодівали методами управління стресом (практикували регулярні фізичні вправи, такі як біг, прогулянки на свіжому повітрі, йога або танці, опрацьовували техніки з напруження й розслаблення м'язів), тривогою та емоційним вигоранням, забезпечувались можливістю ділитися своїми переживаннями в безпечному та підтримуючому середовищі, заохочувались до здорового способу життя, достатнього відпочинку та занять, які приносять задоволення, застосовуючи дихальні техніки, вправи на медитацію «Тут і зараз», малювання як вид арт-терапії, вчилися говорити «ні» на додаткові завдання та обов'язки, визначаючи при цьому власні кордони. Організовувались групи підтримки, на яких створювались можливості для педагогів обмінюватися досвідом, ділитися переживаннями та отримувати підтримку від колег.

Отже, турбота про психологічне здоров'я педагогів є запорукою якісної освіти та підтримки здобувачів освіти та їхніх батьків у цей складний час [1].

Мета психологічної підтримки студентів під час війни полягає в тому, щоб допомогти їм впоратися з емоційним стресом, зберегти психічне здоров'я та забезпечити можливість продовжувати навчання, незважаючи на складні обставини.

Кожен здобувач освіти має індивідуальні потреби, тому психологічна допомога адаптовувалася до їхніх конкретних обставин. Підтримка психічного здоров'я проявлялась у: попередженні розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших психологічних проблем, наданні індивідуальної та групової психологічної допомоги, вирішенні конфліктів та налагодженні міжособистісних відносин, збереженні інтересу до навчання та особистісного розвитку, формуванні життєстійкості, розвитку навичок адаптації до змін та подолання труднощів, формуванні позитивного мислення та віри у власні сили, наданні студентам інформації про психологічні реакції на стрес та способи їх подолання [5].

Отже, основні завдання психологічної підтримки полягали у: забезпеченні емоційної стабільності, допомозі здобувачам освіти у подоланні страху, тривоги, паніки та інших негативних емоцій, навчанні технік саморегуляції та управління стресом.

Психологічна підтримка батьків є не менш важливою для забезпечення добробуту як батьків, так і їхніх дітей в умовах воєнного стану.

Мета даної підтримки під час війни полягає в тому, щоб допомогти батькам, опікунам або особам, що їх замінюють, зберегти психічне здоров'я, подолати стрес і тривогу, а також забезпечити стабільне та безпечне середовище для власних дітей.

Важливими аспектами при наданні психологічної підтримки батьків є: зниження рівня стресу та тривоги, навчання їх технік саморегуляції (дихальні вправи, медитація, релаксація), надання інформації про психологічні реакції на стрес і способи їхнього подолання, організація груп підтримки, де батьки можуть поділитися своїми переживаннями, надання індивідуальних консультацій для батьків, які пережили травматичні події, навчання батьків щодо вміння підтримувати власних дітей у скрутній ситуації, формування навичок створення безпечного та стабільного середовища для дітей, інформувати батьків про доступні ресурси психологічної допомоги, надавати інформацію про те, як отримати соціальну та матеріальну допомогу, сприяти психологічній просвіті, щодо особливостей психічних станів у дитини, можливих реакцій на травматичні події, способів реагування в конфліктних ситуаціях, формування навичок першої допомоги, самопомоги та взаємопідтримки [3].

З досвіду переживання військових подій нами зроблено такі висновки:

1. Ситуація війни – це час набуття духовного досвіду.

2. Духовний досвід має такі складові [4]:

– зміцнення самовладання (вміння зберігати спокій, свідоме мислення, спрямовувати волю на виконання доцільних й послідовних дій);

– розширення самоусвідомлення (спрямованість на досягнення ситуації в цілому, знаходження сенсу в наявних ситуаціях);

- перехід від полярного (дихотомічного) мислення до синтетичного (вміння дотримуватись принципу «золотої середини», не схилитись у бік будь-якої з конфліктуючих сторін, не шукати винних);
- опанування емоційними афектами (подолання страху, гніву, роздратування, ненависті);
- екологічність взаємостосунків, вміння зберігати власні психологічні кордони (не втручатись у безглузді суперечки, не переконувати людей з певними поглядами, не ображатись на інших та нікого не ображати);
- розвиток децентрації, любові до усіх людей, зосередженість на молитві й турботі не тільки за своє життя, але й за усіх людей [2].

Отже, сучасна психологія має широкий спектр методичних рекомендацій щодо адаптації в екстремальних, зокрема, воєнних умовах і тільки свідоме та систематичне їх використання може дати гарний результат.

Список використаних джерел

1. Як вчителю організувати свою роботу під час війни: рекомендації Державної служби якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-vchitelyuorganizuvati-svoyu-robotu-p/> (дата звернення: 09.03.2025).
2. Східні прислів'я. URL: <https://socratify.net/quotes/vostochnye-poslovitsy-i-pogovorki/258771> (дата звернення: 09.03.2025).
3. Світлі думки породжують добро / Газета 21 канал м. Кіровоград. URL: <https://21ch.kr.ua/news/svitli-dumki-porodzhujut-dobro-1590654698.html> (дата звернення: 09.03.2025).
4. Павлик Н.В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: монографія. Київ: Логос, 2015. 383 с. ISBN 978-966-171-967-4.
5. Як не допустити негативні емоції у своє життя. Поради психолога. URL: http://www.deliatynlyceum1.if.sch.in.ua/uchnyam/psihologichna_pidtrimka (дата звернення: 09.03.2025).

Ковальова Ольга Іванівна,

викладач математики першої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ТЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Математична компетентність – це важлива частина загальної освіти, оскільки формує вміння аналізувати, узагальнювати, логічно мислити та розв'язувати математичні задачі, зокрема такі, що моделюють реальні життєві ситуації. На сьогодні існує багато технологій дистанційного вивчення математики, що сприяють успішному формуванню ключових компетентностей. Сучасна потреба в застосуванні ефективних методик для контролю знань, умінь й навичок здобувачів освіти зумовлена необхідністю забезпечити об'єктивне оцінювання рівня їхніх знань, і, як наслідок, це позитивно впливає на їхню пізнавальну діяльність та якісну підготовку до національного мультимедійного тесту (НМТ). Упровадження тестових технологій у навчання математики значно покращує ефективність освітнього процесу, сприяє розвитку критичного мислення у здобувачів освіти та формуванню їхньої математичної компетентності.

Тестові технології – це методика контролю знань, що ґрунтується на стандартизованих завданнях, що мають чіткі критерії оцінювання та дають можливість об'єктивно визначати рівень навчальних досягнень здобувачів освіти. Викладач має змогу самостійно обрати вид діагностики, що має певну шкалу значень [3].

Класичним у педагогіці є визначення К. Інгекампа: тестування – це метод педагогічної діагностики, за допомогою якого вибір поведінки, що презентує передумови чи результати освітнього процесу, повинен максимально відповідати принципам зіставлення, об'єктивності, надійності та валідності вимірів, повинен пройти обробку й інтерпретацію й бути прийнятним для застосування в педагогічній практиці [4].

Програмне забезпечення для створення тестового контролю у математиці:

1. Google Forms – простий інструмент для створення тестів з автоматичною перевіркою відповідей.
2. Moodle – система дистанційного навчання із вбудованим модулем тестування.
3. Test-W2 – контрольно-діагностувальна система, яка дає можливість аналізувати результати здобувачів освіти.

Сюди можна віднести тестові завдання таких видів: тести з вибором правильної відповіді, у яких здобувач освіти має обрати один правильний варіант із запропонованих; тести на встановлення відповідності – встановлює логічні відповідності між двома групами елементів; тести з короткою відповіддю, тобто здобувач освіти має самостійно вводити правильну відповідь.

Наприклад, розглянемо задачу: Клієнт банку відклав 10 000 грн на депозит під 12 % річних із щомісячною капіталізацією. Скільки грошей буде на рахунку через рік?

Варіанти відповідей:

- A) 11 200 грн.
- Б) 11 268 грн.
- В) 11 347 грн.
- Г) 11 600 грн.

При розв’язуванні задачі застосовується формула складних відсотків: $A = P \left(1 + \frac{r}{n}\right)^{nt}$, де P – початкова сума (внесок), r – річна номінальна ставка у десятковому вигляді, n – кількість нарахувань за рік, t – кількість років. Із використанням попередньої формули, з вхідних даних $P = 10000$, $r = \frac{12}{100} = 0,12$, $n = 12$ і $t = 1$, маємо: $A = 10000 \left(1 + \frac{0,12}{12}\right)^{12} = 11\,268$ грн.

Відповідь: Б.

4. Kahoot! – гейміфікована платформа для тестування, яка дає можливість проводити математичні вікторини.

5. Quizizz – сервіс, що підтримує створення інтерактивних тестів із можливістю змагального режиму.

6. Plickers – додаток, що сприяє швидкому тестуванню здобувачів освіти за допомогою QR-кодів.

7. PhET Interactive Simulations – онлайн-симуляції для тестування фізичних та математичних концепцій.

Дослідження показують, що однією з переваг комп’ютерного тестування є забезпечення психологічного комфорту здобувачів освіти. Тестування на комп’ютері є більш захопливим у порівнянні з традиційними формами опитування, що створює позитивну мотивацію у здобувачів освіти, тому актуальними є комп’ютеризоване адаптивне тестування (рівень складності змінюється залежно від відповідей) та гейміфіковані тести (інтерактивні платформи, що дають можливість використовувати власні тести).

Наприклад, на базі онлайн-платформи Kahoot! можна створити математичну вікторину «Математичний детектив» з різними типами запитань, які здобувачів освіти проходитимуть у формі гри: функція $f(x) = 2x^3 - 3x^2 + x - 5$ має точку максимуму при деякому значенні x . Знайди це значення та обчисли значення функції в цій точці. Здобувач освіти відповідно вводить розв’язок і система перевіряє його. Якщо відповідь правильна студент рухається далі, отримавши ключ для розкриття наступного завдання.

Отже, тестові технології в навчанні математики відіграють важливу роль у формуванні математичної компетентності здобувачів освіти, забезпечують регулярну практику та моментальний зворотній зв’язок. Поєднання тестів із реальними життєвими задачами робить математику більш доступною та цікавою. А застосування сучасного програмного забезпечення дозволяє автоматизувати процес тестування, підвищити його наочність та адаптивність.

Список використаних джерел

1. Махомед М. Х. Тестові технології оцінювання якості освіти школярів *Педагогічний пошук. Методичні публікації* №1 (81), 2014, ISSN 2073-624X.

2. Наукові записки. Випуск 132. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 344 с.
3. Положення про дистанційну форму здобуття вищої освіти, затв. наказом МОН від 8 вересня 2020 року № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення: 07.03.2025 р.).
4. Фігурська Л. В. Становлення та розвиток тестування як методу педагогічної діагностики. Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/6figyrska.htm (дата звернення 09.03.2025 р.).

Колтакова Милана Юріївна,
викладач економічних дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЕТИКА В ЕКОНОМІЦІ – ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сучасна економіка, що функціонує в умовах глобалізації, технологічних проривів та соціальних трансформацій, потребує не лише висококваліфікованих фахівців, але й осіб, здатних керуватися моральними принципами. Для здобувачів освіти фахового коледжу спеціальності 015 Професійна освіта – етика стає невіддільним складником професійної компетентності. Вона формує основу для прийняття рішень, що враховують не лише економічну вигоду, але й соціальну справедливість, екологічну стійкість та дотримання прав людини.

Глобальні виклики, такі як кліматична криза, нерівність, корупція та штучний інтелект, роблять етичну освіту критично важливою. В Україні ця потреба посилюється наслідками повномасштабної війни, що висуває нові вимоги до бізнесу: підтримка армії, інтеграція переселенців, відновлення інфраструктури. Компанії, які дотримуються принципів ESG (Environmental, Social, Governance), демонструють вищу стійкість у кризових умовах. Наприклад, агрохолдинг «Мрія» не лише збільшив експорт зерна, але й інвестував у відновлення зруйнованих шкіл, а IT-гігант «EPAM Ukraine» створив програми підтримки для працівників із зони бойових дій. Ці приклади підкреслюють: етика – це інструмент, який перетворює економічну діяльність на інструмент соціальних змін.

Професійна етика в економічній сфері охоплює низку аспектів. По-перше, це боротьба з корупцією. За даними Transparency International, 47 % українських підприємств у 2022 році мали проблеми з вимогами хабарів, що призводить до втрати довіри інвесторів та зниження конкурентоспроможності. Для майбутніх фахівців, які працюватимуть у фінансовому секторі або державних установах, розуміння механізмів протидії корупції (наприклад, використання електронних систем закупівель Prozorro) стає життєво необхідним. По-друге, це цифрова етика. Використання штучного інтелекту, Big Data та алгоритмів у бізнесі породжує питання приватності, безпеки та справедливості. Якщо AI-система для відбору персоналу дискримінує жінок або осіб похилого віку через упереджені дані, це не лише порушення закону, але й моральна невідповідність. По-третє, екологічна відповідальність. Випускники закладів фахової передвищої освіти Спеціальності 015 Професійна освіта мають усвідомлювати: сучасне виробництво неможливе без переходу на відновлювані джерела енергії, переробку відходів, зменшення вуглецевого сліду. Як показує досвід заводу «АрселорМіттал Кривий Ріг», інвестиції у «зелені» технології зменшують витрати на енергоносії на 20–30 %, що робить підприємство конкурентоспроможним на європейських ринках.

Освітній процес, що забезпечує підготовку майбутніх майстрів виробничого навчання, має інтегрувати етичні принципи через практичні кейси, імітації реальних ситуацій та співпрацю з бізнесом. Важливу роль відіграють рольові ігри: симуляція ситуації, де керівник пропонує «приховати» частину прибутку, допомагає здобувачам освіти зрозуміти наслідки таких дій – від штрафів до втрати репутації.

Окрему увагу варто приділити цифровій етиці. Підготовка фахівців для закладів професійної (професійно-технічної) освіти має охоплювати навички роботи з AI-інструментами, розуміння GDPR (загального регламенту захисту даних ЄС) та принципів кібербезпеки. Здобувачі освіти повинні знати: навіть технологічні інновації, такі як блокчейн або метавсесвіт, потребують етичного регулювання. Наприклад, український стартап «Releaf Paper», який виробляє папір з опалого листя, використовує блокчейн для відстеження постачання сировини, що гарантує прозорість і довіру споживачів.

Соціальна відповідальність бізнесу (CSR) – ще один важливий аспект. В умовах війни українські компанії демонструють, що етика може бути інструментом виживання. Так, мережа «Сільпо» організувала безкоштовні продукти для переселенців, а «Нова пошта» безоплатно доставляє гуманітарні вантажі. Для здобувачів освіти це приклад того, як економічна діяльність може поєднуватися з підтримкою суспільства.

Проте інтеграція етики в освітні програми постає перед труднощами. Дефіцит кваліфікованих викладачів, брак сучасних навчальних матеріалів та формальний підхід до викладання гуманітарних дисциплін уповільнюють процес. Вирішення цих проблем вимагає співпраці з бізнесом. Наприклад, компанія «Монобанк» розробила курс фінансової грамотності для здобувачів освіти, а «Дія.Бізнес» проводить безкоштовні тренінги з ESG-стандартів.

Етика в економіці – це не абстрактне поняття, а практичний інструмент, який формує майбутнє. Для здобувачів освіти фахового коледжу спеціальності 015 Професійна освіта вона стає основою для прийняття рішень, що враховують інтереси суспільства, довкілля та майбутніх поколінь. Інвестиції в етичну освіту сьогодні – це внесок у стабільну, стійку економіку завтра. Як показав досвід компаній на кшталт Patagonia чи IKEA, соціально відповідальний бізнес не лише виживає в умовах кризи, але й завойовує лояльність мільйонів. Україна, яка відбудовуватиметься після війни, потребує саме таких фахівців, які вміють поєднувати професійну майстерність із моральною відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Вдовіченко Н. О., Шевченко Л. С. Економічна етика: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2020.
2. Transparency International Україна. Довідник з антикорупційної етики для студентів. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 04.03.2025).
3. Державна служба якості освіти України. Стандарти професійної освіти у контексті ESG. Київ, 2023.

Корзюкова Людмила Петрівна,

*викладач української мови і літератури та англійської мови
вищої категорії, старший викладач*

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПРОФЕСІЙНА МОВНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Національна мова – це мова, що є засобом усного й письмового спілкування нації. Поняття «національна мова» охоплює всі мовні засоби спілкування людей: літературну мову; територіальні й соціальні діалекти; просторіччя [2]. Національна мова об'єднує людей більше, ніж класова, партійна приналежність, етнічне походження. Для сформованої політичної нації територіальні або соціальні особливості мови є свідченням широти й багатства спільної національної культури.

Літературна мова – це унормована, регламентована, відшліфована форма існування загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут. Вважається найвищою формою існування мови та реалізується в усній і писемній формах.

Мова професійного спілкування (професійна мова) – це функціональний різновид української літературної мови, яким послуговуються представники певної галузі виробництва, професії, роду занять [2].

Як додаткова лексична система професійна мова, не маючи власної специфіки фонетичного та граматичного рівнів, залишається лексичним масивом певної мови.

Отже, *фахова мова* – це сукупність усіх мовних засобів, якими послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері.

Особливості фахової мови визначаються метою, ситуацією професійного спілкування, особистісними рисами комуніканта й реципієнта (мовна компетенція, вік, освіта, рівень інтелектуального розвитку).

Залежно від ситуації та мети спілкування доречно й правильно добираються різноманітні мовні засоби висловлення думки: лексичні, граматичні, фразеологічні тощо.

Володіти мовою професійного спілкування – це:

- вільно послуговуватися всім багатством лексичних засобів з фаху;
- дотримуватися граматичних, лексичних, стилістичних, акцентологічних та інших норм професійного спілкування;
- знати спеціальну термінологію, специфічні найменування відповідної професійної сфери;
- використовувати всі ці знання на практиці, доречно поєднуючи вербальні й невербальні засоби спілкування [3].

Отже, *професійна мова* – це насамперед термінологія, притаманна тій чи іншій галузі науки, техніки, мистецтва, та професіоналізми. Вона виокремлюється відповідно до сфери трудової діяльності, де активно функціонує.

Термін – слово або словосполучення, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, у конкретній галузі знань. Терміни обслуговують сферу спілкування певної галузі разом із загальнонавчаним лексиконом.

Професіоналізм – слово або вислів, уживаний у певному професійному середовищі. Професіоналізми властиві мові певної професійної групи [3]. Справжній фахівець повинен мати сформовану мовну, мовленнєву й комунікативну компетенції.

Мовна професійна компетенція – це сума систематизованих знань норм і правил літературної мови, за якими будуються правильні мовні конструкції та повідомлення за фахом [4].

Мовленнєва професійна компетенція – це система вмінь і навичок використання знань під час фахового спілкування для передавання певної інформації. Ґрунтуючись на мовній компетенції, вона виявляється у сформованості умінь послуговування усною і писемною літературною мовою, багатством її виражальних засобів відповідно до літературних норм.

Комунікативна професійно орієнтована компетенція – це система знань, умінь і навичок, потрібних для ефективного спілкування, тобто треба володіти знаннями про мову, вербальні й невербальні засоби спілкування, культуру, національну своєрідність суспільства і вміти застосовувати ці знання у процесі спілкування [1].

Літературна мовна норма – усталені, загальноприйняті правила, регламентації, взірці вживання мовних засобів у писемній та усній формі спілкування.

Розрізняють такі *типи літературних норм*: орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, граматичні, стилістичні, орфографічні та пунктуаційні норми.

Отже, професійна комунікативна компетенція репрезентує професійні знання, вміння й навички спілкування.

Список використаних джерел

1. Гуць М. В., Олійник І. Г., Ющук І. П. Українська мова у професійному спілкуванні: навч. посіб. Київ: Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. 336 с.
2. Жайворонок В. В., Бріцин В. М., Тараненко О. О. Українська мова в професійній діяльності: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 431 с.
3. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги-XXI, 2006. 496 с.
4. Погиба Л. Г., Грибіниченко Т. О., Голіченко Л. М. Українська мова фахового спрямування: підручник. Київ: Кондор, 2012. 350 с.

Кучер Ігор Вікторович,
викладач фізичної культури першої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану в Україні освітній процес зазнав значних змін, зокрема в галузі фізичної культури і спорту. Внаслідок ескалації конфлікту та введення воєнного стану багато освітніх установ були змушені адаптувати свої методи навчання до нових реалій, що охоплювали обмеження на фізичні пересування, бомбардування, а також загрози для безпеки учасників освітнього процесу. Як результат, дистанційне навчання стало необхідним інструментом для забезпечення безперервності освіти та мінімізації фізичних зустрічей між здобувачами освіти та викладачами. Водночас цей формат став не лише вимушеним рішенням, а й способом збереження зв'язку між здобувачами освіти, викладачами та освітніми установами, які перебувають у різних частинах країни, часто в зонах підвищеного ризику [1].

Проте впровадження дистанційної форми навчання в таких специфічних дисциплінах, як фізична культура та спорт, виявилось не без труднощів. Фізичне виховання передбачає активну участь здобувачів освіти у практичних заняттях, які охоплюють спортивні тренування, фізичні вправи та командні активності. Тому переведення таких занять на онлайн-платформи створило низку серйозних проблем. По-перше, фізичні навантаження неможливо ефективно відтворити в онлайн-форматі без фізичної присутності викладача, особливо якщо мова йде про високий рівень спортивної підготовки. Відсутність належних умов для тренувань у здобувачів освіти, особливо в умовах бойових дій або переселення, обмежує можливості для повноцінного розвитку фізичних якостей.

По-друге, у багатьох регіонах України доступ до інтернету є нестабільним, що ускладнює доступ до освітніх матеріалів і відеоуроків, а також проведення онлайн-занять. Проблеми з інфраструктурою, перебої в електропостачанні та технічні труднощі створюють бар'єри для ефективного впровадження дистанційного навчання. Також частина здобувачів освіти може мати обмежений доступ до технічних засобів, таких як комп'ютери чи мобільні пристрої, що ускладнює участь у освітньому процесі [3].

Попри ці труднощі, дистанційне навчання з фізичної культури та спорту має свої позитивні аспекти. Наприклад, воно дає можливість здобувачам освіти вчитися в зручному для них темпі, даючи можливість тренуватися вдома або в інших безпечних місцях. Водночас викладачі можуть використовувати різноманітні цифрові ресурси, такі як відеоуроки, аналітичні матеріали, онлайн-тренування, щоб допомогти здобувачам освіти удосконалювати свої навички та покращувати фізичну підготовку навіть у дистанційному форматі [2].

Однак для повноцінної адаптації дистанційного навчання в цій сфері необхідно здійснити низку змін в освітніх програмах, методичних підходах та оцінювальних системах. Також важливо впровадити програми навчання для викладачів фізичної культури та спорту, щоб вони могли ефективно використовувати нові технології та підходи в умовах дистанційного навчання.

Однією з головних проблем, яка виникає під час дистанційного навчання в галузі фізичної культури та спорту, є нестабільний доступ до інтернету та обмежений доступ до технічних засобів у багатьох регіонах країни. В умовах війни та обстрілів, коли інфраструктура часто зазнає руйнувань, зокрема в прифронтових зонах та на територіях, що знаходяться під тимчасовою окупацією, якість інтернет-зв'язку значно погіршується. Відсутність стабільного доступу до інтернету ускладнює не лише проведення онлайн-занять, але й доступ до навчальних матеріалів, необхідних для засвоєння теоретичного матеріалу, а також для отримання інструкцій від викладачів щодо фізичних вправ та тренувальних програм [3].

Додатково, в умовах воєнного стану в країні спостерігається значне обмеження технічних ресурсів, зокрема недостатня кількість комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв у багатьох освітніх закладах та у здобувачів освіти. Більшість здобувачів освіти можуть не мати власних комп'ютерів або ноутбуків, особливо в родинях, що постраждали від війни, де є великі фінансові

труднощі. У деяких випадках вони змушені використовувати старі пристрої з низькими технічними характеристиками, що не завжди дозволяє ефективно брати участь у відеоуроках або працювати з інтерактивними платформами. Технічні несправності або обмежена кількість пристроїв також можуть створювати ситуації, коли кілька членів родини одночасно намагаються використовувати одне й те ж обладнання, що призводить до проблем з доступом до навчальних занять.

Ще однією суттєвою проблемою є перебої в електропостачанні, що є наслідком обстрілів або знищення енергетичної інфраструктури. У таких умовах онлайн-заняття стають практично неможливими, а освітній процес постає перед серйозними труднощами. Здобувачі освіти та викладачі, які перебувають в зонах активних бойових дій, можуть залишитися без можливості доступу до онлайн-ресурсів протягом тривалого часу, що істотно утруднює не лише навчання, але й загальну організацію освітнього процесу. У таких випадках, навіть при наявності технічного обладнання, його використання може стати неможливим через відсутність електричного живлення або мережевого з'єднання.

Все це значно впливає на якість дистанційного навчання в галузі фізичної культури і спорту, адже ці дисципліни потребують не лише теоретичної підготовки, а й активної фізичної участі здобувачів освіти, що важко здійснити без належних умов для проведення занять та тренувань. Необхідність постійного доступу до високоякісного інтернет-зв'язку, стабільного електропостачання та технічних засобів стає критично важливою для збереження ефективності навчального процесу в цих умовах.

Фізичні навантаження та тренування, що є основою фізичної культури та спорту, важко здійснювати в умовах віддаленого навчання. Здобувачі освіти, особливо в тих регіонах, де відбуваються бойові дії, часто не мають можливості для належних фізичних тренувань через обмеження на пересування або відсутність безпечних умов для занять спортом [4].

Воєнний стан, стресові ситуації та психологічні навантаження, які переживають здобувачі освіти, значно знижують їхню мотивацію до навчання, зокрема в галузі фізичної культури і спорту. Психологічний стан, викликаний війною, може зменшити бажання брати участь у спортивних тренуваннях або виконувати фізичні вправи вдома. Крім того, відсутність фізичного контакту з тренерами та одногрупниками ускладнює формування групової мотивації і підтримку колективного духу, який є важливим аспектом у спортивних дисциплінах [5].

Оцінювання результатів фізичної підготовки в умовах дистанційного навчання є ще однією проблемою. Спортивні дисципліни потребують реального оцінювання фізичних досягнень здобувачів освіти, а не лише теоретичних знань. В умовах відсутності фізичних зустрічей із тренером або викладачем складно проводити повноцінні оцінювання навичок та фізичної підготовленості, що може знизити ефективність освітнього процесу.

Для ефективного дистанційного навчання в галузі фізичної культури і спорту необхідно адаптувати освітні програми та методики викладання, зокрема розробляючи онлайн-курси, які враховують можливості та обмеження кожного здобувача освіти. Використання цифрових технологій, відеоуроків, інтерактивних вправ і віддалених тренувань може стати альтернативою традиційним заняттям, але для цього потрібно розробити спеціалізовані курси, які враховують всі вимоги до фізичного розвитку [2].

Дистанційне навчання в галузі фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану в Україні постає перед численними викликами, серед яких технічні проблеми, обмежені можливості для фізичних тренувань, низька мотивація здобувачів освіти та труднощі в оцінюванні результатів. Попри це дистанційне навчання також відкрило нові можливості для використання технологій у спортивній освіті, такі як онлайн-заняття, інтерактивні курси та адаптація методик до умов війни. У майбутньому важливо зосередитися на покращенні інфраструктури для дистанційного навчання, підвищенні кваліфікації викладачів і створенні доступних і безпечних умов для здобувачів освіти, щоб забезпечити ефективність освітнього процесу навіть у складних умовах.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. В., та ін. Фізична культура в умовах відновлення після війни: монографія. Київ: Наукова думка, 2022. 250 с.

2. Гребенюк С. І. Фізична реабілітація як складова відновлення здоров'я після травм і конфліктів. *Журнал фізичної терапії*. 2021. Вип. 29, № 3. С. 45-59.
3. Ковальчук О. А., Савченко І. В. Роль фізичної культури в соціально-економічному відновленні постконфліктних територій. *Спортивна наука України*. 2023. Вип. 12, № 2. С. 101-112.
4. Мельник В. П. Вплив фізичної активності на психоемоційний стан населення під час та після війни. *Практична психологія та соціальна робота*. 2021. Вип. 18, № 4. С. 83-96.
5. Новікова Л. В., Винник В. І. Спорт як фактор соціальної інтеграції та відновлення громадян після військових конфліктів. *Вісник спорту*. 2022. Вип. 14, № 1. С. 58-70.

Максимович Олександр Миколайович,

викладач фахових дисциплін

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Шилко Сергій Олексійович,

викладач фахових дисциплін вищої категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ФАХІВЦІВ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасний розвиток автотранспортної галузі вимагає від фахівців не лише високого рівня теоретичних знань, але й практичних умінь, здатності до швидкого адаптування в умовах технологічних змін та постійного вдосконалення професійних компетентностей. Їхнє формування в майбутніх фахівців автотранспортної галузі є основним завданням сучасної освіти. Для досягнення цієї мети необхідно застосовувати різноманітні педагогічні підходи, що враховують специфіку галузі та сучасні вимоги до професійної підготовки.

Одним із найефективніших підходів є компетентнісний, орієнтований на формування в здобувачів освіти здатності застосовувати набуті вміння в реальних професійних ситуаціях. Цей підхід передбачає інтеграцію теоретичного навчання з практичною діяльністю, що дає можливість здобувачам освіти розвивати критичне мислення, уміння вирішувати складні завдання та працювати в команді. Наприклад, використання кейс-методів, де вони аналізують реальні ситуації з автотранспортної галузі, допомагає краще зрозуміти специфіку роботи та набути досвіду прийняття рішень [1, с. 100].

Важливим елементом формування професійних компетентностей є практико-орієнтоване навчання. Воно передбачає активне залучення здобувачів освіти до реальної роботи в умовах автотранспортних підприємств, майстерень або лабораторій. Таке навчання дає їм можливість ознайомитися з сучасним обладнанням, технологіями та процесами, які використовуються в галузі. Крім того, практика сприяє розвитку вмінь самостійної роботи, відповідальності та здатності до швидкого реагування на зміни в робочому середовищі.

Проектний підхід також є ефективним інструментом формування професійних компетентностей. Він передбачає виконання здобувачами освіти реальних проєктів, пов'язаних із розробкою, впровадженням або вдосконаленням автотранспортних систем. Робота над проєктами сприяє розвитку креативного мислення, уміння планувати та організовувати свою діяльність, а також працювати в команді. Наприклад, розробка проєкту з оптимізації маршрутів перевезень або впровадження екологічно чистих технологій у транспорті може стати чудовою можливістю для здобувачів освіти застосувати свої знання на практиці [2, с. 152].

Інтерактивні методи навчання також відіграють важливу роль у формуванні професійних компетентностей. Використання сучасних технологій, таких як комп'ютерне моделювання, віртуальні лабораторії та симулятори, дає можливість здобувачам освіти набути досвіду роботи зі складними системами без ризику для реального обладнання. Наприклад, симулятори водіння або програмне забезпечення для діагностики автомобілів допомагають здобувачам набути практичних навичок у безпечному середовищі. Крім того, інтерактивні методи сприяють активізації пізнавальної діяльності, розвивають їхню самостійність та ініціативність.

Міждисциплінарний підхід є ще одним важливим елементом підготовки фахівців автотранспортної галузі. Він передбачає інтеграцію знань із різних дисциплін, таких як механіка, електроніка, екологія, економіка та управління, що дає змогу здобувачам освіти розглядати професійні завдання з різних поглядів. Наприклад, вивчення екологічних аспектів автотранспортної галузі допомагає їм розуміти важливість упровадження екологічно чистих технологій, а знання з економіки – оцінювати ефективність різних рішень.

Соціально-комунікативний підхід також є важливим у підготовці фахівців автотранспортної галузі. Він передбачає розвиток у здобувачів освіти навичок спілкування, уміння працювати в команді та вирішувати конфлікти. Ці навички є необхідними для успішної роботи в умовах сучасного ринку, де фахівцям часто доводиться взаємодіяти з колегами, клієнтами та партнерами. Використання групових завдань, дискусій та тренінгів допомагає здобувачам освіти розвивати комунікативні навички та вміння працювати в колективі [3, с. 120].

Важливим аспектом формування професійних компетентностей є безперервне навчання та самоосвіта. Автотранспортна галузь постійно розвивається, з'являються нові технології, матеріали та методи роботи. Тому фахівці повинні бути готові до постійного вдосконалення своїх знань та навичок. Викладачі повинні навчати здобувачів освіти самостійно знаходити інформацію, аналізувати її та застосовувати на практиці. Це може передбачати використання сучасних джерел інформації, таких як онлайн-курси, вебіари, наукові статті та професійні форуми.

Нарешті, важливим елементом підготовки фахівців автотранспортної галузі є виховання професійної етики та відповідальності. Фахівці повинні усвідомлювати важливість своєї роботи для суспільства, дотримуватися норм безпеки та екологічних стандартів. Викладачі повинні формувати в здобувачів освіти почуття відповідальності за результати своєї роботи, а також розвивати їхню здатність до саморефлексії та постійного вдосконалення [4, с. 98].

У висновку можна сказати, що формування професійних компетентностей у фахівців автотранспортної галузі потребує комплексного підходу, що поєднує теоретичне навчання, практичну підготовку, використання сучасних технологій та розвиток особистісних якостей. Викладачі повинні враховувати специфіку галузі та сучасні вимоги до професійної підготовки, щоб забезпечити високий рівень кваліфікації майбутніх фахівців. Тільки в такому випадку можна досягти успіху у підготовці конкурентоспроможних фахівців, які зможуть ефективно працювати в умовах сучасного ринку.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. М. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців автотранспортного профілю. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 156 с.
2. Петренко В. І. Інноваційні технології навчання у підготовці фахівців автотранспортної галузі. Харків: ХНАДУ, 2019. 210 с.
3. Сидоренко В. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці студентів технічних спеціальностей. Львів: Львівська політехніка, 2020. 134 с.
4. Шевченко Л. М. Практико-орієнтоване навчання у вищій освіті: теорія та практика. Дніпро: ДНУ імені Олеся Гончара, 2017. 178 с.

Малишева Неля Вікторівна,

викладач фахових дисциплін вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НОВИХ ПРОФЕСІЙНИХ ВИКЛИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний світ змінюється з надзвичайною швидкістю завдяки науково-технічному прогресу, штучному інтелекту, автоматизації та цифровій трансформації. Багато професій, які є актуальними сьогодні, можуть зникнути найближчими десятиліттями, а натомість з'являться нові. Це створює виклик для освітньої системи – як підготувати молодь до майбутнього, якого ще ніхто не знає.

За оцінками експертів, близько 65 % сучасних школярів працюватимуть на роботах, які сьогодні не існують. Автоматизація забирає рутинні завдання, змінюючи вимоги до працівників. В

умовах цифрової трансформації з'являються нові спеціальності, пов'язані з кібербезпекою, штучним інтелектом, екологічними технологіями та робототехнікою, розвитком дистанційної роботи. Завдання освітян – дати здобувачам освіти не просто конкретні знання, а навички адаптації, критичного мислення та креативності, які дадуть їм можливість бути конкурентоспроможними в майбутньому.

Оскільки ми не можемо точно передбачити майбутні професії, варто готувати людей не до конкретних робочих місць, а до адаптації в умовах постійних змін. Серед основних навичок можна виділити:

- 1) критичне мислення та аналітичні здібності – уміння аналізувати інформацію, приймати рішення на основі даних;
- 2) гнучкість і адаптивність – здатність швидко вчитися новому та змінювати професійну траєкторію;
- 3) цифрова грамотність – уміння працювати з технологіями, розуміння основ програмування, кібербезпеки та штучного інтелекту;
- 4) креативність та інноваційне мислення – уміння знаходити нестандартні рішення та адаптуватися до нових викликів;
- 5) комунікаційні навички та емоційний інтелект – важливість командної роботи, лідерства, здатності ефективно взаємодіяти з іншими.

Навички самонавчання – здатність швидко засвоювати нову інформацію, критично її оцінювати та застосовувати на практиці.

Уроки трудового навчання та технологій – це можливість працювати руками, створювати реальні речі та втілювати ідеї в життя. Навіть якщо конкретна професія зникне, базові технічні навички залишаться актуальними. Вивчення матеріалознавства, основ креслення, механіки та електротехніки розширює світогляд здобувачів освіти й допомагає їм зрозуміти, як працюють різні технології.

Одним із важливих викликів майбутнього є уміння знаходити нестандартні рішення. Уроки трудового навчання та технологій можуть стати ідеальним майданчиком для розвитку креативності. Виконання проєктів, створення власних розробок, 3D-моделювання та робототехніка сприяють формуванню творчого підходу до вирішення проблем.

Важливо інтегрувати в освітній процес сучасні технології, такі як 3D-друк, програмування мікроконтролерів, автоматизовані системи. Такі знання дадуть можливість здобувачам освіти бути готовими до роботи з інноваційними технологіями, навіть якщо конкретні професії ще не сформовані.

Майбутнє потребує не лише технічної грамотності, а й уміння працювати в команді. Проєктна діяльність на уроках трудового навчання формує соціальні навички, необхідні для будь-якої сфери діяльності. Робота в групах, спільні проєкти та презентації допомагають здобувачам освіти розвивати комунікаційні здібності.

Уроки трудового навчання та технологій можуть стати платформою для розвитку підприємницьких здібностей. Здобувачі освіти мають можливість створювати власні вироби, розраховувати їхню собівартість, досліджувати ринок і навіть запускати власні міні-бізнеси. Це формує фінансову грамотність і вчить працювати з реальними економічними умовами.

Майбутнє професійної сфери залишається невизначеним, але очевидно, що успішною буде та людина, яка здатна швидко адаптуватися до змін, розвивати свої навички та навчатися впродовж усього життя. Головне завдання сучасної освіти – не просто передати знання, а навчити мислити, створювати і взаємодіяти в умовах постійного розвитку технологій.

Технологічна освіта – це платформа для розвитку інноваційного мислення, технологічних знань і практичних навичок, що допоможуть молоді знайти себе в майбутньому. Перед освітянами стає завдання допомогти їм розвинути ті здібності, які дозволять легко адаптуватися до нових професій.

Список використаних джерел

1. Фрейн Б. Інноваційні технології у підготовці спеціалістів майбутнього: монографія. Львів: Львівська політехніка, 2018. 256 с.

2. Дьюї Дж. Демократія і освіта; пер. з англ. Київ: Основи, 2000. 480 с.
3. Гуткін Л. І. Нові підходи до трудового навчання в умовах цифрової епохи. *Освітній простір XXI століття*. 2021. № 4. С. 123-134.

Москаленко Ігор Миколайович,
 викладач фізичного виховання вищої категорії, викладач-методист,
 ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПІДВИЩЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В умовах сьогодення основне питання для сучасних закладів загальної середньої освіти – збереженні здоров'я здобувачів освіти. Сьогодні ця проблема є серйозною і нагальною. Незадовільні показники стану здоров'я дітей і підлітків, які навчаються в закладах освіти, сьогодні є актуальною проблемою. Постійно зменшується кількість практично здорових дітей, і збільшується тих, хто страждає на хронічні патології та має інвалідність. Тільки 28 % сучасних школярів лікарі відносять до основної групи здоров'я, близько 60 % – до підготовчої групи і 13 % дітей відносяться до тяжкохворих.

За період навчання в школі кількість хворих дітей збільшується в 2–3 рази, а кількість дітей з порушенням постави досягає 80–90 % від загального числа здобувачів освіти. Боротьба з негативними наслідками обмеження режиму фізичних вправ у дітей і підлітків – це фізична культура і спорт, які в період тренувань можуть стати важливим фактором для здоров'я, всебічного розвитку, поліпшення працездатності, зниження стомлюваності і підвищення опірності організму різним захворюванням [1].

Наявність негативних тенденцій в погіршенні здоров'я здобувачів освіти потребує пошуку нових способів підвищення рівня рухової активності, зміцнення й підтримки здоров'я, поліпшення працездатності, зниження стомлюваності, підвищення опірності організму несприятливих умов зовнішнього середовища, підтримки фізичних і розумових здібностей на високому рівні.

Заняття фізичною культурою можуть забезпечити дітям рухову активність упродовж навчального дня. Регулярні позанавчальні заняття позитивно впливають на індивідуальний стан дитини [2].

Основні напрями розвитку фізичних якостей для підвищення рухової активності здобувачів освіти:

- уміння самостійно займатися спортом, а також здобувати знання з фізичної культури і спорту;
- розвиток рухових навичок і здібностей, уміння виконувати раціональні фізичні навантаження;
- активна життєва ситуація, виховання моральних і волевих якостей, які сприяють усвідомленій потреби в фізичній культурі і спорті.

Під час роботи вчитель фізичної культури повинен приділяти особливу увагу здоров'ю та фізичному стану кожного здобувача освіти. На початку навчального року кожен здобувач повинен пройти медичне обстеження, результати якого заносяться в його особистий медичний паспорт. Це основа не тільки для спостереження за фізичним станом, але і для поділу здобувачів освіти на групи здоров'я.

При проведенні занять з фізичної культури дуже важливий здоровий «психологічний клімат» в колективі, атмосфера взаємодопомоги, чуйного й уважного ставлення один до одного, а також суворе дотримання вимог, що висуваються до здобувачів освіти в класі [3].

Емоційний фон – важливий аспект уроку. Він виникає з того моменту очікування уроків фізкультури і існує протягом всього уроку. У той же час емоційний настрій під час уроку може змінюватися у зв'язку з самопочуттям здобувачів освіти, інтересом до фізичних вправ, оцінкою рухової активності.

Практика дослідження показує, що критеріями оцінки позитивного ставлення здобувачів до уроку з фізичної культури є:

- інтерес до фізичної культури як предмету;
- бажання відвідувати заняття фізичної культури та спортивні секції;
- потреба здобувачів освіти у фізичній активності.

Таким чином, це спонукає вчителя фізичної культури будувати кожен з уроків таким чином, щоб здобувачі освіти були мотивовані й раділи уроку. Наприклад: завдання можуть бути такі: здобувач освіти, що керує човником, побачить найкращі результати з місця швидше (4 x 9 м); 30 м, 60 м, стрибки в довжину. Такі заняття формують потребу в особистому фізичному розвитку, заснованому на розвитку постійного інтересу до фізичної культури.

Учитель фізичної культури досліджує рівень фізичного розвитку на основі стандартизованих тестів 2 рази на рік (10 місяців на рік, кожні 5 місяців). За їх допомогою визначається рівень фізичної підготовленості здобувача освіти: незадовільний, задовільний, добрий та відмінний.

Рівень фізичної підготовленості розраховується самими дітьми за простими формулами, що сприяє тому, що вони виявляють великий інтерес не тільки до предмету «Фізична культура», а й до себе як особистості.

Для покращення рухової активності здобувачів освіти необхідно давати домашні завдання на розвиток гнучкості, спритності, витривалості тощо. Ще це може бути складання комплексу загальнорозвивальних вправ. Здобувачі освіти можуть виконувати ці завдання зі своїми батьками, друзями. Виконання таких завдань вдомо збільшує рухову активність.

Щоб визначити інтерес здобувачів освіти до предмета «Фізична культура», можна проводити опитування на початку навчального року та з'ясовувати їхнє ставлення до предмету. Результати опитування показують, що більшість здобувачів освіти небайдужі до уроків фізичної культури. Фізична культура для них – цікава тема, вони із задоволенням виконують вправи на уроках. Хлопці і дівчата охоче займаються ігровими видами спорту. Здобувачі освіти вірять, що «рух – це життя, життя – це рух», і саме фізичні вправи допомагають їм стати фізично і психічно здоровими.

Інтенсивна розумова робота викликає серйозні перевантаження, створює великий нервово-психічний стрес, знижує м'язове навантаження, негативно позначається на фізичному розвитку і здоров'ї здобувачів освіти. Тільки організована фізична активність компенсує відсутність рухів протягом дня. Ось чому в закладах треба обов'язково займатися фізичною культурою як частиною занять під керівництвом класного керівника або вчителя фізичної культури. Класні керівники повинні організовувати дозвілля дітей під час перерв і щодня влаштовувати рухливі та спортивні ігри.

Таким чином, уроки з фізичної культури й позакласні заняття допомагають здобувачам освіти й учителям розв'язувати важливі проблеми виховання дітей, такі як моральне і вольове виховання, розвиток моторики.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Здоров'я дитини від родини: як виховувати в сім'ї здорову дитину від народження до повноліття. Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Інститут педагогіки і психології: каф. дошк. педагогіки. Відкрита пед. шк. Київ: СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
2. Богініч О. Л. Сутність здоров'язберігаючого середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка. Випуск XVII-XVIII. Івано-Франківськ, 2008. С. 191–199.
3. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф., Цьось А. В., Шиян Б. М. Оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти: монографія. Запоріжжя: ЗОППО, 2010. 250 с.

Примаков Олег Аркадійович,
кандидат технічних наук, викладач фахових дисциплін
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Горелій Руслан Петрович,
викладач фахових дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ВИРОБНИЦТВОМ – КЛЮЧ ДО ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Метою професійної освіти є всебічний розвиток особистості та формування її професійної культури залежно від обраного здобувачем напрямом навчання. Незалежно від рівня освіти, що надають фахові освітні заклади, найважливішим є забезпечення високого рівня загальної та професійної підготовки. Важливо підкреслити значення тісної взаємодії середньої, професійно-технічної освіти та безпосереднього виробництва, яка сприяє реалізації концепції безперервної освіти [2, 6]. Освіта впродовж життя має задовольняти потреби людей у підвищенні кваліфікації або здобутті нових професій, що стає особливо актуальним у контексті змінних умов ринку праці. Це вимагає створення системи професійної підготовки в освітніх закладах різного типу, що забезпечить прогрес в особистісному та освітньому розвитку [7].

Основні положення освітніх реформ у розрізі професійної освіти охоплюють трансформацію змісту навчання через систему новітніх освітніх стандартів та програм; розвиток державно-приватного партнерства та дуальної освіти для підвищення якості професійної підготовки; стратегії безперервного професійного розвитку викладачів, що містять тренінги, семінари та співпрацю з міжнародними освітніми інституціями; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості освіти [1, 6].

У сучасних умовах пришвидшення євроінтеграційних процесів, професійне навчання стає важливим фактором розвитку та вдосконалення трудового потенціалу підприємств. Це навчання дає змогу вирішувати основні завдання як для організацій – підвищення ефективності та якості праці, так і для людей – підвищення рівня життя та можливостей для реалізації своїх здібностей. Щоб досягти максимальної ефективності професійного навчання персоналу, необхідно застосовувати різноманітні форми та методи системно і в поєднанні, своєю чергою дасть можливість досягти високої якості трудового потенціалу та забезпечити конкурентоспроможність і прибутковість підприємств як на національному, так і на міжнародному рівнях [3, 7].

Основними моделями співпраці освіти та виробництва відповідно до державної стратегії розвитку професійної освіти є [2]:

- дуальна освіта – ця модель передбачає чергування теоретичного навчання в закладі освіти з практичною підготовкою на підприємстві. Здобувачі освіти отримують стипендію та мають можливість застосувати свої знання на практиці [5];
- стажування – здобувачі освіти проходять практику на підприємствах, набуваючи досвіду роботи за фахом;
- проєктна діяльність – спільні проєкти, в рамках яких здобувачі освіти та співробітники підприємства працюють над розв’язанням реальних виробничих задач;
- менторство – досвідчені фахівці з підприємств стають менторами для здобувачів освіти, надаючи їм консультації та підтримку;
- спільні наукові дослідження – співпраця в галузі наукових досліджень, розробки нових технологій та інноваційних продуктів;
- створення спільних освітніх програм – розробка освітніх програм, що відповідають потребам конкретних підприємств;
- спільні заходи – конференції, семінари, майстер-класи, круглі столи, що сприяють обміну досвідом та ідеями.

Однією з найбільших переваг навчання на базі виробничих підприємств для здобувачів фахової передвищої освіти є можливість здобуття практичного досвіду. Практична діяльність на

підприємствах дає можливість отримувати знання в реальних умовах, особливо коли відбувається цільове направлення здобувача освіти від конкретного виробництва. Різні виробництва використовують максимально адаптовані під свої особливості потреби методи та технології, що найбільше відображається в умовах сільськогосподарського виробництва, а тому навчання у відповідних умовах починаючи з азів, дозволяє здобувачеві освіти стати унікальним спеціалістом для такого виробництва [3].

Сучасний ринок праці в Україні постає перед численними викликами, які потребують від освітніх програм адаптації до нових вимог. У 2025 році особливо важливими стануть професії, пов'язані з технологічним прогресом, цифровою трансформацією та інноваційними рішеннями.

Співпраця між закладами освіти та виробничими підприємствами є важливим елементом підготовки конкурентоспроможних фахівців. Однак існує низка викликів, які перешкоджають ефективній взаємодії між цими двома секторами. До основних викликів можна віднести:

- відсутність чіткої комунікації. Часто заклади освіти і підприємства не мають належної системи комунікації, що призводить до непорозумінь у вимогах до підготовки фахівців. Відсутність регулярних зустрічей і обміну інформацією ускладнює адаптацію освітніх програм до потреб ринку;
- різниця в цілях і пріоритетах. Заклади освіти зазвичай орієнтовані на академічні досягнення та стандарти, тоді як підприємства зосереджені на практичних навичках і швидкій адаптації нових працівників. Ця різниця може призводити до труднощів у визначенні змісту навчання;
- недостатня залученість бізнесу до проблем освіти. Багато підприємств не беруть активної участі в освітніх програмах, що обмежує можливості здобувачів освіти отримати практичний досвід. Це також впливає на якість навчання, оскільки здобувачі освіти не мають змоги працювати з реальними проектами;
- обмежений доступ до ресурсів. Заклади освіти часто стикаються з нестачею сучасних технологій та обладнання, необхідного для підготовки здобувачів освіти до реальних умов праці, які дуже швидко змінюються. Це може бути наслідком недостатнього фінансування або відсутності партнерських відносин з підприємствами.

Окремі заклади фахової освіти в межах своїх компетенцій вже намагаються успішно вирішувати зазначені обмеження, співпрацюють з виробничниками та залучають їх до стратегій формування освітніх програм. Як показує успішний досвід, тільки комплексний підхід до співпраці між освітою та виробництвом дадуть можливість сформулювати позитивну динаміку підвищення якості фахової освіти з пріоритетом набуття здобувачами реальних практичних навичок. При цьому на постійній основі необхідно встановити регулярні платформи для обміну інформацією між освітніми установами та підприємствами. Це можуть бути семінари, конференції або круглі столи, на яких обговорюватимуться актуальні потреби ринку праці та зміни в навчальних програмах. Даний формат допоможе почути побажання виробничників, здобувачів освіти та освітян.

Наступний етап співпраці – спільна розробка освітніх програм. Заклади освіти можуть залучати представників бізнесу до розробки навчальних планів, щоб забезпечити відповідність освітніх програм сучасним вимогам ринку. Це дасть можливість створити більш гнучкі та актуальні курси, які враховують потреби роботодавців, а також відкриє можливості розробки науково обґрунтованих навчальних програм навіть для унікальних та нестандартних виробництв [4].

Співпраця між закладами освіти та виробничими підприємствами є важливою для підготовки кваліфікованих фахівців, готових до викликів сучасного ринку праці. Вирішення основних викликів, таких як відсутність комунікації та різниця в цілях, вимагатиме активних дій з обох сторін. Підвищення рівня взаємодії через спільну розробку програм, створення партнерських відносин і залучення бізнесу до освітнього процесу стане запорукою успішної підготовки кадрів у майбутньому.

Список використаної джерел

1. Герлянд Т. М. Загальноосвітня підготовка у професійно-технічних навчальних закладах: історичний аспект дослідження. URL: <https://surl.li/djfnuy> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Доповідна записка про Стратегію розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року. URL: <https://surl.li/ggybny> (дата звернення: 03.02.2025).

3. Примаков О.А. Інновації в галузі аграрного виробництва та особливості їх інтеграції в освітній процес. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій: матеріали VIII Всеукраїнського науково-методичного семінару* (8 листопада 2024 р.) / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. - Глухів, 2024. – С. 173- 174.

4. Примаков О.А. Розробка освітньо-професійної програми з первинної переробки трести конопель - елемент комплексного розвитку галузі коноплярства. *Аграрна наука і освіта: історичний екскурс, сучасна парадигма, стратегія розвитку: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (у рамках IX наукового форуму «Науковий тиждень у Крутах – 2024», 15 березня 2024 р., с. Крути, Чернігівська обл.) / ДС «Маяк» ІОБ НААН. Обухів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М., 2024. С. 175 – 182.

5. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 № 426 : станом на 08.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text> (дата звернення: 03.02.2025).

6. Реформа професійної освіти. *Сайт Міністерства освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/profesiyno-tekhnichna-osvita/reforma-profesiynoi-osviti> (дата звернення: 05.02.2025)

7. Харун О. А. Професійне навчання як засіб розвитку трудового потенціалу персоналу підприємств за умов євроінтеграції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №2. С. 73 – 79. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/16-15.pdf> (дата звернення: 05.02.2025).

Приходько Наталія Анатоліївна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії, старший викладач

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА НА ЗАНЯТТЯХ З ГЕОГРАФІЇ

З огляду на сучасні суспільно-політичні обставини в Україні, спричинені російською агресією, все більшого значення набуває виховання в майбутніх педагогів патріотизму, відданості загальнонаціональній справі зміцнення держави та формування активної громадянської позиції.

У Державному стандарті базової середньої освіти, який було прийнято у 2020 році, акцентовано на реалізації основних положень Нової української школи, серед яких формування ключових компетентностей щодо соціалізації та активної громадянської позиції здобувачів освіти [1].

Предмет «Географія» відіграє важливу роль у формуванні громадянської позиції здобувачів освіти, сприяючи розвитку їхньої національної свідомості, патріотизму та відповідального ставлення до навколишнього світу. Засобами географії виховується людина-громадянин, людина-патріот, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій, звичаїв, обрядів, як ланки, що визначає духовну єдність поколінь, почуття громадянської й соціальної відповідальності, бажання поліпшити умови життя в рідній місцевості [2].

Місія викладача географії полягає в тому, щоб за допомогою географічних знань і навичок формувати в здобувачів освіти соціально відповідальну поведінку в навколишньому середовищі, прагнення до його збереження, здатність самостійно оцінювати вплив людської діяльності на природу, а також усвідомлення важливості безпеки довкілля як життєвого простору людини та вміння вирішувати практичні завдання. Важливу роль у розвитку громадянської компетентності відіграє виховання екологічної культури, національної свідомості, патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, а також поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу.

Щоб сформувати особистість з активною громадянською позицією, необхідно весь освітній процес будувати на засадах ціннісних орієнтацій в умовах компетентнісного навчання. Тому перед

викладачем постає низка завдань, завдяки яким курс «Географія» сприяє вихованню свідомого громадянина, який відповідально ставиться до своєї країни, суспільства та навколишнього середовища (рис. 1).

1.Формування національної свідомості та патріотизму

- Ознайомлення з географічними особливостями України, її природними ресурсами, економічним потенціалом та місцем у світі.
- Виховання відповідального ставлення до природних і культурних багатств своєї країни.

1.Розвиток соціальної активності та відповідальності

- Формування навичок аналізу суспільно-географічних процесів та їхнього впливу на життя громади та держави.
- Виховання прагнення до участі у громадських ініціативах, спрямованих на вирішення екологічних і соціально-економічних проблем.

1.Виховання економічної грамотності

- Розуміння економічних зв'язків України з іншими країнами та основ глобальної економіки.
- Формування активної життєвої позиції щодо вибору майбутньої професії та економічної самостійності.

Рис.1. Основні завдання предмета в контексті формування активної громадянської позиції

Географію у фаховому коледжі вивчають здобувачі освіти всіх спеціальностей на першому курсі. Майбутні педагоги завершують вивчення базової географії, опановуючи курси «Географія: регіони та країни», «Географічний простір Землі», де вони ознайомлюються зі світовим господарством, особливостями участі регіонів і окремих країн у міжнародному поділі праці, а також з місцем України в міжнародному просторі (розділи «Україна в міжнародному просторі» та «Суспільна географія України»).

Формування активної громадянської позиції при вивченні згаданих розділів здійснюються через такі методи та підходи:

1. Використання проблемного навчання. Здобувачі освіти аналізують реальні суспільно-економічні проблеми та шукають шляхи їхнього вирішення. Наприклад: Дослідження економічного розвитку різних регіонів України та обговорення шляхів підвищення їхньої конкурентоспроможності.

2. Аналіз демографічних та соціальних проблем. Вивчення особливостей розвитку регіонів допомагає здобувачам освіти усвідомити свою відповідальність за майбутнє держави. Наприклад: Дослідження проблеми трудової міграції українців, її наслідків для економіки та суспільства, а також обговорення можливих шляхів покращення ситуації.

3. Дебати та дискусії. Обговорення актуальних соціально-економічних проблем сприяє розвитку критичного мислення та громадянської відповідальності. Наприклад: Проведення дебатів на тему «Переваги та виклики євроінтеграції для України», «Чи варто розвивати малий бізнес у сільській місцевості?» або «Як зупинити відтік молоді з України?».

4. Проєктна діяльність. Залучення до створення дослідницьких або соціальних проєктів, що сприяють розвитку громадянської активності. Наприклад: Створення мініпроєктів на теми «Розвиток туристичного потенціалу нашого регіону», «Як популяризувати Україну у світі?»

5. Рольові ігри. Дають можливість моделювати реальні ситуації та розвивати навички прийняття рішень. Наприклад: Здобувачі освіти моделюють засідання Ради безпеки ООН, де представляють позиції різних країн щодо війни в Україні.

6. Зустрічі з експертами. Організація зустрічей із підприємцями, представниками місцевої влади, допомагає краще зрозуміти реальні економічні процеси. Наприклад: Організація

зустрічі з місцевими підприємцями, депутатами, громадськими діячами для обговорення розвитку регіону.

7. Аналіз картографічних даних. Наприклад: Дослідження карти зайнятості населення та обговорення, які сфери економіки потрібно розвивати в Україні для зменшення рівня безробіття.

8. Волонтерські ініціативи. Залучення здобувачів освіти до соціальних ініціатив сприяє формуванню активної громадянської позиції. Наприклад: Участь у соціальних акціях (екологічні проекти, допомога літнім людям, підтримка ВПО) як спосіб залучення до активного громадського життя

На прикладі вивчення цих розділів ми бачимо можливості для формування активної громадянської позиції майбутніх педагогів на заняттях географії. Такі методи допомагають їм не лише засвоїти матеріал, зрозуміти соціально-економічні процеси, а й усвідомити свою відповідальність за майбутнє України та сформувати відповідальну громадянську позицію. Реалізація питань формування активної громадянської позиції на уроках географії в умовах Нової української школи має стати основним завданням сучасного викладача. Тільки так ми зможемо сформувати вільну особистість, що зможе розбудувати успішну і незалежну Україну.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення 06.03.2025).

2. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/metodychni-rekomendaciyi-shchodo-nacionalno-patriotichnoho-vyhovannja-u-znz.pdf> (дата звернення 06.03.2025).

Руда Галина Сергіївна,

викладач української мови

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Розвиток інформаційно-цифрової компетентності є важливим чинником забезпечення якісної освіти в умовах цифрової трансформації суспільства. У контексті четвертої промислової революції педагогічні працівники мають володіти сучасними цифровими технологіями, застосовувати їх у професійній діяльності та формувати безпечне освітнє середовище, дотримуючись принципів етики й інформаційної безпеки.

Із-поміж складників інформаційно-цифрової компетентності сучасного викладача вирізняють здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; ефективно послуговуватися наявними та створювати нові електронні (цифрові) ресурси; використовувати цифрові технології в освітньому процесі [1, с. 36-37].

Інформаційно-цифрова компетентність – це вміння й готовність викладача критично та ефективно використовувати інфокомунікаційні технології для розв’язання різноманітних завдань у сфері професійної діяльності, зокрема сприяння формуванню цієї ж компетентності у здобувачів освіти.

У цьому контексті заняття мовно-літературної галузі, а саме навчання української мови за професійним спрямуванням, може слугувати засобом формування цифрової грамотності як здобувачів освіти, так і педагога.

Означена компетентність стала предметом дослідження низки науковців: В. Бикова, О. Бойцової, Н. Дикої, Ю. Запорожцевої, Л. Кравцової, О. Кузьмінської, О. Мирошниченко, С. Литвинової, О. Полякової, Н. Сороко, О. Спіріна та інших. Окремі аспекти застосування інформаційно-цифрової компетентності в контексті мовно-літературної галузі було розглянуто С. Демченко, Н. Дикою, С. Дорофєєвою, Л. Галаєвською, О. Парфенюк, О. Райтою, Т. Резнік, Н. Розінкевич, Н. Савчук, І. Погребенник.

Актуальною для нашої наукової розвідки вважаємо проблему шляхів реалізації формування

інформаційно-цифрової компетентності в здобувачів закладу фахової передвищої освіти в межах навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».

Викладач української мови за професійним спрямуванням для створення інтерактивно-інноваційного контенту постійно вдосконалюється та опановує різноманітні онлайн-сервіси, застосовує нові методи (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, евристичні, дослідницькі), які поєднують елементи взаємодії та продукують зворотний зв'язок зі здобувачами освіти.

Нині існує безліч цифрових онлайн-інструментів та програм, що відкривають нові можливості для викладача фахового коледжу, сприяючи інтерактивному та ефективному навчанню. Вони дають змогу створювати презентації, візуалізації, вікторини, тести, ігри, вправи, інтерактивні документи, а також організовувати спільну роботу здобувачів освіти. Завдяки хмарним сервісам, платформам для дистанційного навчання, штучному інтелекту та адаптивним технологіям педагогіки можуть урізноманітнити методи викладання, зробити матеріал доступнішим і цікавішим. Такі інструменти сприяють розвитку критичного мислення, творчості та цифрової грамотності здобувачів освіти, що є важливим у сучасному освітньому процесі.

У процесі викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» віртуальними помічниками для індивідуальної та колективної роботи над проектами є онлайн-дошки Padlet, Miro, Jamboard, які дають можливість занотовувати інформацію, створювати малюнки, редагувати, підкреслювати важливі моменти, структурувати матеріали, а також інтегрувати відео, аудіо, текст і зображення в єдиному просторі. Окрім того, ці інструменти сприяють збору ідей та матеріалів від усіх учасників освітнього процесу [2, с. 167].

Спільне редагування речень, текстів, створення проєктів, ділових паперів, документів забезпечить послуговування віртуальними сервісами Google Docs, Notion, LanguageTool.

Структурувати, систематизувати та візуалізувати навчальний матеріал, думки у форматі ментальних (інтелектуальних) карт допоможуть мережеві додатки Bubbl.us, XMind, MindMap, Canva, MindMeister.

З метою підвищення мотивації здобувачів освіти, зацікавлення у вивченні української мови, доцільним буде застосування елементів гейміфікації. Корисними будуть онлайн-інструменти Baamboozle, ClassroomScreen, Quizlet, Wordwall, Liveworksheets, Genially, Educandy, Flippity.

Google Forms, Quizizz, Kahoot, Mentimeter, Classtime – інтерактивні платформи для створення вікторин, опитувань, інтерактивних вправ для перевірки знань, для проведення тестувань із відкритими та закритими запитаннями, що допомагає розвивати навички аналізу інформації.

Ефективність викладання української мови за професійним спрямуванням у закладі фахової передвищої освіти можлива і за умов використання електронних словників для аналізу термінології (тлумачний, словник української мови, словник синонімів тощо), онлайн-бібліотек та платформ (бібліотека Vernadsky (irbis-nbuv.gov.ua), Google Scholar) – пошуку достовірної наукової інформації для навчальних і дослідницьких проєктів.

Є всі підстави стверджувати, що мережеві онлайн-сервіси допоможуть здобувачам освіти не лише опанувати професійно спрямовану українську мову, а й підвищити рівень, розвинути навички інформаційної грамотності та цифрової комунікації.

Отже, формування інформаційно-цифрової компетентності під час викладання навчального курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» сприяє його осучасненню, адже передбачає використання сучасних нетворкінгових, інтерактивних інструментів; засвоєння інформації шляхом її критичного осмислення; створення професійних документів; пошук нестандартних рішень для звичайних проблем; формування навичок роботи з джерелами, умінь якісно презентувати результати власної навчальної діяльності та виносити свої ідеї на загальне.

Список використаних джерел

1. Балуба І., Венгловська О., Новик І., Стягунова О. Застосування професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: методичні рекомендації. Київ: УІРО, 2024. 54 с. сайт URL: <https://uied.org.ua/2024/12/12740/> (дата звернення 07.03.2025).

2. Дика Н. М., Розінкевич Н. В. Формування інформаційно-цифрової та екологічної компетентностей на уроках української мови та літератури. *Журнал «Перспективи та інновації*

Сєврюкова Валентина Єгорівна,
старший викладач фахових дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Початок ХХІ століття ознаменований складним пошуком нової філософії виховання студентської молоді. Її стрижень – життєтворча домінанта виховання особистості, яка здатна до саморозвитку, професійного самовизначення, самостійного, незалежного будування своєї долі та відносин зі світом. Творча компетентність – це здатність до виявлення й постановки проблем, висловлення великої кількості ідей.

Розвиток творчої компетентності студентів повинен мати науковий, системний, комплексний характер. Творчість завжди індивідуальна. Якщо студенти виконують роботу, яка їм не під силу або є занадто простою, яка не потребує розумової діяльності, то вони не виявляють до неї особливої цікавості, працюють пасивно. Тому дуже важливо так спланувати роботу студентів, щоб кожен одержував завдання відповідно до своїх можливостей і здібностей.

За загальнонавчальними поняттями, індивідуальний підхід у навчанні – це принцип педагогіки, згідно з яким формування знань, умінь та навичок, а також особливості студента в ході навчання всієї групи досягаються педагогічним впливом на кожного студента, заснованим на його психологічних особливостях та рисах особистості. Спочатку слід визначити рівень знань і вмінь студентів з ручної та механічної обробки матеріалів, а потім уже з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей планувати та проводити заняття.

Одним з важливих завдань у процесі індивідуалізації навчання є вивчення особистості студента, з'ясування його індивідуальних якостей, що потім впливає на вибір змісту, форм, методів та засобів навчання.

Досвід роботи показує, що результативною є організація індивідуальної парної взаємодії, що забезпечує вирішення завдань через різні форми взаємодопомоги. Важливо під час організації парної роботи студентів урахувувати рівень їхньої підготовленості. Необхідно, щоб у парі працювали студенти з різним рівнем підготовки.

Одним зі шляхів залучення студентів до творчої діяльності є організація гурткової роботи.

Під час підготовки студентів коледжу, зокрема майбутніх майстрів виробничого навчання швейного профілю, використання індивідуального підходу є досить ефективним. Навчально-методичне забезпечення містить розроблені індивідуальні технологічні завдання, виконання яких включає аналіз, планування та контроль процесу виготовлення виробів у процесі вивченні дисциплін швейного профілю.

Не всі студенти мають художній смак та вміння творчо мислити під час виконання конкретних трудових прийомів. Студенти, які мають творчі здібності, але поставлені в однакові умови навчання, мислять шаблонно. Моделі, створені ними, позбавлені індивідуальності. Щоб індивідуалізувати підхід до кожного студента, урахувати його творчі здібності й рівень підготовки, ми використовуємо принцип добору моделі залежно від здібностей студентів на прикладі моделей-аналогів.

Таким чином, для всебічного розвитку особистості необхідно впроваджувати індивідуальний підхід у процесі підготовки майбутніх фахівців швейного профілю, що дасть можливість «розкритися» кожній особистості.

Список використаних джерел

1. Горонескуль Т. Проектний підхід до інноваційного розвитку гімназистів. *Трудове навчання*. 2009. № 3. С. 3–7.
2. Драч І. І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. / Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. Вип. 41. С. 153–160.

3. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження. Київ : Знання України, 2006. 48 с.
4. Свищ Л. У пошуках нової педагогічної альтернативи. *Професійно-технічна освіта*. 2005. № 4. С. 17–19.
5. Сисоєва С. О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4/49. С. 60–66.
6. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2005. 208 с.
7. Яновський А. О. Зміст пошуково-дослідної діяльності : збірник наукових праць. Вип. 83. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. С. 234.

Сидоренко Оксана Миколаївна,
викладач історії вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

У сучасному освітньому просторі відбуваються значні зміни, зумовлені стрімким розвитком технологій. Педагогічні технології, як інструмент оптимізації навчального процесу, набувають все більшого значення. Особливо актуальним є їх застосування у викладанні історії України, дисципліни, що потребує від здобувачів освіти не лише запам'ятовування фактів, а й глибокого розуміння минулого, формування національної свідомості та патріотизму. Метою даної роботи є огляд сучасних педагогічних технологій та їх практичне застосування при викладанні історії України в закладах фахової передвищої освіти.

Використання сучасних педагогічних технологій у викладанні історії України має численні переваги. Насамперед, це сприяє підвищенню зацікавленості та мотивації здобувачів освіти до навчання. Технології дозволяють візуалізувати складні історичні поняття, моделювати історичні процеси, використовувати інтерактивні завдання та тести, що значно покращує засвоєння матеріалу. Крім того, це сприяє розвитку навичок ХХІ століття, таких як критичне мислення, креативність, комунікація та співпраця. Застосування спеціальних платформ для командної роботи під час навчання допомагає студентам розвивати ці важливі вміння. Сучасні технології розширюють доступ до освіти, дозволяючи з будь-якого місця отримувати знання та взаємодіяти з одногрупниками і викладачем дистанційно. Педагог, використовуючи сучасні технології, може демонструвати експерименти, приклади, порівняння та аналіз історичних ситуацій. Це також надає можливість застосовувати індивідуальний підхід до навчання, враховуючи потреби кожного студента. Завдяки технологіям, викладач може краще стежити за процесом навчання, своєчасно виявляти проблемні місця та знаходити шляхи їх вирішення. Здобувачі чітко розуміють, навіщо вони вивчають ту чи іншу інформацію та як застосовувати отримані знання в реальному житті. Використання сучасних освітніх технологій дозволяє максимально ефективно забезпечити засвоєння знань та навичок підлітками, а також активізувати їхній потенціал.

Існує безліч прикладів використання сучасних педагогічних технологій у викладанні історії України.

Інтерактивні дошки є потужним інструментом, що поєднує традиційні методи навчання з мультимедійними можливостями. На заняттях з історії вони можуть використовуватися для візуалізації історичних карт та хронологічних ліній, роботи з першоджерелами шляхом виділення тексту, коментування та заповнення пропусків. Можна створювати інтерактивні вправи на зіставлення історичних постатей та подій. Інструменти на кшталт Padlet дозволяють організовувати мозкові штурми, дискусії та спільне створення конспектів занять. Також інтерактивні дошки ефективні для проведення вікторин та ігор, демонстрації зображень, відео та анімацій.

Онлайн-платформи та ресурси відкривають широкі можливості для вивчення історії України. Платформи Prometheus, EdEra пропонують повноцінні курси з історії України, відеолекції та підготовку до НМТ. Інформаційні ресурси, такі як Історична правда, Укрінформ та Український інститут національної пам'яті, містять статті, відео та першоджерела. Віртуальні тури музеями

України дозволяють відвідувати історичні місця онлайн. Для організації дистанційного навчання можна використовувати Google Classroom.

Навчальні ігри роблять процес вивчення історії більш захоплюючим та незабутнім. Гра «Історична кухня» допомагає систематизувати знання про історичні події, а «Ментальна мапа» – встановлювати зв'язки між ними. У грі «Зberi музей» студенти створюють віртуальні експозиції на історичну тематику. Карткові ігри, такі як «Фрагменти історії», допомагають у засвоєнні хронологічної послідовності подій. Існують також онлайн-ігри з історії України, наприклад, на платформі History Game. Традиційні дидактичні ігри, такі як «З вуст в уста» або «Реставратор», також можуть бути адаптовані для занять з історії.

Віртуальні екскурсії надають можливість «відвідати» історичні місця, не виходячи з приміщення, створюючи ефект присутності. Можна здійснити віртуальні подорожі музеями просто неба, такими як «Шевченківський гай» або «Мамаєва Слобода», Запорізькою Січчю, резиденцією Богдана Хмельницького, Софійським собором, Кирилівською церквою, Дубенським замком, палацом Кирила Розумовського та Острозьким замком. Існують платформи, що пропонують віртуальні тури багатьма музеями та історичними пам'ятками України.

Мультимедійні презентації є одним із найпоширеніших способів використання інформаційних технологій на заняттях з історії України. Презентації можуть використовуватися для подання нового матеріалу з використанням зображень, карт та хронологічних таблиць для закріплення та узагальнення знань, проведення вікторин та підсумкового оцінювання, а також для візуалізації навчальних завдань. Викладач може використовувати готові презентації або створювати власні, використовуючи програму PowerPoint. Важливо, щоб презентації були лаконічними, візуально привабливими та зосередженими на ключовій інформації.

Досвід використання сучасних педагогічних технологій при викладанні історії України свідчить про їх позитивний вплив на зацікавленість здобувачів освіти, їхню мотивацію та інтерес до історії. Застосування таких технологій сприяє розвитку дослідницьких навичок, критичного мислення та креативності. Успішними прикладами є використання проєктної діяльності, рольових ігор та інформаційно-комунікаційних технологій. Спостерігаються позитивні зміни у ставленні молоді до історії та зростання їхньої гордості за власну спадщину.

Проте впровадження сучасних педагогічних технологій в українській освіті стикається з певними труднощами та викликами. Однією з основних проблем є недостатній доступ до нових технологій та інтернету для всіх. Важливим є адаптація навчальних програм та методик викладання до ефективної інтеграції технологій. В умовах сьогодення особливої уваги потребує емоційна підтримка дітей. Змінюється роль педагога, який має стати наставником та помічником для студентів у інформаційному просторі.

Таким чином, слід зазначити, що сучасні педагогічні технології мають значний потенціал для трансформації процесу викладання та вивчення історії України. Їх використання сприяє підвищенню зацікавленості здобувачів освіти, розвитку їхніх навичок та глибокому розумінню історичного матеріалу. Незважаючи на існуючі виклики, впровадження цих технологій є важливим кроком для покращення якості історичної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Гриценко А.П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. № 48, 2022. С. 108-117.
2. Козлова Л.Б. Інноваційні підходи до викладання історії у закладах вищої освіти: від традиційних методів до цифрових ресурсів. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 8, 2023. С. 865-872.
3. Мацейків Т.І. Шляхи, форми та методи формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках історії України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. № 75, 2020. С. 132-136.

Синиця Дмитро Олександрович,
викладач вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Сучасний етап розвитку професійної освіти в Україні характеризується активним упровадженням сучасних методів навчання, які орієнтовані на всебічний розвиток особистості та враховують індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Однією з пріоритетних цілей підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання є формування їхнього творчого мислення та здібностей. Цей процес передбачає оновлення змісту професійної освіти, забезпечення навчального процесу сучасними інформаційними й методичними ресурсами, упровадження передового педагогічного та виробничого досвіду, а також розроблення і застосування інноваційних освітніх технологій.

Роль викладача у розвитку творчих здібностей здобувачів освіти є визначальною. Він виступає наставником у процесі творчого пошуку, допомагаючи студентам поступово переходити від простих завдань до більш складних. Це передбачає створення умов, що заохочують творчу активність, розвиток уяви, асоціативного мислення та здатності аналізувати закономірності. Викладач мотивує студентів до постійного вдосконалення своїх навичок, розв'язуючи дедалі складніші завдання, що сприяє поглибленню їхніх знань, професійному становленню та якісній підготовці до майбутньої діяльності.

Оптимальною моделлю розвитку творчої особистості здобувача освіти є така, що поєднує творчу діяльність, активну комунікацію, пошукову роботу та критичне мислення. Найефективнішим способом досягнення цієї мети є впровадження інноваційних технологій навчання. Використання сучасних методик сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, активізує інтелектуальні та вольові якості студентів і допомагає розкрити їхній творчий потенціал.

Інноваційна педагогічна діяльність – це особливий вид творчої роботи, спрямований на модернізацію освітньої системи. Вона передбачає активну участь викладачів, які не лише пристосовуються до змін у зовнішньому середовищі, а й активно впливають на них, ураховуючи актуальні суспільні потреби. Основою такого підходу є детальне вивчення педагогічного досвіду та впровадження освітніх змін, що сприяють покращенню навчально-виховного процесу, здобуттю нових знань і вдосконаленню педагогічної практики.

Сучасні педагогічні інновації становлять окрему наукову галузь, яка досліджує взаємозв'язок трьох основних етапів інноваційного процесу в освіті: розроблення новітніх педагогічних методів, їх упровадження та адаптацію, а також практичне використання й поширення. У результаті цієї діяльності з'являються нововведення, що позитивно впливають на розвиток освітньої системи, визначаючи її подальший поступ та вдосконалення.

Часто викладачі надмірно зосереджуються на використанні певної педагогічної технології, не завжди усвідомлюючи її обмеженість або не враховуючи індивідуальні особливості студентів і рівень їхньої готовності до роботи з цією методикою. Як наслідок, експерименти можуть виявитися не надто вдалимими, що призводить до розчарування в нововведеннях і повернення до традиційних методів навчання.

Вважаємо, що сучасним педагогам важливо вміти обирати підходи, які сприятимуть створенню власних ефективних методик викладання. Викладачі та здобувачі освіти з творчим підходом завжди прагнуть до інновацій.

У своїй практиці я застосовую інтегративний підхід, поєднуючи окремі елементи сучасних методик, таких як проєктне навчання, діагностика проблем, рольові ігри. Для розвитку професійної готовності студентів і формування навичок самостійного здобуття знань використовую метод аналізу реальних виробничих ситуацій та технології вирішення творчих завдань.

Щоб досягти бажаного результату через інтеграцію різних методик, я ретельно вивчаю особливості кожної освітньої технології та застосовую їх на заняттях відповідно до теми, навчальної мети та змісту матеріалу.

Одним з ефективних методів, що стимулює зацікавленість студентів у нових знаннях і підвищує їхню пізнавальну активність, є проєктний метод. Він ґрунтується на дослідженні конкретної проблеми та передбачає високий рівень творчості з боку здобувачів освіти. Важливо надати майбутнім майстрам виробничого навчання можливість вільно висловлювати свої ідеї, формулювати гіпотези, досліджувати та обговорювати нові технологічні рішення, а також критично оцінювати їхню ефективність.

Студенти представляють результати своєї роботи у вигляді доповідей, публікацій та мультимедійних презентацій.

Отже, вдала інтеграція сучасних педагогічних методик, орієнтованих на розвиток критичного мислення, не лише активізує пізнавальну діяльність студентів, а й сприяє розкриттю їхнього творчого потенціалу та формуванню креативної особистості.

Список використаних джерел

1. Артюшина М. В. Інноваційна діяльність у професійно-технічній освіті: поняття, підходи, технології. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вип. № 37. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 133–137.
2. Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщанська В. В. Управління проєктами : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 231 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник 5-те вид., доп. і перероб. Київ, 2007. 655 с.

Синиця Ніна Олексіївна,

викладач вищої математики першої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

MOODLE У НАВЧАННІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасні цифрові технології відіграють ключову роль у навчальному процесі, забезпечуючи доступність та ефективність освіти. Однією з найпоширеніших платформ для дистанційного навчання є MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Ця система широко використовується у вищих навчальних закладах, зокрема у фахових коледжах, для викладання вищої математики. Проте, незважаючи на численні переваги, застосування MOODLE має свої виклики, що потребують вирішення.

Платформа MOODLE передбачає три рівні доступу, кожен з яких має певні функціональні можливості: адміністратор, викладач і студент. Інтерфейс MOODLE відзначається простотою та структурованістю, нагадуючи інформаційний портал. Основні сторінки курсу поділено на три колонки, конфігурація яких може змінюватися залежно від налаштувань викладача. У бокових колонках розташовуються різні елементи, такі як календар, список онлайн-користувачів, анонси подій тощо. Центральна частина зазвичай містить розділи для новин курсу, дискусійних форумів, навчальних матеріалів (текстів, зображень, презентацій) та інтерактивних завдань. Ця структура сприяє організованому та зручному використанню навчальних ресурсів[1, с. 13].

Розглянемо можливості використання MOODLE у навчанні вищої математики.

1. Гнучкість та доступність. MOODLE дозволяє студентам отримувати навчальні матеріали в будь-який час і з будь-якого місця, що особливо важливо для здобувачів освіти, які навчаються за змішаною або дистанційною формою.

2. Автоматизація перевірки знань. Використання тестових завдань та інтерактивних вправ сприяє оперативному зворотному зв'язку та економії часу викладачів.

3. Інтерактивність навчального процесу. MOODLE підтримує різні формати контенту (відео, графіки, симуляції), що допомагає зробити складний матеріал більш доступним для розуміння.

4. Можливість персоналізації навчання. Викладачі можуть адаптувати курси під індивідуальні потреби здобувачів освіти, надаючи диференційовані завдання та ресурси.

5. Співпраця та комунікація. Форумні дискусії, чати та групові проєкти у MOODLE сприяють активному обговоренню математичних проблем та підвищують рівень взаємодії між студентами та викладачами.

Попри ряд переваг, є виклики, з якими ми стикаємося під час упровадження MOODLE в освітній процес.

1. Технічні обмеження. Не всі здобувачі освіти мають доступ до якісного інтернет-з'єднання та сучасних пристроїв, що може ускладнювати їхнє навчання.

2. Недостатня цифрова грамотність. Використання MOODLE вимагає певних навичок роботи з платформою, що може створювати труднощі для учасників освітнього процесу.

3. Проблеми з академічною доброчесністю. Під час виконання онлайн-завдань складно гарантувати, що студенти виконують їх самостійно.

4. Обмеженість у проведенні практичних занять. Вища математика потребує значної кількості практичних завдань та розв'язування задач, що іноді важко реалізувати в цифровому форматі.

5. Психологічні аспекти. Відсутність безпосереднього контакту з викладачем може знижувати мотивацію здобувачів освіти до навчання [2, с. 34].

Розглянемо шляхи вдосконалення впровадження технології MOODLE в освітній процес закладів фахової передвищої освіти.

1. Покращення технічного забезпечення. Надання студентам доступу до відповідних технічних ресурсів, використання хмарних сервісів для зберігання навчальних матеріалів.

2. Розвиток цифрових компетентностей. Організація тренінгів та семінарів для учасників освітнього процесу щодо ефективного використання MOODLE.

3. Застосування гібридних методів оцінювання. Поєднання онлайн-тестів із усними співбесідами та письмовими контрольними роботами для підвищення академічної доброчесності.

4. Розширення інтерактивного контенту. Використання анімованих відеоуроків, інтерактивних симуляцій та математичних програм (GeoGebra, MATLAB) у межах MOODLE.

5. Мотивування студентів. Запровадження елементів гейміфікації, рейтингів та системи винагород для підвищення залученості здобувачів освіти до навчального процесу.

MOODLE є потужним інструментом для навчання вищої математики у фахових коледжах, що забезпечує широкий спектр можливостей для організації освітнього процесу. Проте для досягнення максимальної ефективності необхідно подолати ряд викликів, пов'язаних із технічними, організаційними та педагогічними аспектами. Упровадження запропонованих шляхів удосконалення дозволить значно покращити якість дистанційного навчання та зробити його більш ефективним і доступним для здобувачів освіти фахових коледжів.

Список використаних джерел

1. Аровіна М. П. Переваги застосування платформи Moodle в реалізації освітніх програм вищої школи / Міжнародний університет бізнесу і права. Центр українськоєвропейського наукового співробітництва. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 12–14.

2. Омелян О. М., Ічанська Н. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання математики. URL: http://matan.kpi.ua/public/files/2017/mvstu6/MSTU6_4.pdf (дата звернення: 07.03.2025).

Скрипник Ірина Вікторівна,

викладач фахових дисциплін першої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Освітнє середовище є важливим елементом забезпечення ефективного процесу навчання та розвитку особистості дитини дошкільного віку. Тому в статті 11 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що заклад дошкільної освіти має «сприяти збереженню та зміцненню здоров'я,

розумовому, психологічному і фізичному розвитку дитини» [4]. Теоретичним підґрунтям для розв'язання окресленої наукової проблеми є погляди, висловлені в наукових працях таких зарубіжних учених: Д. Дьюї, А. Лурія, М. Монтесорі, М. Гедмець, І. Шмальгаузен, Р. Штайнер. У нашій країні це питання вивчали Н. Бібік, М. Братко, К. Курті, О. Писарчук, М. Сухомлинський та інші. Термін «середовище» вперше використав у гуманітарних науках, тобто психології та філософії, А. Тенет у середині XIX століття. Він уважав належність до певного культурного, етнічного, психологічного, духовного та соціального середовища необхідною умовою розвитку особистості. Аналіз низки наукових праць свідчить, що різні дослідники та науковці від минулого до сьогодення мають власне трактування поняття «освітнє середовище». В. Біков розглядає освітнє середовище як комплекс впливів і чинників розвитку особистості, розташованих у соціальному, просторовому та предметному оточенні. Він вважає, що освітнє середовище – це комплекс впливів і чинників розвитку особистості. Він виокремлює такі його елементи: суб'єкт, соціум, простір і суб'єкт освітнього процесу, психолого-педагогічні умови [2, с. 322].

На думку Н. Волкової, освітнє середовище здебільшого є відносним і непостійним. Основними його характеристиками є зміст і складність ресурсів (способи їх організації). Вона акцентує увагу на типах поєднань і зв'язків, що структурують освітнє середовище та визначає принципи його створення, такі як постійність, багатокомпонентність, варіативність [3, с. 236]. Т. Андрущенко на основі аналізу особливостей організації освітнього середовища в закладах освіти вважає, що його розвиток доцільно відстежувати за такими напрямками:

- 1) особистісний (високий рівень співпраці між учасниками процесу);
- 2) організаційний (спрямований на покращення функціонального стану організму дитини, задоволення чинників, що формують життєздатність дитини);
- 3) діяльнісний (використання отриманої інформації та апробація активізація дитини в діяльності) [1, с. 27].

Освітнє середовище закладу дошкільної освіти має відповідати запитам і потребам сучасного суспільства. Створення та вдосконалення компонентів цього середовища відбувається з урахуванням чинних документів, зокрема Базового компонента дошкільної освіти. Наприклад, принципами вдосконалення освітнього середовища закладу дошкільної освіти названо «індивідуалізацію», «суб'єкт-суб'єктну взаємодію», «універсальність» та «відкритість» [3].

Структура освітнього середовища закладу дошкільної освіти – це зона, де учасники освітнього процесу можуть використовувати ресурси освітнього простору, що охоплюють матеріально-технічні засоби, кваліфікаційну підготовку педагогів та певний рівень взаємовідносин між учасниками діяльності. Педагогам закладу дошкільної освіти необхідно створити певні умови для безпосередньої роботи дітей у різних сферах, урахувавши їхні вікові та індивідуальні особливості. Оскільки сучасні діти мають чітко виражене почуття самостійності, варто моделювати освітній простір навколо них і надавати їм можливість самостійно обирати професію та брати участь у колективних видах діяльності. Однак слід пам'ятати, що педагог у цьому випадку має довільно спонукати дитину до певної поведінки, підтримувати її пізнавальні інтереси та гарантувати творче вдосконалення особистості. Цікавим явищем у системі дошкільної освіти є спроба впровадження в освітнє середовище освітніх закладів міжнародної технології «стіни, що говорять». Її основний меседж – надати дітям право вибору інформації з навколишнього світу та розвивати навички конструктивного використання довідкових фондів. Технологія складається з набору архітектурних елементів інтер'єру приміщення, які зображують знання та поведінку з метою інтеграції дітей та дорослих в освітній простір освітнього закладу.

Технологія дозволяє включити певну кількість ліній контенту на певний період часу (тижні, місяці). Наприклад, одна частина стіни може бути заздалегідь оформлена подіями, віддаленими в часі. Інша – може бути названа «перспективами розвитку» для дітей, батьків та педагогів (матеріали відповідно до вподобань учасників); наступна частина заповнюється в день проведення конкретного освітнього заходу (після опрацювання заняття діти виконують завдання для інтеграції: розмальовки, схеми, мозаїки, книжки), можуть бути використані й різні форми роботи з дітьми, батьками та педагогами), а також можуть бути стіни, що містять хаотичні та різні знання, що важливо для дітей дошкільного віку [4].

Включення в структуру освітнього середовища елементів педагогіки співробітництва та інноваційних технологій, надання вихованцям можливості самостійно обирати вид діяльності дозволяє максимально розвивати особистісні характеристики дітей дошкільного віку.

Таким чином, становлення і розвиток особистості дитини дошкільного віку забезпечується в умовах освітнього середовища закладу дошкільної освіти, що вимагає пошуку інноваційного змісту, форм і методів роботи з дітьми дошкільного віку та вирішення педагогами нагальних проблем, пов'язаних з формуванням і розвитком особистості, з метою допомоги у виконанні їхньої місії посередників між суспільством і дитиною.

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. Пріоритетні аспекти модернізації освітнього середовища дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 2. С. 24–32. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2017.134380> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : навч. посіб. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 615 с.
4. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / укладачі О. М. Грушевенчук, Л. М. Богданович, О. Г. Мулько, С. М. Сарай. Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області. 2022. 49 с.
5. Косенчук О. Г. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. Вип. 32. С. 138–155.

Сорока Валерій Вікторович,

доктор філософії, викладач вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

3D-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ЯК ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ТА 3D-ДРУК ЗМІНЮЮТЬ НАВЧАННЯ

У сучасному світі цифрові технології розвиваються стрімкими темпами, і освіта не залишається осторонь цих змін. Одними з найперспективніших нововведень є 3D-технології, які відкривають нові можливості для викладачів і студентів. Віртуальна реальність, доповнена реальність та 3D-друк дозволяють зробити навчальний процес більш наочним, інтерактивним і захопливим. Вони не тільки покращують засвоєння інформації, а й сприяють розвитку креативного мислення та технічних навичок.

Віртуальна реальність (VR) – це технологія, яка повністю занурює користувача в цифрове середовище. За допомогою спеціальних окулярів або шоломів можна потрапити в змодельований світ, взаємодіяти з об'єктами та подіями, що в ньому відбуваються.

Доповнена реальність (AR) – це технологія, яка додає цифрові елементи до реального світу. Завдяки мобільним додаткам або спеціальним окулярам користувачі можуть бачити віртуальні об'єкти, що накладаються на реальне середовище [1].

Використання VR та AR можливе у викладанні будь-яких дисциплін. Наприклад, під час вивчення природничих наук VR дозволяє студентам досліджувати космос, вивчати молекулярні структури та біологічні процеси, а AR – спостерігати хімічні реакції в реальному часі або бачити внутрішню будову організму через спеціальні додатки.

Завдяки VR при викладанні історії чи культурології можна перенестися в минуле та відвідати історичні події, стародавні міста чи навіть побувати на місці археологічних розкопок. AR дозволяє візуалізувати артефакти та культурні пам'ятки безпосередньо в аудиторії. У медицині та хірургії VR-симуляції допомагають студентам-медикам практикуватися у виконанні операцій без ризику для пацієнтів. AR використовується для візуалізації органів та процедур у реальному часі.

Використання VR-симуляцій під час викладання дисциплін інженерного спрямування дає студентам можливість створювати 3D-моделі будівель, тестувати інженерні конструкції та

аналізувати їхню міцність у різних умовах, а AR дозволяє переглядати прототипи прямо на місці будівництва.

Також VR дозволяє зануритися в мовне середовище та практикувати розмовну мову в змодельованих ситуаціях, а AR – перекладати написи та взаємодіяти з новими словами в реальному житті.

Можна виділити ряд переваг VR та AR у навчанні:

- підвищення мотивації навчання – інтерактивні технології роблять навчання цікавішим і вмотивованим;

- краща візуалізація матеріалу – складні теми стають більш доступними та зрозумілими;
- безпечне середовище для практики – можливість навчатися на помилках без ризику;
- персоналізоване навчання – адаптація матеріалу під рівень та потреби кожного студента [2].

Одним з видів сучасних 3D-технологій є 3D-друк, що стає з кожним днем все більш популярним і відіграє важливу роль у сучасній освіті. Завдяки йому можна створювати реальні об'ємні моделі, які допомагають краще зрозуміти складні концепції.

3D-друк – це технологія створення фізичних об'єктів шляхом пошарового нанесення матеріалу відповідно до цифрової моделі. Використовуючи спеціальні принтери та матеріали (пластик, смоли, метали тощо), можна виготовляти тривимірні об'єкти будь-якої складності [3].

Наприклад, за допомогою 3D-принтера студенти можуть роздруковувати: макети архітектурних споруд, анатомічні моделі органів, прототипи технічних пристроїв, деталі машин та механізмів, географічні карти з рельєфом і багато іншого.

Використання 3D-друку в освіті надає низку переваг:

- візуалізація складних понять. 3D-друк дозволяє матеріалізувати складні концепції, які важко пояснити за допомогою тексту чи малюнків. Наприклад, студенти можуть вивчати анатомію за друкованими моделями органів або досліджувати архітектурні конструкції на реальних макетах;

- покращення засвоєння знань. Взаємодія з фізичними моделями допомагає краще зрозуміти навчальний матеріал. Студенти можуть експериментувати, створювати власні моделі та перевіряти свої теорії на практиці;

- розвиток креативності та технічних навичок. Робота з 3D-принтером сприяє розвитку інженерного мислення, просторової уяви та навичок програмування, що є корисним для майбутніх професій у сфері науки, техніки, мистецтва та дизайну;

- зниження вартості навчальних матеріалів. Замість придбання дорогих моделей або навчальних посібників є можливість друкувати власні навчальні матеріали, адаптовані до потреб студентів;

- інклюзивність у навчанні. 3D-друк дає змогу створювати адаптовані матеріали для людей з особливими освітніми потребами, зокрема тактильні карти для незрячих або спеціальні навчальні інструменти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Проте, незважаючи на переваги, використання 3D-технологій потребує значних ресурсів, включаючи фінансування, навчання викладачів та оновлення матеріально-технічної бази. Деякі навчальні заклади ще не мають доступу до такого обладнання через його високу вартість. Проте з розвитком технологій та здешевленням обладнання ці перешкоди поступово долаються.

У майбутньому 3D-технології можуть стати невід'ємною частиною навчального процесу, сприяючи більш глибокому розумінню предметів і розвитку практичних навичок. Інвестиції в цю сферу дадуть змогу підготувати кваліфікованих фахівців у різних галузях, що стане запорукою розвитку науки та промисловості [4].

Віртуальна реальність та 3D-друк докорінно змінюють освіту, роблячи її більш захопливою та ефективною. Їх упровадження відкриває перед студентами й викладачами безмежні можливості, що сприяють кращому засвоєнню знань та розвитку креативного мислення. Завдяки цим технологіям майбутнє освіти виглядає інноваційним, цікавим та доступним для кожного.

Список використаних джерел

1. Алексов С. В., Дідик А. В. Залучення технологій доповненої реальності в освітній процес. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 1 (01). С. 5–9.

2. Кривонос О. М., Котенко О. Д. Використання цифрових технологій в освітньому процесі. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 1 (15). С. 161–175.
3. Рощенко О. М. Інноваційні технології 3d-друку у промисловості: загальний аспект. *Наукові нотатки*. 2023. 75. С. 78–84.
4. Хомутенко М. В., Садовий М. І., Трифонова О. М., Курнат Г. Л. Особливості формування проектно-технологічної компетентності засобами 3D-моделювання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2020. Вип. 191. С. 170–175.

Сорока Оксана Леонідівна,
 викладач української мови й літератури, зарубіжної літератури
 вищої кваліфікаційної категорії, старший викладач
 ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сучасного цифрового суспільства важливу роль відіграє розвиток комунікативної цифрової компетентності. Здобувачі фахової передвищої освіти повинні впевнено використовувати сучасні інформаційні технології, комунікувати з усіма учасниками освітнього процесу, дотримуючись відповідних правил цифрового етикету.

Як показує практика, здобувачі освіти закладів ФПО, особливо першокурсники, мають недостатній рівень комунікативної компетентності, не володіють на високому рівні культурою мовлення та цифровим етикетом. Найчастіше це зумовлено віковими та індивідуальними особливостями, рівнем адаптації до нового середовища та соціальними чинниками. Завданням педагогів є сформувати комунікативну компетентність майбутніх фахівців, що передбачає не тільки володіння мовою як засобом спілкування, а й можливість після закінчення закладу освіти реалізовувати її в професійній діяльності з дотриманням правил цифрового етикету.

В умовах війни освітній процес побудовано в змішаному чи дистанційному форматі, тому віртуальне спілкування між його учасниками вже стало нормою. Одним із визначальних чинників успішної реалізації всіх завдань освітнього процесу є спілкування, зокрема, в системі «викладач – здобувач освіти» [1]. Важливим аспектом успішної взаємодії між педагогом та його вихованцями вважається культура спілкування – вона визначає рівень загальної культури учасників комунікації, слугує індикатором педагогічної майстерності та маркером формування загальних і фахових компетентностей здобувача освіти [2].

Особливістю такого освітнього процесу за дистанційною формою є те, що здобувачі освіти й викладачі не контактують безпосередньо, але постійно взаємодіють за допомогою різних інформаційних технологій. У закладах освіти під час як освітнього, так і виховного процесу необхідно приділяти значну увагу дотриманню норм спілкування, зокрема в інтернет-просторі.

Серед користувачів інтернету було введено термін «нетикет» (від англ. «network etiquette» – мережевий етикет) – сукупність професійних та соціальних норм етикету, комунікації в онлайн-середовищі. Однак цей неологізм тільки починає поширюватись в галузі освіти, і досі немає загальноприйнятих його правил, які могли б регламентувати дистанційне спілкування між викладачами та здобувачами освіти, запобігти виникненню більшості проблем віртуальної комунікації та підвищити рівень культури спілкування між учасниками освітнього процесу.

Оскільки нетикет, або мережевий етикет – це правила поведінки та спілкування в інтернеті, створені самими користувачами, тому й ставлення до них різняться: одні повністю приймаються й підтримуються, інші – ігноруються, вважаючи їх обмеженням свободи особистості.

Так, серед найчастіших порушень етикету мережевого ділового спілкування між учасниками освітнього процесу виокремлюються дзвінки та повідомлення в неробочий час, використання «вільного» неофіційного стилю спілкування, супроводження тексту повідомлень «емотиконами» (смайликами, стікерами тощо), запис голосових повідомлень замість текстових, нехтування стандартними формами ввічливості [2; 3].

Головною умовою дотримання нетикету є правильна організація освітнього та виховного процесу й індивідуальний підхід.

В онлайн-спілкуванні, як і в реальному, необхідно звертати увагу на співбесідників і виявляти ввічливість, доброзичливість, витримку. Викладач має мотивувати здобувачів освіти й бути прикладом, дотримуючись тих норм, які є загальноприйнятими в суспільстві: вітатися, дякувати за надану інформацію чи допомогу, прощатися тощо.

Важливим аспектом є вимогливість до себе, що проявляється в пунктуальності, вчасному наданні інформації, завдань. Тільки в такому випадку викладач має право вимагати цього від здобувачів освіти.

Варто завжди звертати увагу на візуальну картинку: зовнішній вигляд, фон, який бачать здобувачі освіти, оформлення та актуальність контенту, що демонструється. Важливим також є раціональний розподіл часу, адже інформація, представлена візуалізовано для здобувачів, не повинна повною мірою дублюватися.

Писемне спілкування, зокрема в чатах або соціальних мережах, має бути ввічливим, стриманим і виваженим, не допускати панібратства. Як здобувачі освіти, так і викладачі повинні дотримуватися орфографічних і пунктуаційних норм, зокрема, починати речення, писати власні назви з великої букви, ставити розділові знаки. З обережністю варто використовувати графічні знаки (смайли, піктограми), зважаючи на їхню доречність у діловому спілкуванні. Перед відправленням повідомлень адресату завжди потрібно ще раз перевірити текст.

«Подразниками» в писемному спілкуванні вважається невинуватана фамільярність, псевдоввічливість (фрази, на кшталт «Будь настільки люб'язна»), наказовий тон повідомлення («Терміново здайте!»), листування в режимі CAPSLOCK (суцільний верхній регістр), який за нетикетом сприймається як підвищення тону.

Не варто вдаватися до прихованих маніпуляцій, уживаючи фрази, типу: «Заздалегідь вдячний!», «Сподіваюсь на схвальну відповідь», «Чи не бажаєте ви...» тощо.

У діловому листуванні, чатах, відеоконференціях необхідно звертати увагу на назву електронної пошти, акаунта, з якого ви виходите на заняття, і використовувати корпоративні логіни або власне прізвище та ім'я задля запобігання непорозумінням або курйозних ситуацій.

Отже, у підготовці фахових молодших бакалаврів важливе значення відіграє формування комунікативної цифрової компетентності. Широке використання інноваційних інструментів зумовлює розширення можливостей освітнього та виховного процесу. Як для викладачів, так і для здобувачів освіти викликами стають недостатній рівень володіння новітніми технологіями, дотримання норм академічної доброчесності, відсутність методик використання соцмереж в освітньому процесі. З огляду на це необхідно докладати зусиль для розв'язання зазначених проблем в освітньому процесі, щоб випускники закладів ФПО були дійсно висококваліфікованими фахівцями в різних галузях.

Список використаних джерел

1. Слюсар Т. А. Культура професійного педагогічного спілкування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2018. Вип. 27. С. 181–183.
2. Наумченко С., Ройз С. Культура спілкування в процесі дистанційної освіти. URL: <https://cutt.ly/2YxUTP0> (дата звернення: 10.03.2025).
3. Матвєєва Ю. І. Етичні та психологічні аспекти взаємодії учасників дистанційного освітнього процесу. *Розвиток юридичної клінічної науки. Правова позиція*. 2021. № 4 (33). С. 43–48.

Турияниця Зоя Василівна,
кандидат педагогічних наук, викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Решетняк Наталія Валеріївна,
викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОРГАНІЗАЦІЇ І МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасній системі фахової передвищої освіти однією з важливих умов ефективної підготовки майбутніх фахівців є інтеграція знань із різних галузей, тобто реалізація міжпредметних зв'язків. Важливість міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання зумовлена потребою формування в студентів системного мислення, розвитку творчого підходу до вирішення професійних завдань та підвищення рівня професійної компетентності.

Використання міжпредметних зв'язків ми розглянемо на прикладі вивчення дисципліни «Організація і методика професійного навчання» студентами спеціальності 015 Професійна освіта, спеціалізацій 015.18 Професійна освіта (Транспорт) та 015.17 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) у ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка».

У словнику професійної освіти науковці дають визначення поняття «міжпредметні зв'язки» і пропонують трактувати його як відображення тенденції інтеграції науки й практики. Реалізація ж їх є дидактичною передумовою активізації навчальної діяльності здобувачів освіти, систематизації знань, формування самостійності мислення та пізнавального інтересу [2, с. 18].

На думку І. Пастирської, міжпредметні зв'язки – це встановлення і вияв взаємопов'язаних фактів чи явищ, що вивчаються різними предметами, та спроба узгодити, скоординувати ці відомості [3, с. 191].

Міжпредметні зв'язки є важливим методичним принципом у системі професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання, тому що сприяють формуванню в них цілісного сприйняття навчального матеріалу, забезпечують узгодженість та наступність у засвоєнні знань, умінь і навичок.

Завдяки міжпредметним зв'язкам здійснюється встановлення логічних і змістових взаємозв'язків між навчальними дисциплінами, що забезпечує цілісність знань і сприяє їхньому ефективному засвоєнню, адже в їх основі лежать: взаємодоповнюваність навчального матеріалу з різних дисциплін; узгодженість методів і прийомів навчання; застосування знань із суміжних дисциплін у процесі вирішення професійних завдань.

У професійній підготовці майбутніх майстрів виробничого навчання в закладі фахової передвищої освіти застосовуються такі види міжпредметних зв'язків:

- змістові, що полягають у взаємопроникненні змісту навчальних предметів;
- логічні – спільні закономірності й принципи у вивченні дисциплін;
- операційно-діяльнісні, що реалізуються через спільність методів і прийомів навчання;
- організаційно-методичні – узгодження в методах і формах організації навчального процесу.

Відповідно до ОПП Професійна освіта (Транспорт) та ОПП Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) дисципліна «Організація і методика професійного навчання» належить до обов'язкових освітніх компоненти, що формують спеціальні компетентності й відповідно до структурно-логічної схеми спирається на знання, отримані під час вивчення вступу до фаху та педагогіки [4; 5].

Розглянемо реалізацію міжпредметних зв'язків на заняттях з організації і методики професійного навчання через інтеграцію знань із педагогіки, зокрема принципи дидактики, процес навчання, методи і прийоми навчання, індивідуальний підхід до навчання тощо.

Під час вивчення теми «Організаційні форми діяльності учнів у закладі професійної (професійно-технічної) освіти» у здобувачів освіти вже наявні знання про організаційні форми навчання – індивідуальну, фронтальну, групову, й вони можуть визначати, на якому етапі уроку

виробничого навчання доцільним буде їх використання. Також вони послуговуються дидактичним визначенням уроку, формулюючи поняття «урок виробничого навчання». Знають терміни «знання», «уміння» й «навички» та можуть ними послуговуватися.

Працюючи над темою «Методи виробничого навчання», майбутні майстри виробничого навчання використовують знання з педагогіки, що отримали під час вивчення методів навчання. Можуть робити порівняльний аналіз, як загальні методи навчання інтегруються в методи виробничого навчання. Розширюють знання про словесні методи. Володіють знаннями щодо особливостей проведення розповіді, бесіди, пояснення та лекції, а новим поняттям для них є «інструктаж» (вступний, поточний і завершальний), що поряд з іншими використовується на уроках виробничого навчання. Наочний метод «демонстрація» студенти розглядають відносно специфіки проведення уроку виробничого навчання:

- демонстрація об'єктів і процесів, що вивчаються майбутніми кваліфікованими робітниками, у натуральному, природному вигляді: роздатковий матеріал, макети, моделі, натуральні зразки, показ прийомів роботи тощо;
- демонстрація зображень, у тому числі символічних, умовних (креслення, кінематичні, електросхеми тощо);
- демонстрація виробничих процесів та технологій за допомогою інформаційних технологій.

Знання про практичний метод «вправа», що майбутні майстри виробничого навчання отримали на заняттях з педагогіки, вони доповнюють інформацією щодо використання вправ відповідно до етапу уроку виробничого навчання, а саме: під час виконання трудових прийомів, трудових операцій, трудових процесів; під час керування технологічним процесом; у процесі виконання вправ на тренажерах та симуляторах тощо.

Використання міжпредметних зв'язків під час підготовки студентів спеціальності 015 Професійна освіта, спеціалізацій 015.18 Професійна освіта (Транспорт) та 015.17 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) сприяє:

- розширенню й поглибленню знань здобувачів освіти;
- формуванню навичок системного мислення;
- підвищенню мотивації до навчання;
- формуванню загальних компетентностей: здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології, знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- формуванню спеціальних компетентностей: здатність використовувати в професійній діяльності основні положення, методи, принципи фундаментальних та прикладних наук у галузі аграрного виробництва та в транспортній галузі відповідно до спеціалізації.

Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі викладання дисципліни «Організація і методика професійного навчання» забезпечує ефективне засвоєння знань, підвищує мотивацію до навчання та сприяє розвитку професійних компетентностей. Інтеграція знань з педагогіки сприяє кращому розумінню навчального матеріалу, формує в студентів цілісне сприйняття майбутньої професійної діяльності.

Використання міжпредметних зв'язків у процесі підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних до творчого підходу та нестандартного мислення в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник. 3-є видання, доповнене. Київ, 2001. 608 с.
2. Пастирська І. Я. Міжпредметні зв'язки як пропедевтичний етап розвитку інтеграції змісту освіти. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/12/part_2/5.pdf (дата звернення: 07.03.2025).
3. Професійна освіта: словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін. / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 380 с.

4. ОПП Професійна освіта (Транспорт) фахової передвищої освіти. URL: <https://ppk.gnpu.edu.ua/wp-content/uploads/opp-profesijna-osvita-transport.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
5. ОПП Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) фахової передвищої освіти. URL: <https://ppk.gnpu.edu.ua/wp-content/uploads/opp-profesijna-osvita-agrarne-vyrobnytstvo-pererobka-silskogospodarskoyi-produkcziyi-ta-harchovi-tehnologiyi.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
6. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник. Київ : Либідь, 2003. 560 с.

Федотенко Людмила Григорівна,

викладач англійської мови вищої категорії

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ПРОБЛЕМНА ГРУПА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ І ПОКРАЩЕННЯ ЇХНІХ АНГЛОМОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Науково-дослідна робота студентів (далі НДРС) – компонент професійної підготовки, що передбачає навчання їх методології і методики дослідження, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності, озброєння технологіями і вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем. НДРС є важливим засобом підвищення якості підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які спроможні творчо застосувати в практичній діяльності отримані знання та компетентності [1].

У ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка» науково-дослідна робота студентів забезпечується участю в науково-практичних конференціях різного рівня, семінарах, науково-педагогічних читаннях, написанням тез, статей, участю в конкурсах на кращі наукові роботи студентів з галузей знань і відповідних спеціальностей.

Ефективним інструментом для розвитку науково-дослідних навичок студентів є робота проблемних груп та наукових гуртків. Зокрема, науково-дослідною діяльністю з англійської мови, англійської мови за професійним спрямуванням, граматики англійської мови, методики навчання дітей іноземної мови, літератури для дітей іноземною мовою студенти займаються в проблемній групі «English Centre» під керівництвом викладачів Людмили Федотенко і Тетяни Дворянкової.

Проблемна група «English Centre» працює згідно із затвердженим положенням «Про роботу проблемної групи» та планом роботи на навчальний рік.

Робота в проблемній групі сприяє:

1. Розвитку критичного мислення: студенти вчаться аналізувати інформацію, виявляти проблеми та формулювати гіпотези. Вони розвивають здатність оцінювати вірогідність джерел та робити обґрунтовані висновки.
2. Формуванню навичок самостійного навчання: студенти вчаться самостійно шукати та обробляти інформацію згідно з темою дослідження, використовуючи різні літературні джерела. Вони розвивають уміння планувати та організовувати свою роботу.
3. Поглибленню знань з предмета: дослідження дозволяють студентам глибше зрозуміти теоретичні концепції та їх практичне застосування. Вони розширюють свій кругозір та поглиблюють знання у вибраній галузі.
4. Розвитку комунікативних навичок: студенти вчаться чітко та лаконічно висловлювати свої думки, аргументувати свою позицію та вести конструктивний діалог. Вони розвивають навички публічних виступів та вміння ефективно доносити інформацію до аудиторії.
5. Формуванню навичок командної роботи: студенти вчаться ефективно співпрацювати, розподіляти обов'язки та досягати спільних цілей. Вони розвивають уміння працювати в колективі та вирішувати конфлікти.
6. Підвищенню мотивації до наукової діяльності: успішне виконання дослідницьких проєктів сприяє розвитку почуття компетентності та впевненості у своїх силах. Це стимулює студентів до подальшої участі в наукових дослідженнях.

7. Розвитку вміння використовувати сучасні інформаційні технології: у процесі досліджень студенти використовують різні цифрові інструменти та бази даних.

8. Підготовці до майбутньої професійної діяльності: науково-дослідна робота дає студентам досвід, який є цінним для їхньої практичної та майбутньої професійної діяльності.

9. Стимулюванню критичного мислення та аналітичних здібностей: проблемна група створює умови, де студенти змушені аналізувати складні ситуації, виявляти причиново-наслідкові зв'язки та формулювати обґрунтовані висновки. Дискусії в групі сприяють розвитку вміння відрізняти факти від думок, оцінювати вірогідність інформації та виявляти логічні помилки.

10. Формуванню навичок самостійного навчання та дослідницької роботи: робота в проблемних групах вимагає від студентів самостійного пошуку інформації, її аналізу та синтезу.

Підготовка та презентація результатів досліджень у групі сприяє розвитку навичок публічних виступів та вмінню ефективно доносити інформацію до аудиторії. Студенти вчаться інтегрувати знання з різних дисциплін для розв'язання складних проблем. Спільна робота над цікавими та актуальними проблемами підвищує мотивацію студентів до наукової діяльності. Успішне вирішення проблемних ситуацій сприяє розвитку компетентності та впевненості у своїх силах [1].

Крім того, проблемна група «English Centre» виступає як ефективний інструмент для покращення знань та компетентностей з англійської мови. А це насамперед створення автентичного мовного середовища, де студенти можуть застосовувати мову в реальних ситуаціях, що передбачає обговорення реальних проблемних ситуацій з англійської мови, англійської мови за професійним спрямуванням, граматики англійської мови тощо. Відбувається розвиток навичок критичного читання та аудіювання: адже аналіз англомовних джерел інформації вимагає від студентів критичного читання та аудіювання.

Студенти вчаться розрізняти головну та другорядну інформацію, розуміти контекст та робити висновки на основі прочитаного або почутого. Обговорення складних тем англійською мовою сприяє збагаченню лексичного запасу та засвоєнню складних граматичних конструкцій. Студенти вчаться використовувати спеціалізовану лексику та граматичні структури в контексті [2].

Підготовка тез, статей, постерів та презентацій англійською мовою сприяє розвитку навичок письмового мовлення. Студенти вчаться чітко та лаконічно висловлювати свої думки в письмовій формі. Регулярна практика спілкування англійською мовою в проблемних групах сприяє підвищенню їхньої впевненості у використанні мови. Вони не бояться робити помилки та вільно спілкуватися англійською мовою.

Сприйняття англійської мови на слух та обробка інформації з англомовних джерел є невіддільною частиною роботи в проблемній групі. Спільне вивчення англійської мови в проблемній групі створює атмосферу підтримки та взаємодопомоги.

Проблемна група, таким чином, є ефективним інструментом для розвитку науково-дослідних навичок студентів та покращення їхніх знань з англійської мови.

Список використаних джерел

1. Науково-дослідна робота студентів. URL: <https://pstu.edu.uk/nauka/studentska-nauka-2/naukovo-doslidna-robota-studentiv-2/> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Навіщо вивчати англійську та як це зробити? URL: <https://znogrant.com.ua/navishhovyvchaty-anglijsku-ta-yak-tse-zrobyty/> (дата звернення: 05.03.2025).

Холявко Ірина Вікторівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
викладач української мови та літератури
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Потужний розвиток науки в епоху високотехнологічного інформаційного суспільства спричиняє появу великої кількості наукової продукції, у тому числі текстової. Науковий текст можна розглядати як посередника в процесі спілкування між його автором та читачем, адже текстова форма комунікації відзначається реальною наявністю лише одного партнера й віртуальною, домисленою наявністю другого.

Сьогодні якість наукової інформації пов'язують з формою, стилем викладу, з виявом авторської мовної індивідуальності, з урахуванням потреб і можливостей читача (праці О. Балацької, Н. Заніздри, Н. Зелінської, Т. Іщенко, Г. Кицак, В. Кухарєвої, І. Левчук, І. Лівицької, Н. Непийводи, П. Селігея, І. Синиці та ін.). Орієнтування на потенційного реципієнта зумовлює прагнення автора до створення «комфортності» під час сприйняття і розуміння викладених наукових фактів. Крім того, автори наукових текстів використовують цілу низку риторичних засобів для посилення переконливості, аргументованості викладу. До них відносимо «діалогізацію, посилення авторської інтенції, пом'якшення комунікативного наміру автора, створення позитивного образу, власне прийоми красномовства» [3, с. 85].

Поширеним засобом діалогізації в наукових текстах є прямі й непрямі запитання. Їх використовують, по-перше, коли в автора є своя відповідь на сформульоване запитання, і він далі в тексті її викладає, по-друге, коли автор формулює запитання, відповіді на яке в нього немає. У першому випадку автор ніби займає на мить позицію читача, і запитання актуалізується у своїй прямій функції – як запит на певну інформацію; у другому – своїм запитанням автор створює інформаційну лакуну і пропонує читачеві долучитися до її заповнення, таким чином він спонукає його до наукового пошуку. В обох випадках автор прагне вступити в мисленнєвий діалог з потенційним читачем, спрямовує його думку в певне русло. Функції запитань у науковому тексті не вичерпуються діалогізацією. Вони також допомагають привернути увагу до важливих положень тексту й полегшують орієнтування в ньому, вказуючи на те, що буде розглядатися далі.

До засобів посилення авторської інтенції насамперед зараховуємо різні способи емоційного виділення значення предиката як істинного (*наведені факти, безсумнівно, свідчать про...*). Характерними засобами посилення предиката є прислівники *безперечно, безсумнівно, неспростовно, поза всяким сумнівом* і под., семантика яких вказує на відсутність в автора сумнівів щодо достовірності наукового знання, яке він транслює. Прагматична мета автора в цьому випадку полягає в тому, щоб змусити читача беззаперечно прийняти цю інформацію. Як засіб посилення авторської інтенції можна також розглядати предикати знання, що маркують мовленнєвий акт ствердження (*підкреслюємо, акцентуємо, наполягаємо* і под.), а також деякі прислівники (*фактично, дійсно, справді, реально* і под.), які акцентують на відповідності висловленої думки реальним фактам.

Як риторичний засіб переконання в наукових текстах часто використовують прийоми пом'якшення категоричності висловлювання. До них можна віднести такі кліше зі значенням проблематичної достовірності, як *на нашу думку, можемо припустити, нам здається, що* і под., які часто використовують не стільки для передавання суб'єктивної думки, скільки для пом'якшення категоричності пропозицій знання. Використання означених засобів у наукових текстах у тих випадках, коли в найближчому контексті є вказівки на достовірність інформації, пов'язано з науковою етикою, культурою наукового спілкування і може трактуватися як комунікативний намір переконати адресата в істинності презентованої інформації. Такий пом'якшений, ненав'язливий спосіб подання матеріалу нейтралізує надмірний дидактизм викладу, підкреслює суб'єктивність авторських суджень і водночас за допомогою різних мовних засобів вказує на

достовірність інформації – і це дієвий засіб переконання в її істинності, що сприяє більш легкому прийняттю думки автора тексту.

Риторичні прийоми створення позитивного образу об'єднують різноманітні мовні засоби, в основі яких – категорія оцінки. Мета їх використання – створити позитивний образ авторського методу, підходу, винаходу, сфери дослідження тощо. За своєю семантикою означені риторичні прийоми диференціюються на такі, що вказують на важливість, значущість наукового досягнення; на його новизну, оригінальність; на якість, надійність, зручність у застосуванні, якщо йдеться про технічні винаходи; на економічний ефект від застосування певних методів або обладнання на практиці; на красу об'єкта наукової уваги (наприклад, *краса загальної теорії відносності*), причому йдеться про особливе розуміння краси, властиве вченим. Крім того, можна виокремити прикметники й прислівники, що містять загальну позитивну оцінку (*значущий, важливий, перспективний, визначний, корисно, ергономічно* і под.) без вказівки на те, у чому конкретно полягають переваги об'єкта опису. Мовні засоби створення позитивного образу – це переважно емотивна лексика. При цьому варто зазначити, що емотивні лексичні одиниці в наукових текстах слугують переважно не для передавання емоцій, а для переконання читача в справедливості авторської оцінки. Крім того, у певних ситуаціях, наприклад у рецензіях, де чужі наукові здобутки перебувають у фокусі авторської уваги, використання мовних кліше з емотивними оцінними прикметниками є вимогою жанру, а їх відсутність сприймається як негативна оцінка.

Основним прийомом власне красномовства в наукових текстах є метафора, роль якої в науковій літературі аж ніяк не менша, ніж у художній. За умови широкого розуміння цього терміна до групи метафоричних засобів, крім власне метафор, належать й усі інші фігури мовлення як різні версії єдиного метафоричного протопиту. Наведемо приклад наукового тексту, насиченого метафоричними засобами: *«У глухі часи російщення українську мову всіляко заганяли в підпілля. Натомість нині, коли їй скрізь дають зелене світло, розвиток мовознавства пробуксовує через хронічне безгрошів'я. Наука про мову стала для нашої держави падчеркою»* [1, с. 384]. До засобів власне красномовства, крім метафор, належать відтворення в наукових текстах позанаукових дискурсів, наприклад, художнього, розмовного, гра слів тощо. Усе це дозволяє автору виявити свою індивідуальність і завоювати довіру й зацікавленість читача.

Висновки. Викладене спонукає до висновку про те, що, розглядаючи науковий текст в аспекті комунікативної спрямованості, варто поряд з типологічними характеристиками звертати увагу й на особливості, зумовлені його прагматичною природою. Науковий текст є референтним одночасно до автора й до читача, і це передбачає наявність у ньому прообразу «ймовірного читача». Використання риторичних засобів у науковому тексті забезпечує вплив на читача і робить текст більш виразним. «Щоб уплинути на читача, треба писати виразно. Виразний текст збуджує увагу, підтримує цікавість і запам'ятовується своїм змістом. Він справляє сильний і довготривалий вплив, його зміст включається в розумову діяльність читача й нерідко змінює його погляди й переконання» [2, с. 341].

Список використаних джерел

1. Селігей П. О. Українська мова у 2222 році: Вступ до лінгвофутурології / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2023. 627 с. URL: <https://akademperiodyka.org.ua/wp-content/uploads/Seligei.pdf> (дата звернення: 11.03.2025).
2. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю : монографія / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 2016. 627 с.
3. Холявко І. В. Наукова комунікація в руслі прагматичної інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70) № 2. Ч. 1. С. 84–89.

Ювченко Тетяна Михайлівна,
викладач фахових дисциплін вищої категорії
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ВИДІВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна освіта спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, і мистецька компетентність є її важливим компонентом. Вона забезпечує не лише художньо-естетичне сприйняття світу, а й сприяє розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту, комунікативних навичок та гармонійного особистісного розвитку.

Сучасні дослідження доводять, що мистецька освіта впливає не лише на творчі здібності, а й на когнітивні процеси: пам'ять, увагу, логічне мислення. Григорій Сковорода навчав: «Мистецтво не розвага, а шлях до пробудження живої думки». Мистецько-творча діяльність також допомагає в емоційному розвитку, сприяючи формуванню гармонійної та впевненої в собі особистості.

Напрямок базового компонента «Дитина у світі мистецтва» ставить завдання формування в дітей дошкільного віку мистецько-творчої компетентності. За Стандартом, «мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1].

Мистецька освіта дітей дошкільного віку не спрямована на підготовку художників, музикантів чи акторів. Однак здібності, якості та компетентності, що розвиваються через мистецькі види діяльності, є важливими засобами формування особистості дитини та збереження її унікальності.

Музика — це одна з найважливіших складових мистецької діяльності, яка має величезний вплив на розвиток дитини.

Музична діяльність посідає особливе місце в дошкільній освіті, оскільки музика є не тільки елементом культурного дозвілля, а й природним засобом вираження емоцій, розвитку сенсорних і когнітивних процесів. Вона стимулює мовленнєвий розвиток, удосконалює координацію рухів, сприяє соціалізації дитини.

Дошкільний вік є критично важливим періодом для формування естетичного сприйняття та розвитку музичних здібностей. Саме в цей період діти найбільш сприйнятливі до звуків, ритму та музичних образів. Через різні види музичної діяльності дитина розвиває не лише музичні здібності, а й загальні художні та соціальні навички, що є важливими для її всебічного розвитку.

Спів — це один з основних видів музичної діяльності, який сприяє розвитку музичного слуху, мовлення, пам'яті та здатності до слухового сприйняття. Спільний спів у групі виховує колективізм, взаємоповагу і здатність працювати в команді. Він також стимулює розвиток емоційної чутливості, оскільки діти навчаються вловлювати інтонації, які передають різноманітні почуття, такі як радість, сум чи захоплення.

Слухання музики є важливою складовою музичної освіти. Воно сприяє розвитку музичних смаків, уяви, пам'яті та аналітичних здібностей дитини. Завдяки слуханню класичної, народної чи сучасної музики дитина вчиться розуміти музику, розширює музичний кругозір, розвиває естетичні почуття та здатність до критичного мислення.

Музичні ігри дозволяють дітям в ігровій формі комплексно сприймати музичні твори, стимулюючи їхню зорову, слухову та рухову активність, що сприяє розширенню їхнього загального сприйняття музики. Музичні ігри та вправи допомагають вивчати основи музичної теорії в ігровій формі, розвивати увагу та дисципліну, оскільки вони повинні дотримуватися певних правил і умов гри.

Танці і рухова активність є важливою частиною музичної діяльності. Вони привчають дітей до колективних дій, сприяють вихованню почуття колективізму, дружби, товариськості, взаємної поваги, організованості, допомагають найбільш яскраво розкрити характер та індивідуальність дитини.

Гра на дитячих музичних інструментах є ще одним потужним засобом формування музичної компетентності. Вона допомагає дітям розвивати слух, координацію рухів, а також базові музичні навички. Важливим аспектом є те, що діти вчаться працювати з музичними інструментами, розвиваючи моторні навички, увагу до деталей та точність у виконанні. Гра на дитячих музичних інструментах також сприяє розвитку творчих здібностей, оскільки дає можливість для експериментів з різними звуками, тембрами і стилями.

Творча музична діяльність, зокрема імпровізація і створення власних музичних творів, є важливим аспектом формування мистецької компетентності у дітей. Імпровізація дає дітям можливість проявити свою індивідуальність і творчий потенціал. Вони можуть експериментувати з музичними інструментами, голосом, звуками, створюючи нові мелодії та композиції. Така діяльність сприяє розвитку уяви, самовираження, а також навичок слухання та взаємодії з іншими дітьми.

Педагог, який займається формуванням мистецько-творчої компетентності, зокрема через музику, повинен бути не лише добре підготовленим фахівцем, але й мати високий рівень емоційної чутливості та вміння комунікувати з дітьми через мистецтво. Вихователь має бути здатним передавати дітям не лише технічні навички, а й емоційні переживання, які важливі для розуміння мистецтва. Активне залучення до творчого процесу, розвиток творчих здібностей та формування естетичних смаків можливе тільки тоді, коли педагог є зразком емоційного і художнього сприйняття світу.

Мистецька компетентність не може розвиватися без належного простору для творчого самовираження. Оточення, яке підтримує ініціативу дитини, має бути різноманітним і багатим на стимулювальні фактори. Розвивальне середовище повинно включати в себе доступ до різноманітних засобів для творчості: музичні іграшки, дитячі музичні інструменти, музично-дидактичні ігри, ілюстрації до музичних творів, аудіо- та відео-програвачі тощо, та сприяти вільному самовираженню дітей. Важливим є також підтримка в дітей інтересу до мистецьких занять через організацію різноманітних заходів (концертів, вистав, свят, творчих майстерень).

Застосування новітніх технологій в освіті допомагає збагачувати процес формування мистецької компетентності дітей. Використання інтерактивних засобів, мультимедійних презентацій, музичних програм та відеоматеріалів розширює можливості для дітей не лише сприймати мистецтво, а й активно в ньому брати участь. Мультимедійні ресурси дають можливість розширити уявлення дітей про різні культурні традиції, знайомити їх із видатними композиторами та їхніми творами.

Формування мистецько-творчої компетентності в дошкільників є багатогранним і комплексним процесом. Музична діяльність є невід'ємною частиною мистецького розвитку дітей дошкільного віку. Вона сприяє розвитку емоційної, інтелектуальної, соціальної та творчої сфери, забезпечує гармонійний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України Піроженко Т. О. 2021. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 03.03.2025).

Збірник матеріалів щорічної звітної науково-практичної конференції викладачів
«Освіта і наука XXI століття»

Частина 1

Відповідальний за підготовку збірника до видання – Луценко Г.В.

Комп'ютерна верстка, технічне редагування – М'якоступ Н.Є.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та матеріали не повертаються.

Authors should refrain from misrepresenting research results which could damage the trust in the journal, the professionalism of scientific authorship, and ultimately the entire scientific endeavour. Authors whose names appear on the submission have contributed sufficiently to the scientific work and therefore share collective responsibility and accountability for the results. Authors should understand that they carry personal liability for the provided text of manuscript.

Об'єм у мегабайтах 12,0 Мб

Видавництво: Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв № 046 від 16 червня 2014 року.
naukagnpu@gnpu.edu.ua

Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2025